ACTA ET DOCUMENTA CONCILIO OECUMENICO VATICANO II APPARANDO

SERIES II
(PRAEPARATORIA)

VOLUMEN IV
ACTA SUBCOMMISSIONUM
COMMISSIONIS CENTRALIS PRAEPARATORIAE

PARS III - 1

SUBCOMMISSIO DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS

SESSIONES I-VII: 22 IANUARII - 11 MAII 1962

TYPIS VATICANIS
MCMLXXXXIV

PROPOSITUM ET MENS

Praeteritis annis, subcommissionum *de normis condendis* et *de materiis mixtis* Acta typis edita sunt.[1]

Acta nunc proferuntur subcommissionis *de schematibus emendandis*, ad quam pertinebat schemata, a commissionibus praeparatoriis confecta, emendare, perpensis sodalium commissionis centralis animadversionibus.

Munus sibi commissum subcommissio iuxta constitutum iter adimplevit: nempe, uniuscuiusque schematis disceptatione peracta, subcommissionis secretaria omnes sodalium commissionis centralis observationes systematice colligebat atque illas transmittebat ad praesidem commissionis, quae schema paraverat,ut eas,consultis tribus ipsius commissionis membris selectis,[2] perpenderet et inde subcommissioni de schematibus emendandis significaret quaenam essent accipiendae aut reiciendae,argumentis adductis.[3]

Deinde subcommissionis secretaria libellum conficiebat pro congressu Patrum cardinalium subcommissionis, qui examinabant sive observationes sodalium commissionis centralis sive responsiones datas a commissione, quae schema paraverat.

Ubi erat concordia, textus facile emendabatur; ubi vero discordia, subcommissio, perpensis hinc inde argumentis, pro munere sibi commisso, illas seligebat propositiones, quas aptiores iudicaverat.[4]

Ad haec perficienda subcommissio labores per integrum annum produxit et quattuordecim habuit conventus a die 22 ianuarii ad diem 20 iulii anni 1962.

Omnia, quae ad subcommissionis navitatem pertinent (acta, documenta et processus verbales), multo labore collegimus atque rite disposuimus, ut argumentorum inquisitio plane fiat. Notas addidimus quae necessariis datis notitiis, eorum studio faveant.

---

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando. Series II (Praeparatoria)*, vol. IV: *Acta Subcommissionum Commissionis Centralis Praeparatoriae*: Pars I, *Subcommissio de normis condendis*, 1988; Pars II, *Subcommissio de materiis mixtis*, 1993.

[2] A praeside seligebantur commissionis secretarius, schematis scriptor et quidam rei peritus.

[3] Annotationes ex officio: 20 nov. 1961; 6 mart. 1962; litterae em.mi card. Confalonieri, 4 et 5 dec. 1961.

[4] Cf. oratio em.mi card. Confalonieri in XII congregatione generali, 5 nov. 1962: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, vol. I, pars II, p. 107.

Res sat copiosa opportunius in duobus disposita est tomis, quorum primus subcommissionis sessiones I-VII continet; alter sessiones VIII-XIV.

Forma, litterae et rationes typographicae eaedem sunt ac illae ceterorum quinquaginta sex tomorum, qui usque adhuc editi sunt.

VINCENTIUS CARBONE

I

SUBCOMMISSIONUM
COMMISSIONIS CENTRALIS PRAEPARATORIAE
INSTITUTIO

I

RESCRIPTA

EXC.MI D. PERICLIS FELICI
Secretarii Generalis

1
Ex audientia diei 12 octobris 1961

Ho proposto al Santo Padre la formazione di tre Sottocommissioni:

1) per il Regolamento, composta dei Cardinali Roberti (Presid.), Valeri, Jullien, Larraona, Heard (o un Patriarca Orientale);

2) per le Materie miste, composta dei Cardinali Tisserant, Confalonieri, ... (Patriarca Orientale);

3) per l'esame delle proposte di emendamento, composta di 4 Cardinali più i Cardinali Presidenti interessati.

Il Santo Padre ha approvato, riservandosi una più accurata scelta dei membri delle Commissioni e l'approvazione delle norme che devono regolare il loro funzionamento.

✠ P. FELICI

2
A – SOTTOCOMMISSIONE DEL REGOLAMENTO
(Subcommissio de condendis normis pro Concilio celebrando)

Presidente: Card. Francesco Roberti
4 o 5 Membri scelti tra i Membri della Centrale
Segretario: Mons. Vincenzo Carbone

B – SOTTOCOMMISSIONE PER LE MATERIE MISTE
(Subcommissio de materiis mixtis)

Presidente: Card. Eugenio Tisserant
4 o 5 *Membri* scelti tra i Membri della Centrale
Segretario: Mons. Lauro Governatori

C – Sottocommissione degli emendamenti
(Subcommissio de schematibus emendandis)

Presidente: Card. Carlo Confalonieri
4 o 5 *Membri* scelti tra i Membri della Centrale
Segretario: Mons. Vincenzo Fagiolo

Compiti delle Sottocommissioni

Regolamento: tenendo presenti le disposizioni di legge e i suggerimenti dati dalla Centrale, preparare il Regolamento interno del Concilio.

Materie Miste: ridurre in un solo schema i vari schemi, preparati da Commissioni diverse, de eadem vel fere eadem materia.

Emendamenti: esaminare gli emendamenti proposti dalla Centrale e apportarli, se si ritiene opportuno, allo schema cui si riferiscono.

* * *

Questo foglio è stato presentato il 26 ottobre 1961, tramite Mons. Capovilla, al Santo Padre. Il 27 ottobre seguente mi è stato restituito dal Cardinale Segretario di Stato, con queste indicazioni:

1) Si approvano i nomi indicati; 2) è opportuno che le Sottocommissioni siano composte solo di Cardinali, che io devo scegliere; le nomine vengono fatte con foglio della Segreteria Generale, per autorità del Santo Padre, Presidente.

✠ Pericle Felici

27 ottobre 1961.

3

Ex audientia Ss.mi diei 29 octobris 1961

La Santità di Nostro Signore si è degnata di costituire in seno alla Pontificia Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II una Sottocommissione per la formulazione del Regolamento del Concilio (*Subcommissio de condendis Normis pro Concilio celebrando*), di cui ha chiamato a far parte:

l'Em.mo e Rev.mo Sig. Card. Francesco Roberti: *Presidente;*

gli Em.mi e Rev.mi Sigg. Cardd. Andrea Jullien, Arcadio Larraona, Guglielmo Teodoro Heard, Jaime de Barros Câmara: *Membri;*

il Rev.mo Mons. Vincenzo Carbone: *Segretario.*

✠ Pericle Felici, *segr. gen.*

4

Ex audientia Ss.mi diei 29 octobris 1961

La Santità di Nostro Signore si è degnata di costituire in seno alla Pontificia Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II una Sottocommissione per lo studio delle Materie Miste (*Subcommissio de materiis mixtis*), di cui ha chiamato a far parte:

l'Em.mo e Rev.mo Sig. Card. Eugenio Tisserant, Decano: *Presidente;*

gli Em.mi e Rev.mi Sigg. Cardd. Giuseppe Ferretto, Achille Liénart, Ignace Gabriel Tappouni, Luigi Giuseppe Muench: *Membri;*

l'Ill.mo e Rev.mo Mons. Lauro Governatori: *Segretario.*

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

5

Ex audientia Ss.mi diei 29 octobris 1961

La Santità di Nostro Signore si è degnata di costituire in seno alla Pontificia Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II una Sottocommissione degli emendamenti (*Subcommissio de schematibus emendandis*), di cui ha chiamato a far parte:

l'Em.mo e Rev.mo Sig. Card. Carlo Confalonieri: *Presidente;*

gli Em.mi e Rev.mi Sigg. Cardd. Clemente Micara, Santiago Luis Copello, Giuseppe Siri, Paul Emile Léger: *Membri;*

l'Ill.mo e Rev.mo Mons. Vincenzo Fagiolo: *Segretario.*

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

II

SUBCOMMISSIONUM INSTITUTIONIS NUNTIUS

Die 7 novembris 1961 Exc.mus D. Pericles Felici, Secretarius generalis, communicavit Summum Pontificem Ioannem XXIII tres instituisse Subcommissiones Commissionis Centralis Praeparatoriae:

DE NORMIS CONDENDIS, quibus Concilium celebrandum regeretur;

DE MATERIIS MIXTIS, ut ad unitatem redigerentur schemata de eadem vel fere eadem materia a commissionibus proposita;

DE EMENDANDIS SCHEMATIBUS, perpensis animadversionibus sodalium Commissionis Centralis.

Subcommissiones ita constitutae sunt:

De normis condendis:

Praeses: Card. Franciscus Roberti;

Sodales: Cardd. Iacobus de Barros Câmara, Andreas Jullien, Arcadius Larraona, Guillelmus Theodorus Heard;

A secretis: Vincentius Carbone.

De materiis mixtis:

Praeses: Card. Eugenius Tisserant;

Sodales: Cardd. Ioseph Ferretto, Achilles Liénart, Ignatius Gabriel Tappouni, Aloisius Muench;

A secretis: Laurus Governatori.

De emendandis schematibus:

Praeses: Card. Carolus Confalonieri;

Sodales: Cardd. Clemens Micara, Iacobus Aloisius Copello, Ioseph Siri, Paulus Aemilius Léger;

A secretis: Vincentius Fagiolo.[1]

---

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando. Series II (Praeparatoria)*, vol. II, pars I, Typis Polyglottis Vaticanis 1965, pp. 434-435.

II
LITTERAE

LITTERAE

1

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 649/Centr. 61

E Civitate Vaticana, die 30 ottobre 1961

La Santità di Nostro Signore, Presidente della Pont. Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II, Si è degnata di costituire, in seno alla medesima, una Sottocommissione degli Emendamenti (*Subcommissio de schematibus emendandis*), di cui ha chiamato a far parte:

l'Em.mo e Rev.mo Sig. Card. Carlo Confalonieri, *Presidente*;

gli Em.mi e Rev.mi Sigg. Cardd. Clemente Micara, Santiago Luis Copello, Giuseppe Siri, Paul Emile Léger, *Membri*;

l'Ill.mo e Rev.mo Mons. Vincenzo Fagiolo, *Segretario*.

Tanto si comunica all'Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Card. Carlo Confalonieri per Sua conoscenza e norma.

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A sua Eminenza Reverendissima
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Segretario della S. Congregazione Concistoriale

Idem nuntius allatus est Em.mis Cardd. Clementi Micara, Iacobo Aloisio Copello, Ioseph Siri, Paulo Aemilio Léger, et Rev.mo D. Vincentio Fagiolo, die 30 octobris 1961, prot. nn. 650, 651, 652, 655, 654/Centr. 61.

2

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis pontificiae commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 816 CE/61

E Civitate Vaticana, die 30 ottobre 1961

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro comunicare a Vostra Eminenza Reverendissima che il Santo Padre, nell'Udienza ieri concessami, Si è benignamente degnato di designare quale Segretario della Sottocommissione degli emendamenti, in seno alla Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II, l'Ill.mo e Rev.mo Mons. Vincenzo Fagiolo, Officiale di codesta S. Congregazione.

Sicuro che la notizia sarà oltremodo gradita a Vostra Eminenza, bacio la Sacra Porpora e, con i sensi del più profondo ossequio, mi pregio confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo obbl.mo

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Sig. Card. Benedetto ALOISI MASELLA
Prefetto della S. Congregazione dei Sacramenti

3

EM.MUS IOSEPH CARD. SIRI

Archiepiscopus Ianuensis

Arcivescovado di Genova, 2 novembre 1961

Eccellenza Reverendissima,

Mi giunge cortese comunicazione, inviata da Vostra Eccellenza in data 30 ottobre u.s. (N. 652/Centr. 61), dalla quale apprendo che Sua Santità si è degnato annoverarmi tra i Membri della Sottocommissione degli Emendamenti.

Esprimo all'Augusto Pontefice il mio animo grato per l'onore fatto alla mia umile persona e mi riprometto di fare quanto posso per assolvere il compito affidatomi.

Voglia l'Eccellenza Vostra accogliere il ringraziamento per la cortese comunicazione insieme al mio ossequio sincero e profondo, mentre mi professo

della Eccellenza Vostra Reverendissima
devotissimo

✠ GIUSEPPE Card. SIRI, *arciv. di Genova*

A Sua Eccellenza R. ma
Mons. Pericle FELICI
Arciv. tit. di Samosata
Segretario generale per il Concilio

4

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Secretarius S. Congregationis Consistorialis

SACRA CONGREGAZIONE
CONCISTORIALE

Prot. 256/61

Roma, 6 novembre 1961

Eccellenza Reverendissima,

Mi è pervenuto il pregiato Foglio N. 649/Centr. 1961, in data 30 ottobre u.s., con il quale l'Eccellenza Vostra Rev.ma si è compiaciuta parteciparmi che il Santo Padre Si è degnato costituire, in seno a cotesta Pont. Commissione Centrale preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II, una « Sottocommissione degli Emendamenti », di cui mi ha chiamato a far parte in qualità di Presidente.

Compio il premuroso dovere di ringraziare sentitamente l'Eccellenza Vostra per la cortese comunicazione.

Con sensi di ben distinto ossequio mi professo

di Vostra Eccellenza Rev.ma
aff.mo come fratello

CARLO Card. CONFALONIERI, *segr.*

A Sua Eccellenza Rev.ma
Mons. Pericle FELICI
Arcivescovo tit. di Samosata
Segretario Generale della Pont. Commissione
Centrale Preparatoria del Concilio Vaticano II

5

EM.MUS BENEDICTUS Card. ALOISI MASELLA
Praefectus S. Congregationis de disciplina Sacramentorum

Roma, 6 novembre 1961

Eccellenza Reverendissima,

Mi reco a dovere di accusare ricevimento del pregiato Foglio N. 816 CE/61 col quale Vostra Eccellenza Reverendissima mi ha partecipato che il Santo Padre si è benignamente degnato di designare quale Segretario della Sottocommissione degli Emendamenti l'Ill.mo e Rev.mo Mons. Vincenzo Fagiolo.

Nel ringraziarLa della gradita comunicazione fattami, mi valgo dell'incontro per raffermarmi con sensi di stima

dell'Eccellenza Vostra Rev.ma
Dev.mo Servo

✠ BENEDETTO Card. ALOISI MASELLA

A Sua Eccellenza Rev.ma
Mons. Pericle FELICI
Segretario della Commissione Centrale

6

Rescriptum ex audientia d. 17 maii 1962

Il S. Padre annovera tra i Membri della Sottocommissione degli emendamenti gli Em.mi e Rev.mi Sig.ri Cardinali Giuseppe Frings, Arcivescovo di Colonia, e Michele Browne; tra i Membri della Sottocommissione delle materie miste gli Em.mi e Rev.mi Sig.ri Cardinali Giovanni B. Montini, Arcivescovo di Milano, Leone Giuseppe Suenens, Arcivescovo di Malines-Bruxelles, e Gabriele Acacio Coussa, Segretario della S. Congregazione per le Chiese Orientali.

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

7

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1710 COM/62

E Civitate Vaticana, die 19 maggio 1962

La Santità di Nostro Signore, Presidente della Pontificia Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II, Si è degnata di annoverare tra i Membri della Sottocommissione degli Emendamenti, costituita in seno alla medesina Commissione Centrale, gli Eminentissimi Sig. Cardinali:

Giuseppe Frings, Arcivescovo di Colonia;

Michele Browne.

Tanto si comunica all'Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Card. Carlo Confalonieri, Presidente, per Sua conoscenza e norma.

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

Idem nuntius allatus est Em.mis Cardd. Ioseph Frings et Michäeli Browne die 19 mensis maii 1962, prot. nn. 1712, 1713 COM/62.

8

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 217/SE

E Civitate Vaticana, die 25 maggio 1962

Eccellenza Reverendissima,

Mi è pervenuto il pregiato officio dell'Eccellenza Vostra Reverendissima, n. 1710 Com/62 del 19 c.m., con il quale mi comunica la nomina degli Eminen-

tissimi Signori Cardinali Giuseppe Frings e Michele Browne a Membri della Sottocommissione degli Emendamenti.

La ringrazio della cortese premura e, rinnovandoLe i sensi della mia stima, mi confermo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Commissione Centrale
Preparatoria del Concilio Vaticano II

III

SUBCOMMISSIONIS DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS SESSIONES

SESSIO I

(22 Ianuarii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

ANNOTATIO EX OFFICIO

(7 novembre 1961)

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Dopo la nomina, comunicata nella assemblea generale della Commissione Centrale, tenutasi nel Palazzo Apostolico il 7 marzo 1961 alla presenza del Santo Padre, il sottoscritto Segretario ha avuto un colloquio con Mons. Felici, Segretario Generale, il quale gli ha detto di incontrarsi con l'Em.mo Card. Presidente, Carlo Confalonieri, per una visita di cortesia, e gli ha indicato:

1) il lavoro della Sottocommissione consisterà nell'emendare gli schemi, presentati dalle Commissioni;

2) il lavoro di emendamento dovrà essere eseguito in base ai suggerimenti della Commissione Centrale;

3) la Sottocommissione si riunirà nel Palazzo Apostolico Vaticano, nella sala delle Congregazioni, al terzo piano;

4) non è necessario attendere la fine dei lavori della Comm. Centrale: la Sottocommissione può adunarsi ogni qualvolta ci saranno schemi da emendare.

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

2

ANNOTATIO EX OFFICIO

(20 novembre 1961)

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Presso Mons. Felici, Segretario Generale della Pont. Commissione Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II, si sono adunati i tre Segretari delle Sottocommissioni Centrali.[1] Per quanto si riferisce alla Sottocommissione degli Emendamenti è stato deciso:

1) gli schemi eliminati dalla Commissione Centrale non dovranno essere emendati, perchè non saranno presentati al Concilio;

2) per gli schemi approvati dalla Commissione Centrale « sed iuxta modum », la Sottocommissione degli Emendamenti dovrà provvedere alla revisione del testo secondo i suggerimenti della Commissione Centrale;

3) la procedura per gli emendamenti è la seguente:

a) le osservazioni della Commissione Centrale dovranno essere esaminate dal Segretario della Commissione, che ha preparato lo schema, dal redattore dello schema stesso e da un esperto di fiducia del Card. Presidente della Commissione. A tale scopo la Segreteria della Sottocommissione degli Emendamenti provvederà dopo ogni riunione della Commissione Centrale a catalogare in forma sistematica tutte le osservazioni fatte dai Padri della Commissione Centrale sullo schema e a trasmetterne copia alla Commissione che ha preparato e presentato lo schema;

b) le tre persone suddette dovranno indicare alla Sottocommissione degli Emendamenti quali degli emendamenti proposti siano a loro giudizio da accettare e le ragioni di rigetto per gli altri;

c) quindi la Segreteria della Sottocommissione degli Emendamenti preparerà una posizione, nella quale saranno indicate le osservazioni dei Padri della Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Commissione che ha preparato e presentato lo schema in discussione;

---

[1] Mons. Vincenzo Carbone, segretario della sottocommissione *de normis condendis*; mons. Lauro Governatori, segretario della sottocommissione *de materiis mixtis*; mons. Vincenzo Fagiolo, segretario della sottocommissione *de schematibus emendandis.*

d) tale posizione sarà trasmessa agli Eminentissimi Cardinali componenti la Sottocommissione, perchè in seduta comune dicano quali emendamenti siano da includere nel testo dello schema;

e) le conclusioni della Sottocommissione Cardinalizia sono definitive.

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

3

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 696 Centr/61

E Civitate Vaticana, die 23 novembre 1961

Eminenza Reverendissima,

Riferendomi al colloquio che Vostra Eminenza Reverendissima ha voluto ieri gentilmente concedermi, Le rimetto i voti degli Em.mi ed Ecc.mi Membri della Commissione Centrale sulle questioni trattate nella scorsa sessione del 7-17 novembre c.m.,[1] perché vengano esaminati da codesta Sottocommissione degli Emendamenti,cui presiede Vostra Eminenza.

I Voti inviati riguardano le seguenti questioni:

1) formula nova professionis fidei;[2]

2) de fontibus revelationis;[3]

---

[1] Animadversiones sodalium commissionis centralis ex ordine editae sunt in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 502 ss.

[2] *Quaestiones theologicae. Formula nova professionis fidei*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 10: in *Acta et Documenta... Series II*, pars I, pp. 495-499; vol. III, pars I, pp. 11-14.

[3] *Quaestiones theologicae. Constitutio de fontibus revelationis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 20: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 523-532; vol. III, pars I, pp. 15-23.

3) de distributione cleri;[4]

4) de clericorum vitae sanctitate;[5]

5) de paroeciarum provisione, unione, divisione;[6]

6) de obligationibus parochorum;[7]

7) de officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione;[8]

8) de patrimonio historico et artistico ecclesiastico.[9]

Sarei vivamente grato a Vostra Eminenza se, ultimata la consultazione dei Voti, gli originali fossero restituiti a questa Segreteria Generale, per essere conservati nell'apposito Archivio.

Chino al bacio della Sacra Porpora, con i sensi del più profondo ossequio ho l'onore di confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo obbl.mo

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

(con 8 allegati)

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

---

[4] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de distributione cleri*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 8: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 563-565; vol. III, pars I, pp. 355-357.

[5] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de clericorum vitae sanctitate*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 10: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 595-598; vol. III, pp. 358-361.

[6] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de paroeciarum provisione, unione, divisione*. Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 8: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 654-656; vol. III, pars I, pp. 364-366.

[7] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de obligationibus parochorum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 670-673; vol. III, pars I, pp. 367-370.

[8] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 12; in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 685-689; vol. III, pars I, pp. 371-375.

[9] *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani. Schema decreti de patrimonio historico et artistico ecclesiastico*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 12: in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 711-715; vol. III, pars I, pp. 376-380.

4

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 9/SE

E Civitate Vaticana, die 4 dicembre 1961

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nelle sedute dei giorni 9 e 10 novembre u.s. in vista degli emendamenti da apportare allo Schema della *Formula nova Professionis Fidei* ed a quello della Costituzione *De Fontibus Revelationis*.[1]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, l'Eminenza Vostra è pregata di far esaminare le proposte stesse unitamente dal Segretario della Commissione, cui Ella presiede, dal Redattore dello Schema, cui gli emendamenti si riferiscono, e da un Esperto di Sua fiducia, con il compito di riferire quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed indicare i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Questa Sottocommissione si riserva di tenere riunioni comuni con le suddette autorevoli Persone, qualora lo riterrà opportuno a seguito delle risposte avute.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommisione, con cortese sollecitudine, entro il presente mese di dicembre.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo nel Signore

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Card. Alfredo OTTAVIANI
Presidente della Pont. Comm. Teologica

---

[1] Card. Confalonieri ad card. Ottaviani misit Patrum observationum textus integros, qui editi sunt in *Acta et Documenta… Series II*, vol. II, pars I, pp. 502-523; 537-563.

5

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 10/SE

E Civitate Vaticana, die 5 dicembre 1961

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nelle sedute dei giorni 13 e 14 novembre u.s. in vista degli emendamenti da apportare allo Schema *De clericorum vitae sanctitate* ed a quello *De paroeciarum provisione, unione et divisione*.[1]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, l'Eminenza Vostra è pregata di far esaminare le proposte stesse unitamente dal Segretario della Commissione, cui Ella presiede, dal Redattore dello Schema, cui gli emendamenti si riferiscono, e da un Esperto di Sua fiducia, con il compito di riferire quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed indicare i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Questa Sottocommissione si riserva di tenere riunioni comuni con le suddette autorevoli Persone, qualora lo riterrà opportuno a seguito delle risposte avute.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione, con cortese sollecitudine, entro il presente mese di dicembre.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo nel Signore

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Card. Pietro CIRIACI
Presidente della Pont. Comm. della
disciplina del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Card. Confalonieri misit ad card. Ciriaci Patrum observationum textus integros, qui editi sunt in *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 599-624; 658-670.

6

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO
Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 7/SE

E Civitate Vaticana, die 7 dicembre 1961

Reverendissimo Padre,

Le rimetto, qui unito, il voto del Patriarca d'Antiochia sulla «*Formula nova Professionis Fidei*» e sullo schema «*De Fontibus Revelationis*»,[1] pervenuto soltanto ora a questa Pontificia Sottocommissione.

OssequiandoLa, mi confermo con sensi di stima

della Paternità Vostra Rev.ma
dev.mo
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
P. Sebastiano TROMP
Segretario della Pont. Comm. Teologica
Preparatoria del Conc. Ecum. Vaticano II

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 738-739.

7

Rev.mus D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 13/SE

E Civitate Vaticana, die 11 dicembre 1961

Reverendissimo Padre,

Le rimetto, qui unite in triplice copia, le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella seduta del 14 novembre u.s. in vista degli emendamenti da apportare allo Schema del Decreto *De obligationibus Parochorum*.[1]

La Paternità Vostra Reverendissima avrà la bontà di procedere all'esame delle proposte in conformità delle disposizioni comunicate a codesta Pontificia Commissione con la lettera del 5 dicembre scorso, n. 10/SE, di questa Sottocommissione.[2]

La ossequio distintamente e con sensi di particolare stima mi confermo

della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo
Vincenzo Fagiolo, *segr.*

Rev.mo P. Cristoforo Berutti
Segretario della Pont. Comm. della disciplina
del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 677-684.

[2] Cf. p. 30.

8

Em.mus AUGUSTINUS Card. BEA
Praeses Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam

SECRETARIATUS
AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1536/73

E Civitate Vaticana, die 15 dicembre 1961

E.mo e Rev.mo Signor Mio Oss.mo,

Con un po' di ritardo, dovuto ad alcuni altri impegni urgenti, trasmetto all'Eminenza Vostra Reverendissima la nuova redazione delle osservazioni fatte nella Commissione Centrale allo Schema «*De fontibus revelationis*» della Commissione Teologica. Dopo che nelle sedute del nostro Segretariato (27 novembre – 2 dicembre) abbiamo ampiamente discusso gli schemi «De Traditione et S. Scriptura» e «De Verbi Dei virtute», elaborati dalle nostre relative Sottocommissioni, ho fatto un nuovo esame dello Schema della Commissione Teologica, in seguito del quale ora aggiungo ulteriori osservazioni, specialmente ai capitoli I e V del suddetto Schema. Questo Schema nei due detti capitoli non tiene sufficientemente conto delle dottrine e obiezioni dei protestanti alle quali il Concilio – qualora volesse soddisfare ai bisogni di oggi della Chiesa – deve rispondere non soltanto con un arido esposto quasi scolastico, ma riferendosi agli appositi testi della Sacra Scrittura, ovunque ciò è possibile, essendo la Sacra Scrittura l'unica base di argomentazione comune a noi e ai protestanti. Nel capitolo VI, poi, si dovrebbe mostrare, di nuovo in risposta alle asserzioni contrarie dei protestanti, il grande amore della Chiesa per la Sacra Scrittura e la sua assidua cura di promuovere lo studio di essa da parte degli esegeti, il suo uso nella teologia, la sua conoscenza e lettura da parte dei fedeli e la sua applicazione alla vita cristiana. Per tutti questi punti le Encicliche da Leone XIII fino a Pio XII danno un ricco materiale troppo poco usato nello Schema della Commissione.

Profitto volentieri dell'occasione per baciarLe umilissimamente le Mani, confermandomi con sensi di profonda venerazione di

Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo
Servitor vero

Agostino Card. Bea, *pres.*

Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Cardinale Carlo Confalonieri

ADNEXUM

Constitutio

DE FONTIBUS REVELATIONIS

Ad cap. I

De duplici fonte revelationis

N. 1, lin. 8: Omittatur «eiusque Apostolos»; et adde (post *Io.* 14, 26 et 16-14) *Hebr.* 1, 2 etsi enim revelatio eorum vita durante nondum clausa sit, eorumdem tamen munus *essentialiter* a munere prophetarum et Christi Domini differt. Eorum quippe est «docere quae Christus mandavit» (cf. *Mt.* 28, 18), «tradere quae acceperunt» (cf. *1 Cor.* 15, 3; 11, 23). Ne haec eorum functio obscuretur, de eadem demum sub num. *2* agendum est (cf. Denz. 783.1787).

N. 2 generatim: In hoc numero ratio habeatur difficultatum fratrum separatorum spec. protestantium. Proinde explicatio catholica contraponatur, sine polemica, eorum explicationi et quantum fieri potest e S. Scriptura ipsa comprobetur, id quod egregie fieri potest, uti in sequentibus patebit.

N. 2, lin. 14 adde: Secundum illud Apostoli: «Ergo fides ex auditu, auditus, autem, per verbum Christi» (*Rom.* 10, 17).

N.B.! In sequentibus plura adduntur de magisterio Apostolorum e S. Scriptura comprobata. E his enim cetera omnia quae habentur nn. 3-6 quasi sponte fluunt et ut fundamento S. Scripturae innixa apparent.

N. 2, lin. 23 adde: Quia igitur Apostoli doctrinam Christi et quidem eius nomine praedicant, ideo dicuntur in S. Scriptura simpliciter «loqui verbum Dei» vel «verbum Domini» (cf. *Act.* 4, 29, 31; 8, 25; 13, 46; 15, 36 etc.) immo eorum praedicatio ipsa vocatur «verbum Dei» (cf. *Act.* 6, 2, 7; 11, 1; 12, 24; 13, 7, 48 etc.) quippe quae vere sit sermo Dei per eos ad homines directus (missus) secundum illud Apostoli ad Thessalonicenses: «... gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis» (*1 Thess.* 2, 13) (*De Apostolorum munere in specie*). Etsi revelatio divina, dum Apostoli fuerunt in vita, nondum clausa sit, eorum tamen munus proprie erat docere doctrinam a Christo acceptam, «tradere quae acceperunt» (cf. *1 Cor.* 15, 3; 11, 23), quippe quae constituat «Depositum» ab eis sacrosancte custodiendum et eorum successoribus tradendum (cf. *1 Tim.* 6, 20; *2 Tim.* 1, 14). Quae custodia et transmissio non fit modo quodam quasi mechanico, uti rei cuiusdam materialis vel mortuae, sed efficitur per authenticum et vivum eorum magisterium. Apostoli enim vere docent homines nomine Christi secundum verbum Domini: «Qui vos audit, me audit» (*Lc.* 10, 16) i.e. doctrinam non solum tradunt, sed etiam explicant, menti auditorum et variis rerum condicionibus adaptando applicant. Haec tamen omnia Apostoli non solis suis propriis viribus praestant, sed supernaturali sub ductu et illuminatione Spiritus Sancti secundum promissionem Christi: «Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quaecumque dixi vobis» (*Ioh.* 14, 26). Quae Spiritus Sancti assistentia non fit quasi ab

extra, sed sicut scribit Apostolus: «Bonum depositum custodi *per Spiritum Sanctum qui habitat in nobis*» (*2 Tim.* 1, 14). Ipse enim Christus, Caput corporis Ecclesiae, hoc corpus per suum proprium Spiritum, qui eiusdem corporis est anima, vivificat, ita ut magisterium Ecclesiae sit manifestatio quaedam Christi ipsius in Ecclesia viventis et per eam docentis. Sicut autem Ecclesia tamquam Corpus mysticum Christi omnibus membris pro sua parte cooperantibus «augmentum facit in aedificationem sui in caritate» (*Eph.* 4, 16), ita Ecclesia etiam in intellectione doctrinae fidei semper magis crescit. Non enim decet membra semper «lacte opus habere» et semper ex novo «doceri elementa doctrinae» (cf. *Hebr.* 5, 12), sed oportet «ea ad perfectiora ferri» (cf. *Hebr.* 6, 1) et sic unumquodque membrum suo modo pro loco quem corpore occupat «magistri» gradum attingere (*Hebr.* 5, 12). Ita Ecclesia tendit ad consequendam paulatim perfectam «unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi» (*Eph.* 4, 13).

N. 3, lin. 2: Post titulum addatur haec transitio e Novo Testamento ipso comprobata: Quae autem de Apostolorum munere dicta sunt nullo modo restringuntur ad eos solos. Iam eorum vita durante in ecclesiis ab eis fundatis habentur «presbyteri», qui una cum eis et dependentes ab eis ut ecclesiarum superiores habentur et una cum Apostolis nominantur et quidem tam Hierosolymis (cf. *Act.* 15, 2; 15, 4, 6, 22 s.; 16, 14; 21, 18) quam in ecclesiis a Paulo et Barnaba fundatis (cf. *Act.* 14, 23; 20, 17), (*Phil.* 1, 1) quam etiam in aliis (cf. *1 Petr.* 5, 2). Illi sunt «pastores» et proinde Paulus monet presbyteros ecclesiae Ephesinae: «Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere (graece: pascere) ecclesiam Dei, quam adquisivit sanguine suo» (*Act.* 20, 28). Hoc munus «pastoris» (cf. *1 Petr.* 5, 2; *Eph.* 4, 11, comparando cum *Ioh.* 10, 12; 21, 16), comprehendit ut rem maximi momenti, non minus quam munus Apostolorum, doctrinam. Nam inter qualitates «episcopi» enumeratur eum oportere esse «amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos, qui contradicunt, arguere» (*Tit.* 1, 9; cf. *1 Tim.* 4, 16; 3, 2). Ideo Apostolus obtestatur cum iuramento unum ex istis Timotheum: «Praedica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra in omni patientia et doctrina. Tu vero vigila in omnibus, labora, opus fac evangelistae, ministerium tuum imple» (*2 Tim.* 4, 2.5). Inde etiam grave monitum S. Pauli ad presbyteros Ephesi: «Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa... Propter quod vigilate» (*Act.* 20, 29-31).Quod munus tanti momenti est, ut presbyteri per impositionem manuum speciali gratia instruantur ad illud implendum secundum notum illud: «Noli negligere gratiam quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii» (*1 Tim.* 4, 12) et aliud: «Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis, Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis» (*2 Tim.* 1, 6 s.). Quae impositio non debet fieri inconsiderate (cf. *1 Tim.* 5, 22), sed solum eis qui determinantur. Nec paucis qualitatibus ad hoc munus requisitis gaudent (*1 Tim.* 3, 1-7; *Tit.* 1, 5-9). Presbyteri enim «pervigilant quasi rationem pro animabus (vestris) reddituri» (*Hebr.* 13, 17).

Sic ergo ministerium verbi, quod Christus et Apostoli instauraverunt, ad eorum successores transiit et volventibus saeculis semper in Ecclesia servatum est. Et quidem necessario ita evenit; sicut enim Christus semper manet cum Ecclesia «usque ad consumationem saeculi» (*Mt.* 28, 20), ita ut portae inferi numquam adversus eam praevalere valeant (cf. *Mt.* 16, 18), ita etiam praedicatio Ecclesiae deficere aut cessare nequit, do-

nec impletum erit verbum Christi: «Et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet consummatio» (*Mt.* 24, 14).

Ob infirmitatem tamen humanam Deus ipse Ecclesiam suam, eximium quoddam ei concedens beneficium, pro praedicatione orali maximo et validissimo instrumento instruxit. Ipse enim quosdam ex Apostolis vel viris apostolicis elegit, ut ea quae maxima ea parte in praedicatione orali habebantur, divino afflante Spiritu ita conscriberent, ut Deus ipse scriptorum huiusmodi auctor litterarius fieret ac proinde ipsa haec scripta sensu proprio verbum Dei essent et idcirco ab omni errore immuni. Haec tamen Scriptura Sacra vivum Apostolorum praeconium minime supplantat, sed potius idem roborat, ut eo securius procedat, efficacius operetur.

N. 4, lin. 22: traditio immediate ab Apostolis eorumque successoribus sub assistentia Spiritus Sancti conservatur. Dicatur ergo: Traditio autem est verbum Dei *orali* praedicatione ab Apostolis acceptum et per eos quos «Spiritu Sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei» (*Act.* 20, 28) conservatum – eodem Spiritu Sancto eos illuminante, et in omni veritate confirmante (cf. *Ioh.* 14, 26; 16, 13). Haec traditio vere divina in rebus fidei et morum...

Lin. 26: Omittere «praeter Sacram Scripturam», nam etiam ipsa traditur Ecclesia qua canonica, inspirata ecc... (cf. infra n. 5) per magisterium et traditionem oralem. Maxima pars rerum in N.T. contentarum *prius* inveniebantur in traditione orali!

Lin. 27: Omittatur «quasi per manus», suggerit enim ideam traditionis alicuius obiecti materialis et mortui. Tempore Concilii Tridentini haec expressio non intellegebatur male, hodie periculum est... ut perperam intellegatur.

Lin. 31: «Ecclesiae praxi»: melius: Ecclesiae vita liturgica, («lege orandi») eiusque institutionibus et praxi. Cur dicitur «plerumque»? Suntne etiam alii fontes?

Lin. 31 s.: «Quod autem... innotescunt» omittatur nihil enim novi dicit.

Lin. 35: Cur «exinde». Iam in praecedentibus sermo erat de traditione! Dicatur ergo: «Nemo proinde traditionem minoris facere.

N. 5, lin. 1: Tamen eiusdem Sacrae Scripturae usus a Traditione pendet, quandoquidem Traditio, eaque sola, via est qua quaedam veritates revelatae eae imprimis quae ad inspirationem, canonicitatem et integritatem omnium et singulorum librorum sacrorum spectant, certe et plene cognosci possunt et inquantum eius sensus nonnisi ope traditionis certe et plene exponi (omittere intelligi) potest.

N.B. Omittere «Apostolica» et ponere traditione simpliciter ita ut tota, incluso magisterio, comprehendatur!

N. 6, lin. 8: Quae quidem Traditio non est solum illa, quae documentis conscripta est, sed quae in Ecclesia ipsa vivit, «Ecclesia nempe, Dei mandatu, Sacrarum Scripturarum interpres et custos, *in se viventis Sacrae traditionis depositaria*, ipsa est ad salutem porta, ipsa sub tutela ductuque Spiritus Sancti sibi fons est veritatis» (Pii XII sermo ad Univ. Greg. A.A.S. 45/1953, 685). Cum enim secundum voluntatem Divini Fundatoris Ecclesiae revelatio divina per vivum Ecclesiae praeconium hominibus usque ad finem saeculorum proponenda sit, depositum revelationis proprie et totaliter in Ecclesiae conscientia supernaturaliter elevata et illuminata contineri debet. Cum vero «uterque doctrinae revelatae fons tot tantoque contineat thesauros veritatis, ut numquam reapse exhauriatur» (Enc. *Hum. Gen.*, DENZ. 2314), sequitur hoc sacrum depositum nullis documentis scriptis, quantumvis numerosissimis exhauriri posse, sed a sola con-

scientia Ecclesiae contineri. Praeterea quodlibet documentum scriptum interpretatione indiget et doctrina fidei ad novas semper quaestiones, ad mutatas hominum mentes variasque condiciones vitae socialis et civilis, historiae et culturae adaptari debet. Proinde ut ambo fontes... n. 6, lin. 9.

Ad capita II-IV

Ad schema Constitutionis propositum liceat primum particularia quaedam notare quae se referunt ad singulos numeros, dein addere quasdam animadversiones magis generales.

I – Observationes particulares

Ad caput II

De S. Scripturae inspiratione, inerrantia et compositione litteraria

N. 8, lin. 18 ss.: «Instrumentalitas» hic non videtur satis clare describi. Fortasse dici potest: (lin. 24) «... Haec actio divina constituit charisma omnino peculiare vi cuius Deus homine utitur tamquam proprio instrumento, eoque vivo et ratione praedito. Deus igitur libri sacri vero sensu nominatur et est auctor, non quidem unicus, sed principalis, cum hagiographus ipse quoque sit auctor sacri textus, sed instrumentalis, cuius propria indoles ac veluti singulares notae ex ipso libro sacro colligi possunt. Quapropter ...» (lin. 29): Enc. *Div. affl. Spir.* E.B n. 556.

N. 8, lin. 21: «Deus mentem suam hominibus manifestat»: non recte dicitur, sed dicendum esset: «Deus ... hominibus *loquitur*». Deus in S. Scriptura saepe non manifestat mentem suam, sed per hagiographum *refert* de mente aliorum vel de eorum affectibus, desideriis, actibus, etiam ipsius hagiographi. Si Psalmista dicit: «Maerore tabescit anima mea» (*Ps.* 30, 10), Deus nullatenus *suam* mentem manifestat, sed mentem hagiographi. Et sic saepissime.

N. 9, lin. 9: «Duo vel plures *scriptores*»; praeferendus videtur terminus usitatus «auctores», non «scriptores», ne confusio fiat cum «scribis» (amanuensibus). Auctores humani vere auctores sunt a Spiritu Sancto inspirati. Alia est quaestio quae hic non tangitur de diversis «*redactoribus*» (v.g. Pentateuchi) de qua difficili quaestione tamen hic non videtur agendum.

N. 10, lin. 18 ss.: ... «communicatum». Problema quod hodie multo magis agitur quam illud de «inspiratione communitatis», id est, ut explicetur quod communitas ad librum sacrum conficiendum *conferre possit* et revera conferat. Ex hac explicatione dein sequitur id quod lin. 18 ss. dicitur (Ex Dei autem providentia...).

Dicendum igitur videtur: «... communicatum. Hagiographi autem cum essent membra communitatis et in ea viverent, ab eadem adhortationem ad scribendum et res scribendas accipere potuerunt. Proinde eorum libri saepe e gestis et vita communitatis cognitis melius intelligi possunt» (cf. S. Th. 2, 2 qu. 173, a. 2; Enc. «*Div. affl. Spiritu*» A.A.S. 35, 1943, p. 315).

N.B.: Secundum S. Thomam (l.c.) distinguendum est inter «acceptionem rerum» et «iudicium de rebus acceptis». Charisma inspirationis formaliter spectat ad iudicium de rebus acceptis, non ad ipsam acceptionem. «Res» igitur «accipi» possunt etiam ex communitate (cf. *Lc.* 1, 2) non solum ex propria experientia, ex fontibus, aut ex revelatione.

Sed actus formalis iudicandi semper ab hagiographo *solo* fit sub lumine divinae inspirationis. Haec est doctrina S. Thomae.

N. 12, lin. 31: Terminus «infallibilitas» est terminus plane inusitatus in tractatu de Sacra Scriptura, ubi potius sermo est de «inerrantia» vel *immunitate ab errore*. «Infallibilitas» Summi Pontificis non provenit ex inspiratione, sed ex speciali assistentia Spiritus Sancti.

N. 13, lin. 5: Quae hic enumerantur ut necessaria ad veritatem et fidem historicam Sacrae Scripturae recte intellegendas, non sufficiunt, nisi addatur *intentio hagiographi*. Elementa varia consideranda in statuendo sensu litterali bene proponuntur in Litt. enc. «*Div. affl. Spiritu*» (E.B. 557) ubi dicitur: «Neque quemquam latet summam interpretandi normam eam esse, qua perspiciatur et definiatur, quid scriptor *dicere intenderit*».

Haec est iam mens S. Augustini qui dicit: «Ita enim ... salubriter discimus nihil aliud esse quaerendum quam *quid velit* qui loquitur» (De consensu Evangelistarum II, 12, 29 *PL* 34, 1092). Etiam in hermeneutica profana semper attenditur ad intentionem auctoris. Haec *fundamentalis* norma non ideo omittenda est, quia timentur *abusus*. Mentio intentionis hic absolute necessaria est. Ergo non tantum dicendum est (lin. 5): «ex sensu ... quem expressit» sed: «ex sensu quem... *exprimere intendit et expressit*.

Lin. 6: «Pro sui temporis condicione»: haec verba non sunt clara; potius omittantur.

N. 14, a): Hic addatur expositio de efficacia Verbi Divini, hoc fere modo: *Efficacia Verbi Divini scripti*. Ex divina Sacrae Scripturae origine, veritate, Dei ad hominum infirmitatem accommodatione sponte fluit eius peculiaris efficacia et utilitas. «Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia» (*2 Tim.* 3, 16). Quae efficacia non est indolis solum mere humanae. Nam etiam de verbo Dei scripto valet dictum Spiritus Sancti: «Vivus est enim sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis» (*Hebr.* 4, 12). Si enim «evangelium», id est praedicatio evangelii ab hominibus facta, «virtus Dei est ad salutem omni credenti» (*Rom.* 1, 16; cf. *1 Cor.* 1, 18), quanto magis cum fit per verbum Dei inspiratum, cuius ipse est proprie auctor principalis! Etenim «ipsae sacrae Paginae, Dei afflante Spiritu exaratae, per se nativo abundant sensu; divina virtute ditatae, per se valent; superno decore ornatae, per se lucent ac splendent», (E.B. 553). Quare monet Leo XIII: «Atque haec propria et singularis Scripturarum virtus, a divino afflatu Spiritus Sancti profecta, ea est, quae oratori sacro auctoritatem addit, apostolicam praebet dicendi libertatem, nervosam victricemque tribuit eloquentiam. Quisquis enim divini verbi spiritum et robur eloquendo refert, ille non loquitur in sermone tantum, sed et in virtute et in Spiritu Sancto et in plenitudine multa» (E.B. 87).

Ad caput III

De Vetere Testamento

N. 16, p. 13, lin. 3-6: Verba «in quo... per gratiam» *omittantur*, quia non agunt de libris V.T., sed de *oeconomia salutis*.

N. 18, lin. 29: Dicerem potius, loco «quidquid certi»: «*si quid* certi...», et relinquatur exegetis inquirere *num* et *quid* certi, praesertim de auctoribus librorum V.T., in fontibus fidei inveniatur.

Ad caput IV

De Novo Testamento

N. 21: Non apparet cur hic adhibeatur formula adeo sollemnis in re quae tot difficultatibus implicata est, ut iam ostendit liber S. Augustini «De consensu Evangelistarum». Error alicuius exegetae qui in quaestione tam spinosa committitur, certe non tam sollemnem damnationem meretur (cf. Enc. «*Div. affl. Spir.*» A.A.S. 35 [1943], p. 319 s.).

Pag. 15. lin. 1-4: Haec exempla videntur omittenda esse, cum termini parum determinati sint. Quid est: «historia infantiae Christi»? Sufficit dicere: «quae ipsam fidem attingunt»; non enim *omnia* quae in historia infantiae vel in narratione miraculi alicuius dicuntur, «*attingunt fidem*».

N. 22, lin. 7: «Verba divina Christi...»: dicatur potius «verba *quae et quatenus ab Evangelistis ipsi Christo Domino ascribuntur*».

Haec quaestio in Evangelio S. Ioannis non raro satis difficilis est, ut etiam exegetae maxime conservativi concedunt.

II – Animadversiones generales in capita II-IV

Hoc schema Constitutionis exegetis hodiernis parum satisfaciet nec eos multum iuvabit in perdifficili eorum munere. Res enim quae, maxime in certis regionibus, *potissimum discutiuntur*, in schemate *vix attinguntur*, et ubi de eis sermo fit, parum accurate definiuntur, ut iam in animadversionibus particularibus monstratum est. Schema potius ut «defensivum» iudicabitur contra «aberrationes» aliquorum paucorum exegetarum qui iustos fines transgressi sunt, quin tamen de eorum bona fide et recta intentione statim dubitare liceat.

Neque in schemate satis effertur *munus et ius* exegeseos catholicae quod munus in eo est, ut exegetae investigationibus *scientificis* scientiam et interpretationem Sacrorum Librorum (Enc. «Providentissimus») efficaciter *promoveant*, quod munus Summi Pontifices Leo XIII et Pius XII (Enc. «*Div. affl. Spir.*») adeo inculcaverunt. Investigationes scientificae autem fieri nequeunt sine *coniecturis et tentaminibus* quae coniecturae et tentamina non quidem praemature et temere in *vulgus* efferri debent, ut interdum fit, sed in periodicis *scientificis* et *libris specialistis destinatis* iure merito exponuntur, ut de eis inter doctos discussio fiat. Si haec expositio scientifica specialistis destinata non per-

mittitur, scientia biblica sterilis erit et infructuosa, idque cum maximo ipsius Ecclesiae damno et dedecore.

Quare *libertas scientificae investigationis*, quae in Enc. «*Div. affl. Spir.*» adeo inculcatur, hic autem in schemate vix ac ne vix quidem innuitur (tantum n. 28, lin. 13 habentur verba: «sua scientia laudabiliter adlaborant»), *omnino tuenda* videtur, ne omnis progressus scientiae biblicae cum maximo damno ipsius Ecclesiae impediatur et praecludatur, ut egregie exponitur ab ipso Magisterio Ecclesiae, scil. a Summo Pontifice Pio XII (cf. E.B. n. 565) et iam ante ipsum a Leone XIII (Ench. Bibl. 131-133; 142 s.). Pius XII expresse dicit: «pauca tantum esse quorum sensus ab Ecclesiae auctoritate declaratus sit, neque plura ea esse, de quibus unanimis Sanctorum Patrum sit sententia» (E.B. n. 565). Multa igitur remanere, eaque gravissima in quibus edisserendis et explanandis catholicorum interpretum acumen libere exerceri possit et debeat (cf. *ibd.*).

His omnibus consideratis, humilter rogo ut Schema Constitutionis retracteur, ante oculos habitis iis quae ipsum Ecclesiae Magisterium, i.e. Summi Pontifices Leo XIII, Benedictus XV, Pius XI et Pius XII clare et cum summa auctoritate statuerunt. Suadere autem liceat ut ad hanc retractationem peragendam non solum in auxilium vocentur Consultores Pontificiae Commissionis Biblicae, tam praesentes quam extra Urbem degentes, sed etiam aliqui exegetae, maxime Novi Testamenti, qui in illis regionibus laborant in quibus hae quaestiones hodie maxime discutiuntur (scil. ex Gallia, Statibus Foederatis A.S., Germaniae, Austriae), ut omnium comuni labore Constitutio elaboretur quae et rectam fidem et scientiae progressum efficaciter tueatur.

Caput V

De usu Sacrae Scripturae in Ecclesia

Praenotanda. 1) Maximi momenti est, ut hoc caput bene et abunde exponat, quae de usu Sacrae Scripturae in vita Ecclesiae hodie dicenda sunt. Sic enim trita illa Protestantium obiectio, qua dictitant in Ecclesia catholica Verbum Dei non satis aestimari, parum cognosci, non proponi et explicari, a Summa Ecclesiae auctoritate, i.e. Concilio, nervose refutatur, idque absque ulla polemica. Quae in capite V Schematis Commissionis Theologicae habentur, huic fini non satis respondent. Quae litt. enc. «Providentissimus» Leonis XIII, «Spiritus Paraclitus» Benedicti XV, «Divino afflante Spiritu» Pii XII de hac materia habentur, a Concilio ignorari et negligi non debent. His Summorum Pontificum doctrinis et normis sequens caput V retractatum debito modo uti curavit.

2) Quae de usu S. Scr. in schemate habentur, fortasse communi labore cum aliquibus aliis Commissionibus elaboranda essent, ita v.g. usus S. Scr. in praedicatione et apud fideles cum Comm. De disciplina cleri, formatio exegetica in Seminariis cum Comm.ne de Seminariis, illa de «Verbo Dei» cum Secretariatu ad unionem promovendam.

3) Aliqua, quae animadversionibus generalibus ad cc. II-IV, tanguntur, hic iam in schemate comprehenduntur uti v.g. de libertate laboris scientifici.

4) Quaeri potest an non esset melius *mutare ordinem* — sequendo ordinem Enc. *Div. affl. Spir.* — et agendo prius de labore exegetarum, dein de labore sacerdo-

tum (quos e labore exegetarum haurire oportet) et demum de praesupposito laboris sacerdotum scl. de eorundem formatione in Seminariis. Secus plura iam supponi debent, quae demum postea tractantur. Ergo animadversiones post n. 25, hoc ordine ponuntur, incipiendo a num. 28.

Animadversiones

N. 24, lin. 10: Addantur ex Enc. «*Div. affl. Spiritu*» etiam verba: «quemadmodum paene innumera cuiusvis aetatis documenta luculenter testantur» (E.B. 538).

N. 25, lin. 14: «Ecclesia unam praetulit»: hic non agitur de tota Ecclesia, ad quam etiam Orientales pertinent, sed de Ecclesia *latina* tantum. Et ipsa quoque Ecclesia latina per multa saecula non adhibuit Vulgatam, sed aliquam versionem praehieronymianam, cuius vestigia etiam hodie in Missali conservantur. «Vulgata» usu paulatim praevaluit non aliquo decreto universali Ecclesiae. Demum a Conc.Trid. authentica declarata est. Dicatur igitur (1,14): ... latinas versiones, decursu temporis una praevaluit, «Vulgata» nempe, quam Tridentina Synodus «authenticam» declaravit. Ex legitimo enim huius versionis ... etc.

Lin. 16: Dicatur: «patet eandem, *prout intellexit et intellegit Ecclesia*» cf. Enc. «*Div. affl. Spir.*» E.B. 549. Etiam textus non pauci ipsius Vulgatae diversam interpretationem habere possunt.

Lin. 20: Addantur verba: atque adeo authentica vocatur «authentia non primario nomine *critica*, sed *iuridica* potius» (cf. Enc. «*Div. affl. Spir.*» E.B. 549).

Lin. 23 ss.: Haec hodie dicere *inutile* videtur, cum res apud omnes constet. Praeterea si sermo est de Ecclesia *latina*, patet haec non valere de Ecclesiis aliarum linguarum.

N. 27, p. 18, lin. 1-3: Si hic textus retineretur, potius dicendum esset: «... sensus genuinus *authentice* statui potest». Exegeta enim suis investigationibus scientificis sensum plerumque statuere potest, et ipsa Ecclesia his exegetarum interpretationibus inde ab initio usa est cf. opera S. Hieronymi, S. Augustini, S. Chrysostomi etc. Exegetis hodie non minus concedendum est quam illis antiquis.

N. 28: *De exegetis catholicis*. «Perperam quidam, scientiae biblicae condiciones haud recte perspicientes, nihil iam catholico nostrae aetatis exegetae dictitant ad ea addendum superesse, quae christiana antiquitas protulerit; cum, ex contrario, nostra haec tempora adeo multa proposuerint, quae nova investigatione novoque examine indigeant, et actuosum hodierni interpretis studium non parum exstimulent» (E.B. 555). «Inter multa enim illa, quae in Sacris Libris, legalibus, historicis, sapientialibus et propheticis proponuntur» pauca tantum sunt, «quorum sensus ab Ecclesiae auctoritate declaratus sit», neque plura ea sunt, «de quibus unanimis Sanctorum Patrum sit sententia» (cf. E.B. 565). Proinde «catholicus interpres actuoso fortique suae disciplinae amore actus, ac Sanctae Matri Ecclesiae devotus, neutiquam retineri debet, quominus difficiles quaestiones, hucusque nondum enodatas, iterum atque iterum aggrediatur» (E.B. 564). «Nemo miretur non omnes adhuc esse difficultates expeditas atque evictas, sed graves etiam hodie quaestiones catholicorum exegetarurn mentes non parum agitare» (E.B. 563). Quodsi optata enodatio diu tardet, exegeta meminerit eius quod

Patres et potissimum Augustinus «suo tempore monuere: Deum nempe Sacros, quos ipse inspiravit Libros, consulto difficultatibus adspersisse, ut et intentius ad eos evolvendos et perscrutandos excitaremur, et salubriter mentis nostrae limites experti, debita animi demissione exerceremur» (E.B. 565). «Quo in opere exsequendo ante oculos habeant interpretes sibi illud omnium maximum curandum esse, ut clare dispiciant et definiant, quis sit verborum biblicorum sensus, quem litteralem vocant» (E.B. 550). Ad quod praestandum nihil «omittant, quod novitatis attulerint, cum archaeologia, tum antiqua rerum gestarum historia priscarumque litterarum scientia, quodque aptum sit, quo melius veterum scriptorum mens, eorumque ratiocinandi, narrandi scribendique modus, forma et ars cognoscatur. Qua in causa laicorum etiam ordinis catholici viri animadvertant se non tantum ad profanae doctrinae utilitatem conferre, sed de re quoque christiana optime mereri si omni, qua par est, sedulitate ac studio rebus antiquis explorandis et investigandis se dedant, et ad quaestiones id genus, hucusque minus claras et perspicuas, enodandas pro viribus adiuvent» (E.B. 561). Interpres tamen nullo modo in huiusmodi quaestionibus historicis, archaeologis et similibus enodandis sistat, «sed, illis quidem opportune allatis, quantum ad exegesim conferre possint, ostendant potissimum, quae sit singulorum librorum vel textuum theologica doctrina de rebus fidei et morum, ita ut haec explanatio non modo theologos doctores adiuvet ad fidei dogmata proponenda confirmandaque, sed sacerdotibus etiam adiumento sit ad doctrinam christianam coram populo enucleandam, ac fidelibus denique omnibus ad vitam sanctam homineque christiano dignam agendam adserviat» (E.B. 551). «Sacros enim libros Deus hominibus non ideo concessit, ut eorum satisfaceret curiositati... sed, quemadmodum animadvertit Apostolus, ut divina haec eloquia nos possent instruere ad salutem per fidem quae est in Christo Iesu» (E.B. 566). Qua in re catholicus exegeta egregie iuvari poterit studio Sanctorum Patrum, Ecclesiae Doctorum et superiorum temporum interpretum. Hi enim «pro eo, quod Deus in Ecclesia eis attribuit munere, suavi quadam eminent caelestium rerum perspicientia miroque mentis acumine, quibus divini eloquii profunda intime penetrant, et in lucem afferunt, quidquid ad doctrinam Christi illustrandam sanctitatemque vitae promovendam conducere potest» (E.B. 554).

Quod autem de bono et de salute animarum hic agitur, simul etiam admonet interpretem maxima prudentia et circumspectione uti oportere. Ne proponant proinde ut conclusiones definitivas, quae forte nonnisi «hypotheses laboris» sunt, ut aiunt (cf. Ioannes XXIII ad Pont. Inst. Bibl., 17 Febr. 1960, A.A.S. 52/1960, p. 155). Ne propalentur in vulgus et inter christifideles, ea de quibus nondun satis constat vel quae quocumque modo periculum inexpertis creare queant. Immo etiam in conclusionibus solidis et bene probatis christifidelibus non cultis proponendis omnino circumspecte agant exegetae tum in re proponenda tum maxime in modo loquendi, ne verbum Dei, quod hominibus datum est ad vitam, eorum culpa occasio ruinae spiritualis fiat. Meminerint praecepti caritatis ab Apostolo pro simili casu dato: «Videte ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Sic peccantes in fratres et percutientes conscientiam eorum infirmam in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem» (*1 Cor.* 8, 9.12 s.).

In eorum gravi munere adimplendo insuper exegetae meminerint «de verbo divinitus inspirato heic agi, cuius custodia et interpretatio ab ipso Deo Ecclesiae commissa est, non minus diligenter rationem habeant et declarationum magisterii Ecclesiae, itemque explicationis a Sanctis Patribus datae, atque etiam analogiae fidei» (E.B. 551). Demum ceteri omnes Ecclesiae filii meminerint «horum strenuorum in vinea Domini operariorum conatus non solummodo aequo iustoque animo, sed summa etiam cum

caritate iudicandos esse» (E.B. 564). Iidem Ecclesiae filii «ab illo haud satis prudenti studio abhorrere debent, quo quiquid novum est, ob hoc ipsum censetur esse impugnandum, aut in suspicionem ducendum» (*ibid.*). «Haec vera filiorum Dei libertas, quae et Ecclesiae doctrinam fideliter teneat, et quaecumque profana attulerit cognitio, tamquam Dei donum grato accipiat animo et adhibeat, studio utique omnium elata et sustentata, omnis sinceri fructus omnisque in scientia catholica solidi profectus condicio est et fons» (E.B. 565).

N. 29: *De habitudine theologiae ad S. Scripturam*

Lin. 37: Si prenda il testo di Leone XIII, tale quale, con una breve introduzione: Hac ratione via parabitur, ut ad effectum deducatur monitum Leonis XIII: «Illud autem maxime optabile est et necessarium, ut eiusdem Divinae Scripturae usus in universam theologiae influat disciplinam eiusque prope sit anima: ita nimirum omni aetate Patres atque praeclarissimi quique theologi professi sunt et re praestiterunt» (E.B. 114) «Gravi eruditoque theologo minime negligenda est ipsa demonstratio dogmatum ex Bibliorum auctoritatibus ducta: 'Non enim accipit (theologia) sua principia ab aliis scientiis, sed immediate a Deo per revelationem...' Quae sacrae doctrinae tradendae ratio praeceptorem commendatoremque habet theologorum principem Aquinatem» (E.B. 114). «Sacrorum (enim) fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt» (E.B. 611). Qua in re meminerint tamen theologi una cum sacris eiusmodi fontibus Deum Ecclesiae suae Magisterium vivum dedisse, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito nonnisi obscure ac velut implicite continentur (E.B. 611) et ad doctrinam fidei variis hominum et rerum condicionibus aptandam et applicandam. Unde fontes sensu Ecclesiae explicandi sunt. (*s. num.* 29, p. 19, lin. 2: Sacrorum enim... – Omittere *num. 29, lin. 37 usque «obvenit»*).

De sacerdotum relate ad S.Scripturam formatione. Peculiariter autem theologiae doctores doctrinam sinceram et plenam de verbo Dei, de eius inspiratione, inerrantia, efficacitate pro munere apostolico exponant. «Sacrae autem Scripturae magistri totam de re biblica institutionem in Seminariis ita perficiant, ut adulescentes ad sacerdotium atque ad divini verbi ministerium efformandos ea Sacrarum Litterarum cognitione instruant, eoque erga illas imbuant amore, sine quibus uberes apostolatus fructus haberi nequeunt. Quare exegetica explanatio ad rationem potissimum theologicam spectet» (E.B. 567) secundum normas a Sede Apostolica datas. Sic eveniet ut seminaristae «eloquia Dei perpetuo meditantes, gustantes quam bonus et suavis sit spiritus Domini» (E.B. 569), sacras paginas diligenti studio perquirant suasque precando meditandoque efficiant (E.B. 566). «Sic Divinae Litterae futuris Ecclesiae sacerdotibus fient et propriae cuiusque vitae spiritualis fons purus et perennis, et sacri concionandi muneris, quod suscepturi sunt, alimentum et robur» (E.B. 567). Et de iis valebit dictum Apostoli: «Ab infantia sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem per fidem, quae est in Christo Iesu ... ut perfectus sit homo Dei, ad omne ipsum bonum instructus» (*2 Tim.* 3.15, 17).

N. 26, lin. 29: Officium sacerdotum relate ad S. Scripturam nullo modo reducitur ad solam lectionem!

Proinde dicatur: *Usus S. Scr. in cura animarum*. Cum S. Scriptura, verbi Dei Ecclesiae a Christo traditi pars nobilissima, sanctissima et pro animarum salute efficacissima sit, omnino de usu verbi Dei scripti in cura animarum valent verba Spiritus Sancti de praedicatione generatim dicta: «Vae mihi est, si non evangelizavero» (*1 Cor.* 9, 16)

«Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis.. Nos orationi et ministerio verbi instantes erimus» (*Act.* 6, 2.4). «Attende tibi et doctrinae, insta in illis. Hoc enim faciens et teipsum salvum facies et eos qui te audiunt» (*1 Tim.* 4, 16). Quapropter sacrorum administri memores divinae efficaciae verbi Dei pro salute animarum procuranda quaecumque incepta ad Sacras Litteras populis explicandas «efficax sibi in animorum cura auxilium esse futurum persuasum habeant» (E.B. 566). «Optata quippe humani generis salus non ex novitate sermonis, sed ex verbi Dei efficacia exspectanda est, quod variis rationibus in usum inductis traditur, ut Iesu Christi Regnum in terris promoveatur» (Ioannes XXIII, Ep. Apost. ad Card. Gracias, A.A.S. 52 , 1960, p. 806). Sacerdotes igitur «supernas divini verbi opes sermonibus, homiliis, exhortationibus sedulo promant; iidemque christianam doctrinam sententiis ex Sacris Libris haustis confirment, praeclaris exemplis e sacra historia, ac nominatim e Christi Domini Evangelio illustrent, atque haec omnia ... adeo eloquenter, adeo dilucide clareque proponant, ut fideles non solum ad vitam recte conformandam moveantur et incedantur, sed summam etiam animo concipiant Scripturae Sacrae venerationem» (E.B. 566). «Qua in re accommodationes illas privato arbitrio inductas et ex rebus longe alienis expetitas, quae quidem divini sermonis non usus sed abusus sunt, studiose diligenterque vitent» (E.B. *ibid.*). Horum enim usus hodie potissimum non caret periculo «cum christifideles, ii nominatim qui tam sacris quam profanis disciplinis intructi sunt, quaerant quid ipse Deus in Sacris Litteris nobis significet, potius quam quid facundus orator vel scriptor, Bibliorum verbis dexteritate quadam adhibitis, exponat... Ipsae enim Sacrae Paginae, Dei afflante Spiritu exaratae, per se nativo abundant sensu; divina virtute ditatae, per se valent; superno decore ornatae, per se lucent ac splendent (E.B. 553)». Inter varias autem formas verbi Dei annuntiandi illa merito praecellit quae intra ipsa sacra officia liturgica fit, scilicet intra sacrum Eucharistiae Sacrificium. Ipsa enim christifidelium animi ad sacrificium digne offerendum disponuntur et ad se Christo Domino in sancta synaxi uniendum parantur. Vicissim autem verbum Dei in hac praedicatione seminatum in virtute Sancti Missae Sacrificii et sanctae communionis rorem illum divinum gratiae accipit, quo Deus ei incrementum dat et sine quo neque qui plantat neque qui rigat aliquid valet (cf. *1 Cor* 3, 6 s.).

N. 27: *De christifidelium usu S. Scripturae.* Inter maxima Ecclesiae Christi hisce temporibus elargita beneficia certe illud numerandum est, quod apud christifideles ipsos etiam veneratio et amor Divinis Litteris debita creverint. Unde illi magno feruntur studio legendi et profundius cognoscendi verbum Dei scriptum, ut id eis coniunctionis cum Deo et vitae sanctae agendae fons purus et perennis fiat. Quod quidem iure meritoque fit. Apostolus enim monet fideles ut in pugna contra insidias diaboli muniantur verbo Dei: «Et galeam salutis adsumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei. (*Eph.* 6.17)».

Immo de tota christiani vita valet: «Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus...» (*Col.* 3, 16). Demum: «Salutis auctorem Christum eo plenius cognoscent homines, eo impensius adamabunt, eo fidelius imitabuntur, quo studiosius ad Sacrarum Litterarum, Novi praesertim Testamenti, cognitionem meditationemque permoti erunt». Nam, ut Stridonensis ait: «Ignoratio Scripturarum, ignoratio Christi est» (E.B. 568). E variis modis quibus christifideles ipsi S. Scriptura uti possunt, praeter lectionem et studium in privato facta, speciali commendatione digna est cotidiana eiusdem lectio in christianis familiis facta et, inter varios usus verbi Dei in exercitiis extraliturgi-

cis, speciatim cantus psalmorum (*Col.* 3, 16) qui in pluribus nationibus laudabili sacerdotum cura valde invaluit.

Hanc Sanctae Scripturae venerationem et usum «sacri Antistites in fidelibus sibi commissis satius in dies augere et perficere studeant, provectis omnibus inceptis illis, quibus viri, apostolico studio repleti, Sacrorum Librorum inter catholicos cognitionem et amorem excitare ac fovere laudabiliter nituntur. Faveant igitur atque auxilium praestent piis illis consociationibus quibus propositum sit Sacrarum Litterarum, Evangeliorum potissimum, edita exemplaria inter fideles diffundere, eorumque cotidiana lectio studiosissime curare, ut in christianis familiis rite sancteque fiat; Sacram Scripturam, in vulgatas hodie linguas probante Ecclesiae auctoritate conversam, et alloquio et usu, ubi per liturgiae leges licet, efficaciter commendent ac publicas de rebus biblicis dissertationes, seu acroases, aut ipsi habeant, aut ab aliis apprime peritis sacris oratoribus habendas curent» (E.B 566).

9

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 19/SE

16 dicembre 1961

Reverendissimo Padre,

Le rimetto, qui unito in triplice copia, il voto dell'Eminentissimo Cardinale Arcadio Maria Larraona sullo schema del decreto «*De officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione*»,[1] pervenuto soltanto ora a questa Sottocommissione.

OssequiandoLa, mi confermo con sensi di particolare stima

della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
Padre Cristoforo BERUTTI, O.P.
Segretario della Pont. Commissione
della Disciplina del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 699-703.

10

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 18/SE

16 dicembre 1961

Reverendissimo Padre,

Le rimetto, qui unite in triplice copia, le proposte avanzate dai Membri della Pont. Commissione Centrale della sessione dello scorso mese di novembre in vista degli emendamenti da apportare allo schema *De officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione* e a quello *De patrimonio historico et artistico ecclesiastico*.[1]

La Paternità Vostra Reverendissima avrà la bontà di procedere all'esame delle proposte in conformità delle disposizioni comunicate a codesta Pontificia Commissione con la lettera del 5 dicembre c. a., n. 10/SE, di questa Sottocommissione.[2]

Mi è particolarmente gradita l'occasione per formularLe i migliori auguri di buon Natale, mentre mi confermo

della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
P. Cristoforo BERUTTI, O.P.
Segretario della Pont. Commissione
della Disciplina del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars I, pp. 691-711; 717-733.

[2] Cf. p. 30.

11

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA

RESPONSIO*

ad observationes factas in commissione centrali quoad
FORMULAM NOVAM PROFESSIONIS FIDEI

Antequam singulos numeros aggrediamur, quaedam generaliora praemittenda sunt:

1. Bene prae oculis habenda est indoles documenti. Plures Episcopi rogaverunt, ut in exordio omnium Decretorum fieret sollemnis Professio Fidei in Deum et quem misit Iesum Christum, contra atheismum huius temporis. De hac re non agitur. – Sunt etiam qui desiderant, ut Concilium Vaticanum II post finitos alios labores conficiat similem Professionem Fidei atque olim composuit Concilium Tridentinum [Denz. 994-1000]. Neque de hac re agitur: hucusque Commissio Theologica in hunc sensum nullum accepit ordinem, et insuper tale documentum conficere supponit alias Constitutiones iam esse approbatas. – Documentum autem Commissioni Centrali oblatum ex mandato esse debet Professio Fidei ab ipso Summo Pontifice et a Patribus Concilii, in initio sessionum facienda secundum can. 1406, par. 1, 1° *Codicis Iuris Canonici*, tali modo redacta, ut formulas hucusque praescriptas unificet, simplificet et adaptet hisce temporibus. – Quia igitur de documento agitur potius praesynodali, illud non proponitur Sacro Concilio, sed a S. Pontifice approbatur et Patribus Conscriptis imponitur. – Nil autem obstat, ut haec nova formula a Papa praescribatur omnibus, de quibus agitur in can. 1406, donec fiat alia, Concilio Vaticano II finito.

2. Parva Commissio Revisoria vidit quidem et ponderavit ea, quae non nisi ab una persona in Commissione Centrali dicta sunt; attamen quia aliud est quod dicit unus, aliud quod dicunt plures, observationes ab uno solo Membro factas, non admittendas putavit nisi ubi erat gravissima ratio.

3. Inter observationes etiam sunt amplificationes explicativae, quarum nonnullae in se sunt bonae. Sed quia huius modi specificationes magis pertinent ad constitutionem dogmaticam et tractatum theologicum quam ad Professionem Fidei, quae debet esse brevis nec potest intrare in particularia, non videntur admittendae.

Iam ad singula:

Ad n. 1 [*Symbolum*]. Rogat B.D. Patriarcha Maximus IV, ut lin. 19 verba *Filioque* pro ecclesiis catholicis orientalibus sint facultativa. Non accedit Commissio Revisoria: in professione enim fidei totius Ecclesiae Catholicae sit unitas.

Ad n. 2 [*generalia*]. Desunt observationes.

---

* «Emendationes factae in formula nova professionis fidei secundum placita parvae subcommissionis, praeside Em.mo Cardinali Alfredo Ottaviani, die 20 Dec. 1961», Romae die 23 Dec. 1961, Seb. Tromp, S.J., a secr. Comm. Theol.

Ad n. 3 [*De Deo Personali*]. Nulla ratio est ut ad mentem Em.mi Card. Caggiano evitetur vox *personalis*. Adhibetur non sensu Trinitario, sed sensu obvio alicuius entis rationalis in se subsistentis, contra idealismum et pantheismum. Hoc sensu quoque adhibetur a Pio XI, in Encycl. *Mit brennender Sorge*, 14 mart. 1937: A.A.S. 29 (1937), pp. 148 et 171 et a PIO XII, in Encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950 [DENZ. 2305].

Ne habeatur etiam levissima species tautologiae, (quae reapse non adest), Commissio Revisoria, ut satisfiat eidem Em.mo Card. proponit, ut p. 6, lin. 1, loco verborum *per ea quae facta sunt* legatur: *per visibilia huius mundi.*

Nulla autem ratio est, cur secundum desiderium Em.mi Card. Garibi y Rivera mentio fiat de SS. Trinitate, quippe cuius fides iam antea, vid. in Symbolo praecedenti, profitemur.

Nec convenit tollere lin. 4 verba: *etiam a civili societate esse agnoscendum*, ut putat Exc.mus D. Bazin: hisce enim verbis oppugnatur gravissimo errori hodierno.

Nec huius loci est agere « de Regno Dei sociali », ut vult Exc.mus D. Lefebvre, sed potius Constitutionis quae praeparatur *de Ordine Sociali.*

Ad n. 4 [*De Iesu Christo*]. Legatur, lin. 9, ut proposuit Em.mus Card. Bea: « ipsumque unum Mediatorem agnosco », addito: *unum.*

Ad n. 5 [*De B. Maria Virgine*]. Ad mentem Em.mi Card. Frings, Commissio Revisoria proponit tollere, lin. 13, verba: *hominumque matrem*; nec videt rationem ut ad mentem Em.morum Cardd. König et Jullien dicatur de Assumptione, secus de omnibus privilegiis B.M.V. debemus litanias facere; nec etiam accedere potest ad desiderium Rev.mi P. Browne O.P., tollendi vid. lin. 14-15, ubi de cultu B.M. Virginis agitur, verbum *genuino*. Haec vox data opera fuit addita propter aberrationes in cultu mariano.

Ad n. 6 [*De Ecclesia*]. Licet ad hunc numerum plures propositae sint emendationes, Commissio Revisoria putat textum retinendum ut iacet. Etenim: Vox *salutis arca*, ut respondeatur Em.mo Card. Bea, adhibetur a Bonifacio VIII in Bulla *Unam Sanctam* [DENZ. 468] secundum traditionem antiquissimam.

Nec ratio adest ut addatur: *Corpus Christi Mysticum*, de quo conceptu longe et late agitur in Constitutione *de Ecclesia.*

Nec accedendum videtur ad desiderium Em.morum Cardd. Döpfner et Jullien, ut ea quae dicuntur n. 16 de Primatu et Infallibilitate Romani Pontificis, ad hunc n. 6 revocentur. In n. 16 enim ponuntur, ut clarius appareat momentum Concilii Vaticani I.

Nec placet ut hoc loco cum Cardd. Döpfner, Liénart , König, Bea, dicatur: « quam pascendam tradidit Apostolis et eorum Principi », et minus adhuc ut, cum Em.mo Card. Döpfner, addatur: *Episcopos... populum Dei regentes.* Possunt ista verba enim dare ansam errori circa potestatem totius Corporis Episcopalis, ut talis. Res ipsa postea clare exponetur in Constitutione *de Ecclesia* et ibi satisfiet desiderio B.D. Patriarchae Maximi IV.

Nec convenit cum Em.mo Card. Frings mutare verba: *in communione et sub auctoritate Romani Pontificis*, et legere: *pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes.*

Cum Rev.mo autem P. Browne placet correctio stilistica: *in Communione cum Romano Pontifice et sub eius auctoritate.*

Ad n. 7 [*De Sacramentis*]. Nulla videtur ratio, ut vult Em.mus Card. Frings, repetere longiorem textum professionis Tridentinae. Specificatio autem a Rev.mo P. Browne proposita, addendo vid. ad vocem *sive voto* verba: *saltem implicito*, non videtur necessaria.

Ad nn. 8-9 [*De Eucharistia*, complexive]. Desiderat Em.mus Card. Caggiano ut, mutato ordine, dicatur prius de Sacramento et deinde de Sacrificio; quod certe paedagogice convenit in scholis. Reapse autem natura prius est Sacrificium, et etiam Aquinas agens de Sacramento necessario supponit Sacrificium.

Ad n. 8 [*De Sacrificio Missae*]. Non est ratio, cur, secundum desiderium Em.mi Card. Alfrink, dicatur de Convivio eucharistico de quo nemo dubitat; nec, ut volunt Em.mi Cardd. Bea et Frings, mutandus videtur textus. Est enim compendiosa sed accurata redactio eorum quae docentur a Pio XII in Encyclica de S. Liturgia. In textu autem non dicitur Christus immolare per sacerdotem, sed ordine inverso sacerdotem immolare nomine Christi, ut sic efficacius agatur contra tendentias confundendi sacerdotium hierarchicum et sacerdotium universale.

Ad n. 9 [*De Sacramento Altaris*]. Verum est, quod fides praecedit adorationem, ut notavit Em.mus Card. Ferretto. Difficultas solvi potest brevi correctione, scribendo *credens* loco verborum: *et credo*.

Ut obviam eatur, quantum potest, difficultati B.D. Patriarchae Maximi IV, Commissio Revisoria proponit loco verborum: *verbis consecrationis*, scribere, ut habetur in Concilio Tridentino [DENZ. 877]: *per consecrationem panis et vini*.

Quod attinet ad observationem Em.mi Card. Alfrink, notetur in *Decreto Tridentino* de Eucharistia [DENZ. 877] dici Conversionem panis et vini *convenienter et proprie* ab Ecclesia transsubstantiationem esse appellatam, et in canone respectivo [DENZ. 884] adhiberi vocem *aptissime*. Quia hodie sunt, qui negant vocem transsubstantiationem esse aptam, nil videtur mutandum.

Ad n. 10 [*De Sacramentalibus*]. Ob difficultatem stilisticam, motam ab Em.mo Card. Ferretto, scribatur: *recepta... retineo*.

Ad n. 11 [*De peccato originali*]. Desiderant Em.mi Card. Liénart, Richaud, Jullien ut Adam non nominetur *protoparens*, quia vox implicaret monogenismum. Notetur tamen Sacris Scripturis Evam, *Gen.* 3,20, vocari *matrem cunctorum viventium* et Adam *1 Cor.* 15,45 *primum hominem*, quae haud minus monogenismum continent. Quia vero de monogenismo agendum erit in discutienda Constitutione *de Deposito fidei pure custodiendo*, melius visum est Commissioni Revisoriae rem decidere post discussionem illam habitam.

Quod ad observationes Em.mi Card. Caggiano et Rev.mi P. Browne spectat, agitur de specificationibus veris quidem, sed minime in professione generali fidei necessariis.

Ad n. 12 [*De signis revelationis*]. Non videtur accedendum ad desiderium Em.mi Card. König, cui non placet vox *invicte*, et quidem ea de causa, quod hodie tendentia generalis est diminuendi vim stricte probativam criteriorum revelationis.

Ut satisfiat desideriis Em.mi Card. Alfrink et Exc.mi D. Hurley, lin. 28 ad verba *Ecclesiam ipsam in se consideratam*, addantur alia, vid.: *non obstante singulorum debilitate et fragilitate*.

Ad n. 13 [*De evolutione dogmatum*]. Putat Em.mus Card.lis Döpfner totum numerum esse expungendum utpote antiquatum. Commissio autem Theologica, in qua

haud pauci sunt qui hac de re ex experientia iudicant, existimat numerum, eheu, minime esse antiquatum; nec placet tollere verba *haeretica sententia*. Agitur enim de haeresi gravissima, qua subfodiuntur fundamenta fidei.

Em.mus Card. Bea rogavit quid in verbis: *eodem sensu eademque sententia* sit differentia inter *sensum* et *sententiam*. Verba autem sunt sollemnia ex Vincentii Lerin. *Commonitorio* et citantur a Concilio Vaticano I in Constitutione *de Fide* [Denz. 1800]. In canone autem correspondente [Denz. 1818], legitur: *eo [sensu] quem intellexit et intelligit Ecclesia.*

Notandum quoque videtur in n. 13 (quod hucusque numquam factum est), praeter erroris damnationem haberi affirmationem positivam: crescere vid. in Ecclesia veritatis revelatae intelligentiam, quod latius evolvitur in Constitutione *De Deposito fidei pure custodiendo*.

Ad n. 14 [*De Deposito fidei*]. Desunt observationes.

Ad n. 15 [*De Fide*]. Em.mi Cardd. Alfrink et Döpfner volunt ut ad mentem Sacrae Scripturae melius exprimatur uberior sensus fidei, quippe quae sit acceptatio Dei revelantis per totum hominem; intellectu, voluntate, amore. Notandum autem:

1° In Sacra Scriptura vocem *fidei* adhiberi saltem septem diversis significationibus.

2° In Sacra Scriptura etiam haberi conceptum fidei ex auditu [cf. *Rom.* 10,17 et *1 Cor.* 13,13] et distingui fidem a spe et caritate;

3° In n. 15 agi de fide, non necessario formata caritate.

4° In n. 15, lin. 16-17, additum esse: fide Deo praestari obsequium plenum intellectus *et voluntatis* [cf. Denz. 1789], quod valet etiam suo modo de fide informi.

Ad n. 16. Iam ad n. 6 explicatum est, cur non placeat verba *de Romani Pontificis primatu iurisdictionis et infallibili magisterio* transferre ad n. 6, ubi de Ecclesia est sermo.

Ex una parte desiderat Exc.mus Patriarcha Maximus IV ut dicatur, quaenam sint puncta Epistolarum Encycl. *Pascendi* et *Humani generis* in Professione Fidei assumenda; ex altera plures sunt (Döpfner, Liénart, Tisserant, Richaud, König, Frings) qui volunt ut Encyclicae praedictae ne nominentur quidem. Nec unum nec aliud placet. Etenim non omnia revera damnanda et vituperanda enumerari possunt in Professione Fidei indolis generalis; ex altera parte praedicta documenta pontificia merentur expressa commemoratione, quia in iis res est de gravioribus huius temporis erroribus.

Accedendum autem est ad sententiam Cardd. Alfrink et Bea, putantium non uno halitu agendum esse de Conciliis et de Encyclicis.

Quare Commissio Revisoria proponit addere numerum separatum de Encyclicis et legendum cum mitigatione quam exoptat Rev.mus P. Janssens:

« 16. Caetera item omnia ab Oecumenicis Conciliis... indubitanter profiteor, sicut damno et reiicio ea, quae in iisdem Conciliis damnata et reiecta sunt.

17. Submisso quoque ac reverenti animo admitto, quae Romani Pontifices in suis Epistolis Encyclicis, praesertim in Encycl. *Pascendi* et *Humani generis* contra errores sui temporis scripserunt ».

Minime placuit ad mentem Em.mi Card. Tappouni non loqui de Pontifice *Romano* et Ecclesia *Romana*.

Ad n. 17 [*De fide retinenda*]. Numerus 17 fiat 18.

Verissimum est formulam «fidem extra quam nemo salvus esse potest» sine debitis distinctionibus recte intelligi non posse, ut dicit Em.mus Card. Liénart. Attamen in ea statuitur quod est per se, et est formula, non sine ratione semper ab Ecclesia adhibita. Specificationes, suo loco, dantur in Constitutione *de Ecclesia*, ubi exponitur necessitas fidei ad salutem. Quare melius est verba retinere intacta.

Ipsa Commissio Revisoria proponit emendationem stilisticam, vid. ut loco: *a me meisque subditis*, legatur: *etiam a meis subditis*.

Ad n. 18 [*Iusiurandum*]. Numerus 18 fiat 19.

Romae, die 23 Dec. 1961.

SEBASTIANUS TROMP, S.J., *secr.*

12

REV.MUS P. CHRISTOPHORUS BERUTTI O.P.

Secretarius commissionis de disciplina cleri et populi christiani

PONTIFICIA COMMISSIO
DE DISCIPLINA CLERI ET POPULI CHRISTIANI
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 446/61

E Civitate Vaticana, die 23 dicembre 1961

Eminenza Reverendissima,

Ho l'onore di trasmettere alla Eminenza Vostra Reverendissima le unite osservazioni, fatte in conformità alle disposizioni comunicate da codesta Pontificia Sottocommissione con lettera del 5 dicembre 1961, n. 10/SE,[1] circa gli emendamenti proposti dalla Pontificia Commissione Centrale riguardo gli schemi dei decreti «*De obligationibus parochorum*» e «*De paroeciarum provisione, unione et divisione*».

Nella prima metà del prossimo mese di gennaio manderò anche i pareri concernenti le proposte fatte dalla medesima Commissione Centrale circa gli altri schemi di decreti di questa Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano.

Mi è particolarmente gradita l'occasione per presentare a Vostra Eminenza i migliori auguri per le Sante Feste Natalizie, e baciando la Sacra Porpora con sensi di profondo ossequio e venerazione mi professo

di Vostra Eminenza Reverendissima
um.mo e dev.mo servo nel Signore

P. CRISTOFORO BERUTTI, O.P., *segr.*

[1] Cf. p. 30.

Con due allegati

A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

ADNEXA

I

RESPONSIONES

ad emendationes propositas quoad schema decreti

DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM

Emendationes, quae a Commissione Centrali propositae sunt quoad schema decreti «De obligationibus parochorum», una cum Secretario Commissionis de Disciplina Cleri et populi christiani perpenderunt Rev.mi Domini Petrus Mattioli et Carolus Lefebvre, eorumque communi sententia animadvertuntur haec quae sequuntur:

1) In art. II nihil mutandum videtur. Determinatio, quae praescripto can. 465, par. 1 addenda proponitur, in pluribus regionibus opportuna et utilis esse potest.

2) Art. III his verbis clarius exprimi potest: « Parochus, feriarum seu vacationum gratia, a paroecia quotannis ne absit ultra unum mensem, continuum aut intermissum, vel quattuor hebdomadas, pariter continuas aut intermissas, nisi Ordinarius diuturnius vacationum tempus, iusta de causa, concedendum putaverit».

Commissio censuit corrigendum esse praescriptum can. 465, par. 2, quia hodiernis temporibus cura animarum exigit ut parochi absentia non sit nisi brevissima.

3) In art. IV, lin. 15 sqq., dici potest: «...vicarium substitutum cum plena potestate paroeciali, in omnibus quae ad curam animarum spectent, sui loco relinquere, ab eodem Ordinario probandum. Quod si designatio vicarii substituti facta non fuerit, eiusdem munus ipso iure assumat sacerdos de quo in can. 472, n. 2°».

4) In art. V, lin. 20 sq., dici potest: «... parochus ne discedat nisi sacerdotem designaverit, qui ipsius locum teneat in omnibus quae ad curam animarum spectant. Si designatio facta non fuerit, in casu urgentis necessitatis facultates parochi competant, ipso iure, sacerdoti de quo in can. 472, n. 2° ».

5) In art. VI nihil mutandum videtur. Magna proponitur facienda reductio Missarum, quae nunc pro populo applicari debent (cf. can. 466, par. 1 coll. cum can. 339, par. 1). Necesse non est ut expresse dicatur quod Ordinarius peculiaria indulta a Sancta Sede impetrare potest ut in favorem Seminarii nonnullae Missae applicentur, quae pro populo applicari deberent.

6) In art. IX auferri possunt quae dicuntur in linea 6 et sqq., eademque transferri possunt in art. XIV. Sic igitur esse potest art. IX: «... cuiusmodi sunt: libri paroeciales et liber de statu animarum, ad normam canonis 470, par. 1; inquisitiones canonicae de matrimoniis ineundis; documenta quibus probantur... (= usque ad finem)».

7) Art. X et XI hoc modo coniungi possunt: «In conferentiis Episcoporum apte, pro diversis locorum peculiaribus adiunctis, formulae determinentur documentorum, quae spectant ad statum animarum. Documenta autem quae ad exteras regiones mitti debeant, non solum lingua vulgari sed etiam lingua latina in eodem folio inscribantur».

8) In art. XII, lin. 6 sqq., melius dicatur: «Fideles qui ad exteras regiones se conferunt, tesseram a proprio parocho habeant, qua catholicus esse probetur».

9) In art. XIII, lin. 13 sq., accuratius dicatur: «... qui a parocho vel ab ipso Ordinario eligantur inter eos qui in re oeconomica sint vere periti».

10) In art. IV, in fine addatur: «Item, in archivo asserventur documenta et instrumenta quibus iura ecclesiae in bona nituntur, ad normam can. 1523, n. 6; tabella piarum fundationum cum adnotatione singulorum onerum quibus gravantur eorumque implementi, ad normam can. 1549, par. 1 et 2».

11) In art. XV nihil immutandum videtur; in ipso enim opportunae determinationes fiunt praescriptorum can. 476, par. 6 et 7, et clare exprimitur id quod ab Em.mo Liénart exoptatur.

12) In art. XVI, lin. 32, ad maiorem claritatem dici potest: «... rationemque tempore opportuno communicet etc...».

13) In art. XVII addatur determinatio initio textus: «Vicarii cooperatores...».

Eadem determinatio addi potest in art. XVIII, lin. 9: «... cum vicariis cooperatoribus habeat...», et in art. XIX, lin. 13: «...vicarii cooperatores nulla munera...».

14) In art. XVIII addendum non esse videtur quod habeatur etiam conventus parochorum et vicariorum eiusdem regionis; id enim pendet a libera voluntate Ordinarii loci, in praesenti schemate autem agitur de obligationibus parochorum.

15) In art. XIX accuratius dici potest: «Sine parochi aut Ordinarii loci licentia vicarii cooperatores nullum stabile munus, sive intra sive extra fines paroeciae obeundum, in se recipiant, quod proprii officii implementum quomodocumque impedire possit».

16) In art. XX, lin. 21, dicatur: «Quare curet parochus ut singuli vicarii etc...».

In eodem art. XX, lin. 24, videtur mutandum non esse textum: «saltem per tres hebdomadas», quia in pluribus regionibus conceditur ut vicarii cooperatores vacatione fruantur etiam singulis feriis secundis per annum.

17) Quod attinet ad observationes generales, sunt utique iustae et opportunae, sed apta de eisdem ratio habetur in schemate decreti: «De obligationibus parochorum quoad curam animarum quod a Commissione de Disciplina Cleri et populi christiani iam probatum est et quamprimum Secretariae Generali Commissionis Centralis exhibebitur.

II

RESPONSIONES

ad emendationes propositas quoad schema decreti

DE PAROECIARUM PROVISIONE, UNIONE ET DIVISIONE

Emendationes, quae a Commissione Centrali propositae sunt quoad schema decreti De paroeciarum provisione, unione et divisione, una cum Secretario Commissionis de Disciplina Cleri et populi christiani perpenderunt Rev.mi Domini Petrus Mattioli et Carolus Lefebvre, eorumque communi sententia animadvertuntur haec quae sequuntur:

I – De paroeciarum provisione

1. Prooemium de provisione paroeciarum conservandum esse videtur, sed textus hoc modo corrigi potest inde a lin. 5: «... monasteriorumve, et Sancta Sedes nonnullas statuit reservationes quoad provisionem beneficiorum ecclesiasticorum. Etiam per legem concursus, in Sacra Tridentina Synodo constitutam, nonnihil imminuta est libertas Episcoporum in conferendis paroeciis. In Codice autem Iuris Canonici restricta sunt iura patronatus, praecipue quod attinet ad praesentationem promovendorum, et lex concursus non fuit expresse confirmata. Nunc demum in votis antepraeparatoriis quamplures Episcopi optandum esse dixerunt ut maiore cum libertate provisionem paroeciarum facere valeant».

Minime tamen intentio Commissionis fuit ut parochi constituantur *ad nutum* Episcopi, ideoque non adest periculum ne parochi in cura animarum exercenda sint remissi vel negligentes ob timorem arbitrariae amotionis ab officio.

2. Art. I his verbis melius exsprimi potest: «Provisio paroeciarum competit Ordinario loci, servatis iuris regulis quoad idoneitatem promovendorum (can. 459) et quoad casus expresse exceptos (can. 471, par. 2); sed revocatis, ad normas art. II et III, quibuslibet privilegiis, iuribus quaesitis et consuetudinibus contrariis nominandi, eligendi, praesentandi.

3. Art. II et VI schematis auferuntur, ideoque mutari debet numerus articulorum qui conservantur in schemate.

4. Art. III (qui fit II) hoc modo mutari potest: «Ordinarius loci curet ut, consentientibus iis quorum interest, desinat esse ius praesentandi aut eligendi parochum, quod alicui competat ex fundationis lege. Si id illi noluerint, praesentandus vel eligendus seligatur inter tres ab Ordinario loci designatos». Proponitur scilicet ut norma servetur, quae de electionibus aut praesentationibus popularibus ad beneficium statuitur in can. 1452.

5. Art. IV (qui fit III) conservandum esse videtur; cessante enim iure praesentandi, adhuc ad patronum spectarent privilegia de quibus in can. 1455, n. 2° et 3°, itemque onera de quibus in can. 1469.

6. Art. V (qui fit IV) merito conservetur tanquam norma generalis ex regula ordinaria ubique servanda.

7. In art. VII (qui fit V) melius dicatur: « Optandum est ut Sancta Sedes sibi non reservet beneficia curata etc. (usque ad finem). Cum in praesenti schemate de provisione paroeciarum agatur, minime expedire videtur ut votum exprimatur de abroganda reservatione omnium beneficiorum non consistorialium.

II – De paroeciarum unione et divisione

1. In art. I accuratius dici potest: « Ut cura animarum rite ac fructuose exerceri valeat, omnino enitendum est ut paroeciae nimium fidelium numerum aut territorium nimis extensum habentes, apte pro diversis adiunctis dividantur et novae paroeciae erigantur ».

2. In art. II referri posse videtur praescriptum can. 297 hoc modo aptatum: « Deficientibus seu non sufficientibus sacerdotibus e clero saeculari Ordinarius loci paroecias saeculares regendas concredere potest religiosis a proprio Superiore praesentatis, salvis peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis ».

Quod attinet ad « conflictum competentiae », de quo loquitur Em.mus Card. König, videtur quod sufficienter provisum sit in can. 631.

3. In art. III melius dici potest: « Si quando paroeciae propriam ecclesiam habere nequeant, nec aptus ac decens locus pro ecclesia paroeciali interim adhiberi valeat, peculiaris conventio ab Ordinario loci cum Superiore maiore legitime ineatur de usu ad tempus faciendo ecclesiae religiosorum virorum veluti si esset ecclesia paroecialis.

4. In art. IV aptius dici potest: « Urgeatur fidelium obligatio contribuendi ad erectionem novarum paroeciarum in sua cuiusque dioecesi, et, si casus ferat, peculiaris quaedam associatio constituatur cuius sit pecuniam colligere ad ecclesias aedificandas aut restaurandas. Curet autem Ordinarius loci ut paroeciae gravibus oneribus non graventur ob ecclesiam construendam, instaurandam, exornandam; quinimo, ingentes sumptus non necessarii fiant ad solam pulchritudinem ecclesiarum habendam, cum graviores sint necessitates ad opera caritatis et apostolatus promovenda et sustinenda ».

5. Necesse non esse videtur ut in art. V determinatio addatur: « designato sacerdote ad tale munus idoneo », melius enim res singulis Ordinariis locorum prudenti arbitrio relinquenda videtur.

6. In fine art. VI addatur: « ... in unam redigentur servatis de iure servandis ».

13

EM.MUS CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 25/SE

E Civitate Vaticana, die 29 dicembre 1961

Reverendissimo Padre,

Ho ricevuto con piacere la lettera della Paternità Vostra Reverendissima in data 23 dicembre corr. anno, n. 446/61,[1] con la quale mi ha trasmesso le osservazioni sugli emendamenti proposti dalla Pontificia Commissione Centrale circa gli Schemi dei Decreti «*De obligationibus parochorum*» e «*De paroeciarum provisione, unione et divisione*».

La ringrazio vivamente della cortese sollecitudine e, profittando dell'incontro, mi è gradito confermarmi con sensi di particolare stima

della Paternità Vostra Rev.ma
dev.mo nel Signore
Carlo Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
P. Cristoforo BERUTTI, O.P.
Segretario della Pont. Commissione
della Disciplina del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Cf. p. 51.

14

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 26/SE

E Civitate Vaticana, die 29 dicembre 1961

Eminenza Reverendissima,

Con vivo piacere ho ricevuto la Sua pregiata lettera del 15 dicembre u.s., n. 1536/73,[1] con la quale mi ha trasmesso la nuova redazione delle osservazioni fatte dall'Eminenza Vostra Reverendissima in sede di Commissione Centrale.

I preziosi suggerimenti dell'Eminenza Vostra saranno di grande utilità a questa Sottocommissione per la redazione definitiva dello Schema «De Fontibus Revelationis».

Le sono perciò grato della squisita cortesia e, ringraziandoLa, Le bacio umilissimamente le Mani e mi confermo con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo
Servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Agostino BEA
Presidente del Segretariato per l'unione dei Cristiani

---

[1] Cf. p. 33.

15

Rev.mus P. CHRISTOPHORUS BERUTTI O.P.

Secretarius commissionis de disciplina cleri et populi christiani

PONTIFICIA COMMISSIO
DE DISCIPLINA CLERI ET POPULI CHRISTIANI
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 465/62

E Civitate Vaticana, die 4 gennaio 1962

Eminenza Reverendissima,

Ho l'onore di trasmettere all'Eminenza Vostra Reverendissima il parere che, in conformità alle disposizioni comunicate a questa Pontificia Commissione con lettera del 5 dicembre 1961, n. 10/SE,[1] venne formulato circa le proposte fatte dai Membri della Pontificia Commissione Centrale in ordine agli emendamenti da apportare allo schema dei decreti: 1) *De clericorum vitae sanctitate*; 2) *De officiis et beneficiis ecclesiasticis necnon de bonis temporalibus eorumque administratione*; 3) *De patrimonio historico et artistico ecclesiastico.*

Con il più profondo ossequio bacio la Sacra Porpora e con piacere mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
um.mo obb.mo dev.mo

P. Cristoforo Berutti, O.P., *segr.*

(Con 3 allegati)

A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Card. Carlo Confalonieri
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

[1] Cf. p. 30.

ADNEXA

I
RESPONSIONES
ad emendationes propositas quoad schema decreti
DE CLERICORUM VITAE SANCTITATE

Emendationes, quae a Commissione Centrali propositae sunt quoad schema decreti «De clericorum vitae sanctitate», una cum Secretario Commissionis de Disciplina cleri et populi christiani perpenderunt Rev.mi Domini Carolus Lefebvre et Aloisius Piovesana, eorumque communi sententia animadvertuntur haec quae sequuntur:

1. In prooemio, pag. 5, lin. 15 sq., melius dicatur: «... praeprimis caritate erga Deum et proximum, pietate, oboedientia, humilitate, castitate. Item, quamplura de obligationibus...

2. In eodem prooemio, inde a lin. 21 textus his verbis accuratius exprimi potest: «... rite explendum. Cum autem ob semper in dies ingravescentem consociationis hominum defectionem et abscessionem a Deo, maior profecto in clericis exigatur diligentia ut a saeculi vitiis et a naturalismo se immunes conservent, ac in exercendis virtutibus alacrioribus fiant, atque nullimode divitiis cor apponant[4] sed mortificationem Iesu in corpore suo semper circumferant,[5] Romani Pontifices identidem ad vitae sanctimoniam sacerdotes praesertim qui curam gerunt animarum vehementer exhortati sunt.[6] At vero, et in praesenti etiam atque etiam... (usque ad finem)».

3. In art. III, pag. 7, lin. 3 sq., dici potest: «consecratus sit, ut particeps Christi sacerdotii fiat Eiusque minister, ab Ipso missus ut dispensator sit mysteriorum Dei (*1 Cor.* IV,1). Semper ideo...».

4. Quod attinet ad ea quae Em.mus Card. Larraona annotat de artt. III et IV, censetur quod optimum utique esset si Patres Concilii Vaticani II peculiarem accuratam exhortationem facere vellent ad omnes clericos omnesque religiosos; per eam tamen inutile vel inopportunum nullimode fieret schema decreti de clericorum vitae sanctitate, et nominatim artt. III et IV eiusdem decreti conservari posse videntur.

5. In art. V, pag. 7, lin. 24, dici potest: «... virtutes etiam acquirere et perficere curent quae naturaliter quoque aestimantur, secundum monita...».

---

[4] Cf. *Ps.*, LXI, 11.

[5] Cf. *2 Cor.*, IV, 10.

[6] Cf. S. Pii X Exhortatio «Haerent animo», 4 aug. 1908; Pii XI Litt. etc... (quae in nota 1 pag. 6 referuntur).

Deleatur nota 2 in eadem pag. 6 addita.

6. Textus art. VII, pag. 8, hoc modo reddi potest: «Sacerdotis vita spiritualis, quae est anima eius apostolatus et assidua lectione ac meditatione Sacrae Scripturae nititur atque studio Sanctorum Patrum et Theologiae, his mediis maxime fovetur:

a) attenta et devota participatione... (prouti est in linn. 8-12);

b) oratione mentali... (prouti est in linn. 18-20).

Nota: Non expedire videtur ut temporis determinatio fiat, per quod orationi mentali singuli clerici vacare debeant; etiam in can. 125, 2° simpliciter dicitur: «quotidie orationi mentali (clerici) per aliquot tempus incumbant»;

c) docili obsequio motioni rite probatae Spiritus Sancti... (lin. 14-15);

d) amore filiali erga Beatissimam Virginem, Matrem «Christi Sacerdotis», quam mariano rosario cotidie colant (can. 125, 2°);

e) exercitiis spiritualibus, quibus omnes clerici indigent, iisque proinde singuli sacerdotes quotannis vacent, nisi iusta de causa... (lin. 25);

f) menstrua recollectione... (prouti est in linn. 26-29);

g) prosecutione studiorum sacrorum, quibus incumbere tenentur per totum vitae cursum, praecipue vero per integrum saltem triennium post expletum regulare tirocinium, quo tempore examen singulis annis subire debent in diversis sacrarum scientiarum disciplinis (cann. 129 et 130);

h) ultima probatione et institutione, quae, expleto quinto anno post absolutum regulare studiorum curriculum, ad plures menses peragenda sacerdotibus commendatur, iuxta determinationem Episcoporum in conferentiis regionalibus, ut renoventur et confirmentur in spiritu apostolico et in expedita atque efficaci ministeriorum adimpletione.

7. In art. VIII, pag. 8, lin. 36, addi potest: «praescripta, et addita expressa declaratione omnes clericos omnesque religiosos obligatione teneri ne spectaculis aliisque oblectamentis intersint, quae iudicio Ordinarii loci eos dedecent vel quibus eos interesse scandalo sit (cann. 140 et 592), praeterea...».

8. In art. IX, pag. 9, lin. 5 sq., accuratius dici potest: «Non modo integram fidem catholicam clerici firmiter teneant, sed etiam integram doctrinam cum philosoficam tum socialem, ab Ecclesiae magisterio et praesertim a Romanis Pontificibus traditam, sedulo sectentur et doceant. Nulli vero associationi vel factioni adhaereant, quae a Romano Pontifice vel a proprio eorum Ordinario reprobata est».

9. In art. X, pag. 9, lin. 16 sq., melius dici potest: «Sacerdotes, utpote qui sanctitatem adipiscendam teneantur cum plane dediti sint ac mancipati servitio Dei et curae animarum, non tantum se vivide sentiant... (usque ad finem)».

10. In fine art. XI, pag. 10, post lin. 7, addi potest: «Ne autem sacerdotes sollicitudinibus de suis bonis temporalibus perturbentur in angustiis mortis constituti, tempestive curent ut de iis testamento aliove instrumento in forma iuris civilis valido rite disponant, et praeprimis obligationem servent caute impediendi ne bona ecclesiae, si quae habeant, ab extraneis occupentur (can. 1300)».

11. In art. XII, pag. 10, lin. 16, addi potest: «... erigantur ac foveantur».
In eodem art. XII deleantur linn. 17 et 18.

12. Optima sunt quae ab Em.mo Card. Liénart proponuntur (Observationes, pag. 2, 4°); sed videtur de iisdem nihil in praesenti schemate esse dicendum, quia peculiares propositiones de illis factae sunt in schemate: «De officiis et beneficiis ecclesiasticis necnon de bonis ecclesiasticis eorumque administratione».

II

RESPONSIONES

ad emendationes propositas quoad schema decreti

DE OFFICIIS ET BENEFICIIS ECCLESIASTICIS DEQUE BONORUM ECCLESIASTICORUM ADMINISTRATIONE

Emendationes, quae a Commissione Centrali propositae sunt quoad schema decreti «De officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione», una cum Secretario Commissionis de Disciplina Cleri et populi christiani perpenderunt Rev.mi Domini Petrus Mattioli et Iosephus D'Ercole, eorumque communi sententia animadvertuntur haec quae sequuntur:

1. Ut clarius appareat quod in prasenti schemate decreti proprie et directe non considerantur officia seu beneficia sive consistorialia sive religiosa, in titulo eiusdem decreti itemque in titulo primae partis decreti dici potest: «De officiis et beneficiis ecclesiasticis minoribus saecularibus».

2. In art. I, (pag. 5, lin. 20), melius dicatur: «Innovetur praescriptum canonis 145 par. 2 et exprimatur his verbis: Officium etc. (usque ad lin. 23, cui addatur): «accensetur, nisi aliud constet ex rei natura, vel expresse aut aequivalenter statuatur, vel clare ex contextu deducatur».

3. In art. II, (pag. 5, lin. 25), corrigatur error typographicus dicendo: «can. 145 etc.»; itemque in lin. 27 dicatur: «instituitur».

Nota: Non expedire videtur ut in art. II par. 3 addantur quae proponuntur ab Em.mo Card. Larraona, quia in textu legis doctrina enuntiari non solet, quae ad ipsam legem attinet.

4. In art. II, (pag. 6), deleantur par. 4 et etiam par. 7 (quia necessarium non est ut in Concilio Vaticano II ea commemorentur quae in praefatis paragraphis referuntur).

5. In art. II par. 5, 1° (quae fit 4), pag. 6, lin. 10 addi potest: «... territorio, non autem Vicarius Capitularis aut Administrator Apostolicus, sede vacante (can. 436), neque Vicarius Generalis nisi ex peculiari mandato, (can. 1414 par. 3)».

6. *Nota*: Admittenda non videtur emendatio proposita ab Em.mo Card. Ferretto, quia in art. II par. 5,2° (pag. 6, linn. 12 sqq.) refertur praescriptum can. 1414 par. 4 collati cum can. 240 par. 2).

7. In art. III (pag. 6, linn. 28 sqq.) melius dicatur: «percipiendi reditus ex dote officio adnexos, qui iure particulari aut generali definiti sunt».

8. Art. V, (pag. 7, linn. 3 sqq.), deleri potest; in C.I.C. enim vel in subsequentibus articulis huius schematis decreti explicite vel implicite continentur quae in eodem articulo V exponuntur.

9. In art. VI (qui fit V), (pag. 7, lin. 17), in fine addatur: «Quod attinet autem ad beneficia antea constituta, de praevia tantum Sanctae Sedis licentia mutationes fieri poterunt, quibus vel piae fundatorum voluntates non servarentur, vel iura aliis quaesita laederentur (cann. 4; 1490 par. 1; 1493; 1494)».

10. *Nota*: In art. VII (pag. 7) addenda non esse videntur quae ab Exc.mo Archiepiscopo Hueensi proponuntur de declaratione ab Episcopis ad Sanctam Sedem mittenda quod testamentum rite confecerunt; monita enim de eiusmodi re dare, vel praescripta, ad Commissionem spectaret de Episcopis et de dioeceseon regimine. Adnotare iuvat quod in schemate decreti: «De clericorum vitae sanctitate», commendatur ut clerici tempestive testamentum rite condant.

11. *Nota*: Non expedire videtur ut in art. IX (pag. 8) statuatur iura stolae, quae dicuntur, computanda esse cum fructibus beneficii paroecialis seu curati, quamvis in suo robore integra maneat facultas praescribendi iure particulari quod iura stolae dotem beneficii constituant (can. 1410).

12. In art. X, (pag. 8, lin. 15), accuratius dici potest: «Ius competit ut congruo vacationum tempore, praefiniendo ab Ordinario, quotannis fruantur, dummodo tamen interim ecclesiae vel fidelium necessitatibus convenienter provideatur».

13. In art. XI, (pag. 8, lin. 19), non agitur de parochis, de quibus specialiter agitur in schemate decreti «De stabilitate parochorum»; ad quodlibet tamen dubium auferendum, in fine eiusdem articuli addi potest: «Parochi autem cleri saecularis stabiliter statim in suo officio constituuntur, nec amoveri seu transferri possunt, nisi servatis iure servandis».

14. In art. XI, (pag. 8, lin. 20 sqq.), accuratius dici potest: «... iidemque, pro sacri ministerii necessitatibus, ab uno ad aliud officum vel beneficium ab Ordinario — non autem a Vicario generali, nisi ex peculiari mandato — transferri possunt. Translatio ad officium vel beneficium fiat quod, iudicio ipsius Ordinarii, non sit inferius, nisi in casibus particularibus aliud exigat cura animarum aut evidens bonum dioeceseos».

15. In art. XI, (pag. 8), nihil addendum est de amotione parochorum qui per longum annorum spatium paroeciam rexerunt vel aetate sint provecti, quia his de rebus propositiones factae sunt in schemate decreti «De stabilitate parochorum».

16. *Nota*: Quae in parte secunda schematis decreti proponuntur «De administratione bonorum ecclesiasticorum», magnae utilitatis et vel etiam verae necessitatis esse videntur; ideoque, si Patribus placuerit, de iisdem iam in Concilio pertractari poterit, quamvis accuratius ac plenius ea definienda erunt in futura nova C.I.C. elaboratione.

17. In art. VII, (pag. 9), post lin. 35, addi potest: «Item, ad massam communem bonorum dioeceseos augendam, potest Ordinarius congruam et aequam taxam imponere super honorario seu stipendio, quod clerici non ex bonis ecclesiasticis obtineant ob aliquod munus quod exerceant de mandato aut ex licentia auctoritatis ecclesiasticae, dummodo tamen iidem eo integro non indigeant ad honestam suam sustentationem.

Nullum autem tributum imponi potest super eleemosynis Missarum sive manualium sive fundatarum (can. 1506)».

18. In art. VIII, (pag. 10, lin. 3), modo magis determinato dici potest: «Vel plurium officiorum seu beneficiorum saecularium administratio coniunctim fiat per

coetum administratorum, qui ab ipso Ordinario designentur; itemque decernere potest Ordinarius ut eorum fructus aequo modo etc. (usque ad finem articuli) ».

19. In art. XIII, (pag. 11, lin. 7), accuratius dicatur: « ... constituatur ex bonis quae dioecesi tribuuntur sine expressa determinatione finis ad quem destinantur, eaque provideatur etc. (usque ad lineam 13 inclusive) ».

20. In art. XIII, (pag. 11, lin. 13 sqq.), melius dici potest: « ... *d*) ecclesiis, scholis aliisque institutis ecclesiasticis aedificandis vel ampliandis seu instaurandis, administrandis, tuendis ».

21. In art. XIV, (pag. 11, lin. 16), accuratius dicatur: « Massa communis bonorum dioeceseos constitui potest non solum reditibus seu bonis, de quibus in praecedentibus articulis VII, IX, XI, XIII, sed etiam: *a*) certa etc. (usque ad finem articuli) ».

22. *Nota*: Animadversiones factae ab Em.mo Card. Alfrink quod attinet ad quorumlibet beneficiorum reservationem abrogandam, ad beneplacitum apostolicum non amplius requirendum ut certa bona ecclesiastica alienari valeant, ad facultates Ordinariis locorum ipso iure tribuendas quae eisdem in praesenti singulis quinquenniis ab Apostolica Sede conceduntur, Commissioni de Episcopis et Dioeceseon regimine exhibendae esse videntur.

23. *Nota*: Verum utique est quod, prout optime animadvertit Em.mus Card. Meyer, non ubique terrarum ea omnia servari poterunt, quae in praesenti schemate decreti proponuntur; quia tamen eadem congrua et opportuna videntur pro quamplurimis Dioecesibus in diversis mundi partibus, de eisdem in Concilio Vaticano II pertractari poterit, si Patribus placuerit.

III

RESPONSIONES

ad emendationes propositas quoad schema decreti

DE PATRIMONIO HISTORICO ET ARTISTICO ECCLESIASTICO

Emendationes, quae a Commissione Centrali propositae sunt quoad schema decreti « De Patrimonio Historico et Artistico Ecclesiastico », una cum Secretario Commissionis de Disciplina Cleri et populi christiani perpenderunt Rev.mus D. Iosephus D'Ercole et Rev.mus P. Iosephus Grisar, eorumque communi sententia animadvertuntur haec quae sequuntur:

1. Necessarium non videtur ut schema huius decreti « De Patrimonio Historico et Artistico Ecclesiastico » rursum sit elaborandum Commissioni Mixtae, quae ex Membris plurium Commissionum constituatur quarum peculiariter interest ut apte determinetur materia in eodem decreto considerata. Ratio est quia normae tantum generales proponuntur, quae — congrua congruis referendo — ab omnibus personis moralibus ecclesiasticis, quarum intersit, servari possunt et debent, si rei natura id patiatur; manifestum est enim quod de cancellario et archivista dioecesano plura statuantur oportet, quae de omnibus archivistis intelligi nequeunt.

2. In prooemio de archivis deleantur omnia quae dicuntur in pag. 5, a lin. 13 ad lin. 32, et in pag. 6 in linn. 1 et 2; deinde vero textus his verbis melius exprimatur: «Ubique terrarum merito celebratur Archivum Vaticanum, quod effectum est quasi archivum centrale totius administrationis Sanctae Sedis, ob copiam immensam documentorum et propter excellentem modum quo thesauri ibi reconditi conservantur et administrantur».

Item, deleantur omnia quae dicuntur in pag. 6, a lin. 7 ad lin. 31; ea autem quae in schemate decreti subsequuntur, his verbis accuratius exprimantur: «Quamplura de archivis ecclesiasticis, praesertim dioecesanis et paroecialibus, in Codice Iuris Canonici aptissime praescribuntur, quae, ut semper ubique diligenter serventur, profecto urgeantur oportet; nonnulla tamen substituere vel addere expedit, sive ob apparatum administrativum hodiernum, enormiter auctum, sive ob progressus quos scientia archivistica fecit».

3. Prorsus opportunum videtur ut, si Patribus placuerit, in Concilio Vaticano II monita, consilia, praescripta edantur de patrimonio historico et artistico ecclesiastico, quamvis de iisdem plenius et accuratius in futura nova Codicis Iuris Canonici elaboratione agendum erit; Ecclesia enim gravia incommoda et damna nunc adhuc pati potest, antequam novus Codex edatur, sicut iam antea saepius passa est, ob incuriam sui patrimonii historici et artistici. — Iis in dioecesibus ubi ob peculiaria personarum, locorum et rerum adiuncta servari nequeant omnia quae in praesenti schemate decreti proponuntur, Ordinariorum tamen industria et sollertia opportune excitatur ut curam adhibeant ut meliore quo fieri potest modo aptae conservationi consulatur patrimonii historici et artistici ecclesiastici. — Patet autem evidentissime quod etiam in parvis dioecesibus recentisque erectionis iam statim cura adhiberi potest, et debet, ut archiva ecclesiastica rite constituantur ac serventur, et pariter ut res pretiosae caute ac tuto custodiantur. — Manifestum quoque est inspectionem archivorum maiore cum peritia et fructu fieri posse ab experto archivista, ad eiusmodi munus explendum peculiariter et stabiliter designato, — sicuti expresse proponitur in art. I (pag. 7, lin. 12 sqq.) — quam ab ipso Ordinario aut a Vicariis foraneis, in quibus haud raro specialis idoneitas desideratur ad rite de re archivistica iudicandum.

4. *Articulus I*, pag. 7 schematis, in has paragraphos dividi potest:

«I. par. 1. Omnes etc. (a lin. 3 ad lin. 6);

par. 2,1°. In Seminariis etc. (a lin. 7 ad lin. 11), et deinde addi potest;

2°. Curetur ut in Universitatibus catholicis peculiare Institutum erigatur ad peritos in re archivistica efformandos, eosdemque speciali diplomate augendos;

par. 3. Constituatur etc. (a lin. 12 ad lin. 17);

par. 4. Nulla umquam documenta aut chartae in quocumque archivo asservata alienari vel destrui possint sine scripta praefati Delegati licentia. Eidem etc. (usque ad finem lin. 24);

par. 5. Commendatur praeterea ut in Conferentiis... (usque ad finem lin. 29);

par. 6. Si qua dioecesis etc. (usque ad finem lin. 33), et deinde opportune addi potest: «Legitimum in casu conficiatur documentum, ut praefata documenta certe omnino postea restituantur Curiae dioeceseos, ad quam pertinent».

5. *In art. II, a)* (pag. 7, lin. 38) dicatur: «sacerdos, doctor in iure canonico vel saltem eiusdem disciplinae vere peritus, cuius munus sit acta Curiae conficere, ordinare etc.» (prouti est in textu).

6. *In art. II, b*) (pag. 8, lin. 9) dicatur: «peritus, quique in magnis dioecesibus a cancellario Curiae sit distinctus, quamvis in qualibet dioecesi idem esse possit ac Delegatus Episcopi pro archivis ecclesiasticis totius dioecesis, cuius officium magno aestimari debet. Proprium archivistae est instrumenta et scripturas, quae negotia dioecesana spectant eique a cancellario traduntur, ordinatim etc.» (prout in textu, lin. 14).

7. *In art. II, b*) (pag. 8, lin. 15), in fine addatur: «Archivista, qui a cancellario sit distinctus, sit eo ipso notarius adiunctus et clavem archivi habeat sicut et cancellarius».

8. *In art. II, d*) (pag. 8, lin. 27), verbum «repertorium» corrigatur dicendo: «inventarium».

9. *In art. II, e*) (pag. 8, lin. 37, textui addatur: «... uti possint, praehabita licentia Ordinarii loci si de documentis agatur, quae sive Ecclesiae seu religioni, sive bonae famae cuiusvis personae praeiudicium seu damnum inferre possint».

10. *Nota*: Non expedire videtur ut in art. II, par. 3 (pag. 9) expresse determinatio addatur, quae proponitur ab Em.mo Card. Léger (fasciculum emendationum, pag. 21), praescriptum enim praefatae par.3 est generale et absolutum, quod de omnibus et singulis archivis intelligi debet.

11. *In art. II* Partis II (pag. 9, lin. 28), addi potest: «... historiae causa, itemque si agatur de alienatione codicum, qui sint pretiosi, vel librorum, qui editi sunt ab anno 1450 ad annum 1525, eadem iuris praescripta etc.» (usque ad finem eiusdem articuli).

12. *In art. IV*, (pag. 10, lin. 1), dicatur: «In singulis dioecesibus, quantum fieri potest, peculiaris etc.».
Ibidem, lin. 4, dicatur: «Item, quantum fieri potest, quaelibet paroecia suam etc.

13. *Nota*: Nihil addendum videtur de bibliothecis, quae in Seminariis et in domibus religiosorum haberi debent, quia de iisdem peculiariter ab aliis Commissionibus cavetur.

14. *In art. V*, (pag. 10, lin. 9), dici potest: «... Praesertim si antiquitate aut raritate vel pretio librorum sint insignes, etc.

15. *In art. VI*, (pag. 10, lin. 14), melius dici potest: «de bibliothecis et de archivis ecclesiasticis constituatur, cuius sit regulas et normas praefinire de apta et tuta eorum conservatione et administratione».

16. *In art. VII*, (pag. 10, lin. 20) dicatur: «et debitae semper cautiones adhibeantur ne ea amittantur».

17. *In art. VIII*, (pag. 10, lin. 21) dicatur: «Quantum fieri potest, celebriores bibliothecae ecclesiasticae curent ut catalogus typis edatur incunabulorum, codicum et manuscriptorum maioris momenti, quae in illis asservantur».

18. In pag. 10, post lin. 24, addi potest art. IX: «In Universitatibus catholicis curetur ut, quantum fieri potest, peculiare erigatur Institutum Bibliographicum necnon Centrum documentationis omnium scientiarum».

19. *In art. I* Partis III (pag. 10, lin. 25) dicatur: «Res sacrae, quae artis causa sint insignes et ad personas etc.»

20. *In art. I* (pag. 10, lin. 28) addatur: «Nemini autem unquam licet supellectilem cuiuslibet generis, quae ad Dei cultum adhibita fuerit, laicis vendere vel donare, ne contingere possit ut ad ornatum domorum saecularium inserviat. Igne potius comburatur sacra supellex, quae iam instaurari nequeat nec decenter a clericis vel religiosis conservari possit».

21. *In art. V*, (p. 11 lin. 12) melius dicatur: «... omnium operum, quae artis causa sint insignia et in ecclesiis etc.» (usque ad finem).

16

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot N. 28/SE

E Civitate Vaticana, die 5 gennaio 1962

Reverendissimo Padre,

Mi è pervenuta la lettera della Paternità Vostra Reverendissima in data 4 del corrente mese, n. 465/62,[1] con la quale mi ha trasmesso le osservazioni di codesta Pontificia Commissione agli emendamenti proposti dalla Pontificia Commissione Centrale circa gli Schemi dei Decreti «*De clericorum vitae sanctitate*», «*De officiis et beneficiis ecclesiasticis necnon de bonis temporalibus eorumque administratione*», «*De patrimonio historico et artistico ecclesiastico*».

La ringrazio vivamente della cortese sollecitudine e, profittando dell'occasione, mi è gradito confermarmi con sensi di particolare stima

della Paternità Vostra Rev.ma
dev.mo

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
P. Cristoforo BERUTTI, O.P.
Segretario della Pont. Commissione
della Disciplina del Clero e del Popolo cristiano

---

[1] Cf. p. 58.

17

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA

RESPONSIO

ab observationes factas in commissione centrali
ad schema constitutionis

DE FONTIBUS REVELATIONIS

Antequam respondeamus ad singula capita et paragraphos, quaedam generalia praemittantur oportet.

Et *primum* quidem repetendum est, quod iam dictum fuit ad Observationes circa *Formulam novam Professionis fidei*: Commissionem Revisoriam ponderasse quidem ea omnia quoque quae ab una sola persona sint dicta, attamen se huiusmodi observationes non admittere posse, nisi gravissima sit ratio. Aliud enim est quod gaudet auctoritate unius, aliud quod gaudet auctoritate plurium.

Aliud repetendum est, quod eadem occasione dictum est de amplificationibus explicativis. Licet huiusmodi explicationes magis conveniant Constitutioni dogmaticae quam Professioni fidei, tamen id cum moderamine fiat necesse est, ne Constitutio dogmatica fiat praelectio professoralis.

Quibus praemissis breviter respondeamus ad observationes generales Em.mi Card. Bea, quae ad tria reduci possunt:

1. constitutionem esse potius defensivam;

2. agendum magis fuisse de munere et officio exegetarum;

3. non solum urgendam fuisse debitam submissionem exegetarum respectu Magisterii, sed etiam eorum in explicanda Biblia libertatem.

Respondendum videtur Commissioni Revisoriae, Subcommissionem de fontibus data opera laborasse, ut tota Constitutio esset potius constructiva quam negativa, idque patere legenti absque praeiudicio.

Deinde Concilii imprimis esse refutare errores vigentes et illustrare fidem, non autem exponere methodum scientificam.

Tertium: sat periculosum esse loqui de libertate exegeseos catholicae: exegetas enim catholicos in oppositione ad exegetas protestantes gaudere libertate tripliciter limitata: Magisterio videlicet, traditione et analogia fidei. Nec exegetis ansa danda est sese opponendi decisionibus S. Sedis titulo Constitutionis Conciliaris. Quod non est nuda possibilitas. Vidimus enim exegetas nonnullos abusos esse auctoritate Encycl. *Divino afflante Spiritu* contra alias S. Sedis decisiones, ita ut Pius Papa XII in Encycl. *Humani generis* censurare debuerit novitates, quae etiam in exegesi proferant fructus venenosos.

Iam ad singulos numeros:

Ad nn. 1-2 [*de Revelatione*]. Desiderat Em.mus Card. Alfrink, ut conceptus Revelationis adhibeatur sensu latiore (biblico) et non sensu illo stricto adhibito a Concilio Vaticano I.

Verum est Deum sese variis modis revelare: in natura, in miraculis, in Filio, in Sanctis, in verbis sive scriptis, sive traditis. Notandum tamen in Constitutione *de Fontibus* unice agi de ea revelatione, cui correspondeat fides : et huiusmodi revelationem natura sua esse debere locutionem proprie dictam. Ceterum de revelatione per naturam abundanter agitur in Constitutione *de Ordine Morali*, et problema sat spinosum de revelatione verbali et reali data opera exponitur in Constitutione *de Deposito pure custodiendo*.

Ad n. 3 [*de Revelatione N.T.*]. Commissio Revisoria libenter acceptat emendationem propositam ab Em.mo Card. Larraona, ut in fine n. 3 legatur: *sed potius securius conservatum, authentice explanatum ac roboratum*.

Ad n. 4 [*de duplici fonte Revelationis*]. Exc.mus D. Hurley desiderat ut duplex fons illustretur aliquo textu, si fieri potest. Commissio proponit ut in notis citetur *II Thess.* 2,15: «Tenete traditiones, quas didicistis sive per *sermonem* sive per *epistulam* nostram», ubi notat S. Thomas: «Unde patet, quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab Apostolis dicta, et ideo servanda».

Ad eundem numerum Em.mus Card. König exoptat, ut clarius distinguatur traditio divina a profana. Videtur Commissioni iam satis provisum esse dicendo: *Traditio vere divina*. Deinde si adderentur ad vocem *traditionis* omnes distinctiones, quae fiunt in scholis, caput esset triplicandum.

Ad n. 5 [*de habitudine mutua Script. et Trad.*]. Proponit Em.mus Card. Döpfner ut dicatur [p. 7, lin. 1]: *haud raro* sensum Scripturae certe et plene intelligi non posse nisi Traditione, addita voce: *haud raro*. Commissio putat ista verba melius non esse addenda. Agitur enim de *certa* et *plena* intelligentia in *rebus fidei*.

Libenter accedit Commissio, ut cum Em.mo Card. Larraona legatur *fidem denegare* loco *fidem derogare*, p. 6, lin. 36.

Desiderat Em.mus Card. König ut in fine capitis, ne caput nimis sit defensivum, addatur: *Ecclesia maxima veneratione Sacram Scripturam semper colebat et colet eaque tamquam fonte principali utitur*. Quod videtur Commissioni dissuadendum. Etenim, quod S. Scriptura vincat Traditionem ratione inspirationis iam clare dictum est n. 4, lin. 18-20. Multas autem ob rationes S. Scriptura non est fons principalis. Etenim: Traditio est natura prior; est fons ex quo solo definitive probatur inspiratio totius Scripturae; est fons ex quo solo certo cognoscimus canonem; est explicativa S. Scripturae; tandem Ecclesia exstitit sine S. Scriptura N.T., non sine N.T. traditione.

Ad n. 6 [*de habitudine utriusque fontis ad Magisterium*]. Em.mus Card. Frings rogat ut fiat simplex enumeratio eorum, quae sunt Magisterii. Videtur autem sufficienter provisum, nec possumus intrare in specificationes ulteriores.

Em.mo Card. Alfrink non placet, quod depositum fidei sit Ecclesiae *concreditum*: vox enim insinuaret extrinsecismum quemdam. Notandum tamen «depositum fidei» revelatione haberi *ab extra*, ut indicat etiam ipsa vox παρα θήχη. Aliud est *acceptatio* depositi ab extra, aliud *evolutio eius cognitionis* ab intra.

Desiderat Em.mus Card. Döpfner ut dicatur Magisterium iudicare de sensu Scripturae *non sine auxilio theologorum*. Additio autem periculosa est, quia facile intelligeretur ut conditio sine qua non. Quaestio parallela exorta est in Concilio Vaticano I de auxiliis adhibendis a Romano Pontifice in definienda fide (DENZ. 1836). Proponit igitur

Commissio Revisoria, ut legatur: lin. 16: *non modo iudicare, adhibitis quae divina Providentia suppeditabit auxiliis, in iis quae*, etc.

Ut satisfiat observationi Em.mi Card. Larraona, Commissio proponit ut lin. 22 legatur: *quae in utroque fonte obscure vel implicite continentur.*

Ad n. 7 [*de inspiratione et canonicitate*]. Nulla facta est observatio.

Ad n. 8 [*de natura inspirationis*]. Em.mus Card. Bea putat in hoc capite instrumentalitatem non satis clare describi et hac de causa proponit haesitanter novam redactionem. Attamen Commissio putat potius praeferendam esse lectionem antiquam. Etenim:

1. Redactio Commissionis Theologicae minus sapit scholam quam redactio Cardinalis.

2. Em.mus Cardinalis quidem asserit instrumentalitatem, sed eam non explicat.

3. Commissio autem Theologica ad mentem Card. Franzelin explicat instrumentalitatem « eo quod Deus *in* homine et *per* hominem agat ».

4. Verba autem *in* et *per* desumpta sunt tum ex S. Scriptura, tum ex Traditione.

5. Quare redactio Commissionis magis consonat verbo Dei, missis verbis scholae.

Em.mus Card. Bea exoptat ut non dicatur Deum per auctorem sacrum *manifestare suam mentem*, sed Deum per eos *loqui*, et affert notas difficultates, Commissio libenter acceptat novam lectionem: « sunt enim Scripturae, teste Paulo, *eloquia Dei* [*Rom.* 3,2] ». Minime tamen hoc modo solvitur difficultas, theologis enucleanda. Est enim omnis locutio, ubi agitur de ente rationali, manifestatio mentis propriae sive de semetipso, sive de alia re.

Em.mus Card. König offenditur verbis *reprobavit iterumque reprobat.* Laudandos quoque esse exegetas. Quod fit n. 28. Proponit autem Commissio, ut omissa voce *iterumque* legatur *reprobavit et reprobat.* Agitur enim de tuenda re gravissima. Omittatur autem vox *iterumque*, quia sapit reprehensionem ob mandata Ecclesiae non observata.

Ad n. 9 [*de pluribus auctoribus humanis*]. Em.mus Card. Bea desiderat ut lin. 9 non adhibeatur de hagiographo vox *scriptor*, sed dicatur *auctor.* Consentit Commissio.

Ad n. 10 [*de inspiratione personali et collectiva*]. Em.mus Card. Gracias affert laudes: minus autem contentus est Em.mus Card. Bea, qui disserit de differentia inter « acceptationem veritatis » et « iudicium de acceptis ». Quae distinctio non est propria huius loci: agitur enim de *charismate inspirationis*, quod non includit *acceptationem*, sed tantum *iudicium de acceptis.* Ut autem clarius appareat agi de *charismate*, Commissio proponit legere lin. 16-17: *non autem charisma fidelium coetui commune.* Agitur autem hac paragrapho de tota Biblia, non de solo Novo Testamento vel de collegio Apostolico. Ut hoc clarius appareat, proponit Commissio ut in fine legatur: *cum gestis et vita communitatis civilis et religiosae, in qua auctor vivebat, ita cohaeret, ut ex iis aptius intelligi possit.*

Ad n. 11 [*de extensione inspirationis*]. Nulla adest observatio.

Ad n. 12 [*de inerrantia*]. Ut satisfiat desiderio Em.mi Card. Bea legatur dempta voce *infallibilitas* ut sequitur: *immunitas absoluta ab errore totius S. Scripturae*. Addendum videbatur *absoluta*, ut distinguatur inerrantia *absoluta* S. Scripturae ab inerrantia Ecclesiae, quae est *relativa*, respectu videlicet doctrinae fidei et morum tantum.

Ad n. 13 [*de diiudicanda inerrantia*]. Em.mus Card. Döpfner putat dicta in par. 13 non sufficere: et iure merito: determinandus est enim modus quo attingitur veritas imprimis ex indole libri, deinde ex adiunctis personae, loci, temporis. Em.mus Card. Bea vult, ut veritas diiudicetur imprimis ex intentione auctoris. Quod verum est: sed vox *intentio* dat ansam erroribus. Quare proponitur nova lectio:

«*Haec tamen inerrantia diiudicanda est ex modo quo veritas attingitur. Qui modus imprimis elucet ex indole generali libri de qua, in casu dubii, definitivum iudicium soli competit Ecclesiae. Aliter enim veritas attingitur in libro historico vel didactico, aliter in Prophetico, poetico, allegorico, parabolico. Quod autem ad singula spectat, modus attingendi veritatem quoque diiudicetur oportet ex sensu quem in determinatis adiunctis pro sui temporis conditione, expressit hagiographus. Veritas enim et fides S. Scripturae, seu id quod auctor scribendo reapse significare voluit, saepius non recte intelligitur, nisi rite attendatur*, etc.».

Legenti novam redactionem non latebit cur Commissio addiderit determinationem generis litterarii in ultima instantia competere Magisterio.

Ad n. 14 [*de Dei condescensione*]. Em.mus Card. Frings existimat lin. 21 ex verbis: *salva iugiter rerum veritate ac moralitate* omitti debere: *ac moralitate*. Commissio autem proponit legere: «*Quae omnia, salva iugiter Dei veritate et sanctitate. manifestam statuunt aeternae Sapientiae condescensionem*» omissis verbis superflus: *singulis hominibus suo tempore ac genio propria* qua nova lectione excidit correctio stilistica ab Em.mo Card. Gracias proposita.

Lin. 25, ut recte observavit Rev.mus P. Sépinski legendum est *Verbo quod*, non *Verbo qui*.

Quod vero spectat ad desiderium Em.mi Card. Döpfner, quibusdam exemplis concretis illustrare condescensionem Dei, Commissio putat hoc esse potius scholae quam Concilii.

Ut autem habeatur perfectior parallelismus inter condescensionem Incarnationis et Inspirationis, Commissio proponit ut in fine legatur: *praeter peccatum et ignorantiam*, addita voce *ignorantiam*.

Ad n. 15 [*de auctoritate V.T.*]. Linea 10 corrigetur error et legatur: *minime enervata*, addita voce omissa *minime*.

Ad n. 16 [*de habitudine V. et N.T.*]. Desiderat Em.mus Card. Bea ut in fine numeri 16 tollantur p. 13, linn. 3-6, verba S. Leonis: *in quo... per gratiam*, utpote spectantia ad oeconomiam V. et N.T., non ad libros. Commissio autem putat verba ista pulchra esse retinenda, cum in textu S. Leonis saltem implicite supponantur *libri* V. et N.T.

Ad n. 17 [*de indole V.T.*]. Lin. 12 corrigatur error, et loco *prophetis* legatur *prophetice*.

Ad n. 18 [*de auctoribus humanis V.T.*]. Em.mus Card. Frings putat totum caput omitti posse: nullus autem alius huius fuit opinionis.

Em.mus Card. Bea autem vult ut in phrasi: *catholici interpretes sancte teneant quidquid certi hac de re in utroque revelationis fonte invenitur*, mutanda esse verba: *quidquid certi* et dicendum: *si quid certi*. Quod non placet: verba enim *si quid certi* videntur insinuare in fonte revelationis fere nil certi adesse.

Ad n. 19 [*de Evangeliorum auctoribus*]. Nulla facta est observatio.

Ad n. 20 [*de historico Evangeliorum valore*]. Em.mus Card. Döpfner existimat verba: *ad normam veritatis exarata* esse nimis lata et ambigua. Quare Commissio proponit, ut ad mentem *Lc.* 1,4 legatur: *tamen quae dicta et facta consignantur, idcirco litteris mandata sunt ut cognoscamus eorum verborum de quibus eruditi sumus, veritatem ex testimonio et traditione eorum, qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis* [*Lc.* 1, 2-4].

Ad nn. 21-22: complexive. Plures factae sunt observationes: Em.mus Card. Döpfner desiderat ut latius aperiantur portae novis exegeseos problematibus. Em.mus Card. Frings existimat doctrinam esse nimis severam, et una cum Card. Bea omnia vult omittere, quae dicuntur de historia infantiae, de miraculis et signis, de resurrectione et ascensione Domini. Em.mus Card. Siri vult ut par. 21 expoliatur, dum Em.mus Card. Alfrink putat redactores capitum sibi non constare, et doctrinam non esse cohaerentem.

Quod spectat ad cohaerentiam hic est ordo. Distinguuntur *facta* et *verba* Christi. De *factis* simpliciter statuitur ea evenisse sicut habentur in enarratione evangelica. Negare autem illa facta semper esse illicitum, sed eo periculosius, quo magis facta ista cum mysteriis fidei cohaereant. Quod autem attinet ad *verba* Christi, distingui debere verba ipsa et id quod verbis istis exprimitur, seu eorum contentum: verba ipsa non esse necessario ad litteram prolata a Christo; id autem quod verbis significatur procedere ab ipso Domino et non esse inventum evangelistae, et multo minus communitatis primitivae. Quod ad hanc doctrinam spectat, Commissio Theologica non putat disputari posse. Deinde ob errores semper crassiores etiam propagatos in scholis mediis, in praedicatione, in catechesi, sibi persuasum habet omnino esse loquendum de infantia Christi, de miraculis eius, de resurrectione et ascensione. Quando autem Em.mus Card. Alfrink opinatur esse contradictionem inter damnationem absolutam in initio par. 21, et non absolutam par. 22 (legitur enim lin. 12: *plerumque*), contradictio evanescit consideranti illud *plerumque* non esse ex mente Ecclesiae, sed ex mente eorum qui false dicunt: «id quod proponitur verbis Christi, *plerumque* non est nisi doctrina communitatis primitivae».

Ad n. 21 [*de veritate factorum Christi*]. Ut satisfiat obiectioni Card. Bea, nec damnatio sit nimis sollemnis, lin. 27 omittatur: *legitime in Domino congregata.*

Claritatis causa legatur lin. 31 non *legantur*, sed *narrantur*.

Em.mus Card. Döpfner desiderat ut lin. 31 legatur: *prout leguntur* addito *quamquam modo illorum temporum narrata*. Non autem videtur necessaria additio, quia id quod intendit Card. iam clare exprimitur in par. praecedenti, lin. 16-19.

Proponit Commissio ut lin. 31 usque ad finem sic legatur: *Qui errores adhuc periculosiores evadunt, si in discrimen vocant facta v.g. infantiae Christi, eius praedicationis mi-*

raculosae, eius vitae glorificatae in terris, quorum multa ipsam fidem afficiunt. Verbum ultimum *afficiunt* propositum est ab Em.mo Card. Larraona.

Ad n. 22 [*de veritate verborum Christi*]. Ut satisfiat difficultati Em.mi Card. Bea, vid. quod non semper clare apparet ubinam finem faciant verba Christi et incipiant verba S. Ioannis, legatur lin. 7-8: *Christi verba divina, quae et quatenus ab ipso Christo prolata in Evangeliis conscripta sunt.*

Commissio proponit ut sic textus reformetur et simplificetur:

Pariter Sacrosancta Synodus errores damnat, quibus asseritur verba Christi, quae et quatenus ab Evangeliis Domino adscribuntur, saltem quoad ipsam rem per verba significatam, ipsius Christi non esse, sed potius referre mentem Evangelistae, seu quod vel gravius est, communitatis christianae primitivae.

Em.mus Card. Döpfner vult addere: verba Christi ex mente communitatis primitivae melius intelligi posse. Huic autem desiderio iam satisfactum est in n. 10.

Ad n. 23 [*de scriptis Apostolorum*]. Nulla observatio, nisi quod Em.mus Card. D'Alton rogat, ut in fine numeri addatur doctrinam Evangeliorum esse divinitus inspiratam. Quod non videtur necessarium quia iam satis provisum in praecedentibus.

Ad n. 25 [*de Vulgata*]. Ut desiderat Em.mus Card. Bea, dicatur Ecclesia *latina* praetulisse Vulgatam.

Em.mus Card. Bea desiderat ut scribatur authentiam Vulgatae non esse *criticam* sed *iuridicam* (seu potius *iuridico-dogmaticam*). Commissio autem in Constitutione dogmatica noluit adhibere terminos nimis technicos: proponit igitur Commissio Revisoria ut legatur: *pro authentica habet seu ut fidele fidei testimonium. Ex legitimo enim huius versionis...* (addito: enim).

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card. Bea lin. 18-19 scribatur: *Prorsus ab errore esse immunem, prout ab Ecclesia intellecta est et intelligitur, et...*

Em.mus Card. Frings proponit ut non dicatur: *ab omni prorsus errore esse immunem*, sed mitius: *errore carere*. Videtur autem melius retinere textum ut iacet, quia ex contextu apparet agi de inerrantia in doctrina fidei et morum tantum.

Non potest consentire Commissio Em.mo Card. Bea, qui nullam vult mentionem aliarum versionum.

Ad n. 26. Nulla observatio habetur.

Ad n. 27 [*de lectione S. Script. apud fideles*].

Lin. 35-36 fiat cum Rev.mo P. Sépinski correctio stilistica legendo: *Ideo versiones in usum fidelium invigilentur atque approbentur ab Episcopis, apud quos...*

Ut satisfiat desiderio plurium, et etiam Commissionis (agitur enim de lapso calami) legatur, p. 18, lin. 2: *genuinus sensus auctoritative statui potest*, addito verbo *auctoritative*.

Legatur lin. 5 ad mentem Em.mi Card. Larraona: *Episcoporum etiam auctoritati subiiciendum est.*

Ad n. 28 [*de exegetis*]. Em.mus Card. Gracias recte desiderat ut verba lin. 14: *meminerint tamen* ponantur lin. 11 ibique legatur: *meminerint tamen ii qui...*

Em.mi Card. König et Döpfner putant non satis laudari exegetas: at data opera eorum laus habetur, lin. 11-14.

Em.mus Card. Bea vult ut lineae quinque ultimae tollantur. Proposuit Commissio ut legatur magis modo impersonali: *Haec omnia fieri possunt tantummodo si in S. Biblia exponenda... attendatur* et non: *rerum biblicarum doctores.*

Ad n. 29. Em.mus Card. Bea desiderat ut lin. 2 post verbum *obvenit* dicatur *Sacrorum enim fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt.* Legatur: *Cum universae theologicae doctrinae Sacra Scriptura una cum Sacra Traditione velut anima sit, et ex utriusque fontis studio sacrae disciplinae semper iuvenescant, theologiae doctores.*

[Scripsi, 6 et 7 ian. 1962. Revisum et approbatum in colloquio cum Em.mo Card. Praeside, mane die 9 ian. 1962. Seb. Tromp S.J.].

18

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 30-33/SE

E Civitate Vaticana, die 16 gennaio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare agli schemi dei decreti discussi nella riunione plenaria della Pontificia Commissione Centrale dello scorso mese di novembre.[1]

Alla relazione sono allegati gli schemi che dovranno essere emendati.[2] In essi l'Eminenza Vostra Rev.ma troverà già introdotte delle modifiche: si riferiscono agli emendamenti proposti dai Membri della Pont. Commissione Centrale ed accettati dalla Commissione che ha preparato lo schema. Il lavoro della nostra Sottocommissione verterà, perciò, soltanto sulle proposte che non sono state condivise dalle Commissioni che hanno proposto gli schemi.

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense novembri 1961 habita*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962.

[2] Cf. note 2-9, pp. 27-28.

Sono, quindi, a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo lunedì 22 alle ore 16,30 nella sala delle Congregazioni del Palazzo Apostolico.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo
Servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giacomo Luigi COPELLO,
Giuseppe SIRI, Paolo Emilio LÉGER

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt in sessione generali
Pontificiae Commissionis Centralis
mense novembri 1961 habita

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

DE FORMULA NOVA PROFESSIONIS FIDEI

Pont. Commissio Theologica proponit *novam* formulam Professionis Fidei, quae « formulas hucusque praescriptas unificet, simplificet et adaptet hisce temporibus », *imponendam* Patribus proximi Concilii « in initio sessionum » ad professionem fidei emittendam ad normam can. 1406, § 1, n. 1.

Igitur — ut ipsa Commissio Theologica nunc scribit — agitur « de documento potius *praesinodali* », quod « a Summo Pontifice approbatur et Patribus Concilii imponitur ».

Hoc autem tantum *nunc* significatur et nihil antea dictum fuit, tempore scilicet discussionis apud Commissionem Centralem mense novembri e. a. habitae.

Tunc quaestio fuit: an formula, proponenda *adprobationi* proximi Concilii, placeat vel minus; et Patres Comm. Centralis responsionem dederunt affirmativam cum mente; scilicet, placet iuxta modum: formula emendetur antequam proponatur Concilio pro discussione et adprobatione definitiva. Et nulla quaestio proposita fuit Patribus Commissionis Centralis de formula, definitive adprobanda ante Concilium a Summo Pontifice, dein Patribus proximi Concilii imponenda initio sessionum ad professionem Fidei emittendam, prouti Codex praescribit (can. 1406, § 1, n. 1).

Opportuna, ideo, exurgit quaestio an expediat *ante* Concilium novam formulam Professionis Fidei parare eamque Patribus imponere initio sessionum, quin ipsi mentem suam prius edixerint de ea et de veritatibus in ea contentis.

Insuper si formula a Comm. Theologica parata *nunc* adprobetur, *post* Concilium aliam formulam adprobare debebit Summus Pontifex, quae veritates in Concilio definitas contineat.

— 4 —

Expeditne hoc? Vel opportunum est ut in casu procedatur uti tempore et occasione Concilii Tridentini et Vaticani I factum est?

Tridentina Synodus professionem Fidei initio sessionum fecit per Symbolum Fidei (« Credo in unum Deum, etc. »), « quo sancta Romana Ecclesia utitur »[1] et, Concilio peracto, Pius IV formulam novam professionis Fidei confecit ex Concilii iussu, quae continet dogmata in Trid. Concilio definita.[2]

Quae formula usque ad Concilium Vaticanum I in usu fuit, immo in eodem Concilio perlecta fuit a Patribus.[3] Post vero Concilium Vaticanum formulam professionis Fidei, quae Tridentina dicitur at post illud Concilium a Pio IV confectam, Pius IX integrari iussit per ea quae in Vaticano Concilio statuta fuerant.[4]

His perpensis, videant Em.mi Patres, suo quo pollent sapienti consilio, an assentiendum sit proposito Commissionis Theologicae; an potius consulendum sit Sanctissimo ut *post* finem proximi Concilii nova exaretur formula Professionis Fidei.

Si autem responsio fuerit affirmativa ad primum, in proxima sessione nostrae Sub-commissionis sermo erit de emendatione novae formulae professionis

— 5 —

Fidei a Comm. Theologica paratae; si, e contra, negativa fuerit ad primum et affirmativa ad secundum, tunc consulendum erit Sanctissimo et Eiusdem decisio expectanda.

---

[1] Cfr. Sessio III, celebrata die 4 mensis februarii 1546.

[2] Professio fidei Tridentina, ex bulla Pii IV *iniunctum nobis* d. 13 novembris 1564, cfr. Denzinger, *Enchiridion Symbolorum,* n. 994.

[3] « In secunda Sessione publica Concilii Oecumenici Vaticani habenda die 6 ianuarii festo Epiphaniae Domini, solemnis professio Fidei emittetur iuxta sequentem ordinem.

« Promotores sacrosancti Concilii accedentes ad solium Pontificis instabunt, ut ab omnibus Patribus emittatur *Fidei professio iuxta formulam a Pio IV s. m. praescriptam.*

« Sanctissimus Pater primum omnium formulam pronunciabit. Deinde unus ex Patribus e suggestu formulam elata voce leget », *Acta S. Sedis,* vol. V, 1869, p. 321.

[4] Denzinger, *l. c.,* 1000; Decr. S. C. Concilii d. 20 ianuarii 1877.

— 7 —

De emendatione schematis decreti
DE CLERICORUM VITAE SANCTITATE

Schema decreti *De clericorum vitae sanctitate,* paratum a Pont. Commissione de disciplina cleri et populi christiani, examini Pont. Commissionis Centralis subiectum est die 13 novembris 1961, a qua adprobatum fuit, sed non per formulam plenam (*placet*), sed per formulam *placet iuxta modum.* Mens enim maioris partis Membrorum Pont. Commissionis Centralis haec fuit: *Schema decreti emendetur iuxta observationes a Patribus Commissionis Centralis factas.*

Summus Pontifex, audita relatione Sibi facta ab Exc.mo Secretario Generali Comm. Centralis, schema decreti tradendum esse statuit Subcommissioni de schematibus emendandis et ab eadem corrigendum ad mentem Patrum Comm. Centralis.

Nostra autem Subcommissio, praehabitis omnibus dictis a Patribus Pont. Comm. Centralis, opportunum duxit super his sententiam habere Pont. Commissionis de disciplina cleri et populi christiani, quae schema decreti paravit, a qua petiit quasnam observationes a Patribus Pont. Comm. Centralis factas esse acceptandas, et explicationes quoad observationes, quibus ipsa censeret non esse adiiciendum calculum.

Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani sollicita fuit in examinandis animadversionibus Patrum Comm. Centralis et in responsione danda nostrae Subcommissioni, cui autem nunc onus decidendi est, non de iis quae a Patribus Comm. Centralis proposita fuerunt atque a Comm. de disciplina cleri acceptata, sed tantum — uti patet — de iis quae in controversia adhuc remanent.

Plures sane Pont. Commissio de disciplina cleri

— 8 —

et populi christiani acceptavit observationes a Patribus Pont. Comm. Centralis factas, atque textum decreti iuxta eas corrigendum esse concessit.

Observationes autem, quas respuit, hae sunt et iudicio Emm. Patrum huius Subcommissionis nunc proponuntur solvendae:

I – Em.mus Card. Larraona proposuit unionem artt. II et III Decreti, quam tamen Pont. Comm. de disciplina cleri non consideravit et rem reliquit insolutam.

En articuli Decreti:

« II) Omnes fideles baptismate sanctificantur et ad sanctitatem vocantur: " secundum eum qui vocavit vos sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitis; quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum " (*I Petr.*, I, 15-16), " Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est " (Mt., V, 48).

III) Sanctitas sacerdotis ea propter specificatur, quod modo speciali vocatus et sacramento Ordinis consecratus sit, ut alter Christus fiat et dispensator mysteriorum Dei (cf. *I Cor.*, IV, 1), ad sacrum ministerium in populo Dei exercendum. Semper ideo conscius sit sacerdos Christum praecipue per ipsum in dies opus redemptionis perficere velle, proindeque sacrosancti sacrificii oblatione, oratione, praedicatione, pastorali ministerio tendat quam maxime ad unionem cum Christo Sacerdote per caritatem et aliarum virtutum exercitium ».

Opinio praelaudati Em.mi Cardinalis ita resumitur. Cum enim schema respiciat clericorum vitae sanctitatem, peculiaris art. (II) de vocatione ad sanctitatem *fidelium* non necessarius videtur. Utique prima ratio sanctitatis cleri, sicuti omnium fidelium, in baptismate, quo omnes fideles sanctificantur et ad sanctitatem vocantur (cf. *I Petr.*, I, 15-16), repetenda est; sed haec est ratio unionis art. II et III in unico articulo, ubi recolatur illud fundamentum sanctitatis, inde *expresse* dicatur de graviori obligatione, qua sacerdotes tenentur adipiscendae sanctitatis specificae, uti in art. III iam habetur.

— 9 —

II – Ad art. VII quod spectat controversia levis tantum habetur inter suggestionem quorumdam Patrum Comm. Centralis et Comm. de disciplina cleri. Haec Commissio plures acceptavit observationes et art. iuxta eas corrigendum proposuit. At quoad praescriptum sub litt. *c*), *de oratione mentali,* non esse assentiendum censuit neque voto Em.morum Card. D'Alton et Jullien, qui desiderant ut in *primo loco* elenchi ponatur, neque voto Rev.mi P. Sépinski qui vult ut indicetur *spatium temporis* pro oratione mentali.

Etsi oratio mentalis constituat peculiare medium pro vita spirituali cleri eiusque sanctitate acquirenda, uti praelaudati Cardinales affirmant, nihil tamen detrahitur eius momento si secundum locum et non primum in elencho mediorum habeat, eo vel magis quod in primo sermo est de cultu erga Christum Dominum et sacrificium eucharisticum, cui, ratione saltem nobilioris dignitatis propter obiectum et finem, consonum est primum dare locum.

Neque assentire censet Pont. Comm. de disciplina cleri propositioni Rev.mi P. Sépinski, quia — uti iam in can. 125, 2 — pro oratione mentali perficienda statuitur *congruum tempus* quotidie, quod sufficere videtur, quin *spatium* temporis indicetur.

Ideo nulla emendatio videtur esse introducenda iuxta dictam Commissionem, nisi Em.mi Patres Subcommissionis aliter censuerint.

III – Em.mus Card. Larraona proponit ut alterum comma art. XI (p. 10, lin. 1-7), ubi de hora mortis sacerdotis, in fine decreti ponatur, uti ultimus articulus, vel saltem ut separetur a primo comma, quia minus cohaeret cum iis quae in isto dicuntur.

— 10 —

IV – Ad art. XII quod attinet una habetur propositio, ab Em.mo Card. Liénart prolata, circa quam est controversia.

In art. summopere commendantur *vita communis* clericorum atque eorundem *conventus et associationes,* quibus sacerdos confratribus unitur vinculo amicitiae, recreationis, aemulationis, orationis, studiorum, et pastoralis collaborationis.

Em.mus Card. Liénart bonum esse dicit commendare associationes sacerdotales, vitam communem et conventus clericorum, sed hoc non sufficit. Episcoporum et coetum Episcopalium sit *etiam* sollicite quaerere media de quibus indigent sacerdotes, praesertim iuniores, ad vitam sacerdotalem fovendam; proindeque instituere pro ipsis Sessiones speciales, in quibus per plures hebdomadas sese refici possint omnibus modis, lectionibus scilicet spiritualibus, doctrinalibus et pastoralibus. Exoptat igitur Em.mus Card. Liénart ut in Decreto de clericorum vitae sanctitate instanter commendetur huiusmodi Episcoporum *officium.* Quod postulant etiam Em.mi Ferretto, Copello, Bea, et Exc.mi Bazin, Bernier et Hurley.

Votum Em.mi Card. Liénart et aliorum perpendens, Pont. Commissio de disciplina cleri et populi christiani dicit: « optima sunt quae ab Em.mo Card. Liénart proponuntur, sed videtur de iisdem nihil in praesenti schemate esse dicendum, quia peculiares propositiones de illis factae sunt in schemate « De officiis et beneficiis ecclesiasticis ».

At — liceat notare — in illo Decreto nihil invenitur quod menti Em.mi Card. Liénart respondeat. Ceterum, locus magis aptus videtur esse in Decreto de clericorum vitae sanctitate, quam procurandam atque fovendam Episcopi curent oportet, cum sit ipsi *pastores* et *patres* (cf. cann. 329, 331, 334, 336, 343, 326, 2214, § 2), qui, forma facti gregis ex animo (*I Petr.,* V, 3), subditos tamquam filios diligere debent (cf. can. 2214, § 2), maxime vero cle-

— 11 —

ricos, qui Episcoporum paternitate praecipue frui et gaudere possint.

Dicant igitur Em.mi Patres an acceptanda sit propositio Em.mi Card. Liénart, seu an art. XII Decreti ita emendandus, ut in ipso statuatur necessitas ex parte Episcopi seu Ordinarii praecostituendi media opportuna atque efficacia ad vitam spiritualem sanctitatemque cleri dioecesani procurandam atque alendam. Et quatenus affirmative, formulam edicere ne dedignentur.

— 13 —

De emendatione schematis decreti

DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM

Emendationes propositae a Patribus Pont. Commissionis Centralis haud paucae fuerunt quoad hoc schema. Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani plures earum acceptavit, quasdam vero respuit. Ideo quaedam habentur discrepantiae quae iudicio Em.morum Patrum huius Subcommissionis solvendae proponuntur.

I – Circa *art. II* Em.mus Card. Gracias animadvertit eum parum rem immutare et haud practicum esse in iis quae nova proponuntur.

Etenim art. repetit circa obligationem parochi residendi in domo paroeciali can. 465 cum additione verborum *etiam extra paroeciam,* quae rem substantialiter non mutant, cum iam eadem praescriptio innuitur in citato canone per verba « loci tamen Ordinarius potest iusta de causa permittere ut *alibi* commoretur ... ».

Insuper verba *praesertim in domo pluribus parochis communi,* quae introducuntur, rem non practicam praescribunt saltem pro locis missionum.

Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani censet, e contra, art. esse conservandum, cum specificatio seu determinatio, quae per hunc articulum facta est can. 465, § 1, in pluribus regionibus opportuna et utilis esse possit.

II – Quoad *art. VI,* qui obligationem parochi praescribit applicandi Missam pro populo singulis diebus dominicis et unam in festo Nativitatis Domini, Em.mus de Gouveia proposuit « Tollantur verba *aut alia quavis exceptione remota* et inserantur verba *nisi Ordinarius licentiam* habeat a S. Sede quasdam missas pro populo applicare facere in favo-

— 14 —

rem Seminarii dioecesani ». At Pont. Comm. de disciplina cleri censet hoc non esse necessarium exprimere, cum Ordinarius semper gaudeat facultate impetrandi indultum a S. Sede.

III – Ad *art. IX* quod attinet, ubi praescribitur parochi obligatio asservandi in archivo paroeciali documenta, Em.mus Card. König proponit « esse delendas lineas a 3^a usque ad 14^{am}, quia materia in Codice est sufficienter exposita, vel invenitur in n. XIV, aut in schemate de patrimonio historico sub n. III, p. 9 ».

Cui suggestioni partim tantum assentit Pont. Comm. de disciplina cleri, uti patet ex correctione art. quem proposuit.

IV – Em.mus Card. Godfrey desiderat ut in *art. XIV,* qui libros et inventarium bonorum paroeciae respicit, dicatur « quod libri possunt et debent inspici ab expertis in re oeconomica a parocho nominatis ».

Pont. Comm. de disciplina cleri votum non acceptavit, quia in praecedenti art. XIII, iam sufficienter provisum est necessitati, de qua in voto Em.mi Card. Godfrey.

V – Em.mus Card. Aloisi Masella, cui assentit Exc.mus Felici, proponit ut « statutum Vicariorum cooperatorum — *artt. XV-XXIII* — ad maiora contrahatur, in *C.I.C.* complendum ».

Hanc suggestionem, quae pluries a Patribus Comm. Centralis facta est pro uno alterove schemate quaeque modum respicit intelligendi atque concipiendi Concilium, quod iuxta plures principia generalia statuere debet, futurae codificationi relinquendo magis particularia, non acceptavit Pont. Comm. de disciplina cleri et omnes articuli a XV ad XXIII integros conservare censuit.

Videant Em.mi Patres an assentiendum sit proposito Em.mi Card. Aloisi Masella et aliorum de reducendis normis in schemate statutis ad summa

— 15 —

tantum capita, in Codice iuris canonici postea peculiariter enucleanda.

VI – Quoad *art. XVIII* Em.mus Card. Léger desiderat quod addatur « Item parochi *eiusdem regionis* et vicarii, statutis temporibus, per annum conventus habeant sub auctoritate Ordinarii loci ».

At Pont. Comm. de disciplina cleri respondit: « In art. XVIII non esse addendum videtur quod habeantur etiam conventus parochorum et vicariorum eiusdem regionis; id enim pendet a libera voluntate Ordinarii loci, in praesenti schemate autem agitur de obligationibus parochorum ».

Quid in casu dicendum?

VII – Circa *art. XX* Em.mus Godfrey et Exc.mus Alter petunt ut *vacationes* vicariorum non limitentur tantum ad tres hebdomadas quotannis; his tamen non assentit Pont. Comm. de disciplina cleri, quae textum immutatum relinquere proponit.

VIII – Tandem, Patres Pont. Comm. Centralis plures fecerunt observationes generales, quae fere omnes respiciunt obligationes parochorum quoad curam animarum. Has, iustas et opportunas esse declarat Pont. Comm. de disciplina cleri, sed « apta — scribit — de eisdem ratio habetur in schemate *De obligatione parochorum quoad curam animarum,* quod a Comm. de disciplina cleri et populi christiani iam est probatum et quamprimum Secretariae Generali Comm. Centralis exhibebitur ».

Em.mus Card. Jullien, cui alii assentiunt, suggerit ut titulus decreti sit « De parochis et vicariis cooperatoribus » et non de eorum obligationibus, de quibus aliae Commissiones agunt.

Cum de hac suggestione nihil dixerit Pont. Comm. de disciplina cleri, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis indicare an titulus sit mutandus sensu proposito, et alias, quas forte habeant, emendationes proponendas, significare.

— 17 —

De emendatione schematis decreti

DE PAROECIARUM PROVISIONE UNIONE ET DIVISIONE

I – Iam circa prooemium primae partis huius schematis adest controversia inter Patres Commissionis Centralis et inter Membra Commissionis de disciplina cleri, quae schema confecit.

Patres Commissionis Centralis adnotant:

1) « Introductio tota supprimatur quia plures continet affirmationes et insinuationes non necessarias » (Larraona).

2) « Bonum est dare Ordinariis libertatem in paroeciarum provisione, sed aliqua cautio mihi videtur esse sumenda ne sine gravi ratione parochi mutentur ut non raro fit, ita ut sacerdotes nolint aliquod programma proponere ad renovationem vel meliorationem paroeciae cum nesciant utrum possint permanere aliquot annis in eodem loco » (Ngô-dinh-Thûc).

3) « Attenta diversitate conditionum in quibus ministerium pastorale perficitur in variis terrae regionibus, maior libertas in his rebus Ordinario loci relinquatur » (O'Connor).

Commissio de disciplina cleri assentire non censet his animadversionibus et imprimis tenet prooemium esse conservandum etsi correctionem textus proponat hoc modo:

a linea 5: « ... monasteriorumve, et Sancta Sedes nonnullas statuit reservationes quoad provisionem beneficiorum ecclesiasticorum.

Etiam per legem concursus, in Sacra Tridentina Synodo constitutam, nonnihil imminuta est libertas Episcoporum in conferendis paroeciis. In Codice autem Iuris Canonici restricta sunt iura patronatus, praecipue quod attinet ad praesentationem promo-

— 18 —

vendorum, et lex concursus non fuit expresse confirmata. Nunc demum in votis antepraeparatoriis quamplures Episcopi optandum esse dixerunt ut maiore cum libertate provisionem paroeciarum facere valeant ».

Et aliis animadversionibus respondit:

« Minime tamen intentio Commissionis fuit ut parochi constituantur *ad nutum* Episcopi, ideoque non adest periculum ne parochi in cura animarum exercenda sint remissi vel negligentes ob timorem arbitrariae amotionis ab officio ».

Videant igitur Em.mi Patres huius Sub-commissionis an prooemium, quod notas historicas potius continet, conservandum sit vel minus.

II – Ad art. IV quod spectat, Em.mus Card. König adnotavit: « Dubium est utrum onera patronatus de quo in linea 10 pag. 6 permanere possint quando cesset ius praesentandi ».

Cui difficultati Pont. Comm. de disciplina cleri respondit: « art. IV (qui fit III) conservandum esse videtur; cessante enim iure praesentandi, adhuc ad patronum spectarent privilegia de quibus in can. 1455 n. 2 et 3, itemque onera de quibus in can. 1469 ».

III – Circa art. V (nunc IV est), qui comprobationem idoneitatis candidatorum ad paroeciam respicit, pro qua servandae sunt — dicitur in art. — normae can. 459 §§ 1-2, Em.mus Card. Gracias animadvertit:

« Fere nihil est quod applicari possit in locis missionum vel fere, sicut est Bombay, in ea sectione quae de provisione paroeciarum agit, cum omnes paroeciae per liberam collationem conferuntur.

In pag. 6, paragraphus V agitur de canone 459, qui, inter alia, requirit ut candidatus pro paroecia vacante subiiciatur examini super doctrina, coram Episcopo et examinatoribus synodalibus, nisi agatur de sacerdote doctrinae theologicae laude com-

— 19 —

mendato, quo in casu Episcopus de consensu eorumdem examinatorum dispensare eum possit. Haec provisio certe applicatur praecipue iis parochis qui nominantur prima vice paroeciis, non autem iis qui transferuntur ex una paroecia ad aliam. Sed haec provisio in praxi vix observatur. Itaque eritne bonum hanc provisionem mutare ita ut Episcopus obligatur candidatum subiicere tali examini tantum in illis casibus in quibus est necessarium.

In Archidioecesi Bombayensi, verbi gratia, numquam mos praevaluit subiiciendi sacerdotes tali examini neque sunt examinatores synodales.

Forte sit aliquod indultum pro Missionibus. Haec est unica provisio de qua aliquid dicendum cum agitur *de provisione paroeciarum* in hac sectione ».

Pont. Comm. de disciplina cleri huic suggestioni non assentit et respondet:

« Art. V (qui fit IV) merito conservetur tamquam norma generalis ex regula ordinaria ubique servanda ».

IV – Quoad art. VII (nunc V), qui de abrogatione reservationis beneficiorum *curatorum* agit, Em.mi Card. Alfrink et Richaud petunt ut deleatur vox « *curata* » ita ut abrogatio reservationis respiciat omnia beneficia non consistorialia.

Quod tamen acceptare non censet Pont. Comm. de disciplina cleri, dicens: « Cum in praesenti schemate de provisione paroeciarum agatur, minime expedire videtur ut votum exprimatur de abroganda reservatione omnium beneficiorum non consistorialium ».

V – In *secunda parte* schematis, quae de unione et divisione paroeciarum agit, Rev.mus P. Browne, cui assentit Card. Caggiano, desiderat ut aliquid dicatur de rationibus divisionis paroeciarum: « Inserendum utiliter esset alicubi in § 2 schematis decreti, aliquid explicite de rationibus quae suadent

— 20 —

ut paroecia non sit nimis ampla, v. g. quod pro bona cura pastorali necesse est ut oves a pastore cognoscantur, ut ipsi fideles pastorem ut patrem cognoscant et ament, ut ipsi, cum Ecclesia sit congregatio caritatis ad invicem, aliqua mensura cognoscere se invicem possint.

Haec omnia in parochiis nimis magnis difficilia sunt quapropter habetur defectus vocationum ideoque sacerdotum ».

Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani unam tantum harum rationum acceptavit, dicens in reformatione art. I: « *Ut cura animarum rite ac fructuose exerceri valeat* ... »: quae, si Em.mi Patribus placuerit, sola manebit, secus specificabitur per alias a Rev.mo P. Browne significatas.

VI – Quoad art. II, qui de facultate agit Ordinarii concredendi paroecias saeculares religiosis, sequentes difficultates proposuerunt Patres Pont. Comm. Centralis:

1) « Non patet cur dicatur " *Locorum Ordinarii, quatenus deficiant saeculares, animarum curam religiosis a Superiore praesentatis committant ad nutum S. Sedis* ... ". Si Ordinarius loci censet curam animarum committenda esse religiosis, et Superior Religiosus praesentet aptos candidatos huic fini, quaenam ratio est addendi verba: *ad nutum S. Sedis*.

Praeterea S. Sedes ius nativum habet in hac causa quod exercere potest si in casu aliquo particulari necessarium sit, sine ulla necessitate inducendi novas leges.

Verba " *ipsius Episcopi* " videntur mutanda esse in " *ipsius Ordinarii* ". Nam non est necessarium ut Ordinarius semper sit Episcopus; neque clare videtur quomodo haec paragraphus bene conveniat titulo cui subiicitur » (Gracias).

2) « De *conflictu competentiae* qui interdum oritur quando ecclesiae religiosorum cum domo religiosa adnexa est simul ecclesia paroecialis.

Hic *conflictus* hucusque ex iure dirimi non po-

— 21 —

test et hoc explico: Parochus talis ecclesiae vivit in communitate religiosa. Eius superior praescribit etiam de administratione temporalium et de methodo pastorali (v. g. actio catholica); episcopus autem de eadem materia alia praescribit. Pauper ille parochus nescit quid facere debeat. Ideoque opportunum esset quaedam de hoc conflictu competentiae addere quia hoc in iure desideratur » (König).

3) « Hic articulus, ut videtur, dum in art. I n. I salvatur can. 471 § 2, agere tantum intendit de paroeciis non religiosis, sed saecularibus, singulis religiosis commissis non Communitati concreditis. Certo non est forma optima nec pro vita religiosa et religioso, nec pro paroecia; sed non diffiteor ipsam quandoque necessariam esse posse.

Haec praecipue notanda veniunt:

a) Favore Ordinariorum non dicerem: " *quatenus deficiant* ", sed " quatenus deficiant vel iustis de causis non sufficiant ", quia non raro sacerdotes saeculares adsunt, sed renuunt vel praeferendi sunt in casu religiosi quia practice non inveniuntur sacerdotes saeculares dispositi.

b) Si non sunt paroeciae religiosae, theoretice admitti posset *commissio ad nutum ipsius Episcopi*, sed haec in damnum converti potest paroeciae et dioecesis, quia in casu et deerit interesse pro paroecia et humanum est ipsos religiosos ad nutum proprium ipsam admittere.

c) Religiosus obligari non potest ut sit parochus extra propriam ecclesiam, nisi tale sit ministerium Instituti, et praevius adsit Superioris consensus. Sane, sicut Superior auferre potest parochum in ecclesia religiosa (can. 454 § 5), ita et poterit non dare. Praeterea notandum est quod religiosi admittuntur ad propria ministeria (can. 497 § 2) et non nisi salvo iure specifico et religiosa observantia ac disciplina, et quidem eorum iudicio, possunt ad alia ministeria adhiberi » (Larraona).

4) Addatur: « In hoc casu, Religiosi, etiam exempti, Episcopis ordinariis in re pastorali sub-

— 22 —

iiciantur et cum aliis parochis, et in fraternitatis signo, omnimode cooperare debent » (Liénart).

5) Addatur « ... praesentatis *ad normam iuris communis et particularis,* committant ad nutum S. Sedis » (Sépinski).

6) Ultima verba: « *aut ipsius Episcopi* » deleantur (Valeri).

Quibus difficultatibus Pont. Comm. de disciplina cleri etc. ita respondit:

« In art. II referri posse videtur praescriptum can. 297 hoc modo aptandum: " Deficientibus seu non sufficientibus sacerdotibus e clero saeculari, Ordinarius loci paroecias saeculares regendas concredere potest religiosis a proprio superiore praesentatis, salvis peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis " ».

Quod attinet ad « conflictum competentiae », de quo loquitur Em.mus Card. König, videtur quod sufficienter provisum sit in can. 631.

Videant Em.mi Patres nostrae Subcommissionis an responsio haec sufficiat et satis provideat omnibus observationibus a Patribus Pont. Comm. Centralis prolatis.

VII – Ad III art. quod attinet graves difficultates fecerunt Patres Pont. Commissionis Centralis, quae sunt:

1) « In § II art. III revertitur quaestio de exemptione in verbis fortibus textus.

Cum haec gravis quaestio poterit pluries in discussionibus Commissionis Centralis oriri, praeter ea quae de ipsa iam dicta sunt, opportunum videtur alium aspectum eiusdem adhuc hic non explicite commemoratum nunc commemorare.

Exemptio, etsi in secundo suo momento, passivo scilicet, privilegium religiosorum sit, in suo primo momento, activo scilicet, est exercitium praerogativae Romani Pontificis, Catholicae Ecclesiae Episcopi. Istud exercitium duo respicit:

a) Statum ipsum Religiosorum ut, in multis

— 23 —

suis membris, pastorali curae Romani Pontificis reservatum (Haec cura utique pro magna parte exercetur per organa suae Curiae, maxime per S. Congregationem de Religiosis);

b) Sacrum ministerium Religiosorum in bonum totius Ecclesiae et omnium partium eiusdem a Romano Pontifice dirigendum (utique iterum mediantibus SS. Congregationibus Suae Curiae).

Ex his apparet quod non possumus loqui *de iussu* Ordinarii loci quoad ecclesias exemptas. Agitur enim de iure ipsorum Religiosorum.

Dum haec dicimus nullo modo negare volumus nostrum officium sacrum collaborandi in omni possibili modo cum Excellentibus locorum Ordinariis pro salute animarum in bonum eorum gregum. Sed uti antea dictum est, salva exemptione, studendum erit de perfecto usu eiusdem in bonum totius Ecclesiae et omnium suarum partium (*Browne; concordat*: Caggiano, Gut, Landázuri, Suhr, Verwimp).

2) Post verba: « *legitima conventione* » addantur verba: « Statuto horarum spatio pro functionibus paroecialibus habendis » (Frings).

3) Relationes inter Episcopos et Superiores Religiosorum instituantur ratione habita concordiae et ministerii fructus (Jelmini).

4) « Ut proponitur, prorsus reiiciendus est quia iuri contrarius (can. 609), ad arbitrarietatem ansam facilem praebens.

a) Si ecclesia exempta est, evidenter Ordinarium hoc agere posse absurdum est sine S. Sedis dispensatione, venia, praecepto.

b) Episcopi, fundatis novis paroeciis, ecclesias magis centrales vel meliores a religiosis requirerent ad paroeciam ibi collocandam.

c) Non construerentur amplius paroeciae in loco ubi adsit quaedam religiosa ecclesia.

d) Inde valediceretur ministerio religiosorum in civitatibus cum damno et populi contrarietate.

e) Esset fons litium, invidiarum, aemulationum » (Larraona).

— 24 —

5) Forte Religiosi moleste ferent ut eorum ecclesiae haberentur ut paroeciales cum paroeciae convenientes ecclesias non habeant. Qualis erit auctoritas Ordinarii qui velit tales ecclesias habere ut paroeciales, si religiosi ad quos eae ecclesiae pertinent recusent Ordinario assentire? Sine dubio magno usui erit ecclesias illas habere ut paroeciales, sed forte in posterum parochi nolint ecclesias paroeciales aedificare.

Notandum iterum hanc paragraphum de habendis religiosorum ecclesiis pro usu paroeciae revera ad rem non facit, cum titulus agat de unione et divisione paroeciarum (Gracias).

His difficultatibus Membra Commissionis de disciplina cleri etc. responderunt art. III corrigendo uti sequitur:

« In art. III melius dici potest: " Si quando paroeciae propriam ecclesiam habere nequeant, nec aptus ac decens locus pro ecclesia paroeciali, interim adhiberi valeat, peculiaris conventio ab Ordinario loci cum Superiore Maiore legitime ineatur de usu ad tempus faciendo ecclesiae religiosorum virorum veluti si esset ecclesia paroecialis " ».

Videant Em.mi Patres an emendatio art. proposita a Pont. Comm. de disciplina cleri sufficienter solvat difficultates supra recensitas.

VIII – Art. IV — qui de urgenda obligatione fidelium contribuendi ad erectionem novarum paroeciarum agebat — pluribus Patribus Pont. Comm. Centralis minime placuit. En obiectiones:

1) Supervacaneus videtur art. IV partis II (Concha).

2) Non video cur institutum erigendum sit ad ecclesias aedificandas (Garibi).

3) Haec paragraphus (seu numerus IV) ad rem non facit; agitur enim in hac secunda parte de unione et divisione paroeciarum (Gracias).

4) Statuatur: « quod ecclesiae ita in posterum constructae esse debent ut fideles oneribus pecu-

— 25 —

niariis non premant; ut sacerdotes a ministerio non removent ob necessitatem pecuniam colligendi; ut non sint excessivi praetii, quando tantae sunt necessitates pro operibus charitativis et apostolicis Ecclesiae » (Léger).

Responsio Pont. Comm. de disciplina cleri haec fuit:

« In art. IV aptius dici potest: " Urgeatur fidelium obligatio contribuendi ad erectionem novarum paroeciarum in sua cuiusque dioecesi, et, si casus ferat, peculiaris quaedam associatio constituatur cuius sit pecuniam colligere ad ecclesias aedificandas aut restaurandas. Curet autem Ordinarius loci ut paroeciae gravibus oneribus non graventur ob Ecclesiam construendam, instaurandam, exornandam; quinimmo ingentes sumptus non necessarii fiant ad solam pulchritudinem ecclesiarum habendam, cum graviores sint necessitates ad opera caritatis et apostolatus promovenda et sustinenda ».

Haec autem nova redatio art. insolutas reliquit obiectiones sub nn. 1, 2 et 3 recensitas. Videant igitur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis quomodo eisdem sit providendum.

IX – Circa art. V observationes duae fuerunt, scilicet:

1) Post verbum: « tempestive » addantur verba « designato sacerdote ad tale munus idoneo » (Frings).

2) Hic numerus ad rem non facit; agitur enim in hac secunda parte de unione et divisione paroeciarum (Gracias).

At Pont. Commissio de disciplina cleri etc. neque primae neque alterae assentire censuit, respondens: « Necesse non esse videtur ut in art. V determinatio addatur: " designato sacerdote ad tale munus idoneo ", melius enim res singulis Ordinariis locorum prudenti arbitrio relinquenda videtur ».

— 26 —

Aliae controversiae non habentur circa hoc schema. Ideo, edicant Em.mi Patres, suo quo pollent sapienti iudicio, an, praeter emendationes in textu adductas e mandato Pont. Comm. Centralis assentiente Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani, aliae quoque introducendae sint, in casu.

— 27 —

De emendatione schematis decreti

DE OFFICIIS ET BENEFICIIS ECCLESIASTICIS – DEQUE BONORUM ECCLESIASTICORUM ADMINISTRATIONE

Schema decreti, propositum a Commissione de disciplina cleri et populi christiani, die 16 novembris 1961 examini Pont. Comm. Centralis subiectum fuit, et decisionem habuit: « placet iuxta modum », id est schema decreti esse emendandum antequam Concilio proponatur.

Omnes, quas Patres Pont. Comm. Centralis fecerunt, observationes transmissae sunt Pont. Commissioni de disciplina cleri et populi christiani, ut suum super his daret votum.

Tunc, omnibus praehabitis animadversionibus et responsis, sequentia adnotare censetur pro opportuna schematis emendatione.

Imprimis referre oportet notam, quam Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani protulit circa ipsum titulum Decreti, scribens: « Ut clarius appareat quod in praesenti schemate decreti proprie et directe non considerantur officia seu beneficia sive consistorialia sive religiosa, in titulo eiusdem decreti itemque in titulo primae partis decreti dici potest: De officiis et beneficiis ecclesiasticis *minoribus saecularibus* ».

Cum haec mutatio nunc tantum significetur et Patribus Comm. Centralis ignota sit, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis de eiusdem introductione edicere.

I – Ad art. II quod attinet haec animadvertenda sunt: Em.mus Card. Gracias petit ut loco « *superioris ecclesiastici* », cuius decreto institui potest officium ecclesiasticum, dicatur « competentis Auc-

— 28 —

toritatis »; cui suggestioni Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani nullam dedit responsionem.

Em.mus Card. Ferretto suggerit ut in eodem art. deleatur n. 2 § 5, ne potestas Cardinalis Urbis Vicarii labefactetur cum detrimento ecclesiasticae disciplinae. Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani censet non esse assentiendum voto, « quia in art. II, § 5, n. 2 refertur praescriptum can. 1414, § 4 collati cum can. 240, § 2 ».

Cum autem in casu agatur potius de iure non condito sed condendo, videant Em.mi Patres an conservanda sit potestas Card. in proprio titulo vel diaconia officia non curata erigendi, vel potius assentiendum sit suggestioni Em.mi Card. Ferretto.

II – Circa art. III Em.mi Card. Gracias votum delendi vocem « *ex dote* », quia disputatur utrum dos sit necessaria ad beneficium constituendum, non acceptavit Pont. Comm. de disciplina cleri et testum immutatum reliquit: « percipiendi *reditus ex dote* officio adnexos, ... ».

III – Aliae quoque adsunt observationes, factae a Patribus Pont. Comm. Centralis, quorum quaedam acceptatae sunt a Pont. Comm. de disciplina cleri et populi christiani, quaedam autem non, at cum hae non sint maioris momenti, opus non est ut heic immoremur in iis, eo vel magis quod de materia tractetur, quae in suis particularibus normis seu regulis non a Concilio sed a proximis Codificatoribus potius delibanda erit.

At unam saltem fas sit Em.mis Patribus nostrae Subcommissionis proponere difficultatem, quae modum tractandi totam materiam respicit quaeque ab Em.mo Card. Larraona proposita et a Pont. Commissione de disciplina cleri et populi christiani soluta non fuit.

« Evidenter — scribit Em.mus Card. Larraona —, his de rebus, qua ipsae late patent et inter

— 29 —

se clare dependent, cognoscere debet Commissio mixta quae diversos respectus huius tam amplae materiae unificare et ad rationabilem harmoniam redigere satagat.

Proinde, ex. gr., ex illis quae ad can. 145 Codicis notatur in II (De officiis), plura cum non pertineant ad competentiam S. Congregationis Concilii, essent expungenda ex hoc schemate; alia plura sunt coordinanda cum tot aliis quae diversae Congregationes, circa officia ipsis pertinentia, addere merito possunt et debent. Non pauca, insuper, ex dictis circa officia, ad Codificationem remittenda essent, quia eminenter technica sunt ».

Haec autem suggestio complenda apte videtur per sequentia quae in Actis Concilii Antepraeparatoriis habentur quaeque opportuna videntur ad schema rite emendandum modo magis Concilio apto: « Ius Canonicum constitutivum magis ac magis characterem beneficialem classicum derelinquat necesse est, ut aptiore dispositione ecclesiasticorum officiorum seu munerum innitatur. Ad quem finem pars generalis de officiis ecclesiasticis magis evolvenda videtur iuxta momentum, quod officium sacrum in institutionibus ecclesiasticis habet. Pars beneficialis seu ius ad reditus consideranda est tamquam habens secundarium momentum. Personalitas iuridica officiis ipsis tribuenda est.

Ideo pars generalis de officiis ecclesiasticis magis evolvatur oportet. In iis legislatio potius in doctrina personalitatis iuridicae, quam in antiquata consideratione officii beneficialis vel non-beneficialis niti debere videtur, ut flexibilior, celerior, accommodatior administratio ecclesiastica habeatur.

Pars beneficialis, qualis hodie in Codice Iuris Canonici describitur, paroeciis potissimum applicatur. Nemo non videt quantum regimen paroeciale complexum fiat et immobile quantisque difficultatibus scateat ex parte ipsius dotis beneficialis seu ex administratione bonorum paroecialium. Ut paroecia hodiernis necessitatibus accommodetur sive in sua

— 30 —

constitutione sive in regimine spirituali sive in administratione temporali, officium parochi stabile quidem esse oportet, magis tamen exsolutum antiquis vinculis, quae ex conditione beneficiali institutionis paroecialis oriuntur » (*Acta et doc. Conc. Oec. Vat. II apparando,* Ser. I, vol. IV, pars I, n. 1, pp. 38-39).

His prae oculis habitis, ne dedignentur Em.mi Patres mentem suam significare, dicentes an assentiendum sit voto Em.mi Card. Larraona de constituenda Commissione mixta, quae totam materiam pertractet, principia fundamentalia statuens, quibus officia et beneficia ecclesiastica earumque administratio niti debeant, requilens proximae Codificationi coetera utpote particularia et technica.

Si responsio huic quaestioni fuerit affirmativa, tunc schema Pont. Subcommissioni mixtae pro competentia transmittendum erit, secus dicant Em.mi Patres an emendationes a Pont. Commissione de disciplina cleri et populi christiani in schemate adductae, sint sufficientes, aut aliae desiderentur, in casu.

— 31 —

De emendatione schematis decreti

DE PATRIMONIO HISTORICO ET ARTISTICO ECCLESIASTICO

Cum plures Patres Pont. Commissionis Centralis edixerint Concilii potius esse momentum utilitatemque declarare patrimonii historici atque artistici Ecclesiae, singulas quaestiones de ordinamento, cura etc. archivorum, bibliothecarum ecclesiasticarum et monumentorum artis sacrae proximae codificationi relinquendo, *quaestio praeiudicialis* Em.mis Patribus Nostrae Subcommissionis solvenda proponitur; quaestio nempe de modo quo schema emendandum sit. Scilicet: expeditne in unum vel paucos tantum articulos cogere quae in schemate dicuntur praesertim quoad momentum et utilitatem patrimonii historici et artistici ecclesiastici, aliis normis, utpote generalibus principiis explicativis, melius ad codificationem remissis; vel convenit textum schematis, prouti a Pont. Commissione de disciplina cleri et populi christiani propositum fuit, integrum Concilio transmittere, cum normis nempe etiam particularibus, pro discussione et adprobatione?

Em.mi Cardinales Aloisi Masella, Frings, Larraona, Exc.mi Felici, Albareda et alii opinati sunt opportunum esse proponere Concilio novum schema, sobrium, in quo tantum generaliores normae iuridice necessariae statuantur, cetera Codici, Conciliis particularibus, Conventibus Episcoporum, legislationi dioecesanae relinquendo.

Pont. Commissio de disciplina cleri et populi christiani, e contra, praehabitis omnibus observationibus Patrum Commissionis Centralis, correctiones haud paucas in schemate faciendas proposuit, at suggestioni suprae relatae assentire non censuit et textum schematis conservavit cum articulis seu nor-

— 32 —

mis etiam particularibus et explicativis, sicuti in prima redactione.

Ne dedignentur igitur Em.mi Patres Nostrae Subcommissionis hanc praeiudicialem quaestionem solvere, suam significantes mentem de modo emendandi et Concilio praesentandi hoc schema.

Si decisio favorabilis erit proposito Pont. Commissionis de disciplina cleri et populi christiani, tunc schema, cum sit fere in omnibus emendatum, Concilio praesentabitur prouti nunc habetur, secus erit noviter redigendum, sensu a praelaudatis Patribus Pont. Commissionis Centralis significato.

— 33 —

De emendatione Constitutionis

DE FONTIBUS REVELATIONIS

Die 9 novembris 1961 Pont. Commissio Centralis examini subiit Const. *De Fontibus Revelationis* a Pont. Commissione Theologica paratam.

Attento peculiari tractationis momento omnes observationes, tunc factae, omnesque responsiones eis datae a Pont. Commissione Theologica nunc submittuntur, una cum emendationibus in textu originali — heic adnexo — introductae, iudicio Eminentissimorum Patrum huius Sub-Commissionis, ut Ipsi, sua qua pollent doctrina et prudentia, dignentur edicere an sufficienter provisum sint emendationi Constitutionis aut aliud adhuc desideretur in casu.

Pont. Commissio Theologica quaedam praemittit dicens:

Antequam respondeamus ad singula capita et paragraphos, quaedam generalia praemittantur oportet.

Et *primum* quidem repetendum est, quod iam dictum fuit ad Observationes circa *Formulam novam Professionis fidei*: Commissionem Theologicam ponderasse quidem ea omnia quoque quae ab una sola persona sint dicta, attamen se huiusmodi observationes non admittere posse, nisi gravissima sit ratio. Aliud enim est quod gaudet auctoritate unius, aliud quod gaudet auctoritate plurium.

Aliud repetendum est, quod eadem occasione dictum est de amplificationibus explicativis. Licet huiusmodi explicationes magis conveniant Constitutioni dogmaticae quam Professioni Fidei, tamen id cum moderamine fiat necesse est, ne Constitutio dogmatica fiat praelectio professoralis.

— 34 —

Quibus praemissis breviter respondeamus ad observationes generales Em.mi Card.lis Bea, quae ad tria reduci possunt:

1) Constitutionem esse potius defensivam;

2) agendum magis fuisse de munere et officio exegetarum;

3) non solum urgendam fuisse debitam submissionem exegetarum respectu Magisterii, sed etiam eorum in explicanda Biblia libertatem.

Commissionis Theologica ita laboravit, ut tota Constitutio esset potius constructiva quam negativa, idque patere legenti absque praeiudicio.

Deinde Concilii imprimis esse refutare errores vigentes et illustrare fidem, non autem exponere methodum scientificam.

Tertium: sat periculosum esse loqui de libertate exegeseos catholicae: exegetas enim catholicos in oppositione ad exegetas protestantes gaudere libertate tripliciter limitata: Magisterio videlicet, traditione et analogia fidei. Nec exegetis ansa danda est sese opponendi decisionibus S. Sedis titulo Constitutionis Conciliaris. Quod non est nuda possibilitas. Vidimus enim exegetas nonnullos abusos esse auctoritate Encycl. *Divino afflante Spiritu* contra alias S. Sedis decisiones, ita ut Pius Pp. XII in Encycl. *Humani generis* censurare debuerit novitates, quae eiam in exegesi proferant fructus venenosos.

* * *

Iam ad singulos numeros:

Ad nn. 1-2 [*de Revelatione*].

Desiderat Em.mus Card.lis Alfrink, ut conceptus Revelationis adhibeatur sensu latiore (biblico) et non sensu illo stricto adhibito a Concilio Vaticano I.

Verum est Deum sese variis modis revelare: in natura, in miraculis, in Filio, in Sanctis, in verbis sive scriptis, sive traditis. Notandum tamen in Constitutione *de Fontibus* unice agi de ea revelatione,

— 35 —

cui correspondeat fides: et huiusmodi revelationem natura sua esse debere locutionem proprie dictam. Ceterum de revelatione per naturam abundanter agitur in Constitutione *de Ordine Morali*, et problema sat spinosum de revelatione verbali et reali data opera exponitur in Constitutione *de Deposito Fidei pure custodiendo*.

Ad n. 3 [*de revelatione N. T.*].

Commissio Theologica libenter acceptat emendationem propositam ab Em.mo Card.li Larraona, ut in fine n. 3 legatur: *sed potius securius conservatum, authentice explanatum ac roboratum*.

Ad n. 4 [*de duplici fonte Revelationis*].

Exc.mus D. Hurley desiderat ut duplex fons illustretur aliquo textu, si fieri potest. Commissio proponit ut in notis citetur *II Thess.* 2, 15: « Tenete traditiones, quas didicistis sive per *sermonem* sive per *epistulam* nostram », ubi notat S. Thomas: « Unde patet, quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab Apostolis docta, et ideo servanda ».

Ad eundem numerum Em.mus Card.lis König exoptat, ut clarius distinguatur traditio divina a profana. Videtur Commissioni iam satis provisum esse dicendo: *Traditio vere divina*. Deinde si adderentur ad vocem *traditionis* omnes distinctiones, quae fiunt in scholis, caput esse triplicandum.

Ad n. 5 [*de habitudine mutua Script. et Trad.*].

Proponit Em.mus Card.lis Döpfner ut dicatur [p. 7, l. 1]: *haud raro* sensum Scripturae certe et plene intelligi non posse nisi Traditione, addita voce: *haud raro*. Commissio putat ista verba melius non esse addenda. Agitur enim de *certa* et *plena* intelligentia in *rebus fidei*.

Libenter accedit Commissio, ut cum Em.mo Card.li Larraona legatur *fidem denegare* loco *fidem derogare*, p. 6, lin. 36.

Desiderat Em.mus Card.lis König ut in fine

— 36 —

capitis, ne caput nimis sit defensivum, addatur: *Ecclesia maxima veneratione Sacram Scripturam semper colebat et colet eaque tamquam fonte principali utitur.* Quod videtur Commissioni dissuadendum. Etenim, quod S. Scriptura vincat Traditionem ratione inspirationis iam clare dictum est n. 4, lin. 18-20. Multas autem ob rationes S. Scriptura non est fons principalis. Etenim: Traditio est natura prior; est fons ex quo solo definitive probatur inspiratio totius Scripturae; est fons ex quo solo certo cognoscimus Canonem; est explicativa S. Scripturae; tandem Ecclesia exstitit sine S. Scriptura N. T., non sine N. T. traditione.

Ad n. 6 [*de habitudine utriusque fontis ad Magisterium*].

Em.mus Card.lis Frings rogat ut fiat simplex enumeratio eorum, quae sunt Magisterii. Videtur autem sufficienter provisum, nec possumus intrare in specificationes ulteriores.

Em.mo Card.li Alfrink non placet, quod depositum fidei sit Ecclesiae *concreditum*: vox enim insinuaret extrinsecismum quemdam. Notandum tamen « depositum fidei » revelatione haberi *ab extra,* ut indicat etiam ipsa vox παραθήκη. Aliud est *acceptatio* depositi ab extra, aliud *evolutio eius cognitionis* ab intra.

Desiderat Em.mus Card.lis Döpfner ut dicatur Magisterium iudicare de sensu Scripturae *non sine auxilio theologorum.* Additio autem periculosa est, quia facile intelligeretur ut conditio sine qua non. Quaestio parallela exorta est in Concilio Vaticano I de auxiliis adhibendis a Romano Pontifice in definienda fide. Cf. DENZ. 1836. Proponit igitur Commissio Theologica, ut legatur: lin. 16: *non modo iudicare, adhibitis quae divina Providentia suppeditabit auxiliis, in iis quae,* etc.

Ut satisfiat observationi Em.mi Card.lis Larraona, Commissio proponit ut lin. 22 legatur: *quae in utroque fonte obscure vel implicite continentur.*

— 37 —

Ad n. 7 [*de inspiratione et canonicitate*].
Nulla facta est observatio.

Ad n. 8 [*de natura inspirationis*].

Em.mus Card.lis Bea putat in hoc capite instrumentalitatem non satis clare describi et hac de causa proponit haesitanter novam redactionem. Attamen Commissio putat potius praeferendam esse lectionem antiquam. Etenim:

1) Redactio Commissionis Theologicae minus sapit scholam quam redactio Cardinalis.

2) Em.mus Card.lis quidem asserit instrumentalitatem, sed eam non explicat.

3) Commissio autem Theologica ad mentem Card.lis Franzelin explicat instrumentalitatem « eo quod Deus *in* homine et *per* hominem agat ».

4) Verba autem *in* et *per* desumpta sunt tum ex S. Scriptura, tum ex Traditione.

5) Quare redactio Commissionis magis consonat verbo Dei, missis verbis scholae.

Em.mus Card.lis Bea exoptat ut non dicatur Deum per auctorem sacrum *manifestare suam mentem,* sed Deum per eos *loqui,* et affert notas difficultates, Commissio libenter acceptat novam lectionem: « sunt enim Scripturae, teste Paulo, *eloquia Dei* [*Rom.* 3, 2] ». Minime tamen hoc modo solvitur difficultas, theologis enucleanda. Est enim omnis locutio, ubi agitur de ente rationali, manifestatio mentis propriae sive de semetipso, sive de alia re.

Em.mus Card.lis König offenditur verbis *reprobavit iterumque reprobat.* Laudandos quoque esse exegetas. Quod fit n. 28. Proponit autem Commissio, ut omissa voce *iterumque* legatur *reprobavit et reprobat.* Agitur enim de tuenda re gravissima. Omittatur autem vox *iterumque,* quia sapit reprehensionem ob mandata Ecclesiae non observata.

Ad n. 9 [*de pluribus auctoribus humanis*].
Em.mus Card.lis Bea desiderat ut lin. 9 non

— 38 —

adhibeatur de hagiographo vox *scriptor,* sed dicatur *auctor.* Consentit Commissio.

Ad n. 10 [*de inspiratione personali et collectiva*].

Em.mus Card.lis Gracias affert laudes: minus autem contentus est Em.mus Card.lis Bea, qui disserit de differentia inter « acceptationem veritatis » et «iudicium de acceptis ». Quae distinctio non est propria huius loci: agitur enim de *charismate inspirationis,* quod non includit *acceptationem,* sed tantum *iudicium de acceptis.* Ut autem clarius appareat agi de *charismate.* Commissio proponit legere lin. 16-17: *non autem charisma fidelium coetui commune.* Agitur autem hac paragrapho de tota Biblia, non de solo Novo Testamento vel de collegio Apostolico. Ut hoc clarius appareat, proponit Commissio ut in fine legatur: *cum gestis et vita communitatis civilis et religiosae, in qua auctor vivebat, ita cohaeret, ut ex iis aptius intelligi possit.*

Ad n. 11 [*de extensione inspirationis*].
Nulla adest observatio.

Ad n. 12 [*de inerrantia*].

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Bea legatur dempta voce *infallibilitas* ut sequitur: *immunitas absoluta ab errore totius S. Scripturae.* Addendum videbatur *absoluta,* ut distinguatur inerrantia *absoluta* S. Scripturae ab inerrantia Ecclesiae, quae est *relativa,* respectu videlicet doctrinae fidei et morum tantum.

Ad n. 13 [*de diiudicanda inerrantia*].

Em.mus Card.lis Döpfner putat dicta in § 13 non sufficere: et iure merito: determinandus est enim modus quo attingitur veritas imprimis ex indole libri, deinde ex adiunctis personae, loci, temporis. Em.mus Card.lis Bea vult, ut veritas diiudicetur imprimis ex intentione auctoris. Quod verum

— 39 —

est: sed vox *intentio* dat ansam erroribus. Quare proponitur nova lectio:

« *Haec tamen inerrantia diiudicanda est ex modo quo veritas attingitur. Qui modus imprimis elucet ex indole generali libri de qua, in casu dubii, definitivum iudicium soli competit Ecclesiae. Aliter enim veritas attingitur in libro historico vel didactico, aliter in prophetico, poetico, allegorico, parabolico. Quod autem ad singula spectat, modus attingendi veritatem quoque diiudicetur oportet ex sensu quem in determinatis adiunctis pro sui temporis conditione, expressit hagiographus. Veritas enim et fides S. Scripturae, seu id quod auctor scribendo reapse significare voluit, saepius non recte intelligitur, nisi rite attendatur,* etc. ».

Legenti novam redactionem non latebit cur Commissio addiderit determinationem generis litterarii in ultima instantia competere Magisterio.

Ad n. 14 [*de Dei condescensione*].

Em.mus Card.lis Frings existimat lin. 21 ex verbis: *salva iugiter rerum veritate ac moralitate* omitti debere: *ac moralitate.* Commissio autem proponit legere: « *Quae omnia, salva iugiter Dei veritate et sanctitate, manifestam statuunt aeternae Sapientiae condescensionem* » omissis verbis superfluis: *singulis hominibus suo tempore ac genio propria* qua nova lectione excidit correctio stilistica ab Em.mo Card.li Gracias proposita.

Lin. 25, ut recte observavit Rev.mus P. Sépinski legendum est *Verbo quod,* non *Verbo qui.*

Quod vero spectat ad desiderium Em.mi Card.lis Döpfner, quibusdam exemplis concretis illustrare condescensionem Dei, Commissio putat hoc esse potius scholae quam Concilii.

Ut autem habeatur perfectior parallelismus inter condescensionem Incarnationis et Inspirationis, Commissio proponit ut in fine legatur: *praeter peccatum et ignorantiam,* addita voce *ignorantiam.*

— 40 —

Ad n. 15 [*de auctoritate V. T.*].

Linea 10 corrigetur error et legatur: *minime enervata,* addita voce omissa *minime.*

Ad n. 16 [*de habitudine V. et N. T.*].

Desiderat Em.mus Card.lis Bea ut in fine numeri 16 tollantur p. 13, l. 3-6, verba S. Leonis: *in quo ... per gratiam,* utpote spectantia ad oeconomiam V. et N. T., non ad libros. Commissio autem putat verba ista pulchra esse retinenda, cum in textu S. Leonis saltem implicite supponantur *libri* V. et N. T.

Ad n. 17 [*de indole V. T.*].

Linea 12 corrigatur error, et loco *prophetis* legatur *prophetice.*

Ad n. 18 [*de auctoribus humanis V. T.*].

Em.mus Card.lis Frings putat totum caput omitti posse: nullus autem alius huius fuit opinionis.

Em.mus Card.lis Bea autem vult ut in phrasi: *catholici interpretes sancte teneant quidquid certi hac de re in utroque revelationis fonte invenitur,* mutanda esse verba: *quidquid certi* et dicendum: *si quid certi.* Quod non placet: verba enim *si quid certi* videntur insinuare in fonte revelationis fere nil certi adesse.

Ad n. 19 [*de Evangeliorum auctoribus*].

Nulla facta est observatio.

Ad n. 20 [*de historico Evangeliorum valore*].

Em.mus Card.lis Döpfner existimat verba: *ad normam veritatis exarata* esse nimis lata et ambigua. Quare Commissio proponit, ut ad mentem *Lc.* 1, 4 legatur: *tamen quae dicta et facta ... consignantur, idcirco litteris mandata sunt ut cognoscamus eorum verborum de quibus eruditi sumus, veritatem ex testimonio et traditione eorum, qui ab initio ipsi*

— 41 —

viderunt et ministri fuerunt sermonis [cf. *Lc.* 1, 2-4].

Ad nn. 21-22: complexive.

Plures factae sunt observationes: Em.mus Cardinalis Döpfner desiderat ut latius aperiantur portae novis exegeseos problematibus. Em.mus Card.lis Frings existimat doctrinam esse nimis severam, et una cum Card.li Bea ea omnia vult omittere, quae dicuntur de historia infantiae, de miraculis et signis, de resurrectione et ascensione Domini. Em.mus Card.lis Siri vult ut § 21 expoliatur, dum Em.mus Card.lis Alfrink putat redactores capitum sibi non constare, et doctrinam non esse cohaerentem.

Quod spectat ad cohaerentiam hic est ordo. Distinguuntur *facta* et *verba* Christi. De *factis* simpliciter statuitur ea evenisse sicut habentur in enarratione evangelica. Negare autem illa facta semper esse illicitum, sed eo periculosius, quo magis facta ista cum mysteriis fidei cohaereant. Quod autem attinet ad *verba* Christi, distingui debere verba ipsa et id quod verbis istis exprimitur, seu eorum contentum: verba ipsa non esse necessario ad litteram prolata a Christo; id autem quod verbis significatur procedere ab ipso Domino et non esse inventum evangelistae, et multo minus communitatis primitivae. Quod ad hanc doctrinam spectat, Commissio Theologica non putat disputari posse. Deinde ob errores semper crassiores etiam propagatos in scholis mediis, in praedicatione, in catechesi, sibi persuasum habet omnino esse loquendum de infantia Christi, de miraculis eius, de resurrectione et ascensione. Quando autem Em.mus Card.lis Alfrink opinatur esse contradictionem inter damnationem absolutam in initio § 21, et non absolutam § 22 (legitur enim lin. 12: *plerumque*), contradictio evanescit consideranti illud *plerumque* non esse ex mente Ecclesiae, sed ex mente eorum qui false dicunt: « id quod proponitur verbis Christi, *plerumque* non est nisi doctrina communitatis primitivae ».

— 42 —

Ad n. 21 [*de veritate factorum Christi*].

Ut satisfiat obiectioni Card.lis Bea, nec damnatio sit nimis sollemnis, lin. 27 omittatur: *legitime in Domino congregata.*

Claritatis causa legatur lin. 31 non *leguntur,* sed *narrantur.*

Em.mus Card.lis Döpfner desiderat ut lin. 31 legatur: *prout leguntur* addito *quamquam modo illorum temporum narrata.* Non autem videtur necessaria additio, quia id quod intendit Card.lis iam clare exprimitur in par. praecedenti, lin. 16-19.

Proponit Commissio ut lin. 31 usque ad finem sic legatur: *Qui errores adhuc periculosiores evadunt, si in discrimen vocant facta v. g. infantiae Christi, eius praedicationis miraculosae, eius vitae glorificatae in terris, quorum multa ipsam fidem afficiunt.* Verbum ultimum *afficiunt* propositum est ab Em.mo Card.li Larraona.

Ad n. 22 [*de veritate verborum Christi*].

Ut satisfiat difficultati Em.mi Card.lis Bea, vid. quod non semper clare apparet ubinam finem faciant verba Christi et incipiant verba S. Ioannis, legatur lin. 7-8: *Christi verba divina, quae et quatenus ab ipso Christo prolata in Evangeliis conscripta sunt.*

Commissio proponit ut sic textus reformetur et simplificetur:

Pariter Sacrosancta Synodus errores damnat, quibus asseritur verba Christi, quae et quatenus ab Evangeliis Domino adscribuntur, saltem quoad ipsam rem per verba significatam, plerumque ipsius Christi non esse, sed potius referre mentem Evangelistae, seu quod vel gravius est, communitatis christianae primitivae.

Em.mus Card.lis Döpfner vult addere: verba Christi ex mente communitatis primitivae melius intelligi posse. Huic autem desiderio iam satisfactum est in n. 10.

— 43 —

Ad n. 23 [*de scriptis Apostolorum*].

Nulla observatio, nisi quod Em.mus Card.lis D'Alton rogat, ut in fine numeri addatur doctrinam Evangeliorum esse divinitus inspiratam. Quod non videtur necessarium quia iam satis provisum in praecedentibus.

Ad n. 25 [*de Vulgata*].

Ut desiderat Em.mus Card.lis Bea, dicatur Ecclesia *latina* praetulisse Vulgatam. Addatur: *decursu temporis.*

Em.mus Card.lis Bea desiderat ut scribatur authentiam Vulgatae non esse *criticam* sed *iuridicam* (seu potius *iuridico-dogmaticam*). Commissio autem in Constitutione dogmatica noluit adhibere terminos nimis technicos: proponit igitur Commissio Theologica ut legatur: *pro authentica habet seu ut fidele fidei testimonium. Ex legitimo enim huius versionis...* (addito: *enim*).

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Bea lin. 18-19 scribatur: *Prorsus ab errore esse immunem, prout ab Ecclesia intellecta est et intelligitur, et ...*

Em.mus Card.lis Frings proponit ut non dicatur: *ab omni prorsus errore esse immunem,* sed mitius: *errore carere.* Videtur autem melius retinere textum ut iacet, quia ex contextu apparet agi de inerrantia in doctrina fidei et morum tantum.

Non potest consentire Commissio Em.mo Cardinali Bea, qui nullam vult mentionem aliarum versionum.

Ad n. 26:

Nulla observatio habetur.

Ad n. 27 [*de lectione S. Script. apud fideles*].

Lin. 35-36 fiat cum Rev.mo P. Sépinski correctio stilistica legendo: *Ideo versiones in usum fidelium invigilentur atque approbentur ab Episcopis, apud quos ...*

Ut satisfiat desiderio plurium, et etiam Com-

— 44 —

missionis (agitur enim de lapso calami) legatur, p. 18, lin. 2: *genuinus sensus auctoritative statui potest,* addito verbo *auctoritative.*

Legatur lin. 5 ad mentem Em.mi Card.lis Larraona: *Episcoporum etiam auctoritati subiiciendum est.*

Ad n. 28 [*de exegetis*].

Em.mus Card.lis Gracias recte desiderat ut verba lin. 14: *meminerint tamen* ponantur lin. 11 ibique legatur: *meminerint tamen ii qui ...*

Em.mi Card.les König et Döpfner putant non satis laudari exegetas: at data opera eorum laus habetur, lin. 11-14.

Em.mus Card.lis Bea vult ut lineae quinque ultimae tollantur. Proposuit Commissio ut legatur magis modo impersonali: *Haec omnia fieri possunt tantummodo si in S. Biblia exponenda ... attendatur* et non: *rerum biblicarum doctores.*

Ad n. 29:

Em.mus Card.lis Bea desiderat ut lin. 2 post verbum *obvenit* dicatur: *Sacrorum enim fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt.* Legatur: *Cum universae theologiae doctrinae Sacra Scriptura una cum Sacra Traditione velut anima sit, et ex utriusque fontis studio sacrae disciplinae semper iuvenescant, tehologiae doctores ...*

Hae sunt omnes observationes et omnes responsiones eisdem datae, quas Em.mi Patres examinare dignentur suam significantes mentem, ut apte consuli possit Constitutionis emendationi.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il 22 gennaio 1962, alle ore 16,30 nel palazzo della Cancelleria Apostolica (appartamento del Card. Clemente Micara, Vicario di S.S. Giovanni XXIII), a causa di una lieve indisposizione del Card. Micara, poiché la sede ordinaria è l'aula delle Congregazioni in Vaticano, si riunisce per la prima volta la Sottocommissione Centrale « De Schematibus emendandis ».

Sono presenti tutti i Membri: Card. Carlo Confalonieri, Presidente della Sottocommissione, Card. Clemente Micara, Card. Giacomo Luigi Copello, Card. Giuseppe Siri, Card. Paolo Emilio Léger; presente il Segretario della Sottocommissione, Mons. Vincenzo Fagiolo.

La riunione è stata indetta dal Card. Presidente con lettera n. 30/SE del 16 gennaio 1962[1] a tutti gli Eminentissimi Membri ai quali è stata altresì inviata la posizione: *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense novembri 1961 habita.*[2]

Detta l'orazione di rito, *il Card. Presidente*, dopo aver elevato un pensiero di devozione al Santo Padre e ringraziati gli Eminentissimi della loro partecipazione, comunica che si dovrà esaminare quanto nella posizione preparata dalla Segreteria è stato scritto sui punti rimasti ancora in discussione. Cioè: le osservazioni, fatte dai Membri della Commissione Centrale agli Schemi portati in discussione sulla sessione di novembre 1961, sono state innanzitutto comunicate alle due Commissioni che avevano preparato gli schemi (alla Teologica e a quella della disciplina del Clero e del popolo cristiano), perché si pronunciassero su di esse.

Le Commissioni hanno accettato diverse osservazioni e proposto la correzione del testo dello Schema, mentre altre non sono state accolte. Sui punti, quindi, che sono rimasti in controversia o sospesi, si dovrà pronunciare la nostra Sottocommissione. Si passa quindi all'esame dei singoli schemi, come segue.

1. *De formula nova professionis Fidei. Il Card. Confalonieri* inizia l'esposizione con la questione sulla *Nova formula professionis Fidei*, riassumendo le cose dette nella posizione e proponendo la soluzione di consigliare il Santo Padre di approvare una nuova formula di fede dopo il Concilio.

---

[1] Cf. pp. 73-74.
[2] Cf. pp. 75-97.

Il Card. Micara e gli altri sono d'accordo. Gli Eminentissimi hanno condiviso le ragioni di opportunità e di convenienza, esposte nella posizione preparata per l'adunanza, concludendo: «Consulendum est SS.mum ut post finem tantum Concilii, nova formula exaretur».

2. *Il Card. Presidente* passa quindi alla questione *De Fontibus Revelationis*, esaminando singolarmente le osservazioni fatte dalla Commissione Centrale e le risposte date dalla Commissione Teologica.

Al n. 6 *il Card. Siri* sottolinea che può essere pericoloso accettare il suggerimento del Card. Döpfner circa l'aiuto dei teologi quasi fosse necessario alla Gerarchia nell'interpretazione e custodia della S. Scrittura. Così al n. 8 *il Card. Siri* afferma di stare al testo corretto dalla Commissione Teologica, mettendo al posto di «manifestare suam mentem», «loquitur», che è il termine sempre usato anche dai Teologi, i quali, altrimenti, andrebbero alla ricerca del perché del cambiamento del termine. I numeri seguenti non presentano difficoltà e vengono accettate le osservazioni fatte dalla Commissione Teologica.

Al n. 13 *il Card. Siri* fa osservare che non si può assolutamente accettare il suggerimento del *Card. Bea*, il quale vorrebbe che si parlasse «de intentione auctoris» nella questione dell'esame riguardante l'inerranza biblica. Le conseguenze di un simile principio sarebbero gravissime. Viene, però, accettato il nuovo testo proposto dalla Commissione Teologica, facendo però notare che la prima redazione (quella dello schema presentato alla Centrale) è buona e può essere ritenuta: il cambiamento, fatto dietro il suggerimento del *Card. Döpfner*, che desidera indicare «modus quo attingitur veritas imprimis ex indole libri, deinde ex adiunctis personae, loci, temporis», sposta quasi il problema dall'agiografo allo studioso della S. Scrittura, dall'esterno, a parte rei, all'interno dell'intelletto umano, inducendo del soggettivismo. Nel primo testo si diceva più propriamente: «Haec tamen inerrantia diiudicanda est ex sensu, quem in determinatis adiunctis *expressit hagiographus* pro sui temporis conditione», mentre in quello corretto dietro l'insinuazione di Döpfner si afferma: «... ex modo quo veritas *attingitur*...» quasi insinuando un possibile soggettivismo del lettore. Sarà, quindi, opportuna una domanda di spiegazione alla Commissione Teologica, alla quale si faccia anche presente che la Sottocommissione preferirebbe, qualora non ci fosse nulla in contrario, il testo primitivo.

Sui numeri successivi si accettano le proposte e le correzioni fatte dalla Commissione Teologica.

Ai numeri 21-22 *il Card. Siri* osserva, contro la proposta di Döpfner, che non si tratta di aprire la porta, ma di chiuderla. Oggi vengono messi in dubbio i fatti riguardanti l'infanzia, la vita pubblica, la risurrezione e la ascensione di Gesù; l'opportunità quindi che il Concilio riaffermi la verità storica di essi.

Il Card. Presidente fa notare la nuova versione del testo al n. 21, dove si parla di «praedicationis miraculosae».

Il Card. Siri dice che la sostanza è salva, per quanto il testo possa essere mi-

gliorato nella dizione: in proposito consiglia di sentire la Commissione Teologica, perché veda se non sia il caso di conservare il testo primitivo.

Il Segretario precisa che la dizione della nuova redazione è del P. Tromp, mentre Mons. Garofalo, redattore dello schema, ritiene di stare al testo originale dicendo: «infantia Christi, eius miracula, eius resurrectio et ascensio», ferma quindi restando l'enumerazione di tutti i fatti ricordati. Il Segretario ha saputo ciò da un colloquio con Mons. Garofalo.

Tutti i Membri sono concordi nel ritenere il testo primitivo, dicendo però al Segretario di chiedere al P. Tromp se ha nulla in contrario a questa soluzione.

Per il n. 22 si accetta quanto è stato corretto dalla Commissione Teologica.

Così per il n. 23: nessuna osservazione.

Il Card. Siri al n. 25 crede che si possa osservare che è opportuno risentire la Commissione Teologica, dato che si verrebbe quasi a porre sul piano della Volgata anche le altre versioni; si tratta di sapere bene il valore dell'espressione «reverenter recepit», che potrebbe far pensare a qualche cosa di più di un semplice riconoscimento, trattandosi di un testo conciliare: è un atto di pura cortesia o di solenne accettazione. Domani certamente si vedrebbe nella frase piuttosto il secondo aspetto.

Il resto — relativo ai nn. 26-29 — passa senza osservazioni, poiché viene trovato tutto esatto secondo le risposte della Commissione Teologica.

La Sottocommissione ha infine osservato che lo schema, attesa la delicatezza della materia, é da conservare nell'impostazione ad esso data dalla Commissione Teologica, la quale per necessità ha dovuto prendere posizioni precise e di condanna di errori, a tutela della Fede. Non è quindi da rimproverare alla Commissione Teologica — come qualche Membro della Commissione Centrale sembra aver fatto — di poca sensibilità verso gli studiosi e di aver redatto uno schema poco positivo. Dovendo il Concilio soprattutto e innanzitutto difendere la Fede, non si può essere indulgenti verso gli errori. In quanto poi a positività dello schema se ne ha anche troppa, soprattutto se vien messo a confronto con i Decreti dei passati Concili.

3. *De clericorum vitae sanctitate. Il Card. Presidente* prende per primo la parola e dice: «Lo schema, preparato dalla Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano, è stato oggetto di molte osservazioni da parte dei Membri della Commissione Centrale nella seduta plenaria del 13 novembre 1961, e quindi ha numerose proposte di cambiamenti e di emendamenti. Di questi non pochi sono stati accettati dalla Commissione della disciplina del Clero; altri sono rimasti senza risposta o non accettati».

Fatta questa introduzione, l'Eminentissimo Card. Presidente passa ai punti rimasti sospesi, come sono stati indicati nella posizione preparata per l'adunanza.

Il n. I della posizione riferisce la proposta del Card. Larraona di unire i due articoli II e III, come cosa logicamente più propria. La proposta viene accettata da tutti.

Al n. II, che riguarda l'art. VII, si conviene di stare all'opinione del Card. Presidente che è quella della Commissione della disciplina del Clero. Il Card. riferisce in proposito che i Cardd. D'Alton e Jullien avevano proposto di mettere al primo posto dell'elenco dei mezzi di santificazione del Clero la meditazione, che nello schema si trova al quinto, (ora al secondo). Essendo il primo posto riservato al culto liturgico verso Cristo Gesù e l'Eucarestia, l'importanza della meditazione risulta chiara anche dalla elencazione dei mezzi, che viene subito dopo.

P. Sépinski aveva proposto di indicare il tempo riservato alla meditazione e di non lasciarlo all'arbitrio del soggetto, dicendo «per congruum tempus». La commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano non ha accettato il suggerimento, insistendo per il testo primitivo, perché sufficientemente indicativo, come rileva la voce «congruum». E su ciò concordano anche i Cardinali della Sottocommissione.

Il Card. Léger prende occasione per far osservare che i sacerdoti devono stare ai mezzi stabiliti dalla Chiesa per la loro santificazione, e non cercare questa altrove, fondandosi sul loro giudizio: ciò sarebbe opportuno rilevarlo. Il Cardinale Presidente fa notare che in fondo tutto lo schema è una affermazione di questo principio.

Al n. 3, che riguarda l'art. XI, si accetta l'idea del Card. Larraona, che ha chiesto di separare il secondo comma dell'art. XI e farne uno a sé stante, integrato dall'aggiunta sull'obbligo del testamento, in tempo da parte dei Sacerdoti.

Il Card. Siri sostiene, presa l'occasione, che sia bene che il Concilio stabilisca soltanto le norme direttive, lasciando al Codice il resto. Fa l'esempio della legge d'esenzione dei religiosi, fissando il concetto che l'esenzione sia sempre e soltanto per la vita religiosa: vale per il convento, mentre per tutta la vita pastorale della diocesi i religiosi devono stare alle direttive del Vescovo. Fissato questo principio dal Concilio, le norme regolatrici dei rapporti, che ne scaturiscono, dovrebbero essere demandate al Codice. E così dovrebbe farsi per tutte le materie prospettate nei vari schemi.

Il Card. Léger chiede — ritornando indietro — che si esponga il principio sopra ricordato circa la santità del Clero, in modo da evitare posizioni false.

Il Card. Siri concorda che bisogna evitare che il Sacerdote non deve cercare la santità nei mezzi o nelle forme vaghe, ma di stare alle norme ed ai mezzi indicati dalla Chiesa. Il Cardinale Presidente fa osservare che qualche cosa si dice negli artt. II e III sul fondamento della santità e sulle ragioni specifiche di quella del Clero, mentre nell'art. VII se ne indicano i mezzi di conseguimento. Il che può essere ritenuto sufficiente.

I Cardinali della Sottocommissione sono d'accordo e si passa quindi all'esame dell'art. XII.

Il Card. Presidente ricorda in proposito la proposta del Card. Liénart sull'opportunità di indicare che è compito degli Ordinari favorire e in qualche modo procurare ai sacerdoti della propria diocesi i mezzi strumentali di santifi-

cazione. La Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano non ha dato una risposta diretta alla proposta, quindi spetta alla Sottocommissione decidere.

Il Card. Siri acconsente, proponendo la formula seguente: «Officium est Episcoporum promovere media quibus sacerdotes, praesertim iuvenes, indigent pro eorumdem vitae sanctitate acquirenda».

Il Card. Copello, in proposito, chiede che tra i mezzi sia messo «il mese di esercizi» dopo il quinto anno di sacerdozio. Non viene accettato, dato che ogni anno i sacerdoti dovranno fare gli esercizi spirituali, secondo la disposizione dell'art. VII, *e*); del resto se gli Ordinari ne vedranno la opportunità, tra i mezzi, di cui si parla nella formula proposta dal Card. Siri, potranno introdurre il mese di esercizi spirituali dopo i primi cinque anni di sacerdozio. La Sottocommissione concorda quindi all'unanimità di integrare l'art. XII con la formula proposta dal Card. Siri.

4. Si passa allo schema «*De obligationibus parochorum*». Come è stato fatto per gli altri, *il Card. Presidente* ricorda i precedenti e quindi passa all'esame dei punti controversi. Il primo riguarda l'art. II.

Il Card. Gracias ha osservato che la disposizione in esso contenuta non è un'innovazione rispetto al can. 465, che stabiliva che «loci tamen Ordinarius potest iusta de causa permittere ut *alibi* commoretur...» il parroco, anziché nella casa parrocchiale vicina alla chiesa. L'art. II ha aggiunto «etiam extra paroeciam», che era sottinteso nel canone.

Il Card. Siri dice, data la scarsezza del clero o in vista delle parrocchie di montagna, dove il parroco durante la settimana ha poco da fare, l'allargamento fatto nell'art. può essere utile. Oggi, infatti, alcuni Ordinari ottengono dalla S. Sede di far risiedere i parroci di montagna con popolo non numeroso, al centro della diocesi per 3 o 4 giorni la settimana, impiegandoli in lavori utili. L'allargamento esplicito della norma del can. 465 fatto nell'art. II può favorire quindi una migliore utilizzazione del clero. Sono tutti d'accordo e quindi si stabilisce di favorire e quindi conservare l'art. II come è stato proposto dalla Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano.

All'art. VI si accetta la dizione della Commissione.

All'art. IX si fa osservare che in esso si dicono cose che poi vengono ripetute anche all'art. XIV: si consiglia di eliminare le ripetizioni.

Alle osservazioni fatte sugli artt. XV-XXII, di restringere in pochi punti normativi le varie prescrizioni, lasciando il resto alla codificazione, non si fanno difficoltà.

I Cardinali sono d'accordo sul principio di stabilire negli schemi le norme costitutive, lasciando al futuro codificatore le determinazioni particolari.

Infine gli Eminentissimi Membri hanno accolto il suggerimento del Card. Jullien di intitolare lo schema «De parochis et vicariis cooperatoribus».

5. Si passa allo schema «*De paroeciarum provisione, unione, divisione*». *Il Card. Presidente* comincia esaminando le osservazioni fatte dai Membri della

Centrale e le risposte date ad esse dalla Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano.

Il Card. Siri fa un'osservazione di fondo sulla proposta della abrogazione della legge del concorso. Non si deve credere che questo sia per la libertà del Vescovo: il concorso toglie ai Vescovi molte difficoltà, poiché per esso i Vescovi hanno delle tutele; i Vescovi da certe leggi non vengono diminuiti ma aiutati nella loro azione di governo. Nel voto scritto ha detto: « Apparet in schemate non bene perspexisse auctores hanc veritatem: necesse est ut Episcopi adiuventur in suo munere, ne sympathia aliqua ducti, minoris aestimentur a suo clero. Hae leges protegunt Episcopos. Propterea videretur dicendum: nihil officit ut concursus etiam specialis per particularem legem statuatur ». Propone che la legge del concorso rimanga almeno come possibilità da tenerla per disposizioni particolari. Viene accettata la proposta e deciso di lasciare per ora la disposizione del can. 459, dicendo: « Ad comprobandam candidatorum idoneitatem, serventur quae a iure indicantur ».

Nei riguardi dell'art. III *il Card. Siri* dice che bisogna poi bene adattare questa norma con le altre che saranno stabilite dalla Commissione dei Religiosi: concordare gli schemi. In proposito la Sottocommissione rileva che questo dovrà essere un lavoro fatto con diligenza, ad evitare di presentare al Concilio schemi in contrasto.

All'art. V — diventato IV — non viene accettata la proposta del Card. Gracias di modificare le norme sulla prova dei candidati alla parrocchia, perché alcune, come quella di sottoporre ad un esame dottrinale, non sono pratiche, almeno nelle terre di missione. In proposito la Sottocommissione ha osservato che le difficoltà del Card. Gracias sono di ordine pratico e particolare, mentre le disposizioni contenute nell'art. sono generali e proposte come regola generale; il futuro legislatore concreterà nei particolari accettando il can. 459 come sta o allargandolo o restringendolo a suo giudizio, purché assicuri la prova dell'idoneità dei candidati alla parrocchia, stabilendo anche, se lo crederà opportuno, che resti la regola del concorso, almeno facoltativo da parte del Vescovo.

Circa l'art. VII, divenuto V, il Card. Alfrink (e con lui il Card. Richaud) ha chiesto di eliminare la voce « curata » in modo che l'abrogazione della riserva dei benefici comprenda tutti i benefici non concistoriali, curati cioè e non curati.

La proposta non è stata accettata dalla Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano, fa presente il Card. Presidente, perché lo schema in discussione tratta soltanto delle parrocchie, per le quali intende provvedere; altrove si provvederà per i benefici non curati. Tutti i Membri sono d'accordo nell'accettare la spiegazione e quindi di non aderire per il momento alla proposta del Card. Alfrink.

Sulla seconda parte dello schema — *de unione et divisione paroeciarum* — si è d'accordo nell'accettare la proposta del P. Browne d'indicare le ragioni di fondo che consigliano la divisione delle parrocchie troppo grandi.

Sugli artt. II e III, relativi al conferimento delle parrocchie ai religiosi e di adibire le chiese di questi a chiese parrocchiali in attesa che la parrocchia abbia una chiesa propria, le difficoltà avanzate dai Membri della Commissione Centrale sono state molte, come è facile notare — spiega *il Card. Presidente* — dalla posizione messa a disposizione degli Em.mi Membri della Sottocommissione.

Le correzioni apportate nei testi dalla Comissione della disciplina del clero e popolo cristiano attestano che molte osservazioni sono state accettate. Altre, come quella sollevata dal Card. König sul conflitto di competenza, o come quella del Card. Liénart di esortare i religiosi esenti a sottostare all'Ordinario per ciò che riguarda la pastorale diocesana, credo che non sia il caso di attardarsi, perché già risulta — spiega il Card. Presidente — dal can. 631. La spiegazione viene accettata.

Il Card. Presidente propone che venga accolta la proposta di S.E. Jelmini di introdurre nell'art. III la raccomandazione seguente: «Relationes inter Episcopos et Superiores Religiosorum instituantur ratione habita concordiae et ministerii fructus». Nessuno fa difficoltà e la proposta è accolta.

La Sottocommissione ha poi notato che le numerose difficoltà avanzate dal Card. Larraona sono state eliminate in parte dalla nuova redazione del testo proposta dalla Commissione della disciplina del Clero ed in parte potranno essere eliminate, trattandosi di cose concrete e fatti dipendenti prevalentemente dalla volontà umana, se, come ha proposto Mons. Jelmini, i rapporti fra il clero e i religiosi sono improntati a spirito di collaborazione e mutua comprensione, senza la quale è difficile trovare formule adatte a regolare la materia.

Viene quindi proposto dal Card. Presidente ed accettato che l'art. II passi a formare l'art. V della prima parte.

Il Card. Copello ha rilevato che giustamente nella nuova redazione si escludono le chiese delle religiose e su ciò gli Ordinari non dovrebbero mai chiedere dispensa.

Gli artt. IV e V, che vengono invertiti nell'ordine per logicità di trattazione, non presentano difficoltà di rilievo, poiché — sottolinea *il Card. Presidente* — dopo la nuova redazione dei testi le difficoltà più gravi, avanzate dai Membri della Centrale sulla costruzione delle nuove parrocchie e sulla partecipazione dei fedeli a contribuire alle spese, sono state eliminate.

Gli Em.mi Membri sono d'accordo e non prospettano altri mutamenti, considerando lo schema sufficientemente emendato e consigliando lo spostamento dell'art. VI al secondo posto.

6. Si passa allo schema «*De Officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione*». In proposito *il Card. Siri* osserva quanto segue: «Apparet iudicium de 'beneficiis' quod non est plane adprobandum. Supponitur enim 'beneficium' uti hucusque habitum est in iure esse aliquid praesertim materiale cum consequenti minoratione spiritualis. Qui

conceptus non satisfacit. Etenim ius beneficiale nullo modo fuit 'materialista', sed hoc solum revera voluit 'ut secure et inequivocabiliter constitueretur ens iuridicum' et ideo permanens et capax iuris citra fluxum beneficiatorum.

Ad obtinendam hanc securitatem et stabilitatem ens beneficiale usum est bonis materialibus — quae dotem constituunt — utpote facile visibilibus et aptis ad definiendum sine aequivocatione. Quod correspondebat circumstantiis historicis, quae forsan nostris temporibus non amplius perdurant.

Si hodie — circumstantiis permittentibus — votum est plurium ut ratio 'Officii' fiat prima et dirimens in Istitutis, quae hucusque 'beneficia' vocantur, eadem debet esse ac antea cura ut perduret 'ens iuridicum' cum sua stabilitate et capacitate.

Huic necessitati perduranti omnimode non videtur sat attendisse schemata, quae huic materiae incumbunt. Et tamen censetur necessitas notabilis. Hisce praemissis videtur hanc materiam remittendam esse ad futuram Codicis reformandi Commissionem. In Concilio simpliciter esset dicendum 'rationem officii praestare debere' ita tamen ut provideatur ad aptam entis iuridici constitutionem ».

Il Card. Presidente ringrazia e propone di discutere in fine la questione. Passa quindi all'esame dei singoli punti. Chiede se accettano la variazione del titolo proposta dalla Commissione della disciplina del Clero con la specificazione « minoribus saecularibus ».

Viene accettata in rapporto allo schema come è.

Sul punto osservato dal Card. Ferretto (nell'art. II) *il Card. Micara* suggerisce di aggiungere che la fondazione si faccia d'accordo con il Vicariato di Roma. Sono d'accordo gli altri e propongono di aggiungere: « audito tamen Card. Urbis Vicario ».

All'art. III *il Card. Léger* dice di pensare che se l'officio viene a sostituire il beneficio, è necessario concordare bene tutta la materia, o lasciarla al futuro legislatore. Per cui si propone di non stare ad esaminare le singole proposte, che in sé possono essere anche accettate, ma che potrebbero risultare non attuali se venisse accettata la proposta del Card. Siri.

Si giunge alla osservazione di fondo di cui al n. 3 della posizione e che coincide sostanzialmente con l'osservazione del Card. Siri, relativa al modo di presentare lo schema al Concilio: se convenga stabilire solo le norme costitutive, lasciando il resto al Codice, fissando il nuovo concetto di officio-beneficio.

Il Card. Siri sostiene di non passare lo schema al Concilio come è, poiché oltre a non trattare di tutti gli offici e benefici (si riferisce soltanto a quelli minori e secolari) sembra complicare la già assai complessa materia.

Il Card. Micara aggiunge che sarebbe necessario, qualora si volesse insistere nel conservare lo schema, sentire anche le altre Commissioni interessate alla disciplina.

Il Card. Léger crede di aderire al punto espresso nella posizione, dove viene fissato il nuovo e più elevato concetto di officio ed indicata la via per liberare le

istituzioni canoniche dai tanti pesi, che ad esse derivano dal sistema beneficiale, che possiamo dire ormai sorpassato. D'accordo si dichiara anche il Card. Copello.

Il Card. Presidente riassume la discussione, proponendo di accettare il punto di vista suggerito dal Card. Siri e, in via subordinata — qualora al Santo Padre non piacesse la soluzione, di passare lo schema alla Sottocommissione mista, perché d'accordo con la Commissione interessata alla materia, lo integri ed emendi.

7) Si passa all'esame dello schema «*De patrimonio artistico et historico ecclesiastico*». Dopo l'introduzione del Presidente, *il Card. Siri* fa la questione pregiudiziale se convenga presentare lo schema come è al Concilio, ovvero sia meglio lasciare solo le norme generali, passando le rimanenti al Codice. Sta per la seconda soluzione.

La questione pregiudiziale, messa dal Card. Siri, è stata accennata già nella posizione messa a disposizione degli Em.mi dalla Segreteria della Sottocommissione — precisa il *Card. Presidente* — poiché alcuni Membri della Commissione Centrale (i Cardd. Aloisi Masella, Frings, Larraona, l'Ecc.mo Mons. Felici e il Rev. Padre Albareda, ai quali si sono associati altri) proposero di redigere un nuovo schema che avesse alcune norme generali sulla necessità di tutelare il patrimonio storico e artistico della Chiesa, rimandando alla futura codificazione le regole pratiche e particolari.

La questione, del resto, non è nuova e già è stata prospettata quando si è discusso lo schema «*De obligationibus parochorum*». Ma dato che non soltanto questi schemi, ma quasi tutti quelli disciplinari sono piuttosto dettagliati nel proporre le norme e non si limitano alle sole regole di costituzione e di direttrice, è bene che la questione, come già è stato detto, venga demandata al Santo Padre. Anche perché, contro il parere dei ricordati proponenti, altri sembrano sostenere il contrario o per lo meno si astengono dall'appoggiare la proposta.

Il Card. Siri ribadisce il suo punto di vista, non ritenendo opportuno che il Concilio tratti anche di aspetti particolari e marginali della vita della Chiesa.

Il Card. Presidente preferirebbe invece che fossero i Vescovi nel Concilio ad essere interessati quanto più possibile e a decidere di una legge sia pur di minore importanza, salvo poi a non pubblicarla come legge conciliare, ma rimetterla al futuro codificatore, perché l'inserisca nel nuovo codice. Ciò — afferma — avrebbe l'utilità di avere poi una legislazione più universale e più significativa come provenienza ed i vantaggi d'essere stata preparata non già da una Commissione di semplici sacerdoti e religiosi (questi ultimi quasi sempre in prevalenza nelle Commissioni) ma dall'Episcopato radunato in Concilio.

Questa soluzione sembra buona agli Eminentissimi, i quali però ritengono che sia bene sentire il S. Padre e attendere da Lui direttive in merito.

Tutti poi sono d'accordo nel rilevare che lo schema è stato sufficientemente emendato in base alle osservazioni fatte dai Membri della Commissione Centrale e che quindi può essere presentato al Concilio, qualora si fosse dell'avviso di non ridurlo nelle norme che contiene.

ADNEXA

Vota

EM.MI IOSEPH CARD. SIRI

I

DE FORMULA NOVA FIDEI

Consulendum est Sanctissimo ut *post finem tantum* Concilii nova formula fidei exaretur.

Patres proinde professionem fidei emittent iuxta formulam hucusque receptam.

Voti rationes

a) Ratio habita in Conciliis Tridentino et Vaticano.

b) Formula, quae ante Concilium exarata esset, excitaret probabilem quandam animorum contrarietatem , quia non esset conciliaris et tamen esset nova. Animus quo Patres ad concilium veniunt est ut et ipsi sint actores eiusdem Concilii. Equidem oboediunt Romano Pontifici et oboedire volunt, sed hoc est aliud. Expectatio est ut Patres sint actores et praestat inutiles quaestiones non excitare: Concilia sunt iam ex se sat difficilia.

c) Duae essent revera formulae exarandae, si ante Concilium formula conficitur. Alteram enim edendam esse post Concilium in qua quodammodo edicerentur veritates in eodem Concilio definitae.

Hoc videtur esse inconveniens, saltem ex comparatione formularum.

IOSEPH Card. SIRI

II

DE FONTIBUS REVELATIONIS

Suggestio Card. Bea, qui vult ut in Scripturis ante omnia diiudicetur de «Intentione» auctoris.

Haec suggestio non placet et non videtur acceptanda:

a) intentio auctoris est in complexivo lumine inspirationis et proinde non est factum mere psychologicum vel mere historicum;

b) intentio quae est auctoris et assumitur a lumine inspirativo est certe magni momenti. Tamen etiam cum assumitur manet sub aliquo aspectu etiam factum subiectivum.

Si in eo maxime fundatur interpretatio periculum est ut edantur subiectivas interpretationes.

Generatim intentiones cognoscuntur mediis obiectivis.

Proinde suggestio apparet sat periculosa et nimis obnoxia tentaminibus, quae fiunt in agmine rationalistico.

IOSEPH Card. SIRI

III
DE CONCURSU ABOLENDO

Apparet in schemate non bene perspexisse auctores hanc veritatem: necesse est ut Episcopi adiuventur in suo munere, ne sympathia aliqua ducti, minoris aestimentur a suo Clero.

Hae leges protegunt Episcopos. Propterea videretur dicendum: «nihil officit ut concursus etiam specialis per particularem legem statuatur».

IOSEPH Card. SIRI

RELAZIONE

dell'adunanza della Sottocommissione

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 44/SE

E Civitate Vaticana, die 25 gennaio 1962

Il 22 gennaio 1962 la Sottocommissione ha tenuto un'adunanza con la partecipazione di tutti gli Eminentissimi Membri (Micara, Copello, Siri, Léger, Confalonieri) per esaminare gli emendamenti suggeriti dalla Commissione Centrale nella sessione dello scorso mese di novembre sugli schemi dei decreti allora discussi.

Il Card. Confalonieri, Presidente della Sottocommissione, ha invitato ad elevare un pensiero di devozione al S. Padre; ha spiegato l'iter seguito; ha ricordato i limiti della Sottocommissione; ha proposto una lode al Segretario Mons. Vincenzo Fagiolo per il saggio e impegnativo lavoro svolto; ha comunicato l'ordine che la Sottocommissione ha ricevuto dal S. Padre per gli emendamenti da apportare agli schemi; ordine che appare chiaro dalla posizione preparata dalla segreteria per la prima adunanza.

I suggerimenti espressi dai Membri della Commissione Centrale sono stati comunicati alle singole Commissioni preparatorie, che avevano preparati gli schemi, con la richiesta di un loro parere. La Sottocommissione dovrà, quindi, esaminare sia le proposte fatte dai Membri della Commissione Centrale sia le risposte ad esse date dalle Commissioni: le une e le altre sono nella posizione distribuita, che sarà perciò oggetto, insieme agli schemi, ai quali si riferisce, di esame da parte della Sottocommissione.

L'esame degli schemi è stato fatto nell'ordine seguente:

I – De formula nova professionis fidei

La Sottocommissione prima di passare all'esame degli emendamenti proposti ha creduto opportuno muovere una questione pregiudiziale, vale a dire: conviene, come propone la Commissione teologica, far approvare la nuova formula di Fede prima del Concilio dal S. Padre e poi imporla a norma del can. 1406, § 1, n. 1 ai Padri Conciliari? O è da consigliare il S. Padre che attenda la fine del Concilio per emanare una nuova formula di Fede e servirsi della formula ora in uso nel prossimo Concilio?

Ragioni di rispetto verso i Padri Conciliari e ragioni storiche (dedotte dal Concilio di Trento e da quello Vaticano I) suggeriscono di aderire alla seconda proposta. E questa, infatti, è stata la decisione della Sottocommissione, che ha stabilito: «Consulendum est Sanctissimo ut post finem Concilii nova formula fidei exaretur. Patres proinde Concilii professionem fidei emittent iuxta formulam hucusque receptam».

Questa decisione è stata presa all'unanimità dalla Sottocommissione.

II – De clericorum vitae sanctitate

Le numerose osservazioni che su questo schema sono state fatte dai Membri della Commissione Centrale nella sessione di novembre scorso, condivise in gran parte anche dalla Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano, che aveva preparato lo schema, hanno modificato quasi completamente il primitivo testo.

La Sottocommissione ha preso atto sia delle modifiche suggerite dai Membri della Commissione Centrale sia di quelle spontaneamente aggiuntevi dalla Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano.

In ossequio a due suggerimenti del Card. Larraona e ad uno del Card. Liénart, la Sottocommissione ha introdotto altre tre modifiche, che hanno reso lo schema ancora più completo e perfetto sia nella sostanza come nella forma.

È parere perciò della Sottocommissione che lo schema può esser presentato al Concilio, salvo ad apportarvi quelle modifiche che potrà suggerire l'esame di schemi che ad esso si riferiscono direttamente o indirettamente.

III – De obligatione parochorum

Anche questo schema ha subito molte modifiche dietro le osservazioni della Commissione Centrale ed il nuovo esame che ne ha fatto la Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano.

In particolare la Sottocommissione ha osservato e, quindi, proposto, che il titolo sia mutato in quello di «De parochis et vicariis cooperatoribus», come più rispondente al testo. Ordinare gli artt. IX-XIV eliminando i doppioni. Tutte le norme sui Vicari cooperatori, contenute negli articoli XV-XXIII, siano ridotte a quelle fondamentali e di indirizzo, lasciando il resto per la futura codificazione.

IV – De paroeciarum provisione, unione et divisione

Molte delle osservazioni fatte dai Membri della Commissione Centrale su questo schema sono state accettate dalla Commissione della disciplina del

clero e del popolo cristiano, che ha perciò proposto non poche modifiche al testo.

La Sottocommissione ha preso atto del nuovo testo, proponendo che la legge del concorso non sia del tutto abrogata, come viene proposto. Il Card. Siri suggerisce infatti: «necesse est ut Episcopi in suo munere adiuventur, ne sympathya aliqua ducti, minoris aestimentur a suo Clero. Hae leges protegunt Episcopos. Propterea videretur dicendum: nihil officit ut concursus etiam specialis per particularem legem statuatur». La Sottocommissione ha condiviso questo parere ed è pertanto dell'avviso di introdurre nel testo la proposta del Card. Siri.

Come pure è stata condivisa l'opinione del Card. Copello di escludere le chiese delle religiose nella norma che prevede la cessione ai parroci, mancanti di chiesa, delle chiese dei religiosi.

V – De officiis et beneficiis ecclesiasticis deque bonorum ecclesiasticorum administratione

Su questo schema la Sottocommissione ha proposto che sia esaminato dalla Sottocommissione mista.

Gli emendamenti presentati dalla Commissione Centrale e accettati dalla Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano sono stati giudicati opportuni. Ma la Sottocommissione ha ritenuto giusto il suggerimento del Card. Larraona sulla questione di fondo, che è la seguente.

Nello schema si tratta soltanto dei benefici curati. Il Concilio non potrà lasciare sotto silenzio tutta la materia dei benefici non curati e dei benefici concistoriali. Di questa si occuperanno certamente altre Commissioni preparatorie interessate al problema. È quindi opportuno che la Sottocommissione mista, d'intesa con le Commissioni interessate, concordi un testo unico su tutta la materia beneficiale.

VI – De patrimonio historico et artistico ecclesiastico

La Sottocommissione ha giudicato positivamente questo schema, in considerazione soprattutto degli emendamenti in esso introdotti dietro i suggerimenti della Commissione Centrale e delle risposte date dalla Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano. Ha però rilevato come molte delle norme in esso contenute siano piuttosto proprie del Codice, ed aderendo al suggerimento espresso dagli Eminentissimi Cardinali Aloisi Masella, Frings, Larraona, dall'Ecc.mo Mons. Felici e dal P. Albareda ha proposto di ridurre tutto il contenuto dello schema ai principi generali sull'importanza della tutela del patrimonio archivistico, culturale e artistico ecclesiastico, rimandando il resto alla futura codificazione.

VII – De Fontibus Revelationis

Le numerose osservazioni, che la Commissione Centrale aveva fatto su questo schema, sono state esaminate con particolare attenzione dalla Commissione ridotta teologica. Il testo originario, quindi, è stato in più punti modificato.

In altri non ha subíto modifiche, nonostante i rilievi mossi da qualche Membro della Commissione Centrale. La Sottocommissione ha infatti condiviso il parere della Commissione ridotta teologica, la quale, avendo presenti le varie tendenze sull'interpretazione della Sacra Scrittura (in particolare sui testi evangelici relativi all'infanzia del Signore, ai miracoli, alla Resurrezione ed Ascensione al Cielo), sul compito spettante gli esegeti, sul valore della Tradizione e sul potere del Magistero ecclesiastico, non ha accolto quei suggerimenti che in qualche modo potessero essere di pregiudizio. E, trattandosi di problemi che toccano la Fede cattolica, la Sottocommissione ha condiviso la prudenza della Commissione ridotta teologica. Le modifiche introdotte nel testo sono quelle concordate dalla Commissione ridotta teologica, dopo il parere della Commissione Centrale, riconosciuto valido.

Su qualche punto, che è rimasto oscuro, la Sottocommissione ha deciso di risentire la Commissione ridotta teologica, per esprimere la dottrina con maggior chiarezza e precisione.

Vincenzo Fagiolo, *segr.*

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 71/SE

E Civitate Vaticana, die 15 febbraio 1962

Eccellenza Reverendissima,

Con vivo piacere mi reco a premura rimettere all'Eccellenza Vostra Reverendissima i primi 7 schemi emendati da questa Sottocommissione.

Ogni schema è accompagnato da una breve relazione, che riassume la discussione e le decisioni prese nella seduta del 22 gennaio u.s. degli Eminentissimi Membri della Sottocommissione.

Gli schemi emendati sono quelli esaminati dalla Pontif. Commissione Centrale nella sessione generale dello scorso novembre.

L'Eccellenza Vostra avrà la bontà di esaminare il lavoro e quindi significarmi se corrisponde alle auguste direttive del Santo Padre e quali decisioni vadano prese nelle questioni che sono rimaste sospese, come è indicato nelle relazioni.

È mio vivo desiderio continuare in seguito lo stesso ritmo di lavoro, in modo che per la fine del mese di luglio tutti gli schemi, sottoposti al giudizio di questa Sottocommissione, possano essere stati discussi ed emendati.

Con la gradita occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi professo

dell'Eccellenza Reverendissima
dev.mo nel Signore

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Commissione
Centrale Preparatoria del Concilio Ecumenico

ADNEXA

I
DE FORMULA NOVA PROFESSIONIS FIDEI

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 58/SE

E Civitate Vaticana, die 12 febbraio 1962

La Sottocommissione, prima di passare all'emendamento della «Formula Nova Professionis Fidei», ha ritenuto opportuno risolvere la questione pregiudiziale, sorta in seguito alla proposta della Pont. Commissione Teologica di far approvare la nuova formula di Fede dal S. Padre prima del Concilio e poi, a norma del can. 1406, § 1, n. 1, farla leggere ai Padri Conciliari all'inizio dei lavori.

È opportuno — si è chiesto la Sottocommissione — emanare una nuova formula di Fede nell'immediata apertura del Concilio e presentarla poi ai Padri Conciliari perché servendosi di essa emettano la professione di Fede prescritta dal Codice all'inizio dei lavori conciliari?

Molteplici ragioni suggeriscono di soprassedere alla proposta della Pont. Commissione Teologica e di consigliare il S. Padre a pubblicare la nuova formula di Fede *dopo* il Concilio. Infatti:

1. La pubblicazione di una nuova formula prima del Concilio facilmente verrebbe giudicata inopportuna dagli stessi Padri Conciliari, i quali si vedrebbero «imposte» delle verità, che avrebbero preferito discutere e approvare nel Concilio. Osserva in proposito il Card. Siri «Formula quae ante Concilium exarata esset, excitaret probabilem quandam animorum contrarietatem, quia non esset conciliaris et tamen esset nova. Animus quo Patres ad Concilium veniunt est ut et ipsi sint auctores eiusdem Concilii. Equidem oboediunt Romano Pontifici et oboedire volunt, sed hoc est aliud. Expectatio est ut Patres sint auctores et praestat inutiles quaestiones non excitare: Concilia sunt iam ex se sat difficilia».

2. Una nuova formula di Fede, approvata prima del Concilio, a termine dei lavori conciliari, non sarà più nuova e sorgerà la necessità di aggiornarla in base alle definizioni pronunciate dal Concilio.

3. Da quanto è avvenuto nel Concilio di Trento e in quello Vaticano si evince chiaramente la opportunità di pubblicare la nuova «formula fidei» dopo il Concilio.

All'inizio dei lavori del Concilio di Trento (Sessione 3ª celebrata il 4 febbraio 1546) i Padri emisero la professione di Fede «per Symbolum Fidei — *Credo in Unum Deum etc.* — quo sancta Romana Ecclesia utitur» e dopo il Concilio Pio IV promulgò la formula «Professionis Fidei», che contiene, tra l'altro, tutte le verità dogmatiche definite dal Concilio di Trento (cf. Bulla Pii IV *Iniunctum nobis* del 13 novembre 1564, DENZ., *Enchiridion Symbolorum*, n. 994). Questa stessa formula fu usata dal Concilio Vaticano

I (in secunda sessione publica... habenda die 6 ianuarii emittetur Fidei professio iuxta formulam a Pio IV s.m. praescriptam») e dopo di esso fu integrata con le definizioni del Concilio per ordine di Pio IX (Decreto della S. Congregazione del Concilio del 20 gennaio 1877, cf. DENZ., l. c. n. 1877).

In base a queste ragioni di convenienza e storiche, gli Eminentissimi Membri della Sottocommissione nell'adunanza del 22 gennaio 1962, in attesa di conoscere le auguste intenzioni del S. Padre sull'opportunità di non pubblicare prima del Concilio una nuova formula «professionis fidei», decisero di non passare per il momento all'esame degli emendamenti proposti.

La conclusione, presa all'unanimità, fu quindi: «Consulendum est Sanctissimo ut post finem Concilii nova formula professionis fidei exaretur. Patres Concilii professionem fidei emittent iuxta formulam hucusque receptam».

(Dal verbale dell'adunanza della Sottocommissione del 22 gennaio 1962).

II
DE FONTIBUS REVELATIONIS

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 59/SE

E Civitate Vaticana, die 12 febbraio 1962

Nella riunione del 22 gennaio 1962 gli Eminentissimi Membri della Sottocommissione presero in esame le proposte avanzate dai Membri della Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Pont. Commissione Teologica, in vista degli emendamenti da apportare allo schema della Costituzione *De Fontibus Revelationis*.

In proposito già la Commissione Teologica, accettando alcune osservazioni dei Membri della Commissione Centrale, aveva proceduto all'emendazione di diversi passi dello schema della Costituzione.

Alla Sottocommissione incombeva quindi il compito di dirimere i passi rimasti controversi.

Il suggerimento espresso dal Card. Döpfner di affermare al n. 6 (*de habitudine utriusque fontis ad Magisterium*) che il Magistero giudica «de sensu Scripturae *non sine auxilio theologorum*», non è stato accettato, perché in contrasto con l'autonomia del Magistero.

La Sottocommissione non ha ugualmente accettato la proposta del Card. Bea, il quale vorrebbe che si parlasse «de intentione auctoris» nel n. 13, riguardante l'inerranza biblica, ed accoglie il nuovo testo proposto dalla Commissione Teologica con la modifica del verbo «exprimitur» al posto di «attingitur», ad evitare ogni pericolo di soggettivismo, come del resto era già nel primitivo testo.

Una controversia si era manifestata in seno alla Commissione Centrale nei punti relativi ai «fatti e detti» del Signore (*de veritate factorum et verborum Christi in Evange-*

liis). Dopo la risposta della Commissione Teologica la controversia non é stata eliminata, ma la Sottocommissione non ha creduto opportuno discostarsi sostanzialmente dal testo proposto e ritoccato dalla Commissione Teologica. Contro l'osservazione del Card. Döpfner di aggiungere al n. 21 (... factorum vitae Domini nostri Iesu Christi, prout in Sanctis illis Evangeliis leguntur) *quamquam modo illorum temporum narrata*, allo scopo «ut ianua instantibus exegeseos problematibus latius aperiatur», la Sottocommissione ha osservato che trattasi piuttosto di dover chiudere la porta ai tentativi sempre più numerosi, anche tra gli esegeti cattolici, di mettere in dubbio i fatti riguardanti l'infanzia, la vita pubblica, la resurrezione e l'ascensione al Cielo di Gesù.

Sui rimanenti numeri sono state accolte le risposte della Commissione Teologica, ad eccezione di qualche lieve ritocco nella dizione del testo.

La Sottocommissione ha infine osservato che lo schema, attesa la delicatezza della materia, è da conservare nell'impostazione ad esso data dalla Commissione Teologica, la quale, per necessità, ha dovuto prendere posizioni decise e di condanna di errori, a tutela della Fede. Non è quindi da rimproverare alla Commissione Teologica — come qualche Membro della Commissione Centrale sembra aver fatto — di poca sensibilità verso gli studiosi o di aver redatto uno schema poco positivo. Dovendo il Concilio soprattutto e innanzitutto difendere la Fede, non si può essere indulgenti verso gli errori.

In quanto poi a positività dello schema, se ne ha anche troppa, soprattutto se vien messo in confronto con i passati Concili.

(Dal Verbale dell'adunanza del 22 gennaio 1962).

Constitutio
DE FONTIBUS REVELATIONIS*

Caput I
De duplici fonte revelationis

1. *[De revelatione Veteris et Novi Foederis]*. Revelatio, quam Deus in sapientia et bonitate sua hominibus impertiri dignatus est, nobis advenit Veteris et Novi Foederis oeconomia. Et in Vetere quidem Deus multifariam multisque modis patribus locutus est in prophetis (*Hebr.* 1, 1); in Novo autem thesauros sapientiae et scientiae suae toti humano generi per ipsum Filium eiusque Apostolos effudit (cf. *Io.* 14, 26 et 16, 14; *Hebr.* 1, 2).

2. *[De prima diffusione revelationis Novi Foederis]*. Haec novi Foederis revelatio, quae Veteris Foederis revelationem longe transcendit eamque consummavit, Deo ita disponente, potissimum per praedicationem sparsa est et auditu recepta, secundum illud Apostoli: «Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi» (*Rom.* 1, 17). Christus siquidem Dominus in vita sua filiis Israel arcana regno coelorum viva voce manifestavit et post resurrectionem Apostolis suis praecepit ut praedicarent omni crea-

* Constitutionis textus, emendatus quoad formam latinam a rev. P. Basilio Schenone O.F.M., typis editus est in *Schemata constitutionum et decretorum de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus. Series prima,* Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 7-22.

turae (cf. *Mc.* 16, 15), dicens: «Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi nobis» (*Mt.* 28, 18-20). Quia igitur Apostoli doctrina Christi et quidem eius nomine praedicant ideo dicuntur in Sacris Scripturis simpliciter loqui «Verbum Dei» vel «Verbum Domini» (cf. *Acta* 4, 29; 8, 25; 13, 46; 15, 36) immo eorum praedicatio ipsa vocatur «verbum Dei» (cf. *Acta* 6, 2, 7; 11, 1; 12, 24; 13, 7, 48 etc.) quippe quae vere sit sermo Dei per eos ad homines missus secundum illud Apostoli ad Thessalonicenses: «... gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis (*1 Thess.* 2, 13). Unde teste S. Clemente Romano, «Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Iesu Christo. Iesus Christus missus est a Deo. Christus igitur a Deo et Apostoli a Christo; et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis et per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi plena certitudine imbuti verboque Dei confirmati, cum certa Spiritus Sancti fiducia, egressi sunt annuntiantes regni Dei adventum.[1]

3. *[De transmissione revelationis Novi Foederis].* Ministerium autem verbi, quod Christus et Apostoli inceperunt, volventibus saeculis semper in Ecclesia servatum est. Nam Episcopi, qui in Ecclesia locum Apostolorum per successionem obtinent, eorum doctrinam semper praedicatione tradiderunt et cum auctoritate interpretati sunt. Quidam ex Apostolis vel apostolicis viris revelationem divino afflante Spiritu, litteris quoque mandaverunt; illis autem scriptis vivum Apostolorum praeconium neque abrogatum neque imminutum est, sed potius securius conservatum, authentice explanatum ac roboratum.

4. *[De duplici fonte revelationis].* Christi itaque et Apostolorum mandatis et exemplis edocta, sancta mater Ecclesia semper credidit et credit integram revelationem non in sola Scriptura sed in Scriptura et Traditione tanquam in duplici fonte contineri,[2] alio tamen ac alio modo. Nam libri Veteris et Novi Testamenti praeterquam quod revelata continent, insuper Spiritu Sancto inspirante conscripti sunt, ita ut Deum habeant auctorem.[3] Traditio autem vere divina, a Spiritu Sancto continua successione in Ecclesia conservata, in rebus fidei et morum ea continet omnia, quae Apostoli, sive ab ore Christi sive suggerente Spiritu Sancto, acceperunt atque Ecclesiae praeter Sacram Scripturam quasi per manus tradiderunt, ut in eadem per praedicationem ecclesiasticam transmitterentur.[4] Quare quae divina Traditio ratione sui continet, non ex libris, sed ex vivo in Ecclesia praeconio, fidelium fide et Ecclesiae praxi hauriuntur.

5. *[De habitudine unius fontis ad alterum].* Nemo ergo Traditionem exinde minoris facere aut ei fidem denegare audeat. Licet enim Sacra Scriptura, cum sit inspirata, ad enuntiandas et illustrandas veritates fidei instrumentum praebeat divinum, eius nihi-

---

[1] CLEMENS ROMANUS, *Ep. ad Cor.*, 42, n. 1-3: *PG* 1, 292.

[2] Cf. *Conc. Vat.*: Const. *De Fide Catholica*, cap. 2: DENZ. 1787; *EB* 77. Cf. *2 Thess.* 2,15: «Tenete traditiones, quas didicistis sive per *sermonem* sive per *epistolam* nostram», ubi notat S. Thomas: «Unde patet, quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab Apostolis docta et ideo servanda».

[3] *Ibid.*

[4] Cf. *ibid.* et *Conc. Trid.*, Sess. IV: DENZ. 783; *EB* 57.

lominus sensus nonnisi Traditione apostolica *certe* et *plene* intelligi vel etiam exponi potest; immo Traditio, eaque sola, via est qua quaedam veritates revelatae, eae imprimis quae ad inspirationem, canonicitatem et integritatem omnium et singulorum sacrorum librorum spectant, Ecclesiae innotescunt et clarescunt.

6. *[De habitudine utriusque fontis ad Magisterium].* Ut autem ambo fontes revelationis concorditer et efficacius ad salutem hominum concurrerent, providus Dominus eos tanquam unum fidei depositum ad custodiendum et tuendum et authentice interpretandum non singulis fidelibus utcumque eruditis concredidit, sed soli vivo Ecclesiae Magisterio.[5] Magisterii Ecclesiae ergo est, utpote proximae et universalis credendi normae, non modo iudicare, adhibitis quae divina Providentia suppeditabat auxiliis, in iis, quae sive directe sive indirecte ad fidem et mores spectant, de sensu et interpretatione cum Scripturae Sacrae tum documentorum et monumentorum quibus temporis decursu Traditio consignata est et manifestata, sed ea quoque illustrare et enucleare quae in utroque fonte obscure vel implicite continentur.[6]

[5] Cf. Encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950: A.A.S. 42 (1950) pp. 567, 569: Denz. 2314; *EB* 611.

[6] *Ibid.*, p. 569: Denz. 2314; *EB* 611.

Caput II

De S. Scripturae inspiratione, inerrantia et compositione litteraria

7. *[S. Scripturae Inspiratio et Canonicitas].* Praeterquam viva Prophetarum et Apostolorum voce, Deus in Scripturis quoque sanctis Veteris ac Novi Testamenti, quae alterum ac praeclarum constituunt supernae Revelationis fontem,[1] verbum suum tradere et accuratius conservare hominibus voluit. Haec est Scriptura « divinitus inspirata » (*2 Tim.* 3, 16), ab Apostolis catholicae Ecclesiae tradita atque in sacro canone rite agnita et recepta,[2] ad perpetuum eiusdem Ecclesiae usum, ut munus suum adimpleat docendi, ad christianae vitae moderamen et salutem.

8. *[Inspirationis propria natura et definitio].* Ad hanc vero divinam Scripturam exarandam, Deus ipse sacros quosdam scriptores seu hagiographos ita ad scribendum interne excitavit et movit, ita quoque scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse primarius Scripturarum Auctor intenderet, recte mente conciperent fideliterque scriptis mandarent.[3] Est enim Inspiratio biblica, ex constanti doctrina Ecclesiae, speciale quoddam charisma ad scribendum, quo Deus in hagiographo et per hagio-

[1] Leo XIII, Encycl. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893: *EB* 82.

[2] *Conc. Trid.*, Sess. IV, Decr. *De Can. Script.*: Denz. 784; *EB* 58-60; *Conc. Vat. I*, Sess. III, const. *De Fide Cath.*, cap. 2 *De Revel.*, et can. 4: Denz. 1787 et 1809; *EB* 77, 79; Benedictus XV, Encycl. *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920: *EB* 448; Pius XII, Encycl. *Divino afflante*, 30 sept. 1943: *EB* 538.

[3] Leo XIII, Encycl. *Providentissimus Deus*, Denz. 1952: *EB* 125.

graphum operando, scripto hominibus loquitur, ideoque ipse nominatur veroque sensu est auctor principalis integri sacri textus. Hagiographus autem, in conficiendo libro, est Spiritus Sancti «organon», seu instrumentum, idque vivum ac ratione praeditum, cuius proinde propria indoles ac veluti singulares notae ex libro sacro colligi possunt.[4] Quapropter iure Ecclesia reprobavit et reprobat quodlibet extenuandae naturae Inspirationis conamen, illudque praecipue quo coniuncta haec et supernaturalis Dei hominisque scribendi ratio quovis modo ad mere naturalem impulsum vel animi commotionem reducatur.[5]

9. *[Plures auctores humani].* Singulorum autem et omnium librorum Veteris ac Novi Testamenti, sicut Deus quolibet tempore unus est Auctor primarius, ita auctores humani complures fuerunt in decursu saeculorum, usque ad completam revelationem, atque eiusdem quoque libri duo vel plures interdum auctores. Qui omnes, iuxta Ecclesiae doctrinam habendi sunt tanquam ministri divini verbi scribendi, a Spiritu Sancto assumpti.

10. *[Inspiratio personalis hagiographi et communitas].* Item, quemadmodum ex Scriptura ipsa eruitur (cf. *2 Petr.* 2, 21) et Ecclesia semper docuit, sacrae Inspirationis charisma hagiographis a Deo electis et ductis personale propriumque fuit, non autem charisma fidelium coetui commune vel communicatum. Ex Dei autem providentia, origo libri sacri ipseque liber cum gestis et vita communitatis civilis et religiosae, in qua auctor vivebat, ita cohaeret, ut ex iis aptius intelligi possit.

11. *[De extensione Inspirationis].* Pariter, cum Deus ipse divino suo afflante Spiritu totius Scripturae sacrae sit Auctor, omniumque per hagiographi manum in ea exaratorum veluti scriptor, consequitur omnes et singulas sacrorum librorum partes, etiam exiguas, esse inspiratas.[6] Itaque omnia quae ab hagiographo enuntiantur, a Spiritu Sancto enuntiata retineri debent.

12. *[De inerrantia ut consectarium Inspirationis].* Ex hac divinae Inspirationis extensione ad omnia, directe et necessario sequitur immunitas absoluta ab errore totius Sacrae Scripturae. Antiqua enim et constanti Ecclesiae fide edocemur nefas omnino esse concedere sacrum ipsum errasse scriptorem, cum divina Inspiratio per se ipsam non modo errorem excludat omnem in qualibet re religiosa vel profana, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse.[7]

13. *[Quomodo inerrantia diiudicanda sit].* Haec tamen inerrantia diiudicanda est ex modo quo veritas expressa est ab hagiographo. Qui modus imprimis elucet ex indole generali libri, de qua, in casu dubii, definitivum iudicium soli competit Ecclesiae. Aliter enim veritas exprimitur in libro historico vel didactico; aliter in prophetico, poe-

---

[4] Pius XII, *Divino afflante*: *EB* 556.

[5] S. Pius X, *Decr. Lamentabili*, 3 iul. 1907, et Encycl. *Pascendi*, 7 sept. 1907: Denz. 2009-2010 et 2090; *EB* 200-201, et 272-273. Cf. quoque *Conc. Vat. I*, *ibid.*, cap. 2 *De Revel.*: Denz. 1787; *EB* 77. Leo XIII, Encycl. *Providentissimus Deus*: Denz. 1952; *EB* 125.

[6] Cf. Pont. Comm. de Re Bibl., Decr. 18 iun. 1915: Denz. 2180; *EB* 420; S. C.S. Off. epist. 22 dec. 1923: *EB* 499. Cf. Resp. Comm. de Re Bibl. 18 iun. 1915: Denz. 2180; *EB* 420.

[7] Pius XII, *Divino afflante*: *EB* 539, cum verbis relatis Leonis XIII, *Providentissimus*: Denz. 1950; *EB* 124. Cf. quoque *EB* 44, 46, 125, 420, 463, etc.

tico, allegorico, parabolico. Quod autem ad singula spectat, modus attingendi veritatem quoque diiudicetur oportet ex sensu quem in determinatis adiunctis pro sui temporis condicione, expressit hagiographus.[8] Veritas enim et fides S. Scripturae, seu id quod auctor scribendo reapse significare voluit, saepius non recte intelligitur, nisi rite attendatur ad suetos nativos cogitandi, dicendi vel narrandi modos, qui tempore hagiopraphorum vigebant, quique tunc in mutuo hominum commercio passim adhiberi solebant.[9] Cum igitur haec omnia, salvis Scripturae sacrae auctoritate et sanctitate, in eodem divino eloquio, quod pro hominibus modis verbisque humanis exprimitur,[10] inveniantur, non magis erroris argui debent, quam cum paria ac similia in quotidiano usu haberentur, immo habeantur.

14. *[Divina condescensio].* Quae omnia salva iugiter Dei veritate et sanctitate, manifestam statuunt aeternae Sapientiae condescensionem in verbo suo divino humanis signis ac litteris vestiendo proferendoque hominibus, sicut olim in Unigenito Patris Verbo, quod, humanae infirmitatis assumpta carne, per omnia nobis assimilari voluit praeter peccatum (cf. *Hebr.* 4, 15)[11] et ignorantiam.

---

[8] S. AUGUSTINUS, *De doctrina christiana*, II, 18,26: *PL* 34, 75-76.

[9] PIUS XII, *Divino afflante*: DENZ. 2294; *EB* 558-562.

[10] «Per hominem more hominum loquitur»: S. AUGUSTINUS, *De Civitate Dei*, XVII, 6, 2: *PL* 41, 537. Cf. *Epist. Pont. Commiss. de Re Biblica* 16 ian. 1948: DENZ. 2302; *EB* 581.

[11] PIUS XII, Encycl. *Divino afflante*: DENZ. 2294; *EB* 559.

Caput III

DE VETERE TESTAMENTO

15. *[De auctoritate V.T. in Ecclesia].* Scripturis Sacris Veteris Testamenti Deus, iam a vetustissima aetate, populum in suam peculiarem acquisitionem adscitum sibique amico foedere iunctum de salutiferis consiliis inter homines exsequendis erudire satagebat. Itaque, in iis praesertim quae christianae religionis fundamenta, sive in verbis sive in historiae rebus, ad finem usque temporis spectant, Veteris Testamenti vis, auctoritas et emolumentum minime enervata dicenda sunt. «Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus» (*Rom.* 15, 4).

16. *[De habitudine inter Vetus et Novum Testamentum].* Dei autem ad hominem habitudo, inde ab Adae praevaricatione, in hoc tendebat, ut per repromissiones quae ad patres nostros factae sunt et prophetica de Redemptore oracula, nuntia in dies inclarescentia, omni creaturae spes ad viam salutis pateret. «De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt» (*1 Pt.* 1, 10). Scripturae enim Sacrae Veteris Testamenti testimonium perhibent de Christo (cf. *Io.* 5, 39) et, ex omnipotentis ac miserentissimi Dei voluntate, necesse erat impleri omnia quae de Salvatore promisso inibi dicebantur, prout Iesus Dominus noster Apostolos suos docuit, quibus ipse sensum denique aperuit ut intelligerent Scripturas (cf. *Lc.* 24, 44-45).

Quare, totius Veteris Testamenti ratio atque momentum in hoc est, ut in Novum

tendat et in Novo pateat. « Quid hoc stabilius, quid firmius verbo, in cuius praedicatione Veteris et Novi Testamenti concinit tuba, et cum evangelica doctrina, antiquarum protestationum instrumenta concurrunt?... Quia, sicut ait beatus Ioannes, *lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Iesum Christum facta est* (*Io.* 1, 17); in quo et propheticarum promissio impleta est figurarum et legalium ratio praeceptorum, dum et veram docet prophetiam per sui praesentiam, et possibilia facit mandata per gratiam ».[1]

17. *[De indole Veteris Testamenti].* Quapropter, haec Sacrosancta Vaticana Synodus, ex evangelica apostolicaque doctrina sollemniter docet Deum, utriusque Testamenti auctorem et inspiratorem, Vetus ita sapienter condidisse ut Novum suavi providentia praepararet et multifariam prophetice nuntiaret et variis typis significaret, ita ut Veteris Testamenti Libri et ipsi unius divinae revelationis divinique consilii salutis supernaturale iter et cursum describant. Quae autem in illis continentur, ob veteris oeconomiae indolem incompletam,[2] praesertim mores quod spectat, denique conferenda sunt cum Christi Evangelio ab Apostolis praedicato, eorumque recta interpretatio rite submittenda est vivo Ecclesiae magisterio, hoc est illorum iudicio « qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt ».[3]

18. *[De auctoribus humanis Veteris Testamenti].* Denique, ad humanos auctores Veteris Testamenti librorum quod spectat, quamquam huiusmodi authentia dogma de eorum divina inspiratione per se et directe non tangit, Sacrarum Scripturarum catholici interpretes sancte teneant quidquid certi hac de re in utroque revelationis fonte invenitur. Quatenus vero huiusmodi quaestio fidem tangat, solius est Ecclesiae ultimum hac de re iudicium ferre.

---

[1] S. Leo Magnus, *Sermo LI de Transfiguratione, 4*: *PL* 54, 311.
[2] Pius XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge*, 14 mart. 1937: A.A.S. 29 (1937), pp. 150 ss.
[3] S. Irenaeus, *Adv. Haer.* 4, 26, 2: *PG* 7, 1053-1054.

Caput IV

De novo testamento

19. *[De Evangeliis eorumque auctoribus].* Neminem autem fugit inter omnes divinas Auctoritates quae Sanctis Litteris continentur, Evangelium merito excellere.[1] Quattuor Evangelia apostolicam originem habere Ecclesia Dei semper et ubique sine dubitatione credidit et credit, constanterque tenuit ac tenet auctores humanos habere illos quorum nomina in Sacrorum Librorum canone gerunt: Matthaeum nempe, Marcum, Lucam et Ioannem, quem diligebat Iesus.

20. *[De historico Evangeliorum valore].* Eadem Sancta Mater Ecclesia firma et constantissima fide credidit et credit quattuor recensita Evangelia sincere tradere quae Iesus Dei Filius ad aeternam hominum salutem et inter homines degens, reapse et fecit

---

[1] S. Augustinus, *De consensu evangelist.*, 1, 1: *PL* 34, 1041-1042.

et docuit (cf. *Act.* 1, 1). Quamvis enim cum historicae compositionis rationibus quae apud nostrae aetatis peritos in usu sunt, Evangelia non in omnibus conveniant (nec convenire necesse sit), tamen quae dicta et facta inibi divino afflante Spiritu consignantur, idcirco litteris mandata sunt, ut cognoscamus eorum verborum, de quibus eruditi sumus, veritatem ex testimonio et traditione illorum « qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis » (*Lc.* 1, 2-4).

21. *[De veritate factorum Christi in Evangeliis].* Quapropter, haec Sacrosancta Vaticana Synodus illos damnat errores, quibus denegatur vel extenuatur, quovis modo et quavis causa, germana veritas historica et obiectiva[2] factorum vitae Domini nostri Iesu Christi, prout in Sanctis illis Evangeliis narrantur. Qui errores adhuc perniciosiores evadúnt, si in discrimen vocant facta infantiae Christi, quorum multa ipsam fidem attingunt, Redemptoris signa et miracula eiusque mirabilem a mortuis resurrectionem et ad Patrem gloriosam ascensionem, quae fidem afficiunt.

22. *[De veritate verborum Christi in Evangeliis].* Pariter Sacrosancta haec Vaticana Synodus errores damnat quibus negatur Christi verba divina quae et quatenus ab Evangeliis Domino adscribuntur, saltem quoad ipsam rem per verba significatam, plerumque ipsius Christi non esse, sed potius mentem referre Evangelistae, seu quod vel gravius est, communitatis christianae primitivae.

23. *[De veracitate doctrinae Apostolorum in Scripturis canonicis].* Doctrinam autem Apostolorum, quae in reliquis Novi Testamenti canonicis Scripturis continetur, nefas est dicere nonnisi humana industria humanisque inventis vel ex Iudaeorum aut gentium placitis, praeter vel contra ea quae Christus ipse et docuit et voluit, aliquando esse concinnatam. Apostolis enim suis, quos ipse docere omnes gentes in mundum universum miserat, Christus adstitit (cf. *Mt.* 28, 20), iis tandem Paraclitum Spiritum a Patre promissum misit, ut omnia ipsos doceret et omnia suggereret (cf. *Io.* 14, 26) quae Christi erant (cf. *Io.* 16, 14), in aevum ad aeternam humani generis salutem servanda.

---

[2] Cf. Monitum S.S. Congr. S. Off., die 20 iunii 1961: A.A.S. LIII (1961), p. 507.

Caput V

De Sacra Scriptura in Ecclesia

24. *[De curis Ecclesiae circa S. Scripturam].* Caelestis sacrorum Librorum thesaurus, quem Spiritus Sanctus summa caritate et liberalitate per Ecclesiam hominibus tradidit,[1] numquam in Ecclesia latuit; etenim, inde ab initio Ecclesia Christi maxima reverentia et alacritate divina eloquia custodivit, a quavis falsa interpretatione defendit, ad salutem animarum in sacra praesertim praedicatione sollicite adhibuit[2] atque in sua liturgia quotidie omnibus proponere non desiit.

---

[1] Verba desumuntur a Conc. Trid., sess. V, Decr. *De reformatione*, c. 1, cum addito « per Ecclesiam » *EB* 65.

[2] Pius XII, *Divino afflante*, initio: *EB* 538.

25. *[De versione latina Vulgata].* Sine praeiudicio praecellentis auctoritatis primigeniorum textuum Sacrae Scripturae, inter plures quae olim circumferebantur latinas versiones, Ecclesia latina decursu temporis unam praetulit, « Vulgatam » nempe, quam pro authentica habet seu ut fidele fidei testimonium. Ex legitimo enim huius versionis tot saeculorum usu in Ecclesia, patet eandem in rebus fidei et morum ab omni prorsus errore esse immunem, prout ab Ecclesia intellecta est et intelligitur, et in disputationibus, in lectionibus concionibusque tuto ac sine errandi periculo citari posse.[3] Tanta enim cum Magisterio ipsius Ecclesiae fuit « Vulgatae » connexio, ut traditionis auctoritate pollere dicenda sit.

Simul autem, haec Sacrosancta Vaticana Synodus reverenter excipit alias venerandas vulgatasque in Ecclesiis orientalibus versiones, in primis graecam illam antiquissimam Veteris Testamenti versionem a Septuaginta viris nuncupatam, ipsorum Apostolorum usu probatam.

26. *[De lectione S. Scripturae apud sacerdotes].* Meminerit quivis Ecclesiae administer sancti Pauli Apostoli monitum: « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus » (*2 Tim.* 3, 16-17). Praeeuntibus Ecclesiae Patribus, « necesse est ut qui ad officium praedicationis excubant, a sacrae lectionis studio non recedant »;[4] sacerdotis enim sermo « Scripturarum lectione conditus sit »,[5] ne inanis forinsecus praedicator fiat « qui non est intus auditor ».[6] Sacrae autem Litterae « possunt instruere ad salutem per fidem, quae est in Christo Iesu » (*2 Tim.* 3, 15), cum ex manu Ecclesiae accipiantur ac pium lectorem moveat mentis docilitas et desiderium discendi quae ad spiritualem aedificationem faciant.

27. *[De lectione S. Scripturae apud fideles].* Nostro tempore, divina favente Providentia, laudabiliter factum est ut non pauci quoque fideles Sacram Scripturam in textibus primigeniis legant, et ut, maxime ad omnium usum et bonum, conversiones plurimae Librorum sacrorum ex iisdem textibus primigeniis in vulgatas linguas confectae sint.[7]

Maxime autem gaudendum est de actuoso amore quo praesertim Christi Evangelia et Apostolorum scripta in dies vulgantur et manu versantur. Etenim haec sacra lectio, ut Ecclesiae Patres et Doctores testatur, sanctique viri semper experti sunt, mentem illuminat, voluntatem firmat, cor ad amorem Dei accendit. Attamen haec Sacrosancta Vaticana Synodus enixe christifideles monet ut ad sacrum ipsum textum accedant, attenta Ecclesiae doctrina et cum solida aptaque institutione. Quod in primis valet pro lectione Veteris Testamenti; sed etiam in Novo Testamento « sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem » (*2 Pt.* 3, 16). Ideo versiones in usum fidelium invigilentur atque approbentur ab Episcopis, « apud quos est apostolica doctrina »;[8] necessariis insuper

---

[3] *Conc. Trid.* sess. IV, Decr. *De can. script.*: DENZ. 785, *EB* 61; PIUS XII, *Divino afflante*: DENZ. 2292; *EB* 549.

[4] S. GREGORIUS M., *Reg. Past.* 2, 11: *PL* 77, 50.

[5] S. HIERONYMUS, *Ep. ad Nepotian.*, 8: *PL* 22, 534.

[6] S. AUGUSTINUS, *Sermo* 179, 1: *PL* 38, 966.

[7] PIUS XII, *Divino afflante*: *EB* 549.

[8] S. IRENAEUS, *Adv. Haer.*, IV, 32, 1; *PG* 7, 1071.

et vere sufficientibus explicationibus instruantur, ad mentem Ecclesiae,[9] cuius vivum magisterium fidelibus est norma proxima credendi. Non enim a quovis vel docto viro divinorum eloquiorum genuinus sensus auctoritative statui potest, sed ab uno Ecclesiae magisterio cui Sacrarum Scripturarum depositum concreditum est interpretandum. Episcoporum etiam auctoritati subiciendum est quodcumque inceptum ad Sacram Scripturam in plebe christiana divulgandam atque illustrandam.

28. *[De exegetis catholicis].* Cum hodie, ex noviter inventis, multa adducantur, quae ad penitiorem intelligentiam sensus litteralis, qui praecipue attendendus est in divinis Scripturis, conferant, meminerint tamen ii qui, in Ecclesia et, ad Ecclesiae utilitatem in divinis eloquiis investigandis sua scientia laudabiliter adlaborant, semper se in exponendis Scripturis sanctis Sancti Spiritus Dei indigere auxilio[10] et non aliter Scripturam intelligendam esse « quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo conscripta est ».[11] Non enim ad exercitandum ingenium Scripturas sanctas Deus hominibus dedit, sed ad Spirituale bonum; ideo maiorem recentiorum eruditionem comitetur oportet illa in doctrina spirituali exponendi et dicendi suavitas, qua veteres Patres et Doctores, amore Ecclesiae et animarum salute unice permoti, excellebant. Quam maxime ergo exegetae catholici curent theologicam sacrorum textuum doctrinam, ut ipse et alii scientiae theologicae cultores mutuo se adiuvent, verum etiam sacerdotibus adiumento sit ad doctrinam christianam coram populo aptius enucleandam, et fidelibus omnibus ad vitam sancte agendam adserviant.[12] Haec omnia fieri possunt tantummodo si in Biblica exponenda qua par est reverentia ab oboedientia ad analogiam fidei, ad Ecclesiae traditionem, et ad Apostolicae Sedis de re iugiter normas attendatur.[13]

29. *[De habitudine theologiae ad S. Scripturam].* Cum universae theologicae doctrinae Sacra Scriptura una cum traditione velut anima sit, et ex utriusque fontis studio sacrae disciplinae semper iuvenescant, theologiae doctores maximi faciant propriae disciplinae incrementum quod ex recta Librorum sacrorum interpretatione obvenit. Sacrorum enim Librorum et doctrinae apud Ecclesiam depositae idem est auctor Deus; ideoque fieri nequit, ut sensus ex illis Libris qui ab hac doctrina quoquo modo discrepet, legitima interpretatione eruatur.[14] Curent ergo theologi nostri pro sua scientia illustrare atque comprobare concordiam omnimodam doctrinae catholicae, ab initio ad nostra usque tempora traditae, cum divinis illis eloquiis admirabili Spiritus Sancti opera et consilio pro Ecclesia ad universorum salutem conscriptis.

---

9 Cf. *C.I.C.*, can. 1391.
10 S. HIERONYMUS, *In Mich.* 1, 10-15: *PL* 25, 1215.
11 ID., *In Gal.* 5, 19-21: *PL* 26, 445.
12 Cf. PIUS XII, *Divino afflante*: DENZ. 2293; *EB* 551.
13 Cf. *Iusiurandum* contra errores modernismi, 1 sept. 1910: DENZ. 2146; *EB* 354.
14 LEO XIII, *Providentissimus*: *EB* 144.

III
DE CLERICORUM VITAE SANCTITATE

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 60/SE

E Civitate Vaticana, die 12 febbraio 1962

Su questo schema molte delle osservazioni fatte dalla Commissione Centrale sono state accettate dalla Commissione della Disciplina del Clero e del popolo cristiano, che l'aveva preparato.

La Sottocommissione ha integrato la correzione dello schema accettando alcuni suggerimenti che non erano stati accolti dalla Commissione della Disciplina del Clero e del popolo cristiano.

Degli articoli II e III ne è stato fatto uno secondo la proposta del Card. Larraona, non essendo apparsa logica la divisione del testo originale.

L'articolo XI è stato diviso in due, facendo dell'ultimo comma — che parla della morte del sacerdote e non ha alcun rapporto diretto con la prima parte dell'articolo — un numero a sé, con l'aggiunta dell'obbligo per il sacerdote di compilare per tempo e nella forma valida il testamento.

È stato aggiunto poi un nuovo articolo, dietro il suggerimento del Card. Liénart, il quale ha proposto che sia ricordato esplicitamente che è officio particolare del Vescovo procurare i mezzi necessari alla santificazione del sacerdote.

(Dal verbale dell'adunanza del 22 gennaio 1962).

Schema decreti*
DE CLERICORUM VITAE SANCTITATE

Sacrorum Pastorum ac sacerdotum opera, quae christianum populum ad vitanda mala, ad superanda discrimina et ad sanctimoniam assequendam ut conducat oportet, haud plenos nancisci potest effectus, nisi sacerdotes circumstanti populo insignis sanctitatis fulgore praeluceant; sintque digni «ministri Christi», fideles «dispensatores mysteriorum Dei» (*1 Cor.* IV, I), efficaces «Dei adiutores» (*1 Cor.* III, 9), ad omne opus bonum instructi (*2 Tim.* III, 17).[1] Excelsa haec dignitas a sacerdotibus postulat ut gravissimo officio suo fidelitate summa respondeant, qua de causa et Romani Pontifices et

---

* Schematis textus typis editus est in *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur. Series quarta*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, pp. 29-33.

[1] Pius XII, Adhortatio Apostolica *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950, A.A.S., vol. 42, pp. 657 et 658.

Concilia Ecclesiastica nullo non tempore consiliis, monitis, praescriptis efficere curarunt ut clerici omnes, praecipue vero sacerdotes, in omnibus virtutibus excellant, praeprimis caritate erga Deum et proximum, pietate, oboedientia, humilitate, castitate. Item quamplura de obligationibus clericorum in legislatione canonica[2] definite statuta sunt, quae, si perfecte constanterque serventur, iidem digni et idonei absque dubio fiunt ad munus suum rite explendum. Cum autem, ob semper in dies ingravescentem consociationis hominum defectionem et abscessionem a Deo, maior profecto in clericis exigitur diligentia ut a saeculi vitiis et a naturalismo se immunes conservent ac in exercendis virtutibus alacriores fiant atque nullimode divitiis cor apponant (*Ps.* LXI, 11) sed mortificationem Iesu in corpore suo semper circumferant (*2 Cor.* IV, 10); quocirca Romani Pontifices identidem sacerdotes, eos praesertim qui curam habent animarum, vehementer ad vitae sanctimoniam exhortati sunt.[3]

At vero, et in praesens etiam atque etiam omnibus clericis, ac peculiari modo sacerdotibus, enixe commendandum est ut sint quam maxime solliciti de vita spirituali seu supernaturali intimius agenda, cum, in pluribus regionibus valde imminuto sacrorum administrorum numero et auctis ubique copia ac momento operum sollertiae pastoralis, saepius sacerdotes in periculo versantur ne, sui muneris inceptis nimio ardore se dedentes, propriam suam cuiusque sanctimoniam praetermittant ac infructuose pariter curam animarum exerceant.

Quo igitur clerici, qui sal terrae et lux mundi sint oportet (cf. *Mat.* V, 13-14) paratiores evadant ad hominum salutem efficacius promovendam, haec quae sequuntur decernenda proponuntur:

I) Meminerint clerici proprium munus in Ecclesia fideliter adimplere non posse, nisi ipsorum vita coram Deo et hominibus sanctitate polleat. Quidquid cleri sanctitatem respicit tamquam primarii et maximi momenti considerandum est, cum in bonum Ecclesiae et animarum, tum in bonum eorundem clericorum.

II) Omnes fideles baptismate sanctificantur et ad sanctitatem vocantur: «secundum eum qui vocavit vos sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sint; quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum» (*1 Petr.* I, 15-16), «Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est» (*Mt.* V, 48). Sanctitas vero sacerdotis ea propter specificatur, quod modo speciali vocatus et sacramento Ordinis consecratus sit, ut particeps Christi sacerdotii fiat Eiusque minister, ab Ipso missus ut dispensator sit mysteriorum Dei (*1 Cor.* IV, 1). Semper ideo conscius sit sacerdos Christum praecipue per ipsum in dies opus redemptionis perficere velle, proindeque sacrosancti sacrificii oblatione, oratione, praedicatione, pastorali ministerio tendat quam maxime ad unionem cum Christo Sacerdote per caritatem et aliarum virtutum exercitium.

III) Sanctitas sacerdotis, spirituali dioecesis familiae addicti, per propria pastoralia munera exercetur et alitur, et peculiari quidem modo: *a*) per unionem cum Episcopo, cuius est cooperator, eaque praecipue per obedientiam ostenditur; *b*) per fraternam ca-

---

[2] Cf. Conc. Trid. Sess. XXI, Cap. I; C.I.C. can. 124-144.

[3] S. Pii X Exhortatio: *Haerent animo*, 4 aug. 1908 – Pii XI Litt. Enc. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935 – Pii XII Adhort. Apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950 – Ioannis XXIII Litt. Enc. *Sacerdotii Nostri primordia*, 1 august. 1959.

ritatem et collaborationem cum ceteris sacerdotibus, cum his praesertim qui ministerio dioecesano sunt addicti itemque cum cooperatoribus laicis; *c*) per diligens et assiduum ministerium in commodum fidelium, qui eidem sunt commissi.

IV) Cum sacerdotes ad sanctitatem ut homines vocati sint et insuper Iesu Christi ministri sint constituti, virtutes etiam acquirere et perficere curent quae naturaliter quoque aestimantur, secundum monita S. Pauli Apostoli: «Quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate» (*Phil.* IV, 8).

V) Cum Christus Dominus dixerit: «Unus est enim magister vester; omnes autem vos fratres estis» (*Mt.* XXIII, 8), sacerdos se unum sentiat cum fidelibus tamquam fratribus. Inter quos praesto sit ad ministerium sanctum Christi libenter explendum, et studeat ut non dominetur (*2 Cor.* 1, 23), sed ut omnibus omnia factus (*1 Cor.* IX, 22), eos sibi idoneos collaboratores adducat in aedificandam Ecclesiam.

VI) Sacerdotis vita spiritualis, quae est anima eius apostolatus, et assidua lectione ac meditatione S. Scripturae nititur atque studio Sanctorum Patrum et Theologiae, his mediis maxime fovetur:

a) attenta et devota participatione vitae liturgicae Ecclesiae, praesertim in offerendo eucharisticum sacrificium et in persolvendo divinum officium, necnon ardentissima pietate erga Christum Dominum, praecipue in SS. Eucharistia;

b) oratione mentali, clericis omnino necessaria, ad quam peragendam iidem congruum tempus cotidie sibi reservent;

c) docili obsequio monitioni Spiritus Sancti, qui Christi ministrorum actionem praevenit, concomitatur et perficit;

d) amore filiali erga Beatissimam Virginem Mariam, Matrem «Christi Sacerdotis», quam mariano rosario cotidie colant;[4]

e) exercitiis spiritualibus, quibus omnes clerici quotannis vacent, nisi iusta de causa et expressa licentia proprii Ordinarii eximantur;

f) menstrua recollectione, cotidiana conscientiae discussione, lectione spirituali, frequenti peccatorum confessione, directionis spiritualis usu, operibus misericordiae et praeprimis erga confratres;

g) prosecutione studiorum sacrorum quibus incumbere tenentur per totum vitae cursum, praecipue vero per integrum saltem triennium, post expletum regulare tirocinium, quo tempore examen singulis annis subire debent in diversis sacrarum scientiarum disciplinis;[5]

h) ultima probatione et institutione, quae expleto quinquennio absolutum regulare studiorum curriculum ad plures menses peragenda sacerdotibus commendatur, iuxta determinationem Episcoporum in Conferentiis regionalibus ut renoventur et confirmentur in spiritu apostolico et in expedita atque efficaci ministeriorum adimpletione.

---

[4] C.I.C., can. 125 § 2.

[5] C.I.C., can. 129 et 130.

VII) Peculiaris clericorum dignitas eorumque vitae spiritualis praeservatio et progressus, itemque maior apostolici muneris efficacia, exigunt ut quilibet sacerdos speciales cautiones servet, ne, in hoc saeculo vivens, huic saeculo conformetur (*Rom.* XII, 2). Ideo ea etiam quae, licet non indecora, a sacerdotali statu tamen aliena sunt, clerici omnes et religiosi vitent. Iidem spectaculis aliisque oblectamentis, quae iudicio Ordinarii loci eos dedecent vel quibus eos interesse scandalo sit, ne intersint.[6] Praeterea enixe commendatur ut in Episcoporum conferentiis nationalibus certae normae statuantur, locis et temporibus convenienter aptatae, ut etiam externa forma vitae sacerdotalis suo apostolico muneri respondeat, populum aedificet, ipsius sacerdotis dignitatem incolumem servet.

VIII) Non modo integram fidem catholicam clerici firmiter teneant, sed etiam integram doctrinam cum philosophicam tum socialem, ab Ecclesiae magisterio et praesertim a Romanis Pontificibus traditam sedulo sectentur et doceant. Nulli vero associationi vel factioni adhaereant, quae a Romano Pontifice vel a proprio Ordinario reprobata est.

IX) Sacerdotes, utpote qui sanctitatem adipiscendam teneantur cum plene dediti sint ac mancipati servitio Dei et curae animarum, non tantum se vivide sentiant lege obstrictos perfectam observandi castitatem et oboedientiam suo Ordinario exibendi, verum etiam totam vitam suam componere curent secundum evangelica consilia paupertatis, castitatis et oboedientiae, ita ut coram populo praeluceant ob animum suum solutum et liberum ab affectu rerum terrenarum et bonorum temporalium.

X) Sacerdos, caritate Christi motus, diligentiam adhibeat ut quamplures Christo lucretur et fideles omnia rite adimpleant, quae necessario servari debent, ac insuper crescant in fide, spe et caritate. Quem in finem omnibus mediis idoneis, quae hodiernis temporibus aptantur, prudenter, fortiter suaviterque utatur, itemque diligenter studeat ut ipse in omnibus ministerii sui operibus continuo in virtutibus perficiatur. Si autem labor eius infructuosus maneat et afflictiones super eum corruant, crucem libenter complectatur, ut adimpleantur ea quae desunt passioni Christi in carne sua (*Col.* I, 24), gaudens se dignum factum esse pro nomine Iesu pati (*Act.* V, 41).

XI) Adveniente vero hora mortis, memor sit sacerdos per baptismum cum morte Christi se esse coniunctum (*Rom.* VI, 4), qui mortem fidelium in sacrificium Deo acceptabile mutare potest, et idcirco animam suam cum Christo pro fratribus offerat Deo sicque ut servus bonus et fidelis gloriam assequetur aeternam. Ne autem sacerdotes sollicitudinibus de suis bonis temporalibus perturbentur in angustiis mortis constituti, tempestive curent ut de iis testamento aliove instrumento in forma iuris civilis valido, rite disponant, et praeprimis obligationem servent caute impediendi ne bona Ecclesiae si quae habeant, ab extraneis occupentur.[7]

XII) Vitam spiritualem cleri dioecesani quam maxime fovent, uti experientia constat, vita communis atque conventus et associationes, quibus sacerdos dioecesanus ex solitudine tum physica tum morali eripitur et confratribus unitur vinculo amicitiae, fra-

---

[6] C.I.C., can. 139-142 et 592.
[7] C.I.C., can. 1300.

ternitatis, recreationis, aemulationis, orationis, studiorum, pastoralis collaborationis. Hinc eiusmodi associationes in honore habendae sunt eaeque, de consensu Ordinarii, in quavis dioecesi erigantur ac foveantur.

XIII) Assidua cura sollertique diligentia Episcopi media suis parent sacerdotibus, praesertim vero iunioribus, ad eorundem sanctitatem vitae sacerdotalis fovendam. Cum sint ipsi *patres* et *pastores*, qui, forma facti gregis ex animo (*1 Petr.* V, 3) subditos tamquam filios diligere debent, maxime vero clericos, hos peculiariter supernaturali vita alant et ad sanctitatem paterna cura alliciant atque ducant.

IV
DE OFFICIIS ET BENEFICIIS ECCLESIASTICIS DEQUE BONORUM ECCLESIASTICORUM ADMINISTRATIONE

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 64/SE

E Civitate Vaticana, die 13 febbraio 1962

Su questo schema la Sottocommissione degli emendamenti nella seduta del 22 gennaio 1962 fu d'avviso sull'opportunità di non presentarlo al Concilio nella forma con la quale è stato redatto. Le correzioni in esso fatte dalla Pont. Commissione della disciplina del clero e del popolo cristiano in seguito alle osservazioni dei Membri della Pont. Commissione Centrale, non ne hanno cambiato la struttura, per cui la difficoltà di fondo è rimasta.

La complessa materia beneficiale non può essere trattata in pochi articoli, né le numerose e difficili questioni ad essa connesse possono essere risolte cambiando qualche definizione del Codice o correggendo qualche canone, come per lo schema. Né d'altra parte — è opportuno notarlo — può il Concilio rivedere tutto il sistema beneficiale canonico ed aggiornarlo alle nuove esigenze: trattasi in gran parte di questioni tecniche, che richiedono l'opera di specialisti e quindi hanno la sede adatta in una Commissione di riforma del Codice.

Inoltre se si volesse seguire il metodo della Commissione della disciplina del clero, occorrerebbe avere il parere di altre Commissioni (sopratutto quella dei Vescovi) e di varie Congregazioni della Curia Romana, interessate alla materia, non potendosi legiferare in un punto lasciando nell'oblio gli altri, che con il sistema beneficiale canonico sono connessi, direttamente o indirettamente.

La Sottocommissione si è mostrata quindi dell'avviso di suggerire ai Padri Conciliari le linee soltanto normative che il nuovo sistema canonico nell'« officium-beneficium » dovrebbe accogliere, per poi adeguarvi la legislazione che la futura codificazione dovrà enucleare a seguito delle disposizioni conciliari.

Propone quindi che nella prima parte dello schema si esprimano soltanto questi concetti:

«Ius Canonicum constitutivum magis ac magis characterem beneficialem classicum derelinquat, ut aptiore dispositione ecclesiasticorum officiorum seu munerum innitatur. Ad quem finem pars generalis de officiis ecclesiasticis magis evolvenda est iuxta momentum, quod officium sacrum in institutionibus ecclesiasticis habet. Pars beneficialis seu ius ad reditus consideranda est tamquam habens secundarium momentum. Personalitas iuridica officiis ipsis tribuenda est.

Ideo pars generalis de officiis ecclesiasticis, a iure canonico magis evolvatur oportet. In iis legislatio potius in doctrina personalitatis iuridicae, quam in antiquata consideratione officii beneficialis vel non-beneficialis niti debere videtur, ut flexibilior, celerior, accomodatior administratio ecclesiastica habeatur.

Pars beneficialis, qualis hodie in Codice Iuris Canonici describitur, paroeciis potissimum applicatur. Nemo non videt quantum regimen paroeciale complexum fiat et immobile quantisque difficultatibus scateat ex parte ipsius dotis beneficialis seu ex administratione bonorum paroecialium. Ut paroecia hodiernis necessitatibus accomodetur sive in sua costitutione sive in regimine spirituali sive in administratione temporali, officium parochi stabile quidem esse oportet, magis tamen exsolutum antiquis vinculis, quae ex conditione beneficiali institutionis paroecialis oriuntur».

La Sottocommissione per il momento si limita a presentare la proposta ed attendere dalle auguste disposizioni del S. Padre, se convenga agire in base ad essa ovvero lasciare lo schema nella redazione della Pontificia Commissione del clero e del popolo cristiano. In questo secondo caso, è d'avviso che la Sottocommissione mista prenda in considerazione l'opportunità di ascoltare le Commissioni interessate alla materia.

DE OFFICIIS ET BENEFICIIS ECCLESIASTICIS MINORIBUS SAECULARIBUS DEQUE BONORUM ECCLESIASTICORUM ADMINISTRATIONE*

In iure communi nunc vigente normae accuratae desunt de aequa remuneratione omnibus clericis tribuenda, qui officio aliquo ecclesiastico non beneficiali funguntur, nec satis provisum est ut beneficiarii pro pauperibus aut piis causis fructus beneficiales revera impendant, qui ad eorum honestam sustentationem non sint necessarii. Oportet igitur ut eiusmodi defectibus aptum et opportunum remedium afferatur. Insuper vero, sedula cura adhibeatur oportet ut quamprimum in toto orbe catholico omnibus clericis congrua praestetur adsistentia sanitaria, iisque pensio tribuatur quo tempore, senectutis vel invaliditatis causa, officio ecclesiastico iam fungi nequeant. Item, urgeatur oportet ut bona temporalia ecclesiastica recte semper ac tute administrentur, ne damnum ecclesiis obveniat, sed e contrario largius atque effusius opera pietatis et caritatis peragantur.

Quapropter haec proponuntur, quae sequuntur:

---

* Schematis textus typis editus est in *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur. Series quarta.* Typis Polyglottis Vaticanis 1963, pp. 37-42.

I – De officiis et beneficiis ecclesiasticis minoribus saecularibus

I) Innovetur praescriptum can. 145 § 2 et exprimatur his verbis: «Officium ecclesiasticum lato sensu acceptum, sed stabiliter collatum, ad omnes effectus quod attinet officio stricto sensu accepto accensetur, nisi aliud constet ex rei natura vel expresse aut aequivalenter statuatur, vel clare ex contextu deducatur».

II) Can. 145 hae addantur paragraphi, quae sequuntur:

§ 3. Officium ecclesiasticum instituitur ipso iure aut decreto Superioris ecclesiastici, quibus determinantur obligationes et iura stabiliter eidem adnexa;

§ 4. Officia ecclesiastica erigere possunt:

1. Praeter Romanum Pontificem, Ordinarii in suo quisque territorio, non autem Vicarius Capitularis aut administrator Apostolicus sede vacante (can. 436) neque Vicarius Generalis nisi ex peculiari mandato (can. 1414 § 3);

2. Etiam Cardinalis in proprio titulo vel diaconia potest officia non curata erigere, nisi ecclesia sit religionis clericalis exemptae, audito tamen Cardinali Urbis Vicario.

§ 5: Superior ante erectionem officii ecclesiastici eos audire ne omittat, pro sua prudentia, quorum maxime interest.[1]

III) Ad notionem beneficii ecclesiastici accuratius determinandam, his verbis exprimatur c. 1409: «Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi sive ex toto, sive ex parte, reditus ex dote officio adnexos, qui iure particulari aut generali definiti sunt».

IV) De omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis, praeter ea quae in *Codice Iuris Canonici* praescripta sunt, ea etiam serventur quae sequuntur, congrua congruis referendo.

V) Legitimus Superior qui officia constituere potest, eadem quoque unire, dividere, dismembrare, transferre, convertere, supprimere potest, salvo praescripto can. 145 § 6 (quod in antecedente n. 2 addendum proponitur), quoties bonum spirituale fidelium id exigat vel suadeat. Quod attinet autem ad beneficia antea constituta, de praevia tantum Sanctae Sedis licentia mutationes fieri poterunt, quibus vel piae fundatorum voluntates non servarentur, vel iura aliis quaesita laederentur (cf. cann. 4; 1490 § 1; 1493; 1494).

VI) Titularium officiorum omnium ecclesiasticorum honestae sustentationi omnino providendum est: sive per congruam remunerationem, dum munere funguntur, sive per pensionem, cum senectutis aut inhabilitatis seu invaliditatis causa officio cedere debeant. Sacrorum Antistites omni nisu et cura satagant, maxime in conferentiis regionalibus aut nationalibus, ut modi ac rationes huiusmodi socialis adsistentiae ac praevidentiae — pro locorum, temporum et morum adiunctis — per viros apprime peritos in di-

[1] Parti absolute maiori Membrorum Commissionis placuit ut, ii quorum interest, audiendi non sint ad validitatem, ne officii ecclesiastici in facili periculo invaliditatis versetur.

sciplinis socialibus, oeconomicis, actuarialibus, iuridicis, atque in medicorum scientia, practice ac efficaciter determinentur.

VII) Ubi civiles respublicae leges tulerint de praevidentia et adsistentia sociali, quae etiam ad clericos spectent, Ordinarii diligenter caveant ne exinde aut clerici detrimentum patiantur in munere suo libere exercendo, aut Ecclesiae ius violetur bona acquirendi et administrandi independenter a qualibet humana potestate ad fines sibi proprios prosequendos.

VIII) Episcopis facultas competit normas, per legem dioecesanam aut per decreta Conciliorum particularium, statuendi de fructibus qui sint ad honestam beneficiarii sustentationem necessarii, et de modo quo adimpleri debeat obligatio per can. 1473 beneficiario imposita fructus superfluos imponendi pro pauperibus aut piis causis. Eorundem Episcoporum pariter est statuere modum, quo tenuitas redituum suppleri debeat, si forte beneficii fructus non sufficiant ad honestam beneficiarii sustentationem.

IX) Singulis officiorum ecclesiasticorum titularibus ius competit ut congruam vocationum tempore, praefiniendo ab Ordinario, quotannis fruantur, dumnodo tamen interim ecclesiae vel fidelium necessitatibus convenienter provideatur.

X) Officiorum ecclesiasticorum titulares, qui ad normam iuris non sint instituendi ad nutum Ordinarii, post certum probationis tempus stabiles erunt in officio, sed non inamovibiles, iidemque, pro sacri ministerii necessitatibus ab uno ad aliud officium vel beneficium ab Ordinario, non autem a Vicario Generali, nisi ex peculiari mandato transferri possunt.

Translatio ad officium vel beneficium fiat quod iudicio ipsius Ordinarii non sit inferius, nisi in casibus particularibus aliud exigat cura animarum aut evidens bonum dioeceseos.

Parochi autem cleri saecularis stabiliter statim in suo officio constituuntur nec amoveri seu transferri possunt, nisi servatis iure servandis.

II – De administratione bonorum ecclesiasticorum

I) Fideles apte moneantur de obligatione qua adstringuntur ut Ecclesiae necessitatibus temporalibus libenter subveniant iuxta uniuscuiusque regionis consuetudines seu mores, iisque commendetur ut pias fundationes faciant ad pietatis et caritatis opera peragenda.

II) Clerici fideliter ea exsequantur quae de iustitia sociali Ecclesia docet, praesertim quod attinet ad salarium operariorum, qui munus aliquod exerceant in eorum commodum aut in servitium Ecclesiae. Item, accurate ea observent quae ad praefatorum operariorum praevidentiam socialem et ad eorundem adsistentiam sanitariam ab auctoritate civili in territorio praescribuntur.

III) Administratores bonorum ecclesiasticorum praescripta diligentissime observent, ut bonorum incremento et fructuum copiae rite consulatur.

IV) Notiones generales de recta administratione bonorum temporalium omnibus clericis in Seminario tradantur, et ad hoc conficiatur quoddam directorium seu manuale, si nondum habeatur. In singulis autem nationibus iidem, quantum fieri potest, sint libri administrationis bonorum ecclesiasticorum.

V) In quolibet administrationis negotio alicuius momenti laicorum consilium, qui negotiis gerendis peritia et morum honestate excellant, ultro exquiratur, ut ecclesiasticorum bonorum gestio perfectius fiat. Quorum peritorum auxilium exquiratur praesertim quoad agrorum aliorumque immobilium administrationem, ut sacerdotes efficacius ad sacri ministerii exercitium attendere valeant.

VI) Quoad alienationem bonorum normae quas ius determinat serventur. In conferentiis regionalibus seu nationalibus Episcopi definiant quid ea de re Sanctae Sedi proponendum videatur.

VII) In massam communem bonorum dioeceseos fructus beneficiorum conferantur, qui necessarii non sint ad congruam beneficiarii remunerationem, iure particulari determinandam, et ad peculiaria onera adimplenda, quae sint beneficio adnexa. Item, ad massam communem bonorum dioeceseos augendam, potest Ordinarius congruam et aequam taxam imponere super honorario seu stipendio, quod clerici non ex bonis ecclesiasticis obtineant ob aliquod munus quod exercent de mandato aut ex licentia auctoritatis ecclesiasticae, dummodo tamen iidem eo integro non indigeant ad honestam suam sustentationem.

Nullum autem tributum imponi potest super eleemosynis Missarum, sive manualium sive fundatarum (cf. can. 1506).

VIII) Si casus ferat et bonum dioeceseos id expostulet, Ordinarius decernere potest ut omnium vel plurium officiorum seu beneficiorum saecularium administratio coniunctim fiat, per coetum administratorum, qui ab ipso Ordinario designentur; itemque decernere potest Ordinarius ut eorum fructus aequo modo distribuantur ad honestam sustentationem clericis subministrandam, ad opera apostolatus fovenda, et ad aliis dioeceseos necessitatibus subveniendum.

IX) Quando minime expediat ut centralis seu dioecesana administratio beneficiorum saecularium constituatur, Ordinarius loci — iuxta normas dandas in conferentiis Episcoporum — ius habet praefiniendi, pro locorum personarumque peculiaribus circumstantiis, annuam retributionem parochorum aliorumque sacerdotum qui servitio dioecesis sunt addicti. Beneficiariis vero non licet suos facere, ultra praefatam quantitatem, fructus beneficiales; qui in massam communem bonorum dioeceseos conferendi sunt, nisi necessarii sint ad specialia onera adimplenda beneficio adnexa.

X) Beneficiorum reditibus ferendi sunt: *a*) sumptus connexi cum bonorum beneficialium administratione et fructuum perceptione; *b*) impensae pro minoribus domus beneficialis reparationibus; *c*) tributa dioecesana: cathedraticum et seminaristicum necnon peculiare tributum quod ab Ordinario ex necessitate imponatur.

XI) Ubi certae et voluntariae fidelium oblationes pro dote paroeciae habeantur, Ordinarius praescribere potest ut, deductis necessariis expensis ad congruam parocho remunerationem tribuendam et ad onera adimplenda quae eius officio sunt adnexa, id quod superest in massam communem dioecesanam conferatur.

XII) Quibus in regionibus parochi et vicarii cooperatores determinatam tantum accipiunt remunerationem iure particulari praefinitam, Ordinarius loci religiosis — quibus paroecia regenda legitime concredita est — licentiam concedat ut semel saltem in anno stipem a paroecianis exquirant ad alumnos alendos, qui in spem religionis instituuntur, et ad opem missionibus ferendam, si quas habeant.

XIII) Massa communis bonorum in singulis dioecesibus, quatenus fieri possit, constituatur ex bonis quae dioecesi tribuuntur sine expressa determinatione finis ad quem destinantur eaque provideatur: *a)* aequae remunerationi sacerdotum, qui officiis dioecesanis funguntur; *b)* aequae remunerationi perficiendae parochorum, qui ea careant ob insufficientes reditus beneficiales, aut propter insufficientes fidelium oblationes; *c)* praevidentiae sociali et pensioni clericorum firmandae; *d)* ecclesiis, scholis aliisque institutis ecclesiasticis aedificandis, vel ampliandis seu instaurandis, administrandis, tuendis.

XIV) Massa communis bonorum dioeceseos constitui potest non solum reditibus seu bonis de quibus in praecedentibus articulis VII, IX, XIII, sed etiam: *a)* certa quadam parte redituum bonorum ipsius dioeceseos, si bona sufficientia habeantur; *b)* taxis, quae in dioecesi sint legitime statutae; *c)* voluntariis fidelium oblationibus; *d)* subsidio caritativo, quod divitiores dioeceses fraterno animo dioecesibus pauperioribus tribuant.

V
DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM
(DE PAROCHIS ET DE VICARIIS COOPERATORIBUS)

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 65/SE

E Civitate Vaticana, die 14 febbraio 1962

Questo schema fu discusso nella seduta del 14 novembre 1961 dalla Pont. Commissione Centrale. Le osservazioni, avanzate dagli Em.mi, Ecc.mi e Rev.mi Membri, furono subito trasmesse alla Pont. Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano, perché riferisse quali emendamenti proposti potevano essere accolti e quali, a suo giudizio, da non condividere.

Osservazioni e risposte furono esaminate e discusse dagli Eminentissimi Cardinali della Sottocommissione degli emendamenti nella seduta del 22 gennaio 1962.

Gli Eminentissimi, preso atto delle osservazioni accolte e degli emendamenti accettati dalla Pont. Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano, presero ad esaminare i punti rimasti controversi.

Il Card. Jullien aveva proposto che lo schema fosse intitolato *De Parochis et vicariis cooperatoribus* e non «De obligationibus Parochorum». La Sottocommissione ha condiviso questo suggerimento, poiché nello schema si tratta in prevalenza di parroci e di vicarii cooperatori, mentre delle obbligazioni dei primi poco si dice o per lo meno non tutto e, inoltre, di esse ne parleranno anche altre Commissioni — compresa quella della disciplina del Clero e del popolo cristiano — e con riferimenti specifici.

La Sottocommissione ha ritenuto opportuno l'allargamento del can. 465 per l'utilità che ne potranno ricavare i Vescovi in una migliore distribuzione del Clero nell'ambito della Diocesi; non ha quindi accettato il suggerimento del Card. Gracias, che proponeva di sopprimere l'art. II, perché non molto dissimile dal can. relativo, e non pratico.

Circa gli articoli III, IV, V si accettano le varianti proposte dalla Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano.

Gli articoli VI e VII non hanno avuto critiche e restano perciò invariati.

Sull'articolo IX è stato osservato che le norme in esso prescritte sono poi ripetute all'art. XIV e nello schema «De patrimonio historico», art. III, per cui la Sottocommissione ha deciso di togliere l'elencazione dei documenti da conservare nell'archivio parrocchiale — che peraltro è già nel Codice — lasciando la parte che si riferisce all'obbligo del Parroco di custodire diligentemente «omnia documenta quae necessitatis vel utilitatis causa *asservanda ius determinat*». Per la stessa ragione è stato soppresso l'art. XIV, che viene assorbito dalla disposizione generale dell'art. IX.

Gli articoli X-XII sono stati riuniti in uno, eliminando le ripetizioni e lasciando le disposizioni nuove in essi contenute.

I restanti articoli non hanno subito mutazioni di rilievo. È rimasta però sospesa la proposta di fondo che riguarda anche gli altri schemi; anzi tutti gli schemi disciplinari. Il Card. Aloisi Masella, e con lui S. Ecc. Mons. Felici ed altri Padri, aveva suggerito di restringere tutte le prescrizioni degli articoli XV-XXIII sui vicari cooperatori alle norme generali che fossero come linee direttive per la legislazione particolareggiata e completa della prossima codificazione. La Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano non ha accolto il suggerimento ed ha lasciato lo schema come lo aveva presentato. La Sottocommissione degli emendamenti si è mostrata dell'avviso del Card. Aloisi Masella, ma per il momento non ha ritenuto opportuno procedere all'emendamento dello schema in questo senso, perché, investendo la proposta non uno ma tutti gli schemi disciplinari, desidera sapere dal S. Padre se convenga seguire la linea delle Commissioni, ovvero accedere alla proposta accennata, ed in tal senso emendare gli schemi. Il che evidentemente comporterebbe una riduzione notevole della mole degli schemi disciplinari, ma anche un lavoro non indifferente da parte della Commissione. È quanto mai necessario, però, decidere subito tale questione, ad evitare lavori inutili o aspettative dannose, ed anche perché le stesse Commissioni potrebbero procedere direttamente a correggere gli schemi nel senso proposto dal Card. Masella, qualora queste fossero le direttive, quando la Segreteria della Sottocommissione richiede il loro parere sulle osservazioni fatte agli schemi dalla Commissione Centrale.

(Dal verbale dell'adunanza del 22 gennaio 1962).

Schema decreti

DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM*
(SEU DE PAROCHIS ET VICARIIS COOPERATORIBUS)

Paroeciale officium maximi est momenti, licet non divinae sed ecclesiasticae tantummodo institutionis; parochis enim nobile et gravissimum munus commissum est opem ferendi Episcopo in administranda ordinaria et immediata cura animarum, quocirca merito appellati sunt «adiutores et cooperatores Episcopi». Quamplura a Conciliis et a Romanis Pontificibus procedente tempore statuta sunt, ut parochi rite incumbant in munia pastoralia ad uberiores fructus percipiendos, cum ex institutione fidelium de his quae credere et agere debent ad sanctificationem et salutem aeternam assequendam, tum ex facta ab iis administratione sacramentorum. Denique in Codice Iuris Canonici facultates et iura accurate definita sunt, quae parochis ratione sui officii competunt, ut proprium ministerium apte exercere possint; praecipue autem in eodem Codice parochorum obligationes diligenter determinatae sunt, ut cum sollertia et zelo apostolico fideles sibi commissos doctrinam christianam doceant eosque cum prudentia et caritate et efficacia regant.

Novissimis autem hisce temporibus, ob rerum et personarum adiuncta quae etiam fideles a Dei amore et servitio avertunt, perdifficile est ut ministerium pastorale competenter ac fructuose exerceatur. Quocirca animus parochis addatur oportet ut munere suo apte accurateque fungantur, eorumque praecipuae obligationes firmiter urgeri debent, nonnullis additis novis peculiaribus praescriptis et quibusdam etiam innovationibus factis praescriptorum actu vigentium.

Quare haec proponuntur quae sequuntur:

I) In paroeciis instauretur parochi et vicariorum vita communis, quatenus iudicio Episcopi id fieri possit, pro locorum adiunctis ac moribus.

II) Parochus obligatione tenetur residendi in domo paroeciali prope suam ecclesiam. Loci tamen Ordinarius iusta de causa permittere potest ut parochus alibi commoretur, etiam extra paroeciam praesertim in domo pluribus parochis communi, dummodo tamen paroecialium perfunctio munerum nihil exinde detrimenti patiatur.

III) Parochus, feriarum seu vacationum gratia, a paroecia quotannis ne absit ultra unum mensem, continuum aut intermissum, vel quattuor hebdomadas, pariter continuas aut intermissas, nisi Ordinarius diuturnius vacationum tempus, iusta de causa, concedendum putaverit.

IV) Cum absentia ultra hebdomadam, quacumque de causa, est duratura, parochus, praeter legitimam causam, habere debet Ordinarii scriptam licentiam et vicarium substitutum cum plena potestate paroeciali in omnibus quae ad curam anima-

---

* Schematis textus missus est ad subcommissionem de materiis mixtis: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. IV, pars II, pp. 231-233.

Textus insertus est capiti II schematis *De cura animarum*: cf. *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur. Series tertia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 110-113.

marum spectent sui loco relinquere, ab eodem Ordinario probandum. Quod si designatio vicarii substituti facta non fuerit eiusdem munus ipso iure assumat vicarius cooperator; si plures vicarii sint, primus; si omnes aequales, munere antiquior; si vicarii desint, parochus vicinior; si tandem agatur de paroecia religiosis concredita, domus Superior.

V) Etiam pro tempore brevioris absentiae, infra hebdomadam, parochus ne discedat nisi sacerdotem designaverit qui ipsius locum teneat in omnibus quae ad curam animarum spectant. Si designatio facta non fuerit, in casu urgentis necessitatis facultates parochi competant, ipso iure, sacerdoti, de quo in praecedenti numero.

VI) Debet parochus post captam possessionem, omni exiguitatis redituum excusatione aut alia quavis exceptione remota, Missam pro populo sibi commisso applicare singulis diebus dominicis. Item, unam Missam pro populo applicare debet in festo Nativitatis Domini.

VII) Parochus Missam pro populo applicandam celebret die quo iure adstringitur, nisi iusta de causa alia die celebranda ei videatur.

VIII) Parochus Missam pro populo applicandam celebret in ecclesia paroeciali aut, si plurium paroeciarum curam habet, alternis vicibus in ecclesia paroeciali singularum paroeciarum sibi commissarum, nisi tamen rerum adiuncta Missam alibi celebrandam exigant aut suadeant.

IX) Debet parochus in archivo paroeciali sedulo colligere ac diligenter custodire omnia documenta quae necessitatis vel utilitatis causa asservanda ius determinat.

X) In Conferentiis Episcoporum apte, pro diversis locorum peculiaribus adiunctis, formulae determinentur documentorum, quae spectant ad statum animarum et forma conficiendi librum aut schedarium de statu animarum, in quo etiam adnotentur quae attinent ad migrationes fidelium, quibus insuper parochus tradendum curabit catholicae fidei testimonium ante eorundem e paroecia discessum. Documenta autem quae ad exteras regiones mitti debeant, non solum lingua vulgari, sed etiam lingua latina in eodem folio inscribantur.

XI) Ut bona temporalia paroeciae rite administrentur, parochi aliique bonorum temporalium paroeciae administratores statutis ab Ordinario loci temporibus consilio etiam laicorum utantur, qui a parocho vel ab ipso Ordinario eligantur inter eos qui in re oeconomica sint vere periti.

XII) Parochum inter et vicarios cooperatores conversatio instituatur ad instar familiae, et parochus sincera caritate vicarios cooperatores prosequatur, eos consiliis et auxilio adiuvet ac dirigat, iisque potissimum exemplo adsit; vicarii cooperatores autem filialem reverentiam parocho praestent eique, paroeciae pastori et rectori, semper prompto animo obsequantur.

XIII) Iure utique et auctoritate sua utens, tamen parochus rerum agendarum ordinem rationemque tempore opportuno communicet cum vicariis cooperatoribus, quorum etiam consilium audiat de gravioribus paroeciae negotiis.

XIV) Vicarii cooperatores adiutricem operam parocho «in opus ministerii» summo studio navare ne omittant, et cum eo difficultates atque obstacula superare satagant quae forte in cura animarum exercenda exurgant.

Iidem vicarii prudentissime caveant quascumque fidelium factiones, quae plenae et perfectae communi concordiae obstent.

XV) Parochus statutis temporibus per annum conventus cum vicariis cooperatoribus habeat, in quibus, eo moderatore, variae necessitates paroeciae attente perpendantur et aptior agendi ratio in bonum animarum rite definiatur.

XVI) Sine parochi aut Ordinarii loci licentia vicarii cooperatores nullum stabile munus sive intra sive extra fines paroeciae obeundum in se recipiant, quae proprii paroecialis officii implementum quomodocumque impedire possint.

XVII) Cum vicarii sint parochi cooperatores in cura animarum exercenda, quod munus ad parochum praecipue pertinet, hic nec eos nimis arceat ab activitatibus pastoralibus, nec eos nimiis oneribus gravet. Quare curet parochus ut singuli vicarii: *a)* cotidie congruum quietis tempus habeant, ne in vita spirituali aut in corporis valetudine detrimentum patiantur; *b)* quotannis vacationibus saltem per tres hebdomadas fruantur, sive continuas sive intermissas; *c)* Congressibus interdum interesse possint, qui ad eorum formationem perficiendam utiles censentur; *d)* congruo spatio temporis singulis hebdomadis disponere valeant, quo studiis praesertim ecclesiasticis incumbere possint et ad varia opera ministerii pastoralis rite exercenda sese praeparare possint.

XVIII) Iuniores vicarios cooperatores parochus sibi peculiariter commendatos habeat. Item, ubi adiuncta id suadeant, parochus vicariis cooperatoribus — his praesertim qui experientia iam sint probati — libenter committat peculiare aliquod pastorale munus sub sua auctoritate exercendum.

XIX) Vicariis paroecialibus iusta retributio assignetur secundum normas statutas ab Ordinario loci.

XX) Vicarii et parochi, ad aliam paroeciam vel ad aliud officium translati, nullimode sese amplius negotiis immisceant paroeciae cui addicti erant.

VI
DE PATRIMONIO
HISTORICO ET ARTISTICO ECCLESIASTICO

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 69/SE

E Civitate Vaticana, die 14 febbraio 1962

Dopo l'introduzione del Presidente, il Card. Siri fa la questione pregiudiziale se convenga presentare lo schema come è al Concilio, ovvero sia meglio lasciare solo le norme generali, passando le rimanenti al Codice. Sta per la seconda soluzione.

La questione pregiudiziale mossa dal Card. Siri è stata accennata già nella posizione

messa a disposizione degli Eminentissimi dalla Segreteria della Sottocommissione — precisa il Card. Presidente — poiché alcuni Membri della Pont. Commissione Centrale (i Cardd. Aloisi Masella, Frings, Larraona, l'Ecc.mo Mons. Felici e il Rev.mo Padre Albareda, ai quali si sono associati altri) proposero di redigere un nuovo schema che avesse alcune norme generali sulla necessità di tutelare il patrimonio storico e artistico della Chiesa, rimandando alla futura codificazione le regole pratiche e particolari.

La questione, del resto, non è nuova e già è stata prospettata quando si è discusso lo schema «De Obligationibus Parochorum». Ma dato che non soltanto questi due schemi, bensì quasi tutti quelli disciplinari sono piuttosto dettagliati nel proporre le norme e non si limitano alle sole regole di costituzione e di direttrice, è bene che la questione, come già è stato detto, venga demandata al S. Padre. Anche perché contro il parere dei ricordati proponenti, altri sembrano sostenere il contrario o per lo meno non contraddicono la proposta.

Il Card. Siri ribadisce il suo punto di vista, non ritenendo opportuno che il Concilio tratti anche di aspetti particolari e marginali della vita della Chiesa.

Il Card. Presidente preferirebbe invece che fossero i Vescovi nel Concilio ad essere interessati quanto più possibile e a decidere di una legge sia pure di minore importanza, salvo poi a non pubblicarla come legge conciliare, ma rimetterla al futuro codificatore, perché l'inserisca nel nuovo Codice. Ciò — afferma — avrebbe l'utilità di aver poi una legislazione più universale e più significativa come provenienza ed il vantaggio d'essere stata preparata non già da una Commissione di semplici sacerdoti e religiosi (questi ultimi quasi sempre in prevalenza nelle Commissioni), ma dall'Episcopato radunato in Concilio.

Questa soluzione sembra buona agli Eminentissimi, i quali però ritengono che sia bene sentire il S. Padre e attendere da lui direttive in merito.

Tutti poi sono d'accordo nel rilevare che lo schema è stato sufficientemente emendato in base alle osservazioni fatte dai Membri della Commissione Centrale e che quindi può essere presentato al Concilio, qualora si fosse d'avviso di non ridurlo nelle norme che contiene.

(Dal verbale dell'adunanza del 22 gennaio 1962).

Schema decreti
DE PATRIMONIO HISTORICO ET ARTISTICO ECCLESIASTICO

I – De Archivis

«Patrimonii historici ecclesiae» pars principalis sunt archiva ecclesiastica, quorum, quamquam multa depraedationibus ecclesiae erepta sunt, aut calamitatibus temporum et incuria custodum perierunt, tamen magna copia adhuc existit, quae novis semper accessibus, ex administratione ecclesiae promanantibus, cotidie augetur. Archiva ecclesiastica, ut hodie existunt, revera thesaurum constituunt inaestimabilem materialem et moralem et fontem inexhaustum non solum pro historia ecclesiastica et profana, sed etiam pro compluribus aliis disciplinis scientificis et practicis.

Ubique terrarum merito celebratur Archivum Vaticanum quod effectum est quasi archivum centrale totius administrationis Sanctae Sedis, ob copiam immensam documentorum et propter excellentem modum quo thesauri ibi reconditi conservantur et administrantur.

Quamplurima de archivis ecclesiasticis, praesertim dioecesanis et paroecialibus in Codice Iuris Canonici, aptissime praescribuntur, quae ut semper ubique diligenter serventur, profecto urgeantur oportet; nonnulla tamen substituere vel addere expedit, sive ob apparatum administrativum hodiernum, enormiter auctum, sive ob progressus quos scientia archivistica fecit.

Hae proinde, quae sequuntur, conclusiones ponuntur:

I) § 1. Omnes, quibus cura archivorum ecclesiasticorum commissa est, gravissima obligatione tenentur ea diligenter custodire et ab omni damno et iactura tueri.

§ 2. 1°) In Seminariis dioecesanis peculiaris institutio de re archivistica alumnis tradatur, et curent Ordinarii ut clerici, qui ad id inclinationem et aptitudinem ostendunt, scholam archivisticam frequentent et titulum archivistae obtineant.

2°) Curetur ut in Universitatibus Catholicis peculiare Institutum erigatur ad peritos in re archivistica efformandos, eosdemque speciali diplomate augendos.

§ 3. Constituatur a singulis Ordinariis sacerdos, in re archivistica expertus, cuius sit archiva in dioecesi vel in Instituto religioso diligenter inspicere tanquam Delegatus eiusdem Ordinarii, vitia detecta corrigere, consilia et monita dare ut documenta et chartae modo apto disponantur et conserventur.

§ 4. Nulla unquam documenta aut chartae in quocumque archivo asservata alienari vel destrui possint sine scripta praefati Delegati licentia. Eidem, qui officio etiam archivistae dioecesani fungi potest, aliquot clerici adsint, et vel etiam laici, vere periti qui Consilium Archivisticum Dioecesanum constituant, cuius sententia exquiri debeat in rebus maioris momenti quae ad archiva ecclesiastica attinent.

§ 5. Commendatur propterea ut in Conferentiis Episcopalibus ab Ordinariis pro respectiva regione seu natione peculiaris constituatur Commissio Archivistica, quae Consiliis Archivisticis Dioecesanis praesto sit ad eorum munus rite explendum.

§ 6. Si qua dioecesis proprio archivo apte instructo careat, Ordinarius loci curet ut chartae et documenta pretiosiora in alio archivo dioecesano caute ac tuto custodientur quamdiu id necessitas exigat.

II) Accuratius pressiusque quaedam Codicis Iuris Canonici praescripta determinentur:

a) In qualibet Curia constituatur ab Episcopo cancellarius, qui sit sacerdos, doctor in iure Canonico vel saltem eiusdem disciplinae vere peritus, cuius munus sit acta Curiae ordinare et signare secundum rationem cancellariae pro negotiorum divisione et distributione praefinitam, in sic dicto titulario, eaque in archivo cancellariae custodire donec sint tradenda archivo dioecesis expletis negotiis, de quibus in singulis actis est quaestio.

b) Constituatur etiam Archivista Dioecesanus, seu Director Archivi Dioecesani, qui sit sacerdos, in re archivistica vere peritus, quique in magnis dioecesibus sit distinctus a cancellario Curiae quamvis in qualibet dioecesi idem esse potest ac Delegatus Episcopi pro archivis ecclesiasticis totius dioecesis, cuius officium magni aestimari debet. Proprium archivistae est instrumenta et scripturas, quae negotia dioecesana spec-

tant eique a Cancellario traduntur, ordinatim ac tuto conservare, studiosisque archivum adeuntibus consilio praesto esse.

Archivista, qui a Cancellario sit distinctus, sit eo ipso notarius adiunctus et clavem Archivi habeat sicut et Cancellarius.

c) In archivo dioecesano chartae recentioris originis in eo ordine asserventur quo in cancellaria dispositae et signatae sunt, eaeque sub singulis titulis generatim in ordine chronologico cumulentur.

d) Omni diligentia ac sollicitudine inventarium et alia subsidia archivistica conficiantur, quibus confestim singulae chartae reperiri valeant. Schedaria praeterea conscribantur, in quibus ordine alphabetico documenta et acta denotentur secundum materias, personas et loca. Item, inventarium conficiatur, in qua variae series archivi describantur, indicando numerum partium et annorum.

e) § 1. Ex archivo non licet ullas efferre scripturas, nisi de expressa licentia Episcopi vel Vicarii Generalis, rarissima tantum concedenda et ob rationes communis utilitatis atque ad breve tempus determinatum. Ex regula ordinaria in archivo aula aut sedes aliqua aptetur, in qua studiosi commode, sub invigilantia archivistae, documentis et chartis uti possint praehabita licentia Ordinarii loci si de documentis agatur, quae sive Ecclesiae seu religioni, sive bonae famae cuiusvis personae praeiudicium seu damnum inferre possint.

Commendatur ut pro maioribus archivis machinae fotographicae comparentur, quibus exemplaria documentorum conficiantur poscentibus tradenda.

§ 2. Ut scripturae ex archivo efferantur, quae in officiis ecclesiasticis necessariae sint ad negotia expedienda, respectivi officii moderatoris petitio requiritur.

§ 3. Quicumque aliquam scripturam ex archivo efferat, syngrapham sua manu signatam archivistae tradat, in qua eadem scriptura describatur ut tempus designetur ad quod ei concreditur.

III) In archivo paroeciali, praeter libros paroeciales, habeatur etiam liber de statu animarum in forma schedarii confectus. Insuper chronica vitae paroecialis conscribatur, in qua data statistica singulorum annorum notentur et ea omnia commemorentur quae praecipue attinent ad sacras functiones celebratas, ad opera apostolatus et caritatis peracta, ad vitam clericorum religiosorum et laicorum qui in paroecia excellent ratione pietatis et bonorum operum.

IV) Curetur ut documenta pretiosa archivorum ecclesiasticorum per sic dictos «microfilms» in authentico exemplari photographice reddantur, quod in loco tuto diligenter asserventur.

II – De Bibliothecis Ecclesiasticis

I) Normae generales statuantur pro apta et tuta conservatione bibliothecarum ecclesiasticarum, quae bonis patrimonialibus Ecclsiae accenseri debent.

II) Quoad alienationem librorum et supellectilis bibliothecarum ecclesiasticarum, quibus notabilis valor sit artis vel historiae causa, itemque si agatur de alienatione codicum, qui sint praetiosi, vel librorum, qui editi sunt ab anno 1450 ad annum 1525, eadem iuris praescripta accurate serventur quae rerum praetiosarum alienationem moderantur.

III) Curetur ut in bibliothecis ecclesiasticis distincta adsit aula seu sedes, ubi studiosi libris uti possint sub invigilantia bibliothecarii.

IV) In singulis dioecesibus, quantum fieri potest, peculiaris non desit bibliotheca ad studia disciplinarum ecclesiasticarum provehenda.

Item, quantum fieri potest, quaelibet paroecia suam habeat bibliothecam in commodum fidelium.

Clericis suadetur ut apte disponant ut post eorum mortem libri sui bibliothecis ecclesiasticis donentur.

V) Bibliothecis ecclesiasticis, praesertim si antiquitate aut raritate vel praetio librorum sint insignes, rector praesit, qui sit sacerdos et in re vere peritus, eique congrua merces assignetur.

VI) Commendatur ut Pontificia Commissio Centralis de bibliothecis et de archivis ecclesiasticis constituatur, cuius sit regulas et normas praefinire de apta et tuta earum conservatione et administratione.

VII) Libri et documenta, quae sint res praetiosae, nunquam instauranda comittantur nisi peculiaribus institutis scientificis eum in finem destinatis, et debitae semper cautiones adhibeantur ne ea amittantur.

VIII) Quantum fieri potest, celebriores bibliothecae ecclesiasticae curent ut catalogus typis edatur incunabulorum, codicum et manuscriptorum maioris momenti quae in illis asservantur.

IX) In Universitatibus catholicis curetur ut, quantum fieri potest, peculiare erigatur Institutum Bibliographicum nec non centrum documentationis omnium scientiarum.

III – De Conservatione Monumentorum Artis Sacrae

I) Res artis sacrae, quae ad personam morales ecclesiasticas pertinent, non instaurentur neve reficiantur, nisi de consensu Ordinarii et Commissionis Dioecesanae de Arte Sacra. Nemini autem umquam licet supellectilem cuiuslibet generis quae ad Dei cultum adhibita fuerit, laicis vendere vel donare, ne contingere possit ut ad ornatum domorum saecularium inserviat.

Igne potius comburatur sacra supellex quae iam instaurari nequeat nec decenter a clericis vel religiosis conservari possit.

II) In quibusvis ecclesiis, quae ratione artis sint insignes, nihil innovetur sine consensu Ordinarii et beneplacito Commissionis Dioecesanae de Arte Sacra.

III) Commendatur ut Pontificium Institutum de Arte Sacra constituatur ad titulos conferendos his qui studia de arte christiana etiam recentioris aetatis rite peregerint.

IV) Collectiones rerum, quae artis sacrae causa sint insignes et fidelium cultui non sint expositae, in dioecesi et vel etiam apud respectivas ecclesias constituantur, ut aptius ac tutius asserventur et inspici possint ab his quorum interest.

V) In singulis dioecesibus catalogus generalis in duplici exemplari conficiatur, cum respectiva imagine photographica, omnium operum quae artis causa sint insignia et in ecclesiis aut apud quaslibet personas ecclesiasticas asservantur; quorum exemplarium unum in archivo respectivae ecclesiae vel personae moralis, alterum vero in archivo dioecesano custodiatur.

VI) Ordinarii et Commissiones regionales de Arte Sacra conventiones ineant cum competente officio societatis civilis, ut normae communi consilio statuantur de aptiore ac tutiore conservatione patrimonii artistici ecclesiastici, incolumi semper iure proprietatis quod in illud Ecclesiae competit.

VII
DE PAROECIARUM PROVISIONE, DIVISIONE ET UNIONE

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 70/SE

E Civitate Vaticana, die 15 febbraio 1962

Lo Schema relativo fu discusso nella seduta del 22 gennaio 1962. Gli Eminentissimi Membri della Sottocommissione, presi in esame i vari punti rimasti controversi dopo le risposte date dalla Pont. Commissione del Clero ai pareri espressi dalla Pont. Commissione Centrale, hanno proposto le soluzioni ritenute più efficaci a migliorare lo schema, decidendo, in particolare, le seguenti questioni.

Su proposta del Card. Siri fu deciso di non far proporre dal Concilio l'abrogazione della legge del concorso per la nomina dei titolari delle parrocchie, stabilendo che il futuro legislatore fissi le prove della idoneità dei candidati alla parrocchia, non esclusa — per i Vescovi che lo desiderino — quella del concorso. La legge del concorso può essere ancora utile e non è opportuno che il Concilio privi di questa tutela giuridica i Vescovi che in essa vedano un mezzo per togliersi da molte difficoltà.

Non è infatti da credere che certe leggi diminuiscano l'autorità dei Vescovi; possono, al contrario, aiutarli nella loro azione di governo, e, bene applicate, costituiscono una adeguata tutela dei diritti soggettivi e della solidità delle istituzioni, che vengono sottratte all'arbitrio personale, contribuendo, quindi, ad aumentare il rispetto e la fiducia verso la stessa autorità.

La sottocommissione non ha poi condiviso il parere del Card. Gracias di modificare le norme nella prova dei candidati alla parrocchia, in particolare di togliere l'esame dottrinale: le preoccupazioni espresse dall'Em.mo Gracias sono state giudicate di natura particolare, mentre la norma canonica ha carattcre generale.

Né è stato accolto il parere del Card. Alfrink di non parlare di «benefici curati» in modo che l'abrogazione di essi, decretata nello schema, possa comprendere tutti i benefici non concistoriali (curati e non curati): lo schema tratta delle parrocchie e non si

può quindi provvedere in esso anche per gli altri benefici, che probabilmente saranno trattati in altra sede o schema.

La Sottocommissione ha condiviso il parere del P. Browne di indicare più esplicitamente i motivi pastorali che suggeriscono la divisione delle parrocchie numerose, di cui nella seconda parte dello schema.

È stata anche accolta la proposta di S. Ecc.za Jelmini di raccomandare formalmente che i religiosi, ai quali vengono affidate le parrocchie, «relationes instituant cum Episcopis, ratione habita concordiae et ministerii fructus».

Per logicità viene poi proposto di cambiare l'ordine degli articoli: il II della seconda parte passa al n. V della prima; sono invertiti il IV e il V della seconda parte ed il VI passa al secondo posto.

Infine è stata prospettata una questione generale sulla concordanza degli schemi.

La Sottocommissione dall'esame della materia di questo schema ha rilevato che in qualche modo, più o meno direttamente, schemi di altre Commissioni tratteranno punti connessi con questo (p.e. quella dei Vescovi e quella dei Religiosi) con il pericolo di proporre norme identiche (quindi doppioni di leggi) o, peggio, in contrasto. Da qui la necessità di pensare poi a concordare gli schemi. Di ciò si desidera informare la Commissione Centrale.

(Dal verbale dell'adunanza del 22 gennaio 1962).

Schema decreti

DE PAROECIARUM PROVISIONE, DIVISIONE, UNIONE*

I – De paroeciarum provisione[1]

Primis inde a saeculis agnitum est ius Episcoporum praeficiendi paroeciis sacerdotes, quos aptiores censebant ad animarum curam. Paulatim vero admissa sunt privilegia multa in favorem patronorum, capitulorum, monasteriorumve, et Sancta Sedes nonnullas statuit reservationes quoad provisionem beneficiorum ecclesiasticorum. Etiam per legem concursus, in Sacra Tridentina Synodo constitutam, non nihil imminuta est libertas Episcoporum in conferendis paroeciis. In Codice autem Iuris Canonici restricta sunt iura patronatus, praecipue quod attinet ad praesentiationem promovendorum et lex concursus non fuit expresse confirmata. Nunc demum in votis antepraeparatoriis quamplures Episcopi optandum esse dixerunt ut maiore cum libertate provisionem paroeciarum facere valeant.

I) Provisio paroeciarum competit Ordinario loci, servatis iuris regulis quoad idoneitatem promovendorum et quoad casus expresse exceptos; sed revocatis ad normam

---

* Schematis textus ad subcommissionem de materiis mixtis missus est: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. IV, pars II, pp. 229-230.

[1] Cf. Schema decreti *De cura animarum.* Pars I, cap. III, *De parochorum nominatione seu paroeciarum provisione...*: in *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur. Series tertia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 123-124.

artt. II et III quibuslibet privilegiis, iuribus quaesitis et consuetudinibus contrariis nominandi, eligendi, praesentandi.

II) Ius praesentandi aut eligendi parochum, quod conventione Sanctam Sedem inter et Nationes alicui est agnitum, eadem Sancta Sedes curabit ut, quantum fieri possit, utriusque partis consensu, tollatur; quod cum obtinere nequeat, utraque item parte consentiente, idem ius ita reducere satagat, ut patrono tantummodo sit ius seligendi inter tres sacerdotes ab Ordinario loci designatos.

III) Ordinarius loci curet ut, consentientibus iis quorum interest, desinat esse ius praesentandi aut eligendi parochum, quod alicui competat ex fundationis lege. Si id illi noluerint, praesentandus vel eligendus seligatur inter tres ab Ordinario loci designatos.

IV) Cessante iure praesentandi, Ordinarius loci suffragia spiritualia pro patronis eorumque familiaribus persolvenda determinet, aliave obsequia iisdem concedenda definiat, salvis insuper aliis privilegiis ac oneribus iuri patronatus adnexis.

V) Ad comprobandam candidatorum idoneitatem serventur quae a iure indicantur.

VI) Deficientibus seu non sufficientibus sacerdotibus e clero saeculari, Ordinarius loci paroecias saeculares regendas concredere potest religiosis a proprio Superiore praesentatis, salvis peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis. Relationes inter Episcopos et Superiores Religiosorum instituantur ratione habita concordiae et ministerii fructus.

VII) Optandum est ut Sancta Sedes sibi non reservet beneficia curata, quae vacaverint per obitum, promotionem, renunciationem vel translationem Familiarium, honoris tantum, Summi Pontificis tempore vacationis beneficii, aut quae fundata extra Romanam Curiam vacaverint per beneficiarii obitum in ipsa Urbe.

II – De paroeciarum divisione et unione[1]

Nostris diebus adeo invaluit oeconomicus progressus in nonnullis regionibus, ut animadvertatur magnas, immo maximas, coaluisse urbes, quarum paroeciae remanserunt prouti fuerunt ante populi incrementum; nec praetereundum est e contra multos fideles rus deseruisse, ita ut rurales paroeciae minorem christianorum numerum ascribant.

Proinde, pastoralis activitas sufficienti caret obiecto in multis parvis vicis, dum impar sit in magnis urbibus ad curam animarum congruenter exercendam.

Hinc, oportet ut praesenti statui iuridico paroeciarum nimium non attendatur, sed, prout casus ferat, novae paroeciae constituantur, ecclesiae vel oratoria erigantur, religiosorum ministerium requiratur, omnibus fidelibus monitis de gravi qua tenentur obligatione pro viribus cooperandi officio pastorali Episcopi.

---

[1] Cf. Schema decreti *De episcopis ac de dioeceseon regimine:* cap. V, *De paroeciarum erectione deque earumdem congrua circumscriptione*: in *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur. Series tertia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 89-90.

Propositiones:

I) Ut cura animarum rite ac fructuose exerceri valeat et parochus suas possit cognoscere oves, omnino enitendum est ut paroeciae nimium fidelium numerum aut territorium nimis extensum habentes, apte pro diversis adiunctis dividantur et novae paroeciae erigantur.

II) Parvae paroeciae, quantum res postulet et adiuncta sinant, in unam redigantur, servatis de iure servandis.

III) Si quando paroeciae propriam ecclesiam habere nequeant nec aptus ac decens locus pro ecclesia paroeciali interim adhiberi valeat peculiaris conventio ab Ordinario loci cum Superiore maiore legitime ineatur de usu ad tempus faciendo ecclesiae religiosorum virorum veluti si esset ecclesia paroecialis.

IV) Crescente urbium extensione et fidelium numero, tempestive loca idonea provideantur, ubi ecclesiae aliaque paroecialia aedificia exstrui possint.

V) Urgeatur fidelium obligatio contribuendi ad erectionem novarum paroeciarum in sua cuiusque dioecesi, et si casus ferat, peculiaris quaedam associatio constituatur cuius sit pecuniam colligere ad ecclesias aedificandas aut restaurandas.

Curet autem Ordinarius loci ut paroeciae gravibus oneribus non graventur ob ecclesiam construendam, instaurandam, exornandam; quinimmo ingentes sumptus non necessarii fiant ad solam pulchritudinem ecclesiarum habendam, cum graviores sint necessitates ad opera caritatis et apostolatus promovenda et sustinenda.

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 80/SE

E Civitate Vaticana, die 21 febbraio 1962

Eccellenza Reverendissima,

Mi reco a premura significarLe che lo schema del Decreto *De Distributione Cleri*, preparato dalla Pont. Commissione della disciplina del Clero e del popolo cristiano, e discusso nella sessione generale di codesta Pont. Commissione Centrale dello scorso mese di novembre, non è stato emendato da questa Sottocommissione, perché non di sua competenza.

Numerosi e autorevoli Membri di codesta Commissione suggerivano di far trattare l'argomento dello schema da più Commissioni ad esso interessate.

Sono perciò a pregarLa di voler gentilmente accettare la relativa posizione e rimetterla per competenza alla Sottocommissione Mista.

Con la gradita occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi confermo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Comm. Centrale

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1648 Centr/62

E Civitate Vaticana, die 1 marzo 1962

Eminenza Reverendissima,

Con venerata Lettera del 15 febbraio u.s.[1] Vostra Eminenza Reverendissima mi invia i primi 7 schemi di decreto emendati da codesta Sottocommissione.

Sono vivamente grato a Vostra Eminenza per il profondo impulso che ha dato e si propone di dare ai lavori della Sottocommissione e La ringrazio sentitamente per il cortese invio degli schemi, che sarà mia premura sottoporre quanto prima all'augusta attenzione del Santo Padre.

Chino al bacio della Sacra Porpora, con i sensi del più profondo ossequio mi onoro confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo obbl.mo

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Pont. Sottocommissione degli Emendamenti

---

[1] Cf. pp. 113 ss.

SESSIO II

(22 Februarii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N 53/SE

E Civitate Vaticana, die 1 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella seduta del 16 gennaio u.s.[1] in vista degli emendamenti da apportare allo Schema *De Ordine Morali*.[2]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, comunicate all'Eminenza Vostra in data 4 dicembre dello scorso anno, questa Sottocommissione desidera sapere quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 62-96; 424 ss.

[2] Cf. *Quaestiones theologicae. Schema constitutionis de ordine morali*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 52; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 28-57; vol. III, pars I, pp. 24-53.

Sottocommissione con cortese sollecitudine, non oltre il giorno 10 del corrente mese.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo umil.mo servitor vero
CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Card. Alfredo OTTAVIANI
Presidente della Pont. Commissione Teologica
Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II

ADNEXUM

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 16 ianuarii 1962 quoad schema

DE ORDINE MORALI

OBSERVATIONES GENERALES

1. Quaedam animadversiones generales faciendae sunt:

a) multa videntur nimis generaliter dicta sine necessariis explicationibus vel modificationibus, ita ut aliquando enuntiata prout stant non sint vera;

b) multa nimis superficialiter videntur dicta sine necessariis distinctionibus, ita ut praesertim condemnationes saepe nimis indiscriminatim sint factae:

c) nihil dicitur de valore et veritate obiectivis quae in istis erroribus nonnumquam inveniuntur et quae ratio sunt cur ab hominibus saepe honestis et sat bonae voluntatis sed inculpabiliter errantibus docentur.

Idcirco Constitutio facit impressionem sat negativam quia errores quidem unilateraliter condemnat sed homines errantes non respicit. Ideoque Constitutio paucos convincet et apud multos resistentiam provocabit. Non solum apud catholicos sed etiam apud acatholicos. Oblivisci non debemus Concilium non loqui tantum Ecclesiae. Etenim extra Ecclesiam permulti sunt qui attentissime exspectant quid Concilium dicat. Ecclesia in Concilio adunata debet illos allicere, non repellere. Ideoque Ecclesia non tantum loquatur ut Magistra sed etiam ut Mater. Et praecise in isto periodo hodierno maximi momenti est ut Ecclesia se demonstret ut Mater omnium errantium, non tantum condemnando, sed etiam praesertim demonstrando se errantes amare, comprehendere et eorum necessitatibus obviam venire velle ut eos ad veritatem alliciat et

deducat. Mundus hodiernus ab Ecclesia exspectat verbum Domini illius Magistri «Misereor super turbam».

d) In ista Constitutione desiderantur problemata diversa ordinis moralis quae hodie mentes et conscientias hominum tum in Ecclesia tum extra Ecclesiam maxime movent et perturbant. Inter quae: quaestiones diversae de fine et usu matrimonii; quaestiones de bello gerendo cum armis nucleariis; quaestiones de tolerantia in re religiosa (Alfrink, cui concordant Rakotomalala, Suhr, Bea, Silva Santiago, Perrin, Bazin, Bernard, Yago).

2. *a*) Tenor Constitutionis aliquomodo nimis negativus substituatur positivo et magis eluceat moralitatis christianae indoles, dignitas, pulchritudo, suavitas, robur.

b) Loco praeponderantis philosophiae abstractae, quae ex se sola mentes hodiernas non attrahit, initium sumatur potius ex mysterio revelato.

c) Ratio semper habeatur actionis salvificae Dei et historiae salutis, in cuius centro est Christus, qui nobis dedit legem fidei, gratiae et caritatis, et cordibus nostris infundit Spiritum Sanctum, ut caritate moti in regnum eius tendamus et simul eminenter ea impleamus, quae facienda lex sive naturae sive positiva iubet, ad quorum exsecutionem tamen sola lex externa ex sese non dat virtutem, teste Sancto Paulo: «Per legem enim cognitio peccati... iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi» (Ep. ad *Rom.* 3, 20-22).

d) In tractandis erroribus initium sumatur ab orientatione positiva, tunc statuantur etiam limites et monstretur, quomodo error revera privet personam humanam suis intimis valoribus et perfectione. Numerus errorum explicite citandorum potius reducatur, sic reprobationes efficaciores evadunt.

e) Tendentiae hodiernae non solum quoad pericula et damna diudicentur, sed etiam pensentur genuina desideria eis subiacentia et monstretur quomodo ex parte Ecclesiae his consuli possit. Haec cura regat etiam modum exprimendi veritatem catholicam, ne sine necessitate fratres separati offendantur.

g) Magis adhuc respiciantur intentiones Summi Pontificis, qui desiderat, ut Concilium corroboret fidem fidelium et invitet homines extra Ecclesiam versantes, eo quod det testimonium splendidum et attractivum suae missionis salutiferae (Döpfner, cui concordant Valeri, Léger, Meyer, Alfrink, Silva Santiago, Perrin).

3. Velim ut character obiectivus, universalis et immutabilis legis naturalis in primo capite verbis magis explicitis et magis praecisis et etiam magis traditionalibus exprimeretur (D'Alton).

4. Mihi videtur necessarium quod praesentatio ordinis moralis fiat sub aspectu suo positivo et cum tota sua amplitudine. In textu nihil dicitur de ordine morali in relationibus socialibus et internationalibus quae tamen iudicio Ecclesiae legi morali subiiciuntur. Homo et a fortiori Christi discipulus non solum observare debet obligationes negativas; habet etiam obligationes positivas iustitiae et caritatis in ordine familiari, professionali, sociali, civili et internationali. Obligationes istae, quae in doctrina morali Ecclesiae locum non modicum tenent, omitti non possunt sine damno in Constitutione Concilii (Liénart, cui concordant Tisserant, Quiroga y Palacios, Montini, Tappouni, Richaud, Yago, Cento, Confalonieri, Perrin, Verwimp, Gut, Sépinski, Janssens, Léger, Alfrink, Bernard, Rakotomalala).

5. Desideratur aliquid de scientia pastorali seu aptitudine ante mundum hodiernum (Léger cui concordant Bea, Bazin).

6. Videant Patres ne hoc Schema «De Ordine morali» concludatur cum doctrina de Peccatis non autem de Virtutibus, id est de deordinatione magis quam de bono ordine (Confalonieri, cui accedit Bernier).

Art. I

1. Pag. 5, lin. 15: loco «a potestate peccati» praeferrem «a servitute peccati» (Ruffini).

2. Pag. 5: Addatur definitio «ordinis moralis» iuxta ea quae sunt in recepta doctrina. In materia tam gravi nihil substantiale est supponendum sed omnia clare edicenda (Siri cui concordat Silva Santiago).

3. Cum visione scripturistica modo enuntiata melius conveniret, si hoc primum caput inciperet *cum actione salvifica Dei in Christo*, qua nobis revelata et cordibus inscripta est voluntas sanctificatrix Dei.

Nimis abrupte introducitur terminus «ordo moralis» — conceptus utique rectus et necessarius — tamen magis philosophicus quam biblicus.

Hic terminus abrupte introducitur cum verbis Apostoli: «Haec est voluntas Dei sanctificatio vestra»; sed aperte hic dominatur terminus philosophicus, ad quem refertur terminus biblicus, qui directe non hoc enuntiat.

Proponitur emendatio in hac directione:

pag. 5, linn. 1-7: Deus, infinite bonus et infinite sanctus, revelando in opere creationis et redemptionis mysterium sanctitatis suae et amoris sui, hominibus monstravit vias vitae et iustitiae, id est ordinem sui amoris. Sacrum ergo Concilium memor effati Apostoli: «Haec est voluntas Dei sanctificatio vestra» solemniter profitetur inditam esse in cor hominis legem Dei, qua mensuratur honestas vel inhonestas actuum humanorum. Haec ordinatio divinae sapientiae ab hominibus...

pag. 5, lin. 10: Hunc ordinem moralem lege naturae et gratiae statutum observando, homo... (Döpfner: concordat Valeri).

4. *Ad n. 1 generatim*: Velim apertius pateat:

a) ordinem moralem non esse directe ac proprie emanationem voluntatis divinae, sed divinae rationis, proutque talem non totum subiacere divino arbitrio. Quamobrem censeo ordinem moralem strictim ordinationem appellari non posse, cum non sit decretum Dei, sed ratio directiva omnium actuum in mente Dei exsistens, independenter a voluntate. Nam, ut ait S. Thomas, «voluntas non habet rationem primae regulae, dirigitur enim per rationem et intellectum, *non solum in nobis, sed in Deo*» (p. I, q. 21, art. 2 ad 2um). Ordo ergo moralis non procedit ab ordinatione divina, sed subsistit in divini intellectus rationibus aeternis. Profecto Deus vult nos sanctos esse, sed non ea voluntas constituit ordinem moralem, sed est de ordine morali ipsi voluntati antecedente, nec tamen alio a Deo. Quaedam enin sunt sancta, quia ea Deus vult, quaedam vero et plura Deus vult, quia sunt sancta. Ordo autem moralis, quatenus tamquam naturalis respicitur, non ad primum, sed ad secundum genus pertinet.

b) consequenter vitandum esse omnem odorem Okamismi et Cartesianismi, quorum systemata non in aeternis rationibus, sed in divino arbitrio legem moralem fundant.

Conformat voluntati Dei. Velim expressius palam fieri vim moralitatis, quae, ut supra notavi, constat conformitate actus humani cum ordine divinae rationis. Sufficit quidem viro christiano adhaerere sanctissimae Dei voluntati, sed non quod ipsa, theoretice considerata, sit fundamentum, praecisa ab intellectu. Hoc dico, ne favere videamur Okamistis et quibusdam Modernis, qui regimen divinum tyrannico regimini adaequant, in quo stat pro ratione voluntas (cf. Alfieri: «Trattato della tirannide») .

Sicut reapse existit voluntas Dei. Propter iam dictas causas praetulerim *sicut reapse existit ordo in mente Dei.*

Procedit enim ex ordinatione Dei. Ordo moralis, ut mihi videtur, non procedit ab ordinatione, sed potius ordinatio ab ordine, et ipse est primario et originaliter ordo (Jelmini).

5. Pag. 6, lin. 7, emendentur verba «licet aliud statuere potuisset» quae videntur obscura (Traglia).

Art. II

1. Pag. 6, lin. 15, in paradiso, compleatur: «in paradiso terrestri» (Ruffini).

2. *a*) Pag. 5, lin. 24, velim ut affirmatio characteris absoluti legis naturalis adhaereat stylo magis explicito Pii XII in allocutione diei 18-IV-1952.

b) Pag. 6, linn. 8-9, timeo ne aequiparatio praeceptorum et vetitorum cum consiliis forsitan enervaret sensum vis obligatoriae praeceptorum et vetitorum (D'Alton).

3. Pag. 5, lin. 25, minus apte distinguitur terminus *obiectivus* contra *absolutus. Absoluto* enim opponitur *relativum* (Browne).

4. Pag. 6, linn. 13-21, sensus remanet obscurus; deest probabiliter membrum sermonis.

5. Numerus secundus aliquomodo abstractus! Debentne haec omnia dici hic et sic? Quaeri potest etiam, utrum iam in hoc capite de consiliis evangelicis explicite loquendum erit? (Döpfner).

Art. III

1. Modus loquendi in uno halitu et de lege illa necessaria, quae regit cursum rerum, et de lege morali, cui se conformare debent liberrime homines rationales, speciali modo offendet fratres separatos. Etiam ex ipsa natura rei melius esset, si hic maxima illa differentia inter ordinem rebus impersonalibus necessario impositum et ordinem moralem hominibus inditum et libertati propositum praeprimis explicaretur. Quod ita fieri posset.

Pag. 6, linn. 23-27: Deus qui universum mundum sua sapientia dirigit, homini donavit legem libertatis, ut sequendo Creatoris et Redemptoris sui ordinationem natura et

gratia participatam vera gaudeat virtute et dignitate. Sic sanctitas et sapientia Dei et ipsius hominis bonum immutabiliter exigunt, ut omnis libera operositas regatur lege aeterna. Ideo... (Döpfner).

2. *Multo magis*. Non satis intelligo cur *multo magis* dicas. *Si totus* mundus regitur, ergo *a pari*, non *a fortiori* pars rationalis. Poteras dicere *mundus inanimis*, et tunc sequebatur *multo magis*. At non sic (Jelmini).

Art. IV

1. Textus prout iacet aliquas creat difficultates:

1) Videtur, quod terminus «voluntas *santificatrix*» paene eodem sensu adhibetur pro lege naturali, quae «per lumen naturale rationis innotescit», ac lege gratiae, quae per operationem supernaturalem Spiritus Sancti fide innotescit. Estne conveniens et secundum traditionem, ut loquamur de voluntate Dei sanctificatrici explicite et quodammodo separatim quoad legem naturalem et lumen naturale rationis?

2) Legi naturali iuxtaponitur «lex Dei *positiva*». Sic autem — saltem primo intuitu — oritur impressio, ac si *lex nova* non esset aeque et magis indita homini per operationem Dei ac lex naturalis. Praeterea iuxtaponitur una ex parte «lumen naturale», alia ex parte «lex Dei positiva». Primum est aliquid homini inditum, aliud videtur solummodo aliquid, quod ab extrinseco advenit. Lumini naturali rationis corresponderet magis lumen fidei, qua homini innotescit lex gratiae. Praeterea — praesertim quia textus prosequendo paene exclusive de lege naturali loquitur — oritur falsa impressio, ac si «lex positiva» praeprimis esset maior clarificatio et amplificatio legis naturalis. Sic character specificus legis novae magis obnubilatur quam clarificatur. Proinde lex nova, «lex spiritus vitae in Christo Iesu» (*Rom.* 8, 2) non accipit suum locum et momentum.

Pag. 7, linn. 2-3: ... Creatorem: altero per revelationem Dei supernaturalem et interiorem lucem fidei, qua data est clara et expedita cognitio legis naturalis et insuper novae illius legis, quae ex ordine et gratia Foederis profluit. Quod enim...

Pag. 7, linn. 24 et seqq.: Rogari potest, cur hic solummodo de officio Ecclesiae quoad legem naturalem mentio fiat. Supernaturalismus exaggeratus in moralibus certe hodie non est maius periculum quam naturalismus excessivus. Magis correspondet internae consequentiae capitis de lege naturali et de lege evangelica, ut primo loco praedicatio legis evangelicae, legis fidei et gratiae evocetur.

Pag. 7, linn. 24-28: Hac de causa Ecclesia, cui Christus depositum fidei concredidit et quam per Paraclitum omnem docet veritatem (cf. *Io.* 16, 13), annuntiat plenam legem vitae in Christo Iesu, id est legem Creatoris et Redemptoris: ius ergo et obligatio magisterio Ecclesiae competit... (linea 28 prosequitur): Döpfner.

2. «*Debilitatis*». Vox *debilitatis* congruit cum conceptu exsequendi, minime vero cum conceptu cognoscendi. Malim, prout est in vulgata formula, *in r.m. cognoscendis obscuratis et in exsequendis misere debilitatis*.

«*Decretis disciplinaribus*». Non modo disciplinaribus, sed etiam dogmaticis, decretis, immo et sollemni magisterio. Vide, quaeso, ex. gr. quae de non cohibenda inhoneste prole, sollemnibus verbis oraculum infallibile de more concomitantibus, pronun-

tiaverit Pius XI in Encyclica *Casti connubii* (Denz. 2240). Censeo ergo praestare formulam *suis decretis* (Jelmini).

3. Quando sermo est de «lege evangelica» apte aliquid dicatur quo sensu Novum Testamentum loquatur de «libertate filiorum Dei» (Pizzardo).

4. Pag. 7, lin. 26. Paraclitus docuit omnem veritatem non Ecclesiam sed Apostolos in quibus revelatio divina clauditur (Ruffini).

5. Deleantur verba «et quasi innato instinctu morali», quia ambigua sunt, an indicent cognitionem certam et ratiocinationem implicitam, applicationem nempe legis universalis ad casum particularem, an sentimentum quoddam mere subiectivum, sicut dicitur n. 14 (Frings).

6. *a)* ad pag. 7, lin. 12, proponere liceat «diiudicare et agere possunt»; *b)* ad pag. 7, lin. 26, sensus remanet obscurus «et quam per Paraclitum docet omnem veritatem» (Sépinski).

Art. V

1. Pag. 7, lin. 34. Non satis apparet quod praeceptum caritatis discipulis a Domino traditum verum sit praeceptum legi morali anteriori additum et a consiliis evangelicis distinctum.

Christus enim aliquid novi addere voluit legi anteriori quando dixit in Evangelio: «Praeceptum novum do vobis ut diligatis invicem sicut dilexi vos». Non consilium dedit sed praeceptum adeo ut caritas signum distinctum fieret omnium discipulorum suorum, etsi non essent in consiliis versati. Ipse curavit ut ad observandum istud praeceptum discipulos suos muniret et donavit illis Spiritum Sanctum et per Eum caritas Dei diffusa est in cordibus christianis.

Numerare ergo oportet in contentu ordinis moralis post praecepta Veteris legis et ante consilia Evangelii praeceptum caritatis a Domino edictum, tamquam verum et novum praeceptum, ab omnibus christianis observandum; fundamentale praeceptum Legis Novae Filii Dei.

Quod valde opportunum erit in nostris temporibus quia mundus odio et egoismo traditum est et caritate christiana maxime indiget (Liénart).

2. Oritur impressio ac si perfectio christiana essentialiter in observatione stricta consiliorum evangelicorum consisteret, cum tamen hae solummodo viam particularem, utique praecelsam realisationis perfectionis demonstrent, quae est in «lege perfecta» caritatis.

Caritas simpliciter est «via perfectionis» *pro omnibus baptizatis*. Propterea transitus logicus a lege caritatis ad consilia inserendus est: pag. 8, linn. 1-2: Per caritatem autem, qua ipse Deus nos dilexit (*Eph.* 2, 4; 1 Io. 4, 10 sq.) et quae per Spiritum Sanctum infusa est cordibus nostris (*Rom.* 5, 5) omnibus baptizatis monstrata est via regalis et excellens (*1 Cor.* 12, 31; 13) et omnibus dictum est: «Estote perfecti» (Matth. 5, 48). Caritas est enim «vinculum perfectionis» (*Col.* 3, 14).

Tunc prosequitur textus sic: Insigne vero testimonium pro lege gratiae et caritatis est illa specialis via perfectionis christianae, qua... (Döpfner).

Art. VI

1. Pag 8, lin. 16: « cogitando » dixerim « animadvertendo » (Ruffini).

2. *a*) Pag. 8, lin. 13. Verba « dolet multas saepe magis ex fragilitate quam ex pravitate, haud raro tamen non absque gravi culpa » viderentur dicere implicite culpam gravem esse sat exceptionalem; *b*) lin. 18. Velim ut errores magis explicite damnentur, nam nonnulli ex eis, praesertim ea de quibus a lin. 24 ad lin. 29, possunt decipere etiam quosdam catholicos; *c*) pag. 9, lin. 6. « Ecclesiae » clarius si diceretur « Ecclesiae voce » (D'Alton).

3. Pag. 8, lin. 14. Dicerem tantum « ex fragilitate » deletis verbis « quam ex pravitate » (Pla y Deniel).

4. Ad pag. 8, lin. 10: proponere liceat « reprobantur errores »; *b*) ad pag. 8, lin. 27: proponere liceat « in rebus fundamentalibus *esse* vicissitudinis obnoxia »; *c*) ad pag. 9, linn. 4-8: omittatur « sed sicut » usque ad « accipitis (*Io.* 5, 43) » (Sépinski).

5. In genere: Forsitan hic numerus de novo componendus erit, saltem plures mutationes faciendae desiderantur.

Multi damnantur errores, non autem ille, qui in hoc saeculo naturalistico grave forsitan periculum pro fidelibus constituit: Sunt enim multi, qui considerant legem evangelicam simpliciter vel primarie tamquam legem « *ab extra* » (cf. lineam 30 in hac pagina 8!) impositam. Immo Deus respicitur tamquam alienus, qui nonnisi « ab extra » legem, legem ergo alienam, « imponit ». Episcopi, qui praecones *Evangelii* sumus, desideramus hic explicitam etiam directionem positivam quoad notam characteristicam legis novae. Hoc optime fieri posset cum verbis Sancti Thomae: « Id autem, quod est potissimum in lege Novi Testamenti, et in quo tota eius virtus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quae datur per fidem Christi; et ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti, quae datur Christifidelibus » (S. Th. I-II^{ae} q. 106, a. 1).

Textus in hoc numero loco apto introduci potest: S. Synodus instanter autem in memoriam fidelium revocat, quod S. Thomas, fidelis interpretator S. Scripturae et testis Traditionis nervose docet: « Id autem... » (sequatur textus S. Thomae modo citatus!). Nec tamen obliviscendum est, quod lex nova, quae « principaliter est indita », (l.c.), « secundario autem est lex scripta » (l.c. versus finem articuli). Ergo ab extra etiam christiani edoceri debent de recta interpretatione et observantia legis evangelicae.

Pag. 8, lin. 15: « haud raro tamen non absque gravi culpa »): Est fine finaliter quaestio *facti*, *quoties* talia peccata mortalia subiectiva « magis ex fragilitate quam ex pravitate » committantur. Melius esset, si textus evitaret iudicium de facticitate. Cautius dici posset: Ecclesia autem non consentire potest eis, qui asserunt, numquam esse peccatum grave, ubi magna est fragilitas.

Pag. 8, lin. 25: Cautius et clarius loquendum videtur, si error damnatur, nam textus nimis dicit. Forsitan sic: Sunt qui asserunt intellectum ne post revelationem quidem supernaturalem nec cum Dei gratia vera certitudine in re morali gaudere posse.

Pag. 8, lin. 30: Lex non est simpliciter nec « principaliter » (S. Thomas!) « ab extra imposita ». Emendetur ergo: ... a Deo aut ab humana auctoritate...

Pag. 8, lin. 35 sqq.: Hic damnatur error, qui in tali forma a nemine asseritur. Potius praxis talis crudelis habetur, quae tamquam consequentia errorum improbari potest (Döpfner).

6. In n. 6 (pag. 8) condemnantur qui, negantes Deum personalem, legem naturalem privant suo fundamento. Si Constitutio cum doctrina Ecclesiae tenet legem moralem naturalem in natura hominis suum fundamentum habere, et — sicut dicitur in n. 4 — innotescit per lumen naturale rationis, reflectentis in humanam naturam dicere quidem possumus negantes Deum personalem legem naturalem privare suo fundamento *ultimo*, etsi statuunt legis naturalis fundamentum *proximum*.

Insuper inter istos homines, qui forse inculpabiliter Deum personalem negant, etiam sunt qui honeste et bona intentione legem naturalem — etsi saepe errant — quaerunt. Quare ergo Ecclesia illos homines sic acriter condemnaret quin eorum bonam intentionem agnoscat?

Et dicere possunt de iis *indiscriminatim* — sicut in regula 39 huius paragraphi fit — quod claudunt portam regni coelorum nec alios sinunt introire? (Alfrink).

7. «*Imponi non posse nisi ex conventione*». *Imponi* videtur pugnare cum ex conventione, nam conventio, idest consensus et pactum, excludit impositionem. Loco *imponi* surrogaverim *haberi*. «*Sive ut populus, sive ut stirps, sive ut natio*». Termini *populus*, *stirps*, *natio* parum evidentiae secum ferunt, cum conceptuales differentiae inter eos dividentes diligenti explicatione indigeant, nec vulgo immediate sint notae, immo inter doctos controvertantur. Censeo omittendum.

Post «*exsequuntur*». Cum tam particulariter suggellaverimus errores Modernorum in hac re, velim iam hinc non taceamus errorem nuperrimum quem dicunt *morale de situation*, quo non modo applicatio regulae universalis ad individuam rem agendam singulis relinquitur, sed adoptio vel reiectio ipsius regulae. Quem errorem eo magis incusandum arbitror, quo magis irrepere eum constat in praxim confessariorum. Unde etsi sermonem de eo habeamus in cap. 3 Constitutionis, iam hoc loco mentio desideratur (Jelmini).

Art. VII

1. Pag. 13: addatur definitio conscientiae, ob eandem rationem supra nuperrime allatam (n. 1: Siri).

2. Pagg. 13-15: de conscientia christiana nullibi fit mentio muneris virtutis cardinalis prudentiae quoad conscientiae efformationem. Hoc inconveniens est, cum ad hanc virtutem formaliter spectat istud munus.

Schema sequitur modum loquendi multorum auctorum qui de efformatione conscientiae agunt, insufficienter attenta doctrina theologica de prudentia, et qui, exinde, difficultatibus implicantur, enucleando doctrinam de conscientia attentis tantummodo ita dictis systematibus circa eandem. Inde saltem suggererem ut in locis huius capitis ubi dicitur conscientia recte *efformanda* (vel efformata) dicatur conscientia *recte seu prudenter efformanda* (vel efformata). Noto quoque quod lineas 27-30 quod omnis conscientia «seria et sincera» *vera* quoque ipso facto est, veritate quidem practica, seu illa quae accipitur secundum conformitatem cum voluntate recta (Browne).

3. *a*) ad pag. 13, lin. 1, omittatur «Hic»; *b*) ad pag. 13, lin. 3, dicatur «dirigit».

4. Pag. 13, lin. 1: «Hic ordo dirigit et ducit...». Termino abstracto attribuitur actio, quae est actio Dei. Melius ergo:

Pag. 13, linn. 1-7: Hic ordo moralis, de quo fideles luce rationis et fidei edocentur, valet pro conscientia omnium. Per eum enim Deus dirigit conscientiam singulorum, quippe quae si recte efformata est, eos in eorum iudiciis practicis de honestate propriarum actionum momento decisionis videre facit, quid...

Pag. 13, lin. 10: Conscientia non per meram propositionem externam, sed essentialiter etiam per internam illustrationem fit praeco Dei, Christi...

Pag. 13, lin. 10: ... conscientia operatione Spiritus Sancti illustrata et roborata veluti praeco (Döpfner).

5. «*Momento decisionis*». Non praecise *momento decisionis*, quae est ipsa determinatio liberi arbitrii, sed in momento anteriori, scilicet consultationis vel consilii. (S. Thomam I-II^{ae}, q. 14).

Praeterea doleo desertam usitatam in Scholis loquendi rationem, unde non *decisionem*, sed *electionem* dicimus. Velim ergo dicamus *momento consultationis*, vel *momento consilii*, vel saltem, si in formula schematis insistas, *momento electionis*.

«*Dei voluntatem secundum*». Ob iam dictas causas malim *secundum Dei legem*. «*Dei voluntas*». Item *Dei lex*.

«*Cum igitur... subeat... regitur ac ducitur*». Cum nihil dubium sit quin hae propositiones sensum causalem gerant, malim obsequamur mori grammaticali modum subiectivum adhibendo: *Cum igitur... subsit... regatur ac ducatur*. Alioquin strictim interpretandi intelligendum erit per sensum temporaliter, quasi intendas: *eo tempore cum... subest etc.* (Jelmini).

Art. VIII

1. Pag. 14, lin. 2-4: Clarius meo iudicio, sic: «(homo non est autonomos), sed voluntati Dei subiectus; neque quisquam audeat dicere voluntatem Dei placitis hominis esse adaptandam, ubi homo adaptandus est Deo» (D'Alton).

2. Post «*diligentia*». Quo magis efferatur gravitas huius officii propono ut addantur verba: *quandoquidem ipsa efformatio conscientiae, unde pendet rectitudo vitae, eiusdem conscientiae est negotium*».

«*Dei voluntatem*». *Dei legem* ob iam dictas causas (Jelmini).

Art. IX

1. (pag. 14, lin. 23 sq.): «Tanta est ordinis obiectivi vis...». Hoc ab omnibus non excultis immo etiam a multis hominibus cultis non intellegitur. Et videtur, quod tali modo validitas ordinis obiectivi magis infirmatur. Forsitan sic emendari poterit: Pag. 14, linn. 20-28: hoc non venit ex mera subiectiva persuasione, sed ex sincera et integra voluntate talis hominis sese plane conformandi cum ordine obiectivo. Deus autem nihil magis odio habet quam agere contra conscientiam, dicente Apostolo: «Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est». (*Rom.* 14, 23). Qui ergo bona fide circa honestatem obiectivam errant, tamdiu a culpa alienus manet, quamdiu haec bona fides sine culpa perdurat.

Cum vero talis error inculpabilis saepe ipsi homini erranti et communitati damnum afferat, de solidari responsabilitate christianorum in formanda recta conscientia fratrum monemur (Döpfner).

2. «*Obiectivae*». Censeo omittendam vocem *obiectivae*. Etenim nimis manifestum est singulum subiectum humanum non esse fontem moralitatis obiectivae. At neque subietivae, ut mox aperitur. Sufficit ergo *moralitatis*.

«*Possit ac debeat*». Dato et concesso quod *debeat*, nonne superfluit *possit*? Si enim debes, et potes. Praeterea non est ultroneum ac liberum sequi dictamen scientiae erroneae, sed stricte obligatorium: unde nullo modo est quaestio de posse, neque eo sensu quo dicunt Germani *dürfen*, neque eo quo dicunt *können*: prior enim excluditur, alter liquet .

Post «*in conscientia*». Addiderim *utcumque apprehensi*, quo apertius intelligamus eum ligare homines, sive per veritatem, sive per falsitatem percipiatur.

«*Quamdiu haec bona fides sine culpa perdurat*». Parum vigilata locutio. *Persuasio* potest cum culpa aut sine culpa perdurare, *bona fides* vero nequaquam. Nam cum culpa, vel antecedente vel concomitante, conciliari nequit. Bona fide errare idem est atque sine culpa errare (cf. n. 11, lin. 10). Formula in melius est reducenda, ex. gr. surrogando *persuasio* pro *bona fides* (Jelmini).

Art. X

1. Pag. 14, lin. 36 sqq.: Textus innuere videtur quod independentia creaturae a Deo et ordine morali demonstraret aliquam libertatem et dignitatem specialem. Re vera autem non est nisi miseria.

Pag. 14, lin. 36; pag. 15, lin. 2: Vera autem libertas filiorum Dei et vera personae creatae dignitas nonnisi in libera dependentia a Deo habetur (Döpfner).

2. «*Scientes et volentes*». Haec verba videntur superfluere, cum dixerimus *deliberatum*. Scientia et voluntas certe includuntur in conceptu deliberationis. Et in omnibus sequamur brevitatem, quae, ut poeta dixit, est substantia mentis (Jelmini).

3. Notio «libertas conscientiae» in hodierna societate etiam sensu positivo vindicatur contra «status totalitarii» arbitria (Pizzardo).

Art. XI

1. *Non solum veritas, sed etiam caritas.* In toto hoc commate id non placet, quod scilicet dividitur inter veritatem et caritatem, quasi caritas sit criterium agendi aliud quam ipsa veritas. Obligatio ex. gr. diligendi proximum eique ignoscendi nihil aliud est quam vis huiusce veritatis, videlicet diligendum proximum eique ignoscendum esse. Nullum enim praeceptum legis evangelicae non pendet ab aliquo dogmate theoretico, id est ab aliqua veritate, per rationem perceptibili, in Evangelio promulgata. Non enim deberem ignosci peccanti, nisi verum esset et per rationem perceptibile peccanti ignoscendum esse. Et eo sensu dicitur in Evangelio: *veritas liberabit vos*. Cave igitur ne videamur dualizare principium moralitatis, quendam sensum caritatis ap-

prehensioni veritatis iuxtaponendo. Caritas enim veritas est, imo suprema veritas, in lege Christi.

«*Et communitatis*». Vox improvisa et imparata in hoc contextu. Malim *salva veritate et iustitia* (Jelmini).

2. Pag. 15, lin. 17: Locutio est ambigua, cum saltem tentamina, prudentia servata, sint facienda ut fratres errantes cognoscant veritatem (Ruffini).

3. Pag. 15, linn. 15-19: «Vera enim caritas exigit etc...». Credo quod haec verba aliquam falsam impressionem poterint dare nempe quod Ecclesia aliquo modo acquiescit malis huius saeculi. Sufficiunt verba quae sequuntur: «Gemina conscientia christiana signetur oportet Christi veritate et caritate» (D'Alton).

Art. XII

1. Pag. 18, linn. 3-4: loco «obligationes partim ipsae naturae humanae immutabili nituntur» substituatur hoc modo: «obligationes partim etiam ex humana natura immutabili assumuntur». Prior modus etenim potest fieri aequivocus; alter melius respondet theologicae veritati (Siri).

2. Pag. 19, lin. 2: Totum caput et praesertim n. 12 non satis correspondent doctrinae Sacrae Scripturae de diversitate et divitiis donorum specialium et de «signis temporum» uti in verbo «kairòs» exprimitur. Forsitan in loco textus negativi et restrictivi in linea 2 emendari potest: pag. 19, linn. 2-3: ... diversitatem, quam «operatur unus atque idem Spiritus dividens sicuti vult» (*1 Cor.* 12, 11), minime tollere universalia...

Sic simul diversitas magis positive demonstraretur et simul ultima et profundissima ratio adduceretur, talem diversitatem non tollere unitatem. Et saltem indirecte per citationem cap. 12 ep. 1 ad Cor. indicaretur, quanti momenti pro aedificatione Corporis Christi fidelis acceptatio diversitatis donorum Dei sit (Döpfner).

3. *Illae obligationes valent, ubicumque et quibusve in conditionibus homo versetur.* Non satis caute videtur expressum, si tamen satis intellexi. Num illae obligationes etiam hominem astringunt, qui forte nullam habeat notitiam legis evangelicae et extra Ecclesiam versetur? Est aliquid inter obligationem legis naturalis et obligationem legis evangelicae: altera enim ad universos natos, altera ad renatos tantum extenditur. Igitur post verbum *valent* addendum erit *pro omnibus Christifidelibus*, omittendum homo immutandum *versentur* (Jelmini).

Art. XIII

1. Ni fallor verbum omittitur in pag. 18, lin. 29. Nonne debet legi sic: «conscientia recte efformetur non *tantum* de...»? (Lefebvre).

2. «*Tollere universalia*». Non satis perspicuum *tollere universalia*. Nam vulgo appellantur universalia species intelligibiles. Hic dixerim *regulas universales*. Sed absolute praestat subrogare verba *identitatem naturalem*: diversitates individuales variant, sed non tollunt identitatem naturae inter omnes homines, nec perinde identitatem legis naturalis seu moralis, consequentis ad illam (Jelmini).

Art. XIV

1. Pag. 19, linn. 36-37: loco expressionis « qua quis universe loquendo... », dicatur « qua quis *generice tantum* loquendo... » (Browne).

2. Pag. 19, lin. 36 sqq.: Ne videatur ac si intentio et opus mere iuxtaponantur (« praeter ») haec parva emendatio desideratur: Ipsa enim intentio hominis non est recta, si quis negligit investigare et implere divinam voluntatem mandatis suis expressam (Döpfner).

3. « *Dictamen conscientiae esse dialogum* ». Phrasis non bene refert sententiam improbandam. Quomodo *dictamen* erit *dialogus*? Concedo esse exitum dialogi seu conclusionem, sed dialogum non ita bene .

« *Neminem latet... Rom. 3, 8* ». Mens inclinat ut verba Apostoli *Rom.* 3, 8 hinc excludam, tamquam non bene ad rem. Illi auctores non existimant facienda esse mala, ut eveniant bona, aut bonum esse fieri mala, sed ea, quae secundum Evangelium sunt mala, non esse mala. Non contendunt posse peccari, ut bona inde exoriantur, sed eos actus prout tales bonos esse. Testimonium Apostoli prorsus omiserim (Jelmini).

Art. XV

1. Pag. 20: Dolendum esset, si impressio oriretur, ac si Concilium de caritate et dilectione primarie non positive loqueretur, sed magis in anxietate de periculis cogitaret, quae cum falso amoris conceptu excitari possunt. In fine huius numeri additur solummodo, quod caritas probari debet in observatione mandatorum — et recte quidem; sed sine difficultate posset adiici positiva orientatio ab ipso S. Augustino in tali adagio data: « dilige et quod vis fac » (In ep. Iohannis ad Parthos, tr. VII, 8; PL (Migne) 35, col. 2033): quod nempe caritas cum fide est vere radix et mater conscientiae purae et fidelis. Proponitur additio in sensu sequenti: pag. 20, lin. 35: ... -vantia, cum de vera dilectione proximi, per quam fides operatur (cf. *Gal.* 5, 6) valeat: « Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum » (*Gal.* 5, 14). Et iterum: « Qui enim diligit proximum, legem implevit; nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, et si quid est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio » (*Rom.* 13, 8 sq.). Sic Apostolus loquens de « caritate Spiritus » (*Gal.* 5, 13) nos docet de discretione spirituum, ut Spiritu ambulantes fugiamus « desideria carnis » (*Gal.* 5, 16). Et ipse Dominus monet: « Si... (textus ut in lineis 35 ss. habetur) (Döpfner).

2. « *Fidei... maior est* ». Animadversio grammaticalis. Est quidem in Vulgata *horum... maior* (*1 Cor.* 13, 13), sed est graecismus. Cum autem verba Apostoli hic non recitentur ad litteram cumque apud Latinos terminus comparationis ablativum casum usurpet, iuxta consuetum stylum Constitutionis praeferemus formulam: *fide, spe, ceterisque virtutibus maior est* (Jelmini).

3. Pag. 20, linn. 25-29: Ut accuratius et sine periculo controversiae res exprimatur, dicere suggererem « Nam istorum actus ex alio motivo vel impulsu virtuoso *directe* procedentes modo condigno augmentum praemii merentur, non tamen sine ipsa caritate ut radice » (Browne).

Art. XVI

1. Pag. 23, lin. 11: «Absit autem ut humanae personae dignitas fide dogmatum, morum disciplina, legibus ecclesiasticis *obnubilari putetur...*» esset melius, meo iudicio, quam «*obnubiletur*» (D'Alton).

2. Pag. 23, lin. 5: Post verba «dominium a Deo acceperit» proderit (ad dignitatem personae humanae luculentius, fortius inculcandam) adiungere verba: «ac prae omnibus creaturis visibilibus ex intima sua natura est immediate ad Deum ordinatus» (Cooray).

3. Pag. 23, lin. 9 sqq.: «Absit autem...». Nulla est ratio, cur talis veritas perpulchra modo negativo proponatur. Potius positive loqui possumus: Pag. 23, linn. 9-12: Haec autem humanae personae diginitas et fide dogmatum proclamatur et morum disciplina legibusque ecclesiasticis munitur, et non pure splendet nisi in eis, qui fide, spe et caritate et filiali obedientia Deo sese subiiciunt. Deo enim servire regnare est (Döpfner).

4. «*Legibus ecclesiasticis*». Non *legibus ecclesiasticis*, sed *observantia legum ecclesiasticarum* contendunt impii dignitatem humanae personae obnubilari (Jelmini).

Art. XVII

1. Pag. 23, lin. 22: «impetuum» ullius dicerem «passionum» (Ruffini: concordat Browne).

2. Pag. 24, lin. 11: Desiderandum videtur ut congruis verbis veram libertatem a prava libertinitate ac licentia distinguatur ac decernatur. Nostris enim diebus numero ac sensu abundant qui «velamen habentes malitiae libertatem» (*1 Pet.* 2, 16) ipsam «in occasionem dent carnis» [*Gal.* 5, 13]: (Cooray).

3. Tota huius numeri compositio desideratur magis constructiva. Primo enim intuitu videtur maximum periculum pro libertate personae venire a sociologis, qui aliquando *nimis generalizando* illam libertatis diminutionem, quae ex pessimis structuris socialibus, ex spiritu corrupto et ex psychopathiis oritur, prae oculis demonstrant. Pag. 24, linea 4 et sequenti insinuatur, quod zelus horum hominum nonnisi in hoc habetur: negare responsabilitatem ac proinde offensionem Dei. Sed res ex experientia nostra pastorali alium etiam aspectum praebet: Illae investigationes, si recte instituuntur et explicantur, *vias efficaces ad recuperandam pleniorem libertatem* demonstrant et praesertim magnam, immo saepe *permagnam responsabilitatem* et culpam eorum inculcant, qui quinque talenta acceperant et noluerunt ea adhibere in vera solidarietate. Procedendum ergo sic, uti nobis videtur:

1) Loquendum de illis permultis et periculosis causis, ex quibus saepe diminutio libertatis multorum habetur.

2) Studia et investigationes, quae tales causas explorant, laudantur et commendantur.

3) Monetur deinde, ne falsae generalizationes fiant, ac si hodie omnino homines generaliter loquendo incapaces essent «actum vere liberum» ponendi.

4) Solidarietas ad superandas illas causas pessimas inculcatur.

5) Benigna compassio cum illis, qui in usu libertatis adhuc debiles sunt, semper unita esse debet cum zelo pro causa libertatis, ita ut omnibus et singulis clarescat, quomodo recte utendo libertate adhuc imperfecta personaliter et solidarie condiciones meliores pro plena evolutione libertatis omnium efficiamus (Döpfner).

4. In n. 17, regula 20, recte condemnatur eorum opinio qui autumant in situatione hodierna ex diversis rationibus homines rarissime plena libertate morali gaudere. Sed quare haec non alio modo dicuntur — concedendo nempe omnes istas rationes enumeratas saepe revera magnum influxum habere in libertatem humanam, sed ex eo non posse concludi hominem semper vel fere semper sua libertate *plene* privari (Alfrink).

5. «*Extra Ecclesiae saepta*». Determinatio locativa sumitur hic pro attributo seu adiectivo. At parum consonat ingenio idiomatis latino et est graecismus. Ad melius esse grammaticale et ad perspicuitatem sententiae addiderim *degentibus*.

«*Impetuum violentiam*». Supple *animorum impetuum*. Sunt enim plurima genera impetuum in hodierno hominum commercio. Sed longe praestabit, si dixerimus *adfectuum violentiam* (Jelmini).

Art. XVIII

1. Quaeritur an his verbis analysis psychologica omnino prohibeatur, quia essentia talis analysis in eo consistit, ut aegrotus totaliter et inconditionaliter se tradat medico (Frings).

2. Ex contextu non clare satis mihi proscriptus videtur usus violentiae in procedura iudiciali (O'Connor).

3. In n. 18 et saepius hodierna scientia psychologica et psychiatrica non quidem sine restrictione condemnatur, sed cum magna cautela tractatur. Et revera saepius cum magna cautela tractanda est. Sed quare non dicitur quod scientia ista necessitatibus hodiernis saepius etiam magnam affert utilitatem? (Alfrink).

Art. XIX

1. «*Disciplinas exactas*». Non recte cum technicis consociantur, quia non spectant per se ad aliquid operandum, ut technicae, sed circa obiecta mere speculabilia versantur. Quod si ad operandum adhibentur, iam desunt esse scientiae exactae iuxta usitatum dicendi morem, et ad technicam transgrediuntur.

«*Cum Deus ab initio... creaturae*». Concedo Deum in initio constituisse hominem, ut dominaretur creaturae, sed hic finis intra paradisum edenicum continetur, a quo cum homo fuerit pulsus, et ad altiorem ordinem per reparationem a Verbo evectus et reformatus, non amplius est habendus pro vero ac praecipuo fine hominis haec dominatio et inlaboratio terrae, nec genus humanum retrahendum ad paradisum edenicum, quod ad paradisum caeleste immediate vocatum est. Unde nolim *ab initio*, tanquam constitutio primaeva etiam nunc maneat, sed tantum *in initio*. Ne technocratiam, imo technolatriam permittamus.

«*Per se laudanda*». Non sunt per se laudanda, meo iudicio, sed eatenus laudanda,

quatenus recto tramite in finem moralem diriguntur eique inserviunt. Nam per se indifferentia potius dicenda sunt in ordine moralitatis, quandoquidem nullus est valor, ne subalternus quidem, quin ab essentiali ordinatione in ultimum finem vim suam accipiat et per eam ex neutralitate morali egrediatur ad valorem verum. Ceterum subsequentibus verbis *si recte pertractentur* etc. et in fine commatis 20 in hanc sententiam ipsum schema devenire videtur.

«*Felicitatem destinavit*». Velim determinetur quae sit ea *felicitas*, utrum aeterna, an temporalis, Aeternam vix dicere poteris, cum ea commoda et technica per se indifferentia sint. Temporalis autem nihil ad rem. Revera puto universas artes technicas *adiaphora* prorsus esse nec ad virtutem hominis conferre, sed tantum posse ad virtutem per virtutem converti. At nihilo magis. Datae sunt ad exercitium virtutis, tamquam materia, non autem ad promovendam virtutem; nec faciliorem, sed difficiliorem faciunt virtutem: naturam enim perficiunt, at minime personam: populos faciunt potentes et magnos in mundo, «potentes a saeculo» (*Gen.* 6, 4), quos Dominus reprobavit, non autem pios et *Deo* servientes. Quibus de causis vel omiserim *felicitatem*, vel saltem determinaverim adiecto verbo *temporalem* (Jelmini).

Art. XX

1. In pag. 25, lin. 21, expressio «res sacrae» deleatur. Protestantes etiam benevoli non raro aegre ferunt tales expressiones, ac si gratiam aliquid in se sistens et solutum ab actione Dei consideraremus (Döpfner).

2. «*Quia humanae culturae augendae sunt instrumenta*. Locutio non satis perspicua. Potest primo intelligi colligando phrasim *quia humanae... instrumenta* cum verbis *impium... est*, et tunc sonabit: *impium est etc. quia eae disciplinae humanae culturae augendae (solummodo) instrumenta sunt*. Potest secundo intelligi colligando phrasim *quia humanae... instrumenta* cum verbo *identificare* et tunc sonabit: *impium est... identificare propterea quod istae artes sint instrumenta augendae culturae*. Si secunda sententia erat in mente dicendum erat cum subiunctivo *sint instrumenta* (ratione, ut dicunt grammatici, obliquitatis). Si prima, ut probabilius videtur, evolvendus erat sensus: ex. gr. *sunt enim mera instrumenta nec rationem finis, idest Regni Dei, ullo modo gerunt* (Jelmini).

Art. XXI

1. Rogo ut in his duobus numeris (20 et 21) adhuc magis positive delineetur responsabilitas christianorum quoad res temporales et praesertim quoad nova media technica, e.g. in n. 21 prima propositio hoc sensu facile mutari potest.

Pag. 26, lin. 4: Ad evitandam falsam impressionem lamentationis pessimisticae suadetur, ut in hac linea post «regno Dei» inseratur «haud raro» (Döpfner).

2. Concedendum est in historia Ecclesiae fuisse tempora vel loca, in quibus revera mala terrena, specialiter socialia, minus quam recte aestimabantur; forsitan etiam hodie in aliquibus locis talia inveniuntur (Frings).

3. Pag. 25: De aestimatione valorum temporalium (ut dicitur in textu) ex parte

Ecclesiae, ampliora dicerem, ad removendam difficultatem quae saepe auditur: Ecclesiam paradisum seu felicitatem in altera vita promittere, sed interea meliorem hominum conditionem, hisce in terris, negligere (Ruffini).

Art. XXII

1. Pag. 28, lin. 12 «retardatur» dixerim «imminuitur» (Ruffini).

2. Optime textus incipit proclamando actionem liberatricem Christi. Attamen haec veritas fundamentalis et insuper applicatio eius ad singulos magis illustrari posset per textum *Rom.* 8, 2: pag. 28, linn. 1-4: Dominus noster Iesus Christus per mortem suam piissimam regnum utrumque tam peccati quam mortis destruxit. Quoscumque Spiritu baptizavit, vere liberavit a dominio peccati, si spiritu ambulant, dicente Apostolo: «Lex enim spiritus vitae in Christo liberavit me a lege peccati et mortis» (*Rom.* 8, 2). Nihilominus... (textus, uti in linea 4 habetur, prosequitur): (Döpfner).

3. «*Fervor retardatur*»: *fervor* contrariatur frigido, non tardo. Malim igitur propter convenientiam conceptualem *fervor refrigescit* (Jelmini).

Art. XXIII

1. Pag. 28, lin. 22. Haec verba, meo iudicio, nihil addunt doctrinae et poterint dare falsam impressionem quod ad peccatum mortale requiritur ut saltem fiat «cum contemptu Dei» quod facile potest minus recte intelligi (D'Alton).

2. Pag. 28, lin. 19: dicerem «amplectitur enim quandoque cum plena» (Browne).

3. Pag. 28, linn. 15-22: Constructio difficilis intellectu. Forsitan sufficit parva mutatio in linea 19 et 21: p. 28, lin. 19, amplec*tendo* («enim» deleatur!) cum plena...; p. 28, lin. 21 ac dese*rendo* media... (Döpfner).

Art. XXIV

1. Argumentum allatum (pag. 29, lin. 9 ss.) e lapsis non probat, quia de sententia in foro externo non possumus concludere ad culpabilitatem in foro interno de peccato mortali subiectivo. Etiam nescimus e Scriptura ac Traditione si S. Petrus mortaliter subiective peccavit (Richaud: concordant Valeri, Lefebvre).

2. Pag. 29, lin. 8: Facile evitari potest verbum nimis usitatum «graviter» mutando: contradiceretur *aperte*... (Döpfner).

3. In n. 24, pag. 29, regula 7 et sqq., nescio an quae hic dicuntur modo sic generali de negatione Christi tempore persecutionum, pro fratribus nostris persecutis in regionibus per communistas occupatis iuxta sint et caritate plena (Alfrink).

4. Post «*laborat*». Ad perspicuitatem sententiae in re magni momenti velim adiiciamus: *virtus enim non praesupponit libertatem ab influxu malorum effectuum, sed liberationem ab huiuscemodi influxu ipsa operatur.* Alioquin virtus seipsam praesupponeret (Jelmini).

Art. XXV

1. Pag. 29 propositio in linn. 23-25 plane deleatur vel addatur in linea 24 post verbum «sunt»: «merus» (scil. effectus). Nam praeter sensum theologicum peccati adest etiam realitas psychologica, nempe *insatisfactio et frustratio*, quae naturaliter sequitur ex peccato et, nisi per reditum ad Deum superatur, fovet nova peccata (Döpfner).

2. «Peracto». Propono *sese agitante*. Non enim iam peractus est hic conflictus, sed agitur. Quod si peractus esset, evanesceret anxietas. Unde psychoterapia tendit ad consummationem et resolutionem conflictus, ut morbus vincatur (Jelmini).

3. Loco «statibus mere psychologicis» dicatur «statibus mere psychicis» (Frings).

Art. XXVI

1. Pag. 29, lin. 28 ss., «non sufficit lethalia peccata vitare»; dixerim simpliciter «non sufficit peccata vitare» (Ruffini).

Art. XXVII

1. Pag. 30, lin. 16, loco «generatim» melius «saepe», ne exaggeratio minuat vim textus (Döpfner).

Art. XVIII

1. Ad pag. 31, lin. 1, proponere liceat «reprobantur» (Sépinsksi).

Art. XXIX

1. Loco «tanem» lege «tamen» (D'Alton).

2. Pag. 33, lin. 5, dematur «quandam», quia apparet posse minuere veritatem rei (Siri).

3. «*Sequitur... ut considerentur et tractentur*». Conceptus patet. Locutio non satis accurata; *sequitur* non *ut considerentur et tractentur*, quod de facto intelligi poterit, sed *ut considerari et tractari debeant*. Non sufficit subiunctivus modus in tali constructu ad evidentiam necessitatis.

«*Gaudeat etiam aliis qualitatibus*». Hanc pericopen non satis intelligo. Praeterea cur loqueris de *qualitatibus*, cum postea sermonem habeas de eius *fine* primario (ad matrimonium etc.). Nonne de *aliis finibus* potius erat dicendum? (Jelmini).

Art. XXX

1. Emendetur schema iuxta ea quae ponuntur in numero 30 in ultima paragrapho, quae incipit: «Attamen nullo etc...» (Masella).

2. *a*) Pag. 33, lin. 31: «unde nefas est proprium sexum iam sufficienter determina-

tum mutare» accuratius dicerem «unde nefas est conamina facere ad mutandum proprium sexum si iam sufficienter sit determinatus».

b) Pag. 34, lin. 3 ss., vel in quibusdam casibus exceptionalibus hanc propositionem puto esse periculosam propterea omittendam.

Lin. 7: «organorum» adderem «sexualium»; lin. 28: «usus» melius «actus» (Ruffini).

3. Pag. 34, lin. 3. Quinam sunt isti «casus exceptionales» qui non comprehenduntur sub principio «quando sanitati totius hominis aliter provideri nequeat?» (D'Alton cui accedunt Browne, Godfrey, Felici).

4. Pag. 34, linn. 5-12: opportunius videtur ea demere quae dicuntur. Etenim hic habemus textum dogmaticum definitivum, dum in illis lineis sermo est de re certe vera de qua tamen aliquid novi scientia posset edicere. Agitur de prudentia (Siri).

5. In n. 30, pag. 34, reg. 3 et 4 — ubi dicitur «organa genitalia mutilare et infecunda reddere», «in quibusdam casibus exceptionalibus Ecclesiae doctrinae conformibus» — nonne melius esset hic modo minus generali loqui et casus istos exceptionales enumerare? (Alfrink).

6. «*Vel in quibusdam casibus etc.*». In re tam gravi nimis generalis et indistincta formula non placet. Velim citaveris, quinam sint tales casus. Censeo omittendum.

«*Etsi solus et verus progressus intenditur scientiae*». Non placet et veritati obstare videtur haec hypothesis. Nullus adest verus progressus scientiae, quotiescumque cognitio rerum expetitur sine respectu legis moralis per illicitam experimentationem. Subrogaverim ergo *etsi progressus scientiae illicitis experimentationibus obtendatur*. Non enim quaecumque cognitio licentiatur ab ordine morali, sed sphaera cognitionis sphaera moralitatis circumscribitur, quemadmodum Pius XII docuit in Allocutione ad Congressum hystopathologicum 13 sept. 1953 (Jelmini).

Art. XXXI

1. «*Quo... angelis quodammodo assimilantur*». Vulgata quidem et apud Patres haec assimilatio. Sed in dubio mihi est, utrum ad paraenesim et poeticum sermonem proprius accedat, an strictam rationem constituat. Nimis sunt heterogeneae natura angelica et natura humana; et quomodo hominem angelo comparabis in virtute, quae angelo *prorsus impossibilis est*? De Christo et B. Virgine contra stat exactissime similitudo, propter communem nobiscum humanam naturam. Dices fortasse non esse comparationem de virtute hominis ad virtutem angeli, sed de virtute ad statum. Sed tunc evanescit vis comparationis. Libenter totam phrasim omissam viderim (Jelmini).

2. Pag. 35, lin. 9 ss. Maluerim si hoc modo dicatur: «Castitas licet neque unicus neque primus sit valor in vita morali hominum, valor tamen est sine quo vita moralis integra nulla existit; nec denegari quisquam praesumat quanti sit pretii coram Deo et etiam coram hominibus casta vita...» (D'alton).

3. Quaeritur an illis verbis: «Grave igitur officium habet homo etc...» definiatur doctrina in luxuria non dari parvitatem materiae (Frings).

Art. XXXII

1. Pag. 35, lin. 38. Terminus « initiatio sexualis » minus aptus videtur, quia in litteratura sumitur saepissime non in sensu instructionis vel institutionis de vitae sexualis momento et officiis (Pizzardo).

2. *a*) Pag. 35, lin. 25-27, « non est sequenda... nec sequenda... » melius, ut opinor, est dicere: « reicienda... pariter damnanda ».

b) Lin. 36, « nulla attentione facta » melius « neglectis hominum conditionibus post Adae peccatum ».

c) Pag. 36, lin. 1-4, « ... commendat » adderem: « per parentes vel prudentes institutores impertiendam »; lin. 18 « occasiones » adderem: « quae proximae dicuntur » (Ruffini).

3. *a*) Pag. 35, lin. 35: affirmatio « non est sequenda praxis qua actus etc. » valde debilis videtur. Malim ponere « Ideo omnino reprobanda est opinio vel praxis secundum quam... ».

b) Pag. 36, lin. 25. Forsitan aliquid dici debet de officiis eorun qui organa « opinionis publicae » moderantur ephemerides, Radio-Television etc. (D'Alton).

4. Estne prohibita *omnino* initiatio sexualis promiscua? (Frings).

5. *a*) Pag. 35, lin. 25, loco vocis « praxis » ponerem « opinio »; *b*) pag. 36, lin.1, loco vocis « rectam » ponerem « prudentem » (Browne).

6. « *Animi redempti* ». Animus, italice « anima », est usus classicus, sed minime concordat cum latinitate nostra. Vide in hac Constitutione cap. 5 n. 23. Malim *animae... redemptae* (Jelmini).

7. In nova Constitutione speciali de Castitate paranda simul cum moralitate de re matrimoniali et familiari, erit locus loquendi de recta educatione sexuali iuvenum iuxta principia evangelica ita ut in hac delicata materia semper evitentur excessus et exaggerationes (Marella).

Art. XXXIII

1. In n. 33, pag. 37, reg. 6 et seq., iure condemnatur omosexualitas. Sed quare Ecclesia hic non demonstrat suam misericordiam maternam erga homines miseros ista dispositione physiologica affectos? Si Ecclesia nihil facit ac istam condemnationem proclamare, forse melius nihil diceret de ista materia. Quid homines isti ab Ecclesia exspectant, est visio quaedam christiana de sua situatione humana — visio nempe christiana cum qua vivere possunt ut homines forse non omnimodo felices sed saltem in sua situatione contenti et ut boni christiani. Cum sola condemnatione problema hoc non est solutum. Et hoc quidem valet pro multis condemnationibus in hac Constitutione contentis (Alfrink).

2. *Habendos*. Vox penitus supervacua et inepta: non accusant *habendos esse*, sed *esse* (Jelmini)

3. Pag. 37, lin. 1: Enumerentur criteria. Non videtur sufficere dicere quia sunt; requiritur ut dicatur quae sint (Siri).

4. Nihil dicitur contra pericula habitudinis, quae dicitur «Pruderie» (Frings).

5. *a*) Pag. 37, lin. 16, loco «eosque» lege «eousque»; *b*) pag. 37, lin. 25, loco «ac si» melius «secundum quos» (D'Alton).

Artt. XXIX-XXXIII simul sumpti
seu de Capite VI «De Castitate»

1. In textu laudabiliter dicitur clare, quod Constitutio castitati non vult dare locum omnino singularem. Tamen si in tota hac Constitutione praeter principia generalia de ordine morali nonnisi de castitate tractatur, tunc talis impressio oritur.

Melius esset, si totum hoc caput de Castitate et Pudicitia, quod ceteroquin vere habet suam utilitatem et actualitatem, insereretur speciali Constitutioni de Matrimonio et Familia, cum etiam theologice sic tota pulchritudo et natura castitatis melius consideretur sub luce earum veritatum, quae sunt circa mysterium matrimonii et mysterium virginitatis (Döpfner).

2. Caput VI «De Castitate et de pudicitia christiana» melius transferatur ad Constitutionem quae tractabit de Matrimonio et de Familia (Agagianian, cui accedunt Valeri, Quiroga y Palacios, Montini, Godfrey, Confalonieri, Richaud, Marella, Lefebvre, Perrin, Sépinski, Janssens).

2

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. 54/SE

1 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nelle sedute plenarie dello scorso mese[1] in vista degli emendamenti da apportare agli

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 185-196; 202-229; 234-247; 424-478.

Schemi *De ritibus in Ecclesia*,[2] *De Patriarchis Orientalibus*,[3] *De communicatione in sacris*.[4]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, l'Eminenza Vostra è pregata di far esaminare le proposte dal Segretario della Commissione, cui Ella presiede, dal Redattore dello Schema, cui gli emendamenti si riferiscono, e da un Esperto di Sua fiducia, con il compito di riferire quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed indicare i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Questa Sottocommissione si riserva di tenere riunioni comuni con le suddette autorevoli Persone, qualora lo riterrà opportuno a seguito delle risposte avute.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine, non oltre il giorno 10 del corrente mese.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo umil.mo
servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Amleto Giovanni Card. CICOGNANI
Presidente della Pont. Commissione delle Chiese Orientali
Preparatoria del Conc. Vaticano II

---

[2] *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de ritibus in Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 8; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 179-182; vol. III, pars II, pp. 189-191.

[3] *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de patriarchis orientalibus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 10; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 197-200; vol. III, pars II, pp. 192-195.

[4] *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 8; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 229-232; vol. III, pars II, pp.196-198.

ADNEXA

I

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 18 ianuarii 1962 circa schema decreti

DE RITIBUS IN ECCLESIA

Prooemium

1. In pag. 3, lin. 6, deleatur v. «religiose» (Tisserant).

2. In pag. 3, lin. 7, sufficeret dicere: «Rituum diversitate manifestatur quod Ecclesia ad omnes spectat populos, nullo nationis habito vel stirpis discrimine» (Tisserant).

3. Opportunum est ad vitandam confusionem ut substituatur nomen Congregationis pro Ecclesia Orientali hoc modo «Congregatio pro Ritibus Orientalibus» vel Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus, ut dicitur feliciter nunc Commissio pro Ecclesiis Orientalibus (Tappouni).

Ad I

1. In pag. 4, linn. 19-20: Omnino dedecet quod societas quaedam fidelium ritus dicatur. Unde dicerem: «... in coetibus hierarchia iunctis, qui ritibus distinguuntur et particulares Ecclesias efficiunt» (Tisserant).

2. In pag. 4, lin. 21, scriberem: «Istae particulares Ecclesiae...» (Tisserant).

3. Linn. 18 et 19, mihi videtur non recte dici: «qui fide, sacramentis et regimine uniri in particularibus ecclesiis», cum praeter unitatem fidei, sacramentorum et regiminis, quarta servanda sit unitas, nempe unitas communionis, qua fideles universi inter se coniunguntur sicut membra unius corporis, quod est Ecclesia, non particularis, sed universalis (Ruffini).

4. Lin. 22, et alibi incongrue omnino, ut opinor, promiscue adhibuntur nomina «ritus» et «particulares Ecclesiae» (Ruffini).

5. Ad confusionem evitandam vox «ritus» sufficit (Cicognani A.).

6. Vox «ritus» adhibeatur tantum pro re liturgica non pro «Ecclesia orientali (Bea).

7. Minus placet terminologia secundum quam vox «*Ritus*» accipitur ut synonyma cum voce «*Ecclesia particularis*». Vox *ritus* potius accipitur in communi loquela theologorum, ut quid *pertinens* ad Ecclesiam particularem etsi forte huius distinctivum (Browne).

8. Quoad par. 1 proponerem novam redactionem: «Sancta Ecclesia Catholica, corpus Christi mysticum coalescens fidelibus, qui fide sacramentis et regimine uniuntur, *admittit tamen varietatem coetuum* sacram hierarchiam singulis propriam habentium et propriam quoque liturgiam seu Ritum» (Browne).

Ad III

1. In p. 5, linn. 1-5, scriberem: «Omnes particulares Ecclesiae aequali pollent dignitate, aequalibus fruuntur iuribus atque aequalibus tenentur obligationibus. Nulla earum ratione proprii ritus caeteris praestat; aequali pollent iure et aequali tenentur obligatione catholicae propagandae fidei sub moderamine Romani Pontificis» (Tisserant).

2. Deleantur verba «atque aequalibus tenentur obligationibus» (Pla y Daniel).

3. Loco verba «aequali» adhiberem «idem», saltem quando est sermo de sanctitate ac dignitate; idcirco dixerim «eadem pollent sanctitate ac dignitate» (Ruffini).

4. Optatur expositio brevis et magis accurata, ex gr. art. III, qui in tres numeros dividitur, ad unum redigi potest (Cicognani A.).

5. Proponerem novam redactionem par. 1: «Particulares Ecclesiae proprium Ritum habentes aequali iure participant Ecclesiae Catholicae sanctitatem, aequali quoque ratione fruuntur eius iuribus et privilegiis, aequali quoque ratione tenentur eius obligationibus iure divino exortis» (Browne).

Ad IV

1. Lin. 12, scriberem: «Summus Pontifex proprium habens ritum ut episcopus urbis Romae, potest aliis ritibus celebrare ut successor Beati Petri vi primatu super Ecclesiam universam» (Tisserant).

2. Mihi videtur superfluum hoc statuere, cum plena libertate R. Pontifex gaudeat (Gut).

3. Proponerem: «Romanus Pontifex nullo ritu particulari tenetur», et sufficit (Browne).

Ad V

1. In par. 1 dicerem: «Omnes et singuli fideles ritum retinent ubique terrarum, quem debent colere et, prout possunt, observare» (Tisserant).

2. Addatur *pro posse* servare debent (Cicognani A.)

Ad VI

1. Mihi videtur delendum: de futuribilibus nihil dicendum est (Tisserant, cui consentit Pla y Daniel, Ruffini, Cicognani A., Meyer, Browne).

2. Retineatur: Bea, Frings, Šeper.

Ad VII

1. Extra regiones orientales in dioecesibus, ubi existit ritus proprius, iis qui ex fide orthodoxa, sic dicta, in Ecclesiam Catholicam admittuntur, ius alium ritum seligendi

concedere oportet (Alter, cui consentit Léger, Ottaviani, qui petit maiorem libertatem in mutatione ritus: ita Bea, Gori, O'Connor, Silva Santiago, Beras, Perrin, Šeper).

2. In lin. 3, legatur «proprium ritum», verbis «quem habent» deletis (Tisserant).

3. Res est attente consideranda quae proponitur in art. VII. Hic intendit abrogare can. 11 § 1 cod. Or., quae fuit lex diuturnae et probatae experientae.

Restrictio intelligitur in regionibus Orientalibus, ubi neo-conversus praesumitur cognoscere ritum etc. Sed aliud dicendum est de illis qui vivunt in regionibus Occidentis ac praesertim qui illic nati sint et adoleverint. Si eis imponitur ritus Orientalis, quia avi eorum erant Maronitae aut Chaldei aut Armeni, et ita porro, valde indignantur et omnino recusant, ac tandem malunt extra Ecclesiam remanere.

Videtur igitur can. 11 § 1 M.P. Cleri Sanctitati servandus esse. Ad summum, art. VII in schema propositus compleri poterit addendo voces «in regionibus orientalibus» post prima verba «Baptizati acatholici» (Cicognani A.).

Ad VIII

1. Inter causas ob quas valet concedi transitus ad alium ritum, expresse includantur conservatio fidei et unitas praxis religiosae in familia.

Propono etiam quod servatur privilegium mulieris seligendi ritum sponsi occasione vel durante matrimonio (Léger, cui consentiunt Cicognani A., Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Suhr).

Ad IX

1. Ordo articulorum mutandus: «Pro rituum orientalium praeservatione constituendae sunt paroeciae personales quotiescumque fidelium numerus sufficiet».

«Propria hierarchia constituenda erit ubicumque numerus paroeciarum postulaverit ad clerum gubernandum et iuvenum praeparationem ad sacerdotium procurandum» (Tisserant).

2. Ad 2 quaero quot saltem debent esse fideles ut paroecia personalis erigatur? Occasione capta, fateor me non intelligere cur semper et ubique fideles cuiusvis ritus ab alio ritu frequentando a se abstinere debeant. Si fideles, e.gr. aliquius ritus orientalis pauci sint, cur frequentare non possunt alium ritum, si in loco sit, non excluso ritu latino? (Ruffini).

3. Dictio in meliorem formam redigi posse videtur, si primo loco nominentur *paroeciae*, constituendae ubi adest numerus sufficiens fidelium, ac postea etiam *dioeceses*, si id fieri potest (Cicognani A.).

Ad X

1. Si art. supprimendus non est (agit can. 4 M.P. «Cleri sanctitati»), loco vocis *debent* potius dicerem *curent* (Cicognani A.).

Ad XI

1. In p. 7, lin. 1, quid sibi vult locutio «Instituta similia»? Si agitur de Institutis saecularibus vel de Societatibus presbyterorum sine votis, hoc aperte dicatur (Tisserant).

Emendetur Schema iuxta observationes factas:

Ab Em.mo Card. Tisserant: Pizzardo, Aloisi Masella, Ferretto, Copello, McGuigan, Valeri, Siri, Léger, Confalonieri, Richaud, Marella, Döpfner, Meyer, Roberti, Jullien, Paulus II Cheikho, Silva Santiago, Antezana, Beras, Lefebvre, Perrin, Bazin, Bernard, Bernier, Ngô-dinh-Thûc, Verwimp, Sépinski, Janssens.

Ab Em.mo Card. Ruffini: Pizzardo, Ferretto, Meyer, Silva Santiago, Beras, Ngô-dinh-Thûc.

Ab Em.mo Card. Cicognani A.: Godfrey, Marella, Di Jorio, Roberti, Paulus II Cheikho, Felici, O'Connor, Silva Santiago, Perrin, Šeper, Bernard, Verwimp, Suhr, Sépinski, Janssens.

A Rev.mo P. Browne: Ferretto, Cento, Richaud, Marella, Döpfner, Roberti, Silva Santiago, Bernier.

II
OBSERVATIONES
a Patribus factae in sessione commissionis centralis die 18 ianuarii 1962 circa schema decreti
DE PATRIARCHIS ORIENTALIBUS

Observationes generales

(Prooemium)

1. Coram in oculis tam optatam unitatis christianae restitutionem habentes, ne inferiorem alioquin ostendant prae separatis Patriarchis, conditionem catholici Patriarchae; opportunum videtur Concilium has magni momenti res particulatim tractare:

a) Patriarcharum institutum antiquo restaurare splendore.

b) Patriarchis iam possessam et saepe amissam reddere iurisdictionem.

c) Ecclesiarum Orientalium sollemniter ius nativum legitimum declarare et earum Ritus in originis integritate potius tueri.

d) Patriarcharum, qui suas directe Ecclesias gubernant, personalitatem claris definire verbis.

Item optandum videtur in nova codificatione orientali, terminis valde diminutis circumscribere casus in quibus Patriarcharum exercitium potestatis facultatibus indigeat (Tappouni).

2. Expressio «mediante tamen Romano Pontifice» est formula nova; quaeritur, an habeat sensum dogmaticum, proinde semper et ubique sit et fuerit verificata, an sensum iuridicum, ideoque decursu temporum variabilem. In primo sensu sumptam negarem, in secundo concederem. Confer Concilium Vaticanum I (DENZINGER 1828).

Ad expressionem «quaedam Pontificiae potestatis primatialis participatio» dico: *Non placet* (Frings).

3. Pag. 6, linn. 26 et 34. Dictio «*supra*-episcopalis» male sonat. Insuper puto non convenire cum rei veritate affirmationem: «Patriarchalem potestatem esse quandam Pontificiae potestatis primatialis participationem» cum Summus Pontifex dicatur Patriarcha Ecclesiae Occidentalis, non Ecclesiae universae, cuius est Primas et Caput. Nomen *Patriarchae* pro Papa est tantum titulus honoris ut sunt alii, sed non titulus iurisdictionis (Ruffini).

4. Linn. 14-15: «claritatis causa, forsitan dici debet: «ea in hierarchia ordinis non est nisi accidentalis in *usu licito potestatis* vel ad hierarchiam iurisdictionis est referenda» (D'Alton).

5. *J'approuve dans son ensemble ce Schéma*, qui est de la plus grande importance pour l'avenir de l'union des Eglises. Les droits qui y sont revendiqués pour les Patriarches catholiques orientaux ne visent pas leur humble personne, mais leur mission. De la façon dont l'Eglise catholique traite ces Patriarches orientaux catholiques, l'orthodoxie conclura à la façon dont ses Patriarches seront traités dans le catholicisme le jour où l'union pourra se faire.

J'ai cependant *quelques critiques à faire* aussi bien au préambule qu'à la partie dispositive:

A. *Le préambule*, me semble-t-il, doit être refait. En premier lieu, ces lignes, destinées en principe à introduire et à justifier les droits reconnus dans la suite aux Patriarches, semblent vouloir plutôt minimiser ces droits, comme si l'on craignait qu'ils ne fussent une entorse à ceux du Souverain Pontife. Le but de ce préambule n'est pas clair. Il cache inutilement des sous-entendus. Non seulement les droits des Patriarches ne lèsent pas ceux du Souverain Pontife, mais ils les corroborent. «Honor meus in honore fratrum meorum», disait le Pape S. Léon. Aussi la rédaction de ce préambule apparaît plutôt compliquée. Voici quelques exemples:

1) Page 5, ligne 6: «Episcopi quoque, Apostolorum successores, ex divino iure, *mediante tamen Romano Pontifice*, plena pollent potestate...». Cette intervention ou «médiation» du Pontife Romain dans la transmission du droit divin aux évêques nous semble contraire à la tradition de l'Eglise. Je crains qu'elle ne prête à confusion et que certains ne veuillent lui donner un sens qu'elle n'a pas, p.ex. celui de dire que tout pouvoir dans l'Eglise émane immédiatement et exclusivement du Pontife Romain.

2) Page 6, lignes 1-4: «Si autem... prae oculis iura habeantur, quae saeculorum decursu *tacite vel expresse a Suprema Auctoritate concessa sunt...*». Ce membre de phrase prête aussi à équivoque. L'institution patriarcale n'a pas dépendu toujours et exclusivement d'une concession tacite ou expresse du Souverain Pontife. Elle a été aussi le fait des conciles oecuméniques, comme le reconnaît le n. II du Schéma proposé: «quippe qui amplissima potestate, a Romano Pontifice vel a Concilio Œcumenico data seu agnita...». Or le Concile œcuménique, même s'il requiert la confirmation du Pape, n'est pas une seule et même autorité avec lui. L'expression «Suprema Auctoritas» dé-

signe d'ailleurs dans le droit canonique aussi bien le Pontife Romain que le Concile œcumenique. Il serait bon d'éviter l'équivoque en clarifiant la pensée.

3) La même équivoque se retrouve un peu plus loin, page 6, lignes 35-36, où le Patriarche est dit avoir un pouvoir supra-épiscopal «*ex participatione Pontificiae potestatis*». En un sens, il est vrai de dire que les Patriarches, en tant que chefs d'Eglises particulières, participent en quelque sorte à la sollicitude universelle du Pontife Romain. Mais veut-on dire aussi que tout pouvoir supra-épiscopal, qu'il soit métropolitain, primatial ou patriarcal, est nécessairement une émanation ou une délégation du pouvoir suprême du Souverain Pontife?

L'auteur du préambule semble vouloir consciemment glisser vers une théorie, nullement définie, — et qu'il n'est pas opportun de définir ou même d'encourager aujourd'hui, — selon laquelle tout pouvoir dans l'Eglise serait une délégation ou une émanation dou pouvoir du Pontife Romain (Maximus IV).

6. Fiat nova redactio; verum est quod debemus Ecclesiam respicere ut est hodie sed oportet etiam unionem possibilem cum Ecclesia Orthodoxa prae oculis habere (Suhr).

7. *Pag. 5, linn. 1-9.* Textus tractare videtur praesertim de potestate iurisdictionis tum Romani Pontificis, tum Episcoporum, uti demonstrant illa verba (linn. 3-4) «plenitudinem *potestatis regendi* fideles», (linn. 8-9) «*potestate... gubernandi fideles*».

Unde non recte concluditur (lin. 10): «Episcopi proinde ex eadem divina institutione aequalem inter se et *parem cum ipso Romano Pontifice* potestatem *ordinis* episcopalis habent».

Melius fuisset initio distinguere inter potestatem ordinis et potestatem iurisdictionis, atque concludere iure divino potestatem ordinis episcopalis esse parem in Papa et Episcopis, et potestatem iurisdictionis esse inaequalem in Papa et Episcopis, aequalem autem inter Episcopos. Deinde dicendum erat, sicut in lin. 13: «Si qua igitur potestatis diversitas inter Episcopos reperitur...».

Pag. 5, linn. 33-34. Loco «iure humano», melius videtur dicere «iure *ecclesiastico*».

Pag. 6. lin. 26. Cum dictum sit (pag. 5, lin. 13) potestatem ordinis episcopalis esse unam, immo et parem in Romano Pontifice et Episcopis, non videtur conveniens loqui de potestate «*supra-episcopali*».

Textus sic confici posset: «Patriarchalis haec potestas est potestas iurisdictionis in Episcopos, a iure ecclesiastico concessa et ad normam iuris sub auctoritate Romani Pontificis exercenda» (Philippe).

8. Magna quaestio est et ad unionem ecclesiarum efficiendam maximi momenti: maturius tamen videtur consideranda esse, ulteriori studio ex parte specialis coetus huius nostrae Commissionis, et a Commissione de Ecclesia Orientali (Cento: concordant Agagianian, Muench, Meyer, Di Jorio, Felici, Silva Santiago, Antezana, Yago, Suhr).

Art. IV

1. In § IV, dicitur in ultimis verbis paragraphi: «adiutorio... imprimis Sanctae Romanae Ecclesiae».

Melius diceretur «Sanctae Romanae *Sedis*», ne detur impressio quod Sancta Romana Ecclesia exterior est Patriarchis orientalibus (Léger).

Art. VII-VIII

1. Nequit aliquis dicere quod titulus patriarchalis magis deceat in plagis orientalibus (Tisserant).

Existimo esse supprimendum articulum totum, quod si substantialiter servetur, omittatur saltem id a S. Synodo *exoptari* (Ruffini).

2. Exoptat schema ut novi patriarchatus constituantur (VII-VIII). Hoc pertinet ad organizationem Ecclesiae. Si agitur de locis in quibus fuit organizatio patriarchatus vel ubi praeminent acatholici qui habent patriarchalem organizationem, res est possibilis, quamvis agatur de negotio melius tractando in Commissione mixta. Si agitur de locis in quibus nec est nec fuit organizatio patriarchalis, res non videtur esse admittenda. Etenim non est necessaria, sicut experientia demonstrat (quia optime agunt coetus episcoporum cum suis praesidibus), induceretur complicatio et differentia perniciosa respectu aliarum nationum. Quod sint patriarchae a clarissima traditione probati nihil officit quia ratio historica iustificat; quod sint novi patriarchatus sine ratione historica perantiqua et probanti induceret paulatim comparationes, appetitus et difficultates cuiuscumque generis. Censeo res esse consideranda, futura prospicientes ex his quae ab historia hausimus. Praeterea quia structura divina Ecclesiae constat in sua hierarchia solummodo episcopis, inter se omnino aequalibus et Romano Pontifici omnibus praestanti, ut res complicetur ratio debet esse gravis et evidens (Siri).

3. Prior periodus supprimatur; articulus incipiat a verbis «Constitutio novorum Patriarchatuum...» (Confalonieri: concordant Marella, Meyer, Döpfner, Heard, Bea, Silva Santiago, Jelmini).

Art. IX

1. Supprimatur etiam Patriarchatus latinus Hierosolymitanus (Frings).

2. Il est anormal et préjudiciable à l'œuvre de l'union des Eglises que les sièges patriarcaux de l'Orient soient occupés par des titulaires latins, même simplement honoraires. Ainsi l'Article IX propose de supprimer tous les patriarcats latins titulaires de sièges orientaux, mais, *illogiquement*, fait exception pour le patriarcat latin de Jérusalem dont il recommande le maintien. Nous dirions au contraire que c'est le patriarcat latin de Jérusalem qui doit être surtout supprimé. Ce patriarcat, fondé par les Croisés en 1099 selon la mentalité de l'époque, a disparu avec leur domination en 1273. Il n'a été restauré, comme siège résidentiel, qu'en 1847 par le Pape Pie IX. Depuis lors, et contrairement à la volonté expresse et plusieurs fois manifestée des Souverains Pontifes, ce patriarcat a essayé de toutes ses forces de latiniser les orientaux, soit orthodoxes soit catholiques, ce qui a constitué un démenti pénible aux déclarations des Papes promettant aux orientaux qui reviendraient à l'union de n'avoir pas à se latiniser. Notre patriarcat a longuement exposé son point de vue sur cette question dans une brochure intitulée: «Catholicisme ou Latinisme? A propos du Patriarcat latin de Jérusalem», Harissa (Liban) 1961. Qu'on veuille bien s'y référer pour plus ample information (Maximus IV).

Art. X

1. Sensus can. X non sufficienter declaratur. Status praesens certe dedecet, cum plures habent eumdem titulum, Alexandrinum vel Antiochenum. Sed idem status viget pro Dioecesibus, de quo alio in loco deceret loqui (Tisserant: concordat Frings).

2. Haec verba adiungantur: «Romano Pontifice iudicante unaquaque causa» (Alter).

3. Quoad unificationem iurisdictionis: solutio exoptata, theoretice est laude digna; sed in praxi praesentat multas difficultates. Ideoque melius nihil innovare (Gori: concordat Meouchi et Tappouni).

4. Cet article me paraît irréalisable et, dans les circonstances actuelles, nuisible. En effet, étant donné la mission de chaque Eglise orientale catholique, il paraît difficile de réduire, sur le même territoire, les sièges patriarcaux à un seul, comme il est difficile et nuisible de réduire les rites à un seul. Le fait qu'il y ait deux ou trois titulaires catholiques sur le même siège patriarcal est une donnée historique qu'il est difficile d'éviter maintenant. Il vaut mieux l'accepter telle quelle, l'organiser et essayer d'en tirer profit, en la considérant comme une division du travail plutôt que comme une dispersion des forces. Les inconvénients de cette situation peuvent être atténués s'il y a franche collaboration entre les Patriarches. Cela dépend des personnes plutôt que de l'institution elle-même. Dans tous les cas, ce phénomène est propre surtout au siège d'Antioche. Par ailleurs, là où il y avait depuis toujours un Patriarche catholique unique, comme à Jérusalem, le Saint-Siège a doublé la hiérarchie, en restaurant le patriarcat latin de Jérusalem. Le dédoublement n'est donc pas toujours la faute des orientaux. *Je rejette donc entièrement cet Article comme prématuré, irréalisable et nuisible.*

Art. XI

1. Nescio utrum deceat an non ut Concilium aliquid declaret de electione Cardinalium; nam Summus Pontifex solus responsabilitatem habeat de compositione Sacri Collegii (Tisserant: concordant Ferretto, Ruffini, Siri, Godfrey, Ottaviani, O'Connor).

2. Omittatur adverbium «semper» quia potest incommoda procurare, plenam libertatem S. Pontificis coarctando. Articulus potest temperari hac e.g. dictione: «Sacrosanctum Concilium difficultatem non videt si Romanus Pontifex, salva eius... etc.» (Confalonieri: concordat Cooray).

3. Cet article ne peut être accepté et il n'est pas de l'intérêt de l'Eglise catholique qu'il soit accepté. Si l'on comprend bien ce qu'est un Patriarche dans l'Eglise catholique, on ne doit ni souhaiter ni permettre qu'il devienne Cardinal, même à simple titre honorifique. Pour honorer l'institution patriarcale, point n'est besoin d'en faire une annexe. Elle a, dans l'Eglise catholique, une dignité suffisante par elle-même. Elle doit lui être conservée telle que les siècles l'ont définie (Maximus IV).

4. Non plus quam tres vel quattuor (Alter).

Art. XII

1. Supprimatur: si hodie aperitur porta Patriarchis non Cardinalibus cras haec porta, ut solet fieri, fiat magnum ostium per quod intrabunt vel conabuntur intrare v.g. Archiepiscopi magnarum urbium, expertes dogmatis et iuris. Igitur nihil innovetur quoad electionem Romani Pontificis quae a saeculis procedit sine strepitu et cum interna quiete fit ob prudentes regulas quibus a saeculis regitur (Ottaviani: concordant Micara, Ferretto, Valeri, D'Alton, Pla y Deniel, Šeper, Bernier, O'Connor, Jelmini, Gut, Browne).

2. I) Secundum praesens schema, Sacrosanctum Concilium exoptare deberet, «ut Patriarchis Orientalibus etsi dignitate cardinalitia non insignitis, ius concedatur ad electionem Romani Pontificis» (p. 9, n. XII).

II) Veluti Ecclesiae historia docet, a septem iam saeculis, id est a tempore Urbani VI (a. 1378-1389), qui ultimus Summus Pontifex renuntiatus est cum non esset Purpuratus Pater, mos invaluit, continenter hactenus servatus, ut Iesu Christi Vicarius aliquis ex Cardinalium Collegio deligeretur.

Equidem Purpurati Patres, cum inde a suo ortu praecipui Romani Pontificis consiliarii et adiutores exstiterint in Ecclesiae universae negotiis expediendis (C.I.C. can. 230), iidem prae ceteris sacrorum Antistitibus magis idonei, paratiores digrioresque habiti sunt, qui ad Sacrum Principatum eveherentur.

III) Hinc plane liquet cur Romani Pontifices Patres Cardinales, pro potissimo ipsorum munere et auctoritate, «partem sui corporis» nuncupaverint; simulque «ostenditur post caput Ecclesiae, quod est Papa, contigua sui corporis membra, qui sunt fratres eius Cardinales, prae ceteris Ecclesiae membris ac partibus honorari debere (F.X. Wernz-P. Vidal, Ius canonicum, tom. II, De personis, Romae 1928, p. 459, n. 466).

IV) Patriarchae vero Ecclesiarum Orientalium, licet ex Ecclesiae concessione peculiari gaudeant potestate, quae «supra-episcopalis», immo, quaedam Pontificiae potestatis primatialis participatio dicenda est» (Schema Decreti de quo agitur, p. 6), iura tamen ac munera haud obtinent, quibus Patres Purpurati reapse fruuntur.

V) Deest igitur ratio ob quam Orientales Patriarchae pergrave participent negotium eligendi Beati Petri Successorem, quin simul Romana exornentur Purpura aliasque Cardinalium partes sustineant.

VI) Ceterum si Patriarchis Orientalibus ius impertiretur participandi electionem Maximi christianorum Antistitis, idem ius denegari profecto non posset Primatibus ac Metropolitis, quibus haud dissimilis ex generali vel particulari iure inest potestas, quorumque singulis christifideles numerosiores quam memoratis Patriarchis obnoxii esse possunt. Immo aliis sacrae Hierarchiae praesulibus concedi deberet, qui ecclesiis moderantur seu populi frequentia seu alia causa conspicuis.

VII) Neque praetermittendum sane est Sacrum Ecclesiae Senatum impraesentiarum viris iam coalescere ex pluribus quam ante orbis partibus selectis, adeo ut cunctarum ferme gentium personarum quodam modo in eo gerant ritusque omnes exprimant.

VIII) Praestat itaque memoratum votum supprimi aut, si utile visum fuerit, eo pacto immutari, ut Romani Pontifices in Sacro Ecclesiae Senatu supplendo Orientalium Patriarcharum rationem in posterum habere dignentur (Dell'Acqua).

3. Pertinet ad Summum Pontificem. Tota quaestio ei relinquenda (Ruffini: concordant Jullien, Tisserant, Perrin, Bernard, Bazin, Browne, Janssens, Godfrey, Marella, Copello, König, Roberti, Larraona, Lefebvre).

4. En soi, il est contraire à la tradition ecclésiale que les Patriarches d'Orient participent à l'élection du Pontife Romain. Mais comme la tradition a été changée dans le sens d'une plus grande centralisation, de telle façon que le Pontife Romain intervient désormais dans la confirmation des Patriarches et, assez souvent même dans leur élection ou leur nomination, on peut admettre cette autre nouveauté que les Patriarches orientaux participent à l'élection du Pontife Romain. D'autre part, si comme il est prévu à l'art. XIII, on considère les Patriarches orientaux comme étant d'un grade supérieur à celui des Cardinaux, il est normal qu'ils soient les premiers aussi à participer à l'élection du Père commun de l'Eglise. En ce sens *j'approuve l'Article XII.*

Patriarcat et Cardinalat

Le patriarcat et le cardinalat sont deux institutions d'ordre différent. Un Patriarche est un chef d'Eglise particulière, généralement titulaire d'un siège apostolique. Selon les décisions des conciles œcuméniques, l'Evêque de Rome, en plus de sa priorité universelle dans l'Eglise, est aussi considéré comme le Patriarche de l'Occident, le premier des cinq Patriarches classiques de l'antiquité. Après le Pape considéré comme le Patriarche d'Occident, viennent par ordre de priorité, les Patriarches de Constantinople, d'Alexandrie, d'Antioche et de Jérusalem. Plus tard se sont constitués en Orient d'autres patriarcats, dits mineurs, et en Occident des patriarcats purement honorifiques.

Quant aux Cardinaux, ils furent à l'origine les auxiliaires immédiats du Pape en tant qu'évêque de Rome (Cardinaux-prêtres et cardinaux-diacres) ou en tant que métropolitain de la province romaine et Patriarche d'Occident (Cardinaux-évêques suburbicaires).

Au temps ou l'Orient et l'Occident étaient unis, il ne pouvait venir à la pensée de personne que ces auxiliaires immédiats du Pontife Romain pussent éclipser les titulaires des autres sièges patriarcaux d'Orient.

Puis, peu à peu, les Cardinaux sont montés dans la hiérarchie de l'Eglise, jusqu'à rejeter à l'arrière-plan même les primats des Eglises d'Occident. Mais cette montée du cardinalat s'est produite au moment ou Occident et Orient étaient en scission.

Lorsque des unions partielles se furent réalisées entre l'Eglise Romaine et la plupart des Eglises Orientales, la question se posa de savoir quels sont les rapports de priorité entre les Patriarches catholiques d'Orient et les Cardinaux, promus, entretemps, au faîte de la hiérarchie en Occident.

Une double question se pose: la première est de savoir qui des Patriarches ou des Cardinaux doivent avoir la priorité dans la hiérarchie de l'Eglise catholique; la seconde est de savoir s'il convient que des Patriarches orientaux soient faits, de par le libre choix du Souverain Pontife, Cardinaux.

A la première question, à savoir l'ordre de préséance entre les Patriarches d'Orient et les Cardinaux, la Commission des Eglises orientales a répondu en votant à la majorité en faveur de la priorité honorifique des Patriarches d'Orient. Je prie les vénérables membres de cette Commission de ratifier le Schéma qu'elle nous a présenté dans ce sens. Il ne s'agit pas d'une question personnelle d'amour-propre ou de prestige humain, s'il ne s'agissait que de notre humble personne, nous ferions plutôt en sorte que

personne ne nous ravisse la dernière place dans l'Eglise. Mais l'orthodoxie est aux écoutes. Le Saint-Père veut dans ce Concile préparer les voies de l'union chrétienne. Si les Patriarches orthodoxes d'Orient désiraient aujourd'hui l'union, nous devrions pouvoir leur montrer que l'Eglise Catholique leur réserve toujours la place qui leur revient par décision des conciles œcuméniques et par les promesses formelles des Papes. En outre, il n'est pas normal que les Cardinaux, qui sont les Auxiliaires et les fils du Pape, passent avant les Patriarches qui sont frères sur les sièges apostoliques.

A la seconde question, à savoir s'il convient que des Patriarches d'Orient deviennent des Cardinaux, je crois, contrairement à l'Art. XI du Schéma qui nous est proposé, qu'on doit répondre par la négative. En effet, si l'on comprend bien ce qu'est un Patriarche dans l'Eglise catholique, on ne doit, à notre humble avis, ni souhaiter ni permettre qu'il soit fait Cardinal. On ne doit pas le souhaiter, car de par le fait-même qu'il est Patriarche, il jouit dans l'Eglise catholique d'un rang éminent, comme nous l'avons dit plus haut. On ne doit pas non plus le permettre, car il est impensable qu'un Patriarche devienne diacre, prêtre ou même évêque suffragant de l'Eglise Romaine. Même si ces titres sont purement honorifiques et ne répondent plus à la réalité, il reste anormal qu'un Patriarche, chef d'Eglise, devienne membre du clergé d'une autre Eglise.

Mais rien n'empêche naturellement qu'un prêtre ou un simple évêque de l'Eglise orientale ne devienne Cardinal, comme jadis Bessarion ou Isidore de Kiev.

Il y a ajourd'hui dans l'Eglise catholique un courant nouveau tendant à revaloriser l'institution patriarcale. Or, le moyens le meilleur est encore de respecter le sens du patriarcat en Orient, de sauvegarder sa place authentique et de reconnaître ses droits légitimes.

En cela, on ne doit pas considérer le nombre des fidèles soumis à chacun des sièges patriarcaux ou l'efficacité de leurs Eglises respectives. Les critères du nombre et de l'efficacité ne sont ni les seuls ni les plus importants dans l'Eglise catholique, autrement l'archevêque de New York, ou de Paris, ou de Malines devrait passer avant tous les évêques suburbicaires, qui régissent des diocèses beaucoup moins importants.

En réalité, nous savons que l'Eglise chrétienne a une dette de reconnaissance envers ces grands sièges d'Orient qui ont répandu l'Evangile en Asie, en Afrique et même en Europe, et une dette de respect à l'égard des sièges fondés par les Apôtres. Voila l'origine des droits et privilèges des grands Patriarches d'Orient (Maximus IV).

Art. XIII

1. Sufficiet, mea sententia, si Patriarchae Cardinales praecederint in templis proprii ritus Proximi Orientis. Patriarchae antiquiores numquam habuerunt privilegia tam magna extra proprium territorium (Tisserant: concordant Micara, Valeri, Sépinski).

2. Habeant praecedentiam in solo proprio territorio excepto legato Pontificio (Bea: concordant Gori, Alter, Léger, Perrin, Yago, Šeper).

3. Quoad praecedentiam dies electionis patriarchalis vel creationis cardinalitiae supputetur (Frings).

4. Cardinales, qua tales, sunt ex reflexu S. Pontificis cui assistunt in tota, non in particulari, Ecclesia regenda et quem repraesentant in gerendis maioribus negotiis Ecclesiae universae, praesertim cum sacris dicasteriis praesunt, quibus in sua unaquaque materia largitur universalis competentia (Siri: concordant Pla y Deniel, Ottaviani).

5. Remittatur ad Summum Pontificem (Browne: concordant Bernard, Lefebvre, Richaud).

6. In artic. XIII § 1 exposita solis Patriarchis antiquae institutionis referantur (Montini).

7. Pag. 9, n. XIII... Ita circa positam quaestionem opinor:

a) Optandum esset ut Patriarchae iure praecedentiae iam ipsis recognito laetentur: scilicet ut in locis propriae iurisdictionis omnibus Hierarchis praecedant, exceptis Cardinalibus et extraordinario fortasse Legato Summi Pontificis.

Tamen nulla obiectio ut ipsis concedatur, pro locis suae iurisdictionis, privilegium praecedentiae etiam super Cardinalibus, excepto Romani Pontificis Legato « a latere ».

b) Tamen, si maximus honor Patriarcharum nunc unica sit conditio « sine qua non », id est, absolute necessaria ad unitatem Ecclesiae perficiendam, libentissime ipsis agnoscatur vel tribuatur; nam Ecclesiae unitas, a Christo Domino corde tam adprecata, indiscutibiliter plus valet quam Cardinalium praecedentia.

c) In hac hypothesi, ex una parte dilectissimi Orientales Fratres considerare velint exteriores Cardinalium honores inductos esse, non intentione aliqua offendendi privilegia vel iura Orientalium Patrum, sed temporum et circumstantiarum, praesertim inde a saeculo XII, historico quodam processu, utique Ecclesiae Occidentalis proprio, sed omnino independenter a situatione Orientalium Ecclesiarum, quae tunc, iam inde a saec. XI, communionem cum Ecclesia Latina amiserant. Ex altera parte Occidentales Patres considerare benevolentissime velint historicas et simul psychologicas condiciones Fratrum Orientalium, et insuper Oecumenicorum Conciliorum priorum temporum maiestatem.

Duo ecclesiastica Instituta ergo, primi millennii unum, secundi millennii alterum, in Ecclesia legitime exstant et eminent. Amice igitur componantur hinc inde rationes; ac revera eas componi posse mihi humillime videtur.

d) Exemplum imprimis afferam, minimum quidem sed ad rem nostram non inutile. Doctores Bibliothecae Ambrosianae privilegium habent, etsi Canonici non sunt, incedendi et sedendi una cum Canonicis Basilicae Santi Ambrogii in urbe Mediolanensi existentis. Est ergo consideranda propositio ut Patriarchae Orientales, in antedicta hypothesi, praecise qua Patriarchae sunt (id est, simpliciter ut tales, independenter scilicet ab eventuali dignitate cardinalitia, qua ex libero beneplacito Summi Pontificis insigniri aliqui saltem possint), qua Patriarchae sunt, dico, procedere et sedere una cum Cardinalibus videantur.

e) Qua possibilitate supposita, ad praesignandum materialem locum, meminisse iuvat Cardinales omnes pares in dignitate esse, etsi unus post alium necessario locum habent: libenter ergo et Patriarchae iisdem invincibilibus exigentiis sese accommodare pergant.

Ad praecavendas vero incertitudines et contentiones expedit ut vigilantissimis Coeremoniarum Magistris modus seu regula iam indicetur agendi. Sit ergo — si Vobis, colendissimi Patres, placuerit —, hic ordo, exempli tantum gratia, circa materialem locum servandus.

Primus ex quattuor Patriarchis conciliaribus seu primitivis (ita dicam ad brevius loquendum), qui conventibus sint praesentes, locum habeat alterna vice ante vel immediate post Cardinalem Decanum Sacri Collegii; reliqui ex quattuor locum habeant ante postremum Cardinalem ex ordine Episcoporum; Patriarchae adaucti seu tempore po-

steriores (si adprobetur n. V Schematis nobis propositi de Patriarcharum aequalitate) locum habeant inter Cardinales ex ordine presbyterorum et Cardinales Diaconos (Confalonieri).

8) Ad num. XIII (p. 9, lin. 23 ad p. 10 usque ad lin. 11). Hic numerus sic emendari potest: «Proinde, quoad praecedentiam honoris sive liturgici sive extraliturgici Patriarchae (qui non sunt mere titulares), aequiparentur Cardinalibus; eaedemque regulae serventur ac pro membris Sacri Collegii salvo tamen hoc quod in proprio territorio Patriarcha Orientalis praecedentiae iure gaudet super omnes praeter Legatum Pontificium *a latere* ac Cardinalem Secretarium Congregationis pro Ecclesia Orientali».

Rationes. S.R.E. Cardinales sive coniunctim sive singillatim vices quodammodo gerunt Summi Pontificis.

«S.R.E. Cardinales Senatum Romani Pontificis constituunt eidemque in regenda Ecclesia (Universali) praecipui consiliarii et adiutores assistunt» (can. 230).

Proinde iuxta aestimationem communem, ac reipsa, dignitas ipsius Romani Pontificis in eos refulget tamquam in curis ac auctoritate Sanctitatis Suae participantes.

N.B. a) quoad Cardinales singulatim. Hoc maxime valet pro Praefectibus (vel Secretariis) Sacrarum Congregationum — ut patet ex eo quod, secundum can. 246, singulis Congregationibus Cardinalis quidam praeest, solummodo si ipsemet Summus Pontifex eisdem non praesit.

b) quoad Cardinales coniunctim. Sede Apostolica vacante, iurisdictio universalis Ecclesiae in ipsum Sacrum Collegium transit iuxta Constitutionem exercenda (can. 241).

Incongruum ergo videtur, ac piorum sensum offensivum, alios Praelatos, ut tales, super Cardinales praecedentia gaudere (Cooray).

Ad I

De Patriarchatu pro Ucrainis et pro Ecclesia Aetiopica, pro mea parte dicam Patriarchatus, qui sunt hodie, maxima veneratione dignos esse, sed eos numero augere minime opportunum esse (Ruffini).

III
OBSERVATIONES
a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 19 ianuarii circa schema decreti
DE COMMUNICATIONE IN SACRIS CUM CHRISTIANIS ORIENTALIBUS NON CATHOLICIS

Prooemium

1. Velim ut sensus verborum «participatio formalis» clarius explicetur. Videtur significare participationem cum animo formaliter (id est mala fide) haeretico vel schismatico, qui animus, ni fallor, rarissime datur (D'Alton).

2. Quae dicuntur in pag. 6, linn. 1-4, non sunt necessaria; ceterum nihil mali est si Concilium Codicem mutet (Maximus IV).

A) Quoad Sacramenta

1. Ad n. II: hoc non placet quia meo iudicio vix ullae cautelae sufficerent ad arcendum periculum indifferentismi (D'Alton): quod timet etiam Card. Godfrey pro regione Britannica.

2. Ad n. III: loco «Extrema Unctio» scribatur «Unctio aegrotorum», quia magis proprium et conforme traditioni orientali (Maximus IV).

Permitterem tantum petitionem Sacramenti Poenitentiae in periculo mortis, si desit sacerdos catholicus et scandalum removeatur (Ruffini, Alfrink, Larraona).

3. Velim ut diceretur in lin. 4 «in mortis periculo *et deficiente catholico ministro*» (D'Alton).

4. Ad n. II: praeter cautelas quae in textu significantur, addendum est quod S. Officium, Responso die 15 novembris 1941 dato, decrevit: «Etiam cum in periculo mortis constituuntur, requiritur ut (meliori quo fieri potest modo, pro rerum et personarum adiunctis) saltem implicite errores reiciant et fidei professionem faciant» (Ruffini, cui assentiunt Larraona, Rakotomalala).

B) Extra Sacramenta

1. Si materialis communicatio includit participationem activam (utique sine animo haeretico vel schismatico), ut videtur, hoc non placet. De tota hac materia haec prae oculis haberi debent:

a) Ecclesia Christi est Ecclesia visibilis et visibilitas Ecclesiae verae apparet praesertim in communione membrorum in iisdem sacramentis et in eodem cultu. Haec linea inter Ecclesiam veram Christi et alias «ecclesias» nullo modo debet obscurari.

b) Si normae disciplinares de communicatione in sacris mitigantur in Oriente hoc repercussiones sat graves habebit in Occidente.

c) Multi Theologi saltem manualistae affirmant communicationem activam catholicorum in sacris acatholicorum etiam sine animo haeretico, esse iure divino vetitam (D'Alton, cui consentit Godfrey circa notam sub *b*).

2. Opportune schema proponit, ad bonum animarum fovendum, regulationem aliquam mitiorem de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis.

Tamen mihi videtur quod habetur in schemate aliqua contradictio. Firmiter enim affirmatur (p. 7, lineae 24-25) quod «non licet catholicis formaliter partem habere in sacris acatholicorum». In schemate, hoc dicitur de relationibus extrasacramentalibus cum acatholicis. Credo tamen quod hoc principium generale a fortiori valet etiam quando agitur de relationibus «quoad sacramenta». Et quoad sacramenta, schema proponit quod, aliquibus in circumstantiis, catholici possint recipere sacramenta a ministris acatholicis (pag. 7 § III). Utrum hoc non est «formaliter partem habere in sacris acatholicorum»? Est enim v. g. receptio Eucharistiae participatio sacramentalis in sa-

crificio missae, quod vero sacrificium est centrum cultus christiani. Forsan haec contradictio solutionem suam habet in definitione communicationis formalis in sacris. Tamen credo quod schema in sua actuali formulatione occasionem daret multis et gravibus dubiis pro catholicis (Léger).

OBSERVATIONES GENERALES

1. Schema remittatur ad Commissionem theologicam: praeterea non promulgetur in Concilio sed *antea*, ut Orientales Schismatici ad unitatem alliciantur (Pizzardo).

2. Placet iuxta modum: ita tamen ut audiatur quoque Commissio theologica ad cautelam (P. Browne, cui consentiunt Aloisi Masella, Ferretto, Pla y Deniel, Quiroga y Palacios, Siri, Godfrey, Marella, Larraona, Heard, Gori, Silva Santiago, Antezana, Perrin, Bernier, Ngô-dinh-Thûc, Verwimp, Janssens).

3. Promulgatio seu reductio in praxim fiat non per declarationem conciliarem sed per instructiones et decreta competentis S. Dicasterii ex mandato Summi Pontificis (Agagianian, cui assentiunt Léger, Montini, Cento, Godfrey, Confalonieri, Döpfner, Marella, Meyer, Larraona, Bea, Felici, O'Connor, Silva Santiago, Lefebvre, Perrin, Bazin, Bernard qui vult ut promulgatio fiat sine mora, Bernier, Yago, Rakotomalala, Jelmini, Suhr, Sépinski, Janssens).

4. Hoc schema, magna cum cura a Commissione de Ecclesiis Orientalibus confectum, ea continet, quae ab Ecclesiis Orientalibus in hac materia valde exoptantur et earum desideriis satisfaceret. Cum autem in Ecclesia Latina res non eodem modo se habent, dubium oritur, utrum scilicet haec omnia Concilio Oecumenico proponenda sint. Dubitatur propter has rationes:

1) Permagna pars patrum concilii erit latinorum, qui situationem, ut ita dicam, vix possunt iudicare vel de ea male iudicabunt.

2) Quidam ex declaratione Concilii Oecumenici sequelas non optandas indifferentismi timebunt pro Ecclesia Latina.

Ideo proponendum mihi videtur:

Statuatur in hac materia, quae in Ecclesia Orientali omnino alium aspectum prae se fert ac apud latinos, principium tantum et caetera directe tractentur cum Summo Pontifice a Commissione de Ecclesiis Orientalibus.

Simul cum hoc principio ea statuantur quae in hac materia Ecclesiam latinam respiciunt (König).[1]

5. Communicatio concedenda est in casu necessitatis. Sed multa prudentia adhibenda, secus habetur indifferentismus et considerantur uti catholici qui non sunt catholici (Gori: assentit Lefebvre).

6. Agitur de materia pro diversitate locorum et temporum diversimode statuenda iuxta sanam doctrinam moralem; propterea mihi opportunum esse non videtur ut haec materia in iuris principium erigatur (O'Connor).

---

[1] Concordant: Valeri, Perrin, Janssens.

7. Bonum est addere in Schemate de liceitate celebrandi in ecclesiis Schismatorum, si desit Ecclesia catholica, et viceversa. Item de usu campanarum v.gr. pro funere alicuius orthodoxi etc. (Séper).

3

PONTIFICIA COMMISSIO DE ECCLESIIS ORIENTALIBUS PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

I

RESPONSIO*

ad observationes factas in commissione centrali quoad schema decreti

DE PATRIARCHIS ORIENTALIBUS

(Secretarius, PP. Pujol et Goessmann)

Ad Prooemium:

1. Totus articulus in idem tendit;
2. *Provisum* per emendationem prooemii; (infra)
3. *Provisum* per reformationem prooemii; (infra)
4. *Provisum*, ut supra;
5. *Provisum* quoad 1 et 3 in reformatione prooemii;

Non placet ad 2, quia non excluditur per «Suprema Auctoritas» etiam illa quae facta fuerunt in Conciliis; Prooemium non habet in mente aliquid subintroducere quod ipsi schemati seu articulis contradiceret; si placent articuli, etiam prooemium admitti potest;

6. *Provisum* per reformationem prooemii, ut infra (per can. 38, 3 MP. «Cleri sanctitati»);

7. Videat Comm. Centralis; ex parte Comm. Orientalis pauca addi possunt;

Visis observationibus factis, *textus* talis proponi posset.

Ex divina institutione ecclesiastica hierarchia ordinis constat Episcopis, presbyteris et ministris; hierarchia iurisdictionis constat pontificatu supremo et episcopatu subordinato; ex Ecclesiae autem institutione alii quoque gradus accessere («Cleri sanctitati», can. 38, 3). Episcopi proinde ex divina institutione aequalem inter se et parem cum ipso Romano Pontifice potestatem ordinis episcopalis habent. Ratione vero iuri-

* Textus ad subcommissionem de schematibus emendandis allatus est die 12 februarii 1962 (cf. Prot. n. 61/SE).

sdictionis ad sacram hierarchiam ex divina institutione duos tantummodo gradus pertinent, quibus ex institutione Ecclesiae alii gradus successu temporis accesserunt (can. 38, 3). Romanus tamen Pontifex, iure divino, et quidem directe et immediate a Christo Domino, Divino Ecclesiae Conditore, plenitudinem recepit potestatis iurisdictionis, regendi nempe omnes fideles totius orbis terrarum ad finem assequendum, qui Ecclesiae in terris est praestitutus. Episcopi quoque, Apostolorum successores, ex divino iure, subordinate tamen ad Romanum Pontificem, plena pollent potestate iurisdictionis in sua quisque eparchia gubernandi fideles in iis quae ad sanctitatem et salutem aeternam assequendam pertinent. Iure igitur divino Episcopi, aequales inter se, soli Romano Pontifici subordinantur, et neminem eorum in alios superiorem auctoritatem exercere posse constat, nisi illam legitima consuetudine, expressa vel tacita agnitione et consensu vel dispositione Summi Pontifici ideoque iure ecclesiastico, obtinuerit.

Si autem legitimae consuetudines... (prout in pag. 6, lin. 4-23)...

Patriarchalis proinde haec potestas est potestas iurisdictionis in Episcopos, a iure ecclesiastico concessa et ad normam iuris sub auctoritate Romani Pontificis exercenda.

Hisce praemissis, ad quamlibet tollendam...

ad IV: 1. *Placet* ut dicatur «Sedis» loco «Ecclesiae»

ad VII: 1. Loco «magis» *dicatur* «valde», et solvitur difficultas;

Non placet, quia supponitur iam erectio novorum patriarchatuum in «Cleri sanctitati», can. 159 et 217; saeculo XIX erectiones hae fiebant (Copti, Hierosol., Indiae), et nunc etiam fiunt apud dissidentes; in art. praeterea fines vere ecclesiastici his erectionibus adsignantur;

2. *Maneat* etiam prima pars; quia fines et limites vere ecclesiasticos adsignat novis erectionibus, quae sunt in usu (saec. XIX), in iure orientali («Cleri sanct.»), et in intentione Ecclesiae ob rationem unionisticam;

ad VII-VIII: 2. *Non placet*, quia *a*) facta recentiora probant novas erectiones factas fuisse (Copti, Hieros. Indiae-Goa); *b*) Codificatio orientalis eas supponit et expresse etiam innuit (can. 159); *c*) fidei propagatio efficacior suggerit; *d*) respectus ad dissidentes orientales exigit, qui patriarchatus erexerunt: Serbia, Bulgaria, Moscovia, Romania, Aetiopia (1959); *e*) est simplex desiderium, conditionatum rationibus maioribus, et circumscriptum prudentia debita et competenti auctoritate (Pontificia vel Concilium Oecum.); *f*) His praemissis, ratio historica cedere potest et debet.

ad IX: 1-2. *Non placet*, quia: *a*) ratio politica internationalis, quae habetur in s.d. «Statu quo» (1852, 1878 ONU, etc.); *b*) ratio circumstantiarum nationalium hodie vigentium in Palaestina; *c*) convenit ut nihil innovetur quoad patriarchatum hyerosol., quia damnum certum pro re catholica praevidetur (amissio quorundam iurium ad loca sancta).

ad X: 1-4. *Conservetur* articulus, quia: *a*) est quoddam desiderium et finis ad quem utile et opportunum esset ut tendatur; *b*) difficultates limitatae sunt ad Medium Orientem stricte dictum; *c*) est unicum fere medium patriarchas orientales ad antiquum restituere splendorem (prout desiderat Em. Tappouni, ad prooemium, 1, *a-b*); *d*) aliis regionibus facile obtineri posset; *e*) dissidentibus patriarchis melius satisfaceret et ad unionem efficacius disponeret.

ad XI: 1. *Opportunus* creditur articulus a Commissione, vel saltem ut proponatur Summo Pontifici, meliore forma et salva semper eius libertate, ad modum cuiusdam desiderii orbis catholici instantis in favorem Orientalium;

2. *Potest temperari* omittendo dictionem «semper»; ex historia de quibusdam nimis longis intervallis edocemur: a saec. XV (Bessarion) ad saec. XIX (Levyckyj, 1856), ab an. 1896 (Sembratowicz) ad an. 1935 (Tappouni), ad an. 1946 (Agagianian);

3. *Non placet*, saltem maioritati Commissionis, ob realem et actualem momentum dignitatis cardinalitiae in Ecclesia;

4. *Provisum* per dictionem «aliquorum»;

ad XII: 1. *Non* placet *suppressio, sed remissio* ad Summum Pontificem; rationes adductae pro suppressione non evinciunt, quia res proponitur bene circumscripta, et ipsa dignitate patriarchali limitata;

2. argumenta *non evinciunt*, quia adsunt alia eiusdem ponderis; maioritas Commissionis est pro argumentis quae contrarium probant; *iudicet Summus Pontifex*;

3. *placet*, ut remittatur quaestio Summo Pontifici; 15 Em.mi sunt pro hac remissione, et hisce adnumerari possunt qui simplicem suppressionem suadent (sub n. 1, n. 12);

4. *placet*, quia est eiusdem sententiae quae suadet remissionem ad Summum Pontificem (sub 3).

Nota: In sessione die 18.1.62 solummodo novem Membra dixerunt «non placet» simpliciter vel cum adnotatione: remittatur ad Commissionem, ad Summum Pontificem etc. Plus quam 47 dixerunt «placet iuxta modum», et modi supra indicati sunt; ex quibus 15 pro remissione ad Summ. Pont., 12 pro suppressione, et alii 20 nihil apposuerunt, ut constat ex documentis allegatis. His visis, Comm. instat pro articulo ut SS. proponatur.

ad XIII: Commissio Orientalis tres proposuit textus seligendos in materia praecedentiae, indicata etiam praelatione Membrorum Commissionis. Mens Commissionis fuit ut *aliquid* concedatur in hac materia Patriarchis.

— Commissio Centralis suas opiniones expressit et suffragia tulit adiungendo etiam quartam solutionem: aequiparatio duarum dignitatum quoad praecedentiam.

— Nihil proinde ulterius notandum videtur, cum mens Commissionis, sive Orientalis sive Centralis, satis constet, ut nempe *saltem aliquid concedatur Patriarchis*, uti ex.gr. praecedentia super omnibus Hierarchis et Legatis Pontificiis dignitate cardinalitia non insignitis.

— Subcommissio Centralis de schematibus emendandis seligat solutionem quae menti Commissionum magis correspondet, ratione habita etiam voti Em.mi Praesidis Commissionis Orientalis.

— Formula selecta, potest considerari etiam quaedam melioratio textus.

II

RESPONSIO*

ad observationes factas in commissione centrali
quoad schema decreti

DE RITIBUS IN ECCLESIA

(Secretarius, PP. Pujol et Goessmann)

Ad Prooemium: 1. Potest deleri dictio; est quaestio potius styli, quam rei;

2. Non repugnat menti Commissionis; sed videndum est de stylo totius schematis;

3. Est in spiritu schematis, sed non pertinet ad schema.

ad I: 1. *Placet* correctio dummodo terminus « ritus » etiam ad disciplinam extendatur, prout hodie viget tum in praxi tum in Codificatione orientali;

2. *Placet* imo necessarium, admissa emendatione sub 1); sed dicendum est hoc modo: « Istae particulares Ecclesiae, ritibus distinctae, scilicet liturgia, constitutione, ecclesiastica disciplina spiritualique proprio patrimonio partim differentes, aequali modo concreditae sunt pastorali gubernio Romani Pontificis, qui Beato Petro in primatu super universam Ecclesiam divinitus sucedit ».

3. *Non placet* emendatio; quia res potius singularis, et sufficiunt tria elementa classica, quae hodie vigent in doctrina Ecclesiae (cf. « Mystici Corporis », passim);

4. Iam *provisum* per emendationem sub 1);

5. Iam *provisum* per emendationem sub 1).;

6. *Non placet*, quia limitat conceptum ad solam Liturgiam, quod contradicit et praxi et Codificationi vigenti;

7. *Provisum* per emendationem sub 1);

8. *Melius provisum* per emendationem sub 1).

ad III: *In genere*: *Placet* ut articulus unificetur et brevietur.

1. *Placet* et emendationes admittuntur, excepta proposita emissione dictionis « ubique terrarum » (in 3°), quia Commissio timet de nimia limitatione; iuste enim limitationes per « moderamen Romani Pontificis » sufficienter praevidentur;

2. *Provisum* per emendationem sub 1);

3. *Potest admitti* dictio « eadem » in textu Tisserant, quia idem omnino dicit ac « aequali »;

4. *Provisum* per emendationem sub 1);

5. *Melius provisum* per emendationem sub 1).

---

* Textus ad subcommissionem de schematibus emendandis allatus est die 12 februarii 1962 (cf. Prot. n. 63/SE).

ad IV: 1. *Non placet*, quia: *a*) ritum reducit ad solam Liturgiam; *b*) contrarius hodiernae praxi et Codificationi Orientali;

2. *Non placet*; quia: *a*) res utilissima pro populo christiano, catholico et non catholico; *b*) melius correspondet Primatui definito; *c*) ponit Summum Pontificem supra omnem quaestionem de patriarchis (falsa doctrina de pentarchia eccles.);

3. *Posset admitti*, quia respondet menti Commissionis Or.; sed videnda esset quaestio styli conciliaris, et claritatis in ipsa propositione materiae.

ad V: 1-2. *Placet*, scil. omissa dictione «quem habent» et addito «pro posse» (Tisserant-Cicognani); proinde dicatur: «Omnes et singuli fideles proprium ritum retineant ubique terrarum, quem debent colere et, pro posse, observare».

ad VI: 1. *Non placet*, quia: *a*) optime exhibet momentum rituum in Ecclesia, prout in art. I-V; *b*) eliminat periculum considerandi ritus in Ecclesia ut quamdam quaestionem archeologiae ecclesiasticae, et antiquitatum ecclesiasticarum conservandarum; *c*) respondet votis plurimorum Praelatorum de adaptatione in terris missionum; *d*) praevisum iam aliquomodo in Comm. de S. Liturgia et de Missionibus; *e*) eaedem rationes militant hodie prout olim; imo plus urgent ob fidem christianam efficacius propagandam omnibus gentibus; *f*) realitati hodiernae et proxime futurae imo periculis tempestive providere studet; *g*) ponit praevidenter iustas conditiones et finem iustae et naturali evolutioni: tempus debitum, prudentiam, maturam praeparationem (contra omnes velleitates nationalisticas), finem iustum et magnum: universalitas Ecclesiae et bonum et salus animarum; *h*) nihil in exisistentibus ritibus innovat; *i*) largiorem visionem Ecclesiae in mundo hodieno aperit; *j*) est simplex et sollemnior enuntiatio eorum quae iam in praxi fiunt, et quae sunt in intentione Ecclesiae, ad tranquilliores reddendos animos et sedandas querelas.

2. *Placet*, scilicet ut retineat ut articulus; ob rationes supra adductas.

ad VII: 1-3. *Non Placet*, si limitatur ad solos Orientales acatholicos; mens Commissionis fuit: aut libertas pro omnibus, aut restrictio pro omnibus; contra libertatem limitatam ad Orientales (prout in can. 11), Commissio proposuit restrictionem pro omnibus. Si tamen praevalere deberet libertas, et periculum esset confusionis ex ea indiscriminatim adhibita, tunc posset proponi hoc modo: *Placet* restrictio articuli nostri «in regionibus proprii ritus», et libertas canonis 11 «extra regiones proprii ritus» tum in Occidente tum in Oriente; hoc modo providetur tuitioni omnium rituum et libertati singulorum; ceterum, semper pateat «in casibus particularibus recurrendi ad Sedem Apostolicam»;

2. *Placet*, ut deleatur dictio «quem habent»;

Proponitur: ad mentem Commissionis et mentem Comm. Centralis: «Baptizati acatholici in regionibus proprii ritus, qui ad Ecclesiam Catholicam admittuntur, proprium ritum servare debent; extra regiones proprii ritus ritum quem maluerint amplecti possunt, etsi aptandum ut ritum proprium retineant; salvo iure, in casibus particularibus, recurrendi ad Sedem Apostolicam». *Vel*: «Baptizati acatholici in regionibus proprii ritus, qui ad Catholicam Ecclesiam admittuntur, proprium ritum servare debent, salvo iure, in casibus particularibus, recurrendi ad Sedem Apostolicam».

ad VIII, 2: 1. Emendationes propositae *comprehenduntur* dictione «inter causas», et conficere elenchum non videtur opportunum, nec possibile. Si tamen alia

opinio melior videretur, tunc: *Proponi posset* textus: «Inter causas, ob quas solet concedi transitus ad alium ritum, eminent: reditus ad ritum maiorum, conservatio fidei, unitas praxis religiosae coniugum et in familiis, et aliae, quas Sedes Apostolica probaverit».

ad IX: *In genere*: Placet ordo inversus articulorum et breviatio.

1. *Placet* permutatio, *non placet* modus breviandi et limitandi rem ad solos orientales, et rationes adductae;

2. Difficultas *solvitur* ipsis verbis articuli propositi, ubi inveniuntur tum conditiones tum finis iustus: bonum spirituale fidelium, tuitio rituum;

3. *Placet* permutatio et forma brevior (Cicognani, in voto);

Textus: «Provideatur ubique terrarum tuitioni atque incremento omnium rituum sive erigendo paroecias pro variis ritibus sive constituendo pro quoque ritu propriam hierarchiam, ubicumque id postulat numerus atque bonum spirituale fidelium».

ad X: 1. *Potest substitui* dictio ex «debent» in «curent»; etiamsi Comm. de Eccl. Or. in efficaciori modo instabat.

ad XI: 1. *Placet*, et deleantur verba «et Instituta similia».

III

RESPONSIO*

ad observationes factas in commissione centrali quoad schema decreti

DE COMMUNICATIONE IN SACRIS CUM ORIENTALIBUS DISSIDENTIBUS

(Secretarius, PP. Pujol, Goessmann)

Ad prooemium: 1. *Non placet*, quia: *a*) non convenit ut dentur sollemnes definitiones in materia; *b*) termini explicandi sunt secundum doctrinam et disciplinam vigentem; ad mentem auctorum probatorum; *c*) ob has rationes Commissio expresse noluit intrare in determinandas particularitates;

2. *Non placet*, quia: *a*) est utilis et rem magni momenti affirmat; *b*) est fundamentum praxis praeteritae et mitigationis nunc petitae; *Quoad Sacramenta*:

Ad II: 1. *Non palcet*, quia: *a*) est opinio personalis, quam et alii tenuerunt et tenent; *b*) in theoria inde a Benedicto XIV efficacitas cautelarum asseritur, et hoc etiam S. Officium affirmat; *c*) in praxi praevidentur hodie efficaciter adhiberi posse, ob mutatas conditiones et instructionem populorum;

---

* Textus ad subcommissionem de schematibus emendandis allatus est die 12 februarii 1962 (cf. Prot. n. 62/SE).

4. *Est extra* terminos quaestionis; alioquin sumus iam in quaestione « de modo reconciliandi orientales »; articulus supponit omnia facta fuisse ut Ecclesiae reconcilientur, et etiam in ipsa mitigatione disciplinae hic finis prae oculis habetur; Mens decreti S. Officii *posset introduci* in ipso *prooemio*, ex.gr. in pag. 5, lin. 33: post verbum: « ... voluerit; semper tamen prae oculis habens ut omnia ponantur, ut, meliori quo fieri potest modo, pro rerum et personarum adiunctis etiam in mortis periculo saltem implicite cum Ecclesia catholica reconcilientur ».

Ad III: 2. *Placet* ut dicatur « Unctio aegrotorum » tum in articulo III tum etiam in art. II; *Placet*, ut addatur clausula « et deficiente catholico ministro »; *Non placet* limitatio ad solam Poenitentiam; Sacramenta sunt omnia Ecclesiae, ubicumque valide administrantur, et ex opere operato agunt, et hic agitur de periculo mortis praesertim et s.d. « viatico » (Ruffini);

3. *Placet* ut addatur (cf. sub 2);

Extra Sacramenta: 1. *Agitur* de communicatione materiali *etiam activa*; sed notari debet dictio « iusta causa » et « debitae cautelae », cum « vigilantia » Praesulum; *a*) *Distinctio manet* et praesupponitur; cf. hortationem finalem; *b*) Mitigatio limitatur ad Orientem et bona sperantur magna, praesertim unio, quae praevalent prae timore tantummodo possibili; *c*) Adsunt alii theologi qui sententiam contrariam et quidem communiorem tenent;

2. Ad dubia vel pericula proposita adest in articulis: « mens Praelatorum, eorum vigilantia, cura »; abusus et pericula semper evitari possunt hisce efficaciter adhibitis; terminus de communicatione « formali » explicatur vigenti doctrina probatorum auctorum;

Observationes generales

1. Prout ad 2) et 3);

2. *Non videtur habere fundamentum*, quia nulla substantialis obiectio facta fuit ad schema; Commissio quaestionem hanc directe a SS.mo adsignatam accepit; *Mirum* videtur, nulla praemissa observatione concreta, quaestionem ad aliam Commissionem Praeparatoriam remitti;

3. Est *extra competentiam nostrae Commissionis*: notandum tamen quaestionem Commissioni adsignatam fuisse a SS.mo in ordine ad praeparationem Concilii Oecumenici, et ut talis, modo appropriato, tractata fuit;

4. *Est quaestio de modo*; iudicet SS.mus vel Concilium;

5. *Omnia supponuntur* imo expresse dicuntur in articulis et hortatione finali (conditiones, clausulae, mens, vigilantia, cura); si quidquam desit, nihil fiet, mitigatio non obtinet;

6. *Normae practicae* applicandae erunt *ad mentem* et sub vigilantia, cum speciali cura ab Antistitibus locorum;

7. *Iam sufficienter provisum* in schemate, quod expresse evitat casus particulares, quos remittit ad « mentem, vigilantiam, curam » Praelatorum.

4

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 68/SE

E Civitate Vaticana, die 14 febbraio 1962

Eccellenza Reverendissima,

Mi reco a premura significarLe che le posizioni con i voti in originale espressi dagli Em.mi, Ecc.mi e Rev.mi Padri della Pont. Commissione Centrale sugli schemi dei Decreti discussi nella sessione generale dello scorso mese di gennaio, sono stati riconsegnati al Protocollo di codesta Segreteria.

Di essi questa Sottocommissione ha sistematicamente raccolte le varie osservazioni e le ha già trasmesse alle Commissioni interessate; precisamente:

I) Alla Pont. Commissione Teologica: 1. De Ordine Morali; 2. De Deposito Fidei pure custodiendo;

II) Alla Pont. Commissione della Disciplina dei Sacramenti: 1. De Sacramento Poenitentiae; 2. De Sacramento Confirmationis; 3. De Sacramento Ordinis;

III) Alla Pont. Commissione delle Chiese Orientali: 1) De Patriarchis Orientalibus; 2. De Ritibus in Ecclesia; 3. De communicatione in sacris; 4. De usu linguarum vernacularum in liturgiis; 5. De Ecclesiae Sacramentis.

Con la gradita occasione, Le rinnovo i sensi della mia stima e mi professo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eccellenza Rev.ma
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Commissione
Centrale Preparatoria del Conc. Ecumenico Vaticano II

5

EM.MUS ALFREDUS CARD. OTTAVIANI

Praeses pontificiae commissionis theologicae praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA
PRO CONCILIO OECUMENICO VATICANO II

Prot. N. 1/62

E Civitate Vaticana, die 14 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

In relazione alla pregiata lettera dell'Eminenza Vostra Reverendissima, N. 53/SE del 1 c.m.,[1] ho l'onore di inviare le risposte alle osservazioni della Commissione Centrale circa lo schema *De ordine morali*, qui trasmesse da codesta Sottocommissione per gli emendamenti, conformemente a quanto già in antecedenza si è fatto per la Professione della Fede e per lo Schema *De Fontibus Revelationis*.

Confidando che il lavoro di questa commissione sia di qualche utilità a codesta Sottocommissione centrale, ben volontieri mi valgo dell'occasione per baciarLe umilissimamente le Mani e con profonda venerazione mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
devotissimo

ALFREDO Card. OTTAVIANI, *pres.*
SEB. TROMP, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Cardinale Carlo CONFALONIERI
Presidente della Pontificia Sottocommissione
per l'emendamento degli schemi

[1] Cf. pp. 148-149.

ADNEXUM

RESPONSIO

ad observationes factas in commissione centrali
quoad constitutionem

DE ORDINE MORALI

Responsionis textus integre typis editus est a subcommissione de schematibus emendandis in fasciculo, qui inscribitur *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita. Pars I.*[1]

[1] Cf. pp. 201-225.

6

Exc.mus PERICLES FELICI

Secretarius generalis pontificiae commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1520 Centr/62

E Civitate Vaticana, die 19 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

L'Eminentissimo Cardinal Francesco Spellman, Arcivescovo di New York, mi ha consegnato un certo numero di copie di un Pro-Memoria, firmato da tre Em.mi Cardinali Arcivescovi dell'America Settentrionale e da un Ecc.mo Arcivescovo, relativo allo schema di decreto *De Sacramento Ordinis*, trattato dalla Commissione Centrale nella Sessione dello scorso mese.

Mi reco a premura di rimettere a Vostra Eminenza un dato numero di copie di tale Pro-Memoria, perché possa essere a disposizione sia della Commissione dei Sacramenti, sia di codesta Sottocommissione degli Emendamenti.

Chino al bacio della Sacra Porpora, con i sensi del più profondo ossequio mi onoro confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo obbl.mo
✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

ADNEXUM

DE SCHEMATE DECRETI «DE SACRAMENTO ORDINIS»

Quamquam schema decreti a Commissione de Disciplina Sacramentorum propositum et de diaconatu permanenti et de ordinibus iuxta veterem praxim denuo instaurandis operi Episcoporum pastorali favere videatur, illis praesertim regionibus in quibus peculiares necessitates ob sacerdotum penuriam instant; praescripta tamen cap. 4, nn. 3, 4, 5 et 6 proposita incommoda maxima certe afferent Ordinariis locorum saltem in Civitatibus Americae Septemtrionalis Foederatis.

Nova legislatio operibus apostolatus tum apud fideles tum ad acatholicos convertendos impedimentum inferet quia sine necessitate differet diem tam sollicite quotannis ab Episcopo expectatam quando neomystas adiectos habebit qui ita admirabiliter laborare poterunt cum parochis quibus pro cura animarum addicti erunt.

Hac in natione candidati ad presbyteratum fere semper annum vigesimum sextum completum iam attigerunt. Pueri apud nos non incipiunt scholam elementarem ante annum sextum completum quam debent frequentare per octo annos. Schola media (high school) per quattuor annos durat, posteaque iuvenes in disciplinas universitarias (college) per integrum saltem biennium incumbunt antequam in seminarium maius admittuntur. Hisce diebus numerus eorum crescit qui aetate iam provectiore admissionem in seminarium petunt. De facto, anno 1961 aetas media eorum qui ad sacerdotium ordinati sunt pro archidioecesi Neo-Eboracensi erat viginti et septem annorum.

Experientia testificat quod alumni seminariorum nostrorum post quadriennium theologicum iam sat maturi et ad plenam vitam pastoralem in paroecia bene parati sunt. Ordinarii locorum Civitatum Americae Septemtrionalis Foederatarum merito aestimant vita operaque suorum neomystarum laude dignissima esse, et iam a die eorum ordinationis sacerdotalis eis multum confidunt ut maximo cum fructu animarum saluti in paroeciis operam dent. Studiorum cursus et seminariorum nostrorum regimen ita instruuntur ut alumnos ad ministerium pastorale praeparent. Lectionibus de eloquentia sacra saepe adiunguntur exercitationes practicae. Schola de rebus catecheticis, paedagogicis didacticisque semper comprehendunt institutionem de usu materiae et mediorum modernorum audiovisualium in collaboratione cum moderatoribus Confraternita-

tis Doctrinae Christianae archidioecesanae. Praeterea alumni cursus theologici instructiones de doctrina christiana pueris et iuvenibus paroeciarum vicinarum semel in hebdomada impertiunt. Tempore vacationis aestivae complures sese dant operi cum pueris in coloniis rusticis paroecialibus et dioecesanis etiamque in orphanotrophiis et aliis institutis. Cursus de rebus socialibus necnon de ethica sociali in seminario habentur. Studium theologiae moralis et iuris canonici complectitur institutionem pastoralem praesertim quoad sacramentorum Poenitentiae et Matrimonii administrationem. In eisdem alumnus prae oculis habet et instituitur de formulis investigationis antenuptialis, cautionum in matrimoniis mixtis, dispensationes petendi et rescriptorum a Curia adhibitis. Candidati ad ministerium liturgicum diligenter praeparantur a magistro vere perito qui lectionibus addit exercitationes practicas de ritibus et ceremoniis in Missa celebranda et sacramentorum administratione servandis. Ii qui ordines minores et maiores receperunt per turnum in praedictis ordinibus, tum in Seminario tum in Ecclesia Cathedrali sese exercent.

Maximi momenti est notare quod in Civitatibus Americae Septemtrionalis Foederatis consuetudo vitae communis inter clericos ubique dioecesium viget. Sacerdotes numquam apud familias habitant sed semper in domo paroeciali aut instituto ecclesiastico degunt. Sacerdos nominatur parochus tantum post plures annos. Sacerdos iuvenis uti eius vicarius cooperator vitam communem agit cum parocho et saepius cum uno vel altero vicario cooperatore. Vitam sacerdotalem pastoralemque, ergo, in circumstantiis valde salubribus incipit, in quibus revera pericula saecularia, in quantum humanis remediis licet, bene evitantur. Neomystae institutionem pastoralem omnino practicam accipiunt in tirociniis nempe de facto pastoralibus a sacerdotibus experientia aetateque provectioribus cum quibus sub eodem tecto prope ecclesiam paroecialem et vitam et laborem communem faciunt. Secundum decreta Concilii Plenarii Baltimorensis III, sacerdotes, expleto studiorum curriculo, examen de quo agit c. 130 par. 1, C.I.C. per integrum quinquennium singulis annis subire debent. Tum hoc in examine tum in conferentiis a c. 131 par. 1, C.I.C. praescriptis quaestiones pastorales non omittuntur.

Ordinarii locorum in Civitatibus Americae Septemtrionalis Foederatis agnoscunt necesse omnino esse ut iuvenibus dominici gregis pastoribus tradatur ea de rebus psychologicis et paedagogicis, didacticis et catecheticis, socialibus et pastoralibus aliisque id genus eruditio, quae harum disciplinarum hodierno progressui respondeat, quaeque illos multiplicibus nostrorum temporum apostolatus necessitatibus idoneos paratosque efficiat. His in rebus tamen recta institutio ac conformatio poni potest sine tanta privatione eorundem pastoralis aduitorii quotidiani plenique quod ad animarum bonum adeo necessarium est. Praescripta, proposita in schemate decreti de diaconorum institutione pastorali, Episcopos illo neomystarum adiutorio privabunt sine necessitate, quia iam in Seminariis nostris sat ampla scientia his de rebus acquisita est et supplementum practicum huic scientiae utilius aptiusque dari potest quando neomystae iam in vitam pastoralem plenam sub cura parochorum ingressi sunt. Iuvenes sacerdotes convenire possint forsitan bis in mense per integrum diem in aliquo Instituto in quo instructionem ac formationem dirigentibus magistris peritis prudentibusque recipiant una cum consilio, moderatione gubernationeque de modo recto in casibus practicis pastoralis vitae agendi.

Praescripta proposita in nn. 3, 4, 5 et 6 cap. 4 schematis efficiant, saltem apud nos, ut informatio clericalis sine necessitate prorogetur; ut nostrae dioeceses sacerdotibus necessariis pro animarum salute priventur; et ut opus pastorale Episcoporum tum apud fideles tum apud acatholicos qui ad fidem produci debent detrimentum accipiat; Prae-

terea, illis qui ad sacerdotium aetate aliquantulum provectiore adspirare possunt, haec nova legislatio difficultatem novam psychologicam constituere potest.

Quoad haec, ergo, schema decreti proposita nobis omnino non placet.

Subscripserunt: Franciscus card. Spellman, archiep. Neo-Eboracensis, Iacobus F. card. McIntyre, archiep. Angelorum in California; Albertus card. Meyer, archiep. Chicagiensis; Carolus I. Alter, archiep. Cincinnatensis.

7

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 78/SE

E Civitate Vaticana, die 20 febbraio 1962

Rev.mo Padre,

Sono a ringraziarLa anche a nome dell'Eminentissimo Cardinale Presidente di questa Sottocommissione per la sollecitudine con la quale ha gentilmente risposto alle osservazioni della Pontif. Commissione Centrale sugli schemi *De Ritibus in Ecclesia, De Patriarchis, De Communicatione in sacris.*[1]

Prossimamente gli Eminentissimi Membri di questa Sottocommissione si aduneranno per emendare gli schemi suddetti ed avranno quindi modo di apprezzare il Suo lavoro e quello dei Suoi autorevoli collaboratori.

Con la gradita occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi confermo

della P. V. Reverendissima,
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Rev.mo Padre
P. Atanasio Gregorio WELYKYJ
Segretario della Pont. Commissione delle Chiese Orientali

---

[1] Cf. pp. 185-191.

8

Rev.mus D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 79/SE

E Civitate Vaticana, die 20 febbraio 1962

Rev.mo Padre,

Sono a ringraziarLa anche a nome dell'Eminentissimo Cardinale Presidente di questa Sottocommissione per la sollecitudine con la quale ha gentilmente risposto alle osservazioni della Pont. Commissione Centrale sullo schema *De Ordine Morali*.[1]

Prossimamente gli Eminentissimi Membri di questa Sottocommissione si aduneranno per emendare lo schema suddetto ed avranno quindi modo di apprezzare il Suo lavoro e quello dei Suoi auterevoli collaboratori.

Con la gradita occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi confermo

della S.V. Reverendissima
dev.mo
Vincenzo Fagiolo, *segr.*

Al Rev.mo Padre
P. Sebastiano Tromp
Segretario della Pontificia Commissione Teologica

[1] Cf. p. 194.

9

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 72-75/SE

E Civitate Vaticana, die 20 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare agli schemi dei decreti discussi nella riunione plenaria Pontificia Commissione Centrale dello scorso mese di gennaio.[1]

Alla relazione sono allegati gli schemi che dovranno essere emendati.[2] In essi l'Eminenza Vostra Rev.ma troverà già introdotte delle modifiche: si riferiscono agli emendamenti proposti dai Membri della Pont. Commissione Centrale ed accettati dalla Commissione che ha preparato lo schema. Il lavoro della nostra Sottocommissione verterà, perciò, soltanto sulle proposte che non sono state condivise dalle Commissioni che hanno proposto gli schemi.

Sono, quindi, a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo martedì 28 alle ore 16,30 nella sala delle Congregazioni del Palazzo Apostolico.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo
Servitor vero
✠ CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giacomo Luigi COPELLO,
Giuseppe SIRI, Paolo Emilio LÉGER

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita.Pars I*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962.

[2] *Schema constitutionis de ordine morali; Schema decreti de Patriarchis Orientalibus; Schema decreti de ritibus in Ecclesia; Schema decreti de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis.*

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt in sessione generali
Pontificiae Commissionis Centralis
mense ianuario 1962 habita

PARS I

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

De emendatione schematis constitutionis

DE ORDINE MORALI

Schema Constitutionis *De ordine morali* discussum fuit in sessione generali Pont. Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita.

Observationes tunc a Patribus factae transmissae fuerunt Pont. Commissioni Theologicae, quae schema paravit, pro sui notitia et ut eisdem responsiones opportunas et utiles ad schema acclarandum atque ad meliorem redigendam formam daret.

In numeris, qui sequuntur, habentur observationes — concinnatim transcriptae — et responsiones eis datae.

Notanda praevia generaliora

1. Imprimis id cum gratitudine agnoscendum videtur, neminem dubium movisse de necessitate actuali Schematis vel negasse problemata in eo discussa esse gravia et eorum solutionem correspondere necessitatibus huius temporis.

2. Quod attinet ad caput ultimum *de castitate* rogatum fuit cur de sola castitate ageretur, omissis aliis non minus gravibus. Iam data est responsio, videlicet alia praeparari, imprimis schema *de matrimonio et familia* et aliud *de rebus socialibus*. Accedit autem Subcommissio revisoria libenter ad propositionem ab Em.mo Card.li Döpfner aliisque factam, iungendi nempe caput *de Castitate* cum Schemate *de Matrimonio et Familia;* qua nova unione id quoque obtinetur, ut in Schemate *de Ordine Morali* solummodo fundamentalia et universalia tractentur.

— 4 —

3. Propositum est ab Em.mo Card.li Confalonieri ut potius cum doctrina *de Virtutibus* quam *de Peccato* concludatur. Absque dubio magis delectaret de ordine et de bono loqui quam de deordinatione malitiae. Dura autem necessitas profluens ex erroribus hodiernis imponit contrarium. Attamen ut tota Constitutio finem faciat cum maiore elevatione spirituali, nihil prohibet caput *de peccato* loco penultimo ponere, caput autem *de dignitate personae humanae* loco ultimo.

4. Difficultas facta est in Constitutione condemnari quidem errores, non autem curam maternam apparere errantium. Qui talia dicunt legant capitis secundi numerum undecimum, in quo nonnulli putant nimium demonstrari erga fratres errantes amorem! Deinde in tota Constitutione Commissio Theologica data opera solummodo reprobare voluit errores, non autem errantes ipsos, ut fit in omnibus praecedentibus Conciliis, quando in canonibus errantes anathemate plectuntur. Qui igitur vituperat hac in re Commissionem, non tantum vituperare sed damnare debet Concilia antiqua et cum iis S. Paulum *Gal.* 1, 8-9 dicentem: « Iterum dico: si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis: anathema sit ».

5. Exoptat quoque Em.mus Card.lis Alfrink, ut S. Synodus dicat de valore et de veritate obiectiva nonnumquam in erroribus contentis. Valde autem dubitandum videtur, num pertineat ad Concilium Oecumenicum ea adducere quibus homines honesti et bonae voluntatis specie veri in errorem ducantur. Multi enim errores sunt (incipiendo a negatione mysterii SS. Trinitatis), qui defenduntur argumentis vi solius rationis humanae fere invincibilibus, et non nisi indirecte, ex auctoritate Dei, refutandis. Quod non solum valet de mysteriis supernaturalibus, sed etiam de multis conclusionibus remotioribus legis naturalis, ut clare indicatur in fine numeri 4. Si

— 5 —

Concilium Vaticanum II hac in re recedet a paedagogia praecedentium, postea in multis libris anticatholicis legemus: « Etiam Synodus Vaticana altera, certe hac in re testis minime suspecta, concedere debet theoriam (v. g.) de matrimonio ad experientiam, de limitanda prole, de relationibus incompletis praenuptialibus, de coeducatione, de occisione infantis ad salvandam matrem, gravibus argumentis defendi posse; et si Synodus tantopere hereditarie onusta, hanc concessionem volens nolens facere debet, facile intelligitur, etc. ».

6. Quod verum spectat ad vituperationem Em.mi Card.lis Döpfner initium fieri a philosophia abstracta et non a mysterio revelato, notandum est in Constitutione *de Ordine Morali* reapse procedi a dono revelato, eoque sollemni tam in Vetere quam in Novo Testamento, et insuper a veritate notissima populo christiano, qui quotidie orat: « Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra », et Iesum Christum imitatur, cuius cibus erat facere voluntatem Patris caelestis, et qui non quaerebat voluntatem suam, sed Eius a quo erat missus [*Io.* 4, 34 et 5, 30]. Nec conceptus ordinis moralis est proprie philosophicus, sed potius sensus communis, philosophice expoliti. Immo est scripturisticus, ut docent *Rom.* 13, 1 et *II Thess.* 3, 6, ad quem ultimum locum Angelicus observat eos *inordinate* ambulare, qui non observent legem Dei naturalem vel positivam. Accedit quod hodie ordo moralis oppugnatur argumentis philosophicis. Nec Commissio revisionis concedere potest in initio Constitutionis non esse dictum de dignitate et pulchritudine ordinis moralis. Legatur sine praeiudicio initium capitis primi, legatur quoque numeris 7 et 8 expositio de conscientia; legatur numero 16 laus personae humanae eiusque dignitatis.

7. Illud quod notandum est Constitutionem tractare de *Ordine* morali et non de *Observatione*

— 6 —

Ordinis Moralis. Quod si ultimum verum esset multo magis loquendum fuisset de gratia et adiutoriis Spiritus Sancti. Nunc autem ea in initio clare exprimuntur verbis: « Hunc ordinem *iuvante Dei gratia* observando », et in ceteris sequentibus supponuntur, ut veritas inter catholicos inconcussa.

8. Minime autem principium fundamentale a Commissione Theologica positum de *voluntate* Dei sanctificatrice secum fert periculum Ockamismi et Cartesianismi. Est enim principium saepius revelatum, quod minime conducit ad errores, sicut ad errores non conducit *oratio dominica* vel oratio Christi in horto Gethsemani: « Non mea voluntas, sed tua fiat ». Deinde Commissio praevidens obiectionem, scripsit n. 1, lin. 4-5: « Ordinem Moralem, ipsius Dei infinite boni et infinite sancti ordinationem », et lin. 20-21: « exsistit voluntas Dei, infinite boni et sancti » et lin. 24-25: « Deus, qui ob infinitam suam sanctitatem necessario amat bonum et odio habet malum », etc. Accedit quod Commissio, ad exemplum S. Thomae, qui I-II, q. 94, a. 4, clare docet legem naturali in hoc ordine in lege scripta et in Evangelio contineri, per modum unius considerat legem naturae et legem evangelicam. In lege autem evangelica permulta sunt praecepta, v. g. omnia quae spectant ad Ecclesiam et ad Sacramenta, quae non immediate radicantur in essentia divina, sed in mera eius voluntate.

9. Observatum quoque est nobis etiam prae oculis habendos esse fratres separatos. Verissimum est: et hac de causa omisit Commissio anathemata et alia huiusmodi. Sed quod multi fratres separati prae aliis desiderant, est ut Ecclesia Dei vivi sibi sit columna et firmamentum veritatis, quae numquam liberabit errantem nisi fortiter et radicaliter profliget errorem et unio christianorum non leviter fiat, sed sicut a Christo est volita.

— 7 —

10. Scriptum quoque est in Constitutione *multa* videri nimis generaliter, et *multa* nimis superficialiter dicta. Huiusmodi defectus non possunt inobservata manere centum Membris Commissionis Centralis. Quare Commissio Theologica quando huius generis iustae factae sunt observationes, omnia faciet, ut dicenda accuratius et perfectius redigantur.

11. Ut clarius appareat indoles totius Constitutionis, et ne titulus ideam suggerat tractatum philosophicum de lege naturali, melius videtur Constitutioni imponere titulum: *De Ordine Morali christiano,* ut iam antea in Subcommissione respectiva erat propositum.

12. Non inutile erit de novo repetere Subcommissionem revisoriam rationem habere non posse eorum quae ab uno solo observata sunt, nisi adsit vera necessitas.

* * *

AD SINGULA CAPITA ET PARAGRAPHOS

Ad cap. 1: *De fundamento Ordinis Moralis christiani.*

In titulo addatur in fine: *christiani.*

Ad n. 1.

Plures fecit observationes Exc.mus D. Jelmini dicendo ordinem moralem proprie non emanare ex voluntate Dei, sed e divina ratione et non a voluntate veluti praecisa ab intellectu. Minime illud negatur in Constitutione. Vide praenotanda: sed ratio habebitur observationis, ne fiat vel minima suspicio.

Em.mi Card.les Siri et Silva Santiago desiderant definitionem ordinis moralis secundum receptam doctrinam. Difficultas est quod huiusmodi definitiones saepius respiciant unice legem naturalem. Sed reapse adest in ipso textu quaedam definitio: « ordi-

— 8 —

natio Dei, qua mensuratur honestas et inhonestas actuum humanorum ».

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Döpfner rogantis ut caput initium sumat ab actione salvifica Christi, Subcommissio revisoria hoc exordium proponit ad mentem Em.mi:

Deus infinite bonus et infinite sanctus, revelando in opere creationis et redemptionis mysterium sanctitatis et amoris sui, hominibus quoque monstravit viam amoris et sanctitatis. Sacrum ergo Concilium Vaticanum II, memor effati apostolici: « Haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra » [*I Thess.* 4, 3], sollemniter profitetur esse ordinationem ipsius Dei infinite boni et infinite sancti, qua mensuratur honestas vel inhonestas actuum humanorum. Quae ordinatio divinae sapientiae, ab hominibus per cognitionem participata iisdem fit regula et norma sanctitatis, ut testantibus Scripturis sancti sint, sicut ipse Deus sanctus est. Hunc ordinem moralem, cum auxilio Dei, sine quo nemo divinae servire potest voluntati [Conc. Araus. II], observando, homo suam voluntatem conformat voluntati Dei...

p. 5, l. 10, Em.mi Card.les Döpfner et Valeri exoptant, ut post verba *Hunc ordinem* addatur: *lege naturae et gratiae statutum.* Iam satis provisum videtur verbis exordii novi: *in opere creationis et redemptionis.* Accedit quod in n. 4 explicite agitur de duplici manifestatione naturali et supernaturali.

l. 15, proponit Em.mus Card.lis Ruffini, ut non dicatur *a potestate* sed *servitute* peccati. Quod certe convenit, etiam ob textus *Rom.* 6, 18, *Rom.* 6, 20 et *Io.* 8, 31-36 in nota citatos.

Ut tollatur praeoccupatio Exc.mi D. Jelmini, legatur in fine capitis: *voluntas Dei infinite sapientis, boni, sancti.* Notes quoque in novo exordio legi: *ordinatio divinae sapientiae.*

— 9 —

Ad n. 2.

Ad l. 1-2, observat Rev.mus P. Browne O. P. *absolutum* non dici in oppositione ad *obiectivum,* sed ad *relativum.* Ut tollatur difficultas, legatur l. 1-2: *Est autem ordo moralis insuper absolutus.*

De difficultate Exc.mi D. Jelmini contra verba: *ex ordinatione Dei,* iam sufficienter dictum est. Non agitur de sola lege naturali.

Em.mus Card.lis D'Alton libenter videret, ut ratio haberetur Allocutionis Pii XII, habitae d. 18 apr. 1952. In hac Allocutione vox *absolutum* non adhibetur quidem, sed idea exhibetur dicendo, quod ordo moralis: 1) innititur veritatibus immutabilibus; 2) constituitur relationibus essentialibus inter Deum et hominem, et hominum inter se; 3) quod valet semper et ubique pro omni homine. Quia illud tertium non satis apparet, et etiam Em.mus Card.lis Döpfner in initio capitis secundi desiderat maiorem claritatem, Subcommissio revisoria proponit ut l. 22-23 legatur:

[*Ordo moralis absolutus*]. Est ordo moralis insuper absolutus, semper et ubique independenter a circumstantiis vigens, vario tamen modo et gradu...

Deinde l. 28:

[*Iac.* 1, 17]. Refertur quoque in finem unicum, eumque absolute fixum, ut videlicet homo cum Deo maneat inseparabiliter coniunctus...

Deinde l. 5-7, p. 6, etiam ut satisfiat difficultati Em.mi Card.lis Traglia:

Suo quoque modo absolutus ille ordo est in iis, quae Deus in hac oeconomia salutis, licet in se non necessaria, tamen pro supremo suo dominio immutabiliter statuere voluit, licet et alia statuere potuisset.

Quia ex desiderio Commissionis Praeparatoriae de Religiosis in Constitutione dogmatica *de Ecclesia* expresse agitur de Consiliis evangelicis, hic brevius dici potest l. 8-13:

Nec solum absolute dicatur in praeceptis, sed

— 10 —

etiam in consiliis divinis, quippe quae ab omnibus, etsi ad ea servanda non obligatis, magno tamen debent haberi honore.

Sic non omittuntur consilia, quippe quae constituunt partem excellentem legis evangelicae, nec enervatur vis praeceptorum, ut timebat Em.mus Card.lis D'Alton.

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Ruffini, legatur l. 15: « olim in paradiso *terrestri* ».

Ad maiorem claritatem, quam desiderat Rev.mus P. Browne O. P., Subcommissio proponit cum brevi additione legere l. 17-21:

non obstantibus quoque diversis morum applicationibus in diversis circumstantiis et vitae adiunctis: tamen ordo moralis non relativus dici debet, et S. Synodus reprobat quamlibet doctrinam, qua eidem sive toti sive in quavis parte essentiali adiudicetur valor absolutus.

Ad n. 3.

Reapse Subcommissio revisoria videre nequit quomodo fratres separati offendi queant eo quod uno halitu dicatur de rebus ratione carentibus et de homine. Hoc fecit et ipse Dominus *Mt.* 6, 26-29 et *Lc.* 12, 24-29. Sed nihil obstat lectioni propositae a Card.li Döpfner, et l. 22-27 legatur:

Deus, qui universum mundum sua sapientia dirigit, homini donavit legem libertatis, ut sequendo Creatoris et Redemptoris sui ordinationem, natura et gratia participatam, vera gaudeat virtute veraque dignitate. Sic sanctitas et sapientia Dei et ipsius hominis bonum immutabiliter exigunt, ut omnis quoque libera operositas regatur lege aeterna. Ideo...

Hac nova redactione iam non exsistit difficultas Exc.mi D. Jelmini contra illud: *multo magis* in l. 24. Notandum tamen est illud *multo magis* adhiberi a Domino: *Lc.* 12, 24: « Quanto *magis* vos pluris estis illis ».

— 11 —

Ad n. 4.

Quia l. 37 vox *sanctificatrix* non placet Em.mo Card.li Döpfner, Subcommissio proponit novam lectionem:

quatenus videlicet voluntas Dei, qua iubet nos sanctos esse sicut ipse sanctus est, innotescit per ...

P. 7, l. 1-2, Subcommissioni placet nova lectio proposita a Card. Döpfner, utpote melius reddens intentionem ipsius Commissionis Theologicae. Proponit tamen duas modificationes. Nam non expedit, ut quasi suggeratur lumine fidei quid addi posse ad revelationem, nec locutio *gratia Foederis* in fine est felix. Proponitur igitur ut nova lectio:

Creatorem: altero per revelationem Dei supernaturali lumine fidei participatam, qua lex naturalis confirmatur atque perficitur, atque, quod maius est, innotescit lex illa divina, quae ex Dei voluntate misericordiosa oeconomiae salutis est propria.

Desiderat Em.mus Card.lis Frings, ut deleantur l. 11 verba *veluti spontanee et quasi innato instinctu,* ne insinuetur quidam irrationalismus. Notetur autem verba incriminata referri ad *obvia,* tantum. Proponit Subcommissio, ut l. 8 legatur: *in obviis, communibus et quotidianis* et postea l. 10-12:

etiam inculti, veluti spontanee et cum quadam innata inclinatione, recte diiudicant et agunt. Cfr. *Summa Theol.* I-II, q. 94, a. 2.

Non autem placet ad mentem Rev.mi P. Sépinski O. F. M. dicere: *recte diiudicare et agere possunt.* Non enim agitur de sola possibilitate, sed de facto quoque, ut docet Apostolus *Rom.* 2, 14: « gentes... *naturaliter* ea quae legis sunt, *faciunt* ».

L. 17, legatur ad mentem Exc.mi D. Jelmini: « misere obscuritatis et debilitatis » addito *obscuratis.*

Quod ad desiderium Em.mi Card.lis Pizzardo spectat l. 22-23 loqui de libertate filiorum Dei, notetur de ea iam dictum esse n. 1, et in nova redactione n. 3.

— 12 —

Ut vero tollatur difficultas exegetica Em.mi Cardinalis Ruffini et Rev.mi P. Sépinski O. F. M. legatur l. 26: « per Paraclitum tradit omnem veritatem ».

Difficultas autem Exc.mi D. Jelmini contra l. 27-29 non regit. Nan in textu non solum agitur de legibus disciplinaribus condendis, sed etiam de authentica et definitiva legis naturalis explicatione, cfr. l. 28-29. Quare nihil mutetur.

Ad n. 5.

Ut simul satisfiat voto Em.mi Card.lis Liénart, exoptantis ut mentio fiat de « mandato novo » et insuper ut secundum desiderium Em.mi Card.lis Döpfner, clarius distinguatur via perfectionis omnibus communis et via perfectionis consiliorum, Subcommissio proponit legere inde a l. 37:

... praescripta, vetita, permissa, consilia: quae quidem Christus Dominus recapitulavit ad duo magna mandata: dilectionis Dei et proximi. Immo perficiens legem Veteris Testamenti mandato novo, quo fideles tamquam genuini Christi discipuli cognoscerentur [cfr. *Io.* 13, 34 et 15, 12], voluit ut iidem omnes homines, inimicis non exclusis [cfr. *Lev.* 19, 18 et *Mt.* 5, 43], diligerent et ea quidem dilectione, qua ipse dilexit nos. Hac autem caritate, qua Deum amamus super omnia hominesque omnes propter Deum, impletur, ipso Domino testante [cfr. *Mt.* 5, 43-48], praeceptum divinum: « Estote ergo vos perfecti, sicut Pater vester caelestis perfectus est » [*Mt.* 5, 48], adeoque omnibus baptizatis demonstratur regalis et excellens via perfectionis acquirendae. Insigne vero testimonium in laudem legis gratiae et caritatis est illa specialis acquirendae perfectionis christianae via, qua fideles a Deo vocati... [l. 3, p. 8].

Ad n. 6.

Magna difficultas movetur ab Em.mo Card.li Döpfner dicente principalem errorem hodiernum

— 13 —

esse eorum qui dicunt legem esse imprimis ab extra impositam. Dubitatur, num talis assertio sit error. Natura enim prius est revelatio externa qua lex evangelica imponitur et natura posterius eius interna cognitio et agnitio per fidem. Citat Em.mus Card.lis *Summam Theol.* I-II, q. 106, a. 1, qui textus etiam multis distinctionibus indiget, ab ipso Angelico suggestis ad obiect. 2. Omnino distinguenda est *impositio* legis per revelationem externam, *apprehensio* legis interna per lumen fidei, et *observantia* legis iuvante Spiritu Sancto. Quod autem lex evangelica, utpote revelata, ab extra *imponitur* docet Vaticanum I apud DENZ. 1800: « Si quis dixerit rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo *imperari* non possit, A. S. ». Hac de causa, ut suum cuique tribuatur, proponit Subcommissio ut legatur l. 28-30:

Sunt qui docent personam humanam esse talis altitudinis, ut nulli legi a Deo vel Ecclesia sibi impositae, sit subiecta, vel ut legem christianam propriis viribus sine auxiliis gratiae, amplecti implereque valeat.

Putat idem Card.lis Döpfner ea quae dicuntur l. 24-26, utpote nimis absoluta, restringi debere. Non potest accedere Subcommissio, quia plures certam cognitionem etiam legis naturalis excludunt.

Idem Card.lis existimat ea quae dicuntur l. 35-38 de nuda, crassa et bruta potestate a nemine theoretice doceri. In Commissione autem Theologica erat qui ex personali experientia dixit contrarium. Reapse agitur de ideologia inchoata a Nietzsche in doctrina de superhomine, de morali dominorum, de voluntate dominationis.

Obiicit Em.mus Card.lis Alfrink contra ea quae dicuntur l. 19-20 de lege naturali, quippe quae sine Deo privetur suo fundamento. Respondendum videtur:

1) Ut iam dictum est p. 6-7, in n. 4: lex naturalis cognoscitur reflectendo non solum in huma-

— 14 —

nam naturam nudam, sed in eandem cum suis essentialibus relationibus, imprimis ad Creatorem.

2) Quare agnitio Dei Creatoris secundum S. Paulum est principale quoddam praeceptum legis naturalis.

3) Lex sine coactione caret re essentiali. Qui autem negat Deum, negat veram sanctionem.

4) Ne suggeratur illo modo quod catholici et humanistae athei conveniant in conceptu legis naturalis.

Ad n. 6, insuper, notatae sunt observationes minoris momenti:

Rev.mus P. Sépinski vult ut l. 10 loco *damnantur* dicatur *reprobantur*. Non videtur ratio.

Em.mi Card.les D'Alton et Pla y Deniel rogant ut l. 14 expungatur: *quam ex pravitate*. Non videtur cur.

Em.mus Card.lis Döpfner proponit ut l. 14-15 legatur: « qui asserunt numquam esse grave peccatum ubi magna est fragilitas ». Subcommissioni magis placet lectio ut iacet. Veritas liberabit nos!

Em.mus Card.lis Ruffini desiderat, ut l. 16 loco *cogitando* legatur *animadvertendo*. Placet emendatio.

Rev.mo P. Sépinski l. 27 loco verbi *exsistere* placet *esse*. Emendatio bona.

Em.mus Card.lis D'Alton exoptat ut latius explicentur errores, de quibus l. 21-30. Obstat quod alii putant numerum de erroribus iam esse nimis longum.

Exc.mus D. Jelmini opinatur *imponi* ex *conventione* esse contradictionem. Scribatur: « legem moralem *vigere* non posse ».

Idem Episcopus rogat, ut l. 33-34 eliminentur « status... populus... stirps... natio... factio ». Notat Subcommissio haec omnia conscripta fuisse, pluribus id desiderantibus: igitur maneant.

Idem vult ut etiam hic dicatur de ethica situationis. Non expedit quia de ea res erit postea in capite tertio.

— 15 —

Em.mus Card.lis Alfrink *rogat an textus Mt.* 23, 13 indiscriminatim applicari possit ad omnes errores praecedentes. Respondendum est affirmative: agimus enim de facto, abstrahentes a culpabilitate. Legatur autem l. 39: « Qui omnes sibi inter se in pluribus contradicunt: non autem in eo quod placitis eorum claudatur porta regni caelorum, nec alii sinantur intrare ».

Nulla videtur ratio, ut cum Rev.mo Patre Sépinski expungantur lineae ultimae capitis. Expedit, ut clare appareat Ecclesiam non versari in alia conditione quam erat divinus magister.

Pag. 9, l. 6 non est omissa vocula *voce* ante *coram mundo*.

* * *

Ad cap. 2: *De conscientia christiana*.

Ad n. 7.

Exoptat Em.mus Card.lis Siri definitionem conscientiae. Angelicus *ad Rom.* 2, lect. 3 definit conscientiam: « applicatio cognitionis habitae ad iudicandum de aliquo opere utrum sit bene vel male factum ». Practice paraphrasis definitionis habetur l. 1-5.

Desiderat Rev.mus P. Browne O. P. ut in hac definitione iam locum inveniat virtus prudentiae. In Subcommissione autem de Ordine Morali fusius haec quaestio est disputata et decisum fuit ut sileretur, quia res est dubia. Nil autem impedit, quominus in numero octavo prudentia nominetur, ut rogat Rev.mus P. Magister Generalis.

Em.mus Card.lis Döpfner novum proponit exordium, substantialiter non differens a textu proposito. Quia lectio Commissionis Theologicae magis accedit ad definitionem S. Thomae melius videtur eam relinquere intactam.

Exc.mus D. Jelmini exoptat ut l. 6 dicatur: « in momento *electionis* » vel in « momento *consilii* »,

— 16 —

non vero « in momento *decisionis* ». Agitur de re subtili, sed obiective praeplacet *electionis.*

L. 7. et 8 nulla ratio est cur eliminetur *Dei voluntas;* idque ob rationes antea expositas, maxime scripturisticas.

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Döpfner, legatur l. 8-10: Haec autem Dei voluntas cum nobis clarius appareat per doctrinam Christi magisteriumque Ecclesiae sub Spiritus Sancti illustratione, conscientia...

N. B.: Commissio scribit « *sub* illustratione » et non « *et* illustratione » ob rationes antea datas.

L. 13-14 corrigantur errores grammaticales notati ab Exc.mo D. Jelmini. Legatur: « sit... regatur... ducatur ».

Ad n. 8.

L. 26, addatur secundum desiderium Exc.mi D. Jelmini post *diligentia*:

etenim absque recta conscientiae efformatione, rectitudo vitae haberi nequit.

Ut ratio habeatur observationis Rev.mi P. Browne de prudentia, l. 26-27, scribatur:

Curandum autem imprimis est ut conscientia sit recta, seu prudenter efformata, seria, sincera, vera. Vera autem non erit...

Pag. 14, l. 1-4, Subcommissio proponit ut accipiatur redactio elegantior proposita ab Em.mo Cardinali D'Alton:

In efformanda igitur conscientia homo non est autonomus, sed voluntati Dei subiectus: neque quispiam audeat dicere voluntatem Dei placitis hominum esse adaptandam, ubi homo adaptandum est Deo.

Ad n. 9.

Ad l. 18, Exc.mus D. Jelmini rogat ut dicatur *moralitatis* simpliciter, non addito *obiectivae.* Recte: Etenim quod asseritur valet de moralitate subiectiva.

— 17 —

Uti desiderat idem Exc.mus D. Jelmini l. 19-20 sufficit dicere *debeat* omisso *possit*, quippe quod est superfluum. Sed ut statim videbitur, mutandus est totus textus.

Admitti potest additio proposita ab eodem Episcopo ad l. 23-24, ita ut legatur:

Tanta igitur est ordinis obiectivi in conscientia utcumque apprehensi vis atque vigor.

Ad l. 24-28, notat Em.mus Card.lis Döpfner obscuritatem. Reapse res clarior exprimi potest. Etenim secundum Angelicum, *Comm. ad Rom.*, cap. 14, lect. 2 ratio, cur conscientia etiam erronea sit sequenda inde deducitur quod is qui eam non vult sequi, demonstrat se velle peccare, quod aperte contradicit ipsi ordini moralitatis obiectivae. Quare proponit Subcommissio ut legatur, l. 18-22:

... norma moralitatis. Immo quod homo conscientiam suam erroneam non solum sequi possit, sed etiam debeat, hoc non ex subiectiva persuasione oritur, sed ex ipso ordine obiectivo, quo graviter prohibetur voluntas peccandi, quam demonstrat homo eo ipso quod conscientiam suam, etiam erroneam, sequi renuit. Quare de conscientia agens dicit Apostolus: « Omne autem...

L. 27, proponit Exc.mus D. Jelmini ut non dicatur *bona fides* sed *persuasio.* Recte: nam non est logicum dicere *bonam fidem* perdurare *sine culpa.*

Expedit quoque ut textus post citationem *Rom.* 14, 23 paululum mutetur ratione habita eorum quae proponunt Em.mus Card.lis Döpfner et Exc.mus D. Jelmini. Non tamen Subcommissio putat expedire de solidari loqui responsabilitate, quippe quae non facile stricte probatur. Proponit igitur Subcommissio:

Tanta igitur est ordinis obiectivi utcumque apprehensi vis atque vigor. Qui igitur bona fide circa honestatem obiectivam errat, tamdiu a culpa alienus manet, quamdiu persuasio illa sine culpa perdurat. Cum vero talis error inculpabilis esse nequeat sine ullo damno ipsius errantis vel communitatis, immo

— 18 —

damnum tale notabile esse queat erga formationem rectae conscientiae aliorum christiani se indifferenter habere non possunt.

Ad n. 10.

Ad l. 33-34, putat Exc.mus D. Jelmini verbis « *deliberatum* tentamen *scienter* et *volenter* » includi tautologiam; quod non ita se habet. Potest enim aliquis *deliberate* sed *invite* agere. Sed Subcommissio alia de causa proponit loco *deliberatum,* legere *impium.*

Ad l. 35-36, notat Em.mus Card.lis Pizzardo etiam esse laudandam conscientiae libertatem. Quod minime negatur in textu.

Timet Em.mus Card.lis Döpfner, l. 36-38, insinuari posse aliquam independentiam a Creatore. Subcommissio non participat metum: sed ne minima suspicio adsit proposuit supra l. 33, legere: *impium tentamen.*

Nil autem obstat, immo placet in fine capitis addere verba ab Em.mo Card.li Döpfner proposita, quae certo placebunt Em.mo Card.li Pizzardo:

Vera autem libertas filiorum Dei et vera personae creatae dignitas non nisi in libera dependentia a Deo habetur.

Ad n. 11.

Ad tollendam difficultatem Exc.mi D. Jelmini de duplici criterio sequendi conscientiam, Subcommissio proponit legere l. 4-5: *in dirigenda conscientia.* Agitur enim in sequentibus de dirigendis aliis.

Ut satisfiat observationibus Card.lis Ruffini necnon Card.lis D'Alton et Exc.mi Jelmini legatur cum parva modificatione l. 15-17:

ubi fratres de errore *omnino* convincere nequimus, semper salvis utique iuribus veritatis, *iustitiae* et *boni communis* omnia ea omittamus...

— 19 —

* * *

Ad cap. 3: *De subiectivismo et relativismo ethico.*

Ad nn. 12-14.

Em.mus Card.lis Döpfner putat per totum caput non satis rationem haberi de charismatibus paulinis et de signis temporum.

Ignorat Subcommissio quid sibi velint signa temporum, de quibus *Mt.* 16, 4. Tempora illa nonnumquam explicantur de variis stadiis oeconomiae salutis et de iis iam sufficienter dictum est in n. 2, pag. 6, l. 13-22. Quod vero spectat ad charismata, forsan rectius rogatur ut ratio habeatur de officiis et statibus in Corpore Mystico, quibus correspondent varia charismata. Huius rei ratio habebitur in n. 13.

Ad n. 12.

Recte observat Em.mus Card.lis Siri obligationem legis moralis naturalis non tantum innotesci ratione sed etiam revelatione. Quare legatur l. 3: « partim *iam* ipsi naturae humanae », addito *iam.*

L. 8, iuxta observationem Exc.mi D. Jelmini legatur *homo christianus*: agitur enim de lege evangelica.

Ad n. 13.

L. 29, Exc.mus D. Lefebvre putat omissum esse verbulum *tantum.* Notes: *dumtaxat* aequivalere *tantum.*

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Döpfner de charismatibus, legatur pag. 19, l. 1-2:

hanc individualem diversitatem secundum sexum et aetatem et secundum locum, quem singuli in Christi Corpore Mystico occupant, inter certos iustosque limites circumscribi, nec secum ferre in natura humana discrepantiam: secus enim.

— 20 —

Ad n. 14.

Exc.mus D. Jelmini observat dictamen conscientiae non dici posse dialogum, sed dici debere dialogi conclusionem. Quare legatur l. 10-11:

actum conscientiae non esse proprie loquendo dictamen, sed considerandum esse ut conclusionem intimi et immediati dialogi cum Deo.

Non sine aliqua ratione Exc.mus D. Jelmini existimat l. 29-31 citationem S. Pauli non esse ad rem. Non enim agebatur de fine iustificante media, sed de falsis praetextibus. Quare subcommissio melius censet citare *Col.* 2, 4-8 et legere l. 29-31:

directe committere. Ne igitur sinant fideles se decipi per philosophiam in sublimitate quidem sermonis, sed inani fallacia [cfr. *Col.* 2, 4-8].

L. 36-37, Rev.mus P. Browne O. P. loco verborum *universe loquendo* proponit *generice tantum*. Subcommissio revisoria proponit ut magis latine dictum: *generatim*.

L. 37-39 [Nam... requirit] Subcommissio revisoria libenter acceptat emendationem Em.mi Cardinalis Döpfner, cum addendo tamen, legendo:

Ipsa enim intentio hominis non est recta, si quis negligit investigare et implere divinam voluntatem, mandatis Dei expressam, opusque bonum perficere a Deo requisitum. Secus...

Ad n. 15.

Obiectio grammaticalis Exc.mi D. Jelmini ad l. 16-17 [maior cum ablativo], est recta, sed in vulgata habetur genitivus [graecismus].

Proponit Rev.mus P. Browne legere l. 26-27: « impulsu virtuoso *directe* procedentes ». Proponit Subcommissio revisoria *immediate*.

Em.mus Card.lis Döpfner desiderat ut n. 15, fusius dicatur de caritate erga proximum. Sed desiderium iam impletum est longa additione in n. 5, pag. 17.

— 21 —

* * *

Ad cap. 4: *De dignitate personae humanae.*

Ad n. 16.

Ad mentem Exc.mi D. Cooray addatur l. 3, post verba *Dei factus*:

et natura sua immediate ad Creatorem ordinatus.

In fine n. 16, ea quae negative dicuntur, ad mentem Em.mi Card.lis Döpfner, positive exprimantur, quo facto etiam evanescunt difficultates quaedam stilisticae factae ab Em.mo Card.li D'Alton et ab Exc.mo D. Jelmini:

[*I Io.* 3, 1]. Haec autem humanae personae dignitas cum verbo Dei proclamatur tum legibus ecclesiasticis munitur, et non pure splendet nisi in iis, qui fide, spe et caritate atque filiali oboedientia, Deo Deique legatis sese subiiciunt. Deo enim servire regnare est.

Ad n. 17.

Desiderat Em.mus Card.lis Döpfner aliam dispositionem capitis. Putat Subcommissio revisoria sufficere, ut ratio habeatur, quarundam observationum particularium, propositarum ab Em.mis Döpfner et Alfrink.

L. 15, post verbum *vindicabat,* addatur ad mentem Exc.mi D. Cooray:

Nec minus sese opposuit libertati illi, quam Apostolorum Princeps « malitiae » vocavit [*I Pt.* 2, 16], seu doni pretiosi libertatis per effrenationem abusui et excessibus.

L. 18, addatur post *saepta* verbum *degentibus.*

L. 22, ad mentem Exc.mi D. Jelmini et Rev.mi P. Browne, loco *impetuum* legatur: *passionum affectuumque.*

L. 26, legatur ut satisfiat desiderio Em.mi Cardinalis Alfrink: plerosque in hodiernis conditioni-

— 22 —

bus non tantum censendos esse deminutae libertatis, sed eos esse plane incapaces...

Pag. 24, l. 6, ad mentem Em.morum Card.lium Alfrink et Döpfner, post verbum *contendit* addatur:

... contendit, vehementer desiderans, ut in theologia pastorali experti cum peritis in campis medico, psychico, sociali collaborent ad malorum causas melius perspiciendas aptisque remediis debellandas. Immo nec ignorat...

Ad n. 18.

Ad placitum Exc.mi D. O'Connor addatur l. 16, post *potiuntur*: « vel iudiciorum instructioni praesunt ».

Rogat Subcommissio revisoria ut l. 17, post *adhibere*, addatur: « sive per se sive per alios ».

Desiderio Em.mi Card.lis Alfrink agnoscendi utilitatem quoque scientiae psychologicae, iam provisum est in numero praecedenti.

Em.mus. Card.lis Frings quaestionem ponit num l. 20-24 simpliciter damnetur psycho-analysis, quippe quae praecise in eo est quod sese quis « inconditionate et indiscriminatim tradat » psychiatrae. Quia difficulter admittitur possibilitas damnationis absolutae, Subcommissio proponit mutare paulum textum Synodi Romanae legendo: « semetipsum inconditionate et discriminatim psychiatricis clinicis subiicere ».

Ad n. 19.

Ut magis correspondeat pars secunda titulo generali Capitis, Subcommissio proponit ut n. 19 sic inchoatur:

Etsi dignitas personae humanae modo prorsus singulari splendet filiatione divina consortioque divinae naturae, tamen etiam idcirco quod a Deo constituta est supra opera manuum suarum adeoque paulo minuta ab angelis, ut dicit Psalmista [*Ps.* 8,

— 23 —

6-7]. Quare cum gaudio sibi conscia est Sacra Synodus...

L. 31, legatur ordine inverso: « Nec minus disciplinas exactas, quas vocant, et artes technicas... ».

L. 33, ad mentem Exc.mi D. Jelmini, legatur *in initio* loco *ab initio*.

Non videtur cur non *per se* laudandae sint, l. 35, scientiae physicae, ut Exc.mus D. Jelmini putat; omnis inquisitio veritatis, iam ratione sui est bona.

Pag. 25, l. 7, addatur, ut vult idem Exc.mus D. Jelmini, post *felicitatem* adiectivum *temporalem*.

Ad n. 20.

Exc.mus D. Jelmini non sine ratione putat initium numeri 20 non esse omnino logice compositum. Et quia insuper Em.mi Card.les Ruffini, Frings et Döpfner rogant, ut magis monstretur magna hominum responsabilitas in rebus technicis, Subcommissio proponit sic legere l. 13-19:

Impium quoque et fidei contrarium est permagnum culturae humanae incrementum per disciplinas exactas et artes technicas obtinendum, identificare cum propagatione Regni Dei in terris. Nam cultura profana humana, quamvis altissima, non constituit Regnum Dei terrestre, sed huic Regno suo modo inservire debet. Immo prout cultura illa crescit secundum legem evangelicam vel contra eam, Regni Dei expansioni vel vehementer favere, vel vehementer nocere potest. Suo autem modo eidem inserviat. Nam quamvis...

Ad n. 21.

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Frings legatur post lineam 35:

E contra Ecclesia semper docuit gratiam supponere naturam, et se generatim missionem suam supernaturalem ibi fructuose adimplere non posse, ubi desint conditiones sociales, quae correspondeant reapse dignitati hominis, ad imaginem Dei creati.

Sic etiam ratio habetur observationis Em.mi

— 24 —

Card.lis Ruffini de Ecclesia non curante res temporales, sed unice promittente paradisum futurum.

* * *

Ad cap. 5: *De peccato.*

Ad n. 22.

Fiat exordium, ut proponit Em.mus Card.lis Döpfner:

Dominus Noster Iesus Christus per mortem suam piissimam regnum utrumque tam peccati quam mortis destruxit; et quoscumque Spiritu baptizavit, vere liberavit a dominio peccati, si Spiritu ambulent, dicente Apostolo: « Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis [*Rom.* 8, 2] ».

Nihilominus, quamdiu in terris peregrinamur...

L. 12, legatur *refrigescit,* non vero *retardatur,* ut proponit Exc.mus D. Jelmini.

Ad n. 23.

L. 18 et 22, legatur, ut tota sententia melius currat: « amplectendo videlicet... ac deserendo media ». Non autem iuvat voci « amplectendo » addere *quandoque,* quia agitur de possibilitate, non de facto.

Ad observationem Em.mi Card.lis D'Alton, notandum est omne peccatum mortale natura sua fieri *cum* contemptu Dei legislatoris.

Ad n. 24.

Additio Exc.mi D. Jelmini ad l. 5 post *laborat* non est necessaria et nimis abstracta, nec omnino recta: Nam virtus non semper liberat a mala concupiscentia et passione.

L. 8, legatur *aperte* loco *graviter,* ut vult Em.mus Card.lis Döpfner.

L. 10-12, non videntur mutandae. Nam licet ex foro externo non possit concludi ad forum in-

— 25 —

ternum, ubi agitur de casu particulari; tamen ex lege universali externa possum concludere ad id quod generatim fit in foro interno, et cum absoluta certitudine ad id quod *potest* fieri in foro interno. Et hoc accidit in casu. Argumentum ex foro interno fit contra eos qui dicunt peccatum mortale *haberi non posse,* nisi in eo, etc. Cfr. l. 3-5.

Culpa autem S. Petri lethalis tam clara est, ut SUAREZIUS dicat eam esse de fide.

Ad observationem factam Em.mi Card.lis Alfrink num modus loquendi de fidem negantibus sit sat iustus et benevolus erga eos qui persecutionem subuent in regionibus a communistis occupatis, respondendum videtur non posse fratribus qui persecutionem subeunt peius servitium dari quam suggerendo quovis modo fidem sine peccato gravi abnegari posse. Ipsi sciant se, si christiano modo vivant, recepturos gratias Dei, correspondentes gravitati dolorum, immo eam longe superantes.

Ad n. 25.

Introducantur tres emendationes respective propositae ab Em.mo Card.li Frings, ab Exc.mo D. Jelmini et ab Em.mo Card.li Döpfner:

L. 22, loco *psychologicis* legatur *psychicis.*

L. 21-22, legatur brevius: « ex conflictu quodam in conscientia profluere dicuntur ».

L. 24, legatur: « sunt mere affectus », addito: *mere.*

Ad n. 26.

L. 3, ut satisfiat aliquomodo desiderio Em.mi Card.lis Ruffini, legatur: « peccata, imprimis, lethalia ».

Ad n. 27.

L. 16, ut desiderat Em.mus Card.lis Döpfner, legatur: *saepe* loco *generatim.*

— 26 —

Ad n. 28.

Initio scribatur, ut vult Em.mus Card.lis D'Alton: « Errores reprobantur ».

Ut iam propositum est in *Praenotandis* Subcommissio revisoria proponit ut Caput de dignitate personae humanae in fine ponatur post caput de peccato.

His omnibus bene perpensis, ne dedignentur Em.mi Patres, sua qua pollent sapientia, significare an et quomodo schema emendandum sit circa illa puncta quae adhuc in controversia manent.

— 27 —

De emendatione schematis decreti

DE PATRIARCHIS ORIENTALIBUS

1) Schema huius Decreti examini Pont. Commissionis Centralis subiectum fuit die 18 ianuarii 1962. Observationes perplures a Patribus schema habuit, quas Secretaria nostrae Subcommissionis festinanter Pont. Commissioni pro Ecclesiis Orientalibus transmisit, et ab eadem petiit quasnam eis esse dandas responsiones.

Illa autem Commissio plures acceptavit observationes et schematis emendationes quasdam proposuit.

Prooemium, uti patet ex aligato schemate, fere novum habetur, etsi haud opportunae videantur emendationes introductae, cum in animo sit *unum* tantum schema conficere pro Ecclesiis Orietalibus, in quo omnes disciplinae regulae contineantur, quae illas respiciunt Ecclesias. Ideoque ratio deest cur immoretur in emendandis variis prooemiis, quae ultimo in unum tantum confluentur.

2) Schema in art. VII et VIII proposuit constitutionem novorum Patriarchatuum, quam tamen quidam Em.mi Patres Pont. Commissionis Centralis haud opportunam esse censuerunt.

Etenim Em.mus Card. Ruffini dixit: « Existimo esse supprimendum articulum totum, quod si substantialiter servetur, omittatur saltem id a S. Synodo *exoptari.* Et Em.mus Card. Siri haec animadvertenda censuit: « Exoptat schema ut novi patriarchatus constituantur (artt. VII-VIII). Hoc pertinet ad organizationem Ecclesiae. Si agitur de locis in quibus nec est nec fuit organizatio patriarchalis vel ubi praeminent acatholici qui habent patriarchalem organizationem, res est possibilis, quamvis agatur

— 28 —

de negotio melius tractando in Commissione mixta. Si agitur de locis in quibus nec est nec fuit organizatio patriarchalis, res non videtur esse admittenda. Etenim non est necessaria, sicut experientia demonstrat (quia optime agunt coetus episcoporum cum suis praesidibus), induceretur complicatio et differentia perniciosa respectu aliarum nationum. Quod sint patriarchae a classica traditione probati nihil officit quia ratio historica iustificat; quod sint novi patriarchatus sine ratione historica perantiqua et probanti induceret paulatim comparationes, appetitus et difficultates cuiuscumque generis. Censeo res esse consideranda futura prospicientes ex his quae ab historia hausimus. Praeterea quia structura divina Ecclesia constat in sua hierarchia solummodo episcopis, inter se omnino aequalibus, et Romano Pontifice omnibus praestanti, ut res complicetur ratio debet esse gravis et evidens ».

His suggestionibus assentiendum non censuit Pont. Commissio pro Ecclesiis Orientalibus, respondens:

a) erectio novorum patriarchatuum iam supponitur in disciplina (cfr. m. prop. *Cleri Sanctitati*, can. 159, can. 217);

b) erectiones novae fiebant saeculo XIX et nunc etiam fiunt apud dissidentes (qui erexerunt Patriarchatus in Serbia, Bulgaria, Moscovia, Romania, Aetiopia);

c) fines sunt vere ecclesiastici et rationem etiam habent unionisticam atque fidei propagationis causa proponuntur hae novae institutiones;

d) ceterum iudicium definitivum erit Concilii Oecumenici vel Romani Pontificis.

3. Card. Frings et Patriarcha Maximus IV petierunt suppressionem Patriarchatus latini Hierosolymitani.

At quidam Patres Pont. Commissionis Centralis aliter opinati sunt, quibus assentit Comm. pro Ecclesiis Orientalibus sive ob rationes circumstantiarum

— 29 —

hodie vigentium in Palaestina sive quia Ecclesia amitteret quaedam iuria in Loca Sancta in casu suppressionis illius Patriarchatus.

Ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis, sua qua pollent prudentia, responsionem dare primae et alteri quaestioni.

4) Quoad art. X, qui proponit « ut *unica* sit in unaquaque territorio patriarchali auctoritas iurisdictionalis suprema », quae sequuntur fuerunt obiectiones Patrum Pont. Commissionis Centralis:

a) Sensus can. X non sufficienter declaratur. Status praesens certe dedecet, cum plures habent eumdem titulum, Alexandrinum vel Antiochenum. Sed idem status viget pro Dioecesibus de quo alio in loco deceret loqui (Em.mus Tisserant: concordat Em.mus Frings).

b) Haec verba adiungantur: « Romano Pontifice iudicante in unaquaque causa » (Em.mus Cardinalis Alter).

c) Quoad unificationem iurisdictionis: solutio exoptata theoretice est laude digna, sed in praxi praesentat multas difficultates. Ideoque melius nihil innovare (Gori: concordat Muench et Tappouni).

d) Cet Article me paraît irréalisable et, dans les circonstances actuelles, nuisible. En effet, étant donné la mission de chaque Eglise orientale catholique, il paraît difficile de réduire, sur le même territoire, les sièges patriarcaux à un seul, comme il est difficile et nuisible de réduire les rites à un seul. Le fait qu'il y ait deux ou trois titulaires catholiques sur le même siège patriarcal est un donnée historique qu'il est difficile d'éviter maintenant. Il vaut mieux l'accepter telle quelle, l'organiser et essayer d'en tirer profit, en la considérant comme une division du travail plutôt que comme une dispersion des forces. Les inconvénients de cette situation peuvent être atténués s'il y a franche collaboration entre les Patriarches. Cela dépend des personnes plutôt que de l'institution elle-même. Dans tous les cas, ce

— 30 —

phénomène est propre surtout au siège d'Antioche. Par ailleurs, là où il y avait depuis toujours un Patriarche catholique unique, comme à Jérusalem, le Saint-Siège a doublé la hiérarchie, en restaurant le patriarcat latin de Jérusalem. Le dédoublement n'est donc pas toujours la faute des orientaux. Je rejette donc entièrement cet Article comme prémature, irréalisable et nuisible » (Maximus IV).

At Pont. Commissio pro Ecclesiis Orientalibus tenet textum esse integrum relinquendum absque ulla emendatione, quia:

a) est unicum fere medium patriarchas orientales ad antiquum restituendi splendorem;

b) unioni cum patriarchis dissidentibus efficacius ita consulitur;

c) difficultates limitatae sunt ad Medium Oriens stricte dictum, dum in aliis regionibus facile obtineri potest quod proponitur.

5) In art. XI optatur ut, salva Romani Pontificis omnimoda libertate, collegium Cardinalium aliquorum Patriarcharum Orientalium praesentia honestetur.

Contra hanc propositionem perplures Patres Pontificiae Commissionis Centralis locuti sunt dicentes v. g. « nescio utrum doceat an non ut Concilium aliquid declaret de electione Cardinalium; nam Summus Pontifex solus responsabilitatem habet de compositione Sacri Collegii » (Em.mus Card. Tisserant, cui assentiunt Em.mi Cardinales Ferretto, Ruffini, Siri, Godfrey, Ottaviani et alii Patres).

Haec autem opinio, quam multi secuti sunt Patres Pont. Commissionis Centralis, non placet Pont. Commissioni pro Ecclesiis Orietalibus, quae censet art. non esse supprimendum, quia proponitur « ad modum cuiusdam desiderii orbis catholici in favorem Orientalium ».

Videant Em.mi Patres an art. retinendum sit vel — uti in sessione generali Pont. Commissionis Centralis perplures edixerunt — supprimendum.

— 31 —

6) Contra art. XII — de iure Patriarcharum Orientalium elegendi Romanum Pontificem — hae fuerunt obiectiones:

a) Supprimatur: si hodie aperitur porta Patriarchis non Cardinalibus cras haec porta, ut solet fieri, fiet magnum ostium per quod intrabunt vel conabuntur intrare v. g. Archiepiscopi magnarum urbium expertes dogmatis et iuris. Igitur nihil innovetur quoad electionem Romani Pontificis quae a saeculis procedit sine strepitu et cum interna quiete fit ob prudentes regulas quibus a saeculis regitur (Em.mus Card. Ottaviani: concordant Micara, Ferretto, Valeri, D'Alton, Pla y Deniel, Šeper, Bernier, O'Connor, Jelmini, Gut, Browne).

b) Secundum praesens schema, Sacrosanctum Concilium exoptare deberet, « ut Patriarchis Orientalibus, etsi dignitate cardinalitia non insignitis, ius concedatur ad electionem Romani Pontificis » (p. 9, n. XII).

Veluti Ecclesiae historia docet, a septem iam saeculis, id est a tempore Urbani VI (a. 1378-1389), qui ultimus Summus Pontifex renuntiatus est cum non esset Purpuratus Pater, mos invaluit, continenter hactenus servatus, ut Iesu Christi Vicarius aliquis ex Cardinalium Collegio deligeretur.

Equidem Purpurati Patres, cum inde a suo ortu praecipui Romani Pontificis consiliarii et adiutores exstiterint in Ecclesiae universae negotiis expediendis (*C.I.C.*, can. 230), iidem prae ceteris sacrorum Antistitibus magis idonei, paratiores digni oresque habiti sunt, qui ad Sacrum Principatum eveherentur.

Hinc plane liquet cur Romani Pontifices Patres Cardinales, pro potissimo ipsorum munere et auctoritate, « partem sui corporis » nuncupaverint; simulque « ostenditur post caput Ecclesiae, quod est Papa, contigua sui corporis membra, qui sunt fratres eius Cardinales, prae ceteris Ecclesiae membris ac partibus honorari debere (F. X. WERNZ-P. VIDAL, *Ius canonicum,* tom. II, *De personis,* Romae 1928, p. 459, n. 466).

— 32 —

Patriarchae vero Ecclesiarum Orientalium, licet ex Ecclesiae concessione peculiari gaudeant potestate, quae « supra-episcopalis », immo, quaedam Pontificiae potestatis primatialis participatio dicenda est » (Schema Decreti de quo agitur, p. 6), iura tamen ac munera haud obtinent, quibus Patres Purpurati reapse fruuntur.

Deest igitur ratio ob quam Orientales Patriarchae pergrave participent negotium eligendi Beati Petri Successorem, quin simul Romana exornentur Purpura aliasque Cardinalium partes sustineant.

Ceterum si Patriarchis Orientalibus ius impertiretur participandi electionem Maximi christianorum Antistitis, idem ius denegari profecto non posset Primatibus ac Metropolitis, quibus haud dissimilis ex generali vel particulari iure inest potestas, quorumque singulis christifideles numerosiores quam memoratis Patriarchis obnoxii esse possunt. Immo aliis sacrae Hierarchiae praesulibus concedi deberet, qui ecclesiis moderatur seu populi frequentia seu alia causa conspicuis.

Neque praetermittendum sane est Sacrum Ecclesiae Senatum impraesentiarum viris iam coelescere ex pluribus quam ante orbis partibus selectis, adeo ut cunctarum ferme gentium personarum quodam modo in eo gerant ritusque omnes exprimant.

Praestat itaque memoratum votum supprimi aut, si utile visum fuerit, eo pacto immutari, ut Romani Pontifices in Sacro Ecclesiae Senatu supplendo Orientalium Patriarcharum rationem in posterum habere dignentur (Exc.mus Dell'Acqua).

c) Pertinet ad Summum Pontificem. Tota quaestio ei relinquenda (Em.mus Card. Ruffini: concordant Jullien, Tisserant, Perrin, Bernard, Bazin, Browne, Janssens, Godfrey, Marella, Copello, König, Roberti, Larraona, Lefebvre).

His nonobstantibus, Pont. Commissio pro Ecclesiis Orientalibus respondit articulum non esse supprimendum, « quia rationes adductae non evincunt » et suggerit « ut res deferatur iudicio Summi Pontificis ».

— 33 —

Ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis mentem suam significare super hanc quaestionem, quae suum haud parvum habet momentum pro ipsius Ecclesiae gubernio.

8) Contra articulum XIII, qui de praecedentia agit Patriarcharum, sequentes prolatae fuerunt obiectiones a Patribus Pont. Commissionis Centralis:

a) Sufficiet mea sententia si Patriarchae Cardinales praecederint in templis proprii ritus Proximi Orientis. Patriarchae antiquiores numquam habuerunt privilegia tam magna extra proprium territorium (Em.mus Card. Tisserant: concordant Micara, Valeri, Sépinski).

b) Habeant praecedentiam in solo proprio territorio excepto legato Pontificio (Em.mus Card. Bea: concordant Gori, Alter, Léger, Perrin, Yago, Šeper).

c) Quoad praecedentiam dies electionis patriarchalis vel creationis cardinalitiae supputetur (Em.mus Card. Frings).

d) Cardinales, qua tales sunt ex reflexu S. Pontificis cui assistunt in tota, non in particulari, Ecclesia regenda et quem repraesentant in gerendis maioribus negotiis Ecclesiae universae praesertim cum sacris dicasteriis praeesunt, quibus in sua unaquaque materia largitur universalis competentia (Em.mus Card. Siri: concordant Pla y Deniel, Ottaviani).

e) Remittatur ad Summum Pontificem (Rever.mus P. Browne: concordant, Bernard, Lefebvre, Richaud).

f) In art. XIII exposita solis Patriarchis antiquae institutionis referantur (Em.mus Card. Montini).

g) Pag. 9 n. rom. XIII...: Ita circa positam quaestionem opinor:

Optandum esset ut Patriarchae iure praeceden-

— 34 —

tiae iam ipsis recognito laetentur: scilicet ut in locis propriae iurisdictionis omnibus Hierarchis praecedant, exceptis Cardinalibus et extraordinario fortasse Legato Summi Pontificis.

Tamen nulla obiectio ut ipsis concedatur, pro locis suae iurisdictionis, privilegium praecedentiae etiam super Cardinalibus, excepto Romani Pontificis Legato « a latere ».

Tamen, si maximus honor Patriarcharum nunc unica sit conditio « sine qua non », id est, absolute necessaria ad unitatem Ecclesiae perficiendam, libentissime ipsis agnoscatur vel tribuatur; nam Ecclesiae unitas, a Christo Domino corde tam adprecata, indiscutibiliter plus valet quam Cardinalium praecedentia.

In hac hypothesi, ex una parte dilectissimi Orientales Fratres considerare velint exteriores Cardinalium honores inductos esse, non intentione aliqua offendendi privilegia vel iura Orientalium Patrum, sed temporum et circumstantiarum, praesertim inde a saeculo XII, historico quodam processu, utique Ecclesiae Occidentalis proprio, sed omnino independenter a situatione Orientalium Ecclesiarum, quae tunc, iam inde a saec. XI, communionem cum Ecclesia Latina amiserant. Ex altera parte Occidentales Patres considerare benevolentissime velint historicas et simul psychologicas condiciones Fratrum Orientalium, et insuper Oecumenicorum Conciliorum priorum temporum maiestatem.

Duo ecclesiastica Instituta ergo, primi millennii unum, secundi millennii alterum, in Ecclesia legitime exstant et eminent. Amice igitur componantur hinc inde rationes; ac revera eas componi posse mihi humillime videtur.

Exemplum imprimis afferam, minimum quidem sed ad rem nostram non inutile. Doctores Bibliothecae Ambrosianae privilegium habent, etsi Canonici non sint, incedendi et sedendi una cum Canonicis Basilicae Sancti Ambrogii in urbe Mediolanensi existentis. Est ergo consideranda propositio ut Patriarchae Orientales, in antedicta hypothesi, praecise qua Patriarchae sunt (id est, simpliciter ut tales, independenter scilicet ab eventuali dignitate cardinalitia, qua ex libero beneplacito Summi Pontificis insigniri aliqui saltem possint), qua Patriarchae sunt, dico, procedere et sedere una cum Cardinalibus videantur.

— 35 —

Qua possibilitate supposita, ad praesignandum materialem locum, meminisse iuvat Cardinales omnes pares in dignitate esse, etsi unus post alium necessario locum habent: libenter ergo et Patriarchae iisdem invincibilibus exigentiis sese accommodare pergant.

Ad praecavendas vero incertitudines et contentiones expedit ut vigilantissimis Coeremoniarum Magistris modus seu regula iam indicetur agendi. Sit ergo — si Vobis, colendissimi Patres, placuerit —, hic ordo, exempli tantum gratia, circa materialem locum servandus.

Primus ex quattuor Patriarchis conciliaribus seu primitivis (ita dicam ad brevius loquendum), qui conventibus sint praesentes, locum habeat alterna vice ante vel immediate post Cardinalem Decanum Sacri Collegii; reliqui ex quattuor locum habeant ante postremum Cardinalem ex ordine Episcoporum; Patriarchae adaucti seu tempore posteriores (si adprobetur n. V Schematis nobis propositi de Patriarcharum aequalitate) locum habeant inter Cardinales ex ordine presbyterorum et Cardinales Diaconos (Em.mus Card. Confalonieri).

h) Ad num. XIII (p. 9 lin. 23 ad p. 10 usque ad lin. 11).

Hic numerus sic emendari potest:

« Proinde, quoad praecedentiam honoris sive liturgici sive extraliturgici Patriarchae (qui non sunt mere titulares), aequiparentur Cardinalibus; eaedemque regulae serventur ac pro membris Sacri Collegii salvo tamen hoc quod in proprio territorio Patriarcha Orientalis praecedentiae iure gaudet super omnes praeter Legatum Pontificium *a latere* ac Car-

— 36 —

dinalem Secretarium Congregationis pro Ecclesia Orientali ».

Rationes:

S. R. E. Cardinales sive coniunctim sive singillatim vices quodammodo gerunt Summi Pontificis.

« S. R. E. Cardinales Senatum Romani Pontificis constituunt eidemque in regenda Ecclesia (Universali) praecipui consiliarii et adiutores assistunt » (can. 230).

Proinde iuxta aestimationem communem, ac reipsa, dignitas ipsius Romani Pontificis in eos refulget tamquam in curis ac auctoritate Sanctitatis Suae participantes.

N. B.:

quoad Cardinales singulatim.

Hoc maxime valet pro Praefectibus (vel Secretariis) Sacrarum Congregationum — ut patet ex eo quod, secundum can. 246, singulis Congregationibus Cardinalis quidam praeest, solummodo si ipsemet Summus Pontifex eisdem non praesit.

quoad Cardinales coniunctim.

Sede Apostolica vacante, iurisdictio Universalis Ecclesiae in ipsum Sacrum Collegium transit iuxta Constitutionem exercenda (can. 241).

Incongruum ergo videtur, ac piorum sensui offensivum, alios Praelatos, ut tales, super Cardinales praecedentia gaudere (Cooray).

Quoad art. XIII, omnino expungantur paragraphi prima et secunda. Unitas Ecclesiae, ad quam quidam appellant, utique fovenda est totis viribus, sed non dependet a praecedentia, aut rationibus huiusmodi.

Auctoritas Patriarchae circumscribitur intra fines patriarcatus, et respicit regimen dioeceseon illius ritus; Cardinales agunt auctoritate Summi Pontificis, vi facultatum ipsis a Ss.mo Domino tributarum pro Ecclesia Universa.

Cardinalium, meo humili iudicio, praecedentia,

— 37 —

semper et ubique terrarum recognita, servanda est omnino, etiam in casu heic proposito (pag. 10, n. 5, art. XIII).

De tribuenda praecedentia Patriarchis Orientalibus super omnibus Hierarchiis et Legatis Pontificiis — de qua in paragrapho 2° huius articuli XIII — multum disputatum fuit; concedi potest (Em.mus Card. Cicognani).

Pont. Commissio Pro Ecclesiis Orientalibus, his praehabitis animadversionibus, respondit:

« Commissio Orientalis tres proposuit textus seligendos in materia praecedentiae, indicata etiam praelatione Membrorum Commissionis. Mens Commissionis fuit ut aliquid concedatur in hac materia Patriarchis.

« Commissio Centralis suas opiniones expressit et suffragia tulit, adiungendo etiam quartam solutionem: aequiparatio duarum dignitatum quoad praecedentiam.

« Nihil proinde ulterius notandum videtur, cum mens Commissionis, sive Orientalis sive Centralis, satis constet, ut nempe *saltem aliquid concedatur Patriarchis,* uti ex. gr. praecedentia super omnibus Hierarchis et Legatis Pontificiis dignitate cardinalitia non insignitis.

« Subcommissio Centralis de Schematibus emendandis seligat solutionem quae menti Commissionum magis correspondet, ratione habita etiam voti Em.mi Praesidis Commissionis Orientalis ».

Videant Em.mi Patres huius Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, quomodo dirimenda sit quaestio et quid expediat pro bono Sanctae Matris Ecclesiae decerni in casu.

— 39 —

De emendatione schematis decreti
DE RITIBUS IN ECCLESIA

Schema hoc discussum fuit in sessione generali Pont. Commissionis Centralis, die 18 ianuarii 1962 habita. Observationes Patrum transmissae sunt prouti de more Pont. Commissioni pro Ecclesiis Orientalibus, quae sollicita fuit in responsionibus nostrae Subcommissioni dandis.

Quoad prooemium nulla habetur controversia.

1) Ad art. I quod attinet Em.mus Card. Ruffini dixit haud rectum esse quod exprimitur in lineis 18 et 19 (« ... coalescit fidelibus individuis, qui fide, sacramentis et regimine uniuntur... in ecclesiis particularibus ») cum praeter unitatem fidei, sacramentorum et regiminis, quarta servanda sit unitas, nempe unitas communionis, qua fideles universi inter se coniunguntur sicut membra unius corporis, quod est Ecclesia, non particularis, sed universalis.

Hanc vero suggestionem non acceptavit Pont. Commissio pro Ecclesiis Orientalibus dicens: « non placet emendatio, quia res potius singularis, et sufficiunt tria elementa classica, quae hodie vigent in doctrina Ecclesiae » (cfr. *Mystici Corporis,* passim).

Quid, igitur, dicendum?

Em.mus Card. Bea proposuit ut vox « ritus » adhiberetur tantum pro re liturgica et non pro Ecclesia orientali. At Commissioni non placet haec propositio, quia limitat conceptum ad solam liturgiam, quod contradicit praxi et codificationi vigenti.

Videant Em.mi Patres an emendationes introductae sint sufficientes vel aliquid aliud, attentis observationibus relatis, adhuc desideretur, et, praesertim, an textus Rev.mi P. Browne (« Sancta Ecclesia Catholica, corpus Christi Mysticum coalescens fide-

— 40 —

libus, qui fide, sacramentis et regimine uniuntur, admittit tamen varietatem coetuum sacram hierarchiam singulis propriam habentium et propriam quoque liturgiam seu Ritum ») acceptandus sit loco textus primae paragraphi art. I.

2) Art. II nullam habuit observationem et III, qui plures habuit, emendatus fuit.

3) Ad art. IV quod spectat Em.mus Card. Tisserant scribendum proposuit: « Summus Pontifex proprium habens ritum ut episcopus Urbis Romae, potest aliis ritibus celebrare ut successor Beati Petri in primatu super Ecclesiam universam ». At Commissio pro Ecclesiis Orientalibus non acceptavit propositionem, quia « ritum reducit ad solam liturgiam; quia contraria hodiernae praxi et codificationi orientali ».

Rev.mus P. Gut dixit « mihi videtur superfluum statuere de ritu Romani Pontificis, cum Hic plena gaudeat libertate ». At nec hanc suggestionem acceptavit Pont. Commissio Orientalis, dicens « res est utilissima pro populo christiano, catholico et non catholico; melius correspondet Primatui et ponit Summum Pontificem supra omnem quaestionem de patriarchis (falsa doctrina de pantarchia eccles.) ».

Rev.mus P. Browne proposuit: « Romanus Pontifex nullo ritu particulari tenetur », quod sufficit. Huic propositioni adhaeret Pont. Commissio Orientalis, dicens « posset admitti, quia respondet menti Commissionis, sed videnda est quaestio styli conciliaris et claritatis in ipsa propositione materiae ».

Ne dedignentur Em.mi Patres suam significare mentem, dicentes an et quomodo emendandus sit articulus.

4) Articulus V emendatus est iuxta observationem Em.morum Tisserant et Cicognani.

5) Quoad art. VI de formandis novis ritibus, Em.mi Tisserant, Pla y Deniel, Ruffini, Cicognani,

— 41 —

Meyer, et P. Browne dixerunt esse delendum; Em.mi Bea et Frings atque Exc.mus Šeper retinendum esse censuerunt. Huic suggestioni adhaeret Commissio Orientalis, significans: « art. optime exhibet momentum rituum in Ecclesia; eliminat periculum considerandi ritus in Ecclesia ut res archaeologicae; respondet votis plurimorum Praelatorum de adaptatione in terris missionum ob fidem christianam efficacius propagandam omnibus gentibus; largiorem visionem Ecclesiae in mundo hodierno aperit ».

Quid in casu faciendum? Estne retinendus vel supprimendus articulus?

6) Circa art. VII — de ritu redeuntium ad unitatem catholicam — plures fuerunt obiectiones ex parte Patrum Pont. Commissionis Centralis, qui contra restrictionem libertatis seligendi ritum ex parte neoconversi locuti sunt, praesertim vero Em.mus Card. Cicognani, qui dixit: « Res est attente consideranda quae proponitur in art. VII. Hic intendit abrogare can. 11 § 1 Codicis Or., quae fuit lex diuturnae et probatae experientiae. Restrictio intelligitur in regionibus Orientalibus, ubi neoconversi praesumuntur cognoscere ritum etc. Sed aliud dicendum est de illis qui vivunt in regionibus Occidentis ac praesertim qui illic nati sint et adoleverint. Si eis imponitur ritus orientalis, quia avi eorum erant Maronitae aut Chaldaei aut Armeni, et ita porro, valde indignantur et omnino recusant ac tandem malunt extra Ecclesiam remanere. Videtur igitur can. 11 § 1 M. P. *Cleri Sanctitati* servandus esse. Ad summum, art. VII in schema propositum compleri poterit addendo voces « in regionibus orientalibus » post prima verba « baptizati acatholici ».

Pont. Commissio Orientalis respondens his difficultatibus proposuit emendationem articuli hoc modo: « Baptizati acatholici in regionibus proprii ritus, qui ad Ecclesiam Catholicam admittuntur, proprium ritum servare debent; extra regiones proprii

— 42 —

ritus ritum quem maluerint amplecti possunt, etsi optandum ut ritum proprium retineant; salvo iure, in casibus particularibus, recurrendi ad Sedem Apostolicam »; vel:

« Baptizati acatholici in regionibus proprii ritus, qui ad Catholicam Ecclesiam admittuntur, proprium ritum servare debent, salvo iure, in casibus particularibus, recurrendi ad Sedem Apostolicam ».

Ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis quaestionem funditus examinare, cum sit magni momenti pro conversione acatholicorum, et aptam significare solutionem.

7) Art. VIII — de transitu ad alium ritum — emendatus fuit, prouti legi potest in schema heic adnexum, ubi tamen non videtur quod satisfactum sit desiderio Em.mi Card. Léger proponentis « quod servatur privilegium mulieris seligendi ritum sponsi occasione vel durante matrimonio ».

8) Articuli IX, X, XI videntur sufficienter emendati iuxta observationes factas a Patribus Pont. Commissionis Centralis.

— 43 —

De emendatione schematis decreti

DE COMMUNICATIONE IN SACRIS CUM CHRISTIANIS ORIENTALIBUS NON CATHOLICIS

Hoc schema examini Pont. Commissionis Centralis subiectum fuit die 19 ianuarii 1962 et observationes, quas Em.mi, Exc.mi et Rev.mi Patres super articulos schematis fecerunt, Pont. Commissioni pro Ecclesiis Orientalibus transmissae sunt. Responsiones huius Commissionis heic breviter transcribuntur una cum animadversionibus Patrum Commissionis Centralis, ut Em.mi Purpurati nostrae Subcommissionis eas examinent et dignentur significare an et quomodo schema emendandum sit.

1) Quoad schemati *prooemium* duas difficultates fecerunt Patres Commissionis Centralis:

a) Em.mus Card. D'Alton petiit « ut sensus verborum *participatio formalis* clarius explicetur; videtur significare participationem cum animo formaliter (i. e. mala fide) haeretico vel schismatico, qui animus rarissime datur ».

At Commissio, quae schema paravit, censet: « non convenit ut dentur sollemnes definitiones in materia; termini explicandi sunt secundum doctrinam et disciplinam vigentem et ad mentem auctorum probatorum ».

b) Patriarcha Maximus IV alteram proposuit mutationem, dicens: « quae dicuntur in p. 6 l. 1-4 non sunt necessaria; ceterum nihil mali est si Concilium Codicem mutet ».

At hanc suggestionem respuit Commissio pro Ecclesiis Orientalibus, respondens: « non placet quia est utilis et rem magni momenti affirmat; est insuper fundamentum praxis praeteritae et mitigationis nunc petitae ».

— 44 —

2) Quoad articulos quae Sacramenta respiciunt sequentes habentur opiniones controversae:

Ad art. II quod attinet Em.mus Card. D'Alton dixit non sibi placere quia periculum grave exurgeret indifferentismi, quod se timere pro regione Britannica Em.mus Card. Godfrey significavit. Commissio autem pro Eccl. Orient. respondit hoc periculum non esse timendum sive ob efficacitatem cautelarum, quae in doctrina inde a Benedicto XIV affirmata est, et nunc etiam a S. Officio asseritur, sive ob mutatas conditiones populorum et eorundem instructionem.

Quoad eundem art. Em.mus Card. Ruffini proposuit ut, praeter cautelas quae in textu significentur, addetur quod S. Officium responso diei 15 novembris 1941 decrevit: « Etiam cum in periculo mortis constituantur, requiritur ut, meliori quo fieri potest modo, pro rerum et personarum adiunctis saltem implicite errores reiiciant et fidei professionem faciant ».

Huic suggestioni Commissio pro Eccl. Orient. directe non assentit et proposuit introductionem dictae cautelae pag. 5 l. 33 prooemii.

3) Em.mus Card. Ruffini animadvertit quoad art. III petitionem sacramentorum ex parte catholicorum a ministris acatholicis esse limitandam ad Sacramentum Poenitentiae tantum in periculo mortis et si desit sacerdos catholicus atque scandalum removeatur.

Commissioni vero pro Eccl. Orient. non placet limitatio ad solam Poenitentiam; Sacramenta sunt omnia Ecclesiae, ubicumque valide administrantur, et ex opere operato agunt: et in art. agitur de periculo mortis praesertim et de sic dicto « viatico ».

4) Ad secundam partem quod attinet, quae de communicatione in sacris extra Sacramenta, agit, hae habentur controversiae:

Em.mus Card. D'Alton animadvertit:

« Si materialis communicatio includit participationem activam (utique sine animo haeretico vel schismatico), ut videtur, hoc non placet.

— 45 —

De tota hac materia haec prae oculis haberi debent:

a) Ecclesia Christi est Ecclesia visibilis et visibilitas Ecclesiae verae apparet praesertim in communione membrorum in iisdem sacramentis et in eodem cultu. Haec linea inter Ecclesiam veram Christi et alias « ecclesias » nullo modo debet obscurari.

b) Si normae disciplinares de communicatione in sacris mitigantur in Oriente hoc repercussiones sat graves habebit in Occidente.

c) Multi Theologi saltem manualistae affirmant communionem activam catholicorum in sacris, etiam sine animo haeretico, esse iure divino vetitam ».

Et Em.mus Card. Léger significavit: « Opportune schema proponit, ad bonum animarum fovendum, regulationem aliquam mitiorem de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis.

Tamen mihi videtur quod habetur in schemate aliqua contradictio. Firmiter enim affirmatur (p. 7, lineae 24-25) quod « non licet catholicis formaliter partem habere in sacris acatholicorum ». In schemate, hoc dicitur de relationibus extrasacramentalibus cum acatholicis. Credo tamen quod hoc principium generale a fortiori valet etiam quando agitur de relationibus « quoad sacramenta ». Et quoad sacramenta, schema proponit quod, aliquibus in circumstantiis, catholici possint recipere sacramenta a ministris acatholicis (p. 7, § III). Hoc non est « formaliter partem habere in sacris acatholicorum »? Est enim v. g. receptio Eucharistiae participatio sacramentalis in sacrificio Missae, quod vero sacrificium est centrum cultus christiani. Forsan haec contradictio solutionem suam habet in definitione communicationis formalis in sacris. Tamen credo quod schema in sua actuali formulatione occasionem daret multis et gravibus dubiis pro catholicis ».

— 46 —

Quoad difficultates propositas ab Em.mo Card. D'Alton Commissio pro Ecclesiis Orientalibus hanc dedit responsionem: « Agitur de communicatione materiali *etiam activa;* sed notari debet dictio « iusta causa » et « debitae cautelae », cum « vigilantia » Praesulum;

ad *a*) Distinctio manet et praesupponitur, cfr. hortationem finalem;

ad *b*) Mitigatio limitatur ad Orientem et bona sperantur magna, praesertim unio, quae praevalent prae timore tantummodo possibili;

ad *c*) Adsunt alii theologi qui sententiam contrariam et quidem communiorem tenent ».

Difficultatibus propositis ab Em.mo Card. Léger Commissio respondit dicens: ad dubia vel pericula proposita quod attinet, provisum est in articulis per illas cautiones quae supponuntur adhiberi a Praelatis, cum dicatur « mens Praelatorum, eorum vigilantia, cura »; terminus de communicatione *formali* explicatur vigenti doctrina probatorum auctorum.

Tandem Patres Pont. Commissionis Centralis quosdam fecerunt observationes generales, prouti sequitur:

a) Schema remittatur ad Commissionem Theologicam: praeterea non promulgetur in Concilio sed *antea,* ut orientales schismatici ad unitatem alliciantur (Pizzardo).

b) Placet iuxta modum: ita tamen ut audiatur quoque Commissio theologica ad cautelam (P. Browne, cui consentiunt Aloisi Masella, Ferretto, Pla y Deniel, Quiroga y Palacios, Siri, Godfrey, Marella, Larraona, Heard, Gori, Silva Santiago, Antezana, Perrin, Bernier, Ngô-dinh-Thûc, Verwimp, Janssens).

c) Promulgatio seu deductio in praxim fiat non per declarationem conciliarem sed per instructiones et decreta competentis Dicasterii ex mandato Summi Pontificis (Agagianian, cui assentiunt Léger, Montini, Cento, Godfrey, Confalonieri, Döpfner,

— 47 —

Marella, Meyer, Larraona, Bea, Felici, O'Connor, Silva Santiago, Lefebvre, Perrin, Bazin, Bernard qui vult ut promulgatio fiat sine mora, Bernier, Yago, Rakotomalala, Jelmini, Suhr, Sépinski, Janssens).

d) Hoc schema, magna cum cura a Commissione de Ecclesiis Orientalibus confectum ea continet, quae ab Ecclesiis Orientalibus, in hac materia valde exoptantur et earum desideriis satisfaceret. Cum autem in Ecclesia Latina res non eodem modo se habet dubium oritur, utrum scilicet haec omnia Concilio Oecumenico proponenda sint. Dubitatur propter has rationes:

1) Permagna pars Patrum Concilii erit latinorum, qui situationem, ut ita dicam, vix possunt iudicare vel de ea male iudicabunt.

2) Quidam ex declaratione Concilii Oecumenici sequelas non optandas indifferentismi timebunt pro Ecclesia Latina. Ideo proponendum mihi videtur: Statuatur in hac materia, quae in Ecclesia Orientali omnino alium aspectum prae se fert ac apud latinos, principium tantum et caetera directe tractentur cum Summo Pontifice a Commissione de Ecclesiis Orientalibus.

Simul cum hoc principio ea statuantur quae in hac materia ecclesiam latinam respiciunt (König cui concordant Valeri, Perrin, Janssens).

e) Communicatio concedenda est in casu necessitatis. Sed multa prudentia adhibenda, secus habetur indifferentismus et considerentur uti catholici qui non sunt catholici (Gori: assentit Lefebvre).

f) Agitur de materia pro diversitate locorum et temporum diversimode statuenda iuxta sanam doctrinam moralem; propterea mihi opportunum esse non videtur ut haec materia in iuris principium erigatur (O'Connor).

g) Bonum est addere in Schemate de liceitate celebrandi in Ecclesiis Schismaticorum, si desit Ecclesia catholica, et viceversa. Item de usu campanarum v. gr. pro funere alicuius orthodoxi etc. (Šeper).

— 48 —

Ad primam, secundam, tertiam et quartam propositionem (*a, b, c, d*), Commissio pro Ecclesiis Orientalibus ita respondit: quaestio ab ipso Summo Pontifice Commissioni adsignata fuit ut conciliaris, ideo iudicet Summus Pontifex si a Concilio vel ab aliqua S. Congregatione normae erunt adhuc ponderandae et in praxim deducendae.

Ad quintam (*e*), iam provisum est in articulis et in hortatione finali schematis (ubi habentur conditiones, clausulae, mens, vigilantia, cura).

Ad sextam (*f*): normae practicae applicandae erunt ad *mentem* et sub vigilantia, cum speciali cura ab Antistitibus locorum.

Ad septimam (*g*): sufficienter provisum in schemate, quod expresse evitat casus particulares, quos remittit ad *mentem, vigilantiam, curam* Praelatorum.

His omnibus perspectis, ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, significare opportunas solutiones quaestionum, quae in controversia adhuc habentur, ut schema rite emendari possit.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il giorno 27 febbraio 1962 si è riunita alle ore 16,30 nell'appartamento del Card. Clemente Micara, al Palazzo della Cancelleria la Sottocommissione degli emendamenti con la partecipazione di tutti i Membri: Card. Clemente Micara, Card. Giacomo Luigi Copello, Card. Giuseppe Siri, Card. Paolo Emilio Léger, Card. Carlo Confalonieri, Presidente; con il Segretario, Mons. Vincenzo Fagiolo. La riunione è stata tenuta nel suddetto palazzo a causa di una indisposizione del Card. Micara, anziché nella Sala delle Congregazioni del Palazzo Apostolico Vaticano, sede ufficiale della Sottocommissione.

Il Card. Presidente informa la Sottocommissione sui risultati dell'ultima seduta, dicendo che le deliberazioni prese e gli schemi, emendati secondo le decisioni, sono stati rimessi alla Commissione Centrale.[1] Degli schemi, trattati nel mese di gennaio dalla Commissione Centrale, quattro sono preparati, gli altri verranno presi in esame nella prossima riunione, non avendo le Commissioni rispettive data ancora risposta.

Il primo che oggi dobbiamo esaminare è lo schema *De Ordine morali*, preparato dalla Commissione Teologica e discusso dalla Commissione Centrale il 16-1-1962. In proposito mi par di dover rilevare che, per quanto il più difficile, lo schema oggi si presenta facile ai fini del nostro compito. La Commissione Teologica, accettando infatti molte delle osservazioni fatte dalla Commissione Centrale, ci ha facilitato il lavoro. Quindi, passando ai singoli punti, non ci sarà molto da dire, a meno che le loro Eminenze non credano diversamente». I Cardinali si dicono dello stesso avviso.

Il Card. Presidente quindi, passando all'esame dei singoli punti, nota come la Commissione Teologica abbia accettato molte delle osservazioni fatte dai Padri della Centrale, specialmente quelle dei Cardinali Döpfner, Frings, Ruffini, di Mons. Jelmini, ecc.

Le varie proposte degli Em.mi Cardd. Döpfner,Frings, Ruffini, Valeri, di Mons. Jelmini, di P. Browne sul primo numero sono state prese in considerazione dalla Comm. Teologica, che ha modificato il testo primitivo.

Così ai numeri 2 e 3. Al n. 4 la Commissione Teologica ha accettato l'osservazione del Card. Döpfner, del Card. Frings, di Mons. Jelmini; *il Card. Presidente* crede quindi di non dover aggiungere altro. Dello stesso parere si dicono i Cardinali Micara, Copello, Siri e Léger. Così per le proposte del Card. Ruffini e del P. Sépinski.

---

[1] Cf. p. 192.

Non viene però accettata l'osservazione di Mons. Jelmini sulla modifica da introdurre alle righe 27-29.

Il n. 5 è stato sufficientemente modificato. Il n. 6 è stato modificato, ma alcune osservazioni non sono state accettate, come quella del Card. Döpfner, perché ritenuta non pertinente, e del Card. Alfrink, priva di ragioni. Altre osservazioni sono piuttosto di minor importanza, ed in ogni modo il numero risulta sufficientemente emendato.

Su tutto il primo capitolo, che termina con il n. 6, si é perciò concordi nel ritenerlo sufficientemente emendato.

Al n. 7, che inizia il secondo capitolo, non si hanno osservazioni di rilievo che non siano state accettate dalla Commissione Teologica.

Al n. 8 le osservazioni del Card. D'Alton, di Mons. Jelmini, del P. Browne sono state sufficientemente ponderate e prese in considerazione dalla Commissione Teologica.

Al n. 9 giusta è stata l'osservazione di Mons. Jelmini. Così, su suggerimento del Card. Döpfner, è stato reso più chiaro il passo delle linee 24-28.

Al n. 10 la precisa osservazione di Mons. Jelmini alle line 33-34 è stata accettata. Il testo è stato modificato non alle linn. 35-36 come aveva suggerito il Card. Pizzardo, ma completato alla fine con le parole suggerite dal Card. Döpfner.

Al n. 11, che s'inizia con il titolo « de conscientia signata Christi veritate ac caritate », terminando così il 2 capitolo, è stata tolta la difficoltà mossa da Mons. Jelmini e, su suggerimento dello stesso, e per rimuovere le difficoltà dei Cardinali Ruffini e D'Alton, è stato modificato il testo alle righe 15-17.

Al n. 12 non viene accettata l'osservazione del Card. Döpfner, che chiede « ut ratione habeatur per totum caput tertium de charismatibus paulinis et de signis temporum », perché imprecisa e non chiara.

Al n. 13 viene modificato il testo delle linee 1-2 in base al suggerimento del Card. Döpfner « de charismatibus ».

Al n. 14 viene accettata l'osservazione di Mons. Jelmini, di cui alle linee 10-11; così l'altra nelle linee 29-31 sull'esatta citazione paolina. Il testo delle linee 37-39 viene modificato secondo il suggerimento del Card. Döpfner, che proponeva: « Ipsa enim intentio hominis non est recta, si quis negligit investigare et implere divinam voluntatem ».

Al n. 15 niente di rilievo, ad eccezione dell'aggiunta « immediate » al rigo 27. Il suggerimento del Card. Döpfner « ut fusius dicatur de caritate erga proximum » non è accolto, perché già provveduto nel n. 5 di p. 17.

Al n. 16 sono state introdotte le modifiche secondo le osservazioni fatte dalla Commissione Centrale, vale a dire le aggiunte suggerite dal Card. Döpfner e da Mons. Cooray. Con questo numero inizia il capitolo 4, che però diviene 5° dopo il capitolo « de peccato ».

Al n. 17 ugualmente il testo è stato modificato secondo i suggerimenti del Card. Alfrink, dei Monsignori Jelmini e Cooray, di P. Browne e del Card. Döpfner, il quale — insieme al Card. Alfrink — ha proposto le modifiche al rigo 26 di p. 23 e al rigo 6 di p. 24.

Al n. 18 la Commissione Teologica ha proposto la modifica del testo, dietro i suggerimenti dei Cardinali Alfrink e Frings, modificandolo in questi termini: «Insuper nemini licet semetipsum inconditionate et indiscriminatim psychiatricis clinicis subiicere».

Al n. 19 è stato modificato il testo secondo il pensiero della Commissione Teologica, la quale — per far corrispondere meglio la «pars secunda» di questo capitolo al titolo generale — ha desiderato premettere a questo numero la fonte e la ragione della mirabile dignità umana, che resta al di sopra di ogni altra creatura e di ogni progresso.

Al n. 20 ha modificato il testo la Commissione Teologica secondo le proposte dei Cardinali Ruffini, Frings, Döpfner e Mons. Jelmini; e non si è ravvisata alcuna necessità che si modifichi ancora.

Al n. 21 è stata accettata la proposta del Card. Frings di specificare come la Chiesa abbia sempre inculcato la necessità — anche ai fini della sua missione — che le condizioni sociali siano il più possibile atte al perfezionamento della dignità della persona umana.

Il n. 22 ha avuto il testo modificato secondo il suggerimento del Card. Döpfner, di premettere un esordio che ricordi l'efficacia della passione di Gesù Cristo sul peccato.

Al n. 23 le modifiche sono state poche, ma sufficienti, e non si è creduto opportuno accedere al desiderio del Card. D'Alton, «cum omne peccatum mortale natura sua fieri *cum* contemptu Dei legislatoris».

Al n. 24 non sono state accettate le osservazioni del Card. Döpfner e del Card. Alfrink, perché non esatte.

Il Card. Presidente conclude l'esame delle osservazioni dello schema, facendo notare che i nn. 25-28 non presentano particolari problemi e che le modifiche in essi introdotte in verità lievi e non numerose — sono più che sufficienti, attesa l'esattezza dei testi e della dottrina. Chiede quindi ai Membri se hanno osservazioni da fare sullo schema e sulle modifiche proposte.

Il Card. Siri si dice soddisfatto, rilevando come il diffuso e preciso voto di Mons. Jelmini sia stato prezioso per questo schema.

Il Card. Micara sottolinea che il lavoro della Commissione teologica è stato veramente eccellente anche nel ponderare le osservazioni fatte allo schema dalla Commissione Centrale.

Il Card. Copello approva quanto è stato fatto. Così il Card. Léger.

Quindi viene concluso che lo schema è sufficientemente emendato per essere presentato al Concilio.

De Patriarchis Orientalibus

Il Card. Presidente apre la discussione invitando gli Em.mi Membri ad esprimere il loro illuminato parere in merito.

Il Card. Siri osserva subito che in questo schema si toccano questioni gravi per la Chiesa, ma che sono state però trattate soltanto da una sola Commissio-

ne e con visione ristretta, la quale ha rivelato mancanza di maturità su problemi vasti e di vitale importanza, come quello della elezione del Romano Pontefice e della composizione del Sacro Collegio.

Il Card Presidente osserva che forse si é voluto far vedere lo spirito di generosità da parte della Chiesa Cattolica verso i separati; da questa ansia di unità deve aver preso le mosse la Commissione.

Il Card. Siri replica: «Per quanto ciò possa essere bello e generoso verso la parte orientale, mi pare che le questioni, che vengono toccate, siano più gravi del bene che se ne può sperare e che , per il momento, neppure si intravede. I problemi sull'elezione dei Romani Pontefici, del Collegio cardinalizio ecc. sono tali che toccano le istituzioni vitali della Sede Apostolica, per cui non si possono fare delle concessioni senza aver prima avuto delle garanzie sufficienti e soprattutto con una visione chiara di quello che potrebbe accadere».

Il Card. Léger: «Accetto il punto di vista del Card. Siri, anche perché gli stessi attuali Patriarchi Orientali cattolici non si mostrano ben disposti, come lo ha dimostrato in sede di Commissione Centrale il Patriarcha dei Melchiti, il quale a chi gli ha proposto che i Patriarchi quasi di diritto potrebbero essere insigniti del titolo cardinalizio ha risposto che i Patriarchi non dovrebbero mai accettare tale nomina, perché sono al di sopra dei cardinali».

Il Card. Siri: «Si giunge perfino — come si fa nello schema — a restringere la libertà del Romano Pontefice in negozi così importanti, quali l'elezione del Papa e la costituzione del Sacro Collegio. Un Papa che si preoccupa della sua successione fa in modo che la successione avvenga nel migliore dei modi, e quindi non si può legare la sua persona e la sua libertà circa il maximum negotium, quale è appunto l'elezione del Sommo Pontefice, come si fa nello schema all'art. XII.

Un'altra grave questione è che non ci possiamo mettere su posizioni di concessioni, quasi si dovesse su questa linea far l'unione e non su accordi di dottrina e di disciplina, e quasi fosse la Chiesa Latina a dover rinnegare il suo passato cambiando istituzioni, e non gli Orientali ad ammettere il Primato del Romano Pontefice. Per conto mio toglierei lo schema così com'è e non lo passerei al Concilio».

Il Card. Confalonieri chiede — prima di passare ai singoli punti — se altri Membri desiderino fare osservazioni generali allo schema.

Il Card. Copello: «Sono del parere di trattare l'argomento dello schema e non lasciarlo cadere 'a limine', data l'avvenuta discussione in Commissione Centrale».

Il Card. Confalonieri: «Lo schema sarà giudicato — in quanto da presentare o no al Concilio — dal Papa, cui spetta selezionare la materia. Oppure si potrebbe passare lo schema alla Sottocommissione Mista, per l'attinenza con le altre materie, per quanto contiene di grave ed importante, che tocca istituzioni di grande rilievo. Quanto poi a ciò che ha detto l'Em.mo Card. Siri, dobbiamo tenere presente la mentalità degli Orientali, che rimproverano agli Occidentali di non averli tenuti in considerazione per molti secoli. Essi non negano il Primato,

ma ci rimproverano che non siamo aperti nei loro riguardi e soprattutto che l'esercizio pratico del Primato non è rimasto nei limiti dovuti. La loro mentalità è che il Primate o Patriarca dell'Occidente sia stato troppo innalzato e con Lui tutto il senato Cardinalizio, che è divenuto al di sopra dei Patriarchi. Per loro i Cardinali sono al servizio del Patriarca dell'Occidente e quindi non possono essere al di sopra dei Patriarchi Orientali; in questa luce è stato maturato lo schema presentato o meglio in questa luce ci vien chiesto di guardare oggi agli Orientali».

Il Card. Siri: «Si può fare una questione *teologica*: il primato è stato fissato da Gesù Cristo e non si tocca, piaccia o non piaccia; quindi non è il caso di dire che ragioni storiche hanno innalzato il Patriarcato d'Occidente fino ad elevarlo al di sopra di quelli orientali, quasi non ci fosse di mezzo il Primato. Dal punto di vista *storico*: l'istituto patriarcale è sorto sotto la politica di Bisanzio e si è formato poi come una istituzione giuridica e tutti sappiamo le discussioni sul can. 28 del Concilio di Calcedonia che Papa Leone non volle mai accettare. Quindi per esso, a differenza del Primato, non c'è di mezzo il diritto divino. Il Patriarcato quindi ha avuto cause politiche e contigenti, che non possono essere equiparate neppure alle ragioni che hanno creato l'importanza del Collegio Cardinalizio, che è stato voluto dai Papi che non sono dei semplici Patriarchi. Quindi l'importanza del Collegio Cardinalizio è data dalla necessità di collaborazione che il Papa ha nel governo della Chiesa Universale, per il quale egli è supremo giudice e moderatore.

Dal punto di vista *attuale*: la questione è in rapporto alle necessità, che oggi ha la Chiesa e il Papato, di lavorare per il bene della Cattolicità; necessità che non hanno i Patriarchi d'Oriente».

Il Card. Confalonieri: «Il Patriarcato è istituzione antica, prima di Bisanzio, per quanto non si possa negare che per Bisanzio prese importanza; ma però è anche vero che non si può commensurare l'importanza di una istituzione in rapporto al luogo o agli abitanti su cui si esercita la giurisdizione. Quindi non è su queste basi che va giudicata la rilevanza e l'importanza dei Patriarcati Orientali.

Sarei perciò dell'avviso di scendere all'esame particolare dei singoli articoli». Tutti acconsentono.

Card. Confalonieri: «I primi articoli non presentano difficoltà e non c'è controversia tra i suggerimenti dei Membri della Commissione Centrale e le proposte della Commissione Orientale. L'art. V già crea difficoltà, perché si afferma la istituzione dei nuovi Patriarchi, oltre i quattro Patriarchi classici; ma su ciò non ci si dovrebbe troppo soffermare, dato il fatto di tale esistenza».

Card. Siri: «Mi pare che non sia il caso di far questioni, perché già ammessi anche dal Codice e accettati da molto tempo dalla Chiesa. La questione non è tanto dei Patriarchi in sé, e della eguaglianza dei Patriarchi Orientali fra di loro, quanto nel fatto che si vuol far prevalere il Patriarcato in se, anche su l'istituzione del Sacro Collegio.

Io ci vedo un grande pericolo nel voler esaltare oggi l'autorità e l'importan-

za dei Patriarchi, chè facilmente può dare adito a desideri da parte dei Presidenti di Conferenze Episcopali occidentali, da parte di Arcivescovi di grandi Diocesi, ecc. L'articolo 5 si può accettare in sè, perché ormai quei Patriarcati accettati, non costituiscono in sè pericolo quanto all'importanza che oggi si vuol dare ad essi».

Sono tutti d'accordo sulla conservazione dell'art. V.

Il Card. Confalonieri: «Propongo che per l'art. VII 'prior periodus supprimatur; articulus incipiat a verbis *Constitutio novorum Patriarcatuum*..., in modo che l'articolo sia: Constitutio novorum Patriarcatuum, si id bonum commune Ecclesiae postulare videatur, Concilio Oecumenico vel Romano Pontifici reservatur'». Tutti approvano.

Il Card. Confalonieri: «Passiamo all'esame dell'art. VIII, che sinceramente non mi rappresenta nessuna utilità; sarei perciò per la soppressione».

Il Card. Siri: «L'origine è stata storica e contingente; cause che oggi sono finite, e quindi non si vede la necessità della disposizione». Sono tutti d'accordo che sia soppresso l'articolo.

L'art. IX: il Card. Siri fa osservare che il testo non è esatto: «titulares»; non sono titolari, ma residenziali: ciò va corretto».

Il Card. Confalonieri: «La questione è di conservare o meno il Patriarcato latino di Gerusalemme; ci sono ragioni per conservarlo. Cosa ne pensano le Loro Eminenze?».

Il Card. Siri: 1°) «La questione non è del Concilio, ma della S. Sede. 2°) Nel desiderio di soppressione c'è l'attacco all'ultima permanenza di latinità in Oriente. 3°) Tale Patriarcato rappresenta gli interessi di tutta la Chiesa presso i luoghi santi. 4°) Il Patriarcato latino di Gerusalemme è per i latini, che lì risiedono; e quindi sarei per la sua conservazione. L'intera questione sia però rimessa alla S. Sede con il voto di conservare il Patriarcato di Gerusalemme per i Latini».

La conclusione presa all'unanimità è stata: «remittatur ad S. Sedem cum voto conservandi Patriarcatum Latinum Ierosolimitanum».

L'art. X: *il Card. Confalonieri*: «L'idea dell'unità giurisdizionale è buona, ma oggi anche in Occidente si hanno delle giurisdizioni plurime. Credo che sia il caso di demandare la questione alla S. Sede, anziché al Concilio».

Si è d'accordo di sopprimere l'articolo nel senso indicato dal Card. Confalonieri.

L'articolo XI: «de cooptatione aliquorum ex Patriarchis in S. Colleg. Cardinalium» si concorda la soppressione, non ritenendo opportuno, anzi pericoloso, legare il S. Pontefice. In proposito il Card. Siri ha scritto: «Articulus est simpliciter demendus. Ponere hanc quaestionem est restringere aliquomodo libertatem Romani Pontificis. Si agitur de desiderio eidem Pontifici praestando, pro desideriis exprimendis non est necesse ut colligatur Concilium Oecumenicum. Potest equidem desiderium exprimi, sed expressio in Constitutione Conciliari non bene sonat... Retinendum est iam esse plura conamina ut, limitando auctoritatem Curiae Romanae, de facto obtineatur effectus, quamvis indirecte,

limitandi ipsum Summum Pontificem. Ne obliviscatur Patriarcatus Orientales fuisse antiquitus fere semper quaestionem pro servando Primatu Romani Pontificis. Si res dormit, dormiat».

Circa l'art. XII (de cooptatione Patriarcharum Orientalium in electione Romani Pontificis) *il Card. Confalonieri* osserva: «Il Papa è tale perché Vescovo di Roma e quindi sia, come nella antica tradizione, eletto dal suo corpo presbiteriale, che lui costituisce».

Su questa ragione teologica *il Card. Siri* osserva che l'elezione del Papa è un negozio di grave importanza e quindi non si può lasciare, nel suo ordinamento, ai desideri di molti altri, che vorrebbero certamente seguire i Patriarchi. In proposito il Card. Siri ha lasciato scritto: «Art. XII est simpliciter demendus. Rationes sunt eaedem ac superiori quaestione sed hic est aliquid grave addendum. Electio Summi Pontificis est maximum ordinarium negotium Ecclesiae, quod, sicut historia docet, apparet delicatum et periculosum. Si aliqui erunt, quorum cooptatio in electione Summi Pontificis, non pendet a libera voluntate Summi Pontificis viventis quia aliter fit idem Summus Pontifex non potest (eligendo vel non eligendo omnino libere) ea ordinare quae ad futuram Successoris pertinent. Aliqua subire debet. Libertas minuitur et nullus erit qui posset agere secundum responsabile iudicium ita ut non accidant quae historia cognovit, nullatenus Ecclesiae convenientia. Articulus est contra quandam iustitiam in Ecclesia. In quodam schemate parato affirmatur omnimoda aequalitas inter Occidentales et Orientales. In hoc articulo tamen datur, et quidem magnum, privilegium Orientalibus, quod Occidentales non habent, cum apud latinos sint plures praesides conferentiarum qui particulares ecclesias repraesentant maiores et foecundiores quam patriarcatus orientales».

Il Card. Micara e il *Card. Léger* si esprimono nello stesso senso. Si concorda per la soppressione.

L'art. XIII: «De praecedentia Patriarcharum Orientalium *il Card. Confalonieri* dice: «Io ho proposto che si dia una precedenza per favorire l'unione».

Il Card. Siri: «La questione è legata alle funzioni e ai poteri dei Cardinali come collaboratori del Papa e come tali non devono essere preceduti da Prelati. Per me questa non è questione di Concilio. Ma se si vuol dire qualche cosa in merito, perché — dico — si deve rompere l'unità del S. Collegio? E una volta ammessi gli attuali Patriarchi Orientali, domani quanti saranno questi Patriarchi? E quanti altri potranno avere gli stessi desideri? Essi sono rappresentanti di chiese particolari; e non possono essere equiparati ai Cardinali, che assistono il Papa nel governo della Chiesa. Quando si farà l'unione delle Chiese Ortodosse, si vedrà cosa concedere loro per accontentarli. Si potrà per ora concedere la precedenza ai loro Patriarchi nei loro territori».

Dello stesso parere sono i Card. Micara, Copello, Léger.

Si conclude: il Papa decida e rimetta la questione della precedenza, per quanto si riferisce al posto materiale, alla Congregazione competente.

De Ritibus in Ecclesia

Prende la parola *il Presidente*. Lo schema è stato proposto dalla Commissione Preparatoria delle Chiese Orientali; fu discusso dalla Commissione Centrale il 18-1-1962. Lo schema non presenta molte difficoltà.

Sull'art. I si è d'accordo di stare al testo modificato, il quale sostanzialmente tiene conto delle varie osservazioni fatte dai Membri della Comm. Centrale.

L'art. II non ha avuto osservazioni; quindi non si presentano problemi di emendamento.

L'art. III è stato sufficientemente emendato dalla Commissione delle Chiese Orientali.

L'art. IV si può ritenere il testo come sta, perché contiene tutte le precisazioni fatte e non urta contro difficoltà di rilievo.

Il Card. Siri: la dizione si potrebbe meglio cambiare in «Episcopus Romanus», anziché in «Episcopus Romae». Si è d'accordo.

L'art. V è stato sufficientemente emendato secondo le osservazioni dei Cardd. Tisserant e Cicognani.

L'art. VI sui nuovi Riti.

Il Card. Confalonieri: «Cosa diciamo? Alcuni hanno chiesto la soppressione dell'articolo».

Il Card. Siri: «Intanto si dovrebbe dire da chi dovrebbero essere approvati i nuovi riti, cosa che viene omessa».

Il Card. Confalonieri: propone: «nihil innovetur, nisi de consensu S. Sedis».

Il Card. Siri: «C'è il pericolo di far venire l'idea di creare nuovi riti. Quindi per me si dovrebbe sopprimere tutto l'articolo».

Il Card. Léger: «Bisogna essere accorti a non creare iniziative del genere».

Si è d'accordo per la soppressione.

L'art. VII: «de ritu redeuntium ad unitatem catholicam».

Il Card. Confalonieri dice: «Sono state proposte due formule. Quali delle due scegliere?»

Il Card Siri: «Non bisogna togliere la libertà, specialmente fuori dei territori orientali».

Dello stesso parere è *il Card. Léger* e gli altri. Si è d'accordo per la prima formula.

L'art. VIII «de transitu ad alium ritum», *il Card. Copello*: «Perché non si dà la possibilità di poter passare nel rito cattolico latino più facilmente? Mi pare che la severità sia eccessiva e andrebbe mitigata».

Il Card. Siri: «è giusta la proposta del Card. Léger, che la scelta possa venire automaticamente nell'atto del matrimonio da parte della sposa che desidera passare al rito del marito».

Il Card. Léger: «propongo, come già feci in sede di Commissione Centrale, che sia dato il previlegio alla sposa di prendere il rito del marito 'occasione matrimonii'».

Si accetta con questa aggiunta: «..., firma facultate mulieris seligendi ritum sponsi occasione matrimonii».

Sugli artt. IX, X, XI, XII niente di particolare.

De communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis

Lo schema è stato proposto dalla Commissione delle Chiese Orientali e fu discusso dalla Commissione Centrale il 19-1-1962.

Il Card. Confalonieri propone: «Perché la questione non viene demandata alla Congregazione competente senza essere trattata in Concilio? Si tratta di materia delicata per le ripercussioni pubbliche che potrebbe avere, soprattutto dannose sull'animo dei fedeli. Si intende provvedere al bene delle anime derogando ai principi di teologia morale in fatto di cooperazione con scismatici: ciò potrebbe creare vari aspetti di indifferentismo religioso, specie se proclamato pubblicamente in Concilio».

Il Card. Siri: «Propongo che non sia trattata in Concilio, ma demandato tutto alla Congregazione competente che provveda con istruzioni ai Vescovi».

Il Card. Presidente: «Sia perciò rimesso alla Congregazione del Santo Officio, che d'accordo con la Congregazione Orientale decida il da farsi». Tutti sono d'accordo su questa proposta.

ADNEXUM

ANIMADVERSIONES

EM.MI IOSEPH CARD. SIRI

Pagina 28, 3 de patriarcha ierosolymitano. Patriarchatus Ierosolymitanus latinus est servandus. Etenim:

a) ibi adsunt latini , sicut adsunt alii qui habent patriarcham proprium et cuius suppressio a nemine petitur;

b) quaestio patriarchatus latini connectitur cum habitudinem quam tota Ecclesia habet respectu locorum in quibus egit Dominus, eo magis quia idem patriarchatus connectitur cum «custodia Terrae Sanctae» et cum peculiaribus iuribus;

c) ipse patriarcha Melchitarum, qui petit suppressionem , sese declaravit (cf. paginam 29, 4, *d*) contra articulum X qui proponit «ut unica sit in unaquaque territorio patriarchali auctoritas iurisdictionalis supremae».

Pagina 30, in XI, de cooptatione aliquorum ex Patriarchis in S. Collegium. Articulus est simpliciter demendus. Ponere hanc quaestionem est restringere aliquomodo libertatem Romani Pontificis.

Si agitur de desiderio eidem Pontifici praesentando, pro desideriis exprimendis

non est necesse ut colligatur Concilium Oecumenicum. Potest equidem desiderium exprimi, sed expressio in Constitutione Conciliari non bene sonat.

Retinendum est iam esse plura conamina ut, limitando auctoritatem Curiae Romanae, de facto obtineatur effectus , quamvis indirecte, limitandi ipsum Summum Pontificem.

Ne obliviscatur Patriarchatus orientales fuisse antiquitus fere semper quaestionem pro servando Primatu Romani Pontificis. Si res dormit, dormiat.

Pagina 31, 6) de cooptatione Patriarcharum Orientalium in electione Romani Pontificis. Numerus XII est simpliciter demendus. Rationes sunt eaedem ac superiori quaestione sed hic est aliquid grave addendum.

Electio Summi Pontificis est maximum ordinarium negotium Ecclesiae, quod — sicut historia docet — apparet delicatum et periculosum.

Si aliqui erunt, quorum cooptatio in electione Summi Pontificis, non pendet a libera voluntate Summi Pontificis viventis, quia aliter fit, idem Summus Pontifex non potest (eligendo vel non eligendo omnino libere) ea ordinare quae ad futuram Successoris pertinent. Aliqua subire debet. Libertas minuitur et nullus erit qui posset agere secundum responsabile iudicium ita ut non accidant, quae aliquando historia cognovit, nullatenus Ecclesiae convenientia.

Articulus XII est contra quandam iustitiam in Ecclesia. In quodam schemate parato affirmatur omnimoda aequalitas inter Occidentales et Orientales. In hoc articulo tamen aliquid datur et quidem magnum, quod occidentales, seu latini ritus, non habent cum apud latinos sint plures praesides conferentiarum qui particulares ecclesias raepresentant maiores et foecundiores quam patriarchatus orientales.

Pagina 33, 8) ad n. XIII, de praecedentia Patriarcharum Orientalium. Ad summum potest accipi sententiam Card. Tisserant, cui adhaeserunt Em.mi Micara, Valeri et P. Sépinski.

Observatio generalis de tota quaestione

Bene intelligo haec duo:

a) omnia dicuntur ad faciliorem reddendam unionem, *b*) consideratio est unilateralis, quod magis elucet si attendatur particularem Commissionem sat parum attendisse ad ea quae dicta sunt in Commissione Centrali.

Iamvero etiam intuitu «unionis» censeo bonum esse de his rebus non loqui in schemate conciliari et quaestionem simpliciter esse remittendam Summo Pontifici.

Equidem maximi momenti est nihil relaxare, omnia roborare.

Romae, 27 februarii 1962.

IOSEPH Card. SIRI

EM.MUS CAROLUS Card. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 110/SE

E Civitate Vaticana, die 10 marzo 1962

Eccellenza Reverendissima,

Ho il piacere di rimettere, qui unito in duplice copia, all'Eccellenza Vostra Reverendissima lo schema della Costituzione *De Ordine Morali Christiano*, discusso nella seduta generale del 16 gennaio u.s. ed emendato da questa Sottocommissione nella seduta plenaria dei Cardinali del 27 febbraio.

Con il gradito incontro Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi professo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Commissione Centrale
Preparatoria del Concilio Ecumenico

ADNEXA

I

Relatio
DE ORDINE MORALI

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 109/SE

E Civitate Vaticana, die 10 marzo 1962

Lo schema della Costituzione sull'ordine morale, preparato e proposto dalla Pont. Commissione Teologica, fu discusso nella seduta plenaria della Pont. Commissione Centrale del 16 gennaio 1962.

Le numerose osservazioni degli Em.mi, Ecc.mi e Rev.mi Membri furono sistematicamente raccolte e trasmesse in data 1 febbraio c.a. alla Pont. Commissione Teologica per sapere quali degli emendamenti proposti fossero — a suo giudizio — da accogliere e quali, invece, da rigettare.

Avutesi le risposte in data 14 febbraio e preparata dalla Segreteria di questa Sottocommissione la relativa posizione, lo schema fu sottoposto all'esame della Sottocommissione Cardinalizia degli emendamenti il 27 febbraio.

Dopo l'esposizione fatta dal Card. Presidente, che analizzò singolarmente le osservazioni fatte allo schema dalla Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Commissione Teologica, gli Em.mi Cardinali Membri furono unanimi nel constatare la sensibilità e la diligenza con le quali la Comm. Teologica aveva accolto e esaminato le varie proposte e come, con l'accoglimento di gran parte di esse, avesse sufficientemente emendato lo schema. Di conseguenza poco restava da aggiungere e modificare.

Il primitivo testo dello schema risulta ora così cambiato rispetto al nuovo: il capitolo 6 — De castitate et de pudicitia christiana — è stato tolto e farà parte della Costituzione: «De matrimonio et de familia christiana»; il capitolo 5 — De peccato — è divenuto quarto, per cui la Costituzione termina con il capitolo «De naturali et supernaturali dignitate personae humanae».

I singoli numeri hanno subíto molte modifiche, a volte anche sostanziali, a seguito dell'accoglimento delle proposte dei Membri della Commissione Centrale, soprattutto di quelle dei Cardinali Döpfner, Frings, Ruffini, di Sua Eccellenza Mons. Jelmini — il cui intervento si è dimostrato veramente prezioso, come ha unanimemente rilevato la Sottocommissione — e di P. Browne.

La conclusione perciò della Sottocommissione Cardinalizia degli Emendamenti è stata la seguente: «Schema Constitutionis De Ordine Morali sufficienter emendatum est ideoque Concilio proponi potest pro disceptatione».

(Dal verbale dell'adunanza del 27 febbraio 1962).

II

Schema constitutionis *
DE ORDINE MORALI CHRISTIANO

Caput 1
DE FUNDAMENTO ORDINIS MORALIS CHRISTIANI

1. *[De indole obiectiva ordinis moralis].* Deus infinite bonus et infinite sanctus, revelando in opere creationis et redemptionis mysterium sanctitatis et amoris sui, hominibus quoque monstravit viam amoris et sanctitatis. Sacrum ergo Concilium Vaticanum II, memor effati apostolici: «Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra» (*1 Thess.* 4, 3),[1] sollemniter profitetur esse ordinationem ipsius Dei infinite boni et infinite sancti, qua mensuratur honestas vel inhonestas actuum humanorum. Quae ordinatio divinae sapientiae, ab hominibus per cognitionem participata, iisdem fit regula et norma sanctitatis, ut testantibus Scripturis sancti sint, sicut Ipse Deus sanctus est. Hunc ordinem moralem, cum auxilio Dei, sine quo nemo divinae servire potest voluntati,[2] observando, homo suam voluntatem conformat voluntati Dei et participando legem libertatis (cf. *Iac.* 1, 25) non solum fit servus fidelis Dei, sed gaudet quoque libertate filiorum Dei illa, qua solutus a servitute peccati[3] tendere possit in finem suum ultimum, qui in hac oecono-

---

* Constitutionis textus, emendatus quoad formam latinam a rev.mo D. Villelmo Zannoni, latine scribendi perito, typis editus est in *Schemata constitutionum et decretorum de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus. Series Prima*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 71-96.

[1] *1 Thess.* 4, 3 non agit de sola castitate, sed de sanctitate in genere, ut patet ex versiculo sexto, ubi de dolo et fraude. Notat S.Thomas in Commentario ad vers. 3: «Omnia praecepta Dei sunt ad hoc quod sitis sancti. Sanctitas enim dicit munditiem et firmitatem. Et omnia praecepta Dei inducunt ad ista, ut quis mundus sit a malo, et firmus in bono». Vide omnino Commentarium B. Rigaux, O.F.M. in *1 Thess.* Cf. etiam *Lev.* 11, 44: «Ego enim sum Dominus Deus vester: sancti estote, quia ego sanctus sum»; *Lev.* 20, 7-8: «Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus... qui santifico vos»; *Eph.* 1, 4: «... in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate»; *1 Petr.* 1, 14-15: ,«... quasi filii oboedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis; sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: et ipsi in omni conversatione sancti sitis: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum»; *1 Io.* 3, 3. «Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est»; *Io.* 17, 17-19: «Sanctifica eos in veritate... Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint in ipsi sanctificati in veritate».

[2] Cf. supra notam 1.

[3] Cf. *Rom.* 6, 20 ss.: «Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae... Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam aeternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Iesu Domino nostro»; *Col.* 1, 13: «Qui eripuit nos de potestate tenebrarum»; *Io.* 8, 31-36: «Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis: et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Responderunt ei: Semen Abraham sumus, et nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati, servus autem non manet in domo in aeternum: filius autem manet in aeternum. Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis»; *1 Io.* 3, 7-8: «Qui facit iustitiam, iustus est, sicut et ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat»; *Rom.* 6, 18:

mia salutis est ipse Deus, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, in patria contemplatione et amore possidendus. Non ergo ordo moralis figmentum est mere humanum, sed ille ordo reapse exsistit, sicut reapse exsistit voluntas Dei, infinite boni ac sancti.

2. *[Ordo moralis absolutus].* Est ordo moralis insuper absolutus, id est semper et ubique independenter a circumstantiis vigens, vario tamen modo et gradu. Procedit enim ex ordinatione Dei, qui ob infinitam suam sanctitatem necessario amat bonum et odio habet malum, et «apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio» (*Iac.* 1, 17). Refertur quoque in finem unicum eumque absolute fixum, ut videlicet homo cum Deo maneat inseparabiliter coniunctus. Est insuper absolutus, normas fundamentales quod attinet, eas videlicet quae non dependent ab adiunctis mutabilibus rerum, quae normis istis reguntur, sed radicitus inhaerent in ipso Deo, summa sanctitate et aeterna sapientia, et quibus relationes determinantur necessario exsistentes inter creaturas rationales cum inter se tum maxime cum suo Creatore. Suo quoque modo absolutus ille ordo est in iis quae Deus in hac oeconomia salutis, licet in se non necessaria, tamen pro supremo dominio suo immutabiliter statuere voluit, licet et alia statuere potuisset. Nec solum absolutus dicatur in praeceptis et vetitis, sed etiam in consiliis divinis, quippe quae ab omnibus, etsi ad ea servanda non obligatis, magno tamen debent haberi honore. Quam ob rem non obstantibus aspectibus diversis quos habuit ordo moralis olim in paradiso terrestri, habet nunc hic in terra in genere humano lapso et redempto, habebit tandem in patria; non obstantibus quoque diversis normarum applicationibus in diversis circumstantiis et vitae adiunctis, tamen ordo moralis non relativus dici debet, et S. Synodus reprobat quamlibet doctrinam qua eidem sive toti sive in quavis parte essentiali abiudicetur valor absolutus.

3. *[Deus custos, iudex, vindex ordinis moralis].* Deus qui universum mundum sua sapientia dirigit, homini donavit legem libertatis, ut sequendo Creatoris et Redemptoris sui ordinationem, natura et gratia participatam, vera gaudeat virtute veraque dignitate. Sic sanctitas ipsius Dei et ipsius hominis bonum immutabiliter exigunt ut omnis quoque libera operositas regatur lege aeterna.[4] Ideo Deus ordinis moralis non tantum est auctor et finis, sed est et esse debet etiam eiusdem custos, iudex et vindex,[5] secundum

---

«Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiae»; Conc. Trid., Sess.VI, c. 11: Denz. 804; Conc. Moguntinum (a. 1549): Mansi 32, 1407 (Doc. Eccl. Christ. Perf., n. 347); S. Thomas, I-II, q. 108, a. 1, ad 2: «Quia igitur gratia Spiritus Sancti est sicut interior habitus nobis infusus inclinans nos ad recte operandum, facit nos libere operari ea quae conveniunt gratiae, et vitare ea quae gratiae repugnant».

[4] Cf. S. Thomas, I-II, q. 91, a. 1.

[5] *Ps.* 7, 12: «Deus iudex iustus, fortis, et patiens»; cf. *Ps.* 118; *Act.* 10, 42: «Et praecepit nobis praedicare populo, et testificari quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum»; *2 Tim.* 4, 8: «In reliquo reposita est mihi corona iustitiae quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum eius»; *1 Thess.* 4, 6: «... Quoniam vindex est Dominus de his omnibus...»; *Rom.* 12, 19: «... Scriptum est enim: mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus»; *Mt.* 25, 31-46, ubi de iudicio ultimo; Apoc. (passim); videas quae in S. Scriptura de peccato, de peccatore, de iudicio, de Deo iudice, de remuneratione, etc. dicuntur. Pius IX, Allocutio 9 iunii 1862: *Maxima quidem*: Acta I, vol. I, p. 454: «Quare hi turbulentissimi perversorum dogmatum cultores blaterant, morum leges divina haud egere sanctione, et minime opus esse, ut humanae leges ad naturae ius conformentur, aut obligandi vim a Deo accipiant, ac propterea asserunt, nullam divinam existere legem».

ea quae Patres Concilii Vaticani Primi docuerunt de providentia, qua Deus universa quae condidit tuetur quoque ac gubernat.[6]

4. *[Ordinis moralis duplex manifestatio]*. Docet quoque et profitetur S. Synodus ordinem moralem duplici modo creaturis fieri manifestum: altero per legem naturalem, quatenus videlicet voluntas Dei, qua iubet nos sanctos esse, sicut Ipse sanctus est, innotescit per lumen naturale rationis, reflectentis in humanam naturam eiusque tendentias et essentiales relationes imprimis ad suum Creatorem; altero per revelationem Dei supernaturali lumine fidei participatam, qua lex naturalis confirmatur, atque, quod maius est, innotescit lex illa divina, quae ex Dei voluntate misericordiosa oeconomiae salutis est propria. Quod autem Apostolus de gentibus attestatur, eas nempe, licet legem Moysis non habeant, tamen, nisi sint obscurati corde, ea quae legis sunt naturaliter facere (cf. *Rom.* 1, 21-22 et 2, 14), id sana quoque ratione et experientia comprobatur vulgari: in obviis, communibus et quotidianis adiunctis, quid honestum sit et licitum, quid inhonestum et prohibitum, homines sani iudicii, etiam inculti, veluti spontanee et cum quadam innata inclinatione, diiudicant et agunt. Revelatione autem Deus effecit, ut lex naturalis ab omnibus filiis Adae, peccato protoparentis in rebus moralibus cognoscendis et exsequendis misere obscuratis et debilitatis, expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci posset.[7] Loquens tandem per Filium suum, qui praecepta Decalogi, gentibus quoque naturaliter licet imperfectius innotescentia, non venit solvere sed adimplere, legem naturalem restauravit, dilucidavit, perfecit, sanctificavit et ad altiorem ordinem evexit. Nulla ideo oppositio est inter legem naturalem et legem evangelicam: sed lex naturalis in lege evangelica continetur et perficitur.[8] Hac quoque de causa magisterio Ecclesiae, cui Christus depositum fidei concredidit et per Paraclitum tradit omnem veritatem (cf. *Io.* 16, 13), ius et obligatio competit legem etiam naturalem auctoritative explicandi et definitive interpretandi,[9] aut, ubi hoc postulatur bono com-

---

[6] Conc. Vat. I, Sess. III, c. 1: Denz. 1784: «Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, *attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter* (cf. *Sap.* 8, 1). «*Omnia enim nuda et aperta sunt oculis eius*» (*Hebr.* 4, 13), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt»; Pius XII, *Summi Pontificatus*, 20 oct. 1939: A.A.S. 31 (1939), p. 423: «Haec naturalis lex veluti fundamento innititur Deo... eodemque et supremo perfectissimoque legum latore et sapientissimo iustissimoque humanarum actionum vindice» (Denz. 2279).

[7] Conc. Vat. I, Sess. III, c. 2: Denz. 1786: «Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint»; Pius XII, *Humani generis*, 12 aug. 1950: Denz. 2305: «Quapropter divina 'revelatio' moraliter necessaria dicenda est, ut ea, quae *in rebus religionis et morum* rationi per se impervia non sunt, in... ».

[8] *Mt.* 5, 17: «Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere»; Pius XI, *Divini illius Magistri*, 31 dec. 1929: A.A.S. 22 (1930), p. 58 (Denz. 2206): "... supernaturalis ordo, in quo iura Ecclesiae nituntur, tantum abest, ut naturalem ordinem, ad quem alia pertinent, quae memoravimus, iura, destruat atque extenuet, ut, contra, eumdem extollat ac perficiat, quorum quidem ordinum alter auxilium et quasi complementum alteri praestat, suae cuiusque naturae ac dignitati consentaneum, cum ambo a Deo profluant, qui non constare sibi non potest... », cf. Ioannis XXIII, Synodus Romana, art. 300, n. 1.

[9] Pius XII, *Humani generis*: Denz. 2325: «Has quidem a veritate aberrationes deplorare supervacaneum esset, si omnes, etiam de rebus philosophicis, qua par est reverentia, ad Magisterium Ecclesiae animum intenderent, cuius profecto est, ex divina institutione, non solum verita-

muni Ecclesiae, decretis disciplinaribus lites de obscurioribus exortas, in determinatum sensum non sine auxilio Spiritus Sancti, dirimendi.

5. *[Contentum ordinis moralis].* Continet autem ordo moralis, prout per gratiam Christi apparet in lege evangelica, omnia quibus homo simpliciter vel facilius vitam aeternam obtineat: praescripta, vetita, permissa, consilia: quae quidem Christus Dominus recapitulavit ad duo magna mandata; dilectionis Dei et proximi.[10] Immo perficiens legem Veteris Testamenti mandato novo, quo fideles tamquam gemini Christi discipuli cognoscentur (cf. *Io.* 13, 34 et 15, 12), voluit ut iidem omnes homines, inimicis non exclusis (cf. *Lc.* 19, 18 – *Mt.* 5, 43), diligent et ea quidem dilectione, qua ipse dilexit nos. Hac autem caritate, qua Deum amamus super omnia hominesque omnes propter Deum, impletur, ipso Domino testante (cf. *Mt.* 5, 43-48), praeceptum divinum: «Estote ergo vos perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus est» (*Mt.* 5, 48) adeoque omnibus baptizatis demonstratur regalis et excellens via perfectionis acquirendae. Insigne vero testimonium in laudem legis, gratiae et charitatis est illa specialis acquirendae perfectionis christianae via, qua fideles a Deo vocati in consiliorum evangelicorum observatione Christum pauperem, castum, ad mortem usque oboedientem, quam proxime sequi eique quam maximi adsimilari conantur. Testatur igitur S. Synodus observationem consiliorum, a divino Fundatore commendatorum, pretiosum esse Sponsae Christi decus atque ornamentum.[11]

6. *[Reprobantur errores].* Gaudet S. Synodus ob magnum numerum filiorum Ecclesiae in observatione ordinis moralis legisque evangelicae, toto corde adhaerentium Deo Filioque eius Unigenito; dolet multos saepe magis ex fragilitate quam ex pravitate, haud raro tamen non absque gravi culpa legem Dei transgredi. Summopere autem horrescit animavertendo ubique terrarum spargi errores, quibus dilatatur via perditionis, clauditur porta salutis. Sunt qui negantes Deum personalem, legem naturalem privant suo fundamento;[12] sunt qui repudiantes missionem Christi, reiiciunt legem evangelicam;[13] sunt qui ordinem moralem unice explicant principiis humanis, ideoque eum spoliant genuina et ultima obligatione et sanctione;[14] sunt qui denegant in re

---

tis divinitus revelatae depositum custodire et interpretari, sed ipsis etiam philosophicis disciplinis invigilare, ne quid detrimenti ex placitis non rectis catholica patiantur dogmata»; Conc. Vat. I, Sess. IV, c. 4; DENZ. 1839; Conc. Vat. I, Primum Schema Const. De Eccl. Christi: Mansi 51, 580.

[10] *Mt.* 22, 37; *Mc.* 12, 30; *Lc.* 10, 27 collato *Deut.* 6, 5.

[11] Pius XII, *Sacra Virginitas*, 25 martii 1954: A.A.S. 46 (1954), pp. 161-191.

[12] Iam Pius IX, Allocutio 9 iunii 1862, *Maxima quidem*: Acta I, vol. I, pp. 451 s. et 454, deinde: «Atque eo opinandi temeritate progrediuntur, ut omnem veritatem, omnemque legem, potestatem et ius divinae originis audacissime denegare non metuant... At vero eo impietatis et impudentiae deveniunt, ut coelum petere, ac Deum ipsum de medio tollere conentur. Insigni enim improbitate ac pari stultitia haud timent asserere, nullum supremum sapientissimum providentissimumque Numen divinum exsistere ab hac rerum universitate distinctum...»; cf. supra notam 5; Idem, *Quanta cura*, 8 dec. 1864: DENZ. 1691; Syllabus, prop. 3, 56, 58: DENZ. 1703, 1756, 1758.

[13] Iam antea Pius IX, *Maxima quidem*: ibid., p. 453: «Summa praeterea impudentia asserere non dubitant, divinam revelationem non solum nihil prodesse, verum etiam nocere hominis perfectioni...»; Syllabus, prop. 6, 57: DENZ. 1706, 1757.

[14] Cf. supra notas 12 et 13; Pius IX, *Maxima quidem*: ibid., p. 454: «... affirmant, humanam rationem, nullo prorsus Dei respectu habito, unicum esse veri et falsi, boni et mali arbitrium, eamdemque rationem sibi ipsi esse legem»; Syllabus, prop. 56: DENZ. 1756.

morali intellectum certitudine re vera gaudere posse;[15] sunt qui asserunt legem moralem etiam in rebus fundamentalibus esse vicissitudinibus evolutionique obnoxiam;[16] sunt qui docent personam humanam esse talis altitudinis, ut nulli legi a Deo vel Ecclesia sibi impositae, sit subiecta, vel ut legem christianam propriis viribus sine auxiliis gratiae, amplecti implereque valeat;[17] sunt qui statuunt legem moralem vigere non posse nisi ex conventione vel a collectivitate vel a «totalitate»,[18] sive ut maior pars civium, sive ut Status, sive ut populus, sive ut stirps, sive ut natio, sive ut factio, sive ut classis consideretur socialis. Sunt et qui censeant legem moralem mere exsistere ex nuda, crassa, et bruta potestate et hanc suam ideologiam opere exsequuntur.[19] Qui omnes sibi inter se in pluribus contradicunt, non autem in eo quod placitis eorum clauditur porta regni coelorum, nec alii sinantur introire (cf. *Mt.* 23, 13). Dum autem error serpens est versicolor et capite multiplici, praeditus, veritas, quae liberabit nos (cf. *Io.* 8, 32), est una ut unus est Christus. Sed sicut olim de semetipso testatus est Ecclesiae Fundator, sic etiam hodie Ecclesiae coram mundo exclamandum est: «Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis» (*Io.* 5, 43).

---

[15] Pius XII, *Humani generis*: Denz. 2320-2321.

[16] Ibid.: Denz. 2306.

[17] Pius IX, *Quanta cura*: Denz.1690; Pius XII, Allocutio 10 apr.1958: A.A.S. 50 (1958), pp. 268 ss.

[18] Pius IX, *Quanta cura*: Denz. 1691; Syllabus, prop. 39. Denz. 1739; Pius XI, *Divini Redemptoris*, 19 martii 1937: A.A.S. 29 (1937), pp. 65-106; *Mit brennender Sorge*, 14 martii 1937: A.A.S. 29 (1937), pp. 145-167; Pius XII, Allocutio 13 sept.1952: A.A.S. 44 (1952), pp. 779-789; Allocutio 30 sept.1954: A.A.S. 46 (1954), pp. 587-598, praesertim pp. 590 ss.

[19] Pius IX, *Maxima quidem*: «... nihil dubitant in veri legitimique iuris locum substituere falsa ac mentita virium iura, ac morum ordinem rerum materialium ordini subiicere...»; Syllabus, prop. 59-61: Denz. 1759-1761; Pius XI, *Firmissimam constantiam*, 28 martii 1937; Denz. 2278.

Caput 2
DE CONSCIENTIA CHRISTIANA

7. *[Quid conscientia]*. Hic ordo moralis christianus, de quo fideles luce rationis et revelationis edocentur, eosdem dirigit et ducit in eorum iudiciis practicis de honestate propriarum actionum per singulorum coscientiam, quippe quae si est recte efformata, eos momento electionis videre facit, quid secundum Dei voluntatem iudicare et agere debeant.[1] Haec autem Dei voluntas cum nobis clarius appareat per doctrinam Christi

---

[1] Cf. *Gen.* 3, 7-10; 4, 12 ss.; *2 Sam.* 24, 10; *Ps.* 25, 1-7; *Sap.* 12, 18; *Iob.* 27, 6; *Mc.* 9, 44.46.48; *Rom.* 2, 15: Gentes «qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum...»; *Rom.* 13, 5: «Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam»; *Rom.* 14, 20-23; *1 Cor.* 8, 7-12; *1 Tim.* 1, 5: «Finis autem praecepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta»; *1 Tim.* 3, 9; *Act.* 24, 16: «In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, et ad homines

magisteriumque Ecclesiae, sub Spiritus Sancti illustratione, conscientia veluti praeco Dei, Christi, Ecclesiae constituitur.[2] Cum igitur tota vita christiana, ad mores quod spectat, in singulis christifidelibus conscientiae singulorum subsit, et per eam regatur ac ducatur: propterea ad conscientiam quoque applicari potest quod Christus de oculo humano dixit: «Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit» (*Lc.* 11, 34).

8. [*Conscientia recte efformanda*]. Nec minus ad conscientiam applicari licet verba Christi mox sequentia: «Si (oculus) autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit: Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebrae sint» (*Lc.* 11, 34-35). Manifestant vero, quam gravem ob causam in recte efformanda conscientia, sedulo habenda sit diligentia: etenim absque recta conscientiae efformatione, rectitudo vitae haberi nequit. Curandum autem imprimis est ut conscientia sit recta seu prudenter efformata, seria, sincera et vera. Vera autem non erit ex eo quod efformatur ad singulorum placitum personalemque persuasionem, quantumvis seriam et sinceram: sed idcirco quod concordet cum normis a Deo constitutis, uti reapse sunt, ideoque manifestet Dei voluntatem nobis in voluntate, doctrina, vita Christi clare expressam.[3] In efformanda igitur conscientia homo non est autonomus, sed voluntati Dei subiectus: neque quisquam audeat dicere voluntatem Dei placitis hominum esse adaptandam, ubi homo adaptandus est Deo.[4]

9. *[De conscientia erronea].* Nec principium basilare: normam nempe efformandae conscientiae esse ordinem moralem obiectivum, non autem persuasionem mere subiectivam, derelinquitur in casu conscientiae male efformatae. Errare etenim etiam christifidelis potest in efformanda conscientia; at dictamen conscientiae erroneae non mutat, ne respectu ipsius errantis quidem, ordinem moralem obiectivum, sicut etiam non solvit vinculum quo errans huic ordini adstringitur, etiamsi forsitan inculpabiliter secundum falsum dictamen conscientiae errorem exsequatur. Minime igitur in casu erroris bona fide commissi, homo sibi in foro conscientiae fit fons atque norma moralitatis. Immo quod homo conscientiam suam erroneam non solum sequi possit sed etiam debeat, hoc non ex subiectiva persuasione oritur, sed ex ipso ordine obiectivo quo graviter prohibetur voluntas peccandi, quam demonstrat homo eo ipso, quod conscientiam suam, etiam erroneam, sequi renuit. Quare de conscientia agens dicit apostolus: «Om-

---

semper»; Pius XII, Nuntius Radiophonicus, 23 martii 1952: A.A.S. 44 (1952), pp. 270-278; Allocutio 18 apr. 1952: A.A.S. 44 (1952), pp. 413-419. Versio latina Nuntii Radiophonici necnon Allocutionis invenitur in: Periodica... 41 (1952), pp. 183-223.

[2] Pius XII, Nuntius Radiophonicus 23 martii 1952: l.c., pp. 272-276; Allocutio 18 apr. 1952: l.c. pp. 418 ss.

[3] Pius XII, Nuntius Radiophonicus 23 martii 1952: l.c., pp. 272-276; Allocutio 18 apr. 1952, l.c. p. 418 s.

[4] Gregorius XVI, *Mirari vos*, 15 aug. 1832: DENZ. 1613: «Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae»; Pius IX, *Maxima quidem*, 9 iunii 1862: Act. I, vol. I, p. 454: «... homini quoddam veluti primarium ius tribuunt, ex quo possit libere de religione cogitare et loqui, eumque Deo honorem et cultum exhibere, quem pro suo libito meliorem existimat»; Syllabus, prop. 15: DENZ. 1715; Leo XIII, *Libertas praestantissimum*, 20 iunii 1888: A.A.S. 20 (1887), pp. 608-609.

ne autem, quod non est ex fide, peccatum est» (*Rom.* 14, 23). Tanta igitur est ordinis obiectivi utcumque apprehensi in conscientia vis et vigor. Qui igitur bona fide circa honestatem obiectivam errat, tamdiu a culpa alienus manet, quamdiu persuasio illa sine culpa perdurat. Cum vero talis error inculpabilis esse nequeat sine ullo damno ipsius errantis vel communitatis, immo damnum tale notabile esse queat, erga formationem rectae conscientiae aliorum christiani se indifferenter habere non possunt.[5]

10. *[Pseudoconscientia autonoma].* Quod si vero, ne conscientia quidem bona fide erronea subiectionem illam tollit qua conscientia legibus in ordine obiectivo contentis subordinatur: multo minus illam tollere valet impium tentamen semetipsos scienter et volenter subtrahendi huic ordini obiectivo, inepte provocando ad propriae conscientiae ius, libertatem, dignitatem.[6] Non enim tale ius, talis libertas, talis dignitas exsistunt, neque in humana natura, neque in homine ut persona est: etsi contrarium plures, falsis principiis et ideologiis ducti, non sine animarum gravi damno contendunt.[7] Vera autem libertas filiorum Dei et vera personae creatae dignitas non nisi in libera dependentia a Deo habentur.

11. *[Conscientia signata Christi veritate ac caritate].* Monet tandem S. Synodus, ut in conscientia dirigenda non solum veritas, sed etiam caritas christiana prae oculis habeatur: scientia enim absque caritate, teste Apostolo (cf. *1 Cor.* 8, 1), inflat, non vero aedificat. Quare factis omnibus, ut fratres de errore convincamus, non solum cum caritate iudicandum est de iis qui bona fide errant et legem Dei transgrediuntur; sed etiam eorum ratio habenda est, qui erronee ibi peccatum vident, ubi peccatum non est; ne forsan iis scandalo simus, exemplo nostro eos conducentes ad ea quae erronee pecca-

---

[5] *Rom.* 14, 22 s.: «Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo. Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est»; *Io.* 9, 41: «Numquid et nos caeci sumus? Dixit eius Iesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet»; *Io.* 15, 22: «Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo»; Alexander VIII: Decr. S. Off. 7 dec. 1690, *Errores Iansenistarum*, prop. 2: DENZ. 1292: «Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali»; Leo XIII, *Immortale Dei*, 1 nov.1885: DENZ. 1875: «Atque illud quoque magnopere cavere Ecclesia solet, ut ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augustinus monet: 'Credere non potest (homo) nisi volens'»; Pius IX, *Singulari quadam*, 9 dec. 1854: DENZ. 1647: «... sed tamen pro certo pariter habendum est; qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce rei culpa ante oculos Domini»; Pius IX, *Quanto conficiamur moerore*, 10 aug. 1863: DENZ. 1677: «Notum Nobis vobisque est, eos qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiatur, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat».

[6] Cf. supra notam 1: Pius XII, Nuntius Radiophonicus necnon Allocutio ibidem citata; Pius IX, cf. supra notam 4; Gregorius XVI, *ibid.*

[7] Innocentius XI: Decr. S. Off., 4 martii 1679, *Errores varii de re morali*, prop. 4: DENZ. 1154: «Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili».

tum existimant.[8] Vera enim caritas exigit, ut ubi fratres de errore convincere omnino nequimus, semper, salvis utique iuribus veritatis, iustitiae et boni communis, omnia ea omittamus, quibus lucrifieri nequeant Christo, qui propter eos quoque mortuus est. Genuina conscientia christiana signetur oportet Christi veritate et caritate.

[8] *1 Cor.* 8, 12-13: «Sic peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem».

Caput 3
DE SUBIECTIVISMO ET RELATIVISMO ETHICO

12. *[Lex evangelica et conditiones individuales]*. Quia fundamentales Legis evangelicae obligationes partim iam ipsi naturae humanae immutabili innituntur, partim vero, quatenus nempe excedunt obligationes Legis naturalis, radicantur in indole propria ordinis supernaturalis, a divino Redemptore constituti: hac de causa illae obligationes valent, ubicumque et quibusvis in conditionibus homo christianus versetur.[1] Quamvis igitur humana actio necessario sit singularis, temporisque ac locorum adiunctis subiecta, tamen ipsa indoles Legis evangelicae postulat, ut per hanc Legem singulis conscientiis imperetur, quid in singulis casibus in variis circumstantiis decernere debeant.[2] Numquam ergo, quandocumque divinus legislator aliquid imperaverit aut interdixerit, res in deliberatione poni poterit, at semper valent verba a primaevis martyribus prolata: «In re tam iusta nulla est consultatio».[3] Quod si vero in casu particulari, norma universalis applicanda rerum temporumque adiuncta transcendens, qua diiudicetur actionis honestas, non clare appareat, prudentiae virtus est maxime necessaria,[4] quippe quae non

[1] Conc. Trid., Sess. VI, c. 11: DENZ. 804: «Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum putare debet»; *ibid.* can. 20: DENZ. 830: «Si quis hominem iustificatum et quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum...; A.S.»; Pius XII, Allocutio 18 apr. 1952: A.A.S. 44 (1952), p. 417: «On demandera comment la loi morale, qui est universelle, peut suffire, et même être contraignante dans un cas singulier, lequel en sa situation concrète est toujours unique et d' ' une fois '. Elle le peut et elle le fait, parce que justement à cause de son universalité la loi morale comprend nécessairement et ' intentionnellement ' tous les cas particuliers, dans lesquels ses concepts se vérifient...»; Instr. S. Off. 2 febr. 1956: A.A.S. 48 (1956), pp.144-145.

[2] Pius XII, Allocutio cit., *ibid.*, pp. 414 s.

[3] Acta Proconsularia S. Cypriani, n. 3: Kirch, Enchir. n. 303; Passio Martyrum Scillitanorum, *ibid.* n. 72: «In re tam iusta nulla est deliberatio»; S. Ignatius Loyol., Exerc. Spirit: De tribus humilitatis modis.

[4] Pius XII, Allocutio cit., *ibid.*, p. 418: «Là où il n'y a pas de normes absolument obligatoires, indépendantes de toute circonstance ou éventualité, la situation d' ' une fois ' en son unicité requiert, il est vrai, un examen attentif pour décider quelles sont les normes à appliquer et en quelle manière. La morale catholique a toujours et abondamment traité ce problème de la formation de la propre conscience avec examen préalable des circonstances du cas à décider. Tout ce

tantum universalia sed etiam particularia considerat, ut ex accurata et diligenti ponderatione finis atque mediorum statuatur, quid in casu liceat vel secus.

13. *[Necessaria cognitio individualium].* Haec autem diligens rerum inquisitio postulat ut conscientia recte efformetur non de lege evangelica dumtaxat eiusque obligationibus, sed etiam de iis, quae singulo cuique homini sunt propria.[5] Sibi autem conscii maneant fideles hanc individualem diversitatem secundum sexum et aetatem et secundum locum, quem singuli in Christi Corpore mystico occupant, inter certos iustosque limites circumscribi, nec secum ferre in natura humana discrepantiam: secus enim Iesus Christus per Ecclesiam suam Dominus, Caput, Magister uniuscuiusque hominis, aetatis et conditionis non remaneret, nec virtutum omnium pro omnibus exemplar altissimum.

14. *[Adagia falsa].* Caveant igitur Christifideles a falsis adagiis hodie nimium sparsis: quorum unum sonat actum conscientiae non esse proprie loquendo dictamen sed considerandum esse conclusionem intimi et immediati dialogi cum Deo, cui colloquio nulla externa lex, nulla auctoritas, nulla confessio religiosa intervenire possit.[6] Aliud autem, introducta falsa oppositione inter Deum Patrem Deumque legislatorem, suggerit, potius audiendam esse Patris vocem quam Legislatoris praecepta, ideoque ultimam agendi rationem non esse ordinem obiectivum rectum,[7] sed intimum uniuscuiusque sentimentum, quo in concreta situatione sciat, quid sibi agendum sit, seu potius quid agi a Deo non postuletur. Quam perniciosa sint animorum saluti huiusmodi dicta, ex fructibus cognoscere Salvator nos docet; ex praetextu enim servandi sinceritatem erga semetipsum et coram Deo, deducitur licitum esse perficere graviter atque universaliter prohibita ut sunt catholicam fidem cum alia commutare, divortium attentare, praegnationis cessationem procurare,[8] auctoritati legitime iubenti oboedientiam recusare, suicidium directe committere. Ne igitur sinant fideles se decepi per philosophiam in sublimitate quidem sermonis, sed inani fallacia (cf. *Col.* 2, 4-8). Pater, qui revera filios amat, praecipit ut mala in omni casu vitent. Nec minus perniciosum est tertium effatum, Deum videlicet scrutatorem et iudicem conscientiarum unice ad intentionem attendere et ad habitudinem fundamentalem, qua quis generatim loquendo a Dei offensione abhorreat. Ipsa enim intentio hominis non est recta, si quis negligit investigare et implere divinam voluntatem mandatis Dei expressam, opusque bonum perficere a Deo requisitum. Secus enim homo per opera sua bona vel prava, nec melior nec peior fieret,[9] omniaque essent bona, dummodo «intentio amoris» vel «habitudo generaliter

---

qu'elle enseigne offre une aide précieuse aux déterminations de conscience, tant théoriques que pratiques. Qu'il suffise de citer les exposés, non dépassés, de S. Thomas sur la vertu cardinale de prudence et les vertus qui s'y rattachent» (S. Thomas, II-II, q. 47-57).

[5] Pius XII, Allocutio cit., *ibid.*, p. 418: «L'éducation chrétienne de la conscience est bien loin de négliger la personnalité, même celle de la jeune fille et de l'enfant, et de juguler son initiative...».

[6] Pius XII, Allocutio cit., *ibid.*, pp. 415 s.

[7] S. Off. Instr. 2 febr. 1956: A.A.S. 48 (1956), p. 144.

[8] Pius XII, Allocutio cit., *ibid.*, pp. 416-417.

[9] Conc. Senonense, prop. 13: «Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo» (DENZ. 380).

bona» retineretur. Contra: sic oritur vir ille duplex animo, inconstans in omnibus viis suis, de quo loquitur Iacobus Apostolus (cf. *Iac.* 1, 8). «Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic, teste eodem Apostolo, beatus in facto suo erit» (*Ibid.* 1, 25).

15. *[Falsum adagium de amore criterio moralitatis].* Sunt tandem qui amorem ita faciunt unicum criterium moralitatis normamque eius unicam, ut alias virtutes parvipendant. Reapse divina caritas, qua iusti Deum super omnia diligunt et proximum propter Deum, fide, spe ceterisque virtutibus «maior» est (*1 Cor.* 13, 13): attamen nec has nec illas tollit, sed ita nutrit et fovet, ut perveniamus «in mensuram aetatis plenitudinis Christi» (*Eph.* 4, 13). Exhortatur igitur S. Concilium fideles, ut omnes eorum actiones «in caritate fiant» (*1 Cor.* 16, 14). Ne tamen falso aestiment ex solius caritatis motivo hominem «modo christiano agere», ceterasque virtutes esse parvipendendas, ac si Deus non coronaret nisi actum explicitum caritatis. Nam, iustorum actus «ex alio motivo vel impulsu» virtuoso immediate procedentes modo condigno augmentum gratiae et gloriae merentur, non tamen sine ipsa caritate.[10] Nec minus cavendum est, ne simplices, adagio illo: «Ama et fac quod vis» male intellecto, falso credant nonnisi unum praeceptum, videlicet: Diliges, in christiana vita esse retinendum. Talis enim vita ad incertum quemdam amoris affectum reduceretur, neglecta omnino praeceptorum observantia, contradicente ipso Domino: «Si autem vis vitam ingredi, serva mandata» (*Mt.* 19, 17), et alibi: «Qui habet mandata mea et servat ea: ille est qui diligit me» (*Io.* 14, 21).

[10] Clemens XI, *Unigenitus*, 8 sept. 1713, prop. 53-56: DENZ. 1403-1406;

«53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

54. Sola caritas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas sola Deum honorat».

Caput 4
DE PECCATO

16. *[Quo sensu regnum peccati sit destructum].* Dominus Noster Iesus Christus per piissimam suam mortem regnum utrumque tam peccati quam mortis destruxit: et quoscumque Spiritu baptizavit, vere liberavit a dominio peccati, si Spiritu ambulent, dicente Apostolo: «lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis» (*Rom.* 8, 2). Nihilominus, quamdiu in terris peregrinamur, a Fonte vitae recedere possumus per peccatum quod est transgressio legis, iniquitas (cf. *1 Io.* 3, 4) et iniuria Deo illata.[1] Dum autem peccato mortali amicitia inter Deum et homines destruitur et

[1] *1 Io.* 3, 4: «Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit: et peccatum est iniquitas»; *1 Io.* 5, 17: «Omnis iniquitas peccatum est»; *1 Io.* 1, 8: «Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus»; *Iac.* 3, 2: «In multis enim offendimus omnes».

homo iterum fit filius irae (cf. *Eph.* 2, 3),[2] per peccatum veniale, in quod, teste Synodo Tridentina, frequentius labimur, caritatis fervor refrigescit, immo nonnumquam, maxime si iteratur, anima ad mortale peccatum disponitur.[3]

17. *[Peccatum mortale cum et ex contemptu].* Ne autem quisquam se decipiat cum detrimento animae suae immortalis, Sacra Synodus docet peccatum mortale haberi posse, etiam si homo Deum explicite contemnere renuit nec Deum odio habet: amplectendo videlicet cum plena advertentia plenoque consensu quod amicitiae divinae omnino repugnat, ac deserendo media, ad verum finem consequendum per se et absolute necessaria. Non igitur ad idem redit peccatum cum contemptu et ex contemptu Dei. Ultimum talis malitiae est, ut hominem similem reddat diabolo: at negari nequit etiam ista peccata gravia, quae non ex tali contemptu procedant, natura sua fieri cum contemptu legislatoris, ideoque eius amicitiam dissolvere.[4]

18. *[Peccata ex debilitate].* Offendit igitur graviter doctrinam Ecclesiae, qui dicat omne peccatum sub influxu sensibilium virium hominis patratum, semper esse peccatum tantum veniale.[5] Nec tolerari potest opinio dicentium peccatum grave, ut aiunt formale, haberi non posse nisi in eo, qui liber ab omni influxu affectuum, scienter renuit deponere malam consuetudinem, qua culpabiliter laborat.[6] Quae si essent vera, vix aliquando quidem contingeret peccatum mortale, formale et imputabile: attamen contradiceretur aperte praxi Ecclesiae et Spiritui quo illa regitur. Ecclesia enim tanquam reapse lapsos et gravi peccato detentos eos semper habuit, qui persecutionis tempore Christum ex timore tormentorum negaverunt. Quare S. Petrus culpam suam amare deflebat (cf. *Mt.* 26, 75; *Lc.* 22, 62).[7]

19. *[Falsae theoriae psychologicae].* Licet peccatum grave generet mortem (cf. *Iac.* 1, 15) eoque nihil sit detestabilius, tamen conscientiae remorsus et peccati conscientia

---

[2] *Io.* 19, 11; *1 Cor.* 6, 9-10; *Gal.* 5, 19-21; *Eph.* 5, 5; *Iac.* 1, 14-15; Conc. Trid., Sess. VI, cap. 14-15: DENZ. 807-808; *ibid.*, can. 23, 27-29: DENZ. 833, 837-839; *ib.*, Sess. XIV, cap. 1 et 5: DENZ. 894, 899; S. Off., 24 aug. 1690, prop. 2: DENZ. 1290.

[3] *Io.* 19, 11; *Iac.* 3, 2; Conc. Carthag. (XVI), can. 6-7: DENZ. 106-107; Leo X, *Exsurge Domine*, 15 iunii 1520, prop. 8: DENZ. 748; Conc. Trid., Sess. VI, *De iustif.*, cap. 11: DENZ. 804; *ibid.*, can. 23: DENZ. 833; *ibid.*, Sess. XIV, *De sacr. poenit.*, cap. 5: DENZ. 899; *ibid.*, can. 7: DENZ. 917; Pius VI, *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 39: DENZ. 1539; C.I.C., can. 902.

[4] Cf. infra notam 7.

[5] *1 Cor.* 6, 9-10; *Gal.* 5, 19-21; *Eph.* 5, 5; Pius XII, Allocutio 22 febr. 1944: A.A.S. 36 (1944), pp. 73 s.

[6] Pius XII, Allocutio 23 martii 1952: A.A.S. 44 (1952), p. 275.

[7] S. Thomas, Comm. in *Matth.* 26, 75: «Item notandum, quod inveniuntur quaedam scripta, quae videntur excusare Petrum, quod non peccavit mortaliter, quia dicit Bernardus: 'Sopita fuit in eo caritas, non extincta'. Dicendum quod mortaliter peccavit, non tamen fuit ex malitia, sed timore mortis. Et hoc voluit dicere Bernardus quod sopita fuit»; coll. II-II, q. 24, a. 12, ad 2: «Ad secundum dicendum quod caritas amittitur dupliciter. Uno modo directe, per actualem contemptum. Et hoc modo Petrus caritatem non amisit. Alio modo, indirecte: quando committitur aliquod contrarium caritati propter aliquam passionem concupiscentiae vel timoris. Et hoc modo Petrus contra caritatem faciens, caritatem amisit: sed eam cito recuperavit». Vide etiam Knabenbauer in hunc locum Matthaei.

sunt magna Dei dona, peccatoribus concessa, ut a via mala recedant et ad fontem divinae misericordiae revertantur. Misericordiae igitur divinae iniuriosum est haec dona salutaria confundere cum scrupulosa anxietate aut cum statibus mere psychicis, qui ex conflictu quodam in conscientia profluere dicuntur.[8] Nec sunt mere effectus insatisfactionis seu, ut aiunt, frustrationis, in via peccati et mali.[9]

20. *[De profectu christifidelis in via iustitiae]*. Ad vitam christianam ita fructuose agendam, ut Christi intentis correspondeat, non sufficit peccata imprimis lethalia vitare, ac si doctrina evangelica indolis esset pure negativae, seu mere «ethica prohibitorum», ut aiunt. Oportet omnino ut «in caritate crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus» (*Eph.* 4, 15). Caritatis autem fervori et augmento peculiariter opponuntur peccata illa, quae leviora, quotidiana, venialia dicuntur. Haec etiam, quantum sinit humana fragilitas,[10] christianus vitare debet, ea praesertim quae sunt plene deliberata. Ad vitanda autem venialia, et ad alacriorem quotidie in virtutum semitis progressum, maxime commendatum vult Sacrosancta Synodus pium illum non sine Spiritus Sancti instinctu ab Ecclesia introductum crebrae confessionis usum, quo recta sui ipsius cognitio augetur, christiana crescit humilitas, morum eradicatur pravitas, spirituali negligentiae torporique obsistitur, conscientia purificatur, roboratur voluntas, salutaris animarum moderatio procuratur, atque ipsius sacramenti vi augetur gratia.[11]

21. [*Magnum Poenitentiae officium*]. Scriptura testante, militia est vita hominis super terram (cf. *Iob.* 7, 1).[12] Summa autem militiae christianae est non indulgere corruptis saeculi moribus, immo iisdem constanter repugnare atque resistere. Quapropter videant fideles, quantopere sit a professione christiani nominis alienum, prosequi, uti saepe fit, cuiuslibet modi voluptates, horrere virtutis labores, nihilque recusare sibi, quod sensibus suaviter delicateque blandiatur: «Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis» (*Gal.* 5, 24). Itaque non consilium, sed officium est, non eorum dumtaxat, qui perfectius vitae optaverint genus, sed plane omnium, ex virtute Christi pro nobis flagellati, coronati, crucifixi mortificationem Iesu in corporibus suis circumferre, ut vita ipsius in iisdem manifestetur (*2 Cor.* 4, 10-11).[13] Qui autem Deo piacula offert pro peccato, is eo ipso profitetur sanctas esse supremas morum leges, earumque obligandi vim agnoscit atque ius Dei animadvertendi in violatores. Poenitentiae virtus igitur salutare armorum est genus, quibus utuntur strenui Christi milites, parati ad universum morum ordinem defendendum, et, ubi opus sit, restaurandum. Quod si christianus divinae legis studio atque fraterno amore reapse flagrat, tum non modo propriis suis per poenitentiam peccatis luendis operam dabit, sed etiam aliena peccata in se suscipiet poenitentiae operibus expianda.[14]

22. [*Errores reprobantur]*. Graviter igitur aberrant, qui ex falso quietismo vel natu-

---

[8] Inde saepius neuroses.

[9] Sic secundum falsas theorias psychoanalyticas.

[10] Conc. Trid., Sess. XIV, *De sacr. poenit.*, cap. 5: DENZ. 899.

[11] Pius XII, Mystici Corporis, 29 iunii 1943: A.A.S. 35 (1943), p. 235.

[12] Vide *Rom.* 13, 12; *2 Cor.* 10, 4; *Eph.* 6, 10-20 coll. *Mt.* 10, 34-39.

[13] Cf. Leo XIII, *Exeunte iam anno*, ep. 25 dec. 1888: A.S.S. 21 (1888), p. 328.

[14] Pius XI, *Caritate Christi compulsi*, 3 maii 1932: A.A.S. 24 (1932), p. 190.

ralismo vel aliunde, christianam poenitentiam parvipendunt;[15] iniuria autem Ecclesiam et ipsum Christum afficiunt qui eamdem describunt veluti secretum odium carnis ad modum Manichaeorum, vel perversum appetitum doloris, propter se delectabiliter quaesitum...

[15] Pius XII, *Mystici Corporis*, 29 iunii 1943: A.A.S. 35 (1943), pp. 234-235, coll. p. 245.

Caput 5

DE NATURALI ET SUPERNATURALI DIGNITATE PERSONAE HUMANAE

23. *[Homo factus ad imaginem Dei].* Fulget humanae personae dignitas, cum ad imaginem et in similitudinem Dei factus, et natura sua immediate ad Creatorem ordinatus, homo rationis lumen, liberae electionis potestatem, amoris flammam, rerumque corporalium dominium a Deo acceperit.[1] Immo consors divinae naturae (cf. *2 Petr.* 1, 4), vocatur ad eam participationem filiationis divinae Christi, qua et nos filii Dei nominamur et sumus (cf. *1 Io.* 3, 1). Haec autem humanae personae dignitas[2] cum Verbo Dei proclamatur, tum legibus ecclesiasticis munitur, et non pure splendet nisi in iis, qui fide, spe et caritate atque filiali oboedientia Deo Deique legatis sese subiiciunt. Deo enim servire regnare est.[3]

24. *[Arbitrii libertas vindicatur].* Arbitrii libertatem Ecclesia catholica iam ab initio contra paganos atque Gnosticos firmiter vindicavit,[4] nec minus sese opposuit libertati illi, quam Apostolorum Princeps «malitiae libertatem» vocavit (*1 Pt.* II, 16), seu doni praetiosi libertatis per effrenationem abusu et excessibus. Veram autem libertatem peccati originis labe minime exstinctam eadem Ecclesia sollemni iudicio Tri-

[1] *Gen.* 1, 26-30; *1 Cor.* 11, 7; *Iac.* 3, 9; Pius XI, *Quadragesimo Anno*, 15 maii 1931: Denz. 2270; S. Augustinus, *De spiritu et littera*, c. 28, n. 48: PL 44, 229.

[2] *2 Cor.* 5, 17; *Gal.* 6, 15; *Gal.* 5, 22; *Rom.* 8, 16-17; *1 Cor.* 6, 19-20; *1 Io.* 3, 1-3; *1 Io.* 4, 7-9; *Io.* 1, 12-13; *Phil.* 4, 7; *Col.* 3, 15.

[3] Pius XI, *Divini illius Magistri*, 31 dec. 1929: Denz. 2206; id., *ibid.*: Denz. 2224; *Casti connubii*, 31 dec.1930: Denz. 2237; *Oratio*: «Deus, qui humanae substantiae...». «Servire Deo regnare est» cf. *Missa pro pace*: *Postcommunio.*

[4] Iustinus, *Apologia I*, 43; *PG* 6, 392 (Rouët de Journel, n. 123); id., *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 102; *PG* 6, 713 (R) 142); Titianus, *Adv. Graecos oratio*, *PG* 6, 820 (R) 156); Theophilus Alex., *Ad Autolycum* 2, 27; *PG* 6, 1093 (R) 184): «Liberum enim Deus et sui iuris hominem fecit»; Irenaeus, *Adv. Haer.* 4, 37: *PG* 7, 1099 (R) 244): «... quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut et suam animam, ad utendum sententia Dei voluntarie, et non coactum a Deo»; Pius V, *Ex omnibus afflictionibus*, 1 oct. 1567, Errores M. du Bay, prop. 41: Denz. 1041: «Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitus in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato»; Pius IX, Ex Decr. S.C. Indicis, 11 iunii 1855, prop. 2: Denz. 1650: «Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest...»; Leo XIII, *Libertas praestantissimum*, 20 iunii 1888: A.S.S. 20 (1887-1888), pp. 593-613, praesertim pp. 594 ss.

dentinae Synodi declaravit.[5] Et licet a multis quoque coaevis nostris extra Ecclesiae saepta degentibus magni habeatur,[6] tamen ad eam defendendam haud minor hodie urget necessitas. Propagantur enim sententiae prorsus repudiandae, quibus docetur ob immania hodiernae vitae adiuncta, passionum affectuumque violentiam, ingentem influxum modernae propagationis ideologiae in mentem et affectus hominis, ac praesertim ob in dies grassantes morbos psychopathicos, plerosque in hodiernis conditionibus non tantum censendos esse deminutae libertatis, sed eos esse plane incapaces ponendi actum vere liberum, ideoque rarissimos esse homines reapse adultos in ordine morali. Neminem latet per huiusmodi effata non solum evanescere humanam libertatem, sed una cum ea meritum ac demeritum, moralem et iuridicam responsabilitatem, ideoque christianae vitae possibilitatem necessario pessumdari. Facta et causas ex quibus erronee procedunt praedictae sententiae, dolet pia Mater Ecclesia, et pro posse remedia afferre contendit vehementer desiderans, ut in theologia pastorali experti cum peritis in campo medico, psychico, sociali collaborent ad malorum causas melius perspiciendas aptisque remediis debellandas. Immo nec ignorat eadem Mater Ecclesia sententias illas ex zelo quodam indiscreto exoriri: sublata videlicet responsabilitate, tolli quoque offensionem formalem Dei et vitae aeternae periculum. At iam Apostolus (cf. *Rom.* 10, 2) reprehendit zelum, qui non sit secundum scientiam, et aliud est libertatem minui, aliud est eam tolli: quo facto homo privatur sua dignitate, Dei autem gloria obscuratur.

25. *[Defensio dignitatis humanae contra artificia falsa].* Ut hanc libertatem humanam tueatur, providet quoque Sancta Ecclesia, ut quaecumque eidem repugnant, a praxi morum arceantur. Etiam iis, qui publica vel iudiciaria potestate potiuntur vel iudiciorum instructioni praesunt numquam licet adhibere sive per se sive per alios media physica, chimica, psychica, quae iuri naturali personae humanae ad corporis mentisque integritatem retinendam opponuntur.[7] Insuper nemini licet semetipsum inconditionate et indiscriminatim psychiatricis clinicis subiicere, neve iis medicis se tradere, qui aegrotis prospiciant rebus uti, quae praeceptis catholicis obstent.[8]

26. *[Scientia, artes liberales, technica].* Etsi dignitas personae humanae modo prorsus singulari splendet filiatione divina consortioque divinae naturae, tamen etiam idcirco quod a Deo constituta est supra opera manuum suarum, adeoque paulo minuta ab angelis, ut dicit Psalmista (*Ps.* 8, 6-7). Quare cum gaudio sibi conscia est Sacra Synodus, Ecclesiam de scientia et artibus liberalibus semper alte et gratulanter cogitare, non

---

[5] Conc. Trid., Sess. VI, *De iustif.*, c. 1: Denz. 793; *ibid.* can. 4, 5, 7: Denz. 814, 815, 817; cf. etiam Pius V, *Ex omnibus afflictionibus*, 1 oct. 1567, Errores M. du Bay, prop. 27, 28, 39, 65, 66: Denz. 1027, 1028, 1039, 1065, 1066; Innocentius X, *Cum occasione*, 31 maii 1653, prop. 3: Denz. 1094, Clemens XI, *Unigenitus*, 8 sep. 1713, prop. 38-39: Denz. 1388-1389.

[6] Ut praesertim fautores «existentialismi».

[7] Pius XII, Allocutio, 3 oct. 1953: A.A.S. 45 (1953), p. 735: «L'instruction judiciaire doit exclure la torture physique et psychique et la narco-analyse... parce qu'elles lèsent un droit naturel, même si l'accusé est réellement coupable».

[8] I Synod. Roman. can. 239; Pius XII, Allocutio 13 sept.1952: A.A.S. 44 (1952), p. 783: «... pour se délivrer de refoulements, d'inhibitions, de complexes psychiques, l'homme n'est pas libre de réveiller en lui à des fins thérapeutiques, tous et chacun de ces appétits de la sphère sexuelle».

solum quia tantopere inserviunt gloriae Dei et saluti animorum, sed etiam quia in sese sunt adumbratio quaedam divinae scientiae et pulchritudinis. Nec minus et disciplinas exactas, quae dicuntur, et artes technicas magni aestimat: cum enim Deus initio constituerit hominem ut dominaretur creaturae (*Sap.* 9, 2 coll. *Gen.* 1, 28-30), per se laudanda sunt tentamina, quibus humanum genus naturae secreta perscrutatur, et ingentibus naturae viribus in bonum humanitatis frui magis magisque contendit.[9] Hac investigatione non solum multa commoda dimanant ad vitam humanam, sed etiam technicae disciplinae, si recte pertractentur, ad Deum iuvante gratia perducere possunt;[10] immo ad ipsam doctrinae christianae diffusionem et gloriam Dei augendam inserviant oportet. Quare omnibus viribus conandum est, ne ea quae Deus ad suam gloriam hominumque felicitatem temporalem destinavit, deturpentur superbia humana, qua proprio ingenio tribuitur, quae sunt tribuenda Deo, et inserviant errori depravatisque humanae naturae passionibus: quae quidem passiones, si rectae rationi subsunt, conferunt ad hominis in vero et bono progressum.

27. *[Progressus technicus et Regnum Dei].* Impium quoque et fidei contrarium est permagnum culturae humanae incrementum per disciplinas exactas artesque technicas obtinendum identificare cum propagatione Regni Dei in terris. Nam cultura profana humana, quamvis altissima, non constituit Regnum Dei terrestre, sed huic regno suo modo inservire debet. Immo prout cultura illa crescit secundum legem evangelicam vel contra eam, Regni Dei expansioni vel vehementer nocere potest. Suo autem modo ei inserviat. Nam quamvis omnia sunt Christi et Dei, omniaque in Christo instauranda (cf. *Eph.* 1, 10), non tamen eodem modo. Nam res sacrae, ut gratia qua « divinae consortes naturae » exsistimus (*2 Petr.* 1, 4), Sacramenta et alia huiusmodi, plene et immediate respiciunt vitam aeternam, ad quam vocati sumus; res vero profanae non immediatae ad regnum Dei, ad vitam gratiae et gloriae, ordinantur, sed ab homine iusto ad illa referri possunt ac debent, immo Regno Dei suo modo subservire debent.

28. *[Progressus technicus et progressus religioso-moralis].* Omnino a mente Ecclesiae alienum est dicere Christianos ob spem et amorem aeternalium, valores temporales vere aestimare non posse, et falso quodam indifferentismo laborare ad mala physica, dolores, famem bellumque quod spectat.[11] E contra Ecclesia semper docuit gratiam supponere naturam, et se generatim missionum suam supernaturalem ibi fructuose implere non posse ubi desint conditiones sociales, quae reapse correspondeant dignitati hominis ad imaginem Dei creati. Ex altera parte verum non est technicarum artium, disciplinarum exactarum et humanae culturae progressum, per se inferre similem progressum in campo morali et religioso. Triplici enim malae concupiscentiae, de qua S. Ioannes Apostolus (cf. *1 Io.* 2, 16), adscribendum est, ut ea quae inservire debent regno Dei subsidientur eius adversariis. Quo fit ut multi potius ab homine quam a Deo et Christo salutem expectent; immo inter Christifideles exsistant, qui potius terrena sapiant et terrena sperent quam Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum (cf. *Phil.* 3, 19-20). Quibus inde-

---

[9] Conc. Vat. I, Sess. III, *De fide cath.*, c. 4: Denz. 1799; Pius XI, *Quadragesimo anno*,15 maii 1931; Denz. 2270; *Divini illius magistri*, 31 dec. 1929: Denz. 2205, 2224; Leo XIII, *Libertas praestantissimum*, l.c. p. 608; Pius X, Decr. *Lamentabili*, 3 iulii 1907, prop. 57; Denz. 2057.

[10] Conc. Vat. I, Sess. III, c. 4: Denz. 1799.

[11] Cf. supra notas 9-10.

sinenter clamandum est: «... si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ... quae sursum sunt sapite, non quae super terram» (*Col.* 3, 1-2).

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis pontificiae commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1653 Centr/62

E Civitate Vaticana, die 12 marzo 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi pregio accusare ricevimento della venerata Lettera di Vostra Eminenza Reverendissima in data 10 marzo corrente N. 110/SE, con la quale mi trasmette lo schema della Costituzione *De Ordine Morali Christiano*, discusso nella seduta generale del 16 gennaio u.s. ed emendato da codesta Sottocommissione.

Ringrazio vivamente Vostra Eminenza del cortese invio e con i sensi del più profondo ossequio, baciando la Sacra Porpora, mi onoro confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo obbl.mo

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Pont. Sottocommissione degli emendamenti

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

I

Schema emendatum decreti DE PATRIARCHIS ORIENTALIBUS

Ex divina institutione ecclesiastica hierarchia ordinis constat Episcopis, presbyteris et ministris; hierarchia iurisdictionis constat pontificatu supremo et episcopatu subordinato, ex Ecclesiae autem institutione alii quoque gradus accessere.[1]

Episcopi proinde ex divina institutione aequalem inter se et parem cum ipso Romano Pontifice potestatem ordinis episcopalis habent. Ratione vero iurisdictionis ad sacram hierarchiam ex divina institutione duo tantumnodo gradus pertinent, quibus ex institutione Ecclesiae alii gradus successu temporis accesserunt.

Romanus autem Pontifex, iure divino, et quidem directe et immediate a Christo Domino, Divino Ecclesiae Conditore, plenitudinem recepit potestatis iurisdictionis, regendi nempe omnes fideles totius orbis terrarum ad finem assequendum, qui Ecclesiae in terris est praestitutus.

Episcopi quoque Apostolorum successores, ex divino iure, subordinate tamen ad Romanum Pontificem, plena pollent potestate iurisdictionis in sua quisque eparchia gubernandi fideles in iis quae ad sanctitatem et salutem aeternam assequendam pertinent.

Iure igitur divino Episcopi, aequales inter se, soli Romano Pontifice subordinantur, et neminem eorum in alios superiorem auctoritatem exercere posse constat nisi illam legitima consuetudine, expressa vel tacita agnitione et consensu vel dispositione Summi Pontificis, ideoque iure ecclesiastico obtinuerit.

Si autem legitimae consuetudines bene perpendantur, aut prae oculis iura habeantur, quae saeculorum decursu tacite vel expresse a Suprema Auctoritate concessa sunt et in canones sunt recepta, constat Patriarchis Orientalibus datam esse in Episcopos et christifideles potestatem ad normam iuris exercendam, cuius naturam Episcopi Melkitae, anno 1900, communiter hisce verbis declaraverunt: «Nos certissimum habemus, dignitatem patriarchalem non iure divino, sed tantum iure ecclesiastico constitutam esse, secus ac auctoritatem Romani Pontificis, quam solam agnoscimus divini esse iuris ac ceteris omnibus praestare. Huiusmodi enim auctoritas in universos terrarum orbis Episcopos exercetur, cum Iesus Christus Dominus Noster Petrum voluerit Principem Apostolorum suorum fratrum, eique successores constituerit Romanos Pontifices, quos quidem Universae Ecclesiae praeposuit».[2]

Patriarchalis proinde haec potestas est potestas iurisdictionis in Episcopos, a iure ecclesiastico concessa et ad normam iuris sub auctoritate Romani Pontificis exercenda.

Hisce praemissis, ad quamlibet tollendam incertitudinem de patriarchalis potestatis

---

[1] Cf. Motu proprio *Cleri Sanctitati*, can. 38, 3.

[2] Elenco dei privilegi patriarcali, presentato alla S.C. di Propaganda dall'Episcopato Melkita nel 1900. C. Korolevskij, *Studio di diritto comparato su l'odierna legislazione «de Patriarchis Orientalibus»*, Tip. Poligl. Vaticana 1936, P. III, p. 10.

natura et ad solidum quoddam eiusdem potestatis dignitatisque fundamentum constabiliendum, declarat Sancta Oecumenica Synodus quae sequuntur:

I) Nomine Patriarchae venit Episcopus cui canones tribuunt iurisdictionem in omnes Episcopos, haud exceptis Metropolitis, clerum et populum alicuius territorii seu ritus, ad normam iuris, sub auctoritate Romani Pontificis exercendam.[3]

II) Secundum antiquissimum Ecclesiae morem, singulari honore prosequendi sunt Ecclesiarum Orientalium Patriarchae, quippe qui amplissima potestate, a Romano Pontifice vel a Concilio Oecumenico data seu agnita, suo cuique Patriarchatui seu ritui tamquam pater et caput praesunt, eorumque iura atque privilegia, in bonum animarum, salva maneant.[4]

III) In potestate vero hac patriarchali, ad normam iuris et sub auctoritate Romani Pontificis exercenda, Patriarchae gaudent inter alia potestate: *a)* ordinationis, custodiae et tutelae ritus; *b)* vigilantiae et inspectionis in doctrinam, disciplinam, pietatem et mores; *c)* directionis et coordinationis activitatis pastoralis et apostolicae; *d)* recursus et appellationis; *e)* devolutionis et suppletionis, etc.

IV) Ut patriarchalis dignitas, quae ab antiquo Ecclesiae Catholicae ornamento fuit, in pristinum splendorem quantum fieri potest restituatur, Concilium exoptat ut Patriarchatus orientales magis magisque vigeant et floreant, sive omni ope cleri populique ipsorum Patriarchatuum sive, praeterea, adiutorio totius orbis catholici et imprimis Sanctae Romanae Sedis.

V) Etsi Patriarchatus Ecclesiarum Orientalium alii aliis tempore posteriores sint, deinceps omnes aequali erunt dignitate patriarchali, salva praecedentia honoris Patriarchis Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano a Conciliis Oecumenicis ab antiquo agnita.

VI) Inter hos Patriarchatus, qui diversi quidem ritus, unius vero eiusdemque sunt tituli, praecedentiam obtinet qui prior promotus est ad dignitatem patriarchalem, et, si eodem tempore fuerint promoti, senior aetate.[5]

VII) Constitutio novorum Patriarchatuum, si id bonum Ecclesiae postulare videatur, Concilio Oecumenico vel Romano Pontifici reservatur.

---

[3] Motu Proprio *Cleri sanctitati*, can. 216, par. 2, n. 1.
[4] Motu Proprio *Cleri sanctitati*, can. 216, par. 1.
[5] Motu Proprio *Cleri sanctitati*, can. 219, par. 1.

II

Schema emendatum decreti
DE RITIBUS IN ECCLESIA

Ad catholicitatis notam, qua insignitur Ecclesia Dei, magis magisque illustrandam, eius Divini Conditoris providentia et dispositione factum est, ut varii in Ecclesia ritus, qui antiquissima aetate sunt instituti, per saeculorum decursum, salva fidei unitate, in

diversis Orientis regionibus servarentur. Huiusmodi enim rituum diversitas in Ecclesiae unitate luce clarius demonstrat, Ecclesiam Christi ut divinum salutis institutum suapte natura ad omnes prorsus spectare populos, nullo habito nationis vel stirpis discrimine. «Hoc etiam modo et eius vitae numquam senescentis proditur vis, et ipsa magnificentius Christi sponsa excellit, quam sanctorum Patrum sapientia veluti adumbratam in effato agnovit Davidico: 'Adstitit regina a dexteris tuis... circumamicta varietatibus' (*Ps.* 44)» (Leo XIII, *Orientalium dignitas*, 1894). Quare mirum non est si, vertentibus saeculis, hanc etiam ob causam, «Orientalem Ecclesiam peculiari quodam studio semper prosecuti sunt Romani Pontifices, qui, universitatem dominici gregis gubernantes, particularium Ecclesiarum saluti et incremento consuluerunt» (Benedictus XV, *Alloc. cons.* 10 martii 1919); Christi enim in terris vicem gerunt et Principis Apostolorum sunt successores, cui a Domino pascendi oves agnosque commissa est cura (*Ioan.* 21, 15-17). Exinde pateant verba Benedicti Pp. XIV: «De ritibus igitur et moribus Ecclesiae Graecae illud imprimis generatim statuendum decrevimus, nemini licuisse aut licere, quovis titulo et colore, et quacumque auctoritate aut dignitate, etiamsi patriarchali, aut episcopali praefulgeat, quidquam innovare, aut aliquid introducere, quod integram exactamque eorundem observationem imminuat» (Benedictus XIV, *Demandatam*, 1743). Cui tandem favori et promotioni rituum orientalium Ecclesia nullum alium imponere voluit limitem, nisi «quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati» (*Conc. Lateran. IV*, cap. 4), sive de sacris agitur Liturgiis divinisque officiis, sive de moribus et disciplina, sive tandem de ecclesiastico ordine.

Spectaculum hoc unitatis in diversitate, et varietatis in unitate prae oculis habens, et Pontificun Romanorum perennem curam documentis probatam considerans, Sancta haec Oecumenica Synodus peropportunum duxit mentem Sanctae Matris Ecclesiae clariore in sua luce ponere et unitatem Ecclesiae in varietate rituum confirmare, canonibus statutis, qui sequuntur.

I) [*De varietate «Rituum» in Ecclesia*]. 1. Sancta et Catholica Ecclesia, quae est corpus Christi mysticum, organice coalescit fidelibus individuis qui fide, sacramentis et regimine uniuntur in coetibus hierarchia iunctis, qui ritibus distinguuntur et particulares Ecclesias efficiunt.

2. Istae particulares Ecclesiae ritibus distinctae, scilicet liturgia, constitutione, ecclesiastica disciplina spiritualique proprio patrimonio partim differentes, aequali modo concreditae sunt pastorali gubernio Romani Pontificis, qui Beato Petro in primatu super universam Ecclesiam divinitus succedit.

II) [*De utilitate varietatis «Rituum»*]. Varietas in Ecclesia nedum eiusdem noceat catholicitati, eam potius declarat. Ecclesia enim catholica intendit ut salvae et integrae maneant legitimae uniuscuiusque Ecclesiae traditiones, pariterque vult suam vitae rationem aptare variis pro tempore et loco necessitatibus.

III) [*De aequalitate «Rituum»*]. Omnes particulares Ecclesiae eadem pollent dignitate, aequalibus fruuntur iuribus atque aequalibus tenentur obligationibus. Nulla earum ratione proprii ritus coeteris praestat, eodem pollent iure et aequali tenentur obligatione ubique terrarum catholicae propagandae fidei sub moderamine Romani Pontificis.

IV) [*De «Ritu» Romani Pontificis*]. Summus Pontifex, etsi quatenus est Episcopus Romanus proprium habeat ritum, nullo tamen tenetur ritu prouti est successor Beati Petri in eiusdem primatu super universam Ecclesiam.

V) [*De tuitione «Rituum»*]. 1. Omnes et singuli fideles proprium ritum retineant ubique terrarum, quem debent colere et, pro posse, observare.

2. Nemo proinde quemvis fidelem ad alium ritum assumendum ullo modo inducere praesumat.

VI) [*De «Ritu» redeuntium ad unitatem catholicam*]. Baptizati acatholici in regionibus proprii ritus qui ad Ecclesiam Catholicam admittuntur, proprium ritum servare debent; extra regiones proprii ritus, ritum quem maluerint amplecti possunt, etsi optandum ut ritum proprium retineant; salvo iure, in casibus particularibus, recurrendi ad Sedem Apostolicam.

VII) [*De transitu ad alium «Ritum»*]. 1. Nemo potest sine licentia Sedis Apostolicae ad alium ritum valide transire aut, post legitimum transitum, ad pristinum reverti, firma tamen facultate sponsae seligendi ritum viri in matrimonio ineundo vel eo durante, et, matrimonio soluto, resumendi proprios ritus, nisi in particulari aliud cautum sit.

2. Inter causas, ob quas solet concedi transitus ad alium ritum, eminent: reditus ad ritum maiorum, conservatio fidei, unitas praxis religiosae coniugum et in familiis, et aliae, quae Sedes Apostolica probaverit.

VIII) [*De «Ritibus» orientalibus extra regiones orientales*]. Provideatur ubique terrarum tuitioni atque incremento omnium rituum sive erigendo paroecias pro variis ritibus sive constituendo pro quoque ritu propriam hierarchiam, ubicumque id postulat numerus atque bonum spirituale fidelium.

IX) [*De cooperandis «Ritibus»*]. Locorum Hierarchae in eodem territorio iurisdictionem obtinentes, curent, collatis in periodicis conferentiis consiliis, unitatem actionis fovere et, viribus unitis, communia adiuvare opera, ad bonum religionis expeditius promovendum et cleri disciplinam efficacius tuendam.

X) [*Adaptatio «Ritibus» orientalibus*]. Enixe suadetur ut religiosorum atque religiosarum Ordines Congregationesque originis latinae, quorum membra in oriente christiano laborant, sic dictos «Ramos» ritus orientalis habeant.

XI) [*Institutio in rebus orientalibus*]. Illi qui sive ratione muneris in Ecclesiae universalis regimine sive propter apostolicum ministerium cum Ecclesiis Orientalibus earumque fidelibus frequens habent commercium, accurate, pro momento officii quod gerunt, in cognitione doctrinae, historiae ecclesiasticae atque indolis harum Ecclesiarum instituantur.

III

Schema emendatum decreti

DE COMMUNICATIONE IN SACRIS CUM CHRISTIANIS ORIENTALIBUS NON CATHOLICIS

Ecclesia Dei, quam Christus Dominus ad omnium prorsus hominum salutem condidit cunctisque sanctificationis instrumentis huic explendo muneri necessariis instruxit, materno amore semper prosecuta est non solum christifideles, qui catholico

gloriantur nomine, verum etiam ceteros homines, quibus opportuna salutis media abunde praebuit, tamquam rationem de animabus eorum redditura.

Quodsi ipsa numquam destitit Evangelii praecones mittere ad gentes nondum Christo adiunctas, omnino par est, ut impensiore etiam sollicitudine afficiatur erga eos, qui etsi extra catholica septa degentes, tamen inter ipsius filios per lavacrum Baptismatis recensentur.

Horum filiorum saluti Ecclesia prospicit in primis illorum mediorum ope, quibus iidem, licet separati, adhuc potiuntur. Ad rem quod attinet, constat profecto Ecclesiae actionem circumscribi lege illa de « communicatione in sacris », a qua, si formalem errori adhaesionem includat, nemo iure divino eximi potest. Attamen praeter « communicationem in sacris » formalem, alia est quae dicitur materialis, et iure regitur ecclesiastico.

Id autem manifesto ostendit ipsa agendi ratio Ecclesiae, quae non eadem semper erga omnes dissidentes fuit, cum alia sit conditio auctorum separationis, alia eorum qui illos bona fide sunt secuti, in qua conditione, ut in comperto est, vix non omnes Orientales christiani dissidentes versantur.

Nihil inde mirum si aliquando Ecclesia ita se exhibuit ut, nedum rigidam de communicatione in sacris disciplinam urgeret, illam valde mitigatam voluerit; semper tamen prae oculis habens ut omnia ponantur, ut, meliore quo fieri potest modo, pro rerum et personarum adiunctis, etiam in mortis periculo saltem implicite cum Ecclesia catholica reconcilientur.

Neque ceterum huic praxi decretisque obstant iuris canonici canones, cum de haereticis schismaticisque formalibus agant.

Nonnulla enim occurrunt adiuncta quae mitiorem rationem agendi suadent cum agatur de bono animarum. Suprema nempe *necessitas* aeternae salutis procurandae exigit ut omnis fidelis Sacramenta petat ubi valide conficiuntur et administrantur; deinde, magna spiritualis *utilitas* intercedit, si per longum temporis spatium fidelis catholicus vel acatholicus proprio sacerdote orbatus sit; denique *caritatis ratio* sufficiens esse videtur ad christianorum officiis fungendum.

Plurimum in id conveniunt multi Antistites et evangelici operarii in Orientalium plagis, pertimescentes ne « impedimento propter sententiae severitatem simus iis qui salvantur » (S. Basilius, *Ep. can. ad Amphil.*: PG 32, 669 B).

Quapropter suadenda est haec mitior ratio communicationis in sacris cum Orientalibus christianis non catholicis, nimirum:

A) *Quoad Sacramenta*

I) Vetitum est Sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis formalibus, donec cum Ecclesia reconciliati fuerint.

II) Orientalibus, qui non formaliter separati sunt ab Ecclesia, et in sua confessione valida Sacramenta retinent, si sponte petant, rite sint dispositi et bene afficiantur erga veram Christi Ecclesiam, sacramenta Poenitentiae, Eucharistiae et Unctionis Aegrotorum conferri possunt ad mentem sacrorum in loco praesulum, adhibitis cautelis ad arcendum scandalum et periculum indifferentismi.

III) Catholicis licet sacramenta Poenitentiae, Eucharistiae seu Viatici et Unctionis Aegrotorum petere a ministris acatholicis, in quorum confessione habeantur valida Sacramenta, in mortis periculo (et deficiente catholico ministro); et extra mortis periculum, sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae, deficiente catholico ministro per longum

temporis spatium, vel recurrente gravi necessitate, ad mentem sacrorum in loco praesulum, adhibitis, in quantum licet, cautelis de quibus supra.

IV) Nova haec communicationis in sacris cum orientalibus christianis ratio prudentissimae commendatur curae et vigilantiae sacrorum in loco praesulum.

B) *Extra Sacramenta*

Cum vero christianorum sacra conversatio non solum in iis, quae Sacramentorum usum et ministrationem spectant habeatur, sed etiam in iis omnibus perficiatur, quae ad cultum Dei publicum vel privatum hominumque christianam pietatem in locis, functionibus caerimoniisque sacris exercendam pertinent, quaeque saepe cum profana hominum conviventia, ob civile officium vel honorem misceatur et evitari sine discrimine non possit, placuit huic Sanctae Synodo sequentia statuere:

I) Non licet catholicis formaliter partem habere in sacris acatholicorum.

II) Materialis vero in sacris communicatio extrasacramentalis catholicos inter et orientales separatos iusta de causa permittitur, sub vigilantia tamen sacrorum in loco praesulum et adhibitis debitis cautelis.

Hortatio

Studeant tamen omnes Christifideles, qui divinae gratiae veritatisque sunt participes, ut, christiana conscientia moderante, in omnibus functionibus officiisque sacris, quibus glorificatur Deus et christiana promovetur pietas, in sacris locis, ubi divina peraguntur Deoque funduntur preces, in tota denique christianorum sacra profanaque conversatione, magis magisque quotidie eluceat veritas et mutua promoveatur charitas, quae omnia in unum iungit.

Sacrorum vero ministri populos gentesque christianas instruere et edocere de Ecclesiae unitate deque eius ad salutem aeternam necessitate ne cessent, ut scandala vitentur, ut indifferentismus undequaque serpens profligetur, et errores late grassantes eradicentur e christianorum sacra profanaque conviventia.

Locorum tandem sacri Antistites, consiliis secum Sanctaque cum Apostolica Sede collatis, curent, ut, opportunis efficacibusque praeceptis et dispositis, christianorum populorum moderentur conversationem, ad maius animarum bonum obtinendum, et Ecclesiae Christi in terris propagationem habendam.

SESSIO III

(30 Martii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 55/SE

E Civitate Vaticana, die 7 febbraio 1962

Reverendissimo Padre,

Mi è gradito rimettere alla Paternità Vostra Reverendissima, qui unite, le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella seduta del 19 gennaio u.s.[1] in vista degli emendamenti da apportare allo schema *De usu linguarum vernacularum in liturgiis*.[2]

Secondo le disposizioni comunicate a codesta Commissione in data 1 febbraio corrente, questa Sottocommissione desidera sapere quale degli emendamenti proposti siano da accogliere ed i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 251-258; 426 ss.

[2] *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de usu linguarum vernacularum in liturgiis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 6; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 248-249; vol. III, pars II, pp. 199-200.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine.

Già ringraziando, con l'occasione mi confermo

della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Reverendissimo Padre
P. Atanasio Gregorio WELYKYJ
Segretario della Commissione delle Chiese Orientali

ADNEXUM

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 19 ianuarii 1962 circa schema decreti

DE USU LINGUARUM VERNACULARUM IN LITURGIIS

OBSERVATIONES GENERALES

1. Res remittatur Codici Iuris Canonici Orientalis (Pizzardo, cui assentit Agagianian cum Valeri, Siri, Godfrey, König, Larraona, Heard, Perrin).

2. Quae habentur sub nn. II et III et praesertim IV fiant accedente tandem approbatione Sanctae Sedis, ne dicam ad puritatem fidei satius tuendam sed saltem ad unitatem disciplinae ecclesiasticae toto orbe terrarum, tum in Oriente tum in Occidente (Ferretto, cui assentiunt Cento, Larraona, Dell'Acqua).

3. Quaestio haec iterari potest et probabiliter iterabitur pro Ecclesia latina, ad quam respicere iam nunc utile est.

Non agitur proprie de fide, sed potius de re disciplinari. Attamen velim consideretur linguam rituum antiquorum non esse perpendendam solummodo respectu populi, sed praesertim respectu fidei integritatis, cum sit in comperto omnium legem credendi legem statuisse supplicandi. Etenim difficilius est quam prima fronte appareat verba antiqua in sermones vernaculos — servata perfecte significatione originali — convertere. Propterea, nonne divisionibus faveretur, potius quam christianorum unitati, et nationalismis — proh dolor! — in Religione quoque, si linguae liturgicae multiplicarentur? (Ruffini, cui assentit Marella ad Ecclesiam latinam quod attinet, et Silva Santiago).

3. *a)* Melius videtur si unum redigatur schema de ritibus deque linguis (quod petit etiam Meyer).

b) Peto quoque ut, si usus variarum linguarum in liturgiis Orientalibus non modo probaretur sed laudaretur a Concilio, id tamen fieret moderate, paucis verbis, ne

si extollatur linguarum liturgicarum varietas penes Orientales, exacerbetur penes latinos quaestio vexata de linguis vernaculis in liturgia Romana. Ne igitur latini dicant: si isti et illi, cur et non nos.

c) Optarem ut in schemate de variis ritibus et de linguis liturgicis, adiungantur verba, pauca quidem, de spiritu unitatis. Videlicet Concilium Oecumenicum, occasione illarum varietatum, paucissimis verbis commendet spiritum unitatis sive inter Orientales, diversorum rituum, sive inter Orientales et Latinos.

Heic igitur longe abest gravis error unicitatis seu unificationis, quam dicunt.

Agitur de unitate in Domino. Haec unitas est fructus unius Fidei, fructus caritatis et prudentiae.

Varietates rituum ne foveant divisiones quibus animi debilitarentur. Tempore belli vivimus. Communis inimici vires sunt divisiones nostrae, atque eius igitur summe interest ut suos dividat adversarios, id est nos.

Quapropter in schemate unico de ritibus et linguis addatur brevis paragraphus, in qua dicatur quod varietas rituum foveat unitatem omnium filiorum Matris Ecclesiae, quae una est, ita ut ex paucis illis verbis, cuncti quod sit suum officium pro unitate servanda intelligant. Ita ex. gr. magis ac magis conventus agant de re catholica tractanda in sua unusquisque regione.

Omnes in memoriam revocent: quod singuli non possunt, uniti possunt (Jullien, concordant Siri, Godfrey, Richaud, Roberti, Larraona, Lefebvre, Bazin, Bernard, Ngô-dinh-Thûc, Gut).

4. Non nimis in prooemio varietas rituum et linguarum laudetur (Browne, cui assentiunt Godfrey, Richaud, Marella, Alfrink, Roberti, Larraona, Lefebvre, Bazin, Bernier, Gut).

5. Ea quae sunt essentialia, v.gr. verba Consecrationis in Sacrificio Missae recitentur in lingua liturgica. Idem dico de precibus quae a solo celebrante dicuntur, secreta voce (Paulus II Cheikho).

Prooemium

1. Prooemium videtur nimis patheticum et euphemisticum (Frings).

Art. III

1. Credimus quod opportunius subiicieretur iurisdictioni S. Congregationi pro Ecclesia Orientali approbatio versionum testuum liturgicorum in linguam vernaculam.

Ecclesiae orientales sunt enim sparsae in toto orbe terrarum. In his adiunctis, posset evenire quod existerent pro diversis Ritibus multae versiones eiusdem linguae vernaculae et consequenter possibilitas diversae interpretationis etiam quoad textus substantiales Liturgiae. Lex orandi est lex credendi. In hac materia utiliter ageret ut coordinator Sacra Congregatio pro Ecelesia Orientali. Videtur necessarium habere unica iurisdictio pro approbatione versionum textuum liturgicorum, salvo iure (in I et II) Supremae Auctoritatis cuiusque Ecclesiae Orientalis decidendi quas magis opportunas linguas adhibendi aestimant (Léger).

Art. IV

1. Circa clausulam «... ne inconsulto Hierarcha loci, quo celebrat, hoc faciat» je demanderais une ajoute. L'ajoute devrait préciser que l'Ordinaire du lieu ne peut s'opposer indéfiniment à ce droit, reconnu par l'Eglise, de célébrer dans les langues modernes. L'opposition ne peut être que provisoire et motivée (Maximus IV, cui consentiunt Quiroga y Palacios, Larraona, qui adiungit «... ita tamen ut ex venia fiat Ordinarii et sub eius vigilantia»).

2. Expeditne ut simplex sacerdos ritus orientalis, quamvis consulto loci Hierarcha, in sacris perficiendis suo arbitrio adhibeat, propter astantium fidelium bonum, linguam diversam ab ea vel ab eis quibus sua Ecclesia utitur? Nonne hac ratione in periculum committitur legitima sacrorum confectio? Nonne abusus exinde faciles exorientur? (Dell'Acqua).

3. In lin. 25 melius si diceretur «consultat Hierarcham loci» (D'Alton).

2

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 57/SE

E Civitate Vaticana, die 10 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella seduta del 16 gennaio u.s.[1] in vista degli emendamenti da apportare agli schemi *De Sacramento Poenitentiae*[2] e *De Sacramento Confirmationis*.[3]

Secondo le disposizioni già comunicate all'Eminenza Vostra, questa Sottocommissione desidera sapere quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 122-137; 101-116; 429 ss.

[2] *Quaestiones de disciplina sacramentorum. Schema decreti de sacramento poenitentiae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 11; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 116-119; vol. III, pars I, pp. 502-505.

[3] *Quaestiones de disciplina sacramentorum. Schema decreti de sacramento confirmationis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 7; cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 96-99; vol. III, pars I, pp. 499-501.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine entro il corrente mese.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le Sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo umil.mo
servitor vero

Card. CARLO CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Benedetto Aloisi MASELLA
Presidente della Pontificia Comm. dei Sacramenti
Preparatoria del Concilio Ecum. Vaticano II

ADNEXA

I

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis die 16 ianuarii 1962 circa schema decreti

DE SACRAMENTO POENITENTIAE

OBSERVATIONES GENERALES

I) Favendum est ampliori extensioni facultatum (Cento, cui concordant Tisserant, Tappouni, Valeri, Verwimp, Jelmini).

II) Introductio redigatur vel in Decreti Commentario ponatur. Item pro omnibus quae habentur in pagina decima (Cap. de peccatis reservatis) ita ut in Decreto maneant ea tantum quae in pag. 11 (a lin. 3 ad 7) dicuntur de reservationibus reducendis (Pizzardo, cui concordant Godfrey, Marella, Silva Santiago).

III) Fiat concordatio istius Decreti cum schematibus Comm. de Ecclesia Orientali et de Religiosis, in unum tantum Decretum circa Sacr. Poenitentiae (Agagianian, cui concordant Larraona, Meyer, Marella, Felici, Janssens).

IV) Censeo textum esse corrigendum sicut a pluribus hic dictum est ne oriantur graves difficultates interpretationis. Eo magis quia ministerium Sacramenti Poenitentiae est maxime defendendum ne tota disciplina relaxetur (Siri, cui concordant Montini, Godfrey, O'Connor).

V) Desiderarem in Prooemio Schematis Decreti de Poenitentia aliquas declarationes brevissimas circa divinam institutionem huius Sacramenti. Hoc dico quia ad minus

in tota America Meridionali Protestantes, praesertim, huiusmodi Sacram. Poenitentiae divinam institutionem negant, et fallacibus cum argumentis ad protrahendum ab Ecclesia populum decipiunt (Silva Santiago).

VI) Schema reformetur et simplicior atque expeditior reddatur: *Concilium det tantum normas generales* (Sépinski, cui concordat Janssens).

Prooemium

I) In pag. 5, lin. 13 ss... Textus S. Leonis est quidem perpulcher, sed minus apte hic ponitur, quia enuntiat tria characteristica elementa antiquae poenitentiae publicae (admissio ad statum seu ordinem poenitentium — opera poenitentialia per determinatum tempus agenda — denique absolutio in forma reconciliationis). Sed hic modus iam ex millennio circiter in Ecclesia derelictus est (Pizzardo, cui concordant Godfrey, Marella, Silva Santiago).

II) Page 5, lignes 1-5: L'Occident ne doute pas que, pour la validité de l'absolution, il est requis que le confesseur ait une certaine juridiction sur le pénitent. Cette conviction découle sans doute de ce que l'Occident, ayant equiparé l'absolution des péchés à une jugement, a voulu retrouver dans l'absolution toutes les conditions d'un jugement humain au sens strict. Or, il nous semble que le sacrement de pénitence n'est un jugement que par analogie. Il n'exige donc pas, pour sa validité, toutes les conditions d'une vraie procédure judiciaire. En particulier, l'Orient classique considère qu'un prêtre approuvé par son évêque pour les confessions — constitué donc comme père spirituel — peut absoudre partout les fidèles qui se confessent à lui. Les convenances ecclésiastiques exigeront certes de lui qu'il n'exerce ce pouvoir que sur le territoire qui lui est confié ou avec la permission du prêtre de l'endroit, mais la validité de son absolution reste toujours sauve. Je me suis permis d'exposer cette discipline de l'Orient chrétien classique pour deux motifs: 1) afin d'éviter de trop serrer la comparaison entre la confession et la procédure judiciaire; 2) afin d'appuyer doctrinalement l'élargissement de la discipline catholique actuelle.

Page 5, ligne 8: Parmi les Hiérarques qui ont le privilège de confesser partout, il convient de mentionner aussi les Patriarches (Maximum IV Saigh, cui concordat Meouchi).

III) Facultates Patriarcharum conferantur ex Schemate proprio a propria Commissione apparato (Confalonieri).

IV) Noto quod etiam Superiores saltem Maiores Ordinum Religiosorum Clericalium gaudent facultate ordinaria administrandi Sacramentum Poenitentiae (Browne).

V) Cum in Synodo Romana art. 68 par. 1 applicentur Superioribus Maioribus Religionum Clericalium pro tota Romana Dioecesi quod hic in n. 6 parochis pro paroecia conceditur; et cum in n. 3 (Privilegium Sacerdotum, cf. art. 67 par. 1 Syn. Romanae) concedatur facultas cuilibet sacerdoti peccata confitendi apud quemlibet sacerdotem ab aliquo Superiore competente approbatum (Synodus adhunc benignior est dum dicit: «qui quidem si forte facultate audiendi confessiones non polleat eam assequitur vi huius synodalis legis), consulto crederem ut non solum n. 3 (Privilegium Sacerdotum), quod est clarum, expressius de Superiore Religioso diceretur et n. 6 quod amplius patet in Synodo Romana pro Superioribus Maioribus (pro tota scilicet dioecesi) art. 68

par. 1, extenderetur pro propriis saltem ecclesiis Superioribus localibus, sed etiam n. 5 (limitate ad exemptos, vel ad eos qui in c. 514 par. 1 continentur) et n. 6 (in defectu aliorum) (Larraona, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Döpfner, Marella, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

Caput I

De iurisdictione

I) Forsan melius Commissionem pro Ecclesiis Orientalibus sequi possemus, ita ut non loqueremur, agendo de iurisdictione, *nec de privilegiis* (scil. Metropolitarum, Episcoporum, Sacerdotum) *nec de facultatibus* (nempe sacerdotum peregrinantium, Confessari occasionales, delegati a parocho) sed ex adverso de iurisdictione ordinaria et delegata, a iure et ab homine. Ita, omnia quae proponuntur, relictis privilegiis et facultatibus, iam ad generale et fixum iuris schema reducuntur (cf. Schema De Ecclesiae Sacramentis, a Commissione de Ecclesiis Orientalibus propositum, II, n. A et B) (Larraona, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Döpfner, Marella, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

II) Convenienter in hoc schemate ageretur et iam, ut fit in schemate Comm. de Ecclesiae Sacr. pro Ecclesiis Orientalibus (cf. 1 c I A) saltem de potestate ad validitatem necessaria pro audiendis confessionibus *religiosorum* (interna) et praecipue de potestate speciali necessaria ad confessiones *religiosarum*; Videndum sane esset, collatis in Commissione mixta consiliis cum Commissione de Statibus perfectionis, an post tot admissas exceptiones, principium de necessitate specialis iurisdictionis non comprehensae in generali absoluta vel pro mulieribus iurisdictione (c. 876), conservari expediat. Et iam hac abrogata necessitate specialis facultatis, normae vigentes circa confessarios ordinarios, extraordinarios, speciales et adiunctos ad liceitatem in partem vel in totum retineri possent. Haec iam ad Commissionem de Statibus perfectionis proprius pertinent (Larraona, cui conveniunt Pizzardo, Pla y Deniel).

III) Ratio habeatur facultatis a Pio XII directoribus nationalibus Apostolatus Maris factae, excipiendi confessiones in locis prope ora maritima suae Nationis: A.A.S., XXXXVI p. 251, 11 (Ferretto).

IV) Il est question dans cet endroit des censures attachées à la révélation du « Secret du Saint-Office ». Personnellement, je suis opposé non seulement à ces censures, mais au « Secret du Saint-Office » lui-même. Les affaires de l'Eglise exigent certes beaucoup de discrétion. Mais il y a loin entre cette discrétion indispensable et le « Secret du Saint-Office », tel qu'il est pratiqué aujourd'hui. Celui-ci a fini par donner à certaines administrations ecclésiastiques le cachet d'une vraie franc-maçonnerie et on en a plus d'une fois abusé pour condamner certaines personnes « ex informata conscientia », comme on dit, c'est-à dire sans les interroger ou sans leur donner la possibilité élementaire de se défendre. D'ailleurs il me semble qu'une réforme radicale du Saint-Office est aujourd'hui nécessaire, car le Saint-Office rappelle encore trop la « Sainte Inquisition » (Maximus IV, cui concordant Liénart, Silva Santiago).

V) Non est hic locus de pertractanda reformatione Sancti Officii (quod revera christiana caritate et cauto pede procedere solet) etsi fortasse in quibusdam accidenta-

libus maxima cum prudentia sapientes immutationes introduci possint (Confalonieri et McGuigan, cui accedit Ottaviani et cum eo Ferretto, Agagianian, Siri, Cento, Godfrey, Antezana, Beras, Ngô-dinh-Thûc).

VI) Sacerdotes, qui in die dominica duas vel tres missas in plagis longinquis celebrant, debent multos poenitentes velociter audire ante unamquamque missam. Hae confessiones, causa copia poenitentium sunt onus gravissimum sacerdotibus. Optandum est, mihi humiliter videtur, ut concedat his sacerdotibus facultas absolutionis generalis dandae, in aliquibus casibus, post praeparationem sufficientem ad contrictionem (Yago, cui concordat Ngô-dinh Thûc).

VII) Hodie non agitur, uti in Concilio Tridentino, de erroribus circa fidem de Sacr. Poenitentiae; sed agitur de disciplina praesertim Eccl. Latinae. Quocirca singula deferantur ad futuram Commissionem pro Codice Iuris Canonici complendo atque nostris temporibus aptando (Jullien, cui concordat Frings).

Art. 1

I) Si Episcopi gaudebunt «privilegio audiendi confessiones ubique terrarum», videtur in textu debere constare explicite etiam extensionem illius privilegii, scilicet «ubique terrarum» (Câmara).

II) Non est clarum utrum Metropolita possit delegare in casibus particularibus facultatem absolvendi a casibus Sedi Apostolicae reservatis (D'Alton).

III) Ad nn. 1 et 2 (p. 7 Schematis). (Privilegium Metropolitarum n. 1, Privilegium Episcoporum n. 2). Redactio horum duorum numerorum satis cauta ac prudens apparet. In n. 1 extenditur Metropolitis, qui praesunt Provinciae Ecclesiasticae, pro integra eorum Provincia, *privilegium* quo pro integra Ecclesia ubique terrarum fruuntur Cardinales (c. 239, par. I, I°). Extensio, ut legenti patet, iisdem verbis iisdemque ac pro Cardinalibus limitationibus fit. In n. 2 similis concessio fit etiam pro Episcopis residentialibus et titularibus quoad absolutionem a peccatis, exceptis casibus Sedi Apostolicae reservatis. Si has concessiones cum illis similibus comparare opportune velimus, quae inveniuntur in parallelo schemate Commisssionis pro Ecclesiis Orientalibus, haec viderentur subnotanda: 1° Concessiones factae *Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitis, Episcopis*, etc. sunt *a iure* et *ordinariae*, illae quae Episcopis titularibus et Sacerdotibus in aliquibus casibus largiuntur, sunt *delegatae a iure*; 2° Concessio specialis facta Patriarchis est universalis pro tota Ecclesia, sicut illa Cardinalium, concessiones factae Archiepiscopis Metropolitis limitantur ad proprium territorium; 3° Concessiones factae in schemate proposito a Commissione pro Ecclesiis Orientalibus non distinguunt, quoad vim facultatum, inter Archiepiscopos, Metropolitas ac Episcopos residentiales aliosque qui a iure potestatem habent. Si haec attente ponderemus:

a) absque difficultate admittere possumus potestatem universalem Patriarchis agnitam; *b*) potestas in Ordinariis proprie dictis, sive locorum (c. 198, par. 1) sive in Ordinariis personalibus (c. 198, par. 2), atque in aliis quibus ipsa ratione muneris conceditur, est in iure *ordinaria*, propria vel vicaria iuxta casus (cc. 197 par. 1 et 2, 199 par. 1); potestates seu facultates illis largitae qui ex munere non haberent sed quae ipsis conceduntur sive habitualiter pro dignitate ut concessae Episcopis titularibus (p. 7, n. 2) sive pro casibus particularibus *ex occasione*, pro *necessitate* vel *utilitate* (cf. p. 7

nn. 3 et 4; p. 8, n. 5) evidenter delegatae a iure; potestas a parocho delegata (p. 8, n. 1) evidenter est delegata ab homine; *c*) relate ad vim et intensionem diversam potestatis a nostro Schemate recognitam seu largitam Archiepiscopis et Metropolitis (n. 1), Episcopis residentialibus («salvis iuribus Episcoporum in propria dioecesi») ac Episcopis titularibus (n. 2), rationabilem esse ac merito conservandam. (Larraona, cui concordant Ferretto, Copello, Agagianian, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

Art. 2

I) Opportune extendatur privilegium ibi datum ad auditionem confessionum «etiam religiosorum utriusque sexus» sicut superius dicitur pro Archiepiscopis (Léger, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri, Confalonieri, Silva Santiago, Beras, Lefebvre, Yago, Ngô-dinh Thûc).

Art. 3

I) Addendum est quod sacerdotes peccata sua «etiam Ordinario reservata» confiteri possunt apud quemlibet. In paragrapho quinta datur enim haec facultas confessori occasionali (Léger, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri, Confalonieri, Silva Santiago, Beras, Lefebvre, Yago, Ngô-dinh Thûc).

Art. 4

I) Pag. 8, lin. 9-11. «Quorumlibet fidelium secum iterantium et eorum qui ipsis confiteri petant...». Facultas quae his verbis exprimitur, nimis latet cum nulla limitatione circumscribatur. Idcirco puto eam opportunam non esse (Ruffini, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri, Montini, Godfrey, Ottaviani, Silva Santiago, Lefebvre).

II) Quaedam occasiones dantur in par. 4 et 5 ubi sacerdos, qui iam a proprio Ordinario recipit facultatem confessiones audiendi, potest peccata absolvere extra propriam dioecesim. Videtur tamen quod relate ad itinera (par. 4), circumstantiae ubi valet facultas sunt difficilis formulationis et maximae interpretationis; qualis enim erit interpretatio formulae «aliisve itineribus religionis aut caritatis causa susceptis»? Ex altera parte, videtur quod argumentum decisivum pro concessione facultatis valide et licite audiendi confessiones extra propriam dioecesim, sit voluntas quam habet fidelis sua peccata confitendi.

Iis in adiunctis, cum mens schematis sit «ut facilior et frequentior fidelibus occasio adsit ad poenitentiae sacramentum recurrendi», credo quod aequivalenter, clarius et, iudicio meo, sine maiore periculo abusus, exprimerentur sequenti formulatione facultates sacerdotibus datae:

«Confessarius a proprio loci Ordinario sine ulla restrictione approbatus, in propria dioecesi, valide ac licite absolvere potest omnes fideles cuiusve ritus».

Extra propriam dioecesim, confessarius valide absolvere potest fideles cuiusve ri-

tus. Tamen, hanc facultatem nequit licite exercere nisi cum permissione Ordinarii loci vel, in casu particulari, erga fideles qui eidem confiteri petunt.

Casus particulares sunt v. g. durante itinere erga secum itinerantes, in locis ubi catholicus sacerdos deficit, erga fideles aegrotantes qui illum postulant, si a fidele requisitus fuerit.

Curent locorum Ordinarii, ne iurisdictionem sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit. Qui vero sacerdotes eam receperunt, dignos se tantae potestatis monstrare satagant.

In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus, salvis praescriptis iuris de complicibus et censuris.

Sacramentalis confessionis proprius locus est ecclesia, vel oratorium publicum aut semi-publicum. Confessarii cuiusvis ritus non adscripti servitio alicuius ecclesiae vel oratorii, nequeunt ibi licite audire confessiones, nisi cum licentia, in casu urgenti praesumpta, rectorum horum locorum (Léger, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri, Silva Santiago, Beras, Yago, Lefebvre, Ngô-dinh Thûc).

III) Ad. N. 4 (p. 7-8 – Facultates Sacerdotum peregrinantium).

a) Possunt quidem allegari fontes ex quibus ad hodiernam redactionem perventum est, sed melius independenter ab eis redigeretur.

b) Concessio merito extendi posset ad imitationem schematis Commissionis pro Ecclesiis Orientalibus ita ut: 1° Non tantum complectatur *sacras peregrinationes aliave itinera* religionis aut caritatis causa communiter suscepta, sed generatim quaslibet excursiones seu itinera communia etsi non sint peregrinationes nec fiant directo religionis seu caritatis causa sed vel ad culturam, ad vires reficiendas (sport, campeggio), ad alias regiones noscendas (turismo, ecc.). Etiam ad Sacerdotes qui in iis partem habent convenienter facultates extenduntur. 2° Concessiones non limitantur ad iter maritimum vel aëreum, sed extendi debent ad communia itinera quomodolibet ipsa fiant, scilicet sive curribus ferreis, curribus autosemoventibus, sive birotis, sive pedibus, sive equis et ita porro. 3° Si *quoad extensionem* sensibus dictis (1, 2°) ex Schemate Orientali inspiratio sumi secure potest in Schemate Commissionis De Disciplina Sacramentorum *clausulae* habentur satis utiles ac prudentes, ex. gr. cavetur expresse casui Sacerdotis qui se adiungit itinerantibus, casui confessionum aliorum non tantum itinerantium etc. (Larraona, cui concordant Ferretto, Copello, Agagianian, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

IV) *a*) pag. 7, lin. 21: Loco verborum « qui iter maritimum aut aëreum arripiunt in sacris peregrinationibus... communiter susceptis » adhibeatur potius textus propositus in Decreto pro Ecclesiis Orientalibus, mutatis autem mutandis, nempe: « Sacerdotes omnes maritimum, aëreum, ferreum vel aliud quodque iter arripientes, dummodo a proprio Ordinario vel ab Ordinario cuiusvis loci per quem in itinere transeunt, facultatem rite acceperint confessiones audiendi, possunt, toto itinere, quorumlibet fidelium secum iterantium confessiones excipere in navi, aëreo, vel curru quocumque, quamvis in itinere transeant vel etiam aliquamdiu consistant in locis diversorum Ordinariorum iurisdictioni subiectis ».

b) pag. 8, lin. 13. In votis est ut novus numerus introducatur inter n. 4 et 5 ad mentem nempe Decreti de Sacramentis pro Ecclesiis Orientalibus, hoc modo: « Quilibet sacerdos ad confessiones audiendas approbatus, nec canonice impeditus, potest

confessiones excipere cuiuscumque fidelis ubique terrarum, si ab eo ad personam requisitum fuerit.

Sacerdos his in adiunctis pro Tribunali Sacro sedens, potest confessiones excipere aliarum etiam personarum quae, occasione nacta, ad ipsum forte accesserint» (Cooray).

Art. 5

I) Pag. 8, lin. 20-22. Nimis ampla est facultas quae conceditur, nisi definiatur de qua sacerdotis *absentia* agitur (Ruffini).

II) Pag. 8, lin. 21. Tollantur verba «vel si adsint, poenitentes eidem confiteri nequeant vel recusent». Ratio est in periculo alicuius facilis abusus (Richaud).

III) Quoad facultatem absolvendi a peccatis Ordinario reservatis non videtur ampliorem facultatem dandam sacerdotibus preregrinantibus et confessariis occasionalibus quam Sacerdotibus propriae dioeceseos (Pla y Deniel).

IV) Ad n. 5 (Facultates Confessoris occasionalis).

Redactio accurata est, et haec satis larga concessio probanda in bonum animarum videretur. Forsan dum dicitur: «nec praesens sit alius sacerdos in loco approbatus, vel, si adsit, poenitentes eidem confiteri '*commode*' (posset adiungi) nequeant vel recusent». Si etiam recusantibus conceditur, concedi etiam potest illis qui *commode* approbato confiteri non possunt (Larraona).

V) Pag. 8 facultas confessoris occasionalis non est producenda ultra unum mensem commorationis in eadem dioecesi (Perrin, cui concordat Lefebvre).

VI) Mihi videntur ad simpliciorem formam reducendae esse normae huius numeri, omittendo v. gr. in linea vigesima pag. 8 verba «nec praesens» et sequentia usque ad «recusent» (O'Connor).

VII) *a*) At dubitandum videtur num reipsa usui sit facultas, vi cuius sacerdos ab aliquo loci Ordinario ad confessiones audiendas approbatus, nec canonice impeditus, etsi in loco, quo versatur iurisdictione careat, valide et licite, etiam a peccatis Ordinario reservatis, absolvere potest poenitentes, qui ab eo id petant, aliasque personas ad eundem forte accedentes, «si difficilis sit recursus ad loci Ordinarium, nec praesens sit alius sacerdos in loco approbatus, vel, si adsit, poenitens eidem confiteri nequeat vel recuset» (Ib. p. 8 n. 5).

b) Per huiusmodi enim facultatem simplex sacerdos Episcopis, aliqua licet ratione, exaequaretur. Quod fas admodum esse non perspicitur.

c) Si res autem penitius perpendatur, manifestum fit sacerdotes, extra suae nationis seu regionis fines nonnisi raro eadem esse usuros facultate, praesertim quia sacrorum administri aut mores vitaeque rationem diversarum gentium cognoscere facile nequeunt, aut earundem linguas non bene callent. Prudenter igitur facultas ista, si danda esset, intra fines provinciae ecclesiasticae seu regionis conciliaris, aut nationis contraheretur.

d) Quaerendum praeterea est an facultatem obtineat, cum alius praesto est sacerdos, cui poenitentes confiteri recusent. Nonne hoc in casu sacri administri molestis infensisque obicerentur comparationibus, maxime si poenitentes mulieres essent?

e) Neminem denique fugit facultatem audiendi confessiones quam parochi, ut in eodem schemate edicitur (p. 8 n. 6) dare possunt, delegatam esse. Idcirco ne falsae ea in re opiniones deinceps enascantur, opus esset ut praescriptio verba conciperetur *delegare*, loco verbi concedere, prouti ceterum in eius titulo monetur (Dell'Acqua).

Art. 6

I) Etiam in dissitis locis, permulti parochi magis attendunt ad auxilium obtinendum in confessiones audiendas, quam ad anteactam approbationem necessariam. Ita non raro admittunt in suis ecclesiis sacerdotes sine ullo examine de situatione canonica illorum. Quin immo etiam sacerdotes ignoti, censuris innodati, admittuntur ad celebrationem missae. Ergo mihi videtur adiungendum: «graviter parochi conscientia onerata» (Câmara).

II) Pag. 8, lin. 26. «Nimium conceditur — ut mihi videtur — Parochis et iis qui Parochorum nomine in iure veniunt. Ut tantum unum dicam: quando potest constare Parochis... sacerdotes, ex dissitis regionibus provenientes, nullo canonico impedimento detineri? (Ruffini, cui concordant Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri, Montini, Godfrey, Ottaviani, Silva Santiago, Lefebvre).

III) Potestas parochorum concedendi facultatem ad audiendas confessiones non mihi placet. Etenim vix aliud potest disciplinae ecclesiasticae plus nocere quam abusus in sacramento poenitentiae administrando et igitur maximi momenti est ut iurisdictio audiendi confessiones sub potestate et «controllo» Ordinariorum maneat. Nostris diebus parochi facillime facultates obtinere possunt ope telephonii. Difficultas cui providetur hoc canone non est tanta ut tam magna mutatione in disciplina traditionali Ecclesiae mereatur (D'Alton).

IV) Exopto:

a) ut dicatur expresse in p. 8, lin. 29 «ab ipso proprio Ordinario» et non sicut in schemate «ab aliquo Ordinario loci».

b) quod exigatur semper diligens inquisitio de idoneitate confessoris, praesertim si ab alio Ordinario dependeant (Richaud).

V) Suggero ut in pag. 8, lin. 27 post verba: «audiendi confessiones», addantur haec verba «etiam religiosarum, extra casus in can. 522 et 523 iam praevisos» (Bazin).

VI) Melius esset, meo iudicio, si parochus qui concessionem fecit per 8 dies confessario, referret nomen sacerdotis Ordinario (Godfrey).

Caput II

De potestate conciliorum particularum

I) Non placet, nisi etiam conferentiae nationales talem facultatem habeant (Frings, concordat Döpfner).

II) Quia potestas Episcoporum est de iure divino, Summo Pontifici et Concilio Oecumenico subordinata, potestas vero Concilii Provincialis et Plenarii de iure ecclesiastico, etsi certo certius valida sit delegatio his Conciliis legitime facta, maiorem relin-

querem Episcopis libertatem hanc delegationem in propria dioecesi applicandi, ita ut non tantum, ut recte dicitur, eam in singulis casibus et iusta de causa, revocare delegationem valeant, sed etiam pro locorum adiunctis, eam aliquibus rationalibus conditionibus subiicere possint. (Larraona, cui concordant Ferretto, Copello, Agagianian, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

Caput III

De peccatis reservatis

I) Peccata reservata restringenda sunt (Tappouni, Jelmini).

II) Concilium non statuat peccata reservata esse restringenda, sed illa revera restringat (Alfrink).

III) In votis est ut casus Sanctae Sedi reservati pauciores fiant hoc modo (nota p. 11, lin. 8 ss.):

a) casus «simpliciter reservati» supprimantur;

b) casus «speciali modo reservati» ad pauciores casus, v. gr. 9 vel 10, reducantur.

Convenit etiam ex praxi Ecclesiae — nam in territoriis sub iurisdictione S.C. de Prop. Fide per facultates decennales n. 39, facultas iam facta est (Ordinariis, subdelegabilis aliis) absolvendi «ab omnibus censuris sive simpliciter sive speciali modo Romano Pontifici reservatis» (Cooray).

IV) Nota p. 11: Optandum videtur ut systema poenitentiale et poenale Ecclesiae maiore quadam perspicuitate praesentetur et ad principia a Christo statuta et a Traditione adprobata melius revocetur. Non videntur facile observandae leges quae ad censuras spectant, speciatim ad illas quae latae sententiae dicuntur (Montini, cui accedunt Frings, Liénart, Valeri, Godfrey, Döpfner, Meyer, Marella, Bernard, Rakotomalala, Suhr, Gut, Sépinski).

V) Prorsus notatione digna sunt quae Commissio pro disciplina Sacramentorum in nota p. 11 iure meritoque indicat. Commissio Centralis providere debet ut Commissio mixta nominaretur ad aliqua generalia criteria stabilienda pro retractatione iuris poenalis ecclesiastici.

Evidenter in Concilio neque poenae in singula delicta neque integrum systema poenale discuti possunt.

Commissio mixta, ideo hac in re necessaria, si necessaria videatur, nominanda est; materia non potest relinqui uni S. Congregationi, sed omnium fere SS. Congregationum, speciatim quae de regimine curant, pari modo interest. Nec SS. Congregationum tantum, sed et Tribunalium. In hac mixta Commissione partem habere debent Episcopi relate ad regimen administrativum sanciendum et ad processum ordinarium efficaciter confirmandum (Larraona, cui concordant Perrin, Saigh, Ferretto, Copello, Agagianian, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Ottaviani, Silva Santiago, Antezana, Beras).

VI) De difficillima quaestione de iure poenali Ecclesiae reformando, Concilium non potest nisi generalia decernere. De singulis autem legibus practice potest videre peculiaris Commissio de Codice reformando (Jullien, cui concordant Bea, Rakotomalala, Suhr).

II
OBSERVATIONES
a Patribus factae in sessione commissionis centralis die 16 ianuarii 1962 circa schema decreti
DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS

Observationes generales

I) Tota res relinquatur Congregationi de Sacramentis vel potius iudicio Summi Pontificis quia est nimis implicata. Vel revertendum ad disciplinam vigentem ante decretum S.C. de Sacramentis «Spiritus Sancti munera» d. 14 septembris 1946, quia nova disciplina ansam dat ad multas incertitudines iuris vel facti (Frings).

II) Quae dicuntur in prooemio valeant pro Ecclesia Latina (Confalonieri, cui concordat Richaud).

III) Res praesens quae agit praesertim de disciplina Ecclesiae Latinae, spectat ad futuram Commissionem instituendam pro Codice Iuris Canonici pro Ecclesia Latina complendo atque hodiernis temporibus aptando. Ad istam futuram Commissionem remittentur omnia acta praeparata ab hac Commissione de Sacramentis, ut tantus labor non sit cassus (Jullien).

IV) *a*) Fortasse melius est ut inseratur in schemate caput speciale de subiecto Confirmationis.

b) detur brevis conceptus historicus qui usum latinum et usum orientalem approbat.

c) optatur ut aliquid dicatur de usu in Ecclesiis orientalibus conferendi sacramentum Confirmationis una cum sacramento Baptismi in eadem functione liturgica, ab eodem sacerdote et cum iisdem patrinis (Cheikho).

V) Auspicor ut ex duobus decretis, hoc quidem, quod discutitur, et alio «de chrismate» quod discutietur, unum pro universa Ecclesia fiat. Id ut antea fieret enixe ego rogavi duas Commissiones Praeparatorias, sed in vanum. Sed hoc consequi poterit, iuxta vota prolata, subcommissio de materiis mixtis (Felici, cui concordant Bea, Traglia, Larraona, Silva Santiago, Beras, Šeper, Bazin, Bernier, Yago, Browne, Sépinski, Janssens).

VI) Supprimenda viderentur verba in Cap. 1, lin. 15: «quod haec quoque Oecumenica Synodus iterum declarat et definit» quod superflua post ea quae in periodo praecedenti dicta sunt et quia consideranda est Disciplina Orientalis (Valeri).

VII) Utiliter existimo adici: «*nomina confirmatorum*» quando minister Episcopus dioecesanus non fuerit, Curiae Episcopali intra annum deferantur (Ruffini).

Caput I

De ministro confirmationis

Art. 1

I) Adsentio iis quae proponuntur circa ampliores presbyterorum facultates pro conferendo Confirmationis sacramento, ea tamen lege firmiter declarata ut Episcopus praesto esse non possit (Micara).

II) Ad n. I a linea 17 ad 21 inclusive.

Ibi sat opportune habentur «Praeterea Concilium derogare non intendit facultatem, forsan rectius 'facultati', Cappellanis navigantium eorumque Directoribus a Pio XII tributam, forsan rectius 'tributae', durante munere A.A.S. 46 (1954) 82, p. 416». Revera corrigendum esse videtur A.A.S. 46 (1954) pp. 416-417, II, 8, 1° et 2°.

At quod maioris momenti est, adnotare auderem quod Pius XII priusquam Cappellanis navigantium eorumque Directoribus facultatem de qua agitur concederet, eadem facultate iam auxerat Cappellanos maritimorum eorumque Directores: A.A.S. 46 (1954), p. 250, II, 9.

Nec verbum *navigans*, in subiecta materia, idem valere ac verbum *maritimus* liceret asserere. Nam:

Navigans est qui acta in navi versatur iter maritimum aggressus sive migrandi sive itinerandi causa ductus, per quodlibet temporis, quibusvis motus consiliis vel causis. Istiusmodi fidelis ad tempus tantum manet extra locum uti iam pridem valuit, et, in patriam aliquando regressus, iterum valebit spirituali adsistentia perfrui, quae in relicta seu adhuc expetenda paroecia offerri solet.

Maritimus est qui habitualiter, vel officii vel laboris causa, sive in moderamen incumbens, sive operam navans, sive piscatoriam gerens artem, in navi versatur; quem ergo non obtinet spiritualis adsistentia neque in originis, neque in stationum paroecia. Item vero maritimum non obtinet, laboris causa, spiritualis cura, quae per navium cappellanum fidelibus maritimum iter peragentibus praebetur: patet enim eos, qui machinis, coquinis ceterisque necessariis operibus vacant, quominus Sacrosanctae Missae matutinis horis die festo celebratae rite intersint, persaepe prohiberi.

Curae spirituali navigantium solet incumbere sacerdos qui appellatur cappellanus navium vel navigantium, italice «cappellano di bordo» quo ordinarie fruuntur naves praesertim italicae et hispanicae ditionis.

Curae spirituali maritimorum solet incumbere sacerdos qui appellatur cappellanus Operis Apostolatus maris seu maritimorum.

Summus Pontifex Pius XII facultates quas anno 1954 Cappellanis Operis Apostolatus Maris seu maritimorum tribuerat, easdem sollemniter confirmavit a. 1957 die 21 novembris in «Leges Apostolatus Maris» sua auctoritate conditae et quae pubblici iuris factae sunt per Acta Ap. Sedis a. 1958 vol. L.

Ibidem, pag. 381 n. 29, 1° et 2° quae sequuntur facultates recensentur:

1° Facultas administrandi, ad normam Decreti... sacramentum Confirmationis maritimis ex gravi morbo in mortis periculo constitutis.

2° Facultas administrandi sacramentum Confirmationis, itinere maritimo perdurante, cuilibet puero vel adulto praesertim primum in ipsa navi sacra Synaxi refecto...

Ideoque mihi humiliter satius videretur si verba, de quibus agimus, ita vel similiter immutarentur.

«Praeterea Concilium derogare non intendit facultatibus sive cappellanis maritimorum eorumque Directoribus, sive cappellanis navigantium eorumque pariter Directoribus a Pio XII durante munere tributis A.A.S. 46 (1954) p. 250, III, 9 et pp. 416-417, II, 1° et 2°; A.A.S. 50 (1958), p. 381, 29, 1° et 2°» (Ferretto, cui concordant Siri, Richaud, Silva Santiago, Beras).

III) Existimo nullam plerumque esse necessitatem tribuendi tam extensam facultatem Vicario Capitulari. Quodsi habeantur conditiones peculiares et extraordinariae v. g. quia potestas civilis imperat quominus Episcopus legitimus sedem occupet, tunc S. Sedes facultatem concedat. Idcirco sicut pro Vicario Generali additur «de speciali Episcopi mandato, ita pro Vicario Capitulari adiciatur limitatio quaedam, ex. gr. in casibus urgentioribus» (Ruffini).

IV) Concessio facultatis confirmandi Vicario Generali cum speciali mandato non mihi placet nec aliis Hiberniae Episcopis quos de hac re sub secreto consului. Videtur confligere cum principio Tridentino: ministrum ordinarium huius Sacramenti esse solum Episcopum. Non datur paritas inter Vicarium Generalem et alios in hoc paragrapho nominatos nam unusquisque ex his aliis est caput alicuius territorii ecclesiastici. Adde quod praesens disciplina utillima est primo ut stimulus Episcopis visitandi paroecias personaliter, et secundo ad evitandum quod figura Episcopi in mente fidelium deveniat figura officialis administrativi (D'Alton).

V) Redactio huius numeri cap. I adaptetur iuri iam nunc vigenti (Confalonieri).

VI) Vellem ut facultas de qua in n. I pag. 4, saltem in magnis dioecesibus etiam latius pateret. Ratio est: in dioecesibus magnis ministratio sacramenti confirmationis secumfert multum et gravem laborem. Ad maiorem fructum spiritualem promovendum, mihi persuasum est hoc sacramentum quotannis in unaquaque paroecia debere ministrari, sicut mos est pro prima Communione. Quamvis schema omnino bene describit hoc ministerium tamquam «valde proprium» Episcopis Ordinariis, ideoque ab ipsis personaliter quantum fieri potest agendum, nihilominus in magnis dioecesibus hoc physice impossibile est. Utique coadiutores episcopi auxiliares quandoque haberi possunt, sed si haec facultas aliquatenus latius pateret, non esset necessitas multiplicandi numerum horum episcoporum. Schema utique proponit ut facultas concedatur Vicario Generali, sed nec multiplicatio Vicariorum Generalium videtur iuxta mentem Codicis I.C. (Meyer, cui concordant Tappouni, Quiroga y Palacios, Valeri, Godfrey, Döpfner, Marella, Di Jorio, Gori, Suhr, Heard, Silva Santiago, Perrin, Bazin, Bernard, Yago, Sépinski).

VII) Extendatur facultas Ordinariorum ad designandos Praelatos qui Sacramentum Confirmationis administrare possunt (Alfrink).

Art. 2

I) Opportunum est facilius reddere administrationem sacramenti Confirmationis pro iis qui in mortis periculo sunt constituti.

Sed ad hunc scopum melius attingendum, credimus quod tollendae sunt limitationes in schemate expressae quoad vicarios cooperatores (« de licentia saltem praesumpta

parochi»), quoad cappellanos Vicariatuum castrensium («eorum primus» tantum), quoad cappellanos valetudinariorum et hospitalium (eorum «moderatori» tantum).

Bene intelligitur quod minister ordinarius confirmationis est Episcopus. Sed hic agitur de casibus extraordinariis, ubi abusus difficile invenitur. In magnis paroeciis et hospitalibus urbanis, parochus vel primus cappellanus nequeunt semper providere omnibus necessitatibus eorum qui in mortis periculo constituuntur: haec est propria ratio cur habent vicarios vel assistentes. Et fideles non possunt intelligere quod, ob rationes mere canonicas, aliquando moribundi privantur sacramento confirmationis. Possumus etiam mentionem facere quod in ritibus orientalibus limitationes illae non habentur (Léger, cui concordant Richaud, Bazin).

II) *a*) «Vicariis paroecialibus»: quaeritur si intelligatur sacerdos qui, *pro tempore*, supplet locum parochi, vel vicarii non stabiliter collocati in illa paroecia?

b) Moderatores cappellanorum: quid significat phrasis? Cappellani in Anglia et Cambria saepe sunt cooperatores parochi et omnes habent curam aegrotorum in eodem valetudinario.

Quaeritur si ipsi cooperatores sacramentum administrare possint illis qui ex gravi morbo in periculo mortis constitutis, positis, uti supponitur, conditionibus indicatis in schemate (pag. 5, lin. 30-35) (Godfrey, cui concordant Döpfner, Meyer).

III) Vellem interrogare: num rationes dogmaticae subsint conditioni: «intra limites proprii territorii» (p. 4 n II a lin. 25). Si non, tunc mihi videtur quod consideranda sit extensio huius facultatis, pro iis qui in gravi periculo vitae versantur, omnibus sacerdotibus aliunde facultatem excipiendi confessiones habentibus (Meyer).

IV) In regionibus sicut nostris fere omnes catholici adulti iam acceperunt Sacramentum Confirmationis. Si ergo agitur de administrando Sacramento Confirmationis in periculo mortis, fere semper agitur de infantibus graviter infirmis. Ubi autem cura medica infirmorum maximam evolutionem sumpsit, infantes graviter infirmi fere semper in hospitalibus curantur.

Ideoque administratio Sacramenti Confirmationis in periculo mortis saepius in hospitalibus quam in domibus privatis fidelium locum habet.

Decretum autem in paroeciis pluribus sacerdotibus facultatem administrandi Sacramentum Confirmationis confert, in hospitalibus autem unico tantum. Si iste unicus casu abest, nullus praesto est qui Sacramentum administrare possit. Quare rogare vellem ut facultas donetur non tantum «moderatori cappellanorum» sed etiam «ei qui *quomodocumque* eius vices gerit» (Alfrink, cui accedunt Pla y Deniel, Cooray).

V) *a*) Quoad *formam*, notari posset, melius post litteram *d*) sub aliis tribus litteris *e*) *f*) *g*), tres subsequentes casus: Cappellani Castrenses — Cappellani in valetudinariis — Cappellani et Directores navigantium, ordinari posse (p. 5).

b) His casibus *c*) *d*) *e*) *f*) *g*) adiungi etiam utiliter et logice posset, *casus Superioris Religiosi, semper in periculo mortis* pro illis «qui in domo religiosa diu noctuque degunt, famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis causa» et ab eo sacramenta Eucharistici Viatici vel Extremae Unctionis recipiunt» (C.I.C. can. 514 par. 1).

c) In fine notari posset, in casu necessitatis, alio ministro proprii ritus deficiente, Sacerdos latinus qui facultatem confirmandi habet, valide et licite proprio ritu, servatisque quoad requisita in subiecto illis quae in huius subiecti ritus praescribuntur, Orientales confirmare posse, sicut Sacerdos orientalis latinos.

d) Illa quae ad p. 5 in fine dicuntur («Hae facultates... est conferenda») quia generalia sunt et omnes praemissas sub n. II recensitas facultates tangunt, sub numero separato (III) aptius ponerentur (Larraona).

VI) Facultas confirmationis «in articulo mortis» omnibus sacerdotibus concedatur 'ipso iure'. Insuper Ordinariis ius concedatur delegandi ad tempus, iusta de causa, alicui sacerdoti, vel ubi sit necessitas, numero determinato sacerdotum, facultatem sacram Confirmationem administrandi (O'Connor).

VII) Optandum, mihi videtur, extendere facultates quae nobis conceduntur in locis Missionum ad omnes Ordinarios, i. e. Ordinarius potest designare aliquos sacerdotes ad sacramentum Confirmationis conferendum. Deinde sacerdotes qui recipiunt consensum in matrimonio possunt conferre sacramentum Confirmationis iis qui ad Sacramentum matrimonii accedunt et nondum receperunt sacramentum Confirmationis. Denique omnis sacerdos assistens moribundum potest conferre sacramentum confirmationis huic moribundo (Lefebvre).

VIII) Schema coordinetur et uniatur cum simili de Orientalibus; practica et minuta quaeque, de quibus n. II, determinanda linquantur administrationi ordinariae Ecclesiae, non autem ab ipso Concilio definiantur (Janssens).

IX) *a*) Verba «ex gravi morbo» p. 4, lin. 22 omittantur, quia:

1. per haec verba, plures excluduntur casus qui facultatem exigunt, v. g. pro capite damnatorum in carceribus, pro iis qui periclitantur instante bellica actione ac etiam pro infantibus debilibus (praematuris – immaturis) qui etsi debilitas ipsorum haud constituat morbum ex se *gravem* nihilominus periclitantur ex causis extrinsecis e. g. incuria, ignorantia vel abiecta paupertate parentum vel tutantium.

2. Haec verba contradicere videntur declarationibus S. Sedis circa Decretum de Confirmatione a ministro extraordinario (A.A.S. 1948 p. 41 ubi illa verba «ex gravi morbo» omnino desunt).

b) ad p. 5, lin. 28. Omittatur totam pericope «ea lege ut Episcopus etc... usque ad... Sacramentum conferre queat».

1. nam haec verba superflua videntur quum in praxi rarissime occurrit casus ubi Episcopus adesse possit periclitantibus in nosocomiis, domibus paroeciarum etc.

2. ex alia parte, haec clausola si inseritur ansam praebet innumeris dubiis de validitate Confirmationis collatae per ministrum extraordinarium.

3. Ista clausola non adiicitur facultati (p. 4, lin. 16) Vicario Generali tributae circa omnes casus. Tolli ergo potest pro paucis casibus parochis ac cappellanis concessis (Cooray, cui concordant Traglia, Perrin, Browne).

X) Pag. 5, lin. 33 – «qui sine gravi incommodo Sacramentum conferre queat». Comma istud dubiis multis occasionem praebere potest. Quis enim iudicabit de gravi incommodo? Praeterea, si incommodum vere grave non sit et nihilominus conferatur Sacramentum, num id valide confertur? Existimo esse validum, sed hoc clare enuntietur.

Melius forsan esset omittere simpliciter clausolam quam supra retuli (Ruffini, cui concordant Valeri, Siri, Richaud, Marella, Muench, Meyer, Silva Santiago, Beras, Bernard, Gut, Browne).

Caput II

De aetate confirmandorum

I) Quoad aetatem confirmandorum maneant canones C.I.C. (Frings).

II) Caput secundum «De aetate confirmandorum» (p. 6) videtur aliter esse componendum.

Etenim confirmat disciplinam veterem Codicis et statuit septimum aetatis annum circiter pro recipienda Confirmatione cum dilatione ex voluntate Ordinarii usque ad duodecimum annum, iustis tamen gravibusque causis.

Ratio allata est quia Confirmatio complet Baptismum. Haec ratio est certe vera et testem habet totam christianam traditionem; tamen hoc complementum vel haec ratio complementi non irritatur eo quod inter Baptismum et Confirmationem iusta de causa inseratur aliud Sacramentum, ut puta SS. Eucharistiam. Ratio est bona, sed non cogit.

Rebus sic stantibus cum evidenter agatur, non de dogmatis definitione, sed de opportuna disciplina statuenda, quae semper sit correspondens conceptui dogmatico de Confirmatione uti complemento Baptismatis, alia possunt equidem prae oculis haberi.

Et ea ita se habent: in pluribus locis pro maiori parte iuvenum seu adolescientium, nulla de facto habetur catechetica institutio post receptam Eucharistiam et confirmationem. Saltem, nullus habetur cum parocho et sacerdotibus contactus. Si, e contra Confirmatio posset legitime differri aliquatenus etiam ultra duodecim annum etiam sine iusta et gravi causa, non tamen ultra adolescentiam vel initam iuventutem, pro locorum commoditate possibilitas esset eos adulescentes vel iuvenes iterum reduci ad novam et profundiorem catechesim.

Videtur ergo opportunius ita edicere rem:

«Confirmatio, uti complementum Baptismi convenienter administratur ad septimum circiter annum. Tamen ratione melioris christianae institutionis seu ulterioris catecheticae instructionis Ordinarii possunt differre usque ad decimum sextum aetatis annum.

Rogantur Patres ut velint considerare antea parentes custodire filios suos, qui propterea poterant optime omnia sacramenta iuventutis recipere statim ac sufficientem rationis usum recepissent; nunc autem parentes parum curant de filiis suis et disciplina Ecclesiae hoc negligere non potest (Siri, cui concordant Marella, Meyer, Rakotomalala, Silva Santiago, Perrin, Bernard).

III) Nescio cur nihil dicatur de congrua instructione praemittenda, excepto — ut clarum est — periculo mortis.

Fideles Sacramento Confirmationis militiae Christi adscribentur ut pugnae incipiant, intus et foris, contra aeternae salutis hostes, sed grave hoc officium rite explere non valent nisi congrua eruditione religiosa imbuti sint. Propterea aetas provectior — extra periculum mortis — a multis *in Ecclesia latina* desideratur in iis qui sacro chrysmate sunt confirmandi (Ruffini, cui concordant Valeri, Cento, Richaud, Döpfner, Muench, Beras, Verwimp, Browne).

IV) Vellem hoc notare: si utique haec aetas, nempe «ad septimum circiter annum» serio sumi deberet, tunc rationes allatae supra de ministris extraordinariis huius sacramenti, praesertim in magnis dioecesibus, magis urgent. Immo urgent, etiamsi confirmatio differatur (Meyer).

V) De aetate confirmandorum propono ut protrahatur ad duodecimum annum:

a) quia opportunum est creare novam occasionem instructionis religiosae post primam Communionem;

b) quia non est necessaria praecedentia Confirmationis ad Communionem;

c) quia pro Confirmatione requiritur amplior cognitio rerum quae ad vitam christiani prout est militia super tarram cognoscenda sunt;

d) quia generatim illa est aetas in qua transitus a scholis elementaribus ad scholas medias opportuniorem occasionem dabit pro maturiore examine praeparationis cathecheticae et moralis iuvenum (Ottaviani, cui concordant Pizzardo, Valeri, Siri, Montini, Godfrey, Richaud, Döpfner, Marella, Meyer, Heard, Antezana, Beras, Browne, Sépinski).

VI) Videndum sane esset an admisso quod Sacramentum Confirmationis melius ante Eucharistiam administratur quae sive in periculo mortis (CIC can. 854 p. 2) potest et debet ante septennium ministrari si infans sciat Corpus Christi a communi cibo discernere, sive extra periculum mortis, etsi plenior cognitio requiratur, tamen talis est quae frequenter ante septennium haberi potest etiam pro Confirmatione eodem modo, non de septennio sermo fieret; sed de cognitione quae pro recipienda Eucharistia requiritur (Larraona).

Caput 3

De patrinis

I) Nescio cur baptismi patrinus nequeat eodem patrini munere etiam in confirmatione fungere (cf. can. 796 par. 3) cum e contra videtur idem tutor et sponsor in his duobus sacramentis relate ad eundem candidatum fructus horum officiorum melius obtinere (Montini, cui concordant Traglia, Alfrink).

II) Difficultates practicae sunt, sed valde desideratur ut unusquisque confirmandus habeat suum proprium patrinum. Evidens est quod, quando agitur de magno numero confirmandorum, difficultas oritur de capacitate ecclesiae. Extensio facultatis administrandi ad Vicarium Generalem, mandato speciali, certe redderet possibilem magis frequentem administrationem sacramenti confirmationis, cum minores numero candidatorum.

Extensio facultatis administrandi sacramentum confirmationis, etiam Vicariis Foraneis intra limites territorii proprii, esset adiumentum Episcopo ne multiplicetur numerus sive Episcoporum Auxiliarium sive Vicariorum Generalium (Godfrey, cui concordant Döpfner, Meyer).

III) Optarem ut addatur exhortatio ut a munere patrinorum excludantur qui doctrinae marxisticae adhaereant: hoc modo datur indirecta instructio circa illiceitatem adhaerendi communismo (Ottaviani, cui concordat Di Jorio).

3

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO
Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 76/SE

E Civitate Vaticana, die 20 febbraio 1962

Rev.mo Padre,

Qui unite Le rimetto le osservazioni fatte dai Padri della Pont. Commissione Centrale[1] sullo schema del Decreto *De Sacramentis*.[2]

In conformità alle istruzioni già comunicate a codesta Pont. Commissione, avrà la bontà di riferire con cortese sollecitudine a questa Sottocommissione quali degli emendamenti proposti siano da accogliere e quali, invece, non giudicati accettabili.

Con l'occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi confermo

della P. V. Reverendissima
dev.mo
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Al Rev.mo Padre
P. Atanasio Gregorio WELYKYJ
Segretario della Pont. Commissione delle Chiese Orientali

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 266-279; 426 ss.

[2] *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de Ecclesiae sacramentis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 12: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 258-263; vol. III, pars II, pp. 201-206.

ADNEXUM

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 19 ianuarii 1962 circa schema decreti

DE ECCLESIAE SACRAMENTIS

Observationes generales

1. Fiat unum schema pro universa Ecclesia a SS.CC. Orientali et de Sacramentis parandum (Larraona, cui concordant Micara, Copello, Quiroga y Palacios, Montini, Cento, Godfrey, Roberti, Silva Santiago, Perrin, Yago, Jullien, Sépinski).

2. «Tota res remittatur ad Commissionem mixtam» (Pizzardo, cui adhaerent Ferretto, Montini, Godfrey, Jullien, Antezana).

3. «Praesertim relate ad matrimonia mixta audiatur Commissio Theologica» (Aloisi Masella, cui adhaerent Ferretto, Siri).

4. Si possibile est duo decreta de sacramentis pro Ecclesia latina et pro Ecclesiis Orientalibus redigantur in unum» (Frings, cui adhaerent Perrin, Janssens, Siri).

5. «Subiciantur quaestiones de sacramentis competentibus dicasteriis, quia certae concessiones, v. g. de poenitentia, videntur nimis latae, et etiam de Confirmatione» (Godfrey, cui adhaerent Richaud, Ruffini, Antezana).

6. In prooemio et alibi exprimantur res ita ut valeant etiam pro Orientalibus: De matrimoniis mixtis aget etiam Commissio De Sacramentis; quaestio etiam pro Eccl. latina Occid. est magni momenti. Habeatur ratio eorum quae ab aliis Commissionibus de eisdem materiis proponuntur (Bea).

Pars I

De ministro sacramenti S. Chrismatis

1. A. *Le préambule* placé en tête de ce chapitre ne me plaît ni par ses idées ni par sa forme. Je propose qu'il soit entièrement refait, en tenant compte des observations suivantes:

1) Page 3, lignes 4-6: L'auteur du préambule présente la grâce propre de ce Sacrement comme étant exclusivement pour les chrétiens une grâce de force et de combat, «qua idonei ad pugnam adversus animae hostes effecti, victoriam reportarent». Cette conception, en ce qu'elle a de trop exclusif, est inspirée par la théologié occidentale, qui à son tour l'a construite à partir de l'usage latin selon lequel le Saint Chrême est un sacrement de l'âge adulte, conféré à un moment de la vie où le chrétien doit commencer à lutter. L'usage oriental reste plus fidèle à la tradition antique qui considérait la chrismation comme *faisant partie intégrante des trois sacrements de «l'initiation chrétienne»*. Suivant cette tradition, l'Orient orthodoxe continue à conférer à la

fois ces trois sacramentes: Baptême, Chrismation et Eucharistie, non seulement aux adultes, mais aussi aux enfants. Dans cette perspective, l'exposé du préambule n'est plus adapté aux canons disciplinaires qui suivent. Mieux vaut présenter la chrismation comme un sacrement dont le but est de conférer au baptisé *la plénitude des dons du Saint-Esprit*, parmi lesquels il y a naturellement le don de force.

Cette différence de perspective revient également à la page 4, lignes 4-8. Là encore, il me semble qu'on ne doit pas prendre pour base de l'exposé l'usage occidental et la sistématisation théologique qui en dépend trop exclusivement.

2) Page 3, lignes 6-8: Dans ces lignes du préambule, comme aussi dans les canons disciplinaires qui suivent, l'évêque est dit seul ministre *ordinaire* du sacrement de la chrismation. Je suis pleinement d'accord pour la doctrine qu'entend exprimer cette formule. Mais je propose que les mots « ministre *ordinaire* » soient remplacés par les mots ' ministre *primaire* ou *authentique* '. En effet, dans l'usage occidental, c'est l'évêque qui *ordinairement* administre ce sacrement; la formule de la théologie occidentale est ainsi conforme à l'usage. Mais, en Orient, c'est le prêtre qui *ordinairement* et *depuis la plus haute antiquité* confère ce sacrement en même temps que le Baptême et l'eucharistie. Dire du prêtre oriental qu'il est ministre *extraordinaire* de ce sacrement, c'est employer une expression qui ne correspond nullement à la réalité du fait. Il est vrai que ministre *ordinaire* ne veut pas nécessairement dire ministre qui *ordinairement* confère ce sacrement. Mais alors pourquoi ne pas trouver une expression moins équivoque et dire, comme je le propose, ministre *primaire, primitif, authentique, de droit propre*, etc...?

3) Page 3, lignes 10-19: « Notum est, dit le texte du préambule, in Orientis partibus *ab antiquo praxim invaluisse* ut, *Apostolica Sede annuente*, etiam simplices presbyteri Chrismate per Episcopum confecto, hoc Sacramentum in collatione Baptismi *suis fidelibus* ministrarent, adhuc et ministrent ». Ce texte est tendancieux et, sur certains points, faux:

a) « ab antiquo praxim invaluisse ». La discipline orientale sur ce point est présentée tendancieusement comme un « usus contra vel praeter legem », toléré parce que très ancien, de temps immémorial. La réalité historique est autre: en Orient les prêtres confirment depuis le temps qu'ils baptisent séparément de l'évêque.

b) « Apostolica Sede annuente ». C'est une affirmation gratuite qui ne repose sur *aucune donnée historique*. Jamais, avant les déductions des théologiens et des canonistes occidentaux de l'époque moderne, les Papes n'ont pensé que les prêtres orientaux confirmaient en vertu de pouvoirs exceptionnels accordés par eux. Cette clause est un « deus ex machina » que les canonistes latins ou uniates ont inventé pour rester logiques avec les principes dont ils veulent partir à tout reprix: Seul le Pape peut autoriser un simple prêtre à confirmer; or les prêtres orientaux confirment; donc ils le font par autorisation du Pape. Le raisonnement est formellement exact, mais il pèche par la base, sa majeure pouvant faire l'objet d'une distinction importante. On dira: Seul le Pape peut autoriser un simple prêtre à confirmer; en Occident, oui; pour ce qui concerne l'Orient, rien dans la Sainte Ecriture ou la tradition ancienne et authentique de l'Eglise ne le prouve. Il y a eu certes une députation faite aux simples prêtres pour confirmer, mais rien ne prouve que cette députation ne peut être faite que par l'autorisation explicite ou implicite des Papes de Rome. Historiquement, elle s'est faite en vertu des usages consuétudinaires. Il ne faut pas prêter aux Papes des choses qu'ils n'ont même pas

soupçonnées et, en outre, il ne faut pas faire plier l'historie à des principes préconçus, mais plutôt établir les principes en conformité avec les données de l'histoire.

c) «suis fidelibus». L'auteur du préambule semble vouloir limiter tendancieusement l'application valide de la discipline orientale sur ce point aux seuls sujets du prêtre qui confirme. En réalité, si le prêtre oriental confirme selon la discipline de son Eglise, sa confirmation, comme son baptême, est logiquement valide, quel que soit le sujet confirmé. C'est seulement en partant de principes dictés par la discipline différente de l'Occident qu'on a nié la vilidité de la confirmation administrée par le prêtre oriental à un fidèle qui n'est pas de son rite.

4) Page 3, lines 20-33: Il est affirmé que les Papes, pour le bien des âmes, ont parfois limité ou même révoqué ce privilège qu'ont les prêtres orientaux de conférer le sacrement de confirmation. On sait que ces limitations et ces révocations du légitime usage oriental des prêtres orientaux ont été, en réalité, une concession faite par les Papes au préjugé des canonistes occidentaux qui ne voulaient pas admettre qu'il pût y avoir dans la Sainte Eglise autre chose que ce qu'ils ont coutume de voir chez eux. Inutile d'en faire une question de bien des âmes, comme si l'usage oriental était une exception nocive.

Cette présentation un peu tendancieuse de la discipline orientale est d'ailleurs peu conforme à l'esprit qui a présidé à la rédaction des canons disciplinaires qui suivent. On dirait que le rédacteur du préambule veut, par certaines restriction de principe, atténuer la libéralité des mesures disciplinaires proposées.

Le Préambule est mal fait et doit être entièrement revu.

B. *Au sujet des canons*, je me permettrais de faire les observations suivantes:

1) Can. I. Changer le terme «minister ordinarius» d'après ce qui a été dit plus haut.

2) Can. II. «Chrismate ab Episcopo benedicto». La bénédiction du Saint-Chrême est réservée aux Patriarches. Il faudrait au moins dire: «a Patriarca vel Episcopo...».

3) Can. III et IV. Je les approuve entièrement.

4) Can. V. «Nisi iure particulari aliud caveatur»: Cette clause doit être expliquée. Le droit particulier qui existe encore dans certains régions d'Occident et selon lequel il est interdit au prêtre oriental de confirmer avec le baptême ne peut être toléré. Quant au droit particulier de certaines Eglises orientales, comme l'Eglise maronite par exemple, on doit le respecter, bien qu'il eût mieux valu inviter ces Eglises orientales à revenir à la pure tradition de l'Orient sur ce point.

5) Can. VI et VII. Je les approuve entièrement (Maximus IV).

2. 1) Omnibus numeris absoluta apparet sub respectibus doctrinali, canonico, historico, practico Introductio quae Concilio prompta videretur;

2) Omnia et singula quae proponuntur confirmari possent ac, ut credimus, debent:

a) Ad III. Hoc pro iure latino difficultatem parit. Correcte dici deberet ad normam ritus de quo agitur sicut in IV.

b) Ad IV. Recte et rectius quam in III. Haec concordanda essent.

c) Ad V et VI. Quaedam antinomia inter nn. V et VI existere videretur. Sane, in n. V dicitur quod Presbyter Orientalis, nisi iure particulari aliud caveatur, una cum Baptismo conferat. In n. autem VI praescribitur: « Separatim a Baptismo, Chrismatis Sacramentum ne administretur nisi de mandato Hierarchae loci »: Salvo etiam hic iure particulari in n. V admisso in quo mandatum Hierarchae potest non tantum non necessarium esse, imo nec utile forse nec possibile ad separationem (Larraona).

3) Ea quae dicuntur de ministro extraordinario Confirmationis in periculo mortis coordinanda sunt cum iis quae proposita sunt in schematibus Commissionis de Sacramentis (Šeper).

4) Loco dictionis sicuti et in textu (art. 1) dicerem: « Episcopus est minister primarius Sacramenti Chrismatis » ut proposuit Beat. Patriarcha Melchitarum (Ruffini).

5) « Hoc pro iure latino difficultatem parit. Correcte dici deberet ad normam ritus de quo agitur sicut in art. IV » (Larraona).

6) Ad hunc art. III adderem: « ad liceitatem vero, servare tenetur disciplinam ritus latini » (Ruffini, cui adhaerent Valeri, Siri, Meyer, Döpfner, Roberti).

7) « Ad IV. Recte et rectius quam in III haec concordanda essent » (Larraona).

8) Relate ad administrationem Chrismatis separatim a Baptismate (§§ V, VI) credo quod opportunum est et conformius naturae et effectibus sacramenti Confirmationis pueros ad Sacramentum Confirmationis accedere non ante septimum circiter annum. Confirmatio non est enim necessaria ad salutem et melioribus in conditionibus recipitur ab illo qui habet usum rationis (Léger).

Pars II

De sacramento poenitentiae

1. De Sacramento poenitentiae aptatur ut eadem disciplina valeat pro tota Ecclesia (Paolus II Cheikho, cui adhaerent Šeper, Ngô-dinh-Thûc, Yago).

2. *In n. I*: *a*) Placet introductio *expresse* admissa non implicite tantum, iurisdictionis *delegatae a iure* pro universa Ecclesia pro Episcopis omnibus etiam Titularibus (B, 1), et pro Presbyteris in definitis casibus qui recensentur.

b) Meo humili iudicio, agnosci potest iurisdictio ordinaria pro universa Ecclesia, etiam Patriarchis. Nihil officit doctrinae de Patriarchis: sane, iurisdictio ordinaria potest esse propria et etiam vicaria (can. 197, § 2), ut esset in casu illa Patriarchae agnita. Hoc sensu admitti potest: Non iure proprio ac si esset Patriarchae universalis, sed vicaria iurisdictione.

c) Alia circa iurisdictionem Superioribus Religionum Clericalium pro suis subditis extendendam, postquam haec quaestio generatim discussa fuerit proponi forsan poterunt.

In n. II. Quoad ordinem quattuor paragraphorum numeris vulgaribus (arabicis) signatarum, notare merito potest numeros 1) 3) 4) de eadem facultate agere quae, in pa-

triarchatibus, archiepiscopatibus, metropoliis, eparchiis vel exarchiis a Hierarcha proprii ritus absolute sine ulla restrictione delegata, ad omnes fideles aliorum rituum valide et licite absolvendos sit sufficiens. Ex adverso, n. 2 extra haec territoria facultates concessae a Hierarcha alicuius ritus limit*a*ntur (non limit*e*ntur) ad fideles huius ritus. Hic numerus vel cum n. 1) uniretur ipsum limitando, vel in numero 4) de potestate ad proprios fideles circumscripta ageretur, postquam in tribus primis numeris continuo de facultate generali locutum fuerit.

In n. III. Sub 1) ex Codice Orientali (c. 54 De Religiosis) sicut in iure latino (c. 522 et resolutionem P.C. Int. 24. XI. 1920, A.A.S., (1920) 575) constat addendum esset « vel locus ad confessiones legitime destinatus ».

In n. IV. Ad ea remittimus quae in animadversionibus ad Schema de Sacramentis diximus.

Si nn. V et VII huius Schematis comparemus cum n. V (facultates confessarii occasionalis) correlati Schematis Disciplinae Sacramentorum latini, possemus et hoc numeros expolire et latinum non parum ampliare. Hac occasione insistere liceat in ponderanda, ne dicam necessitate, sed magna saltem utilitate, concordandi has concessiones in parem profectum totius Ecclesiae sive Latinae sive Orientalis (Larraona).

3. Puto valde periculosam esse istam concessionem generalem quae fertur in schemate nunc proposito pro Orientalibus (Richaud).

4. « Quaero num sufficiat, ad locum sacramentalis poenitentiae excipiendae quod attinet, indicare Ecclesiam vel oratorium, quin aliquid dicatur de confessionali pro mulieribus » (Ruffini, cui adhaerent Marella, Antezana).

5. « Ad n. 1 addendum aliquid de confessionali, cum gratibus perforatis, sicut mos est apud Latinos » (Câmara).

6 Quamdam habeo haesitationem circa n. VIII, p. 8 (Browne).

7. Ad § 8 velim ut adderetur: « Si praesens non sit in loco alius sacerdos ab Hierarchia loci approbatus vel, si adsit, poenitentes, eidem confiteri nequeant vel recusent » (D'Alton).

8. Art. 8: vel supprimendus, vel saltem supprimenda esse verba « ubique terrarum » et mutando sic: « in Ecclesiis orientalibus » (Pla y Deniel).

10. Facultas quae hic (art. VIII) concedenda dicitur *cuilibet sacerdoti adprobato* confessiones excipiendi *cuiuscumque fidelis* (etiam igitur si ritus latini sit) *ubique terrarum* multum latius patet quam oportet et deceat. In Ecclesia latina tantum Patres Cardinales hoc privilegio gaudent! (Ruffini, cui adhaerent Valeri, Siri, Meyer, Döpfner, Roberti, Larraona, Godfrey).

11. Credo quod aequivalenter et, salvo meliore iudicio, clarius exprimerentur facultates sacerdotibus datae, sequenti formulatione:

— Confessarius a proprio loci Hierarcha sine ulla restrictione approbatus, in patriarchatibus, archiepiscopatibus, metropoliis, eparchiis vel exarchiis, valide ac licite absolvere potest omnes fideles cuiusve ritus;

— Extra haec territoria, confessarius valide absolvere potest fideles cuiusve ritus. Tamen, hanc facultatem nequit licite exercere nisi cum permissione Hierarchae loci vel, in casu particulari, erga fideles qui eidem confiteri petunt.

— Casus particulares sunt v. g. durante itinere erga secum itinerantes, in locis ubi catholicus sacerdos deficit, erga fideles aegrotantes qui illud postulant, si a fidele requisitus fuerit.

Curent locorum hierarchae, ne iurisdictionem sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit. Qui vero sacerdotes eam receperunt, dignos se tantae potestatis monstrare satagant.

In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus, salvis praescriptis iuris de complicibus et censuris.

Sacramentalis confessionis proprius locus est ecclesia, vel oratorium publicum aut semi-publicum.

Confessarii cuiusvis ritus non adscripti servitio alicuius ecclesiae vel oratorii, nequeunt ibi licite audire confessiones, nisi cum licentia, in casu urgenti praesumpta, rectorum horum locorum (Léger).

13. Succrescentes christifidelium necessitates ac mutate temporum condiciones profecto postulant, ut dispensatores mysteriorum Dei (cf. *1 Cor.* IV, 1) congruis instruantur facultatibus ad gregis dominici salutem pro viribus assequendam.

Quod prima Romana Synodus ad effectum iam adduxit (vel) cum facultates audiendi confessiones sacris administris faciliore quam ante ratione impertiendas esse statuit (cf. Prima Romana Synodus, Typis Polyglottis Vaticanis 1960, pars I, tit. I, cap. VIII).

Verumtamen nimium extendi censetur facultas quae praesenti in schemate hisce verbis danda proponitur: «Ne Fidelium libertas coarctetur vel bona dispositio pessum eat, quilibet sacerdos ad confessiones audiendas approbatus potest confessiones excipere cuiuscumque fidelis, ubique terrarum, si ab eo ad personam requisitus fuerit» (p. 8, VIII).

Observare comprimis proderit iurisdictione ad confessiones delegata pro universa Ecclesia Episcopos omnes recte frui, quippe cum ipsi sint Apostoloroum successores, etsi peculiaribus ecclesiis praeficiuntur (C.I.C., can. 329 § 1).

At si eadem ubique terrarum gaudebit facultate simplex sacerdos licet cum ad personam requisitus fuerit, nonne ille Episcopis quodam modo par fiet?

Nonne insuper sacri administri hoc in casu molestis infensisque obici poterunt comparationibus, maxime si poenitentes mulieres sint?

Quod si res penitus perpendatur, manifestum fit sacerdotes extra suae nationis seu regionis fines nonnisi raro eadem esse usuros facultate, praesertim quia sacrorum administri aut mores vitaeque rationem diversarum gentium cognoscere facile nequeunt, aut earundem linguas non bene callent.

Has ob causas satis esse videtur si facultas intra patriarchatus, archiepiscopatus, metropoliae, eparchiae et exarchiae territorium cuiusque sacerdotis proprium contineatur, ut in eodem schemate praescribitur (p. 7, n. II) (Dell'Acqua).

Pars III

De diaconatu permanenti

Observationes generales

1. J'appouve tous les Articles de ce Schéma. Je voudrais seulement, à l'occasion de l'Article III exprimer un souhait: celui de ne plus réserver au Saint Siège Romain l'admission des clercs orthodoxes qui se réconcilient avec l'Eglise catholique. J'estime qu'il vaut mieux laisser l'autorité locale à la fois libre et responsable sur ce point. Tout au plus pourrait-on réserver au Patriarchae le droit d'autoriser ces passages de clercs orthodoxes au catholicisme sur le territoire du patriarcat, non pas pour accorder au Patriarchae ce qu'on souhaite enlever au Saint Siège Romain, mais pour unifier l'attitude de toute la Communauté sur un point assez délicat (Maximus IV).

2. De Diaconatu permanenti. Placet mihi repetere observationes iam allatas, quando quaestio fuit pro diaconatu permanenti in Ecclesia Latina. Quia, demum, si ad diaconatum pervenerunt, cur non ad presbyteratum, multoties utilius christifidelibus? (Câmara).

3. In prooemio supprimatur verbum « praesertim » (Pla y Deniel).

4. De diaconatu permanenti, non video eius utilitatem (Cheikho).

5. Credo necessarium componere ea quae dicuntur de diaconatu permanenti inter Orientales cum his iam dictis de diaconatu permanenti inter Latinos (Silva Santiago).

6. *Introductio* digna est quae cum laude probetur.

In n. I cum agatur de re satis gravi, ad Diaconatum huiusmodi in aliquo ritu primo restaurandum et ad ipsum Provinciis applicandum, res deberet tractari, ut videtur, relative in Synodo patriarchali et provinciali. Admisso seu restaurato generatim in aliquo ritu hoc Diaconatu, ad ipsum applicandum singulis Provinciis sufficeret, ut proponit Schema, consultatio Hierarcharum a Patriarcha tamen confirmata.

In n. III adderem: « servatis normis in unoquoque ritu statutis vel statuendis iudicio Hierarchae loci », ita ut salvetur prudens facultas figendi criteria a Hierarcha loci servanda in admissione vel exclusione vel suspensione horum Diaconorum.

In n. IV Quod in hoc numero recte statuitur de facultate danda Synodis Patriarchatuum vel Provinciarum *de aliis* providendis in hoc Instituto reviviscendo, *ut principium initio ponendum esset*, ita ut etiam ad illa que in nn. I et III dicuntur extendatur. Quae ad *criteria generalia* pertinent, a Sancta Sede confirmanda essent; quae *ad applicationem* vero ad normam iuris particularis, iuxta casus, Patriarchis vel Hierarchis competerent (Larraona).

Pars IV

De forma canonica celebrationis matrimoniorum mixtorum

1. « Si in Cap. IV de matrimoniis mixtis, matrimonia mixta intelliguntur mixta inter Orientales catholicos et Orientales Dissidentes: Placet.

Si autem etiam matrimonia mixta inter Orientales catholicos et Protestantes intelliguntur, non placet, quia catholici occidentales specialiter quoad cautelas praestandas

alio iure reguntur et in ista materia uniformitas videtur praeferenda» (Alfrink, cui adhaerent Silva Santiago, Verwimp).

2. «De forma canonica celebrationis matrimoniorum mixtorum puto quod melius sit ut Concilium de hac re non agat sed alio modo detur concessio desiderata» (Paolus II Cheikho).

3. «Commissio de matrimoniis mixtis condat, si possibile sit, decreta unica pro universa Ecclesia» (Felici).

4. «Necessarium mihi videtur, sicut in Ecclesia latina, pro matrimoniis mixtis exigere, quod salventur obligationes partis acatholicae erga iura partis catholicae in sua fide et fide eius liberorum» (Richaud, cui adhaerent Ruffini, Meyer, Roberti, Marella, Rakotomalala).

5. J'approuve entièrement le Schéma proposé. Notre patriarcat a, dès l'apparition du Motu Proprio «Crebrae allatae sunt» du 22 février 1949, fait parvenir à qui de droit ses observationis sur les inconvénients nombreux qui découlaient de l'application rigide de la nouvelle loi sur la forme du mariage, aussi bien pour les âmes que pour l'Eglise catholique elle-même et l'avenir de l'union. La nouvelle loi devait être tempérée.

D'autre part, recconaître purement et simplement la validité du mariage de la partie catholique devant l'Eglise orthodoxe comporte autant d'inconvénients et de dangers.

Il restait une solution moyenne, celle trouvée par le Schéma qui nous est proposé: laisser à l'Ordinaire du lieu le soin de dispenser cas par cas de la forme catholique du mariage. Chaque cas étant étudié en particulier, on évite ainsi les inconvénients d'une rigueur excessive, comme aussi d'un relâchement dangereux (Maximus IV Saigh, cui adhaerent Ferretto, Liénart, Tappouni, Valeri, Ruffini, Quiroga y Palacios, Siri, Léger, Montini, Marella, Döpfner, Roberti, Larraona, O'Connor, Silva Santiago, Antezana, Perrin, Bernard, Jelmini, Suhr, Sépinski, Verwimp).

6. Censerem derogationem tam recenti legi modestiorem artionem inducere facile posse ac debere. Illis quae in Introductione dicuntur usque ad lin. 15 retentis, alia, admissa illorum quae proponuntur substantia, ita modificanda essent ut extendatur facultas dispensandi a forma etiam Hierarchis, Syncellis exclusis sine speciali mandato.

Hinc, relictis lineis 16-25, simpliciter dici posset: «Ad praecavenda igitur matrimonia invalida christifidelium rituum orientalium qui cum acatholicis baptizatis contrahunt et ad consulendum domesticae paci ac nuptiarum sanctitati atque firmitati, Sancta Mater Ecclesia, rite prius obtenta dispensatione ab impedimento mixtae religionis, praestitis cautelis ad normam iuris saltem a parte catholica quae sese sincere paratam declarat ad illa fideliter praestanda quae poterit ut proles catholice baptizetur et educetur, et ceterum onerata conscientia eorundem christifidelium ad observandam fideliter disciplinam canonicam de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis, omnibus Ordinariis locorum rituum Orientalium, exceptis Syncellis sine mandato speciali, concedit...» (Larraona).

7. De forma canonica celebrationis matrimonii, quaestio hic in Brasilia haec est: multi, descendentes a parentibus alicuius ritus orientalis, omnino ignorant cui ritui pertineant. Hinc oritur duplex modus agendi: vel adeunt aliquem sacerdotem orientalem etsi non pertinentem ritui parentum eorum; vel, quod peius est, formaliter se recusant adeundi quemlibet sacerdotem orientalem, et praeferunt parochum latinum. Si, ergo, forma canonica celebrationis matrimonii exigitur ad validitatem, nonne forse multa matrimonia invalida accidunt? (Câmara).

4

Rev.mus P. ATHANASIUS WELYKYJ
Secretarius pontificiae commissionis de Ecclesiis Orientalibus

PONTIFICIA COMMISSIO
DE ECCLESIIS ORIENTALIBUS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 647 CC/62

E Civitate Vaticana, die 26 febbraio 1962

Eccellenza Reverendissima,

Lo studio delle osservazioni fatte dalla Commissione Centrale agli schemi delle materie orientali, già discussi, mi ha indotto ad intrattenere l'Eminentissimo Cardinale Presidente di questa Commissione sul modo di presentare detti schemi all'esame delle assise conciliari.

Con tutta sottomissione ho espresso all'Eminentissimo mio Superiore il subordinato parere circa la ravvisata opportunità di presentare in Concilio gli schemi orientali raggruppati tutti insieme in un Decreto unico pro Orientalibus, o, pro Ecclesiis Orientalibus, al modo del Decretum pro Armenis del Concilio di Firenze.

Si ovvierebbe, in tal modo, alla difficoltà di far corrispondere gli schemi orientali a quelli latini. Tali difficoltà, infatti, derivano dalle peculiarità proprie della disciplina orientale e dalla diversità sia delle esigenze, sia della relativa impostazione dei problemi.

In caso contrario sarebbe difficile non dare l'impressione che la disciplina orientale sia assorbita da quella latina o rappresenti un'appendice di essa.

Data anche la composizione numerica dei Padri Conciliari, la discussione di tutte le questioni orientali, raggruppate «una simul», sarebbe oltremodo facilitata e rappresenterebbe, inoltre, un atto di notevole considerazione per gli Orientali Cattolici, non mancando di avere benefici riflessi sugli stessi fratelli dissidenti.

L'Eminentissimo mio Superiore, nel darmi incarico di riferirne a Vostra Eccellenza, ne rimette alla di Lei illuminata saggezza l'esecuzione secondo quel modo che Ella riterrà maggiormente opportuno e confacente allo scopo. Mi reco inoltre a premura di significare a Vostra Eccellenza come l'Eminentissimo si sia dimostrato molto bene disposto verso una tale soluzione.

Rimanendo sempre a disposizione di Vostra Eccellenza, mi valgo della

circostanza per manifestare a Vostra Eccellenza sensi di profonda venerazione e distinto ossequio, mentre, chinato al bacio del S. Anello, ho l'onore di dirmi

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo, umil.mo
P. ATHANASIO WELYKYJ, *segr.*

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Arcivescovo tit. di Samosata
Segretario Generale della Pont. Commissione Centrale
Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II

5

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

ANNOTATIO EX OFFICIO

1 marzo 1962

Mons. Pericle Felici, Segretario Generale, ha comunicato a voce al sottoscritto Segretario che gli schemi, nei quali la maggioranza (o un gruppo qualificato) della Pont. Commissione Centrale ha deciso la riduzione delle norme in essi contenute, stabilendovi i principi soltanto generali, demandando il resto al Codice, vadano senza altro emendati in tal senso *direttamente* dalla Sottocommissione degli emendamenti. La quale — ha aggiunto — ha anche il potere discrezionale di procedere a ciò se lo giudica opportuno *a seguito dell'esame delle osservazioni* fatte dalla Pontificia Commissione Centrale e delle risposte avute dalla Commissione che ha emesso gli schemi.

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

6

EM.MUS BENEDICTUS CARD. ALOISI MASELLA

Praeses pontificiae commissionis de sacramentis

PONTIFICIA COMMISSIO DE SACRAMENTIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 871

E Civitate Vaticana, die 1 marzo 1962

Em.mo e Rev.mo Signor mio Oss.mo,

Con riferimento al venerato Foglio dell'Eminenza Vostra Reverendissima, in data 10 febbraio c.a., prot. n. 57/SE,[1] mi è gradito rimettere, qui uniti, i pareri espressi dal Reverendo Padre Bidagor, Segretario della Pontificia Commissione dei Sacramenti, dal Reverendo Padre Lumbreras, Relatore e dal Rev.mo Monsignor Bonet, Esperto, circa gli emendamenti proposti a riguardo degli schemi *De Sacramento Confirmationis* e *De Sacramento Poenitentiae.*

BaciandoLe umilmente le mani con sensi di profondissima venerazione mi pregio raffermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
Um.mo, Dev.mo Servitore vero
BENEDETTO Card. ALOISI MASELLA, *presid.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Carlo CONFALONIERI
Presidente della Pont. Sottocommissione per gli emendamenti

[1] Cf. pp. 263-264.

ADNEXA

RESPONSIO

ad observationes a Patribus factas
in sessione commissionis centralis

I
DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS

In genere Schema nostrum viam quandam mediam sumit inter extrema quae in Observationibus nobis traditis apparent. In iisdem observationibus plerique tenent Codicem Iuris Canonici esse sequendum.

Sed quoniam quaestio nobis a Beatissimo Patre posita novum hodiernae disciplinae examen requirebat, visum est Commissionem illam positionem sumere, quae, omnibus rimatis, acceptabilior pro omnibus videtur.

AD OBSERVATIONES GENERALES

Ad I): Non videtur admittenda, quia Schema respondet quaestioni specificae a Summo Pontifice positae.

Ad II): Hoc intelligitur.

Ad III): Non videtur admittenda ob obviam rationem.

Ad IV): *a*) Provisum in Codice Iuris Canonici et in Schemate Pontificiae Commissionis pro Orientalibus.

Ad V): Nihil dicendum.

Ad VI): Nihil immutandum.

Ad VII): Conferatur can. 799 C.I.C.

Ad caput I
DE MINISTRO CONFIRMATIONIS

Ad articulum primum

Ad I): Provisum in Schemate pag. 5.

Ad II): Admittitur conclusio Em.mi Cardinalis Ferretto.

Ad III): Non videtur admittenda.

Ad IV): Cum lex Concilii respicere debeat omnes partes Ecclesiae Latinae, ea exceptionem facere non debet.

Ad V): Nihil dicendum.

Ad VI): Schema nostrae Pontificiae Commissionis supponit vigentem disciplinam de Episcopis Auxiliaribus ac Vicariis Generalibus in dioecesi constituendis.

Ad VII): Potius sequenda videtur media via in Schemate proposita.

Ad articulum secundum

Ad I): Omnibus pensatis, Commissio retinuit non esse recedendum a propositis, nisi cum sequenti additione in lineola 16: «Moderatori cappellanorum eiusve substituto ab Ordinario approbato.

Ad II): Provisum in Schemate.

Ad III): Non videtur acceptanda.

Ad IV): Provisum ad I.

Ad V): Formulae propositae retinendae videntur.

Ad VI): Videtur magis prudens retinere Schema.

Ad VII): Non videtur adeo extendendae Facultates Ordinariorum.

Ad VIII): Nihil dicendum.

Ad IX): Omnibus pensatis Schema retinendum videtur.

Ad X): Gravis incommodi interpretatio ad probatos auctores pertinet.

Ad caput II

De aetate confirmandorum

Ad I): Ex examine sequentium animadversionum videtur Codicem Iuris Canonici paululum mutari oportere.

Ad II): Non videtur protrahenda aetas confirmandorum usque ad 16 aetatis annum.

Ad III): Provisum in C.I.C. et in Schemate.

Ad IV): Provisum in dictis.

Ad V): Provisum in Schemate, pag. 6, lin. 6 et 7.

Ad VI): Non recedere oportere a formula Schematis, quia est ipsa Codicis Iuris Canonici.

Ad caput III

De patrinis

Ad I): Standum videri canoni 796, 1°, C.I.C.

Ad II): Extensio facultatis administrandi Confirmationem ad Vicarios Foraneos non videtur opportuna.

Ad III): Non videtur opportunum ut Concilium Oecumenicum talem adhortationem praescribat.

II
DE SACRAMENTO POENITENTIAE

Ad observationes generales

Ad I): Provisum in Schemate.

Ad II): Non apparet scopus observationis.

Ad III): Provisum ab ipsa Pontificia Commissione pro emendamentis.

Ad IV): In sequentibus quaedam correctiones proponuntur.

Ad V): Schema est de *disciplina* Sacramenti Poenitentiae.

Ad VI): Normae generales hac de re sufficere non videntur.

Ad prooemium

Ad I): Paragraphus connotata sic substitui posset: «In ministerio apostolico plures alii apti et animarum studio compulsi sacerdotes sint oportet, ut quos Omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat» (S. Gregorius M., in Evangelia, homilia XXVI, ML, 76, 1200).

Ad II): Nihil dicendum ad primam partem. Ad secundam partem provideatur in Schemate pro Ecclesiis Orientalibus.

Ad III): Provisum ad II^{um}.

Ad IV): Providebitur in Schemate de Religiosis.

Ad V): Idem dicendum.

Ad caput I

De iurisdictione

Ad I): Vitandae esse videntur formulae quae discussiones fovent.

Ad articulum sextum

Ad I): Non videtur aliquid addendum.

Ad II): Peti debet documentum «celebret».

Ad III): Pro una regione lex generalis fieri non debet.

Ad IV): Non videtur admittenda mutatio.

Ad V): Non videtur admittenda mutatio.

Ad caput II

De potestate conciliorum particularium

Ad I): Nihil immutandum.

Ad II): Nihil immutandum.

Ad caput III

De peccatis reservatis

Ad I): Iam provisum.

Ad II): Iam provisum.

Ad III), IV), V) et VI): Provisum in *Nota* schematis.

Ad II): Providebitur in Schemate de Religiosis.

Ad III): Admittitur.

Ad IV): Nihil dicendum.

Ad V): Nihil dicendum.

Ad VI): Propositio iam damnata (cf. Denzinger 1209).

Ad VII): Non interloquendum.

Ad articulum primum

Ad I): Iam constat in Schemate.
Ad II): Non est delegabilis.
Ad III): Observatio ad Pont. Commissionem Mixtam deferatur.

Ad articulum secundum

Ad I): Admittitur.

Ad articulum tertium

Ad I): Admittitur.

Ad articulum quartum

Ad I): Non videtur a Schemate recedendum.
Ad II): Disciplina C.I.C. a Schemate completa, sufficiens videtur.
Ad III): Extensiones propositae opportunae non videntur.
Ad IV): Idem dicendum.

Ad articulum quintum

Ad I): In Schemate definitur absentia: scilicet a loco confessionis.
Ad II) et ad IV) et VI): Non recedendum a Schemate.
Ad III): Providetur, sicuti in can. 883 C.I.C.
Ad V): Agitur de confessario *occasionali.*
Ad VII): In Schemate difficultates propositae solutae videntur.

7

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1628 Com/62

E Civitate Vaticana, die 2 marzo 1962

Reverendissimo Padre,

Nella Sua pregiata del 26 febbraio u.s.[1] la Paternità Vostra Reverendissima, a nome dell'Eminentissimo Cardinale Cicognani, Presidente della Com-

---

[1] Cf. pp. 289-290.

missione, mi prospetta l'opportunità di presentare in Concilio gli schemi orientali raggruppati tutti insieme in un Decreto unico pro Orientalibus, o, pro Ecclesiis Orientalibus, al modo del Decretum pro Armenis del Concilio di Firenze.

Non mancherò di presentare il Voto espresso all'Augusta attenzione del Santo Padre: intanto vorrei pregare la Paternità Vostra di voler proporre uno schema del progettato Decreto. Sarà mio dovere informare poi l'Eminentissimo Cardinale Presidente circa le venerate disposizioni di Sua Santità.

Mi valgo della circostanza per rinnovare alla Paternità Vostra i sensi della mia profonda stima e confermarmi

della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo

✠ Pericle Felici, *segr. gen.*

Reverendissimo Padre
P. Atanasio Gregorio Welykyj
Segretario della Pont. Commissione delle Chiese Orientali

8

Rev.mus D. VINCENTIUS FAGIOLO

Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 108/SE

E Civitate Vaticana, die 6 marzo 1962

Eccellenza Reverendissima,

Mi reco a premura rimettere all'Eccellenza Vostra Reverendissima i voti degli Eminentissimi, Eccellentissimi e Reverendissimi Membri di codesta Commissione Centrale sugli schemi dei decreti *De Dioeceseon partitione*; *De rationibus inter Episcopos et Ss. Romanae Curiae Congregationes*; *De Rationibus inter Episcopos et Parochos* et *De Episcoporum coetu seu conferentia*,[1] discussi nelle sedute plenarie dei giorni 20 e 21 febbraio u.s.

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp. 505-518; 550-576; 585-597; 527-541; 878 ss.

Con l'occasione Le rinnovo i sensi della mia particolare stima e mi professo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

(Con quattro allegati)

A Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Pericle FELICI
Segretario Generale della Pont. Commissione Centrale
Preparatoria del Concilio Ecumenico Vaticano II

9

EXC.MUS PERICLES FELICI

Secretarius generalis commissionis centralis praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO CENTRALIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 1518-1652 Centr/62

E Civitate Vaticana, die 10 marzo 1962

Ill.mo e Rev.mo Monsignore,

Con i pregiati Fogli del 14 febbraio u.s. N. 68/SE[1] e del 6 marzo corrente N. 108/SE,[2] la S.V. Rev.ma ha rimesso a questa Segreteria Generale rispettivamente le posizioni con i voti in originale espressi dagli Em.mi ed Ecc.mi Membri della Commissione Centrale sugli schemi trattati nelle Sessioni dello scorso gennaio e febbraio.

Ringrazio vivamente la S.V. del cortese invio e con sensi di distinto ossequio mi è gradito confermarmi

della S.V. Rev.ma
dev.mo

✠ PERICLE FELICI, *segr. gen.*

Ill.mo e Rev.mo Monsignore
Mons. Vincenzo FAGIOLO
Segretario della Sottocommissione degli emendamenti

---

[1] Cf. p. 192.
[2] Cf. pp. 296-297.

10

REV.MUS P. ATHANASIUS WELYKYJ

Secretarius pontificiae commissionis de Ecclesiis Orientalibus praeparatoriae Concilii Vaticani II

PONTIFICIA COMMISSIO DE ECCLESIIS ORIENTALIBUS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 651 CC/62

E Civitate Vaticana, die 12 marzo 1962

Illustrissimo e Reverendissimo Monsignore,

Mi dò premura di rimetterLe quanto si è creduto di dover notare circa le proposte avanzate dai Membri della Pontificia Commissione Centrale in vista degli emendamenti da apportare agli schemi «De Sacramentis» e «De usu linguarum vernacularum in Liturgiis».

Rimanendo a disposizione della Signoria Vostra, mi è gradito profittare dell'occasione per confermarmi, con sensi di profonda stima e distinto ossequio

della Signoria Vostra Reverendissima
dev.mo

P. ATANASIO WELYKYJ, *segr.*

Illustrissimo e Reverendissimo
Mons. Vincenzo FAGIOLO
Segretario della Sottocommissione degli emendamenti

ADNEXA

ADNOTATIONES AD OBSERVATIONES COMMISSIONIS CENTRALIS QUOAD SCHEMATA DECRETORUM

I

DE ECCLESIAE SACRAMENTIS

(PP. Secretarius, Pujol, Goessmann)

OBSERVATIONES GENERALES

Ad 1. *Provisum* per schema unicum «pro Ecclesiis Orientalibus»;

ad 2. *Provisum* prout sub n. 1;

ad 3. *Non videtur* adesse ratio sufficiens: totus textus exaratus fuit ad mentem Codif. orientalis de Patriarchis (Cleri sanctitati, can. 32, par. 2, n. 5), Decreti S. Officii de extensione huius facultatis ad omnia Capita rituum (1957, 1960), unde et cautelae sumptae fuerunt ad verbum;

ad 4. *Provisum* prout sub n. 1;

ad 5. *Schema* praesentatum fuit *in ordine ad Conc. Oecumenicum*, et non fuit in mandatis Commisssionis ut laborem suum submitteret revisioni SS. Dicasteriorum;

ad 6. Observatio *nimis generalis* et non videtur tangere prooemia schematum orientalium; provisum prout sub n. 1, et in caeteris videat Commissio Centralis.

Pars I

Ad 1. A) 1) *Potest dici* forsan in pag. 3, linn. 4-6: «... qua donorum Spiritus Sancti participes ad vitam christianam perfectius ducendam et aeternam salutem securius assequendam...»; etiam conceptus roborationis et confirmationis non est alienus in documentis orientalibus;

pag. 4, linn. 4-8: forsan *potest mutari* textus hoc modo: «... qua signati et firmati per plenitudinem donorum Spiritus Sancti succrescant tamquam nova creatura in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Quod ut efficacius...»;

2) *Non opponitur* Commissio introductioni novi termini «primarius»; spectat tamen ad Concilium ut mutet; est enim dictio Concilii Tridentini;

3) *Deleantur*, si placet, verba «Apostolica Sede annuente» (pag. 3, lin. 12) et «suis fidelibus» (lin. 14-15);

4) *Maneat textus* schematis, quia explicat facta historica; et non videtur necessarium ut prooemium ex toto revideatur, supra correctis.

Ad 1. B) *Provisum* prout sub n. 1 A, 2, seu spectare ad Concilium, quia est dictio Concilii Tridentini;

2) *Placet* ut dicatur: «... chrismate a Patriarcha vel Episcopo benedicto», et iungatur etiam: «forma in unoquoque ritu orientali probata adhibita», ut tollantur quaedam difficultates etiam nunc vigentes.

4) *Non placet*, ob ius particulare Maronitarum, Malabarensium, et concors fuit Commissio ut nihil imponatur, facultate manente iure particulari redeundi ad praxim veterem, probante Sede Apostolica; maneat proinde clausula «nisi iure particulari aliud caveatur»;

ad 2. *a*) *Non opponimur* si addatur clausula: «servatis ad liceitatem servandis»; articulus tamen est in favorem Orientalium;

b) *Potest addi* etiam clausula «servatis ad liceitatem servandis», etsi articulus agit tantummodo de validitate, supposita quaestione de liceitate; articulus est in favorem Orientalium et in bonum animarum;

c) *Potest addi* etiam in hoc articulo VI clausula: «... loci, salvo iure particulari».

ad 3. *Agitur de duplici praxi* legitima: Latini obtinent plura per concessionem facultatis, Orientales non oportet ut aliquid amittant per limitationem;

ad 4. *Provisum* sub n. 1 A, 2, scil. pertinet ad Concilium, quia est dictio Concilii Tridentini.;

ad 5. *Duplicatum* n. 2, a; cf. supra;

ad 6. *Provisum* per clausulam sub n. 2 a-b; cf. supra;

ad 7. *Duplicatum* numeri 2, b; cf. supra; provisum per clausulam;

ad 8. *Non placet*, quia est extra limites articuli; de aetate confirmandorum providendum per ius particulare, ubi viget praxis conferendi Chrisma separatim a Baptismo; maior pars Orientalium illud una cum Baptismo confert, et proinde quaestio aetatis non ponitur.

Pars II

Ad 1. *Placet quoad rem, non placet quoad formam*, quia provideri proponitur per Decretum separatum « de Eccl. Orientalibus », et proinde dictionibus Orientalibus magis acceptis utendum;

ad 2. I) (a-c) *Gaudet* Commissio Orientalis optime notatis ab Em.mo Larraona, et forsan considerandae sunt observationes in schemate respectivo pro ritu latino exarato;

II) *corrigatur* in « limitantur »; ordo numerorum non placet ut mutetur, quia sufficiens et necessarius ad claritatem expositionis potest fortasse melius redigi formaliter in definitiva conciliari redactione textus;

III) N*on placet* ut addatur clausula, quia limitaret praxim orientalem in Codificatione etiam acceptam; ceterum hic sermo est tantummodo de loco « proprio » confessionis sacramentalis, non de « legitimo », et quidem in hunc finem ut protegatur ordo in ecclesiis et iura parochorum vel rectorum ecclesiarum, et nullum alium finem habet hic numerus, neque vult tractare de casuistica in hac materia, quam ad C.I.C. O remittit;

IV) *Res non pertinet* ad nostram Commissionem, et textus nobis manet ignotus; ex alia fonte scimus, agi de quadam melioratione textus schematis pro latinis apparati;

V) *Non pertinet* ad nostrum schema, sed latinum; provideat Commissio Centralis;

ad 3. *Nihil notandum*; observatio nimis generalis;

ad 4. *Non tractat* schema nostrum de loco, sed de ministro; non expedit ut haec quaestio tractetur in Concilio; alia est praxis Orientalium; *nihil ad praesens innovandum*;

ad 5. *Nihil innovandum*, et videantur quae dicuntur ad 4;

ad 6. *Non satis patet mens* observationis; nihil dicendum, et conferantur quae infra dicta sunt quoad art. VIII;

ad 7. *Non superat* articulus ea, quae dantur in schemate latino de « confessore occasionali », nisi quod proponitur eadem res forma positiva, Orientalibus magis accepta. *Quoad* dictionem « ubique terrarum », idem est ac dicere « in loco quo versantur », seu

practice in toto orbe terrarum; potest tamen dictio haec «ubique terrarum» substitui illa schematis latini «in loco quo versatur», si placet Subcommissioni. – *Notandum tamen*: articulus proponitur in favorem animarum et confessorum; inquisitio in ea, an difficilis sit recursus ad Odinarium, an praesens sit in loco sacerdos probatus, an poenitens ei confiteri nequeat, est difficilis, si non iam impossibilis, dato, quod agitur de Sacramento quotidianae necessitatis; quod vero spectat clausulam: an poenitens confiteri probato sacerdoti recuset, est res quae etiam laederet bonam famam sacerdotis, si alius sacerdos expressam declarationem fidelis confiteri petentis provocaret, et quidem extra confessionale. Loco horum Commissio orietalis proponit solutionem positivam: voluntatem poenitentis, qua sibi forum poenitentiale eligit ad casum. In Oriente ex communi persuasione fidelium sacerdotem semper pollere omnibus facultatibus quae spectant ministerium sacerdotale; *non est proinde perturbanda* simplicitas et bona fides fidelium et onus sacerdotis confessoris adhuc augmentandum;

ad 8. *Non placet* limitatio ad solas «Ecclesias orientales», alioquin limitanda esset facultas sacerdotum ritus latini; quoad dictionem «ubique terrarum» *notanda* quae dicuntur *in nr. ad 7*;

ad 9. *Duplicatum* numeri 7;

ad 10. *Duplicatum* numeri 8;

ad 11. *Nimis vaga* observatio; *nihil amplius dat*, quam quae dantur in schemate latino: «*Quilibet* sacerdos ad confessiones audiendas *approbatus*»; «*Sacerdos* ad confessiones excipiendas ab aliquo loci Ord. *appr.* «absolvere *poenitentes* potest, *qui eidem conf. pet.*; «potest conf. excipere cuiuscumque fidelis...»; «*in loco quo* versatur»; «*ubicumque* terrarum».

Quod spectat comparationem cum Cardinalium privilegio, notandum: *Cardinales* habent potestatem *ordinariam* et *universalem*; *sacerdotes* orientales, *delegatam* et *ad casum*;

ad 12. *Forma* Commissionis videtur *sufficiens* et proponi debet *in decreto pro Orientalibus* proprio;

ad 13. *Non placet* observatio, *quia*: *a*) nihil amplius concedit quam schema latinum (cf. quae habentur ad 7); *b*) proponitur modo Orientalibus magis accepto; *c*) si deberet limitari facultas, necessum est ut limitetur etiam facultas confessorum latinorum occasionalium in schemate respectivo, quia eadem militat ratio pro utroque. Sed prae timoribus considerandum est imprimis bonum sperandum in nostris praesertim temporibus, cum homines hodierni ad confessionalia semper magis et magis non accurrunt, sed econtra aufugiunt et «messis quidem multa, sed operarii pauci» in dies veniunt.

Pars III

Ad 1. *Standum pro articulo*, etiam ob unanimitatem Commissionis, in qua etiam Membra Patriarcharum orientalium aderant, et satis provisum in textu articuli;

ad 2. *Oriens est in possessione*, etiamsi in quibusdam institutum obsolevit, retento tamen in communitatibus dissidentibus; agitur de reviviscentia et roboratione, non de instauratione, prout apud Latinos;

ad 3. *Placet* ut deleatur dictio «praesertim» (pag. 9, lin. 28);

ad 4. *Non placet*, quia opinio personalis; maioritati placet et utilis videtur, etiam Archiepiscopo chaldaeorum Cherchensi suffragium affirmativum ferente;

ad 5. *Non placet* observatio, quia valet possessio in Oriente, petitur instauratio in Occidente; etsi ponitur quaestio pro Latinis: an sit instaurandus, non potest proponi quaestio pro Orientalibus: an sit auferendus? Latini de omnibus rebus providere deberent, dum Orientales solummodo debent providere de novo vigore dando;

ad 6. III) *Non placet*, maneat textus propositus, quo sufficienter est provisum casibus; normae fixae possent quodam etiam impedimentum esse, sed liberum etiam manet Hierarchae ut eas proponat.

Pars IV

Ad 1. *Decretum spectat Orientales*; ratio clausularum valet etiam in Occidente, quia sunt ad tutandum ius divinum, et sunt sumptae *ex recentissimis decretis S. Officii* (1960);

ad 2. Observatio *nimis vaga*; habent facultatem Patriarchae et Capita rituum singulorum, sed non sufficit ut provideatur necessitatibus. Est res magni momenti socialis in certis regionibus, et non sufficit provisio singulorum casuum; bonum animarum quotidie periclitatur. Est quaestio digna Concilii Oecumenici;

ad 3. *Optandum*, dummodo ratio habeatur difficultatum in Oriente vigentium; sed potest provisio fieri etiam pro solis Orientalibus; iam viget separatus Codex Iuris Canonici orientalis, et res orientales proponuntur in Concilio in Decreto separato pro Orientalibus;

ad 4. Tentatum fuit, et nunc tentatur et tentabitur, ut hoc fiat; sed ubi nihil obtineri potest, providendum meliori modo, etiam pro ipso coniuge catholico. Clausula apposita sunt ipsissima verba decreti S. Officii ex anno 1960;

ad 5. *Observatio correspondet* plenissime menti Commissionis de Eccl. Orientalibus et ipsi necessitati, probatur a maioritate vel fere totalitate Membrorum et etiam Commissio Centralis hanc solutionem maioritate suffragiorum probavit, prout patet ex nominibus allatis.

ad 6. Est *alia forma* propositionis eiusdem rei; *placet* abbreviatio prooemii quae opportuna videtur, et etiam inversio ordinis ipsorum articulorum potest admitti, etiamsi difficilior quoad ipsum stylum, potest admitti, si Subcommissioni de emendandis schematibus placeret;

ad 7. Quaestio ventilata fuit, discussa, sed maioritatem non obtinuit in Commissione. Standum pro forma canonica, et provisum per facultatem dispensandi ab ea.

P. ATHANASIUS WELYKYJ, *secr.*

II
DE USU LINGUARUM VERNACULARUM IN LITURGIIS

(PP. Secretarius, Pujol, Goessmann)

Ad observationes generales

Ad 1. *Praelati multi* desiderabant ut res tractetur in Concilio; dentur principia generaliora, quia est res magni momenti; codificatio disponat rectam exsecutionem;

ad 2. *Mens Commissionis* erat ut considerentur circumstantiae concretae, et provideatur mediis aptis; Ecclesiae orientales sunt iam maturae ut optime providere possint. Res committitur Patriarchis ad sublevandam eius auctoritatem et circumscribitur Synodis. Interventus Sedis Apostolicae semper supponitur, quae potest in casibus particularibus sibi hanc facultatem reservare, ad necessitati melius providendum, vel abusibus auferendis. Sed non convenit ut clausula haec inseratur ob respectum Ecclesiarum orientalium, etiam dissidentium et etiam auctoritatis patriarchalis;

ad 3. *Supponitur* linguam iam evolutam sat esse, et competentia in materia peritorum, cui fidandum, nisi contrarium probetur, et semper patet recursus. Proponitur ut provideat Suprema Auctoritas, quae potest procurare et peritos et media apta;

ad 3. *a*) *Providebitur* per unicum schema de materiis orientalibus, prout in votis est, et ponatur in capite: de cultu divino;

b) *difficultas inevitabilis*: sunt duae traditiones legitimae, et de una et alia debet curare Ecclesia; De modo videant PP. Concilii, et provisum in prooemio moderato et correcto;

c) *provisum* iam in prooemio, ubi dicitur de spiritu unitatis et concordiae (pag. 5, linn. 32-34, et pag. 6, linn. 1-6); hoc in loco sufficiat; de unitate aliis in locis quamplurimis et magis convenientibus;

ad 4 *Provisum* per emendationem prooemii, prout infra;

ad 5. *Nec possibile* nec utile ut Concilium tractet de particularibus; de necessariis provideant Auctoritates supremae singulorum rituum seu Ecclesiarum.

Ad Prooemium

Pag. 5, linn. 17-18: *deleatur* dictio «*mirabilem*»; pag. 5, lin. 18: *addatur*: «... illam in *una* Ecclesia...»; pag. 5, lin. 28: delenda dictio «*laudare et*»; pag. 6, lin. 5: *deleantur* verba: «*orbe terrarum mirante*»;

ad 1. *Est textus conciliaris*, non canonicus, et quadam sollemnitate eget. Ceterum *iam provisum* per supra correcta et deleta.

Ad art. III

Ad 1. In textu articuli *sufficienter provisum* de bonis traductionibus; de differentiis linguae non convenit nec expedit ut agatur in Concilio, quia non agitur de rebus

substantialibus si vere periti et videntibus Auctoritatibus rem praeparent. De quadam cooperatione variorum rituum iam actum fuit in schemate «de ritibus in Ecclesia», art. X, quae cooperatio, prudentia suadente, etiam ad hanc materiam extendi deberet.

Ad art. IV

Ad 1. Commissio *mediam* voluit ingredi viam: ne petatur licentia proprie dicta (ob principium generale, in art. I), ex alia tamen parte auctoritas loci hierarchae salva maneat, ob territorialitatem iurisdictionis et bonum animarum;

ad 2. *Finis sufficiens* indicatur in ipsis articulis et prooemiis et etiam de aliis timoribus *iam provisum* in articulis praecedentibus (art. II-III);

ad 3. Commissio praetulit ut per *viam mediam* procedatur tum in ipsa re tum in expressione verbali.

P. ATHANASIUS WELYKYJ, *secr.*

11

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. Nn. 117-120/SE

E Civitate Vaticana, die 22 marzo 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare a quattro schemi di decreti già esaminati dalla Pontificia Commissione Centrale.

Alla relazione[1] sono allegati gli schemi dei decreti che dovranno essere emendati.[2]

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita. Pars II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962.

[2] *Quaestiones de disciplina sacramentorum. Schema decreti de sacramento confirmationis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961; *Schema decreti de sacramento poenitentiae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961; *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus. Schema decreti de Ecclesiae sacramentis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961; *Schema decreti de usu linguarum vernacularum in liturgiis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961.

Sono quindi a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo venerdì 30 del c.m. alle ore 17 nella sala delle Congregazioni del Palazzo Apostolico Vaticano.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
um.mo dev.mo obbl.mo servitor vero
CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giacomo Luigi COPELLO,
Giuseppe SIRI, Paolo Emilio LÉGER

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

**quae discussa fuerunt in sessione generali
Pontificiae Commissionis Centralis
mense ianuario 1962 habita**

PARS II

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

DE EMENDATIONE SCHEMATIS DECRETI
DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS

Schema Decreti de Sacramento Confirmationis, paratum a Pontificia Commissione de disciplina Sacramentorum, subiectum fuit examini Pontificiae Commissionis Centralis die 16 ianuarii 1962 et responsum habuit « placet iuxta modum ». Schema igitur emendandum est iuxta observationes, animadversiones, proposita et consilia Em.morum, Exc.morum ac Rev.morum Patrum Pontificiae Commissionis Centralis, prae oculis etiam habitis responsionibus eisdem datis a Pontificia Commissione de disciplina Sacramentorum. Hae autem responsiones brevissimae habentur et plerumque absque explicationibus.

1. Schema quasdam habuit *observationes generales,* quarum praecipuae, ab Em.mis Cardinalibus Frings et Jullien prolatae, praeiudicialem quaestionem constituunt, solvendam ante schematis emendationem. Primus petit ut « tota res relinquatur Congregationi de Sacramentis vel potius iudicio Summi Pontificis, quia nimis implicata ». Quod adprobare videtur Rev.mus P. Janssens, dicens: « Schema coordinetur et uniatur cum simili de Orientalibus; practica et minuta quaeque determinanda relinquantur administrationi ordinariae Ecclesiae, non autem ab ipso Concilio definiatur ».

Alter vero proponit ut ad futuram Commissionem instituendam pro Codice Iuris Canonici res remittatur cum actis praeparatis a Commissione de Sacramentis.

His suggestionibus assentire non videtur Pontificia Commissio de disciplina Sacramentorum, respondens ad primum: « Non videtur admittenda,

— 4 —

quia schema respondet quaestioni specificae a Summo Pontifice positae », ad alteram « Non videtur admittenda ob obviam rationem ».

Ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis edicere an expediat ut tota res tractetur a proxima Codificatione et ideo iudicio Sanctae Sedis remittatur, an, potius, ut a Concilio examinetur et definiatur. Hoc in casu, schema iudicio huius Subcommissionis proponitur, ut quae infra habentur particulares quaestiones rite solvantur et opportunae indicentur emendationes eidem inserendae.

2. Ad Art. I *primi capitis* quod attinet, hae habentur observationes:

a) Em.mus Card. Micara adsentit iis quae in art. proponuntur circa ampliores facultates praesbyterorum pro conferendo Confirmationis sacramento, « *ea tamen lege firmiter declarata ut Episcopus praesto esse non possit* ».

Ne dedignentur Em.mi Patres significare an huiusmodi clausula addenda sit etiam art. I, prouti proponit Em.mus Card. Micara, an sufficiat — ut contendit Pont. Commissio de disciplina sacramentorum — clausula quae habetur in fine art. II, p. 5 lineis 26-35, ubi dicitur: « Hae facultates pro bono spirituali eorum, *qui vita periclitantur,* conceduntur ea lege ut Episcopus dioecesanus haberi non posset... nec alius praesto sit Episcopus... ».

b) Em.mus Card. Ruffini existimat nullam plerumque esse necessitatem tribuendi ipso iure facultatem ministrandi Sacramentum Confirmationis *Vicario Capitulari.* Quodsi habeantur conditiones peculiares et extraordinariae, v. gr. quia potestas civilis imperat quominus Episcopus legitimus sedem occupet, tunc S. Sedes facultatem concedat.

Huic suggestioni Pont. Commissio de disciplina sacramentorum respondit: « Non videtur admittenda », absque ulla explicatione. Estne assentiendum voto Em.mi Card. Ruffini vel textus est retinendus prout iacet, ita ut *et* Vicarius Capitularis gaudeat,

— 5 —

ipso iure, facultate, de qua diximus? Ne dedignentur Em.mi Patres huic respondere quaestioni.

c) Em.mus Card. D'Alton contra eundem art. dicit: « Concessio facultatis confirmandi *Vicario Generali* cum speciali mandato non mihi placet nec aliis Hiberniae Episcopis quos de hac re sub secreto consuli. Videtur confligere cum principio Tridentino: ministrum ordinarium huius Sacramenti esse solum Episcopum. *Non datur paritas inter Vicarium Generalem et alios in hac paragrapho nominatos nam unusquisque ex his aliis est caput alicuius territorii ecclesiastici.* Adde quod praesens disciplina utillima est primo ut *stimulus Episcopis visitandi paroecias personaliter,* et secundo ad evitandum quod figura Episcopi in mente fidelium deveniat figura officialis administrativi ».

Huic autem obiectioni ita respondit Pontificia Commissio de disciplina Sacramentorum: « Cum lex Concilii respicere debeat omnes partes Ecclesiae latinae, ea exceptionem facere non debet ». Videant Em.mi Patres an rationes ab Em.mo Card. D'Alton adductae ita sint cogentes ut proposita facultas Vicario Generali sit deneganda.

d) Em.mus Card. Meyer proposuit: « Vellem ut facultas de qua in n. I pag. 4, saltem in magnis dioecesibus etiam *latius pateret.* Ratio est: in dioecesibus magnis ministratio sacramenti confirmationis secumfert multum gravem laborem. Ad maiorem fructum spiritualem promovendum, mihi persuasum est hoc sacramentum quotannis in unaquaque paroecia debere ministrari, sicut mos est pro prima Communione. Quamvis schema omnino bene describit hoc ministerium tamquam " valde proprium " Episcopis Ordinariis, ideoque ab ipsis personaliter quantum fieri potest agendum, nihilominus in magnis dioecesibus hoc physice impossibile est. Utique coadiutores Episcopi auxiliares quandoque haberi possunt, sed si haec facultas aliquatenus latius pateret, non esset necessitas multiplicandi numerum horum episcoporum. Schema utique proponit

— 6 —

ut facultas concedatur Vicario Generali, sed nec multiplicatio Vicariorum Generalium videtur esse iuxta mentem Codicis Iuris Canonici (Concordant: Tappouni, Quiroga y Palacios, Valeri, Godfrey, Döpfner, Marella, Di Jorio, Gori, Suhr, Heard, Silva Santiago, Perrin, Bazin, Bernard, Yago, Sépinski).

« Schema nostrae Pontificiae Commissionis — est responsio — supponit vigentem disciplinam de Episcopis Auxiliaribus ac Vicariis Generalibus in dioecesi constituendis ».

Uti patet ex his omnibus, dum quidam proponunt restrictionem facultatum a iure concedendarum (uti Em.mi Cardinales Ruffini et D'Alton), alii ampliorem petunt concessionem (uti Em.mus Card. Meyer et ii qui eidem assentiunt).

Pontificiae autem Commissioni de disciplina Sacramentorum « potius sequenda videtur media via in schemate proposita », ut ipsa dicit respondens Em.mo Card. Alfrink, qui proposuit ut « extendatur *facultas Ordinariorum* ad designandos Praelatos qui sacramentum confirmationis administrare possunt ».

Ad instar conclusionis Em.mi Patres ne dedignentur significare an art. I sit retinendus prout proposuit Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum vel emendandus; et, quatenus affirmative ad secundum, *quo sensu* sit emendandus.

3. Quoad Art. II primi capitis quae sequuntur manent solvendae quaestiones:

a) Em.mus Card. Léger ad faciliorem reddendam administrationem Sacramenti Confirmationis pro iis qui in mortis periculo sunt constituti, proposuit ut « limitationes in schemate expressae quoad Vicarios cooperatores (*de licentia saltem praesumpta parochi*), quoad cappellanos Vicariatuum castrensium (*eorum primum tantum*), quoad cappellanos valetudinariorum et hospitalium (*eorum moderatori tantum*) tollantur.

Bene intelligitur quod minister ordinarius Confirmationis est Episcopus sed hic agitur de casibus

— 7 —

extraordinariis, ubi abusus difficile invenitur. In magnis paroeciis et hospitalibus urbanis parochus vel primus cappellanus nequeunt semper providere omnibus necessitatibus eorum qui in mortis periculo constituuntur: haec est propria ratio ob quam habent Vicarios vel assistentes. Et fideles non possunt intelligere quod, ob rationes mere canonicas, aliquando moribundi priventur a sacramento Confirmationis ».

Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum « omnibus pensatis, retinuit non esse recedendum a propositis, nisi cum sequenti additione in lineola 16: moderatori cappellanorum *eiusve substituto ab Ordinario approbato* ».

Suntne tollendae aliae limitationes, scilicet quoad Vicarios cooperatores « de licentia saltem praesumpta parochi » et quoad cappellanos Vicariatuum castrensium « eorum primus »?

b) Em.mus Card. Larraona proponit ut casibus recensitis — qui septem sunt, omnes suo iudicio litteris notandi et non tantum primi quattuor — adiungatur « utiliter et logice casus Superioris Religiosi (gaudentis facultate sacr. Confirmationis administrandi) iis *qui in domo religiosa diu noctuque degunt, famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis causa* et ab eo sacramenta Eucharistici Viatici vel Extremae Unctionis recipiunt (can. 514 § 1) ».

Addit insuper idem Em.mus Cardinalis « in casu necessitatis, alio ministro proprii ritus deficiente, Sacerdos latinus qui facultatem confirmandi habet, valide et licite proprio ritu, servatisque quoad requisita in subiecto illis quae in huius subiecti ritu praescribuntur, Orientales confirmare posse, sicut Sacerdos orientalis latinos ».

His votis Em.mi Card. Larraona Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum assentire non videtur, cum haec fuit eius responsio: « Formulae propositae retinendae videntur ».

Ne dedignentur Em.mi Patres statuere an am-

— 8 —

pliandi sint casus concessionis facultatis, de qua in art. II primi capitis schematis, prouti proposuit Em.mus Card. Larraona, vel minus.

c) Em.mus Card. Meyer ampliorem adhuc quaerit *extensionem* huius facultatis, pro iis qui in gravi periculo vitae versantur, omnibus sacerdotibus, aliunde facultatem excipiendi confessiones habentibus, concedendae. Et Exc.mus O'Connor petit « facultatem ministrandae confirmationis in articulo mortis *omnibus sacerdotibus* esse concedendam *ipso iure*. Insuper Ordinariis *ius concedatur delegandi* ad tempus, iusta de causa, alicui sacerdoti, vel ubi sit necessitas, numero determinato sacerdotum, facultatem sacram Confirmationem administrandi ». Et huic postremae suggestioni assentit etiam Exc.mus Lefebvre, qui insuper facultates, quae conceduntur in locis Missionum, *omnibus* Ordinariis esse concedendas putat: « *Ordinarius potest designare aliquos sacerdotes* ad sacramentum Confirmationis conferendum. Deinde sacerdotes qui recipiunt consensum in matrimonio possunt conferre sacramentum Confirmationis iis qui ad sacramentum Matrimonii accedunt et nondum acceperunt sacramentum Confirmationis. Denique omnis sacerdos assistens moribundum potest conferre sacramentum Confirmationis huic moribundo ».

At Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum magis prudens retinet non concedere has facultates.

Dicant ideo Em.mi Patres an expediat ampliores concedere facultates, prout memorati clarissimi Praesules postulant, et quatenus affirmative quasnam ex indicatis et sub quibusnam clausulis, an potius retinendus sit textus schematis.

d) Tandem plures Patres Pont. Commissionis Centralis petierunt ut in isto articulo II omitterentur verba « ex gravi morbo » pag. 4 lin. 22, quia:

1) per haec verba plures excluduntur casus qui facultatem exigunt, v. g. pro capite damnatorum in carceribus, pro iis qui periclitantur instante bellica actione ac etiam pro infantibus debilibus (prematuris, immaturis) qui etsi debilitas ipsorum haud constituat morbum ex se gravem, nihilominus periclitantur ex causis extrinsecis e. g. incuria, ignorantia vel abiecta paupertate parentum vel tutantium;

— 9 —

2) haec verba contradicere videntur declarationibus S. Sedis circa Decretum de Confirmatione a ministro extraordinario (*A.A.S.*, 1948, p. 41) ubi illa verba « ex gravi morbo » omnino desunt.

Ita Exc.mus Cooray cui assentiunt Em.mus Traglia, Exc.mus Perrin et Rev.mus Browne.

Iidem insuper petierunt ut « supprimeretur integrum comma, p. 5 ll. 28-35, i. e. " ea lege ut Episcopus etc. ... usque ad ... Sacramentum conferre queat ", quia:

1) haec verba superflua videntur quum in praxi rarissime occurrit casus ubi Episcopus adesse possit periclitantibus in nosocomiis, domibus paroeciarum etc.;

2) ex alia parte, haec clausola si inseritur ansam praebet innumeris dubiis de validitate Confirmationis collatae per ministrum extraordinarium;

3) ista clausula non adiicitur facultati (p. 4 l. 16) Vicario Generali tributae circa omnes casus. Tolli ergo potest pro paucis casibus parochis ac cappellanis concessis ».

In eodem comma alii petierunt « suppressionem clausulae p. 5 lin. 33, scilicet " qui *sine gravi incommodo* Sacramentum conferre queat ": Comma istud dubiis multis occasionem praebere potest. Quis enim iudicabit de gravi incommodo? Praeterea si incommodum vere grave non sit et nihilominus conferatur Sacramentum, num id valide confertur? Existimo esse validum, sed hoc clare enuntietur.

Melius forsan esset omittere simpliciter clausulam quam supra retuli ». Ita Em.mus Ruffini, cui assentiunt Em.mi Valeri, Siri, Richaud, Marella, Muench, Meyer; Exc.mi Silva Santiago, Beras, Bernard; et Rev.mi Gut et Browne.

At Pont. Commissio de disciplina Sacramento-

— 10 —

rum neque primae neque alteri suggestioni assentire videtur, respondens quoad primam: « Omnibus pensatis schema retinendum videtur »; et quoad alteram: « Gravis incommodi interpretatio ad probatos auctores pertinet ».

Ne dedignentur igitur Em.mi Patres suam significare mentem etiam quoad conditiones et clausolas concessioni facultatis, de qua in art. II, appositas, quae a quibusdam Membris Pont. Commissionis Centralis inopportunae dictae sunt.

4. Ad caput secundum, *de aetate confirmandorum,* quod spectat, quae sequuntur habentur controversiae:

a) Em.mus Card. Siri animadvertit: « Caput videtur aliter esse componendum.

Etenim confirmat disciplinam veterem Codicis et statuit septimum aetatis annum circiter pro recipienda Confirmatione cum dilatione ex voluntate Ordinarii usque ad duodecimum annum, iustis tamen de causis.

Ratio allata est quia Confirmatio complet Baptismum. Haec ratio est certe vera et testem habet totam christianam traditionem; tamen hoc complementum vel haec ratio complementi non irritatur eo quod inter Baptismum et Confirmationem iusta de causa inseratur aliud Sacramentum, ut puta SS. Eucharistia. Ratio est bona, sed non cogit. Rebus sic stantibus cum evidenter agatur, non de dogmaticis definitionibus, sed de opportuna disciplina statuenda, quae semper sit correspondens conceptui dogmatico de Confirmatione uti complemento Baptismatis, alia possunt equidem prae oculis haberi.

Et ea ita se habent: in pluribus locis pro maiori parte iuvenum seu adolescentium, nulla de facto habetur catechetica institutio post receptam Eucharistiam et Confirmationem. Saltem, nullus habetur cum parocho et sacerdotio contactus. Si, e contra, Confirmatio posset legitime differri aliquatenus etiam ultra duodecim annos etiam sine gravi et

— 11 —

iusta causa, non tamen ultra adulescentiam vel initam iuventutem, pro locorum commoditate possibilitas esset eos adulescentes vel iuvenes iterum reduci ad novam et profundiorem catechesim. Videtur ergo opportunitas ita edicere rem:

« Confirmatio, uti complementum Baptismi convenienter administratur ad septimum circiter annum. Tamen ratione melioris christianae institutionis seu ulterioris catecheticae instructionis Ordinarii possunt differre usque ad decimum sextum aetatis annum ».

Rogantur Patres ut velint considerare antea parentes custodire filios suos, qui propterea optime poterant sacramenta iuventutis recipere statim ac sufficientem rationis usum recepissent; nunc autem parentes parum curant de filiis suis et disciplina Ecclesiae hoc negligere non potest.

Huic suggestioni assensum dederunt Em.mi Marella, Meyer, et Exc.mi Rakotomalala, Silva Santiago, Perrin, Bernard. Em.mus Card. Ottaviani autem, adducens easdem fere rationes, quas Em.mus Card. Siri expressit pro sua sententia, proposuit ut aetas confirmandorum protraheretur ad duodecimum aetatis annum, et ipsius votum placuit Em.mis Pizzardo, Valeri, Montini, Godfrey, Richaud, Döpfner, Meyer, Heard, Exc.mis Antezana, Beras et Rev.mis Browne, Sépinski.

Pont. Commissioni de disciplina Sacramentorum « non videtur protrahenda aetas confirmandorum usque ad 16um aetatis annum » et votum Em.mi Card. Ottaviani eidem placet sensu tamen quo ab eadem significatum est in schemate, p. 6, ubi statutum est: « Quodsi Ordinarius loci aetatem confirmandorum differendam esse crediderit usque ad duodecimum circiter aetatis annum, id non nisi ex iustis gravibusque causis fiat oportet, praesertim uberioris ac plenioris catecheticae instructionis ipsius confirmandis ».

His attentis, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Sub-Commissionis, sua qua pollent prudentia,

— 12 —

edicere quid pro animarum bono expediat statuere quoad confirmandorum aetatem; scilicet an haec sit protrahenda, ultra nempe terminos in schemate praefinitos et a perpluribus Patribus Pont. Commissionis Centralis adprobatos, vel minus.

b) Em.mus Card. Larraona animadvertit: « Videndum sane esset an, admisso quod Sacramentum Confirmationis melius ante Eucharistiam administratur, quae sive in periculo mortis (*C.I.C.*, can. 854 § 2) potest et debet ante septennium administrari si infans sciat Corpus Christi a communi cibo discernere, sive extra periculum mortis, etsi plenior cognitio requiratur, tamen talis est quae frequenter ante septennium haberi potest, etiam pro Confirmatione eodem modo, *non de septennio sermo fieret, sed de cognitione quae pro recipienda Eucharistia requiritur* ».

Hic significandi modus novus videtur Pont. Commissioni de disciplina Sacramentorum, quae censet « non recedere oportet a formula schematis quia est ipsa *C.I.C.* ».

5. Quoad caput tertium, quod *De Patrinis* inscribitur, hae quae sequuntur habentur observationes:

a) Em.mus Card. Montini animadvertit: « Nescio cur baptismi patrinus nequeat eodem patrini munere etiam in confirmatione fungere (cfr. can. 796 § 1) cum, e contra, videtur idem tutor et sponsor in his duobus sacramentis relate ad eundem candidatum fructus horum officiorum melius obtinere ».

Pont. Commissioni de disciplina Sacramentorum videtur « standum canoni 796 § 1 ».

b) Em.mus Card. Ottaviani dixit: « Optarem ut addatur exhortatio ut a munere patrinorum excludantur qui doctrinae marxisticae adhaereant: hoc modo datur indirecta instructio circa illiceitatem adhaerendi communismo ».

Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum

— 13 —

respondit huic voto: « Non videtur opportunum ut Concilium Oecumenicum talem adhortationem praescribat ».

Quid igitur in casu dicendum?

Aliae non habentur controversiae solvendae quoad hoc schema, quod, exceptis duobus tantum locis, nullam habuit emendationem a Commissione quae ipsum proposuit, ideoque ne dedignentur Em.mi Patres, quaestionibus propositis respondentes, indicare an aliae introducendae sint emendationes.

— 15 —

De emendatione schematis decreti
DE SACRAMENTO POENITENTIAE

Pontificia Commissio de disciplina Sacramentorum proposuit schema decreti *de Sacramento Poenitentiae,* quod discussum fuit in sessione generali Pont. Commissionis Centralis die 16 ianuarii 1962 habita, et nunc examini subiicitur nostrae Subcommissionis pro emendatione eiusdem textus.

1. Ad caput primum quod spectat quodque inscribitur *de iurisdictione ad audiendas confessiones extendenda,* Em.mus Card. Larraona observationem generalem proposuit dicens: « Forsan melius Commissionem pro Ecclesiis Orientalibus sequi possemus, ita ut non loqueremur, agendo de iurisdictione, nec de *privilegiis* (scilicet metropolitarum, Episcoporum, sacerdotum), *nec de facultatibus* (nempe sacerdotum peregrinantium, confessarii occasionalis, delegati a parocho) sed ex adverso de iurisdictione ordinaria et delegata, a iure et ab homine. Ita, omnia quae proponuntur, relictis privilegiis et facultatibus, iam ad generale et fixum iuris schema reducuntur (cfr. Schema *de Ecclesiae Sacramentis,* a Commissione de Ecclesiis Orientalibus propositum, II, A et B) ».

Haec suggestio placuit Em.mis Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Confalonieri, Döpfner, Marella, Ottaviani, et Exc.mis Silva Santiago, Antezana, Beras, minime vero Pont. Commissioni de disciplina Sacramentorum, quae respondit: « vitandae esse videntur formulae quae discussiones fovent ».

Observationes particulares fecerunt:

2. Quoad n. 4 — *Facultates sacerdotum peregrinantium* —:

a) Em.mus Card. Ruffini, qui putat faculta-

— 16 —

tem concessam sacerdotibus peregrinantibus « quorumlibet fidelium secum itinerantium et eorum qui ipsis confiteri petant confessiones excipere eosque absolvere etiam a casibus Ordinario loci reservatis » esse nimis amplam ideoque non opportunam.

Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum tamen tenet « non esse recedendum a schemate ».

b) Em.mus Card. Léger, qui haec animadvertit relate ad eundem numerum: « Videtur quod relate ad itinera circumstantiae ubi valet facultas sunt difficilis formulationis et maxime interpretationis; qualis enim erit interpretatio formulae " aliisve itineribus religionis aut caritatis causa susceptis "? Ex altera parte, videtur quod argumentum decisivum pro concessione facultatis valide et licite audiendi confessiones extra propriam dioecesim, est voluntas quam habet fidelis sua peccata confiteri.

His in adiunctis, cum mens schematis est ut facilior et frequentior fidelibus occasio adsit ad poenitentiae sacramentum recurrendi, credo quod aequivalenter, clarius et iudicio meo, sine maiori periculo abusus, exprimerentur sequenti formulatione facultates sacerdotibus datae: — Confessarius a proprio loci Ordinario sine ulla restrictione approbatus, in propria dioecesi, valide ac licite absolvere potest omnes fideles cuiusve ritus.

Extra propriam dioecesim, confessarius valide absolvere potest fideles cuiusvis ritus. Tamen, hanc facultatem nequit licite exercere nisi cum permissione Ordinarii loci vel, in casu particulari, erga fideles qui eidem confiteri petunt.

Casus particulares sunt v. g. durante itinere erga secum itinerantes, in locis ubi catholicus sacerdos deficit, erga fideles aegrotantes qui illud postulant, si a fidele requisitus fuerit.

Curent locorum Ordinarii, ne iurisdictionem sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit. Qui vero sacerdotes eam receperunt, dignos se tantae potestatis monstrare satagant.

— 17 —

In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus salvis praescriptis iuris de complicibus et censuris.

Sacramentalis confessionis proprius locus est ecclesia, vel oratorium publicum aut semi-publicum. Confessarii cuiusvis ritus non adscripti servitio alicuius ecclesiae vel oratorii, nequeunt ibi licite audire confessiones, nisi cum licentia, in casu urgenti praesumpta, rectorum horum locorum — ».

Hae propositiones placuerunt Em.mis Ferretto, Copello, Quiroga y Palacios, Siri; Exc.mis Silva Santiago, Beras, Yago, Lefebvre, Ngô-dinh-Thûc; non autem Pont. Commissioni de disciplina Sacramentorum, quae respondens Em.mo Card. Léger dixit: « Disciplina *C.I.C.*, a schemate completa, sufficiens videtur ».

3. Quoad n. 5 — *Facultates confessoris occasionalis* — haud paucae fuerunt observationes et difficultates a Patribus Pont. Commissionis Centralis prolatae.

Perpluribus concessio huiusmodi facultatis nimis ampla visa est ideoque eam saltem restringendam esse petunt.

a) Ita, Exc.mo Dell'Acqua « dubitandum imprimis videtur num reipsa usui sit huiusmodi facultas. Extra suae nationis fines nonnisi raro hac facultate sacerdotes esse usuros videtur, praesertim quia facile nequeunt cognoscere mores vitaeque rationem diversarum gentium: prudenter igitur facultas ista, si danda esset, intra fines provinciae ecclesiasticae seu regionis conciliaris aut nationis contraheretur. Insuper per hanc facultatem simplex sacerdos Episcopis, aliqua licet ratione, exaequaretur; quod fas admodum esse non perspicitur. Denique, cum dicatur quod sacerdos occasionalis absolvere potest poenitentes etiam si in loco adsit alius sacerdos approbatus cui tamen poenitentes recusant con-

— 18 —

fiteri, nonne hoc in casu sacri administri molestis infensisque obicerentur comparationibus, maxime si poenitentes mulieres essent? ».

Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum his observationibus simpliciter respondit: « in schemate difficultates propositae solutae videntur ».

b) Etiam Em.mo Card. Ruffini nimis ampla visa est facultas, quae conceditur, « nisi definiatur de qua sacerdotis absentia agitur »; haec — iuxta responsionem Pont. Commissionis de disciplina Sacramentorum — est « absentia a loco confessionis ».

c) Em.mus Card. Pla y Deniel putat non esse dandam ampliorem facultatem sacerdotibus peregrinantibus et confessariis occasionalibus quam sacerdotibus dioecesanis quoad facultatem absolvendi a peccatis Ordinario reservatis. Respondit Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum exceptionem iam a Codice esse introductam: in can. 883 sacerdotibus, qui maritimum arripiunt iter, facultas datur absolvendi etiam a casibus Ordinario loci reservatis.

d) Exc.mi Perrin et Lefebvre petierunt ut facultas confessoris occasionalis non concederetur ultra unum mensem commorationis in eadem dioecesi. « Agitur de confessario occasionali », respondit Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum.

e) Alii Patres Pont. Commissionis Centralis suggerunt ut saltem quaedam clausulae appositae concessioni tollantur vel immutentur. Ita Card. Richaud petit ut « tollantur verba *vel si adsit* (sacerdos in loco adprobatus), *poenitentes eidem confiteri nequeant vel recusent*. Ratio est in periculo alicuius facilis abusus ». Quod placet etiam Exc.mo O'Connor, qui — ut ad simpliciorem formam reducantur normae — « omittenda esse putat etiam verba quae praecedunt scilicet *nec praesens sit alius sacerdos in loco approbatus*, vel, si adsit etc. ... recusent ».

At Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum censet recedendum non esse a schemate neque assentire intendit suggestioni Em.mi Card. Laraona petentis: « Forsitan dum dicitur *nec praesens sit alius sacerdos in loco approbatus, vel si adsit, poenitentes eidem confiteri* COMMODE (posset adiungi) *nequeant vel recusent*. Si etiam recusantibus conceditur, concedi etiam potest illis qui commode approbato confiteri non possunt ».

— 19 —

4. Quoad n. 6 — *Facultates a parocho delegatae* — haec habentur vota et observationes.

a) Exc.mus Câmara putat adiungendam esse clausulam « graviter parochi conscientia onerata », quam tamen non necessariam esse respondet Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum.

b) Em.mo Card. Ruffini videtur nimium concedi parochis et observat « quomodo potest constare parochis sacerdotes, ex dissitis regionibus provenientibus, nullo canonico impedimento detineri? ». Peti debet — respondet Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum — documentum *celebret*.

c) Neque Em.mo Card. D'Alton placet quod parochi valeant dictam facultatem concedere. « Etenim — explicat — vix aliud potest disciplinae ecclesiasticae plus nocere quam abusus in sacramento poenitentiae administrando; igitur maximi momenti est ut iurisdictio audiendi confessiones sub potestate et *controllo* Ordinariorum maneat. Nostris diebus parochi facillime facultates obtinere possunt ope telephonii. Difficultas, cui providetur hoc canone non est tanta ut tam magna mutatione in disciplina traditionali Ecclesiae mereatur ».

Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum respondet his difficultatibus: « Pro una regione lex generalis fieri non debet ».

d) Tandem Card. Richaud suggerit ut dicatur expresse « ab ipso proprio Ordinario », et non ab aliquo Ordinario loci »; et Exc.mus Bazin ut addantur post verba « audiendi confessiones » haec alia verba « etiam religiosarum, extra casus in canones 522 et 523 iam praevisos ».

— 20 —

At Pont. Commissio de disciplina sacramentorum putat « non esse admittendas mutationes ».

His omnibus perpensis, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis edicere an retinendus sit textus huius primi capitis, prouti desiderare videtur Pont. Comm. de disciplina Sacramentorum, an, potius, sit emendandus, et, quatenus affirmative ad secundam partem, quaenam introducentes sint emendationes in singulos capitis numeros.

5. Ad caput II quod attinet — *De potestate Conciliorum particularium* — Em.mus Card. Frings dicit « non placet, nisi etiam Conferentiae nationales talem facultatem habeant ». Et Em.mus Card. Larraona animadvertit: « Quia potestas Episcoporum est de iure divino, Summo Pontifici et Concilio Oecumenico subordinata, potestas vero Concilii Provincialis et Plenarii de iure ecclesiastico, etsi certo certius valida sit delegatio his Conciliis legitime facta, maiorem relinquerem Episcopis libertatem hanc delegationem in propria dioecesi applicandi, ita ut non tantum, ut recte dicitur, eam in singulis casibus et iusta de causa, revocare delegationem valeant sed etiam pro locorum adiunctis, eam aliquibus rationabilibus conditionibus subiicere possunt ».

At Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum « nihil immutandum esse » respondit.

Ne dedignentur igitur Em.mi Patres significare an aliquid emendandum sit in hoc secundo capite.

6. Quoad caput III — *De peccatis reservatis* — Em.mus Card. Alfrink proponit ut Concilium non statuat peccata reservata esse restringenda sed illa revera restringat. Quod « iam provisum » dicit Pont. Commissio de disciplina Sacramentorum.

Cetera autem, quae adnotaverunt Patres Pont. Commissionis Centralis, ad reservationem peccatorum ratione censurae spectant et tractabuntur quum de systema poenali recognoscendo sermo erit.

— 21 —

De emendatione schematis decreti

DE ECCLESIAE SACRAMENTIS

Schema Decreti *de Ecclesiae Sacramentis* proposuit Pont. Comm. de Ecclesiis Orientalibus et a Pont. Commissione Centrali discussum fuit die 18 ianuarii 1962; nunc schema proponitur examini nostrae Subcommissionis pro emendationibus in textum introducendis ad mentem Patrum Pont. Commissionis Centralis, prae oculis tamen habitis responsionibus a Pont. Commissione de Ecclesiis Orientalibus datis.

Cum in animo sit Commissionis quae schema paravit *unum* tantum schema conficere pro Ecclesiis Orientalibus in quo omnes peculiares disciplinae regulae contineantur quae illas respiciunt Ecclesias, non magni faciendae sunt observationes eorum qui desiderant ut materia tractetur a commissione mixta vel ratio habeatur schematum ab aliis Commissionibus propositorum circa fere eamdem rem in hoc schemate tractatam.

1. Ad caput primum — *De ministro Sacramenti S. Chrismatis* — quod attinet hae fuerunt observationes:

a) Em.mus Card. Ruffini proposuit ut in n. 1 diceretur potius « Episcopus est minister *primarius* (et non "*solus* minister *ordinarius*") Sacramenti Chrismatis ».

Quod suggerit etiam Patriarcha Maximus IV et non displicet Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus, quae, tamen, animadvertit dictionem adhibitam in schemate (« ... solus minister ordinarius ») esse Concilii Tridentini.

b) Em.mus Card. Larraona animadvertit n. III — ubi dicitur « praesbyter orientalis hoc sacramentum Chrismatis omnibus fidelibus cuiusvis

— 22 —

ritus, *latino haud excluso,* valide confert » — pro iure latino difficultatem parere. Correcte dici deberet *ad normam ritus de quo agitur*. Quod et in n. IV repetere oporteret.

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus clausulam adiungi posse respondet, et suggerit ut addatur etiam *servatis ad liceitatem servandis,* quod respondere videtur suggestioni Em.morum Ruffini, Valeri, Siri, Meyer, Döpfner, Roberti, qui hanc proposuerunt clausulam « ad liceitatem vero servare tenetur disciplina ritus latini ».

c) Exc.mus Šeper dicit « ea, quae dicuntur in n. VII de ministro Confirmationis in periculo mortis condicionari debere cum iis quae proposita sunt in schemate a Commissione de disciplina Sacramentorum proposito ».

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus respondet: « Agitur de duplici praxi legitima: Latini obtinent plura per concessionem facultatis, Orientales non oportet ut aliquid amittant per limitationem ».

d) Em.mus Card. Léger proposuit quoad nn. V et VI ut « Sacramentum hoc separatim a baptismate pueris administraretur et quidem non ante septimum circiter annum, quod opportunum et conformius naturae et effectibus Sacramenti est ».

At hoc minime placet Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus, « quia quaestio de aetate non habetur in disciplina orientali; maior pars Orientalium Sacr. Confirmationis administrat una cum baptismo, et ubi viget praxis conferendi chrisma separatim a baptismo, providet ius particulare ».

His prae oculis habitis, ne dedignentur Em.mi Patres significare an et quomodo emendandus sit textus huius primi capitis.

2. Quoad caput secundum — *De ministro Sacramenti Poenitentiae* — sequentes fuerunt observationes Patrum Pont. Commissionis Centralis:

— 23 —

a) Em.mus Card. Larraona suggerit ut n. III addatur « vel locus ad confessiones legitime destinatus ».

Quod tamen non placet Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus « quia limitaret praxim orientalem in Codificatione etiam acceptam; ceterum hic sermo est tantummodo de loco *proprio* confessionis sacramentalis, non de *legitimo,* et quidem in hunc finem ut protegatur ordo in ecclesiis et iura parochorum vel rectorum ecclesiarum, et nullum alium finem habet hic numerus, neque vult tractare de casuistica in hac materia, quam ad Codicem Iuris Canonici Orientalis remittit ».

b) Et Em.mus Card. Ruffini, cui assentiunt Em.mus Marella et Exc.mus Antezana, quaerit « num sufficiat, ad locum sacramentalis poenitentiae excipiendae quod attinet, indicare Ecclesiam vel Oratorium, quin aliquid dicatur de confessionali pro mulieribus ».

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus respondit: « non tractat schema nostrum de loco, sed de ministro; non expedit ut haec quaestio tractetur in Concilio; alia est praxis Orientalium; nihil ad praesens innovandum ».

Hanc responsionem valere dicit eadem Commissio pro iis quae suggerit Em.mus Câmara « de confessionali cum gratibus perforatis, sicut mos est apud Latinos ».

Circa opportunitatem n. VIII — ubi statuitur: « ... quilibet sacerdos ad confessiones audiendas approbatus potest confessiones excipere cuiuscumque fidelis ubique terrarum, si ab eo ad personam requisitus fuerit » — plures Patres Pont. Commissionis Centralis haesitationem quandam se habere dixerunt. Ita Rev.mus P. Browne. Et Em.mus Card. Richaud putat « valde periculosam esse istam concessionem generalem, quae habetur in secundo capite schematis pro Orientalibus ».

Neque Em.mo Card. Ruffini placet concessio,

— 24 —

quae « multum latius patet quam oportet et deceat. In Ecclesia latina tantum Patres Cardinales hoc privilegio gaudent »: et Ei assentiunt Em.mi Cardinales Valeri, Siri, Meyer, Döpfner, Roberti, Larraona, Godfrey.

Etiam Exc.mo Dell'Acqua haec facultas nimis ampla videtur ob easdem rationes quas innuit supra (cfr. p. 17) circa eandem fere concessionem quae in schemate decreti *de Sacramento Poenitentiae* statuitur; proinde suggerit ut facultas non excedat limites patriarchatus, archiepiscopatus, metropoliae, eparchiae et exarchiae.

Em.mus Card. D'Alton suggerit ut addatur « si praesens non sit in loco alius sacerdos ab Hierarcha loci approbatus vel, si adsit, poenitentes eidem confiteri nequeant vel recusent ».

Et Em.mus Card. Pla y Deniel dicit: « n. VIII vel supprimendum vel saltem supprimenda esse verba *ubique terrarum* et substituenda cum *in Ecclesiis Orientalibus* ».

Em.mus Card. Léger putat facultates, quae in schemate delegatae a iure dicuntur quaeque sacerdotibus conceduntur (nn. II-VIII, pp. 7-8), clarius exprimi posse hac formula:

« Confessarius a proprio loci Hierarcha sine ulla restrictione approbatus, in patriarchatibus, archiepiscopatibus, metropoliis, eparchiis vel exarchiis, valide ac licite absolvere potest omnes fideles cuiusve ritus;

— Extra haec territoria, confessarius valide absolvere potest fideles cuiusvis ritus. Tamen, hanc facultatem nequit licite exercere nisi cum permissione Hierarchae loci vel, in casu particulari, erga fideles qui eidem confiteri petunt.

— Casus particulares sunt v. gr. durante itinere erga secum itinerantes, in locis ubi catholicus sacerdos deficit, erga fideles aegrotantes qui illud postulant, si a fidele requisitus fuerit. Curent locorum hierarchae, ne iurisdictionem sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit.

— 25 —

Qui vero sacerdotes eam receperunt dignos se tantae potestatis monstrare satagant.

In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus, salvis praescriptis iuris de complicibus et censuris.

Sacramentalis confessionis proprius locus est ecclesia, vel oratorium publicum aut semi-publicum.

Confessarii cuiusvis ritus non adscripti servitio alicuius ecclesiae vel oratorii, nequeunt ibi licite audire confessiones, nisi cum licentia, in casu urgenti praesumpta, rectorum horum locorum ». Haec autem formula iam proposita est ab Em.mo Card. Léger pro emendatione schematis *de Sacramento Poenitentiae,* de quo antea dictum est (cfr. p. 16).

His omnibus difficultatibus et observationibus ita respondit Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus:

« *Non superat* articulus ea, quae dantur in schemate latino de " confessore occasionali ", nisi quod proponitur eadem res forma positiva, Orientalibus magis accepta. *Quoad* dictionem " *ubique terrarum* ", idem est ac dicere " in loco quo versantur ", seu practice in toto orbe terrarum; potest tamen dictio haec " ubique terrarum " substitui illa schematis latini " in loco quo versatur ", si placet Subcommissioni. *Notandum tamen*: articulus proponitur in favorem animarum et confessorum; inquisitio in ea, an difficilis sit recursus ad Ordinarium, an praesens sit in loco sacerdos probatus, an poenitens ei confiteri nequeat, est difficilis, si non iam impossibilis, dato, quod agitur de Sacramento quotidianae necessitatis; quod vero spectat clausulam: an poenitens confiteri probato sacerdoti recuset, est res quae etiam laederet bonam famam sacerdotis, si alius sacerdos expressam declarationem fidelis confiteri petentis provocaret, et quidem extra confessionale. Loco horum Commissio Orientalis proponit solutionem positivam: voluntatem poenitentis, qua sibi

— 26 —

forum poenitentiale elegit ad casum. In Oriente est communis persuasio fidelium sacerdotem semper pollere omnibus facultatibus quae spectant ministerium sacerdotale; *non est proinde perturbanda* simplicitas et bona fides fidelium et onus sacerdotis confessoris adhuc augmentandum.

Ideo *non placet* limitatio ad solas " Ecclesias orientales ", alioquin limitanda esset facultas sacerdotum ritus latini.

Tandem, prae timoribus considerandum est imprimis bonum sperandum in nostris praesertim temporibus, cum, etsi homines hodierni ad confessionalia semper magis et magis non accurrant, messis sit tamen semper multa et operarii pauci ».

His omnibus bene perpensis ac prae oculis quoque habitis his quae supra relata sunt circa eandem disciplinam a Pont. Commissione de Sacramentis pro Ecclesia latina in schemate decreti *de Sacramento Poenitentiae* propositam, ne dedignentur Em.mi Patres significare an et quomodo caput II huius schematis emendandum sit.

3. In parte tertia schematis agitur *de diaconatu permanenti* apud Orientales *reviviscendo*. Quaestio igitur non est, sicut pro Latinis de restaurando huiusmodi instituto. At, etiam sub proposito aspectu schema non omnibus Patribus Pont. Commissionis Centralis placuit, qui observationes quae infra habentur fecerunt:

a) Maximus IV dixit: « J'approuve tous les Articles de ce schéma. Je voudrais seulement, à l'occasion de l'article III exprimer un souhait: celui de ne plus réserver au Saint Siège Romain l'admission des clercs orthodoxes qui se réconcilient avec l'Eglise catholique. J'estime qu'il vaut mieux laisser l'autorité locale à la fois libre et responsable sur ce point. Tout au plus pourrait-on réserver au Patriarche le droit d'autoriser ces passages de clercs orthodoxes au catholicisme sur le territoire du patriarchat, non pas pour accorder au Patriarche ce qu'on souhaite enlever au Saint Siège Romain, mais pour unifier l'attitude de toute la Communauté sur un point assez délicat ».

— 27 —

At Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus censet « standum pro articulo etiam ob unanimitatem Commissionis, in qua etiam Membra Patriarchatuum orientalium aderant, et satis provisum in textu articuli ».

b) Em.mus Câmara et Exc.mus Cheikho non vident diaconatus permanentis utilitatem in Ecclesia, etiam Orientali, ideo sunt contrarii propositionibus schematis. Quod tamen non acceptari posse respondit Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus « quia agitur de reviviscentia et roboratione, etiamsi in quibusdam locis obsolverit, non tamen in communitatibus dissidentibus ».

c) Em.mus Card. Larraona sequentia animadvertit atque proponit: « Introductio digna est quae cum laude probetur. In n. 1 cum agatur de re satis gravi, ad Diaconatum huiusmodi in aliquo ritu primo restaurandum et ad ipsum Provinciis applicandum, res deberet tractari, ut videtur, relative in Synodo patriarchali et provinciali. Admisso seu restaurato generatim in aliquo ritu hoc Diaconatu, ad ipsum applicandum singulis Provinciis sufficeret, ut proponit Schema, consultatio Hierarcharum a Patriarcha tamen confirmata.

In n. III adderem: *Servatis normis in unoquoque ritu statutis vel statuendis iudicio Hierarchae loci,* ita ut salvetur prudens facultas figendi criteria a Hierarcha loci servanda in admissione vel exclusione vel suspensione horum Diaconorum.

In n. IV. Quod in hoc numero statuitur recte de facultate danda Synodis Patriarchatuum vel Provinciarum *de aliis* providendis in hoc Instituto reviviscendo *ut principium initio ponendum esset,* ita ut etiam ad illa quae in nn. I et III dicuntur extendatur. Quae *ad criteria generalia* pertinent, a Sancta Sede confirmanda essent; quae *ad applicationem* ve-

— 28 —

ro ad normam iuris particularis, iuxta casus, Patriarchis vel Hierarchis competerent ».

Responsio autem Pont. Commissionis de Ecclesiis Orientalibus est: « Non placet: maneat textus propositus, quo sufficienter est provisum casibus; normae fixae possent quodam etiam impedimentum esse, sed liber etiam manet Hierarcha ut eas proponat ».

Quid in casu dicendum? Estne textus huius tertii capitis emendandus vel minus? Ne dedignentur Em.mi Patres quaestioni respondere, suam significantes mentem quoad rem ipsam et quoad modum eam exprimendi, si textus emendandus erit.

4. Quartum et ultimum caput schematis agit *de forma canonica celebrationis matrimoniorum mixtorum*.

a) Quidam Patres Pont. Commissionis Centralis proposuerunt ut fieret decretum unicum pro universa Ecclesia, quo disciplinae huius materiae rite et uniformiter consuleretur: ita Em.mus Alfrink, Exc.mi Felici, Silva Santiago, Verwimp.

Hoc placet etiam Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus, quae tamen animadvertit « fieri posse provisionem etiam pro solis Orientalibus; ceterum iam viget Codex I. C. Orientalis; et res orientales proponentur in Concilio in Decreto *separato* pro Orientalibus ».

b) Exc.mus Paulus II Cheikho putat ut non Concilium agat de hac re sed S. Sedes. Quod tamen non adprobat Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus, quia « res est magni momenti socialis ideoque est digna Concilii Oecumenici ».

c) Em.mus Card. Richaud, cui assentiunt Em.mi Ruffini, Meyer, Roberti, Marella, et Exc.mus Rakotomalala necessarium esse putat, sicut in Ecclesia latina, pro matrimoniis mixtis exigere quod salventur obligationes partis acatholicae erga iura partis catholicae in sua fide et fide eius liberorum ».

« Tentatum fuit et nunc tentatur et tentabitur

— 29 —

— respondet Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus — ut hoc fiat; sed ubi nihil obtineri potest, providebitur, meliori quo fieri potest modo, pro ipso coniuge catholico. Clausula apposita continet verba decreti S. Officii anni 1960 ».

Haec sunt vota et observationes atque responsiones datae: videant Em.mi Patres an textus huius capitis quarti sit emendandus vel minus.

— 31 —

De emendatione schematis decreti

DE USU LINGUARUM VERNACULARUM IN LITURGIIS

Die 19 ianuarii 1961 Pont. Commissio Centralis examini subiecit schema decreti *de usu linguarum vernacularum in liturgiis* a Pont. Commissione de Ecclesiis Orientalibus propositum. Observationes Patrum Commissionis Centralis et responsiones eisdem datae a Commissione, quae schema confecit, examinandae nunc sunt a nostra Subcommissione pro necessariis vel opportunis emendationibus in textum schematis introducendis.

1. Quidam Patres Pont. Commissionis Centralis quae sequuntur imprimis fecerunt observationes generales:

a) Em.mus Card. Pizzardo proposuit « ut res remitteretur Codici Iuris Canonici Orientalis »; quod placuit Em.mis Agagianian, Valeri, Siri, Godfrey, König, Larraona, Heard et Exc.mo Perrin, non autem placet Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus, quae respondens haec significat: « Praelati multi desiderant ut res tractetur a Concilio, quia est magni momenti, quod statuat principia generaliora, particularibus et practicis ad Codificationem remissis ».

b) Em.mus Card. Ruffini animadvertit: « Quaestio haec iterari potest et probabiliter iterabitur pro Ecclesia latina, ad quam respicere iam nunc utile est.

Non agitur proprie de fide, sed potius de re disciplinari. Attamen velim consideretur linguam rituum antiquorum non esse perpendendam solummodo respectu populi, sed praesertim respectu fidei integritatis, cum sit in comperto omnium legem credendi legem statuisse supplicandi. Etenim difficilius

— 32 —

est quam prima fronte appareat verba antiqua in sermones vernaculos — servata perfecte significatione originali — convertere. Propterea, nonne divisionibus foveretur, potius quam christianorum unitati, et nationalismis — proh dolor! — in Religione quoque, si linguae liturgicae multiplicarentur? ».

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus suggestioni se non assentire censet et dicit « linguam iam evolutam sat esse et competentiam adesse peritorum, quibus fiduciam praestandam esse, nisi contrarium probetur: ceterum semper patet recursus (ad S. Sedem? non dicitur). Proponitur ut provideat Suprema Auctoritas, quae potest procurare et peritos et media ».

c) Em.mus Card. Jullien proposuit: « Melius videtur si unum redigatur schema de ritibus deque linguis

Peto quoque ut, si usus variarum linguarum in liturgiis Orientalibus non modo probaretur sed laudaretur a Concilio, id tamen fieret moderate, paucis verbis, ne, si extollatur linguarum liturgicarum varietas penes Orientales, exacerbetur penes latinos quaestio vexata de linguis vernaculis in liturgia Romana. Ne igitur latini dicant: si isti et illi, cur et non nos?

Optarem ut in schemate de variis ritibus et de linguis liturgicis, adiungantur verba, pauca quidem, de spiritu unitatis. Videlicet Concilium Oecumenicum, occasione illarum varietatum, paucissimis verbis commendet spiritum unitatis sive inter Orientales diversorum rituum, sive inter Orientales et Latinos.

Heic igitur longe abest gravis error unicitatis seu unificationis, quam dicunt.

Agitur de unitate in Domino. Haec unitas est fructus unius Fidei, fructus caritatis et prudentiae.

Varietates rituum ne foveant divisiones quibus animi debilitarentur. Tempore belli vivimus. Communis inimici vires sunt divisiones nostrae, atque

— 33 —

eius igitur summe interest ut suos divident adversarios, id est nos.

Quapropter in schemate unico de ritibus et linguis addatur brevis paragraphus in qua dicatur quod varietas rituum foveat unitatem omnium filiorum Matris Ecclesiae, quae una est, ita ut ex paucis illis verbis, cuncti quod sit suum officium pro unitate servanda intelligant. Ita ex. gr. magis ac magis conventus agant de re catholica tractanda in sua unusquisque regione.

Omnes in memoriam revocent: quod singuli non possunt, uniti possunt ».

His omnibus se assentire dixerunt Em.mi Roberti, Larraona et Exc.mi Lefebvre, Bazin, Bernard, Ngô-dinh-Thûc et Gut.

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus respondens his observationibus scribit: « Providebitur per unicum schema de materiis orientalibus, prouti est in votis, quod caput habebit de cultu divino et clarius dicet de spiritu unitatis et concordiae ».

d) Exc.mus Paulus II Cheikho proponit ut « ea quae sunt essentialia, v. gr. verba consecrationis in Sacrificio Missae recitetur in lingua liturgica. Idem dico de precibus quae a solo celebrante dicuntur secreta voce ».

Quod non placet Pont. Commissioni de Ecclesiis Orientalibus, quae « nec possibile nec utile tenet ut Concilium tractet de particularibus: de necessariis provideant Auctoritates supremae singulorum rituum seu Ecclesiarum ».

2. « Quae habentur sub nn. II, III et praesertim IV schematis fiant accedente approbatione S. Sedis, ne dicam ad puritatem fidei satius tuendam sed saltem ad unitatem disciplinae ecclesiasticae toto orbe terrarum, tum in Oriente tum in Occidente ».

Haec suggestio, ab Em.mo Card. Ferretto prolata, placuit Em.mis Larraona et Cento, necnon Exc.mo Dell'Acqua; non autem placet Pont. Com-

— 34 —

missioni de Ecclesiis Orientalibus, quae respondet: « non convenit ut clausula haec inseratur ob respectum Ecclesiarum orientalium, etiam dissidentium et etiam auctoritatis patriarchalis. Ecclesiae Orientales sunt iam maturae ut optime providere possint in casu. Res committitur Patriarchis ad sublevandam eius auctoritatem et circumscribitur Synodis. Interventus S. Apostolicae semper supponitur, quae potest in casibus particularibus sibi hanc facultatem reservare, ad necessitati melius providendum vel abusibus auferendis ».

Em.mus Card. Léger quoad n. III — ubi dicitur: versiones textuum liturgicorum in linguam vernaculam antequam in Liturgia celebranda adhibeantur, subiiciendae sunt auctoritati Ecclesiae Orientalis — putat: « quod opportunius subiiceretur iurisdictioni S. Congregationis pro Ecclesia Orientali approbatio versionum textuum liturgicorum in linguam vernaculam.

Ecclesiae orientales sunt enim sparsae in toto orbe terrarum. In his adiunctis, posset evenire quod existerent pro diversis Ritibus multae versiones eiusdem linguae vernaculae et consequenter possibilitas diversae interpretationis etiam quoad textus substantiales Liturgiae. Lex orandi est lex credendi. In hac materia utiliter ageret ut coordinator Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali. Videtur necessarium habere unica iurisdictio pro approbatione versionum textuum liturgicorum, salvo iure (in I et II) Supremae Auctoritatis cuiusque Ecclesiae Orientalis decidendi quas magis opportunas linguas adhibendi aestimant ».

Responsio Pont. Commissionis de Ecclesiis Orientalibus est: « In textu articuli sufficienter provisum est de bonis traductionibus; de differentiis linguae non convenit nec expedit ut agatur in Concilio, quia non agitur de rebus substantialibus, si vere periti et videntibus Auctoritatibus rem praeparent. De quadam cooperatione variorum rituum iam actum fuit in schemate de ritibus in Ecclesia, quae cooperatio, prudentia suadente, etiam ad hanc materiam extendi deberet ».

— 35 —

3. Ad n. IV quod attinet hae fuerunt observationes:

a) « Circa clausulam " ... ne inconsulto Hierarcha loci, quo celebrat, hoc faciat ": Je demanderais une ajonte. L'ajonte devrait préciser que l'Ordinaire du lieu ne peut s'opposer indéfiniment à ce droit, reconnu par l'Eglise, de célébrer dans les langues modernes. L'opposition ne peut être que provisoire et motivée » (Maximus IV, cui consentiunt Quiroga y Palacios, Larraona, qui adiungit: « ... ita tamen ut ex venia fiat Ordinarii et sub eius vigilantia »).

Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus suggestioni se non assentire censet et dicit: « Commissio mediam voluit ingredi viam: ne petatur licentia proprie dicta (ob principium generale, in art. I), ex alia tamen parte auctoritas loci hierarchae salva maneat, ob territorialitatem iurisdictionis et bonum animarum ».

b) Exc.mus Dell'Acqua adnotat: « Expedit ut simplex sacerdos ritus orientalis, quamvis consulto loci Hierarcha, in sacris perficiendis suo arbitrio adhibeat, propter astantium fidelium bonum, linguam diversam ab ea vel ab eis quibus sua Ecclesia utitur? Nonne hac ratione in periculum committitur legitima sacrorum confectio? Nonne abusus exinde faciles exorientur? ».

His observationibus ita respondet Pont. Commissio de Ecclesiis Orientalibus: « Finis sufficiens indicatur in ipsis articulis et prooemio, et de aliis timoribus iam provisum est in articulis praecedentibus (artt. II, III) ».

Quid in casu decidendum? Ne dedignentur Eminentissimi Patres, sua qua pollent sapientia, edicere an textus schematis sit emendandus, et, quatenus affirmative, quaenam introducendae sint emendationes.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il giorno 30 marzo 1962, alle ore 17, si è riunita la Sottocommissione Centrale degli Emendamenti con la partecipazione di tutti i componenti, Em.mi signori Cardd. Micara, Copello, Siri, Léger e Confalonieri, Presidente, e di Mons. Vincenzo Fagiolo, Segretario della Sottocommissione.

La riunione ha luogo in casa del Signor Cardinale Clemente Micara, Vicario di Sua Santità, nel palazzo della Cancelleria, anziché nella sala delle Congregazioni al Palazzo Apostolico Vaticano, luogo ufficiale delle sedute, perché così richiesto dallo stesso Card. Micara, a causa delle sue non buone condizioni di salute.

Il Card. Confalonieri, in qualità di Presidente della Sottocommissione, ha la presidenza della seduta. Funge da Segretario Mons. Vincenzo Fagiolo, Segretario della Sottocommissione.

È all'ordine del giorno l'esame degli emendamenti da apportare agli schemi dei Decreti *De Sacramento Confirmationis*, *De Sacramento Poenitentiae*, *De Ecclesiae Sacramentis*, *De usu linguarum vernacularum in liturgiis*. A questo scopo la Segreteria della Sottocommissione ha preparato, fatto stampare e rimesso agli Em.mi Membri una posizione dal titolo *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pont. Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita*. Pars. II.[1]

Fatta l'orazione di rito, il Card. Presidente dà il saluto a tutti e quindi inizia l'esame del primo schema di Decreto, che è *De Sacramento Confirmationis*.

Questo schema è stato preparato dalla Commissione della disciplina dei Sacramenti e discusso dalla Commissione Centrale il 16 gennaio 1962.

Il Card. Presidente accenna alle questioni pregiudiziali e riferisce che la Commissione d'origine è contraria a che lo Schema sia rimandato alla Congregazione dei Sacramenti (S. Sede) come materia ordinaria (proposta del Card. Frings) o alla prossima Codificazione (Card. Jullien). Il Card. Copello dice che nell'America Latina c'è ancora l'uso di cresimare i bambini in tenera età e quindi, in riferimento alle facoltà concesse nel cap. I, dice che hanno una utilità.

Cade la difficoltà del Card. Micara circa la clausola da mettere anche all'art. I, come già nel II: «nec alius praesto sit Episcopus», attesa la forma della facoltà.

---

[1] Cf. pp. 307-324.

La difficoltà del Card. Ruffini non viene condivisa e si considera opportuno che il Vicario Capitolare abbia la facoltà di amministrare la Cresima.

Il Card. Siri: «Oggi le diocesi sono aumentate di numero ed i Vescovi hanno non poco lavoro da svolgere; sarebbe perciò gravoso per loro dover andare ad amministrare le Cresime in altre Diocesi».

Card. Confalonieri: «Come capo di Diocesi, in quel momento di sede vacante, è il Vicario Capitolare, quindi è bene che la facoltà gli sia data». Per ragioni di bene spirituale il Card. Presidente è anche favorevole, contro il parere del Card. D'Alton, di lasciare la facoltà al Vicario Generale. Gli altri sono concordi nel lasciare la facoltà al Vicario generale.

Il Card. Presidente ricorda quindi le osservazioni fatte dai Padri della Commissione Centrale su queste facoltà: alcuni vorrebbero che fossero ristrette, altri che fossero ancora più ampie. Si conclude che è bene seguire una via di mezzo, come è nello schema.

All'art. II *il Card. Presidente* ricorda la difficoltà del Card. Léger, di togliere le limitazioni espresse nello schema. Questi dice di insistere nella sua proposta, ma si rimette al parere della maggioranza. Il Card. Presidente ricorda che già la Commissione di origine ha accettato alcuni suggerimenti del Card. Léger, come appare dallo schema ora proposto, e quindi consiglia di stare alle innovazioni accettate.

La proposta del Card. Larraona va accettata? Il Card. Confalonieri è contrario. Così gli altri. Di essa si parla nella posizione preparata dalla Segreteria, sopra citata (pag. 7).

La proposta del Card. Meyer di una maggiore estensione di questa facoltà non viene accettata.

Card. Siri: «Diventa irrisoria la prerogativa che hanno i Vescovi di conferire il Sacramento della Cresima se allarghiamo ancora di più di quanto è nello schema».

Il Card. Presidente chiede se debba essere accettata la proposta di Mons. Cooray, condivisa dai Card. Traglia e Browne e dal Vescovo Perrin, di togliere a questo secondo articolo la clausola o condizione «ex gravi morbo», lasciando la frase «pro iis qui in mortis periculo sunt constituti» (p. 4, II, lin. 22).

Il Card. Siri osserva che la clausola potrebbe essere tolta, dato che nel Decreto della S. Congregazione dei Sacramenti del 1948 non si parla di «gravi morbo». Tutti gli altri condividono la proposta.

Il Card. Presidente riferisce quindi la proposta avanzata in Commissione Centrale di sopprimere tutto il comma di p. 5, linn. 28-35: «Hae facultates... queat», dove non sono elencate le clausole con le quali la facoltà viene concessa.

Il Card. Micara osserva che, data la straordinarietà delle concessioni, le clausole apposte non dovrebbero sembrare inopportune. Così il Card. Siri.

Si conclude per la permanenza delle clausole.

Quindi *il Card. Presidente* passa all'esame del capitolo secondo, intitolato: «*De aetate confirmandorum*», ricordando come in proposito nella Commissione Centrale si ebbero diverse osservazioni: riferisce così che la prima osserva-

zione fu quella del Card. Siri, il quale — pur tenendo presenti le buone ragioni teologiche e storiche che hanno consigliato la Commissione della disciplina dei Sacramenti a fissare l'età della Cresima ai sette anni circa, prorogabile ex iusta causa de iudicio Ordinarii a 12, consiglia di poter prorogare anche fino a 16 anni l'età della Cresima e «etiam sine gravi et iusta causa», allo scopo di una maggiore e più efficace istruzione catechistica, che difficilmente si potrebbe raggiungere dando prima tale sacramento.

Il Card. Presidente riferisce che la proposta del Card. Siri è stata condivisa in sede di Commissione Centrale dagli Em.mi Cardinali Marella, Meyer e dagli Ec.mi Rakotomalala, Silva Santiago, Perrin e Bernard. Osserva quindi il Card. Presidente che nella stessa Commissione il Card. Ottaviani, adducendo quasi le stesse ragioni del Card. Siri, propose che l'età della Cresima fosse prorogata al massimo ai 12 anni e che questa tesi fu condivisa dai Cardinali Pizzardo, Valeri, Montini, Godfrey, Richaud, Döpfner, Heard e dai Vescovi Antezana e Beras e dai Rev.mi PP. Generali Browne e Sépinski. Quindi chiede il parere della Sottocommissione. Il Card. Siri spiega la ragione catechetica che consiglia di ritardare la Cresima. Come «complementum baptismi» la Cresima non è necessario che sia conferita subito dopo il Battesimo: è sempre un complemento, anche se si ritarda qualche anno; d'altra parte ragioni pastorali suggeriscono che sia ritardata per permettere ai ragazzi di istruirsi meglio. *Il Card. Siri* ricorda peraltro che l'età va fissata, e che non può essere lasciata indiscriminatamente all'arbitrio degli Ordinari. *Il Card. Léger*: perché non si dice che prima della Cresima si deve fare un periodo d'istruzione per tre anni? Non si accede a tale proposta, perché potrebbe essere di non facile attuazione.

Il Card. Siri non insiste e rimette la decisione alla maggioranza, che sta per il testo, vale a dire: l'età resta fissata a 7 anni circa, prorogabile a 12 *ex iusta causa*.

Non si accetta la proposta del Card. Larraona, che suggerisce di non parlare di settennio, ma di «usus rationis» o meglio di «cognitio, sicut fit pro Sacramento Eucharistiae».

Il Card. Presidente passa quindi al capitolo III (*De Patrinis*) riferendo che si hanno due proposte in merito. La prima del Card. Montini, il quale si domanda: «Nescio cur baptismi patrinus nequeat eodem patrini munere etiam in confirmatione fungere, cum e contra videtur idem tutor et sposor in his duobus sacramentis relate ad eundem candidatum fructus horum officiorum melius obtinere». La Commissione della disciplina dei Sacramenti si è dichiarata contraria alla proposta. «Cosa dobbiamo decidere?». Concordemente si conclude per la disciplina vigente, di cui al can. 796, n. 3.

La seconda proposta, dice il Card. Presidente, è quella del Card. Ottaviani, che chiede «ut a munere patrinorum excludantur qui doctrinae marxisticae adhaereant: hoc modo datur indirecta instructio circa illiceitatem adhaerendi communismo».

Il Card. Siri osserva che non è il caso di affermare tale esclusione: si tratta di movimenti che non dureranno, come tali almeno, e non è il caso di legiferare

in merito in un Concilio. Tutti sono d'accordo che non è opportuno accedere alla proposta del Card. Ottaviani.

Il Card. Presidente dice che su questo schema non ci sono altri punti da emendare. Quindi il Card. Presidente comunica che si può passare allo schema seguente.

De Sacramento Poenitentiae. Di esso si tratta nelle pagg. 15-20 della citata posizione messa a disposizione dei Membri.

Il Card. Presidente fa l'esposizione generale, ricordando che il Prooemium, pag. 5 dello schema, è stato emendato nelle linn. 11-18. Il Card. Presidente passa quindi al primo capitolo, pp. 7-8, dove si parla di privilegi e facoltà per la confessione, ed il Card. Presidente chiede il parere degli Eminentissimi.

Il Card. Léger dice: «Mi pare che le concessioni, di cui ai nn. 1-2, siano un ostacolo; il privilegio è bene rimanga ai soli Cardinali. In Canadà vengono Vescovi da tutti i territori e alcuni non sempre si sono comportati bene: perché l'Ordinario del luogo non dovrebbe essere lui a dare o meno la facoltà di confessare anche ai Vescovi ? Io sarei perciò per la vigente disciplina».

Il Card. Presidente: «Pensiamo a quando eravamo Vescovi e, richiesti di confessare fuori diocesi, non potevamo accettare la richiesta, perché privi di giurisdizione! Proporrei di porre la clausola: «in quanto richiesti», i Vescovi possono ascoltare le confessioni, etc..

Il Card. Siri: «Così si ricade nella facoltà dei sacerdoti occasionali e non ci sarebbe bisogno di privilegi per i Vescovi».

Il Card. Léger insiste nel dire che è troppo.

Il Card. Siri: «Ma credo che noi non possiamo togliere la facoltà che in sede di Commissione Centrale non è stata tolta». E così pensano gli altri. Avendo però insistito il Card. Léger nella sua proposta, il Card. Presidente dice: «Si faccia un voto al S. Padre secondo il desiderio del Card. Léger, pur restando fermo per ora quanto stabilito ai nn. 1 e 2 sui privilegi dei Metropolitani e dei Vescovi».

Al n. 3 viene accettato l'emendamento «etiam Ordinario reservata» da inserire alla lin. 16 dopo «peccata sua».

Al n. 4 *il Card. Léger* insiste nell'essere severi nel concedere tali facoltà ai sacerdoti «peregrinantes». Si rimette però al S. Padre. La materia sia riconsiderata alla luce del S. Ufficio, il quale potrà anche dire se convenga dare tali facoltà.

Il Card. Presidente riferisce che anche il Card. Ruffini, in sede di Commissione Centrale, si era espresso in senso contrario a tale concessione, perché troppo ampia, e che la Commissione di origine non ha creduto di recedere dal suo proposito.

Il Card. Léger ritornando sull'argomento dice che almeno la formulazione della concessione sia diversa, anche perché certe frasi sono di difficile interpretazione: p. es. quale interpretazione avrà la frase «aliisve itineribus religionis aut caritatis causa susceptis?». E dato che lo scopo dello schema è di rendere

più facile e più frequente l'uso della Confessione, si semplifichi allora la concessione con una formula di questo genere: «Confessarius a proprio loci Ordinario sine ulla restrictione approbatus, in propria dioecesi valide et licite absolvere potest omnes fideles cuiusvis ritus. Extra propriam dioecesim, confessarius valide absolvere potest fideles cuiusvis ritus; tamen, hanc facultatem nequit licite exercere nisi cum permissione Ordinarii loci, vel, in casu particulari, erga fideles qui eidem confiteri petunt. Casus particulares sunt v.g. durante itinere erga secum itinerantes, in locis ubi catholicus sacerdos deficit, erga fideles aegrotantes qui illud postulant, si a fidele requisitus fuerit. Curent locorum Ordinarii, ne iurisdictionem sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit. Qui vero sacerdotes eam receperunt, dignos se tantae potestatis monstrare satagant».

Il Card. Presidente osserva che la formula dello schema è stata praticamente già accettata, atteso che nella Commissione Centrale la maggioranza si è dichiarata favorevole ad essa. Quindi a noi poco resta da fare. Propone quindi che lo schema resti per ora come é, salvo a far rivedere tutta questa materia, qualora il Papa decida diversamente. Viene approvata tale proposta.

Al n. 6, dove si parla di facoltà per il confessore occasionale, furono fatte molte osservazioni in Commissione Centrale, dice il Card. Presidente, chiedendo il parere dei Membri in proposito.

Il Card. Siri: «Le restrizioni poste, per quanto tali, possono sempre essere elasticamente interpretate. Io sarei del parere che il Concilio dicesse soltanto: «I Concili provinciali provvedono secondo le necessità a dare le facoltà *ad bonum animarum procurandum*. È bene che il Concilio non scenda di più in particolari, anche per salvare meglio l'autorità dei Vescovi. Il che vale anche per il n. 6, dove si parla di facoltà delegate dal Parroco. Quindi il n. 5 e il n. 6 possono essere soppressi e al loro posto usare la formula del capitolo secondo (*De potestate Conciliorum Particularium*), dicendo: 'Salvis facultatibus ad audiendas confessiones ab hac Sacrosancta Synodo elargitis, Concilia plenaria vel provincialia ad normas iuris celebrata, alias quoque pro suo cuiusque territorio et iuxta necessitates eiusdem particulares concedere possunt, quas Episcopi in sua dioecesi revocare nequeunt, nisi in casibus particularibus et iusta de causa. A casibus vero reservandis abstineant'».

La proposta piace agli Em.mi Membri. Il Card. Presidente anche l'accetta, facendo osservare che va però sottomesso tutto al S. Padre per l'approvazione.

Sul capitolo terzo (*De peccatis reservatis*) nulla di speciale. Il testo è stato accettato dalla Commissione Centrale — dice il Card. Presidente — e non si hanno proposte di emendamenti. Quanto si riferisce alla riserva «ratione censurae» andrà discussa con la revisione sul sistema penale se e quando ci sarà.

Nessuno ha altre proposte da fare su questo schema, per cui *il Card. Presidente* dichiara chiusa la discussione su di esso. E quindi passa all'esame dello schema seguente.

De Ecclesiae Sacramentis. Il Card. Presidente inizia dicendo che questo schema farà parte del Decreto pro Orientalibus. Al n.I va cambiato il termine « solus minister ordinarius? ».

Il Card. Siri: « Per non dare ansa a dispute, è bene non mutare la dizione del Tridentino. Per quanto sia giusta l'osservazione del Card. Ruffini e del Patriarca Maximos IV, che vorrebbero includervi il concetto della straordinarietà del ministro-sacerdote, è da preferire la formula dello schema, che è quella del Concilio di Trento ».

Si conclude però per l'unione dei due nn. I e II, allo scopo di conservare la formula tridentina e ricordare insieme la prassi orientale.

Ai nn. III e IV si stabilisce di aggiungere la clausola « servatis tamen ad liceitatem servandis ».

Al n. VII *il Card. Siri* osserva essere giusto che ci sia una parità con la disciplina latina, come suggerisce Mons. Šeper. Quindi nessun previlegio agli Orientali, se non è stato concesso ai Latini; cercare di unificare le formule dicendo per lo meno: « Absente Episcopo vel alio qui ex iure Sacramentum Confirmationis administrare potest », o almeno togliere la parte che si riferisce anche ai Latini « latino haud excluso », in modo che resti soltanto un privilegio per i soggetti orientali. Si accetta quest'ultima proposta.

Si suggerisce anche di far presente che nel Decreto degli Orientali non si concedano facoltà che ai latini vengono negate, soprattutto se le facoltà vengono concesse in bonum ministri et non directe in bonum fidelium.

Per il capitolo II è stata ripetuta questa osservazione, insieme con l'altra fatta per il decreto della Commissione dei Sacramenti, dell'opportunità che il Concilio dica soltanto che i Concili Provinciali provvedano a concedere le facoltà necessarie al bene dei fedeli.

Al capitolo III (*De Diaconatu*): nulla da eccepire, trattandosi di prassi orientale, che viene riconosciuta valida in forza di una secolare tradizione.

Il Card. Siri: « La Commissione di origine, se crede, cerchi di attenuare il termine 'hortatur', e così per il termine 'commendatur' della pag. 9 e 10. Si è tutti d'accordo ».

Il Card. Presidente dice quindi che resta l'ultimo capitolo di questo schema da esaminare: si tratta « *De forma canonica celebrationis matrimoniorum mixtorum* » Il testo primitivo è stato in gran parte cambiato dietro le osservazioni della Commissione Centrale. Chiede quindi che altro desiderino gli Em.mi Membri da aggiungere al testo.

Tutti sono d'accordo nell'ammettere che per quanto il testo, come é, possa essere conservato, è opportuno cercare di uniformare le due discipline e non concedere agli Orientali più di quanto viene concesso ai Latini.

Si passa quindi all'esame dell'ultimo schema posto all'ordine del giorno: *De usu linguarum*.

Il Card. Presidente ricorda che questo schema è breve: una pagina, e 8 righe sono di proemio; neppure 20 righe sono di norme. Quattro articoli compongo-

no tutto lo schema. Nella discussione della Commissione Centrale alcuni proposero che la materia, anziché al Concilio, fosse rimandata al Codice. Ma di questo avviso non si è dichiarata la Commissione delle Chiese Orientali, che insiste perché la materia sia presentata al Concilio.

Il Card. Presidente ritiene per il momento che si possa lasciare senza rimandare al Codice la materia preparata dalla Commissione. Del resto è facile prevedere che anche la Commissione Liturgica prenda in esame la questione e la proponga per il Concilio.

Il Card. Siri: «La questione della lingua va vista in senso unitario: ci sono nei vari schemi vari tentativi di cedimento nei riguardi del latino. Quindi bisogna stare attenti, per quanto per gli Orientali ci sia poco da fare, attese le usanze orientali e la loro prassi, e la costanza nel conservare usi e previlegi. Ma bisogna però insistere nel cercare di non far apparire in Concilio diversità di disciplina tra Orientali e Occidentali, anche perché non è giusto instaurare due discipline oggi specie nella stessa materia comune a tutti. Si propone che sia richiesta l'approvazione della Congregazione Orientale prima che le versiones di cui al n. III di p. 6, siano messe in uso. Viene inoltre proposto che si aggiunga la determinazione al n. IV: «...ritus orientalis...» in modo da leggere «ne inconsulto Hierarcha loci ritus Orientalis...».

Non vengono fatte altre proposte.

Il Cardinale Presidente perciò dichiara sciolta la seduta, non essendoci all'ordine del giorno altri schemi da esaminare.

Fatta la preghiera di rito, la seduta è tolta.

SCHEMATA EMENDATA

I

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS

Caput 1

De ministro confirmationis

Communis omnium mater Catholica Ecclesia, sanctificationis filiorum suorum et perfectionis cupida, Sacramentum Confirmationis, in quo Spiritus Sanctus datur «ad robur spiritualis pugnae» et promovetur homo «ad perfectionem spiritualis aetatis» (Sanctus Thomas, *S. Th.*, III, q. 72, aa. 8, 9), omnibus fidelibus semper exhibere curavit, ut in praesenti peregrinatione gratiae augmentum fideique confessionis virtutem habeant, et in coelesti patria maius assequantur gloriae incrementum (*Catechismus Romanus*, P. II, n. 17).

Sacrum Tridentinum Concilium (sess. VII, *de sacr. confirmationis*, can. 3) declaravit ministrum ordinarium huius administrandi Sacramenti esse solum Episcopum; quod haec quoque Oecumenica Synodus iterum declarat ac definit. Omni igitur ope Pastores ecclesiarum ministerium hoc ipsis valde proprium exercere conabuntur, quod pro bono et exspectatione plebis per se ipsi ordinarie administrare tenentur.

Sollicitudo autem matris Ecclesiae, inde ab antiquis temporibus (cf. S. Greg. M., *Epist. ad Ianuarium Episc. Caralitanum*, ML. 77, 696), presbyteris quibusdam imprimis dignitate praestantibus per ministerium Summi Pontificis indulsit, ut, necessitate bonoque fidelium id flagitante, hoc Sacramentum Spiritus Sancti, tamquam extraordinarii ministri conferre valerent ad subveniendum sive infantibus, sive adultis in mortis periculo constitutis, sive illis qui in certis rerum et personarum adiunctis a ministro ordinario sacramentum Confirmationis haud susciperent. Cuius rei argumentum Sanctae Sedis indulta et praescriptiones sunt.[1]

I) Ut maternarum Ecclesiae in filios suos curarum testimonium eluceat novum, auctis dominici gregis necessitatibus, ne plures fideles gratia tanti Sacramenti propria careant, Sacrum hoc Concilium largitur, ut in Ecclesia Latina Sacramentum Confirmationis ministrandi facultate ipso iure gaudeant, etsi episcopali charactere carentes, praeter S.R.E. Cardinales (C.I.C., can. 239, § 1, n. 23; can. 782, § 3), Abbas vel Praelatus nullius, Vicarius et Praefectus Apostolicus, Administrator Apostolicus, qui tamen hac facultate valide uti nequeunt, nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum.

---

[1] Decretum S.C. de Sacramentis, *Spiritus Sancti munera* d. 14 septembris 1946 (A.A.S., v. 38 [1946] p. 349 ss.); Instructio S. C. de Sacramentis d. 20 maii 1934 (A.A.S., v. 27 [1935] p. 11 s.); cf. Decretum S. Congr. de Prop. Fide, d. 18 decembris 1947 (A.A.S., v. 40 [1948] p. 41); Decretum S. Congr. pro Eccl. Orientali, d. 1 maii 1948 (A.A.S., v. 40 [1948] p. 422 s.).

Eamdem facultatem iisdemque conditionibus habent Vicarius Capitularis et Vicarius Generalis, hic autem de speciali Episcopi mandato. Praeterea Concilium derogare non intendit facultatibus sive Cappellanis maritimorum eorumque Directoribus sive Cappellanis navigantium eorumque pariter Directoribus a Pio XII tributis, *durante munere* (A.A.S., v. 46 [1954], p. 250, III, 9 et pp. 416-417, II, 1° et 2°; A.A.S. v. 50 [1958] P. 381, 29, 1° et 2°).

II) Pro iis qui in mortis periculo sunt constituti, facultas conferendi sacramentum Confirmationis conceditur sequentibus presbyteris:

a) parochis intra limites proprii territorii paroecialis;

b) vicariis paroecialibus, qui locum parochi tenent in omnibus, quae ad animarum curam spectant, necnon missionariis emigrantium quibus curam animarum in propria dioecesi locorum Ordinarii commiserint (S. Congr. Consist., *Declaratio*, d. 7 octobris 1953, A.A.S., v. 45 [1953], p. 758);

c) sacerdotibus, quibus exclusive et stabiliter commissa sit in certo territorio et cum determinata ecclesia plena animarum cura, cum omnibus parochorum iuribus et officiis;

d) vicariis cooperatoribus paroeciarum de licentia saltem praesumpta parochi;

e) parem habeat facultatem Cappellanus Vicariatuum Castrensium legitime constitutorum, si et in quantum ab Ordinario Castrensi stabiliter pro militibus sit deputatus, durante munere, aut si plures sint stabiliter constituti, eorum primus;

f) in publicis autem valetudinariis vel in hospitalibus infirmorum curandorum aedibus, Ordinarius loci moderatori cappellanorum eiusque substituto ab Ordinario approbato concedere poterit facultatem, qua ille in memoratis valetudinariis domibusve tantum fruatur, sacramentum Confirmationis morientibus administrandi (cf. Ioannes XXIII, *Prima Romana Synodus*, art. 154, 2°);

g) insuper Cappellani navigantium eorumque Directores gaudent facultate *durante munere* hoc sacramentum conferendi cuilibet christifideli in navi versanti, ex gravi morbo in periculo mortis constituto (S. Congr. Consist., *Normae et Facultates*, n. 8, 1°, d. 14 martii 1954, A.A.S., v. 46 [1954], p. 416).

Hae facultates pro bono spirituali eorum qui vita periclitantur, conceduntur, ea lege ut Episcopus dioecesanus haberi non possit vel legitime impediatur quominus Confirmationem per se ipse valeat conferre, nec alius praesto sit Episcopus communionem habens cum Apostolica Sede, licet titularis tantum, qui sine gravi incommodo sacramentum conferre queat. Confirmatio in descriptis adiunctis gratis quovis titulo est conferenda.

Caput 2

De aetate confirmandorum

In Ecclesia Latina sacramentum Confirmationis fidelibus ad septimum circiter annum convenienter administratur (cf. C.I.C., can. 788).

Etiam ante septennium hoc sacramentum conferre licet si infans in mortis periculo sit constitutus, vel ministro id expedire ob iustas causas videatur. Equidem opportunum est et conformius naturae et effectibus sacramenti Confirmationis, pueros ad sa-

cram Mensam prima vice non accedere nisi post receptum Sacramentum Confirmationis, quod est veluti complementum Baptismi et in quo datur plenitudo Spiritus Sancti; non tamen iidem censendi sunt prohiberi quominus ad eamdem Mensam prius admittantur, si ad annos discretionis pervenerint, quamvis Confirmationis sacramentum antea accipere non potuerunt (cf. S. Congregatio de Sacramentis, decr. *Plures petitiones*, d. 30 iunii 1932, in A.A.S., v. 24 [1932], p. 272).

Quodsi Ordinarius loci aetatem confirmandorum differendam esse crediderit usque ad duodecimum circiter aetatis annum, id non nisi ex iustis gravibusque causis fiat oportet, praesertim uberioris ac plenioris catecheticae instructionis ipsius confirmandi.

Caput 3

De patrinis

Iuxta vetustissimum Ecclesiae morem, ut in baptismo, ita etiam in Confirmatione adhibendus est patrinus, si haberi possit (cf. C.I.C., can. 793).

Haec Sacrosancta Synodus Ordinarios loci aliosque animarum pastores hortatur, ut populum fidelem edoceant de munere praestantissimo patrinorum in sacramento Confirmationis, confirmatum videlicet perpetuo sibi commendatum habendi eiusque christianam educationem curandi, praesertim si parentes propriam obligationem negligant vel non adimpleant.

Obligatio patrinorum nititur in cognatione spirituali per validam confirmationem inter confirmatum et patrinum exorta (cf. C.I.C., can. 797).

II

DE SACRAMENTO POENITENTIAE

Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus iudicialis (*Concil. Tridentinum*, sess. XIV, can. 9); et ideo ille iurisdictione in confitentes sibi peccata praeditus sit oportet, quae aut ordinaria aut delegata esse potest (cf. *Conc. Trid.*, sess. XIV, cap. 7).

Ordinaria iurisdictione ad confessiones excipiendas in universa Ecclesia, praeter Romanum Pontificem, potiuntur S.R.E. Cardinales; pro suo quisque territorio Ordinarius loci, et parochus aliique qui loco parochi sunt (C.I.C., can. 873, § 1).

In ministerio apostolico plures alii apti et animarum studio compulsi sacerdotes sint oportet «ut quos Omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat».[1]

Quare, necessariam ad peccatorum absolutionem iurisdictionem, sive ordinariam sive delegatam, Ecclesia quamplurimis sacerdotibus sollicita largitate concedit, prae oculis habitis personarum dignitate atque populi christiani necessitatibus.

Cum vero vitae consuetudines hodiernae celeriter se evolvant, et cum itinera im-

---

[1] S. Gregorius M., in *Evangelia homilia* XXVI, ML, 76, 1200.

praesentiarum cotidie frequentiora evadant, plurimi locorum Ordinarii significarunt facultates audiendi confessiones adhuc extendi oportere, ut facilior et frequentior fidelibus occasio adsit ad poenitentiae sacramentum recurrendi. Huius extensionis necessitas exhibetur in haud paucis canonibus a Conciliis plenariis aut particularibus latis, necnon in conventionibus quas in plerisque regionibus locorum Ordinarii inter se inire voluerunt. Accedit commune votum ut casus Ordinariis reservati perpauci sint.

Haec igitur Sancta Oecumenica Synodus, quod sit huiusmodi exoptatis satis, per sequentia capita statuere decrevit.

Caput 1

De iurisdictione ad audiendas confessiones extendenda

1. *Privilegium Metropolitarum*

Metropolita seu Archiepiscopus qui praeest provinciae ecclesiasticae, gaudet in eadem privilegio audiendi confessiones etiam religiosorum utriusque sexus et absolvendi ab omnibus peccatis et censuris etiam reservatis, exceptis tantum censuris Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatis et illis quae adnexae sunt revelationi secreti S. Officii.

2. *Privilegium Episcoporum*

Ab accepta authentica notitia peractae canonicae provisionis, Episcopi sive residentiales sive titulares gaudent ex iure privilegio audiendi confessiones etiam religiosorum utriusque sexus ubique terrarum, et absolvendi a peccatis, exceptis iis tantum quae Sedi Apostolicae reservata sint, salvis iuribus Episcoporum in propria dioecesi (cf. Ioannes XXIII, *Prima Romana Synodus*, art. 69).

3. *Privilegium sacerdotum*

Sacerdotes omnes peccata sua etiam Ordinario reservata confiteri possunt apud quemlibet sacerdotem, qui nullo canonico impedimento sit irretitus et ab aliquo Superiore competente ad confessiones audiendas approbatus (cf. Ioannes XXIII, *Prima Romana Synodus*, art. 67).

4. *Facultates sacerdotum peregrinantium*

Salvis facultatibus iam concessis sacerdotibus qui iter maritimum aut aëreum arripiunt et directoribus nationalibus Apostolatus maris excipiendi confessiones in locis prope ora maritima suae Nationis (A.A.S. XXXXVI, p. 251, 11; (C.I.C., can. 883; Pius XII, Motu Proprio *Animarum studio*, d. 16 decembris 1947, A.A.S., v. 40 [1948] p. 17), in sacris peregrinationibus aliisve itineribus religionis aut caritatis causa communiter susceptis, sacerdotes eisdem addicti vel quomodolibet in eisdem participantes, dummodo vel a proprio Ordinario vel ab Ordinario loci in quo eisdem adiunguntur vel etiam ab Ordinario cuiusvis loci per quem in itinere transeunt facultatem rite acceperint confessiones audiendi, possunt, toto itinere expeditioneve, quorumlibet fidelium

secum itinerantium et eorum qui ipsis confiteri petant confessiones excipere, eosque absolvere etiam a casibus Ordinario loci reservatis (cf. Ioannes XXIII, *Prima Romana Synodus*, art. 65).

5. *Facultates confessoris occasionalis*

Sacerdos ad confessiones excipiendas ab aliquo loci Ordinario approbatus, nec canonice impeditus, etsi in loco quo versatur facultate confessiones audiendi careat, valide et licite, etiam a peccatis Ordinario reservatis, absolvere poenitentes potest qui eidem confiteri petunt, si difficilis sit recursus ad loci Ordinarium, nec praesens sit alius sacerdos in loco approbatus, vel, si adsit, poenitentes eidem confiteri nequeant vel recusent.

In iis adiunctis, idem sacerdos confessiones audire potest aliarum quoque personarum, quae ad eundem forte accedant.

6. *Facultates a parocho delegatae*

Parochi et ii qui parochorum nomine in iure veniunt, facultatem audiendi confessiones in proprio dumtaxat territorio concedere possunt sacerdotibus ab aliquo Ordinario loci ad confessiones excipiendas approbatis nec ullo canonico impedimento correptis, non ultra octo integros dies, non computato die concessionis.

Caput 2

De potestate conciliorum particularium

Salvis facultatibus ad audiendas confessiones ab hac Sacrosancta Synodo elargitis, Concilia plenaria vel provincialia ad normam iuris celebrata, alias quoque pro suo cuiusque territorio et iuxta necessitates eiusdem particulares concedere possunt, quas Episcopi in sua dioecesi revocare nequeunt, nisi in casibus particularibus et iusta de causa.

A casibus vero reservandis abstineant.

Caput 3

De peccatis reservatis

Haec Oecumenica Synodus affirmat iterum potestatem Episcoporum reservandi sibi casus (*Conc. Trid.*, sess. XIV, cap. 11), limitando nempe inferioribus absolvendi potestatem et ad suum avocando iudicium quaedam peccata.

In mentem quoque revocare voluit verba Concilii Tridentini: «Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus, absolverentur» (sess. XIV, cap. 7).

Extraordinarium hoc remedium ad insolitum publicum vitium extirpandum aut collapsam forte christianam disciplinam instaurandam perstringendum est (cf. *Instructio S.S.C. S. Officii*, d. 13 iulii 1916, n. 2, A.A.S., v. 8 [1916] p. 313).

Non, enim, in eo consistit quod fideles a peccatis absterreantur quorum absolutio-

nem noverint difficilem, siquidem temporibus nostris absolutio fere semper est impertienda, si peccator debite poeniteat. Reservationes potissimum valent ut fideles a peccatis arceantur quorum specialem malitiam et gravitatem inde saltem percipiunt quod reservata sint iudicio Superiorum, ita ut eorum absolutio non nisi ab eis detur aut saltem de eorum facultate.

Experientia vero satis comprobavit, reservationes peccatorum, si debitam mensuram et modum excedant, in animarum perniciem potiusquam in earum utilitatem vergere posse (cf. *Instr. S.S.C. S. Officii*, 1. c.).

Ideoque, attentis desideriis SS. Congregationum, Episcoporum et Superiorum Religiosorum Concilio Oecumenico expositis, haec Sancta Synodus censuit peccata ratione sui vel censurae reservata ulterius esse restringenda.

Quod ad reservationes Episcoporum attinet, ne plus quam duo peccata sint in dioecesi reservata, neve in vigore maneant ultra triennium, nisi Episcopus ob speciales rationes prorogandam reservationem esse censuerit.

Nota. Circa reservationes autem peccatorum ratione censurae, Commissio de disciplina Sacramentorum censuit quaestionem integre tractari non posse, nisi totum systema poenale Ecclesiae examini subiiciens.

At tale examen competentiam huius Commissionis excedere visum est; quin etiam alias Commissiones propriam competentiam hac de re potiori forte titulo affirmare posse.

Cum autem reformatio iuris poenalis ecclesiastici maxime in votis habeatur, Commissio desiderium expressit, ut Commissio Centralis illi providere ne dedignetur iuxta formam et modum quem aptiorem esse crediderit.

III
DE ECCLESIAE SACRAMENTIS

I – De ministro sacramenti s. chrismatis

Sancta Mater Ecclesia de bono spirituali filiorum suorum semper sollicita, nihil umquam omisit, ut Christifideles sacro Baptismatis lavacro regenerati, gratia Sacramenti Chrismatis roborentur, qua donorum Spiritus Sancti participes ad vitam christianam perfectius ducendam et aeternam salutem securius assequendam. Quare, quamvis Episcopus isque solus sit minister ordinarius huius Sacramenti (Eugenius IV, *Exultate in Deo* in Conc. Florentino, 22-XI-1439; Conc. Trident., sess. VII: *De Confirmatione*, can. 3), notum tamen est in Orientis partibus ab antiquo praxim invaluisse, ut etiam simplices presbyteri Chrismate per Episcopum confecto, hoc Sacramentum in collatione Baptismi suis fidelibus ministrarent, adhuc et ministrent. Huius praxis testes sunt Sancti Patres, qui Orientalem Ecclesiam sua doctrina et sanctitate illustrarunt; et ipsi Pontifices Romani, qui non semel illam disciplinam in bonum fidelium sua Apostolica Auctoritate confirmare dignati sunt; quamvis, ubi maius Ecclesiae animarumque bonum id postulare visum est, Romani Pontifices non dubitaverint illam facultatem presbyterorum orientalium pro determinatis locis aut limitare aut etiam penitus revocare. Hanc igitur praxim haec Sancta Oecumenica Synodus iterum sollemniter approbat et confirmat. Monetque autem presbyteros hac facultate donatos, ne modum excedant; memi-

nerint se in administratione huius Sacramenti extraordinarios tantum esse ministros, qui tam venerandum Sacramentum conferre valent nonnisi per Supremae Auctoritatis Ecclesiae concessionem, et intra limites in praesenti Decreto definitos.

Haec Sancta Synodus maxime exoptat, ut Christifideles hoc Sacramentum a Christo Domino nostro institutum magni aestiment omnesque, quantum fieri possit, eiusdem gratia muniantur, qua signati et firmati per plenitudinem donorum Spiritus Sancti succrescant tamquam nova creatura in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Quod ut efficacius obtineatur, et ne fideles tanto bono priventur, necessarium visum est opportuna illa adhiberi media, quibus disciplina de Chrismatis administratione nostri temporis necessitatibus et conditionibus, in quibus plerique fideles orientalium rituum versantur, sit accommodata. Quare haec Sancta Oecumenica Synodus, bonum spirituale omnium cuiusvis orientalis ritus Christifidelium maxime exoptans, quae sequuntur pro Ecclesiis Orientalibus dignata est decernere:

I) Episcopus est solus minister ordinarius Sacramenti Chrismatis. Iuxta traditionalem disciplinam orientalem, presbyter etiam illud administrat, chrismate a Patriarcha vel Episcopo benedicto, forma in unoquoque ritu orientali probata adhibita.

II) Presbyter orientalis hoc Sacramentum Chrismatis omnibus fidelibus cuiusvis ritus, latino haud excluso, valide confert, servatis tamen ad liceitatem servandis.

III) Presbyter latinus, qui indulto vel facultate hoc Sacramentum conferendi gaudet, etiam fidelibus cuiusvis ritus orientalis illud valide administrat, servatis ad liceitatem servandis.

IV) Presbyter orientalis, nisi iure particulari aliud caveatur, Sacramentum Chrismatis una cum Baptismo conferat. Separatim a Baptismo, Chrismatis Sacramentum ne administretur nisi de mandato Hierarchae loci, salvo iure particulari.

V) In periculo mortis, presbyter cuiusvis ritus orientalis facultate gaudet administrandi Chrismatis Sacramentum fidelibus cuiusvis ritus sive cum Baptismo, sive etiam separatim.

II – De ministro sacramenti poenitentiae

Sacramentum Poenitentiae, misericordia Domini Nostri Iesu Christi institutum, potestate data apostolis discipulisque ligandi et solvendi in coelis et in terra, Sacramentorum unica et universalis dispensatrix Ecclesia, numquam cessavit peccatoribus poenitentibus dispensare, eadem ducta misericordia. Ne tamen Sacra indigne tractarentur, sive ex humana fragilitate sive ex ministrorum negligentia, Sancta Mater Ecclesia potestatem hanc quibusdam normis et regulis circumsaepsit, earumque curam Hierarchis commisit.

Aetate nostra, novis exsurgentibus necessitatibus et difficultatibus, Ecclesia Dei meliore qua potest mensura ac materna sollicitudine providere cupit, attenta praesertim illa hominum hinc inde cursitantium per orbem terrarum conditione et quidem considerato ministrorum Sacrorum insufficienti numero.

Ad hunc finem, Sacrosancta Oecumenica Synodus de Ministris Sacramenti Poenitentiae, penes Ecclesias Orientales, sequentia statuere opportunum censuit:

I) Ad confessiones sacramentales excipiendas potiuntur:

A) Ordinaria iurisdictione:

1. pro universa Ecclesia, praeter Romanum Pontificem, S.R.E. Cardinales et Patriarchae;

2. pro suo quisque territorio, ad normam iuris: Archiepiscopi, Metropolitae, Hierarchae locorum, parochi aliique qui loco parochorum sunt;

3. pro suis subditis, ad normam statutorum, Superiores religiosi exempti.

B) Delegata a iure iurisdictione:

1. pro universa Ecclesia: omnes Episcopi, titulares quoque;

2. omnes Presbyteri, in determinatis casibus, iuxta articulos qui sequuntur.

II) Ut ulterius provideatur necessitatibus Christifidelium, statuit Sacrosancta Oecumenica Synodus, ut:

1. Confessarii a proprio loci Hierarcha sine ulla restrictione approbati, valide ac licite absolvere possint omnes fideles, cuiusvis ritus, in patriarchatibus, archiepiscopatibus, metropoliis, eparchiis vel exarchiis.

2. Extra autem haec territoria facultas haec limitetur ad fideles proprii ritus.

3. Ubi facultas, de qua supra, habitualiter exercetur, certiorari debet, ad liceitatem, Hierarcha loci.

4. Curent tamen locorum Hierarchae, ne iurisdictionem hanc sacerdotibus delegent, nisi de eorum idoneitate ipsis sufficienter constiterit ad normam praescriptam Synodorum particularium. Qui vero sacerdotes eam receperunt, dignos se tantae potestatis monstrare satagant.

III) 1. Sacramentalis confessionis proprius locus est ecclesia, vel oratorium publicum aut semipublicum.

2. Confessarii cuiusvis ritus non adscripti servitio alicuius ecclesiae vel oratorii, nequeunt ibi licite audire confessiones, nisi cum licentia, in casu urgenti praesumpta, rectorum horum locorum.

IV) Sacerdotes omnes maritimum, aëreum, ferreum vel aliud quodque iter arripientes, dummodo a proprio Hierarcha facultatem rite acceperint confessiones audiendi, possunt, toto itinere, quorumlibet fidelium secum itinerantium confessiones excipere in navi, aëreo vel curru quocumque, quamvis in itinere transeant vel etiam aliquamdiu consistant in locis diversorum Hierarcharum iurisdictioni subiectis.

V) Quilibet sacerdos ad confessiones approbatus, transiens per loca ubi catholicus sacerdos deficiat, potest confessiones audire fidelium qui ad ipsum accesserint.

VI) Licite, nulla requisita licentia Hierarchae loci, confessarii legitime approbati absolvunt fideles diversi ritus, etiam latini, in aegritudine versantes, qui postulent apud ipsos confiteri.

VII) In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus, salvis praescriptis iuris de complicibus et censuris.

VIII) Ne fidelium libertas coarctetur vel bona dispositio pessum eat, quilibet sacerdos ad confessiones audiendas approbatus potest confessiones excipere cuiuscumque fidelis, ubique terrarum, si ab eo ad personam requisitus fuerit.

III – De diaconatu permanenti

« Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi, et ministerio verbi instantes erimus » (*Act.* 6, 2-4). Hisce verbis diaconorum permanentium in Ecclesia quodammodo data fuit origo et adsignatum munus. Diaconis Ecclesia saepe usa est ad opera caritatis ac pietatis promovenda. Orientales praesertim Ecclesias « diaconos... non turpe lucrum sectantes: habentes mysterium fidei in conscientia pura » (*1 Tim.* 2, 8) diu retinuisse et hucusque retinere ad oblationem fidelium distribuendas, ad populum instruendum in fide in ecclesiis et scholis, ad supellectilem sacram curandam, ad quaedam officia divina celebranda, immo et nonnulla Sacramenta ministranda, omnino compertum est.

Cum vero ultimis hisce temporibus Ecclesia ad omnes gentes propagata, de innumeris fere spiritualibus temporalibusque necessitatibus hominum fidelium infideliumque curans, sacerdotum inopiam, magis magisque in dies experitur, magno cum discrimine animarum, placuit propterea huic Sanctae Oecumenicae Synodo ut diaconorum permanentium institutum, secundum antiquas traditiones, in Ecclesiis Orientalibus iterum vigeret. Ad hoc ipsa Synodus hortatur Ecclesiarum Orientalium Christifideles, quos Dominus in messem suam operarios vocaverit, ut, humanis terrenisque postpositis, gratia manuum impositionis roborati, propius ad Dei altaria promoveantur et sacerdotes uti diaconi adiuvent in spiritualibus temporalibusque iuxta antiquas traditiones.

Propterea Sancta haec Oecumenica Synodus sequentia constituit:

I) Plurima dantur argumenta et motiva, praesertim liturgica et pastoralia, pro reviviscendo instituto diaconatus permanentis in Ecclesia Orientali. Commendatur ergo ut Hierarchae locorum hoc institutum permanens restituendum studeant ipsumque revera reviviscere curent, communi tamen consilio Hierarcharum uniuscuiusque provinciae ecclesiasticae.

II) Quod attinet ad coniugatos, ad subdiaconatum vel ad maiores ordines admittendos aut absolute aut cum dispensatione sive Patriarchae sive loci Hierarchae, non autem syncelli, vel etiam ad eosdem ab iisdem ordinibus arcendos, Sancta Synodus Oecumenica nihil innovat circa vigentem in unoquoque orientali ritu disciplinam.[1]

III) Diaconi dissidentes uxorati redeuntes ad Ecclesiam Catholicam, in ritu orientali ministerium sacrum exercere poterunt, iudicio Hierarchae loci.

IV) De aliis in instituto hoc reviviscendo providendi datur facultas Synodis singularum ecclesiasticarum provinciarum vel patriarchatuum.

IV – De forma canonica celebrationis matrimoniorum mixtorum

Sancta Mater Ecclesia, unica Sacramentorum dispensatrix, per Litteras Apostolicas Pii Pp. XII Motu proprio datas (*Crebrae allatae*, 22 febr. 1949), unicam formam celebrationis ad validitatem matrimoniorum statuit, ab omnibus fidelibus rituum orienta-

[1] Motu Proprio *Cleri Sanctitati*, a. 1957, can. 71.

lium servandam, etiam in matrimoniis inter partem catholicam et non catholicam baptizatam (can. 90, § 1, n. 2).

Cum vero non raro contingat, praesertim in regionibus Medii Orientis, ut cum praedictae legis, observantia incommoda quaedam non levia coniungantur, quae ipsam validitatem matrimoniorum pessumdant et domesticam pacem non modice perturbant, remedium adferre censuit Sancta Synodus ad consulendum matrimoniorum sanctitati et firmitati.

Ad praecavenda igitur matrimonia invalida christifidelium rituum orientalium, qui cum acatholicis baptizatis contrahunt et ad consulendum domesticae paci ac nuptiarum sanctitati atque firmitati, Sancta Mater Ecclesia — rite prius obtenta dispensatione ab impedimento mixtae religionis, praestitis cautelis ad normam iuris saltem a parte catholica quae sese sincere paratam declarat ad illa fideliter praestanda quae poterit ut proles catholice baptizetur et educetur, et ceterum onerata conscientia eorumdem christifidelium ad observandam fideliter disciplinam canonicam de communicatione in sacris cum christianis orientalibus non catholicis — omnibus Ordinariis locorum rituum Orientalium, exceptis Syncellis sine mandato speciali, concedit facultatem dispensandi proprios subditos a forma canonica matrimonii in mixtis nuptiis contrahendis, si pars acatholica nequeat suaderi ut se competenti parocho sistat, et timendum sit ne partem catholicam sibi adhaerendum adigat si praescriptum de servanda forma urgeretur in casu.

IV
DE USU LINGUARUM VERNACULARUM IN LITURGIIS

Romani Pontifices, quibus sollicitudo omnium Ecclesiarum a Domino fuit commissa, Ecclesiarum Orientalium ritus sartos tectosque custodientes, admodum laudaverunt et probaverunt usum linguarum quibus Orientales in suis Liturgiis laudes Deo tribuunt. Ecclesia enim Dei, quae a Divino suo Conditore mandatum accepit docendi omnes gentes (*Matth.* 28, 19), quaeque die Pentecostes, teste Petro et Apostolorum collegio, Parthos, Medos, et Aelamitas, et qui habitant Mesopotamiam, Iudaeam, et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Iudaeos quoque, et Proselytas, Cretes et Arabes audivit loqui suis quisque linguis magnalia Dei (*Act.* 2, 9-11), numquam iam oblivisci potuit, laudare fas esse Dominum non una vel tribus tantum, sed linguis omnium gentium. Quae doctrina saeculorum decursu praxi quotidiana probata, illam in una Ecclesia Christi rituum varietatem effecit, qua Ecclesia Christi unitas non solum ullomodo vulnus passa est, sed magis refulsit in maius bonum animarum maioremque gloriam Dei. Eadem proinde praxi sollicitudineque ductus, Pius Pp. XI, rescripto quodam dato, noluit restringere Orientalium facultatem illas adhibendi in Liturgiis linguas, quas magis opportunas ad maius bonum animarum procurandum aestimarent (20 febr. 1929).

Proinde Sancta Oecumenica Synodus, doctrinam hanc et praxim comprobare percupiens, Orientalibus omnibus Ecclesiis ius hoc consuetudinarium confirmat, et Patriarchis supremisque singulorum rituum ecclesiasticis auctoritatibus ius id moderandi committit. Omnes tamen hortatur, ne abusus in hoc subrepant et ut semper servetur concordia et ecclesiasticae disciplinae observantia. Rituum enim diversitas et linguarum in Liturgiis celebrandis varietas, mutuae caritati nedum nocere, eorum mutuam aesti-

mationem ita augere debet, ut omnes uno ore et uno corde, in eadem fidei christianae confessione, magnalia proclament Dei. Quod ut fauste feliciterque eveniat, Sancta Oecumenica Synodus sequentia declarare et statuere proponit:

I) A tempore immemorabili Ecclesiae rituum orientalium iure consuetudinario gaudent in celebratione liturgica illas linguas adhibendi quas magis opportunas aestimant ad bonum animarum.

II) Patriarchae cum Synodo vel Supremae cuiusque Ecclesiae Orientalis Auctoritati cum Consilio competit ius approbandi et moderandi huius consuetudinis usum.

III) Versiones textuum liturgicorum in linguam vernaculam, antequam in Liturgia celebranda adhibeantur, adprobationi S. Sedis subiiciendae sunt.

IV) Sacerdos ritus orientalis qui propter bonum spirituale praesentium, in perficiendis sacris, ex parte vel integre linguam adhibere vult diversam ab illa vel ab illis quibus sua Ecclesia traditionaliter utitur, ne inconsulto Hierarcha loci ritus orientalis, quo celebrat, hoc faciat.

SESSIO IV
(2 Aprilis 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 56/SE

E Civitate Vaticana, die 10 febbraio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dai membri della Pontificia Commissione Centrale nelle sedute del gennaio u.s.[1] in vista degli emendamenti da apportare agli schemi *De Deposito Fidei pure custodiendo*.[2]

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II pars II, pp. 284 ss.

[2] *Quaestiones theologicae. Schema constitutionis de deposito fidei pure custodiendo.* Prooemium et caput I: *De veritate*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, pp. 8; capita II-III: *De Deo et de creatione,* 1961, pp. 11; capita IV-V: *De revelatione et de progressu doctrinae*, 1961, pp. 19; capita VI-VII: *De ordine naturali et supernaturali. De spiritismo et novissimis*, 1961, pp. 12; capita VIII-IX: *De peccato originali et de monogenismo*, 1961, pp. 12; caput X; *De sorte infantium absque baptismo decedentium*, 1961, pp. 12; caput XI: *De satisfactione Christi*, 1961, pp. 7: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars II, pp; 279-281, 303-307, 320-330; 347-351, 366-372, 389-395, 412-415; vol. III, pars I, pp. 54-89.

Secondo le disposizioni già comunicate all'Eminenza Vostra con lettera del 4 dicembre 1961, n. 9/SE, questa Sottocommissione desidera sapere quali degli emendamenti proposti siano da accogliere ed i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine entro il corrente mese.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le Sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo umil.mo
servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Alfredo OTTAVIANI
Presidente della Pont. Commissione Teologica
Preparatoria del Concilio Ecum. Vaticano II

ADNEXUM

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis diebus 20-22 ianuarii circa schema constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

Observationes generales in totam Constitutionem

I) Animadversio praevia super indolem generalem Constitutionis a Commissione Theologica propositae.

Fides nostra catholica nullum alium fundamentum habet nisi verbum Dei, nobis authentice transmissum per libros Veteris et Novi Testamenti et Traditionem Ecclesiae, Spiritu Sancto afflante et illuminante.

Sicut definivit Concilium Vaticanum I, adhaesionem firmam praestare debemus «ad omnia revelata ut vera, non propter intrinsecam rerum veritatem, naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli, nec fallere potest».

Miror ergo quod in septem fasciculis de deposito Fidei pure custodiendo, nobis propositis, recursus semper habeatur argumentis rationalibus e theologia, imo et de mera philosophia (v.g. probationes existentiae Dei) deprompitis, potius quam revelationi divinae referatur.

Deplorandum mihi etiam videtur quod nihil dicatur de splendido deposito illo quod pure custodire debemus, sed solum exponantur errores qui illud maculare immineant. Melior erat via a primo Concilio Vaticano commendata, quando dicebat «salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus... damnatis».

Longe a me quod negare vel minuere velim valorem obiectivum synthesis rationalis quam elaboraverunt theologi catholici, sed mihi dicere liceat quod non talis sit ut alliciat, sed magis repugnet mentibus eorum qui formati sunt in aliis scholis aut aliam philosophiam profitentur.

E contra, si expositionem doctrinae nostrae recapitulemus a fonte Scripturae, ex qua nobiscum hauriunt aliae Ecclesiae christianae, et si ostendamus quomodo, Spiritu Sancto illuminante, authentica Traditio nostra explicitam reddidit et etiam ditavit, in sensu Deo accepto, doctrinam revelatam, via esset largius aperta ad conciliationem mentium et cordium.

Quapropter enixe peto quod Constitutio, de qua nunc agitur, incipiat per capitulum quo explicite proclamaretur fides nostra: fides erga verbum Dei in Veteri et Novo Testamento conscriptum; fides erga revelationem quam Deus ibi facit de Seipso, tanquam Ens Supremum, vivens et infinite perfectum et etiam trinum; fides erga conditionem hominis peccatoris; fides erga promissionem salutis, cuius realisatio toto decursu historiae parata est, et excellentius per Redemptionem quae est in Christo Iesu unico Salvatore, consummata est; et fides in revelatione definitiva quae per Filium Dei et Apostolis eius, completa nobis tradita est.

Capitulum istud lumen proiceret super totum progressum doctrinalem quem, vi Traditionis, Ecclesia a Iesu Christo fundata, paulatim eduxit sub auctoritate Supremorum Pontificum et Conciliorum Oecumenicorum, organorum legitimorum Infallibilitatis suae. Locum daret etiam ad denunciandos omnes errores in schema citatos. Sed adversus illos errores, doctrina Fidei, in sua realitate positiva et sua splendida amplitudine sic praesentata, facilius adhaesionem obtineret fidelium, qui non eam satis cognoscunt, et christianorum separatorum qui pro motivis, saepe hodie antiquatis, steterunt in via et extra unitatem erraverunt.

Certe Ecclesia curam habere debet ut depositum fidei pure custodiat, sed non mimus satagere debet ut depositum sibi commissum omnibus hominibus communicet. (Liénart, cui consentiunt Tisserant, Masella, Copello, Alfrink, Larraona, Bea, Perrin, Suhr, Gut).

II) Schema Constitutionis dogmaticae «De deposito fidei pure custodiendo» non videtur maturum. Loquitur de multis et diversis rebus et magis negative quam positive, interdum verbis, quae adversarios offendi possunt; ideo aptum non videtur ad alliciendos adversarios vel fideles aedificandos. Loquitur de rebus mere philosphicis relinquens tramitem Conciliorum antecedentium. Saepius repetit iam dicta et melius dicta in Tridentino et Vaticano I. Loquitur de quaestionibus modernis in re naturali, sed summarie, quin ostendatur auctorem funditus studuisse problemata ex scientiis naturalibus hodiernis promanantia.

Quoad formam deest fluxus idearum et linguae. Quapropter Constitutio, ut iacet, non videtur correspondere intentionibus Sanctissimi Patris nostri Ioannis XXIII et funditus retractari debet, donec Sanctissimo possit proponi, ut de ea agitetur in Concilio (Frings, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Copello, Alfrink, Bea, Perrin, Suhr, Gut).

III) In quibusdam defectus non parvi momenti inhaerere videntur, quos modo generico ita resumere velim, remedia quaedam simul indicando:

1. *Indoles Constitutionis est aliquomodo nimis negativa.* Aliquoties late errores exponuntur, iam in aliis magisterii documentis, uti videtur, sufficienter damnati. Unde reducatur, quantum fieri potest, eorum numerus et indicentur potius errores tantum fundamentales. Expositiones sunt saepe tam negativae, ut obscurari aliquomodo seu negligi videantur veritates fidei positivae. Quorum intellectus nempe necessario praesupponitur, ut etiam reprobationes plene intelligantur, non solum a catholicis, sed etiam a fratibus separatis, id quod certe a nobis omnibus exoptatur.

2. *Nonnullae partes nimis philosophicae esse videntur.* Sane elementum philosophicum in omni enuntiatione theologica nequaquam neglegi potest. Videtur tamen elemento mere philosophico nimium pondus in tota Constitutione attribui. Desiderantur enim et quoad expressionem et quoad contentum ea quae in Fontibus Revelationis de actu vitali, totali, concreto hominis fidelis inveniuntur.

Tali modo maius habebitur aequilibrium inter rationis capacitatem servandam et dominium gratiae Salvatoris inculcandum, quod optime respondet textibus S. Scripturae et Traditionis, imprimis etiam S. Synodi Vaticanae II.

In his rebus tanquam principium dirigens illud sumi posset, quod nunc in Capite VI (nn. 36 et 37) stabilitur, scilicet unicum dari de facto finem, nempe supernaturalem, quippe qui finem naturalem ut perfectibile in perfecto continet, et quidem ita, ut fine supernaturali amisso nec naturalis hominis perfectio remaneat. Talis doctrina, si cohaerenter applicetur, monstrat, omnem realitatem et omnem hominem, immo omnem actum humanum aliquo modo semper specificari ab ultimo fine supernaturali, i.e. omnia ad Christum Dominum relationem habere (sive positive, sive privative), quod quidem plane Fontibus Revelationis correspondet (scilicet: universa in Christo condita, *Col.* 1, 16; recapitulatio omnium in Christo; voluntas Dei salvifica universalis, *1 Tim.* 2, 1-7).

3. *Ne damnentur doctrinae, de quarum sensu recte intelligendo et cum fide componendo, adhuc est discussio* inter theologos vere catholicos, exempli gratia de sorte infantium sine baptisma decedentium.

4. *Desideratur, ut doctrinae in diversis capitibus propositae magis in unitatem internam redigantur.* Quaerenda omnino est alia materiae tractatae distributio. Procedi secundum historiam revelationis et salutis, in cuius centro Christus, Verbum Incarnatum, stat, et cuius historiae valor in n. 18 iam inculcatus est. Hoc modo etiam reprobationes errorum organice in Constitutione inseri poterint.

Liceat proponere hic schema alicuius novae dispositionis, minime uti schema omni ex parte perfectum, sed potius ut aliquod « schema laboris » ulterius perficiendum.

In prooemio imprimis dicatur, Concilium velle opem ferre exigentiis nostrae aetatis et homines adiuvare, ut Deum Patrem in Christo Domino sese revelantem quaerant et sine errore inveniant.

Tunc in novo quodam capite fundamentali (« fundamentum theologicum ») monstretur salutem, pacem, problematum solutionem nobis datam esse a Deo misericordi et omnipotenti in Christo Domino, qui est « lapis », « qui factus est in caput anguli » et praeter quem «non est in alio aliquo salus » (*Act.* 4, 11, sq.).

Post hoc caput materia Constitutionis apte per sequentem triplicem considerationem Christi distribui poterit: Chiristus ut Filius Patris; Christus ut Ipsa Veritas; Christus ut Salvator mundi.

Christus est Filius Patris: *a*) Verbum, per quod Deus omnia creavit (*Io.* 1, 2), hucusque cap. III: De Creatione; *b*) Filius, ad cuius filiationem adoptione participandam gratuite nos vocati sumus, hucusque cap. VI: de fine supernaturali.

Christus est Ipsa Veritas (*Io.* 14, 6): *a*) in qua plena Patris revelatio habetur, hucusque cap. IV: De Revelatione; *b*) ad quam veritatem suscipiendam ipsa ratio humana miro modo apta est, cum sit de se veritatis qua talis capax, hucusque cap. I: De Veritate; *c*) cuius Revelationem (positivam nempe VT et NT) praecedit (tamquam praeparatio quaedam) manifestatio Dei in operibus creationis, hucusque cap. II: De Deo; *d*) quae veritas ab Ecclesia vivo magisterio inspirante Spiritu Sancto conservatur, profundius penetratur et hominibus omnium regionum ac temporum annuntiatur hucusque cap. V: De progressu doctrinae.

Christus est Salvator mundi: *a*) Novus Adam reparans praevaricationem primi Adami — huc spectant quae in cap. VIII de peccato originali et in cap. IX de Monogenismo dicuntur; *b*) perficiens opus redemptionis morte et resurrectione sua, quod continet aspectum satisfactionis hucusque cap. XI; *c*) in gloria apparíturus die novissimo ad consummandam historiam salutis, hic inserantur, quae in capite VII dicuntur. Omnia capita praeiacentis Constitutionis in hoc humiliter commendato schemate continentur praeter cap. X (De sorte infantium sine baptismo decedentium), de quo capite loco competenti sermo erit.

Mutationem profundam modo proposito vel modo simili peragendam omnino necessariam duco. Aliter nempe non videtur, quomodo Constitutio praeiacens accipi possit, nec videtur, quomodo gravibus Ecclesiae necessitatibus necnon intentioni Summi Pontificis de Concilio Oecumenico imminenti correspondeat. In decursu historiae Ecclesiae nonnumquam tales revisiones schematum conciliarium iam occurrerunt. Rationes graves allatae etiam nunc suadent laborem denuo suscipiendum (Döpfner, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Copello, Valeri, Alfrink, Bea, Perrin, Suhr, Gut).

IV) 1. Exoptandum profecto est, cum quippe perutile appareat, Sacram Vaticanam Synodum II quaedam expendere eaque praecipua catholicae doctrinae capita, in quibus plures ex hodierna hominum consortione errare misere contingit, sive quod ad ipsa doctrinae enuntiata sive quod ad vitae individuae seu socialis attinet.

2. Verumtamen oportet Patrum ad Concilium convenientium investigatio veritatisque definitio, praeter praeceptorum propositionem, singulorum hominum seu coetuum mentem, uti re palam fit, congrue edicat.

3. Expedit propterea, ut sacrorum Pastorum sollicitudo perspicue pateat ex ipsa sacrae doctrinae explanatione, pascendo dominico gregi apprime accommodata.

4. Quod duplici ratione obtineri quidem poterit, nempe: *a*) sacram explicando doctrinam pastorali modo, adeo ut quaestionum in praesens mortalium animos urgentium solutio exinde clareat atque ab omnibus percipiatur; vel *b*) summatim breviterque sacrae doctrinae interpretationi proprie comparatae certas adiciendo normas, quibus ea doctrinae interpretatio omnium capitum percellat sibique devinciat.

5. Quo vero eiusmodi normae, atque imprimis quae disciplinas attingunt sociales, suos reapse consequantur effectus, necessarium sane est: *a*) perspectum habere dicendi genus, quo diversorum coetuum sodales seu ordinum cives cotidie utuntur (ipsorum cogitandi et colloquendi rationem, disputandi momentum, affectusque motus); *b*) incepta perpendere quorum gratia istiusmodi coetus seu ordines admoventur ac potis-

simum causas, quibus plurimi ex operariorum ordine non modo marxismi, verum etiam laicismi, naturalismi, scientismi atque existentialismi, quos vocant, afficiuntur; *c*) peculiariter dignoscere qui sint horum coetum seu ordinum recidentes motus ad religionem, praesertim christianam et catholicam Ecclesiam spectantes.

6. Quapropter non modo in veritatis recte declarandae rationem incumbere Sacrae Synodi Patres necesse erit, sed etiam in omne genus impedimenta depellenda quae ab amplectenda Servatoris Christi doctrina hominum mentes distinent.

7. Non agitur quippe, ut plane constat, de enervanda veritatis essentia deque eius luce utcumque infuscanda, neque de praesenti rerum morumque condicione nova fingenda doctrina; at potius de legitima ratione habenda seu animorum status cuiusque ordinis viatorum seu singularum removendarum difficultatum, quae matrem Ecclesiam cum suis in terrarum orbe filiis coniungi adhuc praepediunt.

8. Quod quidem ad nostrae aetatis errores penitus dignoscendos efficaciterque refellendos perducit.

Ut nemo certo ignorat, huiusmodi errores raro ex intellectus depravatione ortum repetunt. Saepenumero iidem ex humani spiritus necessitatibus ac legitimis desideriis, quibus tempestivo tempore haud satis factum est, pariuntur in iisque fulmentum reperiunt suum.

Ideoque ad serpentes nostri temporis errores penitus repellendos, legitimis hominum exspectationibus occurrere omnibus viribus connitendum est.

9. Hisce explendis necessitatibus opportuna praesto esse remedia non est dubium. Ut ante actis saeculis, ita impraesentiarum Sponsa Christi prae se fert quae aberrantibus hominibus necessaria sunt, ut in rectum salutis tramitem se conferant.

10. Verum quidem est — id non sine animi dolore advertitur — haud pauci ex hodierna societate viri vel mulieres Ecclesiae praecepta aut detrectant aut ab eis servandis penitus abhorrent. Huius rei tres reperiuntur causae, videlicet: *a*) quia sacrae doctrinae interpretatio populi captui haud conveniens exhibetur, quasi de re ageretur quae ab eius vitae ratione disiunctum esset; *b*) quia eiusdem doctrinae expositio genere dicendi concipitur a nostri temporis cogitandi modo aliquatenus aliena; *c*) quia multorum christianorum cotidiana vitae ratio a doctrinae quam profitentur praeceptis miserandum in modum dissona geritur;

11. Paucis, quaestiones a Commissione Theologica examinatae, plane cumulateque explanatae sunt: quae de iisdem quaestionibus enuntiantur capita, sacrarum disciplinarum veluti tractatus seu compendia apparent. Si quid ipsa deficit, est quippe pastoralis forma, qua cotidianis christifidelium necessitatibus prolatas veritates congrue nectent (Dell'Acqua).

V) Certo veritates in periculo positae debent clare enuntiari et inculcari, sed ita ut convincentur et allicientur etiam quaerentes Deum extra Ecclesiam stantes (Gut).

VI) *a*) In diversis partibus huius Constitutionis de Deposito Fidei pure custodiendo saepius quaedam philosophica enuntiantur, quae valde stricte cum quadam schola philosophica determinata coniunguntur.

De ista schola philosophica determinata nihil malum dicere vellem. Econtra. Insuper plene assentio si Ecclesia determinatam philosophiam in suis scholis aliis philosophiae formis anteponit, et desiderat ut omnes sacerdotes ista philosophia imbuantur.

Sed alia quaestio est, an Ecclesia in suis declarationibus doctrinalibus se cuicumque philosophiae determinatae ita arcte coniungere debeat.

Ecclesia debet fidem et doctrinam evangelicam praedicare, non quandam philosophiam. Non sum philosophus, sum simplex exegeta, biblista. Sed ut talis scio in Vetere et in Novo Testamento doctrinam revelatam praedicari alio modo cogitandi humano — dicamus alia philosophia — quam philosophia perennis.

Nec S. Paulus in suis epistolis, nec Ioannes in suo Evangelio, nec ipse Christus Dominus erant philosophia illa imbuti.

Et nonne Ecclesia doctrinam evangelicam sic praedicare debet ut cum philosophia quae veritatem evangelicam sartam tectamque conservat, enuntiari queat.

In nostro tempore in quo praedicatio evangelica cum tot culturis diversis componi debet, hoc mihi videtur magni esse momenti. Ideoque rogare vellem ut Constitutio quibusdam philosophis vere peritis e diversis scholis proponatur ut de istis rebus Commissioni Centrali votum dent.

b) In diversis huius Constitutionis paragraphis sermo est de scientiis hodiernis. In genere paragraphi istae de scientiis hodiernis parvo cum gaudio loquuntur et magno cum timore de erroribus, quae ex istis scientiis oriri possint. Ideoque Constitutio in istis rebus impressionem facit sat negativam.

Mallem ut Constitutio — quin oculos claudat relate ad errores reales aut possibiles — tamen aliquomodo laudet conatus scientificos tot hominum honestorum qui cum sua scientia et suis investigationibus saepe valde laboriosis fidei catholicae et Ecclesiae sincera intentione servire volunt. Ecclesia in Concilio proximo non faciat impressionem ac si scientiae esset inimica (Alfrink, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Meyer, Larraona, Bea, Perrin, Suhr).

VII) 1. Admirationem certo movent Schemata a Commissione Theologica praesentata, tam soliditate et amplitudine doctrinae, quam ex accuratissima et clara qua proponuntur forma, et pariter ex documentis allegatis quibus ipsa declarantur et vindicantur.

2. Aliqua non immerito quaeri sincere et humili mente possunt ex quibus scopus Schematum clarior evadere debet et criterium fieri securius ad animadversiones si quae faciendae obvenerint redigendas.

3. Haec fere quaestiones sunt: an Decreta omnia et integre tamquam stricte dictam infallibilem doctrinam continentia proponantur? An canones redigendi erunt in quibus doctrina definienda perstringetur? Quanam theologica censura vis et vigor Decretorum generalis fulcienda est?

4. Quoad notas, documentationis seu indicationis etc. causa appositas, ut ipsae nunc sunt, conservabunturne, vel ex adverso perstringentur et, relicta forma polemica, ad ea circumscribentur quae textum confirmant vel fundant? (Larraona).

Prooemium et cap. I: De veritate

Observationes generales

I) Desideratur: *a*) redactio magis theologica et positiva; *b*) ut sit minus abundans et prudentior in rebus quae ad philosophiam spectant, praesertim in nn. 3-4-5; *c*) ne timeat tamen ea affirmare quae omnino coniunguntur cum revelatione et sine quibus re-

velatio nec intelligi posset sufficienter et quidem certo ac sine evolutione ipsius dogmatis. Semper retinendum est non esse duas veritates. Siri, cui consentiunt Montini, Di Jorio, Larraona, Verwimp, Jelmini, Janssens).

II) Adspectus positivus doctrinae evidentior fiat (Confalonieri).

III) Adfirmetur doctrina Ecclesiae et relinquantur nomina specifica systematum ratione philosophiae (Di Jorio).

IV) Fides profecto innititur Revelationi divinae quam firmiter tenemus propter auctoritatem Dei Revelantis.

Sed mihi persuasum est opportunissime aperte affirmari prima principia verae philosophiae cum quibus fidei rationabilitas, ut ita dicam, arcte coniungitur.

Secus enim ansa praeberetur — saltem indirecte — theoriae perniciosissimae et falsae, fidem a rationis humanae lumine esse plane alienam. Tritum est, etiam apud plures qui catholici dicuntur, aliud esse quod fides exigit, aliud quod ratio expostulat.

Bonum insuper esset, et textus melior fieret, si quadam accurata formula praecipuae fidei veritates iam in Conciliis Oecumenicis praeteritis definitae, hic confirmarentur antequam errores refutentur (Ruffini, cui concordant Masella, Copello, Pla y Deniel, Marella, Larraona, Silva Santiago, Antezana, Bazin, Jelmini).

Art. n. 1

I) Pag. 5, lin. 2. Quum illa expressio «Sancta Vaticana Synodus» pro prima vice appareat, nonne bonum esset si adderetur «secunda», ut statim in initio huius documenti appareat agere de Vaticana Synodo secunda?

Pag. 5, lin. 9. Loco dicendi «de quo rationem reddituri sunt», nonne textus clarior esset, si diceretur: «qui de illo rationem reddituri sunt»?

Pag. 5, lin. 10. Quum agatur de quaestione quae multum nunc agitatur inter theologos, forsitan utile esset si Concilium determinaret relationes quae vigent inter episcopos et Romanum Pontificem in Concilio Oecumenico: utrum tunc consideretur Summus Pontifex ut episcopus tantum, an formaliter ut Summus Pontifex, iam in se infallibilis? (Léger).

II) In prooemio, ut mihi videtur, desiderantur quaedam de influxu sociali religionis (cf. evolutionem in Africa et Asia), quaedam de dignitate et libertate hominis et quomodo religione christiana proteguntur, quaedam de ideologiis hodiernis et quomodo tantum vivunt ex fragmentis religionis (König, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Alfrink, Larraona, Perrin, Suhr).

III) Desideratur, ut perficiatur secundum animadversiones generales. Ut exemplum afferam, pag. 5, linn. 1-8 et 18-27 ita compleri possent, ut totum prooemium sic sonet: Sancta Vaticana Synodus, coram Deo atque Salvatore suo plene sibi conscia est, Ecclesiam a Christo Domino Institutore suo depositum fidei seu thesaurum veritatum revelatarum suscepisse, ut doceat omnes gentes (*Mt.* 28, 19) viam salutis, easque sanctificet et regat in finem suum. Ita sal est terrae et lux mundi (cf *Mt.* 5, 13 sq.). Ad fideliter explendam hanc suam missionem simul diligenter de deposito pure atque intacte custodiendo ut curet necesse est. Annuntiatio veritatum in deposito contentarum eiusque simul custodia non solum sacrum officium est singulorum pastorum, de quo rationem reddituri sunt Domino (cf. *Hebr.* 13, 17), sed maxime toti Episcopatui incumbit,

per Spiritum Christi in unum corpus apostolicum sub Romano Pontifice congregato. Ipse enim Dominus discipulis imponit: «Docete omnes gentes... servare omnia quaecumque mandavi vobis» (*Mt.* 28, 19-20); et Apostolus monet Timotheum: «Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates» (*1 Tim.* 6, 20; cf. *2 Tim.* 1, 14).

Quare S. Synodus, sciens hisce temporibus homines perturbari maxime circa veritates fundamentales existentiae humanae, scil. de origine, natura, fine vitae humanae et de aditu inveniendo ad Deum et intimam propriam felicitatem ipsosque fideles aliquoties ab anxietatibus tangi et plura spargi errorum semina, quibus multi sacram doctrinam non iam sustineant, sed a veritate auditum avertentens, ad fabulas convertantur (cf. *2 Tim.* 4, 4), ut suo officio religiose satisfaciat et homines temporis praesentis Deum et Filium eius Unigenitum quaerere et invenire adiuvet, in capitibus sequentibus ex deposito sibi a Domino concredito veritates quasdam ad ipsa religionis fundamenta spectantia pro bono fidelium et omnium Deum sincero corde quaerentium pandit et simul ab erroribus quibusdam perniciosis defendit (Döpfner, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Copello, Alfrink, Bea, Perrin, Suhr, Gut).

IV) Ad n. 1. Hic citantur duo loci Sacrae Scripturae qui nisi fallor non omnino iuste adducuntur. *Mat.* 28, 19-20, in linn. 13 et 14, citatur relate ad depositum fidei pure atque intacte custodiendum. Verba autem in textu Sancti Matthaei «servare omnia quaecumque mandavi vobis» potius ad regulas practicas agendi se referunt quam ad depositum fidei custodiendum.

1 Tim. 6, 20, in lin. 16, citatur forse propter verba «devitans profanas vocum novitates» in quibus verbis scriptor huius paragraphi monitum legit contra novas theorias et sententias relate ad dogmata fidei pure et intacte custodienda. Verba autem in textu graeco nihil aliud dicunt, quam loquelas profanas, vacuas, inanes.

Oppositio ergo est non inter doctrinam, quam Timotheus debet custodire et novitates doctrinales, quas devitare debet, sed inter res fidei, quibus Timotheus se debet occupare, et loquelas et res profanas, nugaces, vanas, in quibus se non debet immiscere (Alfrink, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Meyer, Larraona, Bea, Perrin, Suhur).

V) Prooemium sit magis explicitum ita ut quaestiones quae exponuntur magis clare appareant ut correspondentes ad theologiam pastoralem hodiernam (Lefebvre).

Art. n. 2

I) Pag. 6, linn. 11-13: «agnoscit». Velim ut hoc etiam fortius dicatur, hoc modo: «Econtra Ecclesia a Spiritu veritatis edocta non solum praedictam capacitatem affirmat et docet, sed insuper... etc.» (D'Alton).

II) *a*) Pag. 6, lin. 6, «gaudere *dono*» dicerem: «gaudere *facultate*» vel «aptum esse ad veritatem adipiscendam»; *b*) lin. 9 «conformatur» aptius «adaequatur»; *c*) lin. 15: «*cognoscat* veritates» accuratius dicatur, quia veritatum supernaturalium intimam naturam non cognoscimus, sed tantum existentiam et quamdam rationabilitatem (Ruffini, cui consentiunt Masella, Copello, Pla y Deniel, Marella, Larraona, Silva Santiago, Antezana, Bazin, Jelmini).

III) Non videtur necessarium tam extensive ea repetere quae dixit Vaticanum I. Et quae in numero 2 ponuntur magis ad prooemium pertinere mihi videtur.

Praeterea melius videtur verba Sacrae Scripturae in ipsis argumentis adhibere, sicut

Vaticanum primum hoc fecit, et non numerum loci Sacrae Scripturae tantum citare (König, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Alfrink, Larraona, Perrin, Suhr).

IV) Transitus a doctrina S. Scripturae de cognitione veritatis (scil. salutiferae) ope actionis liberatricis Christi et auxilio Spiritus Sancti (p. 6, linn. 2-5) ad abstractam doctrinam de cognitione veritatis, homini vi naturae suae competenti, nimis abruptus esse videtur. Forsitan melius connexus habebitur, ubi primum hoc caput totum inseratur in loco supra indicato, i.e. ubi monstrandum erit naturam hominis ipsam ad suscipiendum Christum Dominum Veritatem aptam esse.

Capacitas rationis ad veritatem qua talem, ut patet, in plenitudine Revelationis in Christo suscipienda omnino supponitur. Unde illa capacitas tandem recte hic defenditur.

Tunc immediate recipi poterint, quae hucusque solum in n. 5 dicuntur de conditione luminis naturalis rationis post peccatum Adae, ne relinquatur consideratio ordinis concreti.

Quo facto notio veritatis compleri forsan potest his quae a S. Scriptura docentur, scil. in veritate sese manifestare realitatem ipsam divinam Deique fidelitatem, qua veritate homini datur orientatio ultima et certissima, unde ut magnum Dei donum grato animo suscipienda est.

In fine huius numeri de ultima perfectione rationis humanae per fidem mysteriorum in via et per visionem in patria locutio sit, ut iam fit in Schemate proposito (Döpfner, cui concordant Tisserant, Liénart, Copello, Alfrink, Larraona, Bea, Perrin, Suhr).

Art. n. 3

I) Dubitari potest de opportunitate inscriptionis «Existentialismi». Nomine enim existentialismi hodie imprimis multa alia comprehenduntur. Dubium moveri potest etiam de opportunitate citandi dictum S. Augustini, attenta eius conceptione de ideis innatis (Pizzardo).

II) Pag. 6, lin. 21. «Sibi persuasum habuit» dicerem «tenuit»; «rationem veritatis» dicerem simpliciter «veritatem» (Ruffini).

III) Clarior fiat n. 3 ubi de existentialismo (Godfrey, cui concordat Sépinski).

IV) Descriptio existentialismi videtur mihi insufficiens et non plene conformis, et alia systemata offendunt rationem humanam in suo fundamento elementari. Sed de erroribus sentiendum est cum caritate comprehensiva et sine dependentia alicuius systematis (Richaud).

V) In pag. 6, n. 3, ponitur in uncinis (litteris italicis) ut titulus numeri *Contra falsum existentialismum.* Cum vero existentialismus sit error seu classis errorum nostri temporis, et cum revera contentum huius numeri respiciat plures alios famosos errores praeter ipsum, forte melius esset ut n. 3 coniungatur cum n. 4 et ut nova paragraphus sic constituta intituletur *De veritate primorum principiorum.*

Theologice loquendo Schema recte agit de primorum principiorum veritate. Pertinent ad sacram doctrinam ut praeambula eorum quae sunt Fidei sed insuper quia et ipsa, actu implicite, continentur in verbo Dei revelato.

Summi momenti est, et hic est locus ipsum dicendi, ut in his et aliis materiis analogis adhaereatur doctrinae Sancti Thomae ad normam praescriptorum Leonis XIII et Sancti Pii X. Sapientia, metaphysica praesertim, Angelici Doctoris est sapientia ipsius

intellectus et rationis humanae toti generi humano conveniens. Inter partes huius sapientiae maxime necessarias ad fidem tuendam, exponendam et defendendam eminet illa quae de metaphysica ipsius veritatis agit. Hac metaphysica in dubium vocata omnia mutant (Browne, cui concordant Masella, Copello, Agagianian, Meyer, McIntyre, Marella, Ottaviani, Cheikho, Antezana, Jelmini, Lefebvre).

VI) Ad n. 3: in titulo huius numeri legitur: «contra *falsum* existentialismum». Sensus huius tituli non videtur sufficienter clarus.

Sensus esse potest hic agi de *falso* existentialismo, dum econtra etiam existit existentialismus verus, bonus.

Vel in sensu quodam generali dicitur ita ut redactores dicere intendant existentialismum semper esse falsum.

Si in hoc secundo sensu titulus intelligendus est, vox «falsum» melius eliminetur e documento Ecclesiae, propter caritatem quam Ecclesia etiam erga errantes manifestare debet.

Addere vellem me nescire an in hoc paragrapho existentialismus recte et iuste describatur.

Si verba «rationem veritatis esse quid *mere* subiectivum» de existentialismo intelligenda sunt, dubito an sic vera mens existentialismi describatur. Nisi fallor, nullus existentialista dicet rationem veritatis esse quid *mere* subiectivum (Alfrink, cui concordant Tisserant, Liénart, Meyer, Larraona, Bea, Perrin, Suhr).

Art. n. 4

I) Omittenda videntur haec verba: «Sacrum Concilium docet». Ratio quia, quamquam principia illa a nemine in dubium vocari possunt, vitanda sunt verba quae defintionem exprimant (Garibi).

II) Notetur difficultatem et disputationes incipere maxime quando agitur de illis principiis apte formulandi v.g. de principio rationis sufficientis (Pizzardo).

III) Pag. 7, lin. 13, dicatur «Ecclesia semper affirmavit» (Sépinski).

IV) In n. 4 loquitur de principibus universalibus quae tam perspicua sunt ut quasi sponte cuilibet innotescant.

Nisi fallor principia philosophica enumerata non ab omnibus philosphis etiam catholicis et orthodoxis eodem modo intelliguntur, ita ut quae in hac paragrapho dicuntur, nimis generaliter dicuntur et forse quadam ulteriore explicatione indigeant (Alfrink, cui consentiunt Tisserant, Liénart, Meyer, Larraona, Bea, Perrin, Suhr).

Art. n. 5

I) Pag. 7, lin. 13, loco «Ecclesia numquam negavit» maluerim «Ecclesiam semper agnovit utpote 'apologetice' dictum» (D'Alton).

II) Pag. 7, lin. 12. «Quare iure merito etc.» non concordat cum antecedentibus (Valeri).

III) Pag. 7, lin. 13, loco locutionis «numquam negavit» ponerem «semper agnovit» (Ruffini).

IV) Pag. 7, linn. 12-19. Iure meritoque illud schema attendit ad aspectum non tantum obiectivum, sed etiam subiectivum fidei christianae. Ille aspectus, qui est valor realis, aspectum obiectivum rite complet. Insuper, verum est quod ille aspectus subiectivus imprimis consideratur a modernis in genere: ideoque illi facilius dogma acceptabunt si vident Ecclesiam illum aspectum nullo modo negligere. Sic v.g., in fine capitis 1, p. 7, linn. 12-19, schema bene notat munus dispositionum interiorum relate ad fidem (Léger).

V) Non bene consonare videntur quae dicuntur in pag. 6, lin. 33, et in pag. 7, lin. 3 et ss. (König).

Capp. II-III: De Deo et de creatione

Observationes generales

I) Placet iuxta modum: salvis animadversionibus iam allatis super indolem negativam et nimis philosophicam capitum istorum, dum deficit « ostensio veritatis revelatae », quae tamen est essentialis fidei ratio et ad errores expugnandos modus excellentior et expeditior videtur (Liénart).

II) Sermo apparet in se et in terminologia complexus. Censeo semper prae oculis habendum esse textus Conciliorum definientes pro semper edici (Siri).

III) In tuto ponitur hoc capite cognoscibilitas existentiae Dei naturalis rationis lumine. Repetuntur, quae iam in Concilio Vaticano I°, tunc in Iureiurando antimodernistico et Encyclica *Humani Generis* explicando Concilium Vaticanum I dicuntur. Compertum est in Concilio Vaticano I sermonem fuisse de conditione humanae naturae in genere, abstractione facta ab iis, quae ei competant, prout nunc exstat.

Ut mihi videtur, hodie a Concilio magis exspectantur (quin ullo modo negetur vel debilitetur valor modo dictorum) quaedam dicenda de modo, quo homines de facto fidem inveniant in ordine concreto. S. Synodus hic exordiri posset a facto, quod Deus iam antecedenter ad revelationem positivam « non longe est ab unoquoque nostrum » (*Act.* 17, 27) et « non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra » (*Act.* 14, 17), ita ut a paganis iam coli aliquomodo potuerit, quin eum novissent (cf. *Act.* 17, 23); et insuper exordiri posset a cognitione Dei, quam S. Paulus in loco *Rom.* 1, 18 sqq. innuit (Döpfner, cui assentiunt Alfrink, Bea, Jelmini, Suhr).

IV) Aliqui textus clariores et magis intelligibiles reddantur, speciatim nn. 10 et 14 (Šeper).

Art. 6

I) In lin. 9 adderem « aeternam beatitudinem » (Ruffini, cui consentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Léger qui vocem novam esse dicit, Siri, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Jelmini).

II) In lin. 12 dicerem: «... se illis manifestasse tum operibus supernaturalis Providentiae (agitur de miraculis)...» (Browne, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio).

III) In lin. 2: schema dicit quod Ecclesia innititur Sacra Scriptura. Quod quidem fit etiam in multis aliis capitibus. Utrum hoc fit ad servandam sympathiam Protestantium? Num illa consideratio practica sufficit ad praesentandum textum minus completum? Nonne melius esset dicere quod Ecclesia innititur «revelationis testimonio», quod quidem includit Sacram Scripturam sed etiam traditionem? (Léger, cui consentit McGuigan).

IV) Ad pag. 5, linn. 3-6: cum autem non constet et disputetur adhuc inter theologos, utrum talis cognitio Dei fuerit re vera mere naturalis et non simul salutaris, proindeque non illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti effecta, Concilium quaestionem hanc ne dirimat. In verbis illis (p. 5, linn. 3-6) «in cognitione naturali existentiae Dei reponendum esse vitae religiosae principium illamque constituere veluti praeambulum ad cognitionem Dei, quae per fidem obtinetur» definiri autem videtur concreta et obvia existentia cognitionis naturalis Dei, quae naturalis apparet non solum eo sensu, quod ex operibus creationis et actu vero cognoscitivo humano fiat, sed insuper quasi solis viribus naturalibus et sine gratia adiuvante. Insuper impressio oriri potest, ac si haec cognitio Dei praecedere deberet cognitionem Dei salutarem (et non solummodo in hac virtualiter contineri). Nec haec praecedentia est communis inter theologos. Difficile etiam videtur saltem primo visu (cum quaestio de analysi fidei sit disputata), quomodo haec naturalis cognitio principium vitae religiosae qua talis esse possit, cum secundum Concilium Arausicanum II omnes actus, qui in salutem diriguntur, etiam initium fidei et credulitatis affectus, per gratiae donum fiant (D. 178 sq.). His de causis passus supra citatus plane omittendus mihi videtur.

Proinde cap. II — inserendum post caput de capacitate intellectus humani ad veritatem qua talem (secundum novam dispositionem a me propositam) — ita componendum esse videtur: Incipiatur a locis S. Scripturae a me supra allatis, resumatur doctrina eius verbis fere illis, quae exstant nunc in p. 5, linn. 6-13: «quoniam... operibus».

Tunc sequantur res quae in nn. 7-11 dicuntur, sed modo magis breviore. Atheismus nempe modernus minus in cogitationibus rationalibus radices habet, sed potius in fatigatione et indifferentia cordis; dici forsan posset, negata existentia Dei existentiam hominis vanam et inanem remanere, immo imperfectam et intime infelicem (Döpfner, cui assentiunt Alfrink, Bea, Suhr).

Art. 7

I) In linn. 20-24: in testimonio S. Pauli *perperam* versiculus 18 cap. I ep. ad Romanos posponitur vers. 20 (Ruffini, cui consentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini).

II) In lin. 16 schema affirmat quod Ecclesia «tenet et docet». Ordinarie, theologi distinguunt id quod a Concilio tenetur, docetur, aut definitur: et illae variae veritates non eamdem qualificationem habent, neque eodem modo a fidelibus admittendae sunt. Iamvero ex textu schematis, non facile videri potest quasnam veritates Concilium intendit definire, et quasnam non. Nonne opportunum et utile esset quasdam indicationes in hoc sensu introducere in ipso schematis textu? (Léger, cui assentit McGuigan).

Art. 9

I) Lin. 19: An potest hic includi argumentum ex perceptione Dei quam habuerunt sancti mystici? (D'Alton).

II) In lin. 17, loco «alia parvipendit» dixerim «alia quoque agnoscit» (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini, Sépinski).

Art. 10

I) In lin. 33, loco «quae sit obiectivae veritatis pignus», dixerim «quae in obiectiva veritate fundatur».

In lin. 35, loco «quod Dei exsistentiam profitentur», dicatur «... adhaesionem doctrinae quae Dei exsistentiam admittit» (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini).

Art. 12

I) Ad praecavendum periculum falsarum accusationum a scientificis materialistis, attenta controversia hodierna inter varias theorias scientificas, forsitan bonum esset inserere post verbum «innixa» sequentia verba vel similia: «...quamvis (Ecclesia) nullum fert iudicium de variis theoriis pure scientificis de origine *status praesentis* universi,...». Hoc quidem innuitur par. 15, sed velim ut etiam hic, et quidem magis explicite, dicatur (D'Alton).

II) In lin. 10 verbum «simul» substituatur per verbum «pariter» ne intelligatur quod in ipso instanti temporis utramque de nihilo condidit creaturam, et hoc quamquam in Concilio Vaticano I hoc verbo utatur (Garibi).

III) In lin. 5: «ita universum» adderem «mundum». In linn. 7 et 8: «non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam», dicerem «non ad acquirendam vel augendam suam beatitudinem quae est infinita (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Di Jorio, Bea, Jelmini).

IV) In lin. 3 denuo indicatur testimonium Sacrae Scripturae tamquam fons huius doctrinae. Cur non dicitur simpliciter quod illa doctrina innititur testimonio revelationis, quod quidem includit S. Scripturam sed etiam traditionem? (Léger).

V) In linn. 5-8 schema videtur dirimere quaestionem sese referentem ad initium mundi. Haec veritas est dogma (saltem veritas de fide catholica). Utrum insuper illa veritas sit definita in Concilio Lateranensi IV et in Concilio Vaticano I? Schema videtur interpretationem Concilii Vaticani I praesentare, affirmando quod initium mundi in tempore in Concilio Vaticano I definitur. Estne haec intentio Concilii Vaticani II? Sin, requireretur alia formula quae hoc punctum non tangeret (Léger).

VI) In linn. 13-15: pro origine primi hominis, utrum praeter iustitiam originalem, habetur aliquid aliud, in revelatione contentum, quod influeret in modo concipiendi originem primi hominis? Opportunum atque utile esset hoc cognoscere. Insuper, quoad originem Evae, num habetur nunc plena libertas quoad interpretationem textus S. Scripturae, scilicet quoad modum quo prima mulier originem ducit *ex* primo viro?

Illa quaestio multum nunc in theologia et in S. Scriptura agitatur. Utile esset habere solutionem (Léger).

VII) Initium est immutandum, considerando loco et contextu, quo stat. Exordiri possumus a creatione per Verbum (*Io.* 1, 2). Innui deberet valor positivus, quem habet dogma creationis pro vita religiosa; scilicet propter creationem Deum esse Dominum, qui fortiter et suaviter dirigit cursum mundi; citari possunt verba Conc. Vat. I, D. 1784 (Döpfner, cui assentiunt Alfrink, Bea, Jelmini, Suhr).

VIII) Quaestio poni potest utrum cum omnimoda claritate definiatur temporalitas universi in verbis «ut aliquando cursum suae existentiae inchoaret»? Tamquam ratio pro hac animadversione datur definitio Conc. Vaticani I. Notum est quosdam auctores (Sertillanges et alii post eum) dubitare de sensu verborum «simul ab initio temporis» in decretis Conc. Vat. I et Lateranensi IV. Forte clarius omnis dubia excluderentur si inter verba huius numeri 12 insereretur phrasis «in tempore» vel «cum tempore» ita ut legeretur linn. 5-6 «ut aliquando in tempore (vel cum tempore) cursum suae exsistentiae inchoaret» (Meyer).

IX) In lin. 3 legas «doctrinam» (Sépinski).

Art. 13

I) In lin. 31, «plane permiscet» melius «plane corrumpit». (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini).

Art. 14

I) In lin. 4: «ne solvant», melius «ne depraventur». In lin. 7: «praesentem», clarius: «existentem» (Ruffini, cui consentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini).

II) In lin. 3 omittatur vox «decepti», ut evitentur controversiae de facto praesentiae istorum errorum in quibusdam auctoribus (Browne, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Alfrink, Ottaviani, Roberti, Di Jorio).

III) Haec paragraphus contra sententias a P. Teilhard de Chardin propositas directa esse videtur; tamen non certo constare videtur, utrum illae sententiae revera tangantur. Nam quantum scio, auctor ille, statuens principium pro evolutione ex aliqua multiplicitate praeexistenti, noluit negare ipsam hanc multiplicitatem a Deo in initio causatam fuisse. Insuper scripta eius nondum sunt omnia publicata; lis inter ipsos interpretatores catholicos adhuc perdurat. Unde paragraphus omittatur, ne forsitan damnemus sententiam sic a nemine propagatam; insuper quodvis elementum actioni divinae praeiacens iam a Concilio Vaticano I (*D. 1805*) sufficienter reiicitur (Döpfner, cui assentiunt Alfrink, Bea, Jelmini, Suhr).

Art. 15

I) In lin. 20, loco «valet», utatur verbo «valeat», hypothetice, et «sint» loco «sunt» (Garibi).

II) In lin. 20, loco «inferre valet», dixerim «proponit» (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Siri, Ottaviani, Roberti, Di Jorio, Bea, Jelmini).

III) Forsitan primo exponenda est catholica doctrina (n. 16, p. 11, linn. 8-13) et postea adiungenda invitatio ad scientiam naturalem excolendam (n. 15, p. 10, linn. 18-29), tunc addenda monitio de scientiis naturalibus (n. 15, p. 10, lin. 29; p. 11, lin. 2; n. 16, p. 11, linn. 13-20). In monendis excultoribus scientiae naturalis magis positive procedatur, v. gr. inseratur in p. 10, lin. 19, post vocabulum «prudenter», etiam sequens phrasis: «et feliciter». Insuper inculcetur regula fundamentalis sequens: Tamquam conclusio certa et definitiva proponi nequit, quod est solummodo hypothesis. Sic periculum in dubio vocandi fidem minuitur.

Insuper, cur non dici potest etiam theologos errare posse et aliquando erravisse in praecise determinandis illis, quae ad genuina fidei effata pertinent vel non? Talis humilis concessio, scilicet etiam theologos labores inquisitionis et periculum errandi ferre debere, multa praeiudicia ex parte hominum scientificorum e medio tolleret (Döpfner, cui assentiunt Alfrink, Bea, Jelmini, Suhr).

IV) In linn. 18-24 textus est aliquatenus obscurus; proponere velim: «Ea autem facta et conclusiones quae veri nominis scientia..., sive de origine et incremento humani generis, ea re vera detrimentum non inferunt doctrinae fidei» (Sépinski).

Art. 16

I) In fine lin. 20 haec addantur: «et speciali Dei interventione in formatione corporum protoparentum» (Garibi).

II) In lin. 14, loco «debita», ponerem «summa» (Browne, cui assentiunt Aloisi Masella, McGuigan, Godfrey, Alfrink, Ottaviani, Roberti, Di Jorio).

III) N. 16 apparet (a linn. 4 ad 11) ita confectus quasi firmo quod ipsum schema edicit, nimia in coeteris libertas implicite concedatur (Siri).

IV) Quaeri potest, an «doctrina catholica» in hac paragrapho significet doctrinam fidei, i.e. doctrinam de fide credendam. Terminus enim «doctrina catholica» apud theologos aliquando habet sensum latiorem quam terminus «de fide». Et revera spiritualitas animae et creatio animae numquam antea citra omne dubium definitae fuerunt. Haec igitur suggestio proponitur, ut S. Synodus, si placet, *doceat* vel *declaret* explicite tum spiritualitatem tum creationem animae humanae (Meyer).

Capp. IV-V: De revelatione et de progressu doctrinae

Observationes generales

I) Accuratius indicetur qualificatio theologica singularum positionum (Frings).

II) In hoc capite — ut mihi videtur — stylus est tam diffusus et tam ambiguus et ita res maximi momenti cum rebus parvi momenti commiscet ut meo iudicio totum caput iterum exarari debet stylo breviori et praesertim magis praeciso et melius ordinato (D'Alton).

III) Hac super re nobis dicendum est doctrinam esse clarius et positive proponendam, siquidem in textu tantummodo deductione vel ex condemnatione oppositi erroris (cf. nn. 17-18) patere videtur.

Eodem fere modo, dicendum videtur, propter huius Capitis IV scopum, desideran-

dam esse quandam pleniorem expositionem doctrinae a S. P. Pio IX (Encycl. «*Singulari nos affecerant gaudio*», 25 Iun. 1834, Denz. 1617) et a Concilio Vaticano I (Const. Dogm. de Fide Cath., c. III, De Fidei obiecto, et c. IV, De vero scientiae et naturalis et revelatae profectu, Denz. 1792 et 1800; C.I.C. can. 1322, 1) citra Ecclesiae infallibile Magisterium tanquam proximam Fidei normam fidelibus propositam, nempe uti «medium proximum, universale et perpetuum cognoscendi, citra erroris periculum, omnes veritates in divina Revelatione contentas».

Non agitur sane quidem de fidei norma remota, quae «est ipsum Verbum Dei scripto vel ore traditum», sed de norma proxima quae quidem est infallibilis Ecclesiae magisterii auctoritas; quae autem norma conditio est sine qua non ad actum fidei credentium, iuxta Pauli verbum dicentis «Fides ex auditu» (*Rom.* X, 17), propterea quod Magisterium Ecclesiae infallibili auctoritate fidelibus veritates in Revelatione contentas proponit tamquam «columna ac firmamentum veritatis» (*1 Tim.* 3, 15).

Huius rei gratia Sanctorum Patrum prolata pulchrum meminisse videtur: Sanctus Irenaeus nempe (*Haer.* IV, 33, 7): «Qui sunt extra Ecclesiam, sunt extra veritatem»; Sanctus Cyprianus (*De Unit. Eccl.* 6): «Habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet *matrem*».

Optime denique Sanctus Augustinus (*Contra Epist. Fund.* c. 5; ML 42, 176: «Ego vero evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas».

Si hac in re sistere videmur ratio est quia subiectivismi et relativismi errores circa Revelationem in cap. IV «De Revelatione et Fide» impugnatos, labefactari et dissolvi consideramus eatenus quatenus momentum et praestantia infallibilis Ecclesiae magisterii aperte manifestetur (Silva Santiago, cui concordant Pla y Deniel, Marella, Larrona).

IV) Desiderarem ut aliquae partes modo magis claro et saltem omnibus sacerdotibus intelligibili exponantur. Auctores schematis utique concretas falsas opiniones prae oculis habuerunt, sed textus non sunt ita clare compositi ut sensus harum falsarum opinionum omnibus innotescat (Šeper).

Art. 17

I) Ubi datur notio Revelationis sermo est solummodo de *locutione Dei* (in nota 1ª «locutio Dei attestantis»). Quae in manualibus plerumque intelligitur «locutio conceptualis» (Pizzardo, cui consentiunt Frings, Siri, Montini, Traglia, Alfrink, Larraona, Silva Santiago).

II) *a*) pag. 5, lin. 7: obiectum fidei recte indicatur per expressionem «mysteria salutis». Sed quum obiectum fidei fundamentale, seu primarium, sit ipse Deus, melius et formalius exprimeretur obiectum fidei, si diceretur illud obiectum esse «Deum eiusque consilium salvificum» secundum formulam quasi identicam quae in Concilio Vaticano I habetur.

b) pag. 5, linn. 9-14: optime hic coniunguntur, et quidem in eodem loco, obiectum externum fidei et gratia interna ad credendum requisita (Léger, cui concordant Richaud, Larraona).

Art. 18

I) Agnoscitur Revelationem non constitui tantummodo locutione («sermone humano adhibito»), sed eam comprehendere non tantummodo verba et locutiones, sed

etiam facta (eventus historici salutares): ex ipsa dictione numeri decimi octavi apparet revelationem etiam illis eventibus contistitutam esse.

Non obstantibus plurimis testimoniis allatis non potest affirmari definitionem Revelationis («locutio Dei attestantis») reddere integram notionem revelationis sicut in universa Ecclesiae traditione invenitur.

In Manuali Theologiae Dogmaticae a clarissimo Membro Commissionis Theologicae conscripto legitur, revelationem Dei historicam fieri aut actionibus divinis aut locutionibus divinis aut utrisque simul (Pizzardo, cui concordant Frings, Siri, Montini, Richaud, Traglia, Alfrink, Larraona, Silva Santiago).

II) Pag. 5, linn. 29-32: Optime et iure indicatur *relatio* inter factum historicum et ispa verba hagiographi relate ad revelationem salutiferam (Léger, cui concordant Richaud, Larraona).

III) Pag. 5, linn. 21-22: Difficulter intelligitur «salutis historia sive narrata sive praenuntiata», quia ea quae praenuntiata verbis narrari debent. Si autem toto hoc numero 18 tangitur quaestio disputata de revelatione vi verborum et vi factorum (eventuum) peracta, dubitari potest, utrum hic numerus 18 Concilio iam proponendus sit (König).

IV) Pag. 5, lin. 20: ubi locutio est de momento, quod habet aspectus historiae salutis, loco locutionis «dicere fas est» magis mihi affirmandum esse videtur «oportet dicere», ut intentio redactionis sine ambiguitate clarescat. Ne tamen valor aspectus historiae salutis modo stabilitus nimis coarctetur, mitigetur formula: «... eventus non patefaciunt nobis illa mysteria, quae in eis latent, ... nisi quatenus ipsi assumuntur quodammodo ac declarantur sermone legatorum Dei». Dicatur forsitan loco «non patefaciunt» solummodo «parum patefaciunt».

In formula «Christi, Filii Dei, aliorumque legatorum divinorum» (p. 5, lin. 25) corrigatur expressio «legatorum divinorum» in «legatorum Dei» (Döpfner).

V) Pag. 5, lin. 23. In hoc loco agitur de manifestatione illius quod maioris momenti est et fundamentale circa revelationem. Iamvero potius de vitae Dni N. Iesu Christi historicis factis peragitur, de factis nempe quae etsi ad revelationem pertineant, non tamen sunt ea quae maioris momenti vel fundamentale in revelatione continentur. Modus autem loquendi de «substantia revelationis», theologico more, potius adhibetur ad significandum id quod in thesauro revelationis, progressu et evolutione doctrinae immutabile permanet; hac de causa talis terminorum abusus aequivocis locum praestare videtur (Silva Santiago).

VI) Pag. 5, lin. 24. Loco vocabuli «prodientibus» aptius et clarius — puto — diceretur «prominentibus»; agitur enim, ni fallor, de illis eventibus, qui, cum sint insolitae gravitatis, supra superficiem solitorum actuum eminet, ita ut dicam, ideoque facilius notantur et profundius mentem percellunt (Vaccari).

VII) Pag. 5, linn. 29-31. Ad melius ostendendum sermonem legatorum Dei non solum complere secundarie Revelationem in eventibus historicis iam constitutam, sed Revelationem divinam praecipue constituere, haec forsan in lin. 33 essent addenda: «... legatorum Dei quo aeterna Dei decreta circa illos eventus innotescunt» (Eph. III, 8-11) Philippe.

Art. 19

I) Pag. 6, linn. 1-5, loco «neque praetermittendum est revelationem, ultra historiae salutis singularia facta, continere etiam veritates universales», proponerem sequentia: «Insuper revelatio, praeter mysteria in singularibus factis historiae salutis exhibita, continet etiam veritates universales...» (Philippe).

Art. 20

I) Pag. 6, linn. 22-23: «Quod tamen non impedit...». Haec verba saltem impressionem relinquere possunt ac si Christus non esset Deus sensu stricto: Revelatio, quamvis suam plenitudinem a Christo receperit, tamen est testimonium divinum, et mysterium Christi propter auctoritatem Dei est credendum. Loco ergo verborum: «Quod tamen non impedit quin...» dicerem potius: «Cum autem Christus verus sit Deus, revelatio integra servat suam indolem divini testimonii totumque mysterium Christi propter auctoritatem Dei, qui nec falli nec fallere potest, est credendum».

Sententia utique haec in toto ratiocinationis decursu suum habet sensum; sed puto aliam formulam eundem habere valorem in ratiocinatione quin aliae interpretationi det locum (Agagianian).

II) *a*) Pag. 6, linn. 29-34. Sese rogant theologi utrum solae veritates an etiam formulae definitae sunt obiectum fidei? Utraeque, ut videtur, sunt revelatae et sunt obiectum fidei, etsi hoc sit titulo differenti: veritates sunt obiectum fidei tamquam id quo exprimitur realitas credenda. Notatio quaedam, data a Concilio in hunc sensum, utilis esset.

b) Pag. 6, linn. 34-39. Nonne fides potest dici «crescere» etiam in quantum novae veritates incipiunt cognosci ut formaliter contentae in Revelatione, dum antea non erant, v.g. Assumptio B.V. Mariae? (Léger, cui consentiunt Richaud, Larraona).

III) Pag. 6, linn 26-39: mihi videtur non satis distingui inter revelationem divinam quamcumque et revelationem divinam externam et publicam cui fide catholica credendum est et ad quam pertinent verba legati et magisterium Ecclesiae; quod non dici potest de revelatione divina quacumque (cf. quae S. Thomas dicit de voluntate salvifica Dei et de gratia quae omni homini offertur) König.

IV) pag. 6, lin. 37. Non clare patet sensus verborum «fruitione obscura». Forte significant vel insinuant directam cognitionem vel experientiam SS. Trinitatis inhabitantis et in hoc sensu exprimunt aliquid valde dubium, saltem relate ad fideles iustos qui non habent dona mystica (Meyer, cui concordat Traglia).

V) *a*) pag. 6, linn. 20-23. Christus non solum «per suae Incarnationis Redemptionisque mysterium caetera fidei mysteria mirum in modum illustrat (uti in lin. 20-23) sed eius adventus his in terris in rem ponit id quod Deus olim Patribus in Prophetis promisit et quod ipse eiusque apostoli sermone declarant».

Unde textus sic confici posset: «... per suae Incarnationis Redemptionisque mysterium promissa Patribus contulit, salutem nostram operatus est, aditumque regni coelorum nobis patefecit. Quod tamen non impedit...».

b) pag. 6, lin. 35. Cum saepe dicatur fidem efficere coniunctionem personalem cum Christo (ut aiunt gallice «rencontre personnelle»), quin clare affirmetur hoc for-

maliter fieri per fidem caritate formatam, hic opportune mentio fiat de coniunctione cum Christo fide formata caritate, antequam de notitia profundiore quae ex tali unione promanat.

Igitur proponerem hunc textum in linn. 34-35: «Eadem autem fides, caritate et donis Spiritus S. perfecta, coniunctionem cum Christo Deo complet (*Eph.* III, 17), augeri potest sensu Christi (cf. I Cor. II, 16) ad veritates revelatas profundius intelligendas, immo... » (Philippe).

Art. 21

I) Pag. 7, lin. 12 et ss., ubi tertia opinio falsa reicitur, i.e. quae dixit Duméry (uti ex adnotationibus elucet). Timeo ne his verbis ea quoque reprobentur quae dixit ille etnologus P.G. Schmidt SVD, qui ostendit apud populos antiquissimos et remotissimos indigenos notionem monotheisticam Dei inveniri et, uti putavit (et alii adhuc hodie putant) elementa cuiusdam revelationis primitivae (König).

II) Errores in n. 21 compositi iam aliis temporibus damnati hodie minorem influxum habere videntur. Unde hic numerus omitti potest (Döpfner).

III) Pag. 7, linn. 13-20: Secundum notam (12) haec tertia opinio desumitur ex auctore H. Duméry. Proinde duo sunt animadvertenda:

a) auctor ille agnoscit superioritatem religionis Veteris Novique Testamenti prae caeteris. Ideo exactius scribendum esset in lin. 14: «... non tantum, *etsi perfectius*, religionem Veteris Novique Foederis... ».

b) Gravis error illius Auctoris, non tantum consistit in asserendo notiones, quas homines religiosi effingunt, conformitate cum re carere, quantum in asserendo revelationem nil aliud esse quam efformatio notionum, quibus mediantibus homo Absolutum spectare potest («visée de l'Absolu»). Quae efformatio correcte fieret, secundum legem («acte-loi») mentis humanae, quae relationem transcendentalem habet ad Absolutum, non autem secundum sensum confusum «Dei latitantis» in mente, ut aiebant modernistae. Ex hoc sequitur revelationem originem non habere in Deo, qui, secundum Auctorem, hominibus realiter loqui non potest, sed in mente humana quae suam relationem fundamentalem ad Absolutum notionibus institutionibus ritibusque explicat.

Unde delendo verba «Deum... latitantem», hunc textum propono: lin. 16 «... quod homines religiosi, ut *ad Absolutum, ad quem mens humana relationem habet*, spectare queant, obiecta... » (Philippe).

Art. 22

I) Pag. 7, linn 21-36. Distinguenda mihi videtur illa relativismi forma a desiderio laudando scilicet doctrinam revelatam melius, perfectius cognoscendi. In hoc etiam progressus et quaedam correctio fieri potest, quod est aliud ac illa relativismi forma (König).

II) In n. 22 recentior quidam error reicitur, qui revera periculum creat hodie. Haec reiectio magis in lucem ponitur, si omittitur — ut dixi — n. 21 (Döpfner).

III) Pag. 7, n. 22. Humiliter suggererem ut phrasis adverbialis quae lin. 25 invenitur scilicet: «*etsi utique incomplete et imperfecte*» transferatur ad lin. 23 ita ut imper-

fectio et incompletio non cadat super ipsam veritatem enuntiationum sed tantummodo super modum earum. Propositio ergo ita sonaret: «Periculose etiam a vero discedunt qui sentiunt enuntiationes et conceptus quibus, etsi incomplete et imperfecte, veritates revelatae communicantur impares, esse ad res divinas omnino vere significandas sed habendas esse etc...».

Item in secunda parte huius numeri suggererem ut vox «*saepe*», quae invenitur in lin. 33, transferatur ad lin. 32 ita ut dicatur: «... *saepe* aperte significant».

Dubium quoque mihi in mentem venit: utrum, scilicet, non esset melius paulo aliter redigere istum numerum, ita ut distinctim agatur de relativismo ut respicit formulas dogmaticas Ecclesiae, et de eodem ut respiciente verbum ipsum divinum in sacra revelatione? In hoc secundo casu minus proprie quis loqueretur de imperfectione communicationis. Problema quoque ipsum, per se primo, respicit formulas ab Ecclesia propositas in suo munere declarandi revelata a Deo (Browne, cui concordant McGuigan, Siri, Montini, Godfrey, Marella, Traglia, Larraona, Silva Santiago).

Art. 23

I) Pag. 8, linn. 4-7: «nihilominus gratia fidei de more non prodit se aperte in mente, sed manet quodammodo velata in ea». Dixerim: «veritates divinitus revelatae per lumen fidei non plene in mente nostra clarescunt, sed manent quodam velamine obtectae» (Ruffini, cui consentiunt Pla y Deniel, Traglia, Larraona, Silva Santiago).

II) Forsitan doctrina de signis hic (nn. 23-27) prolata abbreviari poterit, cum multa iam in Conc. Vaticano I dicta sint. Quaeri etiam potest, utrum ordo inter signa hic statutus ab omnibus theologis in Ecclesia probatis sic proponatur, et iam illam habeat maturitatem, ut a Concilio statuatur (Döpfner).

III) Pag. 8, lin. 5, dicitur: «... gratia fidei *de more* non prodit se aperte in mente, sed manet quodammodo velata in ea». Actus attamen fidei natura sua obscurus est, quia est actus circa veritatem non evidenter perspectam a Deo autem testatam, sicuti a Vaticano I definitum est (Denz. 1796, 1816). Iamvero, verba «de more» idem sonant ac «frequenter» vel «generatim», quod quidem non constare videtur cum iis de quibus in paragrapho tractatur. Hoc propter verba «de more» supprimenda proponimus (Silva Santiago).

IV) Pag. 8, lin. 5. Deus signa rationalis credibilitatis dedit, non praecise quia «gratia fidei de more non prodit se aperte in mente, sed manet quodammodo velata in ea», sed ut obiectum fidei externe propositum tamquam a Deo attestatum certo appareat, atque proinde actus fidei infusae rationi sit consentaneus.

Unde propono textum sic modificatum: «Etsi fides salutari... in vero Filio eius» (*1 Io.* V, 20), *nihilominus sapientissimus Deus volens ut obsequium fidei nostrae, quae est ex auditu* (*Rom.* X, 17) rationi consentaneum esset...» (Philippe).

Art. 24

I) Pag. 8, lin. 17. Valde opportunum erat revocare quod etiam nostris temporibus miracula et prophetiae adhuc remanent praecipua signa divinae revelationis (Léger, cui consentiunt Richaud, Larraona).

II) Exegetae forsitan consulendi sunt, utrum textus p. 8, lin. 22 ss. allatus, praecise thesim probet: « opera » enim Christi non ad sola miracula coarctanda sunt (Döpfner).

Art. 25

I) *a)* pag. 8, lin. 32, sermo est de « signo historico ». Mihi videretur melius dicendum « signum obiectivum », quia illud « historicum » diversis interpretationibus obnoxium esse potest; *b)* pag. 9, lin. 6: cur « esse ipsum Iesum Magistrum » et non « Iesum» sine addito, quia hic agitur etiam de Iesu sacerdote et pastore? » (König).

II) *a)* pag. 8, lin. 30. Exegesis hodie generatim apparitiones facto sepulchri vacui praeponit, quod et hic observetur, commutando duas in p. 8, lin. 30 allatas rationes; *b)* pag. 9, lin. 1 sqq.: legitur: « Non autem diffitendum est... esse ipsum Iesum Magistrum ». Haec valde placent. Tamen aliquomodo oppositio inter rationem et humilitatem apparere videtur. Unde in p. 9, lin. 2-4, deleantur verba: « ad quod humana ratio difficiliorem utique aditum habet » et « tamen » (Döpfner).

Art. 26

I) Pag. 9, lin. 20. Tollatur citatio Isaiae, quae sensum accommodaticium profert (Sépinski).

Art. 27

I) Pag. 9, lin. 30 sqq., « ut complere valeant etc. », dixerim: « ut confirmare et roborare valeant... immo interdum, peculiarem gratiam Deo largiente, ipsa signa externa supplere possint» (Ruffini, cui concordant Pla y Deniel, Traglia, Larraona, Silva Santiago).

II) *a)* pag. 9, lin. 27. Illa doctrina mirabiliter complet id quod dictum est de signo externo. Sic omnia dicuntur, et in pleno aequilibrio; *b)* pag. 9, linn. 34-38: Optime revocat schema quod signa externa non sunt despicienda, beneficio signorum internorum (Léger, cui concordant Richaud, Larraona).

III) Pag. 9, lin. 29, adderem quoad mentem ea quae dixit S. Thomas (vide in p. 15, adnotatio 19): ... esset illustratio optima eorum quae hic dicuntur (König).

IV) Pag. 9, lin. 29. Pro verbo « *vocationisque* » proponitur verbum: « *invitationisque* » (Sépinski).

V) Pag. 9, linn. 22-25. Ad excludendam opinionem eorum qui affirmant ipsam notitiam signorum credibilitatis iam ex lumine infuso fidei pendere, hanc modificationem propono: « Sic fit, ut iis qui, Dei moventis gratia, fidem quaerunt, aut iis qui a Deo lumen fidei iam acceperunt, largus aditus... » (Philippe).

Art. 28

I) Pag; 10, lin. 28, conservetur ordo infra adhibitus: « Credere Deo, Deum, in Deum » (Sépinski).

II) Pag. 10, lin. 13, suggererem ut diceretur « ... nisi postquam haec ut credenda exhibita est » (Browne).

III) Haec paragraphus videtur non esse definitio doctrinae, sed potius aliqua explanatio. Sed si intentio est docere vel declarare aliquid determinate, tunc admirationem excitat per verba lineis 14-15 «iudicio ex lumine divino procedente», nam sic definiretur ut dogma, quod iudicium credibilitatis non propositum est solummodo *doctrina certa* (Meyer).

IV) Forsan etiam hic considerandum est, quod alibi de cognitione Dei iam dictum est, scilicet: non a limine excludatur possibilitas, ipsam cognitionem divinae originis revelationis signorum in ordine concreto forsitan esse actum salutarem (ergo non mere naturalem) gratia iam excitatum. Propter talem considerationem verba in p. 10, lin. 9 posita: «praeparatur ac protegitur» forsan substituenda sunt per vocabulum illud «fulcitur» (Döpfner).

V) Pag. 10, lin. 10: verbum «potius» omitterem (Ruffini).

VI) Pag. 10, linn. 14-20. In formula S. Augustini: «Credere Deo, Deum et in Deum», ultima verba, scilicet «Credere in Deum» designant actum fidei vivae caritate formatae, uti aequivalenter dicit ipse S. Augustinus («credendo amare... membris eius incorporari») et S. Thomas, S. Augustini interpres, expresse docet (v.g. De Veritate, q. 28, art. 4, ad 6). Porro textus schematis intendit definire «ipsum actum fidei» (lin. 14). Ergo deberet praescindere a caritate, nam ut docet Vaticanum I, «fides ipsa in se, etiamsi per caritatem non operetur, donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo oboedientiam...» (Denz. 1781). Quapropter, utendo illa formula augustiniana, textus schematis ambiguitatem praebet. Nam, aut loquitur de fide formata, et tunc non solum agitur de «ipso actu fidei», aut loquitur de actu fidei in se praescindendo a caritate, et tunc genuinus sensu formulae «Credere in Deum» non amplius servatur (Philippe).

Art. 29

I) Pag. 16, lin. 6: «... ut, postquam cum Apostolis... etc.» dicerem: «... ut cum ultimi Apostoli morte sit completus, augeri obiective nec amplius possit, sed...» (Ruffini).

Art. 30

I) Pag. 16, lin. 12. Addenda quaedam videntur quoad cognitionem veritatis absolutae, utpote in thesauro Ecclesiae semper aliquod impeditur ex circumstantiis historicis et ideo semper investigandum in revelationis fontibus (König).

II) Pag. 16, lin. 12: «librorum conservatione et verborum» dicerem: «librorum sacrorum conservatione et verborum, quae in ipsis continentur» (Ruffini).

III) *a*) Prius ponendae videntur rationes *positivae*: sincera revelatorum intelligentia; Christianorum pietas inducens ad altiorem divitiarum Christi investigationem.

b) Postea *ponantur rationes* magis defensivae: errantium impugnationes; temporum necessitates, etc. (Pizzardo, cui concordant Frings, Siri, Montini, Richaud, Traglia, Alfrink, Larraona, Silva Santiago).

IV) Linn. 19-23, omitterem quia videtur periculosissime dictum postulari investigationem ut conditio sine qua non veri exercitii magisterii (D'Alton).

Art. 31

I) Pag. 16, lin. 30 et ss.: bene et clare distinguendum esse existimo inter progressum obiectivum et progressum subiectivum: progressus obiectivus ullus non datur, subiectivus vero satis multus et frequens habetur (Ruffini, cui concordant Pla y Deniel, Richaud, Traglia, Larraona, Silva Santiago).

II) Pag. 17, linn. 2-5: velim ut in definitione «progressus doctrinae legitimi» aliquo modo iterum affirmetur revelationem publicam completam fuisse cum Apostolis, v.g. his vel similibus verbis: «... ita sequatur ut omnis doctrina ab Ecclesia tradita, in revelatione divina cum Apostolis completa implicite saltem contineatur et ita Christo Iesu auctoritate fulciatur» (D'Alton).

III) Pag. 17, lin. 1. Forsan bonum esset ibi repetere quod, etiam si illae sunt «novae definitiones veritatis revelatae» non sunt tamen novae revelationes seu novae veritates revelatae (Léger, cui concordant Richaud, Larraona).

IV) Pag. 17, lin. 1. Sermo est «novae definitiones veritatis», cur non etiam «novi aspectus» qui implicite continentur et antea non tam bene cognoscebantur? (König).

V) Ultima verba huius paragraphi (pag. 17, linn. 4-5), «ut omnis, etc.», forsitan nihil aliud volunt dicere quam id quod verum est de omni actu magisterii Ecclesiae, i.e. agit et docet auctoritate Christi. Si tamen aliquid aliud vellent significare, bonum esset clarificare sensum eorum verborum (Meyer, cui concordat Traglia).

VI) Articulus clarius videtur concipiendus. Fateri debeo me secundam partem huius paragraphi non intelligere. Quaeri potest an in lin. 32 non melius legatur loco «verum doctrinae progressum» alia verba nempe: «in doctrinae revelatae cognitione verum progressum peragi» (Alfrink).

VII) Hic articulus non est clarus et locum dat ambiguitati (Bazin).

VIII) Pag. 17, lin. 5, suggererem ut dicatur... tradita Dei potius quam Iesu Christi auctoritate fulciatur. Fieri enim potest ut aliquid definiendum sit quod in Vetere Testamento revelatur (Browne, cui concordant McGuigan, Siri, Montini, Godfrey, Marella, Traglia, Larraona, Silva Santiago).

IX) Pag. 17, linn. 4-5: textus obscurus mihi videtur. Melius «*Dei* auctoritate fulciatur» (Sépinski).

Art. 32

I) Pag. 17, lin. 30. Pro «immoderata re» videtur legendum «immoderate» (Vaccari: concordat Sépinski).

II) Prius agnoscatur positive momentum charismatum in Ecclesia, sicut fit in secunda paragrapho; postea enuntientur cautelae contra quemlibet abusum.

Animadverti etiam debet schema pauca dicere de argumento tanti ponderis (Pizzardo, cui concordant Frings, Siri, Montini, Richaud, Traglia, Alfrink, Larraona, Silva Santiago).

III) Pag. 17, lin. 8: «ferantur» adderem «quaeque proinde novas veritates fidei inducere non possunt» (Ruffini, cui concordant Pla y Deniel, Richaud, Traglia, Alfrink, Larraona, Silva Santiago).

IV) Pag. 17, lin. 20. Velim ut haec verba, ex nota 13 deprompta, hic inserantur: «Insuper docet ipsis revelationibus privatis, etsi approbatis, non debere nec posse a nobis exhiberi assensum fidei catholicae, sed tantum fidei humanae, iuxta regulas prudentiae» (D'Alton).

2

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

RESPONSIO

ad observationes a Patribus factas
in sessione commissionis centralis 20-22 ianuarii 1962
circa capita I-V schematis constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

Textus responsionis subcommissionis theologicae revisoriae, a Rev.mo P. Sebastiano Tromp S.J. die 21 martii 1962 subsignatus, ad subcommissionem de schematibus emendandis missus est die 23 eiusdem mensis, et integre typis editus est in fasciculo qui inscribitur: *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita. Pars III.*[1]

[1] Cf. pp. 369-386.

3

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 122-125/SE

E Civitate Vaticana, die 27 marzo 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti[1] da apportare a tre schemi di decreti già esaminati dalla Pontificia Commissione Centrale.

Alla relazione sono allegati gli schemi dei decreti che dovranno essere esaminati.[2]

Sono quindi a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo martedì 3 aprile[3] alle ore 17 nella sala delle Congregazione del Palazzo Apostolico Vaticano.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le sacre Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
um.mo dev.mo obbl.mo
servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

Agli Eminentissimi Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giuseppe SIRI,
Giacomo Luigi COPELLO, Paolo Emilio LÉGER

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita. Pars III*: cf. pp. 369-386.

[2] *Quaestiones theologicae. Schema constitutionis de deposito fidei pure custodiendo.* Prooemium et caput I: *De veritate*; capita II et III: *De Deo et de creatione;* capita IV et V: *De revelatione et de progressu doctrinae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961.

[3] Sessio congregata est die 2 mensis aprilis 1962.

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt in sessione generali
Pontificiae Commissionis Centralis
mense ianuario 1962 habita

PARS III

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

De emendatione schematis constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

Schema Constitutionis *De Deposito Fidei pure custodiendo* undecim constat capitibus, in septem fasciculos distributis, quae Pontificia Commissio Centralis omnia examinavit mense ianuario 1962. Nunc autem tantum prooemium et sex capitula iudicio huius Subcommissionis emendanda proponuntur; quoad cetera enim Pontificiae Commissionis Theologicae desunt responsiones observationibus super eisdem a Patribus Pontificiae Commissionis Centralis prolatis.

Capita, quae infra recensentur, ita inscribuntur: caput I *De veritate;* caput II *De Deo;* caput III *De creatione et evolutione mundi;* caput IV *De revelatione publica et de fide catholica;* caput V *De progressu doctrinae et revelationibus privatis;* huic ultimo capiti adnexa est illa pars capitis VII quae *de spiritismo* agit, ideo in capite VII postea tractabitur tantum de novissimis.

Observationes a Patribus Pontificiae Commissionis Centralis prolatae perplures habentur quoad capita supra recensita. Pontificia autem Commissio Theologica eas attente diligenterque examinavit, uti ex eis quae infra dicuntur facile est eruere.

Claritatis causa, primo sermo erit de animadversionibus generalibus quoad totam Constitutionem et de responsis eis datis a Commissione Theologica, secundo de singulis capitibus.

A)

Animadversiones generales et responsiones eis datae.

1. Dicit Em.mus Card. Liénart fidem nostram catholicam nullum aliud fundamentum habere nisi verbum Dei scriptum et traditum. Rectissime, re-

— 4 —

spondet Commissio revisoria Theologica, si agitur de fundamento proximo, non autem si agitur de remoto, quo destructo haud aliter cadit fides catholica, quam destructo proximo. Insuper etsi rectissime dicitur, *fidem* nostram nullo alio fundamento inniti quam verbo Dei revelantis, tamen id non ita apodictice dici potest de *religione* catholica. Sicut in lege christiana etiam lex naturalis continetur, sic in religione catholica etiam naturalis religio. Et licet in hoc ordine salutis tum lex naturalis, tum religio supernaturalis ad finem absolute supernaturalem ordinentur, tamen in sese nullo modo mutatae sunt, ideoque manent obiectum cognitionis etiam naturalis. Hanc ob causam Ecclesia in defendendis lege naturali, religione naturali, et praeambulis fidei, ex antiquissima traditione non solum adhibet argumenta ex verbo Dei desumpta, sed etiam ex mera ratione: immo nonnumquam his ultimis uti debet. Notetur insuper hac in re Ecclesiam sequi S. Scripturam, teste Sapiente cap. 3, 1-5, et Apostolo, *Rom.* 1, 19-22. Ex praedictis quoque intelligitur, quam prudenter Concilium Vaticanum I locutum sit declarando S. Pontificem et Concilia infallibilia esse non solum, quando quid definitive *credendum,* sed etiam quando quid definitive *tenendum* proponunt, cfr. DENZ. 1839.

2. Ex praecedentibus sequitur, quantopere sit aestimanda philosophia christiana perennis. Est illa philosophia non inventum mere humanum, sed ipsa ratio humana, qua homo fit imago Dei et quae omnibus hominibus etiam Indis et Afris communis est, prout sub luce fidei reflectit in semetipsam et ibidem invenit principia maxime fundamentalia tam speculativa quam practica, quibus regitur vita humana. Nec leviter iudicandum de istis principiis, decursu temporum ingenio sapientium et piorum hominum excultis et perpolitis, immo ab Ecclesia ad trutinam Revelationis vocatis et agnitis, atque adeo fundamentalibus, ut cum iis stet vel cadat tota scientia sive humana sive divina.

— 5 —

In observationibus autem Cardinalium reverenter quidem de philosophia christiana sermo est, attamen locus quem occupat non ab omnibus sufficienter videtur agnosci.

a) Notat Em.mus Card. Döpfner elementum philosophicum in nulla enuntiatione theologica negligi posse: et iure merito: nam etiam de mysteriis valet, quod *ratio* fide illustrata, si pie, sedulo et sobrie quaerit, eorum assequi possit aliquam Deo dante intelligentiam eamque fructuosissimam (DENZ. 1796). Non satis autem notavit Em.mus, animadvertit Pont. Commissio Theologica, philosophiae competi partem multo maiorem ubi agatur de fundamentis fidei magis vel minus remotis, de quibus praecipue agitur in priore parte huius Constitutionis. Non sine gravi momento dicit Conc. Vat. I, provocans ad Apostolum, *Rom.* 12, 1, fidei obsequium *rationi* consentaneum esse debere (DENZ. 1790), et Leo Pp. XIII, in Enc. *Aeterni Patris* de hoc philosophiae ministerio longe lateque disseruit.

b) Em.mus Card. Alfrink observat Ecclesiam quidem in suis scholis philosophiam determinatam aliis philosophicis formis anteponere et desiderare ut sacerdotes ista philosophia imbuantur. Sed, animadvertit Pont. Commissio Theologica, non probat quod Ecclesia in suis sollemnibus declarationibus sese ligat philosophiae determinatae. Hic, ni fallor, accuratius dicendum, quid sit philosophia determinata. Sunt enim inter fautores philosophiae christianae ab Ecclesia probatae, ad conclusiones remotiores quod spectat, scholae variae, et certe non expedit ut hisce in controversiis Ecclesia in definitionibus suis sese uni determinatae scholae liget. Sed forsan Em.mus ulterius procedit, maxime quando asserit praedicationem evangelicam cum diversis culturis componi debere. Id solummodo valet, quatenus culturae istae non contradicunt legi naturali et religioni naturali, quod minime a priori constat,

— 6 —

immo ex sequelis peccati originalis sat raro accidit. Hac de causa, quando Em.mus dicit Ecclesiam evangelicam sic praedicare debere, ut cum philosophia, quae veritatem *evangelicam* sartam tectamque conservat, enuntiari queat, vox *evangelica* explicatione indiget. Libenter quoque Comm. Theol. concedit S. Paulum, S. Ioannem et ipsum Dominum non philosophiam praedicasse; attamen ex altera parte non libenter negaret, Paulum Ioannem et etiam Christum Dominum eminenter principiis pholosophiae christianae imbutos fuisse, maxime ad theodiceam, ethicam et psychologiam quod spectat. Et si idem Cardinalis iure rogat, ut debita laus tribuatur hominibus scientificis, ante omnia ea laus iis concedatur, qui in luce clariore ponunt principia aeterna illius scientiae, quae inter scientias humanas ob suum obiectum est absolute suprema.

c) Etiam Em.mus Card. Liénart laudat synthesim rationalem, elaboratam a theologis catholicis, sed non vult ut dicantur quae mentibus eorum repugnent, qui formati sunt « in aliis scholis et aliam profitentur philosophiam ». Commissioni Theologicae videtur necessarium distinguere. Sunt philosophiae et philosophiae. Iam tempore S. Pauli erant philosophiae falsae, quibus decipiebantur fideles in sublimitate sermonis fallacis, non secundum Christum, cfr. *Col.* 2, 4-8.

Quare ignoscatur Commissioni Theologicae, si ut stellam rectricem prae oculis tenuit Enc. *Humani Generis,* in qua Pius XII longe agit de philosophia christiana (Denz. 2320 ss.). Erat eius ius et obligatio, maxime in componendis illis capitibus, quibus tanguntur fundamenta fidei. Nullo modo Commissio favere voluit opinioni cuidam publicae, quae sensim sine sensu creatur, et qua ex complexu quodam inferioritatis erga scientiam acatholicam philosophia christiana consideratur velut ancilla cineraria, et etiam ad philosophiam quod spectat porta aperitur laicismo periculoso. Consideratione dignissima sunt quae ad n. 3 nostrae Constitutionis Rev.mus Magi-

— 7 —

ster Generalis Ordinis Praedicatorum, cui adhaerent undecim alii, de necessitate philosophiae exposuit.

3. Desiderat Em.mus Card. Liénart, ut Constitutio, de qua nunc agitur, incipiat a capitulo, quo explicite proclametur fides nostra. In Commissione Theologica omnes erant eiusdem sententiae, videlicet ut *omnibus* Constitutionibus praemitteretur caput, in quo fieret expressa et solemnis professio fidei in Deum et quem misit Iesum Christum. Constitutio autem de *Deposito pure custodiendo,* nec est unica nec principalis: praecedunt Constitutiones *de Ecclesia, de Fontibus Revelationis, de Ordine morali Christiano, de Castitate, Matrimonio, Familia.* Subcommissio igitur omnino approbat et quae proponit Em.mus; sed fiat suo loco. Si aliquid generale ipsi Constitutioni de Deposito est praemittendum, potius praemittantur ea quae exposita sunt in numeris praecedentibus.

4. Ex observationibus factis ab Em.mo Card. Larraona et Exc.mo D. Dell'Acqua, Commissio Theologica satis videt etiam esse qui considerent opus Commissionis ut magis positivae quam negativae indolis. Desideratur autem forma magis pastoralis, quippe quae non solum instruat intellectum, sed etiam moveat voluntatem inflammetque affectum. Notetur tamen in hac constitutione saepius agi et agi debere de rebus difficillimis, in quibus multa pendent a verbis dogmatice absolute correctis, et quae supponunt explicationem Episcoporum in suis epistolis pastoralibus postea faciendam. Libenter autem concedit Commissio Theologica sub hoc respectu Constitutionem perfici debere: non enim agitur de documento ab uno auctore redacto, ut putat Em.mus Card. Frings, sed a sex viribus ex regionibus diversis. Inde styli quoque varietas, nova revisione corrigenda.

— 8 —

5. Desiderat Em.mus Card. Döpfner, ut doctrinae in diversis capitibus propositae magis in unitatem internam redigantur. Et ipse proponit synthesim aliquam, in qua omnia organice cohaererent. Commissio Theologica autem hac in re omnino consentire nequit Em.mo, plures ob rationes:

a) Agitur de rebus multis heterogeneis, quae omnes considerantur sub puncto determinato, videlicet quatenus sive totae sive pro parte corrumpuntur erroribus recentibus. Si fit aliqua synthesis, ea necessario erit res artificialis, in qua proponendae sunt multae res, de quibus dicendum non est, et in obscuro manebunt plura maioris momenti, in synthesi autem secundaria.

b) Hodie ante omnia amatur sinceritas, et si S. Pontifex hodiernus impetu quodam irresistibili fidelium corda expugnavit, idcirco est, quod sine ambagibus linea recta res atque personas aggreditur. Hac de causa Commissio Theologica ibi synthesim fecit, ubi postulabatur ab ipsa materia tractanda: de Ecclesia, de Fontibus Revelationis, de Ordine morali, de Castitate, matrimonio, Familia. Non autem vult synthesim aliquam artificialem et assimulatam ex principiis dogmaticis construere, ubi unica vera synthesis est psychologica et pastoralis, desiderium nempe defendendi fideles contra errores varii coloris minimeque inter se cohaerentes. Iure merito autem Commissio initium coepit a magis fundamentalibus.

c) Nec dedecet Constitutio unice facta ad fidei Depositum defendendum. Sic enim Ecclesia implet officium gravissimum; sic sese demonstrat columnam et firmamentum veritatis; sic clare confirmat se ubi agitur de puritate doctrinae, transigere non posse; sic sese clare opponit iis qui dicunt hodie occasione Encyclicae socialis: « mater, si; magistra, non »; sic contradicit conatibus, etiam intra muros, magisterii ecclesiastici denigrandi; sic docet quoque Pastores, sanctum suum officium esse sollicitudinem puritatis doctrinae non tantum in sua dioecesi, sed

— 9 —

etiam in tota Ecclesia. Qui legit volumina Concilii antepraeparatoria saepius dolorose afficitur, videns quomodo exemptio et decentralizatio plus occupet animos quam pura depositi custodia. Quod autem ad decentralizationem attinet, illa obtinebitur in materia fidei et morum, si in provinciis ecclesiasticis vigent, uti debet, comitatus vigilantiae, et non a S. Officio condemnandi sunt libri, quando pluribus additionibus et versionibus iam factis, error iam invaluit. « Principiis obsta », dixit poëta, non Romae sed ubi liber venenosus editur.

d) Quam difficile sit id quod proposuit Em.mus Cardinalis, etiam patet ex conatu ab ipso purpurato incepto faciendi synthesim: minime arridet.

e) Accedit commodum practicum non spernendum. Si enim Constitutio manet in structura sua originali, semper absque ulla difficultate addi potest nova paragraphus, si ea videtur necessaria. Fuerunt iam qui dixerunt desiderari quaedam de erroribus hodie sparsis circa Eucharistiam.

6. Propositum est, ut *de Novissimis* in proprio capite dicetur, et non permodum appendicis in capite *de Spiritismo*. Absque dubio desiderium est iustissimum: nam plures errores hac in re divulgantur: quod mirum non est, quando notio peccati corrumpitur et etiam diabolo benevole promittitur finalis absolutio.

7. Dictum est non condemnari debere doctrinas, de quarum sensu recte intellegendo et cum fide componendo, adhuc est discussio inter theologos vere catholicos. Hoc principium, generatim loquendo, est optimum, minime tamen absolutum. Non enim consensus theologorum est conditio sine qua non definitionis magisterialis, et fieri potest, ut Ecclesia rem disputatam inter catholicos dirimat, ob bonum quoque commune Ecclesiae. Nam possunt dari opiniones in sese sumptae sat disputabiles et incertae,

— 10 —

quorum tamen negatione vel affirmatione negatur vel in dubium vocatur alia veritas, absolute credenda vel absolute tenenda. Quare in Conc. Vaticano II solliciter curandum est, ne labefactentur statuta in Conciliis praecedentibus. Omne enim dubium de Concilio praecedenti necessario minuit auctoritatem Concilii hodierni.

8. Rogat Em.mus Card. Larraona, an omnia decreta tamquam stricte infallibilia proponentur, et quaenam sit censura, vis et vigor generalis Decretorum. Commissio Theologica id solum respondere potest ea valere de Concilio Vat. II, quae valent de I. Notae autem addita sunt, ut Patres videant quibus fundamentis doctrina proposita nitatur. In textu definitivo authentico non remanebunt, sicut etiam verba non remanebunt quae litteris cursivis initio paragraphorum inter uncos posita sunt. Non autem sunt facti canones, quia id menti modernae non placet. Immo inter observationes factas haud raro scriptum legimus: Loco *Damnantur errores* scribatur: *Reprobantur errores.*

B)

RESPONSIO AD SINGULA CAPITA

Ad prooemium.

Proposuit Em.mus Card. Döpfner novum exordium, ex quo Commissio Theologica libenter acceptat partem secundam, factis duabus correctionibus. Una est ut loco verborum: « de aditu... felicitatem », legatur: « de via perveniendi ad Deum et ad intimam propriam felicitatem »; altera ut in fine addita voce « maxime » scribatur: « maxime ad ipsius religionis fundamenta spectantia ».

Non autem videbatur ratio accipiendi primam partem prologi ab Em.mo propositi, et certe non declarandi modo generali annuntiationem veritatis

— 11 —

spectare ad Concilium Oecumenicum. Cfr. responsum generale.

Em.mus Card. Alfrink opinatur verba « servare omnia » in textu *Mt.* 28, 20 spectare regulas agendi practicas. Quod non videtur valde probabile in instructione *ad baptizandos.* Attamen libenter Comm. Theologica relinquit textum *Mt.,* ut eius loco ponat *Eph.* 4, 11-14 in forma breviori: ibi enim data opera agitur de cura habenda a hierarchia circa puritatem doctrinae. Putat insuper idem Em.mus verba *I Tim.* 6, 20 non esse probativa: quare Comm. Theol. proponit citare textum *integrum,* qui certo fini correspondet.

Ut rogat Em.mus Card. Léger legatur lin. 2: « Vaticana secunda », et claritatis causa lin. 7-9: « Haec autem custodia, non solum sacrum est singulorum pastorum officium, de quo rationem sunt reddituri Domino ».

Ad quaestionem positam ab eodem Card. Léger num non expediat iam hoc loco dicere de relatione Summi Pontificis et Episcoporum in Sacro Magisterio, Comm. Theologicae videtur respondendum negative, quippe quia res data opera tractatur in Constitutione *De Ecclesia.*

Ad desiderium Em.mi Card. König et aliorum, loquendi quoque de dignitate hominis et de influxu sociali religionis, notandum est primum fieri in Constitutione *de Ordine Morali,* aliud suum locum habiturum in Const. nondum parata *de Sociali Ordine.*

Reformando introductionem in secunda parte ad mentem Em.mi Döpfner, videtur etiam satisfactum desiderio Exc.mi D. Lefebvre de dictione magis pastorali.

Factis igitur mutationibus de quibus supra, nova Introductio sic sonabit:

1. [*Grave officium custodiendi depositum*]. Sancta Vaticana Synodus secunda, coram Deo atque Salvatore suo plene sibi conscia est, Ecclesiam missionem suam docendi, regendi, sanctificandi imple-

— 12 —

re non posse, ideoque nec salem terrae esse nec lucem mundi (cfr. *Mt.* 5, 13-14), nisi depositum fidei pure atque intacte custodiatur. Haec autem custodia non solum sacrum est singulorum pastorum officium, de quo rationem reddituri sunt Domino (cfr. *Hebr.* 13, 17), sed maxime toti Episcopatui incumbit, per Spiritum Christi in unum corpus apostolicum sub Romano Pontifice congregato. Ad hoc enim instituta est sacra hierarchia ecclesiastica cum suis pastoribus et doctoribus, ut omnes occurrant in unitatem fidei, et iam non sint parvuli fluctuantes qui circumferuntur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris (cfr. *Eph.* 4, 11-14); et Apostolus monet Timotheum: « Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt » (*I Tim.* 6, 20-21).

2. [*Intentio S. Synodi*]. Quare S. Synodus, sciens hisce temporibus homines perturbari praesertim circa veritates fundamentales exsistentiae humanae, scilicet de origine, natura, fine vitae humanae et de via perveniendi ad Deum et ad intimam propriam felicitatem, ipsosque fideles aliquoties anxietatibus perturbari et plura spargi errorum semina, quibus multi sacram doctrinam non sustineant, sed a veritate auditum avertentes, ad fabulas convertantur (cfr. *I Tim.* 4, 4): ut suo officio religiose satisfaciat et homines huius temporis Deum et Filium eius Unigenitum quaerere et invenire adiuvet, in capitibus sequentibus de deposito sibi a Domino concredito veritates quasdam, maxime ad ipsius religionis fundamenta spectantia, pro bono fidelium et omnium Deum sincero corde quaerentium pandit simulque ab erroribus quibusdam perniciosis defendit.

— 13 —

* * *

Ad cap. 1: *De cognitione veritatis.*

Ad observationes generales.

1. Non bene videt Commissio Theologica quomodo caput primum dici debeat negativum, cum potius sit summe positivum.

2. Placet omnino numerum 2. cum numero 3. coniungere sub titulo unico: *De veritate primorum principiorum,* ut proposuit Rev.mus Magister Generalis O. P. et plures alii. Hoc modo etiam expunguntur verba: *De falso exsistentialismo,* quae non placuerunt tum aliis, tum Em.mo Card. Alfrink.

3. Non nisi semel citatum fuit Vat. I et, ni fallimur, iure merito.

4. Licet nonnulli Commissarii non desiderent ut nominentur prima principia, decem tamen alii expresse declarant id esse valde opportunum. Nec hoc loco quaestio est de apta formulatione eorum principiorum, vel de iis funditus explicandis (difficilia explicatu sunt valde simplicia), sed de enumerandis principiis iis, quae ubique terrarum a sensu communi agnoscuntur.

5. Non tamen placet hoc loco commendare explicitis verbis philosophiam et nominatim metaphysicam S. Thomae. Philosophia enim in tantum spectat ad Ecclesiam, in quantum coincidit cum religione naturali, cum lege naturali, cum anthropologia in fontibus revelationis contenta, et quatenus necessaria est ad stabilienda praeambula fidei et ad defendenda vel explicanda dogmata. Quod non potest dici de *tota* philosophia vel de *tota* metaphysica Angelici. Quare in Const. *dogmatica* commendatio, ut proposita a Rev.mo P. Browne O. P., fieri nequit.

— 14 —

6. Reapse non videtur, cur ea quae dicuntur in initio Cap. 1, potius in Prooemio dici debeant, ut putat Em.mus Card. Viennensis.

Ad numerum 2 (*nunc 3*).

Nimis videtur crescere Constitutio, si pag. 6, lin. 1-5, textus S. Scripturae, ut vult Em.mus Card. König, al litteram citantur.

Iure merito putat Em.mus Card. Döpfner transitum a S. Scriptura ad philosophiam, terminis scholae expressum, esse nimis abruptum. Quare Commissio Theologica proponit ut legatur, inde a lin. 5 usque ad lin. 15:

... de Ecclesia columna et firmamento veritatis, docet hominem natura sua gaudere sublimi facultate adipiscendae veritatis. Negata autem hac aptitudine abnegatur ipsa ratio humana et frustra de revelatione et fide sermo instituitur. Contra vero Ecclesia a Spiritu veritatis edocta, non solum capacitatem firmiter agnoscit, qua homo ita intelligit res, ut res sese habent,[2] sed insuper credit intellectum ipsius ita a Deo elevari posse, ut fide illustratus aliquatenus cognoscat...

In textu correcto praecedenti scriptum est: « facultas sublimis adipiscendae veritatis », et non « donum... », ut satisfieret Em.mo Card. Ruffini; deinde Ecclesiam « firmiter » agnoscere capacitatem res cognoscendi, ut satisfieret Em.mo D'Alton; tandem intellectum « aliquatenus » cognoscere mysteria, ut satisfieret Em.mo Ruffini.

Ad numeros 3 et 4 (*nunc 4*).

Sicut iam diximus, Commissio Theologica coniunxit numeros 3 et 4 sub uno communi titulo, ideoque incipit textus paululum correctus ad mentem Em.mi Ruffini:

3. [*De veritate primorum principiorum*]. Sicut autem Ecclesia, iugiter divino verbo freta, semper tenuit veritatem non esse quid mere subiectivum...

— 15 —

Nulla ratio videtur ut ob suggestionem Em.mi Card. Pizzardo expungatur textus S. Augustini. Sanctus in illo textu minime agit de ideis innatis, et clare enuntiat quod volumus.

Linea 37 nulla ratio est, ut ob quaestionem positam ab Em.mo Card. Garibi mutemus verba: « S. Concilium docet... », quippe quae per se nullam connotant definitionem.

Ad numerum 5.

Immerito existimat Em.mus Card. König — adnotat Pont. Commissio Theologica — non cohaerere inter se dicta pag. 6, lin. 33, et asserta pag. 7, lin. 3. Etenim dum in priori loco agitur *de primis principiis,* de quibus nullus dubitare potest, in secundo res est imprimis de veritatibus *ad mores et religionem spectantibus,* quae saepius ob influxum malae concupiscentiae vocantur in dubium.

Quia, ut notat Em.mus Card. Valeri, in lin. 12 illud « Quare » non videtur omnino logicum, dicatur potius: « Insuper ».

Linea autem 13 loco « numquam negavit » melius legatur: « semper affirmavit », ut proposuerunt Em.mi Ruffini et D'Alton.

* * *

Ad cap. 2: *De Deo.*

Ad animadversiones generales.

1. Non intelligitur, dicit Commissio Theologica, cur Em.mus Liénart, qui ceterum laudat caput, loquatur de indole negativa eius, cum ex sex numeris unus dumtaxat sit de erroribus.

2. In fine numeri 6 ratio habebitur de locis S. Scripturae suggestis ab Em.mo Döpfner. Non autem videtur expedire, ut ad mentem eiusdem abbrevientur numeri 7-11, saltem si volumus retinere stilum magis pastoralem et saporem scripturisticum.

— 16 —

3. Ubi sermo, ut notant Em.mus Card. Siri et Exc.mus D. Šeper, est nimis complexus, quantum fieri potest, providebitur.

Ad numerum 6.

Ne Em.mus Card. Léger putet, Commissionem Theologicam laborare complexu inferioritatis erga Protestantes, lin. 2 loco « Sacrarum Litterarum » scribatur: « divinae Revelationis ».

Ob animadversiones subtiles, oblatas a Card. Döpfner, Commissio Theologica revisoria memor principii, esse Deum auctorem naturae qui doceat se esse auctorem gratiae, proponit ut lin. 1-6 legatur ut sequitur:

Ecclesia, innixa divinae Revelationis testimoniis, semper tenuit in cognitione exsistentiae Dei Creatoris esse totius vitae religiosae fundamentum, quatenus constituit veluti praeambulum ad cognitionem Dei, quae per fidem obtinetur.

Lin. 9 legatur, ut volunt Card. Masella et quinque alii commissarii, etsi vox « beatitas » est bonae latinitatis: « et aeternam beatitudinem ».

Lin. 12 scribatur ad mentem Rev.mi Magistri Generalis O. P. et sex aliorum: « operibus supernaturalis Providentiae », addita voce « operibus ».

In fine numeri addatur, ut suggessit Em.mus Card. Döpfner:

Non enim longe est ab unoquoque nostrum (cfr. *Act.* 7, 27), et « non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra » (*Act.* 14, 17).

Ad numerum 7.

Lin 16 scribatur, etiam ob notam Em.mi Léger et Em.mi McGuigan, non « tenet et docet », sed potius: « credit et docet ». Dei enim cognoscibilitas ex creatis est res fidei.

Lin. 19-22, omissis verbis 22-24: « ita ut... ob-

— 17 —

tinent » (quippe quae verba potius respiciunt Dei agnitionem quam Dei cognitionem), scribatur:

... adeoque et demonstrari posse.[1] « Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius virtus et divinitas » (*Rom.* 1, 20).

Notetur hoc modo removeri observationem Em.mi Ruffini et aliorum de citatione epistolae ad *Rom.*

Ad numerum 8.

Nulla facta est Commissariorum observatio.

Ad numerum 9.

Claritatis gratia legatur lin. 9-11:

Imperfectiones quoque, quae omnibus huius mundi rebus sunt connaturales, v. g. mutabilitas, inconstantia, dependentia causalis, limitatio...

Lin. 17 proponit Em.mus Ruffini cum aliis, ut loco « nec... parvipendit » legatur « agnoscit ». Commissio Theologica accedere nequit, quia sunt nonnulli, qui valorem stricte probativum illorum argumentorum non admittant.

Lin. 19 Em.mus D'Alton rogat, ut includatur argumentum ex perceptione mystica. Commissio Theologica accedere non audet, quia in hac materia difficulter dicitur quid absolute certum et ab omnibus admissum.

Ad numerum 10.

Lin. 23 proponit Commissio Theologica ut legatur: « eo magis deploranda est caecitas eorum, qui Deum misere... ».

Lin. 29-35, ut satisfiat desideriis Exc.mi Šeper et Em.mi Siri de obscuritate dictionis, item ut ratio habeatur animadversionis Em.mi Ruffini ad stilum quod spectat, legatur:

Etiam eorum reprobat errorem, qui falsi nominis philosophia vel scientia abutentes, loco Dei personalis figmenta impersonalia vel mere idealia, adeo-

— 18 —

que inania constituunt, vel reiecta demonstratione in obiectiva veritate fundata, subiectiva tantum et mere voluntaria adhaesione Dei exsistentiam profitentur.

Commissio Theologica dein proponit omittere verba lin. 35-37, utpote non stricte necessaria.

Ad numerum 11.

Desunt Commissariorum observationes.

* * *

Ad Cap. 3: *De Deo Creatore et evolutione mundi.*

Proponit Commissio Theologica ut in titulo legatur: *De creatione ...*

Ad numerum 12.

Non videtur huius loco loqui de modo quo Ecclesia sese habeat ad theorias mere scientificas, ut suggerit Em.mus D'Alton, cum satis provideatur n. 15; nec videtur aliquid mutandum in lin. 6-14, cum ad litteram verba desumpta sint ex Vaticano primo; nec videtur incipiendum a creatione per Verbum et a divina Providentia (DENZ. 1784), ut proponit Em.mus Döpfner, quia hoc loco non sunt obiectum disputationis. Ut autem alio modo satisfiat desiderio Em.mi Principis, Commissio Theologica proponit ut sic inchoatur:

Cum doctrina creationis excelleat vi et momento sive pro recta notione Dei habenda sive pro vera religione profitenda: siquidem in ea innititur supremum Dei dominium super homines: Sacra Vaticana Synodus secunda, verbi Dei scripti et traditi testimoniis innixa, doctrinam ...

N. B. in ultimis lineis « Scriptura » cessit « verbo Dei scripto et tradito », ut satisfiat Em.mo Card. Léger, et correctus est error grammaticalis (« doctrina »), quem notavit Rev.mus P. Sépinski, O. F. M.

— 19 —

Lin. 5 legatur « universum mundum », addito « mundum », ut voluit Em.mus Ruffini. Eadem lin. 5 data opera scriptum est, mundum « aliquando » cursum inchoasse, qua voce evitatur illud in tempore vel cum tempore.

Ad numerum 13.

Commissio Theologica proponit, ut claritatis gratia legatur lin. 27-28: « gradatim, maxime in vita humani spiritus ».

Lin. 31 Em.mus Ruffini proponit ut loco « permiscet » scribatur « corrumpit ». Videtur tamen vox « permiscet » melius reddere id quod intenditur.

Ad numerum 14.

Rogavit Em.mus Döpfner cum quattuor aliis, num agatur contra Teilhard de Chardin. Ignoratur: sed certissime agitur de theoriis in libellis et manuscriptis sub nomine eiusdem sparsis. Hac de causa proponit Subcommissio, ut num. 14 sic inchoatur: (*Sententiae hodie sparsae de creatione et evolutione mundi*).

Lin. 3 loco « inquinent » legatur « depravent ».

Lin. 4 loco « ne solvant » legatur « ne corrumpant », ut vult Em.mus Ruffini cum octo aliis.

Lin. 7 maneat vox « praesentem », ne scribatur « exsistentem », ut desiderant iidem: quia vox « exsistentem » non recte reddit theoriam falsam, utique obscuram, in qua distinguitur *natura prius* et *tempore prius*.

Lin. 8-10 legatur, maioris claritatis causa:

... actionem. Doctrinam catholicam de subsistentia mundi in seipso, et de simplicitate perfectioneque omnimoda Dei ne labefactent, asserere audentes ...

Ad numerum 15.

Nova ordinatio, quam Em.mus Döpfner, utique haesitanter, proponit (forsan), non videtur imposita. Legatur autem ad mentem eiusdem (quippe qui vult, ut distinguatur hypothesis a thesi proba-

— 20 —

ta), lin. 20, cum emendationibus grammaticalibus Em.mi Garibi: « iureque non per modum hypotheseos, sed ut reapse certa proponere valeat, sive sint ... ».

Lin. 29 legatur, facta additione ad mentem Em.mi Döpfner:

... indiderit ». Species autem contradictionis, quae nonnumquam inter cultores scientiae sacrae et profanae contingit, ex eo potissimum oritur, « quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur » (*Ibid.*). Attamen conclusiones ...

Ad numerum 16.

In hoc num. non videtur dari nimia libertas, ut timet Em.mus Card. Siri: attamen lin. 14 et 18 sunt factae quaedam mutationes, quibus dicta fiunt severiora.

Lin. 7 recte dicitur « doctrina catholica »: sunt enim quae sequuntur in praedicatione totius Ecclesiae. Cf. dicenda ad lin. 10-11.

Lin. 8-9 ut clare appareat verba « doctrina catholica » respicere totam sententiam, Commissio Theologica proponit legendum: « doctrina catholica de compositione hominis ex spiritu et corpore, essentialiter inter se differentibus ».

Lin. 10-11 legatur: « immediata productio cuiusvis animae » (cf. DENZ. 348: *Credo;* et DENZ. 2327: *catholica fides*).

Lin. 18 legatur, ut satisfiat desiderio Em.mi Garibi, cum additione ab ipso proposita:

... fontibus continentur, nominatim de speciali Dei interventu in formatione corporum protoparentum, et de mirando illo iustitiae originalis statu, in quo iidem primum constituti sunt.

— 21 —

* * *

Ad Cap. 4: *De revelatione et fide.*

Ad observationes generales:

1. Ad animadversionem Em.mi Card. Frings videtur respondendum, omnia in Constitutione dogmatica asserta, esse *saltem absolute certa.* Ad singula autem addere ulteriorem qualificationem theologicam est impossibile: nonnumquam autem adhibetur dictio « Concilium credit », quando clare agitur de re credenda in fidei deposito.

2. Observaverunt Em.mus D'Alton et Exc.mus Šeper, in hoc capite desiderari claritatem. Ratio est quia redactor conatus est sequi methodum, olim ab Em.mo Card. Alfrink commendatam, non solum condemnandi errores, sed etiam ex erroribus assumendi germina veritatis ibidem latentia. Quantum autem fieri potest. Commissio Theologica curabit textum intelligibiliorem reddere.

3. Desiderio expresso ab Exc.mo Silva Santiago tribusque aliis, satisfiet in Constitutione *de Ecclesia,* in qua data opera agitur de magisterio in genere et de magisterio Summi Pontificis in specie.

4. Ut melius appareat obiectum Constitutionis esse Revelationem *publicam* (ordo enim criteriorum omnino alius est pro revelatione publica, quam pro revelatione personali ipsius prophetae), Subcommissio proponit emendare titulum, legendo: *De revelatione publica et fide catholica.*

Ad numerum 17.

Ut respondeatur observationi Em.mi Card. Pizzardo et septem aliorum, consentiente quoque Em.mo König, dissentiente vero Exc.mo P. Philippe cum aliis, haec videntur breviter dicenda:

— 22 —

1. In nota prima sat longa fere trium paginarum evidenter demonstratur, quomodo doctrina, vd. « revelationem divinam proprie dictam, esse *locutionem* Dei attestantis », sit doctrina Ecclesiae traditionalis.

2. Est etiam doctrina eminenter scripturistica. Pervadit enim evangelium Ioannis (cfr. v. g. *Io.* 3, 1; 8, 25-28; 8, 38; 12, 50; 14, 10; 17, 13; 20, 30-31) et in epistola ad *Hebr.* 1, 1 legimus: « Multisque modis Deus loquens patribus in Prophetis, novissime locutus est in Filio », atque in epistola ad *Rom.* 10, 17 scriptum est: « Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi ». Sparsim quoque in *Actis* audimus Apostolos loqui *verbum* Dei vel *verbum* Domini. Accedit quod, teste ipsa Ecclesia, tota revelatio continetur in *verbo,* i. e. locutione, Dei scripto et tradito.

3. Agimus de revelatione, cui correspondet fides ob auctoritatem Dei loquentis. Deus etiam aliis modis sese manifestare potest, v. g. in creaturis et in natura humana. Tali autem manifestationi correspondet scientia, non fides; et hac de causa Ecclesia naturalem cognitionem de rebus divinis et moralibus omnino renuit agnoscere ut revelationem proprie dictam (cfr. DENZ. 1785 et praecipue 1811).

4. Omnis locutio Dei ad extra est manifestatio Dei; minime autem omnis manifestatio Dei ad extra est locutio. Aliud enim est *manifestatio rei* et aliud *manifestatio mentis de aliqua re*: primae correspondet scientia; secundae dumtaxat fides. Et hac de causa facta non creduntur nisi quatenus eorum fit attestatio, vel quatenus, ut nonnumquam accidit, sunt aequivalenter locutiones, ut v. g. sonitus campanarum et in quibusdam casibus miraculum, vid. quando thaumaturgus Deum invocat ut faciendo miraculum attestetur de veritate (cfr. *Hebr.* 2, 4).

— 23 —

Linea 5-7 proponitur legendum:
« Contestante Deo signis ».

... qua benignissimus Deus, olim in Prophetis, novissime in Filio (cfr. *Hebr.* 1, 1), semetipsum, mysteria salutis veritatesque connexas testatus est (cfr. *Io.* 3 ,11), oboeditionem fidei ...

Additum est *semetipsum,* ut rogaverat Em.mus Card. Léger.

Ad numerum 18.

Ut satisfiat observationibus plurium, totus numerus inde a lin. 20 usque ad lin. 34 sic clarius redactus est:

Quapropter, etiamsi dicere oporteat revelationem nobis datam esse in humanae salutis historia, sive praenuntiata sive narrata: [4] tamen minime sentiendum est, revelationem meris istis eventibus iam ita constitutam esse, ut sermone Christi, Filii Dei aliorumque Dei legatorum secundarie tantummodo compleatur. Nam ad revelatum ordinem salutis ii eventus non pertinent, nisi per veritates quae in iis latent aut cum iis connectuntur, sermone Christi et legatorum Dei declarandas atque a nobis fide tenendas.[5]

In praedictis scribitur: « sive praenuntiata sive narrata », ut satisfiat desiderio Em.mi König. Omissa sunt verba, quae erant lin. 23-24: « ad substantiam eius quod spectat », ut desideraverat Exc.mus Silva Santiago; nec adhibita est vox « legatus divinus », ut suggessit Em.mus Döpfner. In initio scriptum est: « etiamsi dicere oporteat », ut rogavit idem Cardinalis. Ceterum remittit Commissio Theologica ad quattuor praenotanda quibus incipit responsio ad num. 7.

Ad numerum 19.

Lin. 1-7 Commissio Theologica secundum suggestionem Rev.mi P. Philippe sic legendas proponit:

Insuper revelatio, praeter mysteria, in singularibus factis historiae salutis exhibita, continet etiam

— 24 —

veritates universales, tum naturalis, tum supernaturalis ordinis, atque primario spectat Deum ipsum...

Ad numerum 20.

Claritatis causa proponit Commissio Theologica lin. 16-26 legendum:

Divinae revelationis plenitudo in Christo Filio Dei recte dicitur apparuisse,[8] non solum quia ipse, auctor et consummator fidei (cfr. *Hebr.* 12, 2), praecipuas fidei veritates homines docuit, sed insuper quia per totam vitam suam nobis viam salutis monstravit. Nihilominus verum manet esse ipsam Christi, *Verbi Dei incarnati,* doctrinam, quae efficiat, ut tota eius vita habeat indolem divini testimonii, totumque mysterium Christi propter auctoritatem Dei, qui nec falli nec fallere potest, sit credendum. Proinde fides divina et catholica ...

Ut tollatur difficultas Em.mi Card. Agagianian de non satis clare apparente divinitate Christi, scriptum est supra: « ipsam Christi, *Verbi Dei incarnati,* doctrinam ». In fine legitur: « Proinde fides divina et catholica ... ». Voce *proinde* fit legitima deductio a fide mere divina ad fidem divinam catholicam: et satisfactum videtur observationi Em.mi Card. König.

Non videtur Commissioni Theologicae expedire hoc loco aggredi quaestionem subtilem, utrum solae veritates an etiam formulae definitae sint obiectum fidei. Putat quidem Em.mus Léger notationem hac de re fore utilem: sed notatio illa debito modo fieri nequit sine longiore studio cum eventu dubio.

Ad lin. 37, ut satisfiat observationi E.morum Traglia et Meyer contra « fruitionem » quae sit obscura legatur: « immo quadam fruitione ».

Ad numerum 21.

Si credimus Em.mo Card. Döpfner, totum caput de erroribus omitti posset. Commissio Theologica libenter consentit pro lin. 6-13, utpote continentibus errores notos modernisticos; minime autem

— 25 —

eadem ratio valet pro sequentibus. Quare Commissio Theologica admittens duas correctiones propositas ab Rev.mo P. Philippe sic legendum proponit inde a lin. 13:

Alii quidam exsistimant divinam revelationem non tantum religionem Veteris Novique Foederis, sed, *etsi imperfectius,* omnes religiones protulisse, eamque in eo consistere quod homines religiosi, ut ad absolutum, ad quod mens humana relationem habet, spectare queant ...

Nova redactio nullo modo, ut timet Em.mus Card. König, considerari potest ut damnatio theoriae ethnologi famosi Patris Schmidt, S. V. D. Aliud enim est admittere apud primitivos residua revelationis divinae inveniri, aliud dicere revelationem *falsas religiones* protulisse.

Ad numerum 22.

Desiderat Em.mus Card. König ut distinguatur falsus relativismus a bono desiderio melius cognoscendi doctrinam revelatam. Cui desiderio reapse satisfit in Capite sequenti.

Accedit Commissio Theologica libenter ad suggestionem Rev.mi P. Browne, O. P. et aliorum plurium, videlicet cum transpositione verborum, sic legendo lin. 21-25:

Periculose etiam a vero discedunt, qui sentiunt enuntiationes et conceptus, quibus, etsi utique incomplete et imperfecte, veritates revelatae communicantur, impares esse ad res divinas omnino vere significandas.

Lin. 32-33 Commissio Theologica proponit, transposita voce *saepe,* ita legendum cum Rev.mo P. Browne: « saepe aperte significant, se non intendere loqui symbolice tantum, sed etiam proprie ... ».

Ad numerum 23.

Non videtur Commissioni Theologicae expedire abbreviare doctrinam de signis, ut haesitanter sug-

— 26 —

gerit Em.mus Döpfner, cum hodie a multis criteria classica considerentur ut antiquata, et potius ut suggestiva quam ut stricte demonstrativa (vd. nota Em.morum Léger, Richaud, Larraona, ad num. sequentem). Quod vero ad ordinem spectat, agitur de eorum valore respectu revelationis *publicae*, ut talis, ut iam saepius est notatum.

Notandum, ipsam gratiam fidei seu lumen fidei, quod est donum supernaturale infusum, a nobis non videri, nisi Deus miraculose intercedat. Cui autem Deus dat, ut eam videat splendentem in sua anima, aliis demonstrationibus omnino non eget. Ut autem initium paragraphi sit clarius (omissis verbis *de more,* ut vult Exc.mus Silva Santiago), Commissio Theologica hanc novam lectionem proponit, pag. 36, lin. 36; pag. 8, lin. 6:

Etsi fides salutaris, qua Deo credimus, secundum illud Ioannis: « Flius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio eius » (*I Io.* 5, 20), procedit a lumine divinitus in mentem immisso, nihilominus, cum illa gratia fidei lateat in mente, sapientissimus Deus, volens ut obsequium fidei nostrae, quae est ex auditu, rationi consentaneum esset (cfr. *Rom.* 10, 17 et 12, 1) internis ...

Verba « quae est ex auditu » (*Rom.* 10, 17) addita sunt suggerente R.mo P. Philippe.

Ad numerum 24.

Ut satisfiat desiderio Em.mi Card. Léger et aliorum duorum, in memoriam vocatur doctrina Vat. I et Commissio Theologica sic legendum proponit:

Inter ea signa, pro conspectiore argumento quod praestant, eminent miracula et prophetiae, ut sapientissime docuit Concilium Vaticanum primum. Quae nonnisi ob praeiudicatas falsas opiniones a limine negantur, vel extenuantur. De illis autem Dominus ...

Quod autem verbo « opera » in *Io.* 5, 36 indicentur *miracula,* ex locis parallelis est omnino clarum; qui loci in nota a Commissione Theologica addita inveniuntur.

— 27 —

Ad numerum 25.

Em.mus Card. König lin. 32 loco « signi historici » praetulerit « signum obiectivum ». Comm. Theol. autem putat retinendum esse « historicum », ad clare demonstrandum resurrectionem reapse esse factum in ordine historico. Diximus lin. 5-6 « Iesum Magistrum », ob illud « Discite a me », et quia praecise Christi divinum magisterium in quaestione est. Quidquid autem sit de hodierna exegesi, in Evangelio primo loco habetur sepulchrum vacuum et deinde apparitiones, ideoque non est cur ad mentem Em.mi Döpfner ordinem factorum mutemus.

Ipsa Commissio Theologica proponit, ut initio paragraphi ratio quoque habeatur resurrectionis, ut est impletio prophetiae, et sic legatur:

Ecclesia autem maximum in genere signorum habuit et habet resurrectionem corporalem Christi, quae ab Ipso clare praenuntiata, ob sepulchrum deprehensum vacuum apparitionesque ipsiusmet Redivivi, fulgens signum historicum facta est. In genere autem argumentorum ex prophetiis...

Ob rationes obvias Commissio Theologica proponit, ut lin. 36 cum brevi additione scribatur: « Quod argumentum ipse Dominus prius adhibuit (cfr. *Lc.* 24, 13-32), et de eo scripsit insuper S. Petrus... ».

Pag. 9, lin. 1-6 legatur, ut tollatur difficultas facta ab Em.mo Card. Döpfner de oppositione inter rationem et humilitatem:

... Nec diffitendum est sublime signum divinum, quod maxime humilibus corde plurimum splendere valet, esse ipsum Iesum Magistrum, cuius sublimis sapientia...

Ad numerum 26.

Ut proponit Rev.mus P. Sépinski, tollatur in fine citatio Isaiae.

— 28 —

Ad numerum 27.

Ob rationes allatas ab Rev.mo P. Philippe (ut scilicet excludatur opinio, qua docetur cognitionem credibilitatis esse non posse nisi ex lumine fidei), Commissio Theol. proponit ut legatur lin. 22-24:

Sic fit, ut iis qui Dei moventis gratia fidem quaerunt, aut iis qui a Deo fidei lumen iam acceperunt, largus aditus pateat...

Non placuit Commissioni Theologicae ad lin. 29 addere citationem S. Th. II-II q. 2, art. 9, ad 3, ut desiderat Em.mus Card. König, quia ille instinctus, de quo Angelicus, potius respicere videtur *credentitatem,* quam *credibilitatem.*

Ut obsecundetur voto Em.mi Ruffini et plurium Cardinalium, lin. 27 legatur: « invicte demonstrant », et lin. 29-34:

... Quibus Deus ita mentem percellere potest, ut confirmare et roborare etiam valeant ea quae obscura interdum manent in notitia signorum externorum; immo interdum, peculiarem gratiam Deo largiente, ipsa signa externa suppleri possint.

Lin. 29 desiderat Rev.mus Sépinski ut loco « vocationis » dicatur « invitationis ». Est autem vox « vocatio » magis biblica.

Ad numerum 28.

Em.mus Card. Meyer timet, ne velimus dirimere quaestionem de necessitate gratiae ad iudicium *credibilitatis.* Qui timor non iustificatur. Lin. 12-14 statuitur enim necessitas gratiae pro iudicio practico *credentitatis.*

Etiam obiectio Rev.mi P. Philippe non regit. Nam etiam S. Thomas docet in fide non formata hominem tendere in Deum, non quidem ut bonum in se, sed ut bonum nobis promissum. (*N. B.*: Rev.mus Pater retraxit obiectionem).

Ad observationem Em.mi Card. Döpfner dicendum est cognitionem motivorum credibilitatis, etiam si fiat cum adiutorio gratiae, tamen manere praeparationem et protectionem fidei, ut est rationabilis.

— 29 —

In titulo numeri dicatur: *Credere Deo, Deum, in Deum,* ut rogat Rev.mus P. Sépinski.

Lin. 10, loco « potius » legatur « immo ».

Lin. 13-14 legatur, ad mentem Rev.mi P. Browne: « nisi postquam haec ut credenda exhibita est ope iudicii ex divino lumine procedentis ».

Ad notas.

Comm. Theol. addidit notam, ex qua pateat revelationem divinam, utpote « locutionem Dei attestantem » esse imprimis datus scripturisticum. Cfr. exposita in initio huius Capitis.

* * *

Ad cap. 5: *De progressu doctrinae...*

Commissio Theologica credit se agere ad mentem Commissionis Centralis, quando non dedicat *Spiritismo* caput peculiare. Tamen dicendum est de spiritismo, utpote errore ubique grassante, etiam in Europa, maxime hisce temporibus apocalypticis. Quare proponit Comm. Theol., primo ut de communicatione cum spiritibus agatur in fine capitis quinti: sunt enim pseudo-revelationes privatae; deinde ut *de Novissimis* agatur in Capite separato ad finem totius Constitutionis.

Quare eadem Comm. Theol. proponit ut titulus Capitis sic sonet: *De progressu doctrinae et revelationibus privatis.*

Ad numerum 29.

Em.mus Card. Ruffini proponit ut lin. 6 legatur « cum ultimi Apostoli morte » loco « cum Apostolis ». Sectio autem « cum Apostolis » desumpta est ex Decreto *Lamentabili.* Desiderat insuper ut clare notetur excludi augmentum *obiectivum.* Quare proponit Commissio Theologica: « in seipso augeri amplius non possit ».

Quia Em.mus Card. Bea ad Constitutionem *De*

— 30 —

Fontibus quaedam proposuit, quae videbantur melius hoc loco esse dicenda, hac de causa proponitur ut lin. 8-9 sic legatur:

« Apostoli enim, illustrati a Paraclito, qui eos docebat omnia, iisque suggerebat omnia, quaecumque dixerat Magister (cfr. *Io.* 14, 26), praedicaverunt ubique quae ille audiverat a Patre (cfr. *Io.* 15, 15), eaque successoribus tradiderunt tamquam pretiosum depositum (cfr. *I Tim.* 6, 20), ab Ecclesia per Spiritum Sanctum in se habitante, fideliter custodiendum ».[3]

Ad numerum 30.

Videtur in hoc capite et in sequenti sat indicari cognitionem nostram de revelatis non esse absolutam et eandem semper perfici posse: ideoque provisum esse desiderio Em.mi König.

Card. Ruffini vult ut lin. 12 legatur: « librorum sacrorum conservatione et verborum, quae in iis continentur repetitione ». Observandum tamen non agi tantum de S. Scriptura, sed etiam de Conciliis, Symbolis etc.

Ut satisfiat desiderio Card. Pizzardo et plurium, legatur lin. 14-19:

« ... prout postulant sincera revelatorum intellegentia[5] atque Christianorum pietas inducens ad altiorem divitiarum Christi investigationem,[6] nec minus errantium impugnationes[7] atque temporum necessitates noviterque exortae quaestiones,[8] idcirco... ».

Notandum tamen ad profectum doctrinae maxime contulisse haereses, ut docet historia Conciliorum.

Ut tollatur timor Em.mi Card. D'Alton, legatur lin. 20 non « natura... postulari », sed: « ipsam naturam magisterii secum ferre... ».

Ad numerum 31.

Ut satisfiat desiderio plurium, legatur lin. 32 « in doctrina fidei intelligenda et proponenda », loco illius « doctrinae »; et lin. 3-5, pag. 17:

— 31 —

« ... qui in incremento humanae dumtaxat cognitionis de revelatione consistit, non verum in ipsius depositi augmento. Illud enim in seipso immutatum permanet, cum quaelibet veritas noviter proposita, saltem implicite ibidem contineatur, ideoque auctoritate divina fulciatur ».

Ad numerum 32.

Ut plures Em.mi desiderant, mutabitur ordo dictorum. Desiderio Em.mi Ruffini et plurium aliorum satisfiet eo quod ad mentem Card. D'Alton explicitis verbis citatur Benedictus Pp. XIV *de beatificatione et canonizatione*. Sic igitur sonet textus:

32. [*Privatarum revelationum valor*].[13] Cum ipse Dominus significaverit charismata et miracula semper fore in Ecclesia, Apostolus vero monuerit: « Spiritum nolite exstinguere » (*I Thess.* 5, 19), revelationes privatas necnon alia dona charismatica, dummodo idonea divinae originis digna ostendant, Ecclesia reverenter suscipit secundum verba Doctoris gentium: « Omnia autem probate, quod bonum est tenete » (*I Thess.* 5, 21).

Circa privatas autem revelationes, quae post mortem Apostolorum ferantur, Sancta Synodus declarat eas iudicio Pastorum Ecclesiae penitus subiiciendas esse, ne fideles seducantur, cum Christus monuerit: « Pseudoprophetae surgent, et seducent multos » (*Mt.*, 24, 11). Item declarat easdem tunc solum considerationе dignas esse, si cum veritatibus in publico fidei thesauro contentis omnino concordent et ad vitam christianam sub Pastorum ductu exercendam impellant; eas ecclesiasticis institutionibus occasionem dare non posse, nisi aliunde fundamentum dogmaticum habeant; numquam earum praetextu novas doctrinas induci, vel coepta nova, invita Ecclesia, inchoari posse. Insuper docet revelationibus privatis, etsi approbatis, non debere nec posse a nobis exhiberi assensum fidei catholicae, sed tantum fidei humanae,

— 32 —

iuxta regulas prudentiae, iuxta quas praedictae revelationes sunt probabiles et pie credibiles.[14]

Proinde christifideles strenue cohibeant curiositatem, qua immoderate ad mira, non satis probata ab Ecclesiae Pastoribus, feruntur. Sunt enim qui talia prosequuntur ac si Depositum fidei ipsum insufficiens esset ad vitam christianam fovendam, vel extra depositum spes ovibus Christi foret uberiora pascua reperiendi.

Numerus 32 bis (33-35).

Quia plures Commissarii putant Caput *de Spiritismo* nimis longum, alii autem desiderant, ut *de Novissimis* separatim agatur, Comm. Theol. post n. 32, ubi de periculosa curiositate actum est, proponit paragraphum de spiritismo, in quo illa curiositas culmen suum attingit. In redigenda hac paragrapho:

1. Omissa sunt plura minoris momenti;
2. distinguitur spiritismus a scientia parapsychologiae, ut desiderat Em.mus Card. König;
3. in fine dicitur de fidelibus defunctis, ut rogavit Em.mus Card. Jullien;
4. nil dicitur de astrologia et aliis similibus, in particulari, sed modo generico damnatur « divinatio superstitiosa »;
5. rectius videtur dicere spiritismum esse peccatum contra religionem quam contra fidem, ut putat Em.mus Döpfner. Est enim superstitio gravissima.

Hisce praedictis sequitur num. 32 bis (seu 33-35).

33. [*Praxis perniciosa spiritismi*]. Curiositas illa prorsus perniciosa evadit, quando fideles sese tradunt divinationi superstitiosae, cuiuslibet formae, maxime autem spiritismo, quo cum spiritibus vel animabus separatis sensibilis communicatio humanis industriis provocari intenditur ad varias notitias varia-

— 33 —

que auxilia consequenda. « Nec inveniatur in te (ait Dominus Deus) qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat nec divinos, aut quaerat a mortuis veritatem. Omnia enim haec abominatur Dominus » (*Deut.* 18, 10-12).[15] Apostolica vero Sedes non praetermisit variis suis documentis spiritismi malo occurrere.[16]

34. [*Reprobatio praxium*]. Cum autem constet multis in regionibus late serpere atque in dies diffundi superstitionem, etiam nonnumquam sub falso titulo parapsychologiae, cuius disciplinae est ea explicare facta, quae legibus ordinariis psychicis contradicere videntur: Sacrum Concilium divina lege omnino prohibitum declarat, utpote peccatum gravissimum contra religionem, velle tum animas mortuorum evocare, tum perceptibilem cum iisdem vel quibuscumque aliis spiritibus communicationem ad quemlibet finem consequendum provocare, quocumque modo id fiat, publice vel privatim, etiamsi habeatur intentio sese dirigendi ad solos spiritus bonos atque tota exhibitio speciem honestatis, pietatis religionisque prae se ferat. Vetat insuper omnes christifideles, ne vel ex mera curiositate sessionibus spiritisticis aut aliis huius generis conventibus intersint aut quocumque modo faveant.

35. [*Cultus fidelium defunctorum et Angelorum custodum*]. Omnes autem fideles S. Synodus hortatur, ut exemplum piae Matris Ecclesiae imitantes, preces effundant pro fidelibus defunctis, ut iidem gaudentes visione Dei pro nobis intercedant; item ut sese commendent sanctis Angelis, qui ex paterna Dei providentia custodiunt humanum genus, singulisque hominibus praesto sunt, ne succum-

[15] Vide etiam *Lev.* 19, 31 et 20, 6; *Is.* 8, 19-20; *Ier.* 27, 9; *Act.* 8, 9-23; 16, 16-19 et 19, 13-20; *Gal.* 5, 20; *Apoc.* 21, 8.

[16] Cfr. praec. Caput *de Spiritismo,* pag. 11, nota [2].

— 34 —

bant invidiantibus hostibus, gubernatione, auxilio, illuminationibus.[17]

His omnibus bene perpensis, ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, significare an capita schematis huiusmodi supra recensita sint sufficienter emendata vel minus, et, quatenus negative, quaenam adhuc desiderentur emendationes introducendae.

---

[17] Cfr. *Catech. Conc. Trid. ad Parochos,* IV, q. 4; Hymnus *Custodes hominum;* Orat. *Angele Dei.*

B) *PROCESSUS VERBALIS*

In giorno 2 aprile 1962, alle ore 17, nella casa del Cardinale Clemente Micara, Palazzo della Cancelleria, si è adunata la Sottocommissione Centrale degli Emendamenti.

Sono presenti tutti i Membri componenti la Sottocommissione, vale a dire i Signori Cardinali Micara, Copello, Léger, Siri e Confalonieri. Assume la Presidenza il Card. Confalonieri, Presidente della Sottocommissione; funge da segretario Mons. Vincenzo Fagiolo, Segretario della Sottocommissione.

All'ordine del giorno è lo schema «*De deposito Fidei pure custodiendo*», secondo la posizione, «*De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt mense ianuario 1962. Pars III*».[1]

Il Card. Presidente sottolinea che la Commissione Teologica lavora molto bene. Gli altri Cardinali sono concordi nel rilievo fatto dal Card. Presidente.

Il Card. Presidente quindi comunica che per la seduta in corso saranno esaminati il *Prooemium*, i capitoli I, II, III, IV e V dello schema *De Deposito Fidei pure custodiendo*; i restanti capitoli saranno esaminati alla prossima riunione, non essendo ancora per essi pervenute alla Segreteria della Sottocommissione le risposte della Commissione Teologica.

Il Card. Presidente dice che la trattazione viene divisa in due parti: una generale, relativa a tutta la Costituzione ed una particolare sui vari numeri della stessa.

Sulla parte generale va notata una certa polemica tra le osservazioni dei Membri della Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Commissione Teologica. Le varie critiche mosse da alcuni Membri della Commissione Centrale, p.e. dai Sigg. Cardinali Liénart, Döpfner, Alfrink, Frings, sul carattere e sull'impostazione generale della Costituzione, per quanto non prive di interesse e valore, non sono però tali da costringere ad un rigetto di essa. Le risposte della Commissione Teologica a tali critiche, per quanto polemiche, possono essere ritenute sufficientemente valide. Non è infatti da criticare la Costituzione, quasi fosse un documento prevalentemente negativo, non pastorale, non adatto alle esigenze dei nostri tempi, legato a schemi superati. Il carattere positivo della Costituzione si evince chiaramente dall'esposizione in forma positiva della dottrina, che dovrà essere il vero contenuto della catechesi; oggi più che mai è necessario affermare e riaffermare i punti fondamentali del deposito della Fede e quelli, tra essi, in particolare, che sembrano essere stati dimenticati

---

[1] Cf. pp. 370-386.

o negati dagli uomini; e, per questo, a differenza degli altri Concili, non si usa la formula di condanna, ma si espone la genuina dottrina pur riprovando gli errori.

Tutti i Cardinali sono concordi nel sostenere il punto di vista della Commissione Teologica e di accettare le sue conclusioni, ritenendo, con le correzioni introdotte, sufficientemente elaborata la Costituzione in oggetto.

Nei riguardi del *Prooemium il Card. Presidente* fa presente che molte delle osservazioni fatte dai Membri della Commissione Centrale sono state accettate dalla Commissione Teologica. Quindi, passando ai singoli numeri, rileva quanto segue:

Il Card. Döpfner ha proposto due varianti nel *Prooemium* e precisamente alle linn. 1-8 e 18-27 della pag. 5, n. 1 (cf. *Observationes*, pp. 3-4); la proposta fu condivisa dai Cardinali Tisserant, Liénart, Copello, Alfrink, Bea, dagli Ecc.mi Perrin, Suhr e dal Rev.mo B. Gut.

La Commissione Teologica ha accettato la seconda parte della proposta, con due correzioni: la prima relativa alla frase: « de auditu... felicitatem », che è stata cambiata in « de via perveniendi ad Deum et ad intimam propriam felicitatem »; la seconda comporta l'aggiunta della voce « maxime » relativamente alla frase « maxime ad ipsius religionis fundamentum spectantia ».

La stessa Commissione non ha però accettato la prima parte della proposta del Card. Döpfner, ritenendo più conforme ad una dichiarazione conciliare il testo da essa proposto.

Il Card. Presidente si dice concorde con le posizioni della Commissione Teologica e con lui gli altri quattro Cardinali.

Il Card. Presidente quindi informa come la citazione di S. Matteo 28, 19-20: « ... servare omnia quaecumque mandavi vobis », è stata sostituita, dietro suggerimento del Card. Alfrink, con il testo di S. Paolo (*Ephes.* 4, 11-14), perché più significativo della cura che la gerarchia deve avere nel sostenere e difendere la purezza della Fede. Così viene anche completata la citazione di S. Paolo (*1 Tim.* 6, 20-21), riportando l'intero testo, come più rispondente al senso del *Prooemium*.

Con le correzioni introdotte, il testo del n. 1 risulta quindi molto cambiato, come è facile vedere dallo schema, che porta gli emendamenti suggeriti ed accettati.

Tutti i Cardinali si dicono soddisfatti degli emendamenti introdotti al n. 1 e non ne propongono altri. Così accettano anche l'aggiunta del n. 2 nel *Prooemium*, dal titolo: « Intentio S. Synodi ».

Il Card. Presidente riferisce quindi che al n. 2, ora 3, con il quale prende inizio il cap. I *De cognitione veritatis*, la Commissione Teologica, accettando la proposta del Card. Döpfner, ha modificato il testo dalla lin. 5 alla 15, in modo che non appaia troppo filosofico nell'espressione. Nessun Cardinale ha difficoltà d'accettare l'emendamento.

Il Card. Presidente prosegue nell'esposizione. I nn. 3 e 4 vengono uniti, secondo la proposta del P. Browne, sotto il titolo *De veritate primorum princi-*

piorum, e con la sola variante alla lin. 21, dove al posto delle parole «sibi persuasum habuit rationem veritatis», vengono poste queste altre: «tenuit veritatem».

Al n. 5 sono state introdotte due varianti; una alla lin. 12 con *insuper* al posto di «quare»; l'altra alla lin. 13 con *semper affirmavit* al posto di *numquam negavit*, secondo i suggerimenti degli Em.mi Cardinali Ruffini e D'Alton.

Il Card. Presidente chiede quindi se gli emendamenti introdotti in questo primo capitolo siano sufficienti o se gli Em.mi Cardinali abbiano altro da suggerire.

Si dicono tutti soddisfatti e nulla propongono da introdurre.

Si passa quindi ad esaminare il cap. II, *De Deo*, che inizia con il n. 6. *Il Card. Presidente* riferisce l'osservazione del Card. Liénart, il quale ha lamentato che tutto questo capitolo è piuttosto negativo che positivo. A ciò la Commissione Teologica ha risposto che l'osservazione è infondata, poiché di 6 numeri, di cui è composto il capitolo, appena uno parla di errori.

Il Card. Presidente, e con lui gli altri, concordano con il pensiero della Commissione Teologica.

Il Card. Presidente riferisce che alla lin. 2 del n 6, al posto di *Sacrarum Litterarum*, è stato scritto *Divinae Revelationis* dietro suggerimento del Card. Léger. Così nota la variante delle linn. 3-5 suggerita dal Card. Döpfner; della lin. 9 quella di *aeternam beatitudinem* al posto di *beatitatem*; della lin. 12 dove, su suggerimento del Ministro Generale dei Predicatori, è stata aggiunta la voce *operibus*; e della lin. 14 dove, su proposta del Card. Döpfner, è stato aggiunto: «Non enim longe est ab unoquoque nostrum» (*Act.* 17, 27), et «non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra» (*Act.* 14, 17). Nessuna osservazione viene fatta e quindi il n. 6 resta emendato come proposto dalla Commissione Teologica.

Il Card. Presidente osserva quindi che sul n. 7, dove «affirmatur Dei cognoscibilitas», è stata accettata dalla Commissione Teologica l'osservazione degli Em.mi Cardinali Léger e McGuigan, che hanno proposto di dire alla linea 16 *credit et docet* al posto di *tenet et docet*, perché «Dei cognoscibilitas ex creatis est res fidei», e che sono state tolte le parole delle linn. 22-24 «ita ut sint inescusabiles, qui veritate Dei in iustitia detinent» (*Rom.* 1, 20 et 18) e che il nuovo testo risulta così: «... certo cognosci adeoque et demonstrari posse. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius virtus et divinitas» (*Rom.* 1, 20). In tal modo è stato tenuto conto delle osservazioni del Card. Ruffini, di una maggiore esattezza dell'Epistola ai Romani.

Tutti sono concordi.

Al n. 8 «Argumentum perfectionis mundi», non ci sono state osservazioni e quindi niente da emendare.

Il Card. Presidente osserva quindi che al n. 9 «Argumentum ex imperfectionibus creaturarum», per maggior chiarezza alle linn. 9-11, è stato mutato il

testo in questi termini: «... quae omnibus huius mundi rebus sunt connaturales, v.g. mutabilitas, inconstantia,...» e che non sono state accettate le osservazioni del Card. Ruffini, il quale vorrebbe che alla lin. 17, al posto di «nec... parvipendit» si dicesse: «agnoscit», perché secondo la Commissione teologica «sunt nonnulli qui valorem stricte probativum illorum argumentorum non admittant», né quelle del Card. D'Alton, che chiede che sia addotto anche l'argomento «ex perceptione mystica», perché «in hac materia difficulter dicitur quid absolute certum et ab omnibus admissum».

Tutti sono d'accordo nel ritenere il n. 9 sufficientemente emendato.

Il Card. Presidente passa all'esame del n. 10, «Errorum damnatio», e informa che la Commissione Teologica, dietro le proposte degli Em.mi Siri e Ruffini e di Sua Eccellenza Šeper, ha cambiato la dizione alla lin. 23, mettendo al posto di «reprobandi sunt», «declaranda est caecitas eorum», aggiungendo alla lin. 30 «philosophia vel...», mutando alla lin. 32 la parola «inoperosa» con «inania» e alle linn. 33-37 mutando il testo con queste parole: «... demonstratione in obiectiva veritate fundata, subiectiva tantum et mere voluntaria adhaesione Dei existentiam profitentur».

Le varianti sono accolte da tutti. E quindi il Card. Presidente passa all'esame del cap. III, dato che sul n. 11 con il quale termina il capitolo II, non ci sono state osservazioni.

Il cap. III — dice *il Card. Presidente* — originariamente era intitolato «*De Deo Creatore et evolutione mundi*», ora, invece, su proposta della Commissione Teologica, è: «*De Creatione et evolutione mundi*». Il capitolo inizia con il n. 12 dal titolo: «De creatione mundi in initio temporis». La Commissione Teologica non ritiene di mutare il testo delle linn. 6-14, perché desunto dal Concilio Vaticano I, né di iniziare il testo «incipiendo a creatione per Verbum et a divina Providentia», come vorrebbe il Card. Döpfner. Ritiene invece opportuno iniziare il testo con queste parole: «Cum doctrina creationis excellat vi et momento sive pro recta notione Dei habenda sive pro vera religione profitenda: siquidem in ea innititur supremo Dei dominium super homines: Sacra Vaticana Synodus secunda, verbi Dei scripti et traditi testimonio innixa, doctrinam ab Ecclesia...». In tale modo è stato accolto anche il consiglio del Card. Léger.

Il Card. Siri fa osservare che con il vocabolo «in ea» della nuova dizione resta equivoco il riferimento del «supremum Dei dominium»: si riferisce a *creatione* o a *doctrina*? Grammaticalmente dovrebbe riferirsi a *doctrina* e allora non è corretto dire: «... in ea innititur supremum Dei dominium», mentre il riferimento è giusto se si suppone in ea *creatione*. La Sottocommissione dà mandato al Segretario Mons. Fagiolo di sentire il P. Tromp, Segretario della Commissione Teologica, se accetta di aggiungere dopo «ea» la parola «creatione». (Il giorno 13-IV-62 il Segretrario ha sentito il P. Tromp, il quale si è detto contento dell'aggiunta).

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 13, osservando che l'unica variante è al rigo 27, dove al posto di «per gradus et» è stato scritto «gra-

datim» e che la Commissione Teologica non ha accettato la proposta del Card. Ruffinui di mutare il verbo «permiscet» al rigo 31 con l'altro «corrumpit», perché è reso meglio il concetto con il primo.

Tutti d'accordo nell'accettare l'opinione della Commissione Teologica.

Il Card. Presidente dice quindi che il n. 14 «Sententiae hodiernae falsae de creatione et evolutione mundi» ha subito variazioni. La prima nel titolo, dove è stato tolto il riferimento implicito a errori personali o meglio a fugare l'ombra che il Concilio abbia di mira determinate persone, cancellando le parole «hodiernae falsae» e mutandole con le altre «hodie sparsae»; il Card. Döpfner con altri aveva chiesto se ci si volesse riferire a Teilhard de Chardin. La Commissione Teologica non lo conferma, ma riferisce che «certissime agitur de theoriis in libellis et manuscriptis sub nomine eiusdem sparsis».

Il Card. Siri prende poi la parola per far notare che i principi, su cui il detto scrittore basa la sua filosofia, sono prodotto di fantasia: gli errori sono gravi e peggio ancora è grave la tendenza di coloro che lo vogliono far passare per cattolico. Quindi osserva che non è da condividere il timore di alcuni che hanno riguardo al non condannare gli errori: è ufficio della Chiesa riprovare l'errore.

Riprende la parola il Card. Presidente per comunicare che le altre varianti proposte dalla Commissione sono al rigo 3, dove al posto di «inquinent», c'è ora «depravent»; al rigo 4 «ne corrumpant» al posto di «ne solvant»; e che alle linn. 8-10 il testo è stato così sostituito: «... actionem. Doctrinam catholicam de subsistentia mundi in seipso, et de simplicitate perfectioneque omnimoda Dei ne labefactent, asserere audentes...». Le varianti sono accettate.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 15 «Doctrina Fidei et investigatio verae scientiae de evolutione», e riferisce che dietro suggerimenti dei Cardinali Döpfner e Garibi alla lin. 20 il testo è stato così emendato: «iureque non per modum hypotheseos, sed ut reapse certa proponere valeat, sive sint...»; e che al rigo 29 dopo la parola «indiderit» è stata posta l'aggiunta suggerita dal Card. Döpfner cioè «Species autem contradictionis quae nonnumquam inter cultores scientiae sacrae et profanae contiget, ex eo potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerunt vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Attamen conclusiones...».

Le mutazioni sono accettate e nessuno ne propone altre.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame dell'ultimo numero del terzo capitolo, n. 16, dal titolo «De creatione hominis et evolutione vitae», e riferisce che alle linn. 8-9 il testo è stato così cambiato: «... et corpore, essentialiter inter se differentibus», alla lin. 11, dopo «productione» è stata aggiunto *cuiusvis animae*, alla lin. 14 al posto di «debita» è stato scritto «summa» e che alla lin. 18 dopo la parola «nominatim», su proposta del Card. Garibi, c'è l'aggiunta «de speciali» Dei interventu in formatione corporum protoparentum, et de mirando illo iustitiae originalis statu, in quo iidem primum constituti sunt», con la quale termina il testo.

Quindi *il Card. Presidente* riferisce che la Commissione Teologica ritiene che non è vero — come ha osservato *il Card. Siri* — che nel n. 16, si concede

troppa libertà agli studiosi; in ogni modo la stessa Commissione ritiene che con le mutazioni alle linn. 14 e 18 sia stato marcato il senso di prudenza e di serietà che devono accompagnare l'investigazione scientifica.

Il Card. Siri prende la parola ed osserva che deve essere preoccupazione del Concilio, di prevedere cosa dopo di esso gli altri potranno tirar fuori dai testi conciliari; da qui la sua osservazione di una maggior esattezza e precisione nella dizione e soprattutto nel concedere libertà su materia che tocca le fondamenta della nostra fede, perché è facile prevedere come gli interessati siano tentati a prendersi più libertà di quella loro effettivamente concessa.

Il Card. Presidente chiede se qualcuno ha osservazioni da fare o altri emendamenti da proporre. Tutti si dicono contenti di quanto è stato già fatto e degli emendamenti introdotti.

Quindi *il Card. Presidente* dichiara sufficientemente emendato il cap. III.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del cap. IV, che inizia con il n. 17 ed ha per titolo «*De Revelatione et Fide*». Informa che il titolo è stato cambiato dalla stessa Commissione, che ha redatto lo schema, con l'aggiunta di «publica» e di «catholica», allo scopo di mettere meglio in luce il vero oggetto della Costituzione, che è appunto la Rivelazione pubblica.

Il n. 17 «Notio catholica Revelationis» aveva avuto in sede di discussione presso la Commissione Centrale varie osservazioni. La Commissione Teologica ne ha accolte diverse e a tutte ha risposto, come è facile rilevare dalla posizione messa a disposizione dalla Segreteria. In particolare alle linn. 5-7 il testo è stato così mutato: «...qua benignissimus Deus, olim in Prophetis, novissime in Filio (cf. *Hebr.* 1, 1), semetipsum, mysteria salutis, veritatesque connexas testatus est (cf. *Io.* 3, 11), oboeditionem fidei...». Inoltre è stata corretta e modificata la nota n. 1.

Le modifiche e le spiegazioni vengono accettate e si passa quindi al n. 18.

Il Card. Presidente informa che questo numero è stato quasi integralmente rifatto; dalla lin. 20 alla 34, infatti, il testo è ora il seguente: «Quapropter, etiamsi dicere oporteat revelationem nobis datam esse in humanae salutis historia, sive praenuntiata sive narrata: tamen minime sentiendum est, revelationem meris istis eventibus iam ita constitutam esse, ut sermone Christi Filii Dei aliorumque Dei legatorum secundarie tantummodo compleatur. Nam ad revelatum ordinem salutis ii eventus non pertinent, nisi per veritates quae in iis latent aut cum iis connectuntur, sermone Christi et legatorum Dei declarandas atque a nobis fide tenendas». Le varianti sono state suggerite dagli Em.mi Cardinali König e Döpfner e dall'Ecc.mo Silva Santiago.

Tutti sono d'accordo nell'accettare il nuovo testo, e nessuno ha nulla da osservare.

Quindi *il Card. Presidente* dice che il n. 19 «Revelatio et doctrina» ha subito una sola variante alle linn. 1-5 su suggerimento del P. Philippe, e cioé: «Insuper Revelatio, praeter mysteria, in singularibus factis historiae salutis exibita, continet etiam veritates universales, tum supernaturalis tum naturalis ordinis, atque primario spectat Deum ipsum...». La variante è accolta.

Il Card. Presidente riferisce che il n. 20 «Revelatio et manifestatio Christi», dietro suggerimento dei Cardd. Agagianian e König e della stessa Commissione Teologica, è stato modificato alle linn. 20-26 in questi termini: «... quia per totam vitam suam nobis viam salutis monstravit. Nihilominus verum manet esse ipsam Christi, Verbi Dei Incarnati, doctrinam, quae efficiat, ut tota eius vita habeat indolem divini testimonii, totumque mysterium Christi propter auctoritatem Dei, qui nec falli nec fallere potest, sit credendum. Proinde Fides divina et catholica...».

Il Card. Presidente dice quindi che gli sembra giusta la preoccupazione della Commissione Teologica di non toccare la questione assai sottile «utrum solae veritates an etiam formulae definitae sint obiectum Fidei», come, invece, avrebbe preferito il Card. Léger. Questi comprende la ragione della risposta della Commissione Teologica e si rimette alla decisione presa.

Alla lin. 37 è stata aggiunta la voce: «quadam» prima di «fruitione», per aderire ai suggerimenti dei Cardd. Traglia e Meyer.

Tutti sono concordi nel ritenere il n. 20 sufficientemente emendato.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 21 «Errores notioni catholicae Revelationis plane adversi», dicendo che il Card. Döpfner avrebbe desiderio che tutto il numero fosse omesso e che la Commissione Teologica, invece, pur accettando la proposta per la parte che si rifersice ai noti errori del modernismo, non intende non denunciare gli altri errori, enunciati nel numero; per cui bisogna correggere il testo, togliendo le linn. 6-13: «Quorum... demum», e compilare così la nuova redazione: «Alii quidam existimant divinam revelationem non tantum religionem Veteris et Novi Foederis, sed, etsi imperfectius, omnes religiones protulisse, eamque in eo consistere quod homines religiosi, ut ad absolutum, ad quod mens humana relationem habet, spectare queant...». Il testo così corretto soddisfa anche il P. Philippe, che aveva appunto proposto tale modifica e non può essere affatto considerato, come teme il Card. König, una condanna della teoria del famoso etnologo P. Schmidt, poiché altro è dire che presso i primitivi si trovano residui della rivelazione divina, e altra cosa è affermare che la rivelazione contiene e approva tutte le religioni, quindi anche false.

Il Card. Presidente chiede se il numero possa essere approvato nella nuova redazione. Tutti concordano nel ritenerlo sufficientemente emendato.

Il n. 22 «Recens relativismi forma» ha subito poche e lievi varianti, informa *il Card. Presidente*. Dietro proposta del Rev.mo Browne, l'inciso «etsi utique incomplete et imperfecte» della lin. 25 è stato avanzato alla lin. 23 dopo «quibus», e l'avverbio «saepe» della lin. 33 è stato avanzato alla lin. 32 prima di «aperte» in modo da leggere «saepe aperte».

Nessun Membro ha altre proposte da fare.

Quindi *il Card. Presidente* passa all'esame del n. 23 «Externa Revelationis signa», annunciando le correzioni apportate al testo: alla lin. 38 dopo «credimus» viene aggiunta la citazione di S. Giovanni «secundum illud Ioannis: Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio eius» (*1 Io.* 5, 20); e alla lin. 1 di pag. 8 fino alla lin. 7, il testo viene

così corretto: «... in mentem immisso, nihilominus, cum illa gratia fidei lateat in mente, sapientissimus Deus, volens ut obsequium fidei nostrae, quae est ex auditu, rationi consentaneum esset (cf. *Rom.* 10, 17 et 12, 1)».

La Commissione Teologica giustamente — osserva *il Card. Presidente* — non ha inteso abbreviare questo numero della dottrina dei segni, come sembra suggerire sia pure con esitazione il Card. Döpfner, perché oggi da alcuni i classici criteri della Rivelazione vengono considerati antiquati e non dimostrativi; da qui l'opportunità di insistere su questo punto. Nessun Membro ha da avanzare proposte.

Sul n. 24 «Primatus quidam miraculorum et prophetiarum» — dice il *Card. Presidente* — è stato ricordato un testo del Concilio Vaticano I, dietro suggerimento del Card. Léger, per cui ora la redazione è la seguente: «Inter ea... et prophetiae, ut sapientissime docuit Concilium Vaticanum Primum. Quae nonnisi ob praedictas falsas opiniones a limine negantur, vel extenuantur. De illis autem Dominus noster...». Nessun'altra correzione è stata proposta e i Membri accettano il testo così corretto.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 25 «Resurrectio Christi, prophetiae messianicae, Christus ipse», e informa che il testo è stato emendato nelle prime linee e precisamente alla lin. 29 è stato tolto «miraculorum signum», e posto «signorum»; e alle linn. 30-31 «et sepulchro deprehenso vacuo et apparitionibus», sostituendo queste ultime con «quae ab ipso clare preannuntiata, ob sepulchrum deprehensum vacuum apparitionesque». Alla lin. 36, al posto di «Qua de re scripsit iam», è stato messo «Quod argumentum ipse Dominus prius adhibuit (cf. *Lc.* 24, 13-32), et de eo scripsit...». Infine alla p. 9, linn. 1-6, al fine di eliminare la difficoltà fatta dal Card. Döpfner di una opposizione tra la ragione e l'umiltà, il testo viene così cambiato: «Nec diffitendum est sublime signum divinum, quod maxime humilibus corde plurimum splendere valet, esse ipsum Iesum Magistrum, cuius sublimis sapientia...». Il testo così corretto viene da tutti i Membri accettato.

Circa il n. 26 nessuna correzione, dice *il Card. Presidente*, ad eccezione della cancellazione della citazione di Isaia 11, 12, suggerita dal Rev.mo P. Sépinski OFM.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 27: «Testimonia signaque interna», e dice che dietro suggerimento del Rev.mo P. Philippe, affinché sia esclusa l'opinione «qua docetur cognitionem credibilitatis esse non posse nisi ex lumine Fidei», il testo delle linn. 22-24 viene così modificato: «Sic fit, ut iis qui Dei moventis gratia fidem quaerunt, aut iis qui a Deo fidei lumen iam acceperunt, largus...».

Alla lin. 27 viene sostituito il verbo «confirmant» con «demonstrant», dietro suggerimento del Card. Ruffini. Alla lin. 30, al posto di «complere», viene detto «confirmare et roborare». Alle linn. 32-34 il testo è così mutato: «immo interdum, peculiarem gratiam Deo largiente, ipsa signa externa supplere possint. Talia...». Non è stata accettata la proposta del Card. König di citare alla lin. 29 lo scritto di S. Tommaso (S.Th. II, II, q. 2, art. 9, ad 3), perché quel-

l'istinto, di cui parla l'Angelico, riguarda piuttosto la «credenditatem» che «credibilitatem».

Nessun Membro avanza altre modifiche, per cui *il Card. Presidente* dichiara sufficientemente emendato il n. 27.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 28: «Credere Deo, Deum et in Deum», e dice che il titolo è stato cambiato dietro suggerimento di P. Sépinski; che alla lin. 10 al posto di «potius» viene detto «immo»; che alle linn. 13 e 14 il testo è tato così precisato, dietro consiglio del P. Browne: «nisi postquam haec ut credenda exhibita est ope iudicii ex divino lumine procedentis ».

Informa quindi *il Card. Presidente* che su questo numero la Commissione Teologica ha detto che nè il timore del Card. Meyer, né la difficoltà del Rev.mo P. Philippe hanno ragione di essere: il primo perché nelle linn. 12-14 è stabilita la necessità della grazia per il giudizio pratico «credenditatis»; la seconda perché anche S. Tommaso insegna che nella fede non formata l'uomo tende a Dio non come bene in sé, ma come bene a noi promesso.

Il Card. chiede quindi se qualche Membro desidera modificare o correggere qualche punto di questo numero o del capitolo che con questo numero si chiude. Tutti sono concordi nel ritenere il testo sufficientemente emendato.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del cap. 5 «*De progressu doctrinae et Revelationibus privatis*», e informa che la Commissione Teologica ritiene di non dedicare un capitolo specifico allo Spiritismo, ma di parlarne perché si tratta di un errore che dilaga dentro come fuori Europa, mettendolo sotto la denominazione delle rivelazioni private, trattandosi infatti di pseudo rivelazioni private.

Il n. 29, con il quale inizia il capitolo, presenta le seguenti modifiche: alla lin. 7, dietro suggerimento del Card. Ruffini, il testo è stato corretto «... fuit, in seipso augeri...»; inoltre è stato tolto il testo delle linn. 8 e 9 e sostituito con il seguente: «Apostoli enim, illustrati a Paraclito, qui eos docebat omnia, iisque suggerebat omnia, quaecumque dixerat Magister (cf. *Io.* 14, 16) praedicaverunt ubique quae ille audiverat a Patre (cf. *Io.* 15, 15), eaque succesoribus tradiderunt tamquam pretiosum depositum (*1 Tim.* 6, 20), ab Ecclesia per Spiritum Sanctum, in se habitante, fideliter custodiendum».

Vengono accettate le modifiche da tutti gli Em.mi Membri, che non hanno altro da aggiungere.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 30: «Custodiendi thesauri fidei ratio»; e informa che con questo e con il numero seguente è sufficientemente detto ciò che desidera il Card. König di indicare, cioè, che la nostra cognizione nelle cose rivelate non è assoluta ma può sempre essere aumentata; e che per aderire al desiderio del Card. Pizzardo dalle linn. 15-19 il testo è stato così modificato: «... intelligentia atque Christianorum pietas inducens ad altiorem divitiarum Christi investigationem, nec minus errantium impugnationes, idcirco...», e quindi il testo così continua: «idcirco Sancta Synodus docet ipsam naturam sacri magisterii secum ferre tum...», per soddisfare con questo ultimo cambiamento ai desideri del Card. D'Alton.

Tutti gli Em.mi Membri sono concordi nelle modifiche introdotte.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 31: «Progressus doctrinalis affirmatio», dicendo che, dietro suggerimento di molti Padri della Commissione Preparatoria Centrale, alla lin. 32, al posto di «doctrinae» viene messo «in doctrina fidei intelligenda et proponenda» e che alle linn. 3-5 della p. 17 il testo è stato così cambiato: «qui in incremento humanae dumtaxat cognitionis de revelatione consistit, non verum in ipsius depositi augmento. Illud enim in seipso immutatum permanet, cum quaelibet veritas noviter proposita, saltem implicite ibidem contineatur, ideoque auctoritate divina fulciatur».

Il testo così modificato viene approvato da tutti i Membri.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 32: «Privatarum revelationum valor», e dice che all'inizio del numero è stata aggiunta — o meglio anteposta dal secondo capoverso — la seguente frase: «Cum ipse Dominus significaverit charismata et miracula semper fore in Ecclesia, Apostolus vero monuerit: 'Spiritum nolite extinguere' (*1 Thess.* 5, 19), revelationes privatas necnon alia dona charismatica dummodo idonea divinae originis signa ostendant, Ecclesia reverenter suscipit secundum verba Doctoris gentium: 'Omnia autem probate, quod bonum est tenete' (*1 Thess.* 5, 21); e che alla linea 12 «docet semper» viene sostituito con «item declarat»; che alla lin. 20 è stato aggiunto questo testo: «Insuper docet revelationibus privatis, etsi approbatis, non debere, nec posse a nobis exhiberi assensum fidei catholicae sed tantum fidei humanae, iuxta regulas prudentiae, secundum quas praedictae revelationes sunt probabiles et pie credibiles»; alla lin. 29 «proinde» al posto di «attamen» e alla lin. 32 è stato aggiunto «fidei» dopo «deposito».

Quindi *il Card. Presidente* informa che la Commissione Teologica ha creduto opportuno di non lasciare un capitolo separato sullo spiritismo, ma di aggiungere a questo cap. V due numeri su tale pericolosa prassi; così il n. 33: «Praxis perniciosa spiritismi» e «Reprobatio praxium», e il n. 34: «Cultus fidelium defunctorum et Angelorum Custodum» chiude il capitolo delle rivelazioni private con una nota positiva.

Il Card. Presidente osserva che nel titolo del cap. V non c'è indicazione alcuna che si riferisca allo spiritismo, per cui propone che sarebbe meglio dividere il cap. V in tre capitoli: uno «de progressu doctrinae», quindi «de revelationibus privati», e, infine «de spiritismo».

Il Card. Léger concorda, osservando che l'ultimo numero: «Cultus fidelium defunctorum et Angelorum Custodum» non è da collegarsi con lo spiritismo.

Il Card. Siri propone che il cap. V sia diviso in due: il primo « de progressu doctrinae» con i numeri 29, 30, 31; il secondo, che poi sarebbe il cap. VI della serie, «de revelationibus privatis» con i nn. 32, 33, 34, 35, dove si stabilisce il valore delle rivelazioni private (n. 32), si condanna lo spiritismo come una falsa rivelazione privata ed una prassi illecita di contatto con gli spiriti (nn. 33, 34), e si propone ai fedeli di aver devozione verso gli spiriti buoni, comunicando con essi, secondo il culto ammesso dalla Chiesa. (n. 35). Viene approvata questa proposta. Interpellato il Segretario della Commissione Teologica, P. Se-

bastiano Tromp, su la divisione in due capitoli del cap. V, si è dichiarato d'accordo.

Il Card. Presidente propone che al n. 33, penultimo rigo, si dica: «Magisterium ecclesiasticum» al posto di: «Apostolica Sedes». Tutti approvano. Lo stesso Card. Presidente propone di togliere l'avverbio «omnino» al rigo 6 del n. 34 e l'aggettivo «gravissimum», per non rendere eccessivamente forte la forma della condanna. Tutti sono concordi.

Quindi *il Card. Presidente* chiede se qualche modifica ancora si desideri apportare al testo dei capitoli discussi. Gli Em.mi Membri si dichiarano contenti delle emendazioni introdotte nel testo, che considerano sufficientemente emendato e buono per essere presentato all'assemblea conciliare come testo di base per una discussione sull'argomento ed eventuale Costituzione.

Il Card. Presidente dichiara tolta la seduta, e, fatta la preghiera di ringraziamento, ha termine la riunione.

SESSIO V

(7 Maii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis diebus 22-23 ianuarii circa schema constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO[1]

Cap. VI: De Ordine naturali et supernaturali

Observationes generales

I) Statuatur etiam finem supernaturalem esse non tantum pro omnibus hominibus sed socialiter pro toto humano genere (Pla y Deniel).

II) Loco superscriptionis cap. VI «De distinctione et convenientia ordinis naturalis et supernaturalis», melius dicatur «De distinctione et connexione...» (Frings).

III) Meo iudicio inseratur cap. VI post cap. *De Creatione* secundum insinuationem a me initio totius Constitutionis propositam (Döpfner).

IV) Schema hodie summi est momenti, sed deberet magis perfici habita ratione hodiernorum errorum etiam circa ordinem naturalem. Caput De Novissimis melius coniungatur cum hoc cap. VI: agitur de ultima consummatione ordinis supernaturalis (Bea).

---

[1] Observationum textus ab em.mo card. Carolo Confalonieri, praeside subcommissionis de schematibus emendandis, ad em.mum card. Alfredum Ottaviani, praesidem commissionis theologicae, missus est die 10 februarii 1962: cf. pp. 343 ss.

Art. 33

I) Pag. 5, lin. 6. Utrum formula illa implicat quod homo fuit creatus, et quidem in primo momento, in statu elevationis seu gratiae? Num clausula «ab initio creasse» afficit solum primum membrum, scilicet «ad imaginem et similitudinem suam», quod quidem posset significare solam conditionem intellectualem hominis? An illa clausula afficit etiam secundum membrum, scilicet «eumque ad sui visionem beatificam vocare»? In primo casu non dirimeretur quaestio, libera relicta in Concilio Tridentino, scilicet utrum homo fuerit elevatus ad ordinem supernaturalem *statim* in momento creationis, an solum *paulo postea*? In secundo casu, dirimeretur quaestio in favorem sententiae *thomisticae*, scilicet quod homo fuit immediatae creatus in statu gratiae, in ipso momento creationis. Ideo duo notare intendimus:

a) forsan expressio posset esse clarior, ut bene sciamus quaenam sit intentio Concilii relate ad duplicem interpretationem supra datam.

b) Videndum est utrum sit opportunum definire interpretationem *thomisticam contra scotistam*: fatendum est quod interpretatio thomistica videtur conformior traditioni et quod videtur multo communior (Léger, cui concordant Siri, Quiroga y Palacios, Richaud, Bea).

II) *a*) Si datur aliqua vera consequentia logica inter protasim huius propositionis, scil. «cum... in secundo», et apodosim «credit et... consequendam», sensus videtur esse quod Deus intuitu Redemptionis Christi creavit hominem et vocavit eum ad finem supernaturalem. Hic autem sensus excitat admirationem. Ideo sensus intentus huius capitis fortasse posset clarificari.

b) Praeterea, verba «ab initio creasse» probabilius significant «ab initio existentiae suae» et non «ab initio mundi», sed posset haec expressio clarificari (Meyer).

Art. 34

I) Pag. 5, lin. 9 ss. Iterari mihi videntur quae numero praecedenti (n. 33) iam dicta sunt (Ruffini).

II) Pag. 5, linn. 22-23. Suggererem ut dicatur «... ad vitam sempiternam in perfecta possessione et fruitione Dei unius et trini» (Browne, cui concordat McGuigan).

Art. 35

I) Pag. 6, lin. 10. Sermo est etiam de desiderio naturali. Attenta magna controversia de re, ea quae dicuntur non videntur nec clara nec sufficientia (Pizzardo).

II) Pag. 6, linn. 15-18. Cavendum est ne visio beatifica naturae humanae quodammodo *debita* appareat (Ruffini, cui concordant Siri, Quiroga y Palacios).

III) *a*) Pag. 6, lin. 3. Ad excludendam omnem subtilitatem in falsa interpretatione huius textus, forsan opportunum esset addere vocem «omnes» ante «exigentias», ita ut clare appareat gratiam excedere omnes naturae humanae exigentias, sive stricto sive lato sensu intelligatur exigentia.

b) Pag. 6, linn. 14-15. Schema affirmat factum scilicet quod adest in homine naturale desiderium relate ad visionem beatificam. Quae quidem doctrina clare apud

Patres et apud theologos invenitur. Valde utile esset si aliquo saltem modo Concilium explicationem afferret ad ostendendum quomodo conciliari possunt illud desiderium naturale ex una parte, et — ex altera parte — gratuitas visionis beatificae. Illa enim quaestio valde nunc agitatur apud theologos. Textus schematis non videtur ullam praecisionem novam adhibere relate ad hoc problema (Léger, cui concordant Quiroga y Palacios, Richaud, Bea).

IV) Pag. 6, lin. 2, dicatur «... est vitae aeternae gloria quaedam inchoatio» (Browne).

Art. 36

I) Pag. 6, lin. 27: «finem ne naturalem quidem attingat»; ante verbum *attingat* ponerem adverbium «plene» (Ruffini).

II) Pag. 6, lin. 26: «nihil ei prodest». Nescio utrum hoc sit nimis absolute dictum cum iuxta Sanctum Thomam infantes sine baptismo discedentes non omnino privantur *bonis ordinis naturalis* (D'Alton).

III) Pag. 6, lin. 25. Illa doctrina plene valet de adultis. Quoad infantes enim, qui sine baptismo decedunt, distinguendum esset: illi enim non attingunt finem suum, finem scilicet unicum qui est finis supernaturalis in praesenti oeconomia, et, hoc sensu, illi dicuntur damnati; nihilominus illi gaudent illis bonis naturalibus quae finem naturalem constituerent, si Deus hominem creasset in statu naturae purae (Léger, cui consentiunt Quiroga y Palacios, Richaud, Bea).

Art. 37

I) Pag. 6, lin. 33. Ante «servantur» ponerem «plene» (Ruffini).

II) Pag. 6, lin. 34. Loco «abset» lege «abest» (D'Alton).

Cap. VII: De spiritismo et novissimis

Observationes generales

I) Distinctior et fusior tractatio fiat de Novissimis (Agagianian).

II) Impossibile videtur id ponere in hac constitutione dogmatica, quia corrumpit connexionem inter antecedentia et subsequentia. Formetur speciale decretum de hac re magni momenti praesertim pro America Latina (Frings).

III) Miror quod Spiritismus consideretur tanti momenti nostris diebus ut mereatur tam longam et tam sollemnem condemnationem. Apud nos qui hoc errore imbuti sunt, generatim considerantur quodammodo ridiculi vel rudissimi (D'Alton).

IV) Titulus cap. VII est *De spiritismo et Novissimis*, at de Novissimis nullus est subtitulus. De eis brevissime sermo est in fine num. 42. Melius esset novum numerum addere (43) proprie «de Novissimis», de quibus amplius ibi opportune tractaretur (Cento).

V) Longe et aliquando nimis longe spiritismus, superstitio, magia et reincarnatio tractantur. Certo haec omnia quibusdam in partibus mundi influxum exercent in dies crescentem nec reliquae partes mundi ab eis immunes sunt. Ita iam multi ad falsas exspectationes de rebus occultis seducuntur. Ne tamen obliviscamur maiorem illum et ubique terrarum sparsum errorem, quo non solum exspectationes singulorum hominum, sed saepius ipsa structura societatis inficiuntur! Hic error in eo consistit, quod permulti quaerunt felicitatem et ultimam perfectionem societatis humanae in beatitudine quadam huic mundo immanenti, scilicet in perfectione oeconomica, technica, civili, culturali. Compertum est quomodo Communismus divulgatione talis beatitudinis religionem e medio tollere conetur; tamen etiam in parte libera mundi propter liberalismum profanum multi tali spe inani decipiuntur.

Contra hos perniciosos errores statuatur fides catholica de Novissimis, non solum quoad individuum (uti iam in n. 42 fit), sed etiam quoad totam humanitatem. Praesertim eschatologia universalis in vitam spiritualem fidelium hodie saepius non illum influxum exercet, qui ei competit. Unde verbum dicatur de magnis illis veritatibus, quae praecipue spem christianam fovent et nutriunt, scilicet de «omni creatura libertatem gloriae filiorum Dei exspectante» (cf. *Rom.* 8, 18-23), de parousia Christi Domini, de regno Dei perficiendo et a Christo Patri tradendo, quo facto erit «Deus omnia in omnibus» (cf. *1 Cor.* 15, 24-28).

Caput VII ergo fere ita forsan componi poterit: Demonstrentur primo pericula, quae fidelibus hodie a falsis illis exspectationibus minantur. Reiiciantur utique etiam spiritismus, magia, superstitio, reincarnatio. Eligatur tamen forma brevior, quae in aequa relatione cum tota Constitutione stet. Nam sufficit dare clara et bona principia, ex quibus aptae applicationes postea in edocendo populo christiano evolvi poterunt. Tunc inculcentur veritates fidei, primo eschatologia individualis, sequenti demum loco eschatologia universalis et sic caput (et secundum novam distributionem capitum a me commendatam: ipsa Constitutio) convenienter finietur (Döpfner, cui concordant Léger, Godfrey, Roberti, Bea, Gori, Lefebvre, Šeper, Perrin, Bernard, Yago, Ngô-dinh-Thûc, Jelmini, Suhr, Gut, Janssens).

VI) Materia cap. VII pro nostra regione vix necessaria est vel utilis. Si pro certis Ecclesiae partibus determinatis necessaria est vel utilis, forse melius non a Concilio Oecumenico promulgetur, sed a Dicasterio Romano ad quod pertinet, vel ab Episcopis illarum regionum. Potius de doctrina Ecclesiae De Novissimis agatur fusius (Alfrink).

VII) *a*) Perniciosa spiritismi praxis evocandi spiritus, horoscopiae et astrologiae, etiam inter catholicos in dies auget, cum falso non pauci existiment non esse peccatum a Lege Divina prohibitum. Sed de astrologia et de horoscopia sequor dicta Em.mi Ruffini.

b) Cum falsae doctrinae theosophicae a veritate catholica et a vita christiana animas avertunt, opportunum videtur doctrinam catholicam exponere damnando praeexistentiam et evolutionem animarum, et docendo hominem (corpus cum unione ipsius animae) iudicium particulare definitivum post mortem subire et beatitudinem aeternam aut damnationem, iuxta opera, unica in vita peracta (Silva Santiago).

Art. 39

I) Damnatio Spiritismi et religionis falsae ita fiat ne videatur includere inquisitionem scientificam quam parapsychologiam vocant. Et distinguatur ab iis quae leguntur

interdum in vita Sanctorum de hac materia: cf. Don Bosco (König, cui concordat Šeper).

II) Pag. 9, lin. 22. Loco « peccatum grave contra religionem » melius fortasse dici poterit: « offensionem gravem contra fidem », cum non agatur de actu subiectivo diiudicando, sed de obiecto in se malo et lege prohibendo (Döpfner).

III) Pag. 9, lin. 15. Quod attinet ad verba Deuteronomii: « nec quaerat a mortuis veritatem »: haec verba aut deleantur, aut addatur brevissimis verbis sub fine par. 39: quod Ecclesia non prohibet, immo nos incitat ut preces effundamus pro nostris mortuis, parentibus, amicis, ut per eorum intercessionem, Deus nos adiuvet ad veritatem inveniendam, ad recte agendum, et cetera (Jullien).

IV) De Spiritismo non opus esset adeo diffusa tractatio, neque miscenda res cum aliis formis superstitionum (Bea).

V) Concedatur possibilitas experimentorum scientificorum peragendorum cum permissione auctoritatis ecclesiasticae ad istas superstitiones melius impugnandas, ne Sanctae Ecclesiae inimicis facultatem relinquamus eam impune debellandi (Perrin).

VI) Pag. 9, lin. 10. Loco: « ad eos consulendos declinant » scribatur: « ad eos consulendos se dirigunt » (Sépinski).

Art. 40

I) Mihi videtur quod monitio de astrologia non deberet includi inter duos articulos de spiritismo tractantes (39 et 41). Ibi inserta aliquo modo patitur. In forma sua « Abstineant fideles... » monitio est non condemnatio, et merito quia S. Thomas ipse non denegabat astrorum influxum. Spiritismus autem damnatur et in ista condemnatione misceri videtur astrologia (Liénart).

II) Pag. 10, linn. 16-20. Textum sic mutarem: « qui Angelis suis mandavit ut custodiant genus humanum, singulisque hominibus praesto sint ut eos protegant » (Ruffini).

III) Non mihi videtur astrologiam ut sic damnari posse ut semper et absolute superstitiosam. Abusus utique damnandi sunt, sed ipse S. Thomas admittebat influxum corporum coelestium in homines. Textus numerosi citari possent (Summa Th. pars I, q. 114, art. 3 ad 6um; Pars I secundae, q. 9, art. 5; Summa C. Gent. cap. 84 ad cap. 87).

Influxus coeli, vulgo « climat », evidenter admittitur; item influxus radio-activitatis. Nihil impedit quominus in futurum influxus corporum quorundam coelestium scientifice magis determinetur. Caute procedendum est, humillimo meo sensu, in hoc puncto de Astrologia (Richaud, cui accedunt Siri, Confalonieri, Roberti, Silva Santiago, Beras, Lefebvre, Šeper, Perrin, Bazin, Bernard, Yago, Jelmini, Janssens).

IV) Pag. 10, lin. 3. Censerem delendum esse verbum « astrologia », nisi clare enucleatur. Iuxta S. Thomam enim « quamvis voluntas hominis non sit subiecta necessitati astrorum, tamen non est inconveniens (secundum aliquas occultiores stellarum observationes circa corporales effectus), uti astrorum iudicio » (*De iudiciis astrorum*) Opusc. Theol. I p. 155 (Jullien).

V) Pag. 10, lin. 5. Ubi de praxi superstitiosa, mitigetur aliquantulum expressio nimis fortis: « horrore Sacra Synodus advertit » (Gut).

Art. 41

I) Pag. 10, linn. 21-23. «Insuper ut ideologia quaedam, immo et ut religiosa persuasio propagatur»: dixerim brevius «insuper ut quaedam religio propagatur» (Ruffini, cui concordat Quiroga y Palacios).

II) Pag. 10, linn. 31-32. Scribatur: «sectae... quae perniciose, novissimis hisce temporibus, animas a veritate catholica avertere satagunt» (Sépinski).

Art. 42

I) Pag. 11, lin. 27 ss.: «aut post contractam maculam... sive post mortem purgati sunt»: vere post mortem purgari possunt tantummodo peccata lethalia iam in hoc mundo remissa et nondum sufficienter expiata et culpae veniales (Ruffini, cui concordat Quiroga y Palacios).

II) Loco «Damnatur reincarnatio», melius diceretur: «Damnatur doctrina reincarnationis» (Cento).

III) Habemus hic definitionem de fide cum textus dicat: «Sacra Synodus divinitus revelatam veritatem esse solemniter declarat...».
Hoc est in votum ut definitio nervosior et precisior fiat.
Deus aliquando aliquem hominem resuscitat sicut Scriptura Sacra nobis docet, sed semper in eodem corpore. Possibilitas et existentia horum miraculorum commemoratae sint (Perrin).

IV) Pag. 11, lin. 32. Dicatur: «... poenas gehennae aeternas sustinebunt» (Browne,j cui concordat McGuigan).

V) Pag. 11, linn. 22-25. Loco «Qui vero etc.» melius dicatur «Animae eorum qui in caritate quidem decesserint, non vero dignis poenitentiae fructibus de commissis et omissis satisfecerint, poenis purgatorii post mortem purgabuntur» (Sépinski).

Cap. VIII: De peccato originali

Observationes generales

I) In toto hoc capite mihi displicet quod admodum rigide peccato originali profunda obscuritas mysterii tribuatur (v.g. «eius peccati natura... mysterii velamine obtecta est» n. 44, linn. 19-21; nota lin. 4 ss p. 5 ab imo: «negari non posse videtur in p.o. naturam mysterii latere»; p. 6, ante medium: «quae (notio p.o.) tegitur mysterii velamine»). Proinde n. 44, lin. 14 ss., dicerem «esse dogma fidei, cuius ab humano intellectu aliqua ratio assignari potest, minime vero dari demonstratio vel exacta notio». Rem ita concipio et explico.

1. Peccatum originale est privatio stricte dicta (non mera carentia, sed amissio rei quae antea possidebatur) iustitiae originalis, quae erat gratia *ordinis supernaturalis*.

2. Ex hoc quod homo privatus est illa originali gratia ob culpam ipsius voluntariam, p.o. habet rationem poenae.

3. Huiusmodi poena ob socialem solidarietatem familiae humanae sine ulla iu-

stitiae laesione sua sponte transit a patre peccante ad posteros ab eo generatos, ut fit in humanis, testibus (ni fallor) codicibus legum civilium apud omnes fere nationes. Exemplo sint vel qui damnatus sit perpetuo carcere a statali iustitia, vel privatus feudo in regione feudali, vel princeps exclusus a iure successionis in regimine monarchico.

4. In humanis transit a patre peccante ad filios sola ratio poenae, non et culpae, qui omnia aguntur in ordine naturali et intra eandem organizationem socialem. Peculiare peccato originali est, quod in eo est lapsus non solum a gradu quodam superiore societatis humanae ad inferiorem, sed lapsus ab ordine supernaturali, hoc est a gratia mere gratuita, et a statu ordinis essentialiter superioris ad ordinem naturae; et in hoc inveniri potest aliqua ratio veri peccati, etsi non voluntarii, in posteris Adae, cuius exactam notionem intellectus humanus eo ipso non potest attingere, quia quidquid est ordinis supernaturalis capacitatem superat naturalium facultatum. Ita mihi videtur dici posse, salvo meliore iudicio (Vaccari).

II) De peccato originali haud pauci homines hodie suas habent difficultates, unde revera bene fecit Constitutio inculcando hanc veritatem fidei. Necesse enim est etiam hic errores detegere et homines ad hoc dogma sane intelligendum inducere.

Difficultates generatim ex eo procedere videntur, quod homines aegre ferunt imputationem alicuius peccati alieni quod ipsi non commiserunt. Deficiens dogmatis comprehensio, quae talibus difficultatibus subiacet, duplicem radicem habere videtur:

a) Non bene perspicitur ab hominibus, quomodo duae realitates tantopere diversae in una eademque categoria peccati includantur: nempe peccatum personale et illa culpa quae ab Adamo derivat.

b) Homines non satis advertunt quod peccatum originale mysterii velamine obtectum est et cum mysterio solidarietatis generis humani in Christo Redemptore novo Adamo intime connectitur.

His difficultatibus in Constitutione iam in quibusdam locis bene consulitur; sic v.gr. in n. 44 (p. 3, lin. 21 sqq) connexus inter mysterium peccati originalis et mysterium solidarietatis generis humani cum Christo bene innuitur; sic etiam differentia inter peccatum originale et personale clare indicatur in n. 45 (p. 4, lin. 9).

Tamen ulteriores gressus in hac directione faciendi sunt. Ipsum Concilium Tridentinum sequendo Concilium Arausicanum II iam doctrinam de peccato originali per aspectus positivos complevit, imprimis agendo de merito Christi et de valore baptismatis relate ad peccatum originale delendum (cf. praesertim D. 790). Ita etiam in nostra Constitutione aspectus positivus et christologicus magis ut eluceat desideratur. Hac de causa speciatim commendo hoc caput denuo diligenti redactioni submittendum. Hic luce clarius apparet, quod nostra Constitutio non habet structuram claram et sensu theologico organicam. Liceat mihi iterum alludere ad ea quae dixi in initio.

Ad singulos numeros noto:

N. 43: Adducantur iam in introductione aspectus positivi, nempe Christus est Redemptor omnium et omnes indigebant gratia (cf. *Rom.* 3, 23).

N. 44: Bene placet.

N. 45: p. 4, lin. 1, forsitan loco «generatione» legatur «propagatione». Item lin. 11 sqq. Ratio est, quia excludenda est suspicio ac si ipse actus generativus vel voluptas annexa constitueret peccatum originale.

N. 47: p. 5, lin. 18. Ad complendam doctrinam negativam aspectu positivo addi

potest: Minime autem hominibus post praevaricationem Adae desperandum est; nam ipse Adam « forma » fuit « futuri », scilicet Christi Domini. Qui nos de potestate peccati redemit et gratiam largitus est multo magis abundantem. Nam « non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit » (*Rom.* 5, 14).

N. 45: p. 4, linn. 10-12. Legitur in Constitutione: « quod homines reos tenet eosque, nisi per regenerationem deleatur quod generatione contractum est, in perditionem trahit ». Agitur de reatu culpae, quem homines contrahunt ex solo peccato originali. Videtur tamen quod tales homines saltem adulti de facto non inveniantur. Nam redemptio, natura sua universalis, omnibus offertur. Ergo de facto nullus adultorum in solo peccato originali decedet. Unde omittatur haec periodus. Quo deficiente nil substantiale deest (Döpfner, cui assentiunt Marella, Perrin).

Art. 43

I) In linn. 8-9 proponitur dicere: « iterum confirmare et *pressius* declarare » (Sépinski).

Art. 44

I) In lin. 17 sensus forsitan clarior esset si omitteretur verbum « et » (D'Alton).

II) In linn. 25 et sqq. « regantur oportet gubernaculo auctoritatis, quod est regula fidei », dicerem: « regantur oportet gubernaculo *supremae* auctoritatis *Ecclesiae*, quod est regula *proxima* fidei » (Ruffini, cui assentiunt Marella, Ottaviani).

III) In lin. 19, p. 3, dicerem « ... peccati *intima* natura... ». Ibidem in lin. 21, loco vocis « solidarietas », forte dicerem sic « ... quod autem mysterium *intima dependentia* generis humanis *a* Iesu Christo Redemptore aliquo modo illustratur » (Browne).

Art. 45

I) In linn. 11-12 non dicatur « nisi per regenerationem deleatur » quod generatione contractum est, in perditionem trahit », sed melius, ut in paragrapho sequenti, linn. 17-18, « vitam aeternam, ad quam destinati sunt, consequi non possunt », quia infantes absque baptismo mortui certo vitam aeternam, scilicet visionem beatificam consequi non possunt, sed neque in infernum labuntur, sicuti verba « in perditionem trahi » possint interpretari (Pla y Deniel).

II) Deleantur quae habentur a lin. 10, p. 4, post verba « proprie peccatum » ad lin. 12 inclusive (Siri).

III) Pag. 3, linn. 30 ss. In schemate affirmatur peccatum originale esse « vere et proprie peccatum ». Sed non dicitur quonam modo hoc fiat. Melius intelligeretur et facilius admitteretur peccatum originale, si aliquo modo explicaretur ratio propter quam illud peccatum sit vere et proprie peccatum. V.g. potest dici quod ratio peccati, quae omni peccato convenit, tam originali quam actuali, est quaedam oppositio inter statum hominis et voluntatem Dei: non habetur in homine id quod Deus vult in eo esse. Iamvero, relate ad peccatum originale, hoc verificatur. Deus absolute volebat gratiam ines-

se omnibus hominibus, sed ipse vult transmissionem huius gratiae conditionate, scilicet dependenter a fidelitate Adae. Quum Adam peccaverit, gratia non amplius transmittitur generatione. Ex altera parte, quum Deus absolute velit gratiam inesse omnibus hominibus, et quum gratia in iis non adsit, sequitur quod habetur realis oppositio inter statum hominis (in quo abest gratia) et ipsam Dei voluntatem. Ideo peccatum originale habet rationem veri et proprii peccati. Suggeritur ergo pag. 4, lin. 10, haec additio: « vere et proprie peccatum, *quum sit oppositio inter statum hominis et voluntatem Dei* »; quod peccatum homines reos tenet... etc. (Léger).

IV) Bene noti sunt conatus aliquorum recentiorum (ut, e.g. J. De Fraine S.J. in opere *La Bible et l'origine de l'Homme*, 1959, cap. III) aperiendi viam ad polygenismum non obstantibus decretis Concilii Tridentini. Inter alia volunt intelligere « generatione transfunditur » et « quod generatione contractum est » alio modo quam sonant illa verba sensu obvio. Sic J. De Fraine, op. cit., p. 109: « A la naissance l'homme encourt une culpabilité qui est due au peché d'Adam »; aliis verbis, quando nascitur, seu in nativitate sua, homo incurrit aliquam culpabilitatem quae debetur peccato Adami. Ut huiusmodi aberrationes reprimantur, proponitur ut ad vocem « generatione » (linn. 1 et 11, p. 4) addatur vox « corporali » vel « carnali » (Meyer).

V) Supprimatur in linn. 14-15 citationes ex epistula ad Ephesios, quia non sunt ad rem (Alfrink).

VI) In lin. 12, pag. 4, loco « in perditionem trahit », ponerem « visione beatifica privat », ut verba Concilii Florentini « poenis disparibus puniendos » explanemus. Sic etiam a coevis nostris melius intelligitur (Perrin).

VII) In linn. 9-12, p. 4, dicerem: « (Sed) esse licet diversa ratione ac peccatum personale vere et proprie *etsi singularis naturae* peccatum, quod homines reos tenet eosque, nisi per regenerationem deleatur, quod generatione contractum est, *a regno coelorum excludit*.

Ibidem pag. 4, linn. 14 et 15, dicerem: « ... *iustificatione indigentes*, mortuos quantum ad *vitam gratiae in anima* (Browne).

Art. 46

I) Supprimatur hic art. (Quiroga y Palacios, cui assentiunt Traglia, Alfrink, Bernard, Bernier, Sépinski, Janssens).

II) Ad articulum quadragesimum sextum (pagina quarta). Hic peccatum orginale declaratur esse non solum proprium unicuique hominum, sed « voluntarium ». Sane, in sensu vere exceptionali, quo theologi verbum « voluntarium » peccato originali applicant, formula retineri potest. Sed dubito an oporteat formulam theologicam tam subtilem et pro fidelibus tam intellectu difficilem, in veritatem fidei, tamquam a Deo revelatam, per Constitutionem dogmaticam Concilii erigere.

Animadvertendum est quod Concilium Tridentinum de charactere voluntario peccati originalis non loquitur, sed simpliciter dicit: « hoc peccatum quod origine unum est, et propagatione non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium » (Denz. 790). (Liénart, cui assentiunt Tisserant, Aloisi Masella, Tappouni, Copello, Quiroga y Palacios, Léger, Richaud, König, Döpfner, Marella, Ottaviani, Larraona, Šeper, Bazin, Yago, Verwimp, Jelmini, Suhr, Sépinski).

III) De voluntarietate peccati originalis caute a Concilio dicatur (Di Jorio).

IV) Caput VIII placet cum suppressione art. in quo sermo est de voluntarietate peccati originalis (Silva Santiago).

V) In linn. 26-30 forte dicerem: «... sed ex eo quod homo generatur in natura peccato Adami infecta, quo et ipse nascens voluntarie inficitur, voluntate quidem non propria sed voluntate ipsius protoparentis, principii et capitis totius naturae humanae» (Browne, cui assentiunt Aloisi Masella, Tapponi, McGuigan, Richaud, Döpfner, Marella, Ottaviani, Roberti, Larraona, Antezana, Verwimp).

Art. 47

I) Ut arceatur quaedam ambiguitas, post verba «non solum» inseratur «quod iam fuerat ante peccatum originale» (Frings).

II) In linn. 9-10, pag. 5, dicerem: «et vulnera contraxerunt ignorantiae, malitiae, infirmitatis (spiritualis) et concupiscentiae, quibus medicamentum — gratia Dei — offerunt virtutes cardinales: prudentia, iustitia, fortitudo et temperantia» (Ruffini, cui assentit Ottaviani).

Art. 48

I) Attento momento verborum S. Pauli in Epistula ad *Rom.* 5, 12-19, humiliter quaero cur verba illa per extensum non referantur (Ferretto).

II) Ad articulum quadragesimum octavum (*pag. 5*). Mihi videtur quod articulus iste luculenter illustrat quod prius dixi de defectu generali huius Constitutionis. Ecce Epistula Sancti Pauli ad Romanos ad affirmandam ut revelatam doctrinam peccati originalis, in fine expositionis posita. Ordo iste est praeposterus. Sacra Scriptura non est ancilla theologiae, in adiutorium illius superveniens, est fons originalis et divina ex qua theologia quae sunt revelata haurire debet ut accipere, propter auctoritatem Dei revelantis. Propterea non in fine demonstrationis, sed in capite Epistula Sti Pauli poni deberet.

In praesentatione depositi Fidei ad illud pure custodiendum, quaestio non est de eligendo quodam ordine, potiusquam altero, sed est de eligendo ordine, in principiis nostris innixo, scilicet: primum Sacra Scriptura et Traditio quia fontes sunt e quibus in materia fidei omnia emanare debent, deinde theologia cuius est doctrinam revelatam utpote rationi convenientem, rationaliter explorare et ulterius investigare.

Credo quod si res ita componerentur Constitutio haec magis suo proprio obiecto conveniret et ad suadendos animos magis apta evaderet (Liénart, cui assentiunt Tisserant, Aloisi Masella, Tappouni, Copello, Quiroga y Palacios, Léger, Richaud, König, Döpfner, Marella, Ottaviani, Perrin).

Cap. IX: De monogenismo

Observationes generales

I) Standum potius ad modum quo Pius Papa XII doctrinam expressit (Valeri).

II) Non ultra progrediatur quam quae dixit Pius XII in Enc. *Humani Generis* (Quiroga y Palacios, cui assentiunt, Léger, Montini, Cento, Godfrey, Confalonieri, Tra-

glia, Alfrink, Ottaviani, Felici, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Bernier, Sépinski, Janssens).

III) Non placet cap. IX. Nam assentio ad observationes factas. Non puto quod polygenismus fuit absolute damnatus a Pio XII et insuper addo aliquas rationes: periculosum mihi videtur praesupponere contra demonstrationes futuras scientificas et, non sine multa haesitatione, rogo quid dicendum si quodam die, contra legem moralem, aliquis puer humanus artificialiter et non naturaliter vita donaretur. Aliunde peccatum originale, eius recapitulatio ac transfusio non sunt formaliter ut peccatum, aliquid ordinis bio-zoologici, sed aliquid ordinis moralis, iuxta Decretum Providentiae (Richaud).

IV) Caput propositum agit de problemate originis generis humani, quod hodiernis temporibus a viris scientiarum acriter discutitur. Hoc problema, de se constituens obiectum scientiae naturalis, intimam connexionem cum dogmate peccati originalis habet. Nullo enim modo videri potest, quomodo hypothesis Polygenismi componi queat cum doctrina fidei, iuxta quam peccatum originale originatum unicuique homini proprium ab illo magno protoparentum peccato derivatur. Unde vir scientificus catholicus non ad suum beneplacitum hypothesim illam amplecti potest. Data est monitio in Encyclica «Humani Generis», quae in nostro Schemate citatur solummodo in nota V, p. 11.

Encyclica rationem, cur Polygenismus teneri nequeat, praecise determinat; dicit: «cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis, quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque, generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium». Hoc positive significare videtur, rationes pro Monogenismo non esse tam firmas ut sententiam oppositam absolute et necessario excludant; non ergo deciditur, utrum connexus necessarius inter Monogenismum et peccatum originale sit revera ex natura rei an solum propter defectum nostrae cognitionis.

Constitutio nostra dupliciter ultra hunc cautum modum loquendi (ab ipso Summo Pontifice Pio XII dedita opera electum) progredi videtur:

1. Loco expressionis negativae «non enim christifideles sententiam amplecti possunt» adhibetur formula «prohibet igitur S. Synodus eorum placita...» (n. 50, p. 9, lin. 32). Haec formula quidem non est formaliter damnatoria, tamen facilius ut talis intelligi poterit.

2. Communis generis humani origo in constitutione nostra modo quodam magis concreto explicatur. Dicitur enim: «... illud par coniugum (scil. Adam et Eva) totius generis humani naturale est principium, ex quo scilicet qui uspiam nascerentur homines descenderent» (n. 49, p. 9, linn. 27-30).

Ex his insimul probabiliter multi concludent, in hoc nostrae Constitutionis capite formalem definitionem Monogenismi intendi. Quaeritur, utrum dentur rationes vere sufficientes, ut res ita solemniter et definitive dirimatur.

Hoc dissuadendum videtur et quidem propter rationes sequentes:

a) Hypothesis Polygenismi qua talis est hypothesis scientiae naturalis et nonnisi ratione connexionis suae cum dogmate de peccato originali pertinet ad obiectum Magisterii ecclesiastici. Necessitas tamen huius connexionis nondum absolute probari

potest. Accedit quod ab ipsis viris scientificis conceditur agi solummodo de hypothesi scientifica, quae nullo modo iam ad plenam maturitatem pervenit. Probabiliter numquam argumentis necessariis probari poterit. Unde ulterior evolutio scientiae — ut videtur — sine detrimento fidei exspectari potest.

b) Quod doctrinam S. Scripturae attinet: Loci Sacrae Scripturae pro demonstrando dogmate peccati originalis citati docent quidem unitatem omnium hominum cum Adamo ratione peccati et mortis, non tamen expresse modum quo unitas formaliter statuitur: nam nil explicite dicunt de descendentia omnium hominum ex illo pari coniugum (ex Act. 17, 26 nimia deduci videntur).

Unde propono, ut ultra Encyclicam *Humani Generis* non procedatur. Excludatur ergo hoc caput et adiungatur eius loco in fine capitis de peccato originali (caput praecedens!) in novo quodam numero monitio data in Encyclica *Humani generis* ipsissimis verbis (Döpfner, cui assentiunt Tisserant, Aloisi Masella, Liénart, Copello, Quiroga y Palacios, König, Marella, Lefebvre, Šeper, Yago, Verwimp, Jelmini, Suhr).

IV) De monogenismo decisio remittatur ad tempora magis opportuna (Di Jorio).

V) Cap. IX placet, utpote corollarium de peccato originali ab uno protoparente transmisso. Hoc maxime fovet inter homines caritatem sine distinctione colorum aut gentium (Silva Santiago).

VI) De capite IX dicerem «non placet». Fortiter credo omnes homines, in terra degentes, quamlibet gerant corporis formam vel colorem, ab unico pare, id est ab Adamo et Eva descendere. Sed actualiter censeo melius expectandum esse aliquod temporis intervallum priusquam Sancta Ecclesia solemniter, de communi origine generis humani, fidei definitionem ferat ut verbis certioribus et aptioribus suam mentem posterius exponat.

Etenim nunc homines sapientes et docti prima vestigia petrarum laboris student, praesertim in Africa centrali et australi, in civilisatione quam «pebbie-culture» vocant. Legitime sese interrogant de natura opificum, utrum homines erant an animalia superiora (hos opifices vocant Australopythécas).

Scientia potest aliqua magis precisa nobis afferre de natura hominis et de discrimine inter homines et animalia, quae forsitan utillima erunt ad eligenda verba futurae fidei definitionis. Itaque censeo expectandum esse paulisper. Standum esse, meo sensu, verbis a Summo Pontifice Pio XII in Encyclica *Humani Generis* prolatis: «Cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis... inest unicuique proprium» Ency. *Humani Generis*: Denz. 2328 (Perrin).

Art. 49

I) In lin. 2 forsitan melius diceretur «Cum non desunt *etiam* inter Ecclesiae filios...» nam doctrina affirmatur contra omnes qui hoc tenent (D'Alton).

II) In lin. 13: gravissimum est quod hic innititur, nempe extitisse homines etiam *ante* Adam. Iamvero de fide est Adam, qui creatus est a Deo, fuisse primum hominem et ab eo totum genus humanum originem ducere cum omnibus stirpibus suis. Si antea fuerunt animalia quae formam externam humanae similem praeseferebant, haec certo certius non erant veri homines sed *hominidae*, ut ab ipsis de hac re peritis appellantur. Constitutivum — sit venia verbo! — longe praecipuum hominis est anima spiritualis et

proinde immortalis, quae primo in corpus Adae infusa est a Deo. Polygenismus autem penitus — ut reor — reiiciendus est, quia, eo admisso, doctrina de peccato originali et de Adae creatione singulari vix, immo ne vix quidem, servari et defendi potest (Ruffini, cui assentiunt Marella, Ottaviani, Ngô-dinh-Thûc, Verwimp, Jelmini).

III) Pag. 9, linn. 14-15. Schema dicit quod omnes homines habent « communem... originem ». Formula non videtur sat explicita. Illi enim, qui polygenismum tenebant, conabantur ostendere quod, etiam si adfuissent plures pares initiales, nihilominus, aliquo sensu, genus humanum habuisset « communem originem ». Ideoque, non videtur illa expressio sufficere ad polygenismum reiiciendum. Proinde dicendum est quod omnes homines ex unico pari initiali, scilicet ex Adamo et Eva, originem ducunt, et quod Adamus et Eva sunt personae individuales, non autem collectivitates. Illud autem non sufficienter apparet in parte affirmativa schematis, scilicet in n. 49, licet hoc clarius affirmetur in parte negativa, scilicet in n. 50 (Léger).

IV) Si placent quae supra proposuimus relate ad cap. VIII, n. 45, potest addi etiam hic in lin. 7 vox « corporali » vel « carnali ». Praeterea, ad excludendas omnes cavillationes post vocem « uno » in linea 6 posset addi vox « homine », ita ut sententia legeretur « qua credimus peccatum illud ab uno homine in omnes generatione corporali (vel carnali) transfundi ». Similiter in lin. 29 posset dici « generatione corporali » (Meyer).

Art. 50

I) Deleatur hic art., ne nimis coërceatur libertas investigationum palaeontologorum (Frings, cui consentit König).

Cap. X: De sorte infantium absque baptismo decedentium

Observationes generales

I) Omnibus bene perpensis, textui primario, nempe textui commissionis de Deposito fidei pure custodiendo, adhaereo.

Meo iudicio tota haec questio intime connectitur cum alia quaestione forsitan maioris momenti, nempe de sorte adultorum sine baptismo in re decedentium. Si Ecclesia non damnat opiniones falsas de sorte horum infantium, forsitan periculum aderit quod apud nonnullos doctrina Ecclesiae de omnimoda necessitate fidei ad salutem pro adultis enervaretur (D'Alton).

II) Dubito an Concilium de hac materia loqui debeat. Primo ex ratione theologica — quia evolutio theologica de hac materia non videtur sufficienter maturata ut a Concilio Oecumenico Vaticano II claudatur.

Secundo ex ratione pastorali — quia ea quae dicuntur speciatim in primo schemate, pro bonis nostris matribus christianis, quarum graviditas aut partus infelicem habuit exitum, videntur satis dura ita ut Ecclesia haec solemniter non enuntiet nisi sententia sit omnino certe.

Nunc autem ex facto quod nobis tria schemata proponuntur, iam patere videtur rem inter theologos non esse sufficienter maturatam.

Si in primo schemate dicitur «Ecclesia semper sibi persuasum habuerit, etc.» (n. 51, lin. 10), hoc videtur nimis absolute dictum. Unde in duobus aliis schematibus dicitur: «a saeculis in Ecclesia communis fuerit sententia».

In documentis, quae Ecclesia de ista materia promulgavit, scil. in Conciliis Lugdunensi et in Concilio Florentino (sicut in pag. 5 videri potest), duo puncta statuuntur: 1. quod *qui cum peccato originali decedunt*, praemia vitae aeternae consequi non possunt; 2. quod *Ecclesia* a Domino non recepit aliud remedium ad infantibus subveniendum quam sacramentum Baptismi.

Si theologi de hac materia disceptantes haec duo puncta retinent, iis libertas donetur ut studeant an et quomodo *Deus* in sua misericordia infantibus subveniat ita ut *non cum peccato originali decedant.*

Si Concilium Oecumenicum putat se de hac materia loqui debere, fateor nullum ex tribus schematibus mihi valde placere posse.

Isto in casu mallem ut Ecclesia nihil aliud statuat quam quod in aliis Conciliis cum magna circumspectione statutum est, nempe duo supra enumerata capita.

Et si necesse ducatur, addatur quod in n. 51, lin. 15 et seq., dicitur, nempe «omnes sententias quibus etc» — et addantur verba «adhuc propositas» — ita ut propositio sic legatur: «omnes sententias, *adhuc propositas*, quibus pro infantibus aliud medium praeter baptismum re susceptum statuitur, inanes esse declarat» (Alfrink, cui assentiunt Liénart, Tappouni, Richaud, Bernard, Verwimp).

III) Cum ex una parte certum sit quod Dominus Iesus Christus pro hominibus omnibus mortuus est et ex altera parte definitum sit quod, excepto martyrio, baptismus, saltem in voto, medium est necessarium ad salutem supernaturalem adipiscendam, sors infantium absque baptismo decedentium, quorum numerus in mundo tam copiosus est, mysterium remanet. Quae cum ita sint, exopto ut Concilium mysterium humiliter agnoscens, remittat sapientiae et misericordiae Dei solutionem et fideles monens de illa gravissima incertitudine, illos exhortet ad procurandum baptismum infantibus (Liénart, cui assentiunt Richaud, Bernard, Yago, Rakotomalala).

IV) Non placet, attentis quae a Cardinalibus Liénart, Döpfner, Alfrink et a Patriarcha Melchitarum dicta sunt. Mallem enim ut nihil statueretur de hac materia. Si vero aliquid est statuendum, tertium schema videtur praeferendum, quippe quod nihil demat doctrinae et praxi Ecclesiae, et honorem tribuat divinae sapientiae et misericordiae (Montini).

V) Si nos, uti dixit E.mus Relator, pietate compulsi, vellemus, in casu, infantes non baptizatos salvos fieri, quo modo sensus iste non esset eminens in Illo qui est «fons pietatis»? Praeferendum proinde reaffirmare necessitatem baptismi ac monere parentes de obligatione quamprimum infantes baptizandi, abstinendum autem a definitione huius quaestionis in sensu negativo (Cento).

VI) Subordinate adhaereo voto Domini Colombo. Cur enim audemus, infirmi uti sumus, limites sapientiae Dei imponere? Ex alia parte Ecclesia acceptat declarationem fidei patrinorum, sive parentum, sive fidelium: cur despiciendum votum quod est in corde parentum et Matris Ecclesiae? (Confalonieri).

VII) Non placet quia definitio huius doctrinae non videtur necessaria, nec utilis nec opportuna: quae habentur in magisterio Ecclesiae satis sunt. Praeterea, ut apparet ex documentis exhibitis, doctrina non videtur certa. Etiam in parte dispositiva deest

consensus (v.n. 52, lin. 24 habetur «commode» quod deest in p. 10, n. 2, lin. 10): (Traglia).

VIII) Placet primum schema ea conditione ut ab omni definitione abstineatur et insistendo ut baptismum quam primum administretur infantibus (Gori).

IX) Non placet. Cum materia haec nondum clara et perspicua sit neque ideo conveniat eam in proximo Concilio definiri. Satis est ut magis magisque inculcetur necessitas baptismatis quamprimum conferendi (Felici).

X) Quaestio de sorte infantium sine baptismo decedentium potius reliquatur vel assumatur textus Rev.mi Colombo (Šeper, cui assentit Jelmini).

XI) Formula Rev.P. Dhanis, cum modificationibus D. Caroli Colombo, mihi videtur magis consentanea cum vero statu cognitionis theologicae hodiernae de problemate sortis infantium absque baptismo decedentium. Hae sunt rationes voti mei.

Quoad primam paragraphum: *a*) Pag. 9, lin. 14. Precisius est ponere in principio verba «post Evangelium promulgatum». Quia hoc est verum etiam de principio generali in prima sententia enunciatum.

b) Pag. 9, lin. 20. Opportune in *primo* loco datur argumentum Traditionis potiusquam argumentum speculativum.

c) Pag. 9, lin. 26. Non fit mentio de *sacramento* sed tantummodo de *baptismo* et hoc sufficit.

d) Pag. 10. Valde opportune addita est sententia affirmans quod Iesus Christus pro omnibus mortuus est. Illis verbis ostenditur mysterium quod circumvenit aliquos aspectus problematis.

e) Pag. 12, lin. 6. Verbum «adhuc» indicat quod agitur de quaestione theologica etiam nunc disputata. Et in linea 8, verbum «certe» sublineat, in eodem sensu, quod argumenta theologica non adhuc sunt absolute probantia.

Tamen pag. 12, lin. 3, propono quod verbis «aetatem rationis» substituantur verba «usum rationis» quae melius rem exprimunt.

Quoad secundam paragraphum: Pag. 10, lin. 10. Opportune supprimuntur verba «commode fieri potest». Sufficit dicere «quamprimum moraliter», speciatim nostris temporibus, ubi, in multis regionibus, faciliter et sine rationibus ponderosis, moram affertur baptismo infantium neonatorum (Léger).

XII) Placet unumquodque ex tribus schematibus propositis. Magis vero placet a P.Ed. Dhanis exaratum schema, quod, una ex parte, ni fallor, omnia elementa traditionis salvat, altera ex parte suavius magisque humaniter sonat. Re vera, si actualis oeconomia salutis aditum ad visionem beatificam infantibus absque baptismate decedentibus praecludit, nemo impedire poterit quo minus Deus pro sua iustitia, bonitate et misericordia pro istis infantibus quandam viam verae felicitatis nobis incognitam provideat. Ceterum vero puto semper insistendum esse apud fideles ut neonatos quamprimum baptizari curent.

Prius schema (pag. 3) certo certius traditionale et plane orthodoxum est; sed, forsitan, minus completum schemate P. Ed. Dhanis; plurimi fideles et quandoque ipsi sacerdotes sibi persuadere nequeunt omnem viam praeclusam esse divinae omnipoten-

tiae veram felicitatem comparandi infantibus, qui sine ulla culpa baptismo non fuerint regenerati.

Salvo semper meliore iudicio.

N.B. ad pag. 11, lin. 17: dicatur «experti» (Sépinski).

XIII) 1. Quaestio quae proponitur est hodie quoque valde agitata a theologis etiam optimae famae ex pluribus nationibus (cf. nuperrime «Revista Española de Teologia, 1961/I): ex quo apparet doctrinam non esse satis claram.

2. Caute procedendum est in hac materia, quia non agitur principaliter de problemate quodam psychologico et spirituali, scilicet de sorte infantium et de spe christiana circa eorum exitum futurum, sed de declaranda voluntate salvifica Dei et universali amore salvifico Christi Domini: ex diversa solutione illius quaestionis, enim, pendet modus intelligendi has veritates, quae sunt fundamentalissimae in revelatione christiana (cf. Lennerz, *De Sacramento Baptismi*, III ed., pag. 109-112).

Antequam proponatur doctrina a Concilio tradenda, quaestio solvenda haec est: numquid Christus Dominus moriens in cruce cognovit non tantum indeterminate et generice, sed individualiter tamquam fratres suos etiam omnes istos pueros (cf. Decretum S. Officii 5/VI/1918, Dz. 2181-2183: De cognitione D.N. Iesu Christi), et numquid pro illis redimendis et sibi in supernaturali vita sociandis se obtulit, an non? Et si pro illis etiam se obtulit, possumusne dicere cum absoluta certitudine Eum nullum medium pro illorum salute providisse praeter baptismum re susceptum, et de tali dispositione nobis constare cum absoluta certitudine eam esse doctrinam revelatam?

3. Attendendum est, enim, doctrinam de voluntate salvifica Dei, progressu temporis progredientem, continuo clarificationem in doctrina theologica et ipsius Ecclesiae habuisse, idque semper in sensu amplioris universalitatis et firmioris certitudinis, non obstantibus difficultatibus quae exsurgebant vel e permanenti magna auctoritate doctrinae S. Augustini, vel ex problematibus quae saeculo XVI enascebantur ex noviter inventa America (Hoc clare patet attente legenti opus historicum D.ni Caperan, *Le problème du salut des infidèles. Essai historique*, II ed., Toulouse, 1934).

4. Ea quae hodie proponuntur *a quibusdam* de sorte infantium non videntur magis dissona a communi sententia hucusque tradita, quam suo tempore fuit doctrina divi Thomae de eorum felicitate naturali respectu doctrinae praecedentis inspirationis augustinianae; vel doctrina de sufficientia fidei implicitae ad salutem consequendam in mysteria christiana, quae proponi incepit saeculo XVI, respectu doctrinae praecedentis.

5. Certo certius christiana fortitudine resistendum est doctrinis noviter propositis, quae vel certissima dogmata in discrimen vertunt, vel ansam dare possunt consectariis practicis summopere nocentibus saluti animarum. Hac de causa, haec quae sequuntur expedire humillime mihi videtur ut Concilio proponantur:

a) universalis voluntas salvifica Dei, ut christianorum animi in spem erigantur, et religio christiana manifestetur tamquam revelatio amoris Dei et Christi Domini erga omnes homines, «qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus» (*Eph.* 3, 20);

b) necessitas novae nativitatis in Christo, per baptismum re vel voto susceptum, ad vitam supernaturalem aeternamque in caelis adipiscendam;

c) gravissima obligatio conferendi baptismum quam citius, contra permultas difficultates quae contra hanc disciplinam sparguntur;

d) Concilium declaret obligationem theologorum abstinendi a disputationibus, quae vel animarum saluti periculum iniiciunt vel ansam praebent minoris aestimandi sacramentum baptismi ad salutem necessarii;

e) quoad sortem infantium absque baptismo morientium, declaretur eos esse relinquendos et commendari posse Dei infinitae misericordiae et amori Christi Domini, quin aliquid de iis definire valeamus, ut iam concludebat in hac quaestione S. Bernardus: « Penes Deum est, non meum definire » (cf. M.L. 182/1034) (Camagni).

Art. 51

I) Aussi suis-je *favorable au premier des trois schémas proposés* avec les réserves suivantes:

1. N. 51, lignes 1-17: Je proposerais de supprimer, dans le Schéma, toute condamnation, même implicite, d'opinions contraire. Il n'est *pas opportun*, comme je l'ai souvent écrit, de faire dans ce Concile de nouvelles définitions dogmatiques. *Aucun danger ne menace l'Eglise* sur ce point précis de la doctrine traditionnelle. Il est bon de ne pas trop restreindre le domaine des théologoumènes, c'est-à-dire des questions qui peuvent encore être débattues par les théologiens, sans l'intervention d'une définition dogmatique. Ce point de vue, en ce qui concerne les efforts d'union avec les confessions non-catholiques, me paraît être d'une grande importance. A moins que la foi ne soit en péril, il vaut mieux éviter de créer, par des nouvelles définitions dogmatiques, de nouveaux obstacles à l'union.

2. N. 51, ligne 19: Je ne vois pas d'inconvénient à ajouter à la fin de ce paragraphe, après les mots « perenniter frui », la phrase suivante tirée du Schéma de Mgr Carlo Colombo: (p. 12, lignes 10-16) « ob merita Christi Domini qui pro ipsis quoque mortuus est; ac demum sancta Mater Ecclesia sortem eorumdem altissimae iustitiae et misericordiae Dei humiliter fidenterque remittit, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus ». Cette considération est consolante, car, en définitive, nous ne pouvons être plus soucieux du sort de ces enfants que Dieu lui-même qui a livré son Fils pour eux. Quand on pense au nombre immense d'êtres humains qui meurent ainsi, soit avant de naître, soit en bas-âge, sans baptême, on ne saurait trop inviter les fidèles à confier ces enfants à l'amoureuse justice de leur Père (Maximus IV, cui assentiunt Liénart, Tappouni, Siri, Richaud, Yago, Verwimp).

II) Conclusio « inanes et sine fundamento esse omnes sententias quibus pro infantibus aliud medium praeter baptismum re susceptum statuitur » patet quibusdam incommodis quae ex parte Summi Generalis Concilii vitari convenit. Nam:

a) Ut adversarii obiicere possunt, conclusio ista consequitur: e propositione *Maiori* revelata (vid. « neminem ex statu quo nascimur... sine lavacro regenarationis aut eius voto »), et e propositione *Minori* (vid. « infantes ex sese huius voti incapaces » utpote « aetatem rationis non adepti »), quae non in revelatione sed tantum in ratione humana fundata est.

Sed ista Minor distingui potest, nempe: quod infantes *ex sese* sint huius voti incapaces: concedendum; quod iidem etiam sub interventu vel ordinatione Providentiae Dei (qui vult omnes homines salvos fieri, *1 Tim.* II. 4) sunt incapaces: negandum.

Unde non omnino repugnat votum in infantibus. Quapropter non videtur, ex una

parte, omnino repugnare salus infantium per baptismum in voto (nempe sub interventu divino). Sed ex altera parte, revelatio divina nihil dicit de tali interventu.

Res cum ita sit, et cum hic agitur de quadam declaratione infallibili Concilii Oecumenici, saltem inopportunum videtur definitio positiva. Res potius committenda misericordiae divinae.

b) Adversarii item obiicere possunt: verum esse «infantes ex sese incapaces esse voti Baptismi». At hoc idem valet pro infantibus qui aquis Baptismi abluuntur, quibus tamen loco proprii voti ac propriae Fidei supplet: Fides ac Votum Ecclesiae (per patrinos expressa).

Ad rem citari possunt verba S. Augustini: «Omnes parvuli tamquam pupilli considerantur, etiam qui nondum parentes proprios extulerunt. *Omnia* praedestinatorum numerus Parvulorum *Populum Dei* quaerit tutorem qui expectat Dominum Salvatorem» (*Sermo* CLXXIV De Verbis Apost. I. Tim.).

Et iterum idem S. Augustinus: «Accommodat illis (parvulis) *aliorum* pedum ut veniant (ad Ecclesiam), aliorum cor ut credant, aliorum linguam ut fateantur; ut, quoniam quod aegri sunt, alio peccante praegravantur; sic, cum hi sani sunt, alio pro eis confitente, salventur» (Sermo CLXXVI in eumdem locum).

Quum ergo maxime convenit ut tam Decreta quam «Capitula» Summi Concilii immunia sint a facili adversariorum impugnatione, melius videtur (salvo meliore iudicio) ut, seclusa de istis «sententiis» mentione, in num. 51 unice studeatur doctrinam Ecclesiae denuo exprimere de necessitate Baptismi (re et voto: vel, impedita re, voto solo) in communi (Cooray).

III) Non placet quoad art. 51. Ipsa revelatio directe hanc quaestionem non dirimit. Duo sunt limites, intra quos disceptatio debet se contineri, scilicet ex una parte necessitas baptismi in re vel in voto suscepti pro adipiscenda vita aeterna, et ex alteta parte voluntas Dei salvifica universalis.

Grave periculum fidei ex hac quaestione imminere non videtur. Ne dematur innumeris matribus, quorum filii sine earum culpa absque baptismate mortui sunt, ultima spes filios suos reperiendi in caelis. Quapropter hoc caput restringatur ad n. 52, in quo commissio theologica erat unanimis (Frings, cui assentiunt Tisserant, Liénart, Richaud, Marella, Bernard, Ngô-dinh-Thûc, Verwimp).

IV) Quae de infantibus sine baptismate ex hac vita decedentibus dicuntur (pag. 3, linn. 17-19), fateor mihi, uti exponuntur, non placere. Apertius affirmari deberet, uti opinor, infantes illos nullam poenam, quae sensuum dicitur, passuros esse. Peccatum enim originale cum in filiis Adae personale non sit, si non fuerit baptismate ablutum, exigit quidem privationem visionis beatificae, sed non expiationem crucialem sicut est in inferno. Per peccatum originale habetur aversio a Deo sed non conversio ad creaturas. Haec sunt duo elementa peccati mortalis personalis.

Quocirca infantes, de quibus agitur, quadam felicitate naturali fruituros esse puto expostulari a iustitia et misericordia infinita Dei. Haec doctrina praedicatur iam dudum, uti opinor, in catechesi ab Ordinario Ecclesiae Magisterio (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, Ferretto, Siri, Quiroga y Palacios, Godfrey, Marella, Testa, Ottaviani, Di Jorio, Roberti, Jullien, Heard, O'Connor, Silva Santiago, Antezana, Lefebvre, Jelmini, Browne).

V) In lin. 17 dicerem: «Infantes autem non baptizati, licet priventur visione Dei beatifica, fruuntur tamen felicitate naturali, absque ullis poenis seu cruciatibus (Aga-

gianian, cui assentiunt Ferretto, McGuigan, Quiroga y Palacios, Richaud, Marella, Testa, Ottaviani, Roberti, O'Connor, Silva Santiago, Antezana, Beras, Lefebvre, Perrin, Rakotomalala, Jelmini, Browne).

VI) In lin. 16 debet deleri verbum «inanes» (Quiroga y Palacios, cui assentit Roberti).

VII) Mihi videtur schema quoad n. 51 non esse hac forma Concilio proponendum et quidem ob sequentes rationes.

1. Ex revelatione certe scimus et fide credendum est sine baptismo neminem ex statu irae ad statum gratiae transferri posse.

2. Ex revelatione scimus etiam Deum omnipotentem habere voluntatem salvificam erga omnes homines.

Quomodo haec duo in casu componantur et qualis sit sors infantium sine baptismo decedentium, Deus nobis non revelavit. Ideo sufficiat admonitione gravi iterum inculcare officium baptizandi infantes sicut in n. 52.

3. Etiam ratio pastoralis hoc suadere videtur: Non pauci scilicet sunt parentes in toto orbe terrarum quorum infantes sive neonati sive non nati, infortunio quodam sine baptismo mortui sunt; tales parentes tam sollemni definitione vel declaratione Concilii non raro in desperationem inducerentur (König, cui assentiunt Richaud, Werwimp).

VIII) Textus, uti in n. 51 (pag. 3) proponiture non placet, et quidem ex diversis rationibus, inter quas nonnisi breviter sequentes annotare volo:

1. Non apparet ratio, cur Concilium quaestionem inter theologos catholicos vastissime disputatam et nondum plene maturatam iudicio sollemni dirimat. Non pauci theologi, qui in Ecclesia bonam reputationem habent, iterum atque iterum his ultimis decennis de hac quaestione disseruerunt atque investigaverunt cum omni cautela et habita ratione traditionis et documentorum officialium; videtur nobis, quod generaliter caute et modeste abstinent ab omni assertione categorica, etsi aliqui solutiones positivas sic vel sic suggerunt. Multi tamen praecise in hoc in unum conveniunt, quod modeste hanc opinionem exprimunt: neque directe ex fontibus revelationis nec indirecte per modum conclusionis constat infantes absque baptismo decedentes beari non posse.

Hic status quaestionis exempli gratia apparet ex cautissimo articulo «Limbus» in novissima editione *Lexikon für Theologie und Kirche* VI (Freiburg 1961), col. 1057-1059 (auctore P. Gumpel cum ampla bibliographia); vel: H.de Lavalette S.J., «Autour de la question des enfants morts sans baptême», in «Nouvelle Revue Théologique» 82, 1960, pp. 56-69; vel: Vincent Wilkin, «From Limbo to Heaven», Sheed and Ward (New York).

In ipsa Commissione Theologica non desunt theologi eximii, qui sic sentiunt. Hoc clare patet ex «additamento» paginae 8, lin. 1-11, et ex mitiore propositione Rev.mi P.E. Dhanis et D. Caroli Colombo in pagina 8 et 9.

Documenta in notis uberrime allata evidenter his theologis mitioribus et cautioribus non sunt ignota. Antequam Schema tanti momenti Concilio proponatur, argumenta horum theologorum quoad vim probativam textuum citatorum ponderanda erunt. Citatur e.gr. textus e Concilio Lugdunensi (Denz. 464) in pag. 5, in primis lineis: «... illorum animas, qui in mortali vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere».

A theologis cautioribus haec doctrina — nempe: iam solum peccatum originale excludere a beatitudine — minime negatur. Aperta autem manet quaestio facti, utrum aliquis cum solo peccato originali decedat, et si haec quaestio affirmanda erit, manet adhuc quaestio facti, utrum omnes infantes, qui absque baptismo in re decedunt, de facto cum solo peccato originali decedunt. Ipsum schema a Commissione Theologica propositum statuit vel saltem non excludit exceptionem magni ponderis (p. 3, linn. 3-5: infantes martyres in odium fidei occisos). Non probatur alias exceptiones esse impossibiles.

Et sic similiter quoad omnia argumenta allata ratio habenda esset explicationum tot theologorum eximiorum diversarum scholarum et nationum.

2. Alteram autem rationem propono tanquam episcopus, qui in Concilio testificari debet de fide, spe vel anxietate fidelium sibi commissarum:

Minime asserere possem esse in dioecesi mihi concredita veram aliquam fidem vel firmam convictionem sacerdotum et fidelium in illo sensu: infantes sine baptismo — inculpabiliter — decedentes non posse beari.

E contra ex informata conscientia dicere possum quod sequitur: Inter bonos sacerdotes, theologos et pastores animarum, qui omnino cum Ecclesia sentiunt, minime desunt, qui confidenter hanc quaestionem sapientiae et misericordiae Dei relinquunt et solummodo hoc asserere audent: Omnes in fine videbimus et laetanter confitebimur: «Bene fecit omnia» Christus, qui pro omnibus passus est et resurrexit. Et propter hoc nullo modo putant baptismum infantium esse negligendum aut parvi faciendum. Et certe boni fideles in conscientia vexantur, si ab aliis rigide affirmatur, omnes infantes absque baptismo decedentes certissime in aeternum excludi a fine supernaturali, qui est unicus finis hominum in hoc ordine salutis, uti in eadem Constitutione optime exhibetur.

Ex his et aliis rationibus meum votum sic promo: Concilium in Constitutione de Deposito Fidei pure servando hac de quaestione potius nihil dicat.

Sedulo examinandum est, quo loco apto monitio de infantibus quam primum baptizandis inseratur (Döpfner, cui assentiunt Bazin, Bernard).

IX) Quoad n. 51 fiat nova redactio in qua conservetur redactio fundamentalis prout exposita, correcta et completa est a Card. bus Ottaviani, Ruffini, Agagianian et a Patriarcha Melchitarum, sed abstinendum a censura, quae continetur in lin. 14-19.

Si vero difficultas talis sit in redactione nova n. 51 ut vix possibilis videatur, tunc supprimatur (Larraona).

X) Art. 51 non placet: Confalonieri, Meyer, Bazin, Bernier, Suhr, Janssens.

Art. 52

I) In lin. 24, infantes neonati: Pius XII in Allocutione ad obstetrices (29.X.1951) loquebatur accuratius, ut mihi videtur, de prole *necdum genita vel modo nata*. Etenim pro certo habetur foetum anima humana esse informatum ab origine, propterea, ut in Codice I.C. provisum est, si periculum mortis immineat, debet semper, etiam per medicum obstetricum, in sinu matris baptizari et quidem absolute; evidenter si id fieri possit et praevideatur puerum certo vel probabiliter nasciturum non esse (Ruffini, cui assentiunt Aloisi Masella, Ferretto, Quiroga y Palacios, Godfrey, Marella, Testa, Otta-

viani, Di Jorio, Roberti, Jullien, Heard, O'Connor, Silva Santiago, Antezana, Lefebvre, Verwimp, Jelmini, Browne).

II) Schema restringatur ad n. 52 cap. 10 (Valeri).

III) In lin. 24 debent deleri etiam verba «commode fieri potest» (Quiroga y Palacios, cui assentit Roberti).

IV) Quoad n. 52 auferatur v. «commode» in lin. 24 (Larraona).

V) Placet art. 52: Confalonieri, Döpfner, Meyer, Šeper, Bazin, Suhr, Janssens.

Cap. XI: De satisfactione Christi

Observationes generales

I) Ordo eorum quae dicuntur desideratur diversus (Pizzardo, cui concordat Bazin).

II) Exaretur brevis, facilis ac completa formula fidei, quam puto fore perutilem ad fines pastorales (Roberti).

Art. 54

I) Pag. 3, lin. 29, deleatur verbum «gratis», quia satisfactio Christi conveniens fuit et misericordiae et iustitiae Dei. Ita v.gr. loquitur ad litteram Pius XII in Encycl. *Haurietis aquas* (Pla y Deniel).

II) Pag. 3, lin. 18. Forsitan melius diceretur: «... nulla creata vis peccato originali aliisque hominum sceleribus plene expiandis erat satis» (D'Alton).

III) Pag. 3, lin. 26. Loco «dividunt» proponerem: «divisionem operantur» (Sépinski).

Art. 55

I) *a)* Pag. 4, lin. 6. Multis modernis forsan non placebit vox «placavit». Per illam enim expressionem, nimis anthropomorphicam, ut aiunt, videtur quod Deus debet, sicut falsi dii, per sanguinem placari. Fatendum est tamen quod illa expressio, etsi anthropomorphica, potest iustificari, ut videtur, dummodo recte explicetur.

b) Pag. 4, linn. 12-14. Schema dicit quod Christus «ut Caput nostrum et novus Adam» expiavit. Recte affirmatur factum, quod antea cognoscebatur. Sed esset magni momenti, ad progressum doctrinae de satisfactione, si aliquo modo saltem explicitaretur quonam sensu Christus sic egit «ut Caput nostrum et novus Adam», et ita quidem ut eius passio fuerit «nobis» salutaris, seu ut eius satisfactio revera fuerit «vicaria» (Léger).

II) Pag. 4, linn. 25 ss. Quae habentur de caritate Dei et Christi, anteponenda videntur; postea explicetur quomodo in hoc opere mirae caritatis peracta sit vera satisfactio pro peccatis generis humani (Pizzardo).

III) Attendatur fortassis adhuc ad ea quae theologia sic dicta biblica ad conceptum anselmianum, et a schola expolitum, de satisfactione poenali vicaria contribuere possit (König).

IV) Ecclesiae historia decurrente saepius occurrit quod definitio alicuius veritatis fidei in aliquo Concilio ad negligendas alias veritates connexas, in Concilio ipso minus explicite tractatas, duxit. Ne simile fiat in casu praeiaciente, opportunum mihi videretur adiungere verbum in ipso textu de aliis aspectibus operis redemptionis praeter satisfactorium. Ad hos alios aspectus certe iam alluditur, cum reiiciatur sententia opposita talibus verbis: «... sacrificium Christi in cruce alium valorem seu efficaciam non habuisse *praeter quam* exempli, meriti et liberationis...» (n. 56). Unde hi valores nequaquam absolute excluduntur. Tamen magis adhuc in luce poni posset quod praeter satisfactionem alii aspectus vitae et mortis Christi non sunt negligendi. Hoc fieri posset addendo in fine n. 55 (p. 5, lin. 11): «Minime autem negligendum est mortem Christi secundum Apostolum etiam ut exemplum, meritum, liberationem considerandam esse, et quidem praecise eo quod est reconciliatio hominis cum Deo» (Döpfner).

V) Pag. 5, lin. 7. Vox «acceptando» mutetur in: «suscipiendo» (Alfrink).

VI) Melius est ut vocabulum «vicaria» deleatur in n. 55, ubi loquitur de satisfactione Christi pro cunctis hominibus (Cheikho).

VII) Animadvertendum est expressionem «satisfactio poenalis» esse ambiguam (p. 4, lin. 32). Si hac expressione dicitur Christus a Deo punitus esse, haec est doctrina plus calvinista quam catholica.

Ceterum in textu prolato ad hanc affirmationem probandam S. Thomas non iungit adiectivum «poenalis» ad nomen «satisfactio» (Yago).

Art. 56

I) Pag. 5, linn. 16-17. Iuxtapositio S. Scripturae, Traditionis et Ecclesiae Magisterii forse melius mutetur (Alfrink).

II) *a*) Pag. 5, lin. 12, loco «damnantur» proponerem «reprobantur».

b) Pag. 5, nota 1, lin. 3, scribatur «verbum» (Sépinski).

2

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

RESPONSIO

ad observationes a Patribus factas in sessione commissionis centralis diebus 22-23 ianuarii 1962 circa capp. VI-XI schematis constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

De distinctione et convenientia ordinis naturalis et supernaturalis

Ad observationes generales

E.mus Card. Frings rogat ut in titulo capitis loco *convenientia* dicatur *connexio.* Subcommissio proponit, ut brevius dicatur: *De ordine naturali et supernaturali.*

E.mus Bea rogat, ut ratio habeatur errorum hodiernorum circa ordinem naturalem (materialismus, etc.). Videtur satis provisum in Constitutione *de Ordine morali*, ubi quaestio est de dignitate personae humanae.

E.mus Döpfner secundum placita (de quibus actum est antea in responsione ad animadversiones generales, spectantes ad totam Constitutionem) desiderat, ut caput 6 ponatur post caput de creatione. Notandum autem est quaestionem de ordine naturali et supernaturali arcte cohaerere cum peccato originali, monogenismo et sorte infantium morientium absque baptismo.

Card. Bea in votis habet, ut in fine huius capitis agatur de novissimis. Putat autem Subcommissio Revisoria se magis ad mentem Commissionis Centralis agere, finiendo totam Constitutionem Capite speciali dicato Novissimis ante Caput *de Satisfactione Christi.*

Ad singulos numeros

Ad n. 33 [nova red. 36]. Rogat E.mus Card. Meyer, num sit intentio declarandi Deum intuitu redemptionis Christi creasse hominem. Respondendum videtur hanc intentionem nullo modo adesse, nec ullo modo in hoc numero insinuari.

Rogat idem E.mus, an lin. 6 voces *ab initio* spectent initium *mundi*, vel initium *existentiae hominis*. Ne ponatur quaestio Subcommissio proponit expungere verba *ab initio*, de cetero non necessaria.

E.mus Pla y Deniel desiderat ut exprimatur totum genus humanum destinari ad visionem. Videtur satis provisum linn. 5-6 voce *hominis*, maxime sublatis verbis *ab initio.* Proponit autem Subcommissio scribere lin. 7 non *vocasse*, sed potius *destinasse.*

Ad n. 34 [nova red. 37]. N. 34 non est, ut putat E.mus Card. Ruffini, repetitio numeri praecedentis, sed potius ulterior eiusdem explicatio.

In fine numeri, lin. 23, Subcommissio libenter accedit ad emendationem propositam ab E.mis. Browne et McGuigan, qua legitur: In perfecta possessione et fruitione Dei unius et trini perveniret.

Ad n. 35 [nova red. 38]. Ad lin. 29 additur vox *prorsus* ideoque legitur: «naturae humanae prorsus gratuitum», ut clare appareat visionem nullo modo esse debitam. Sic satisfit desiderio E.mi Card. Ruffini et duorum aliorum. Eadem de causa lin. 2 pag. 6 placuit legere: «omnes vires et exigentias», addito *omnes*, ut etiam desiderat E.mus Léger.

Idem E.mus libenter videret explicationem, quomodo desiderium naturale visionis constare possit cum gratitudine visionis absoluta, et in eodem sensu loquitur E.mus Pizzardo. Putabat autem Commissio Theologica omnino necessarium quidem esse statuere utrumque factum; non autem esse Concilii explicare utriusque facti compossibilitatem, sed rem relinquendam esse theologis. Notetur quoque in numero hoc, lin. 15-16, non adhiberi vocem «desiderium visionis», sed «desiderium quod in nullo bono finito ex toto quiescere potest», qui quidem conceptus materialiter sunt idem, non vero formaliter.

E.mus Card. Browne proponit, ut lin. 2, pag. 6, loco *aeternae gloriae*, dicatur *vitae aeternae*. Non autem placuit emendatio, cum *gratia* modo peculiari sit arrha *gloriae*.

Ad n. 36 [nova red. 39]. Rogant E.mi D'Alton, Léger et alii num illud: «ne finem naturalem quidem attingat» valeat etiam de infantibus morientibus sine baptismo. Respondendum videtur omnino affirmative: infantes enim illi accipiunt aliquam felicitatem correspondentem suo statui.

Sunt autem in statu quodam exceptionali, in quo manent ordinati ad visionem beatam.

Non placuit ad mentem E.mi Card. Ruffini legere lin. 27: «cum finem naturalem ne quidem *plene* attingat», addito *plene*. Nullo modo enim attingitur finis naturalis ab adultis et etiam ab infantibus non baptizatis.

Ad n. 37 [nova red. 40]. Linn. 33-34 legatur: «plene servantur ac perficiuntur» addito *plene*, ut vult E.mus Ruffini. Lin. 34 corrigatur mendum typographicum, legendo *abest*.

Ad n. 38 [nova red. 41]. Non sunt factae observationes.

N.B. Omittitur cap. 7 *de Spiritismo et Novissimis*. De Spiritismo enim actum est in fine cap. 5; de Novissimis agetur in capite ultimo Constitutionis.

Ad cap. 8 [nova red. 7]: *De peccato originali*

Melius videtur hoc caput coniungere immediate cum capite de monogenismo sub novo titulo: *De peccato originali in filiis Adae*. Etenim Caput de Monogenismo unice redactum fuit ut defenderetur doctrina Concilii Tridentini de Peccato Originali, cum qua doctrina Polygenismus est prorsus inconciliabilis.

Ad n. 43 [nova red. 42]. Subcommissio omnino non accedere potest ad opinionem Patris Vaccari, sed potius cum E.mo Döpfner putat omnino urgendam esse notionem mysterii. Nec videtur opinio P. Vaccari satis congruere doctrinae Tridentini Concilii.

Ad lin. 9 libenter acceditur ad votum Rev.mi P. Sépinski, ut ad vocem *declarare* addatur *pressius*.

Desiderat E.mus Döpfner, ut magis appareat redemptio, ut elementum positivum elemento negativo peccati opposito. Ut ipse rogat E.mus hoc fiet in fine n. 47 [nova red. 46].

Ad n. 44 [nova red. 43]. Ne lectores in errorem ducantur, ut accidit E.mo D'Alton, legatur lin. 17 loco *et ipsa vita* clarius: *etiam ipsa vita.*

Lin. 19, legatur cum E.mo Card. Browne: « peccati intima natura », addita voce *intima.*

Lin. 21, non placuit conamen E.mi Browne reddendi vocem modernam *solidaritas.* Proponit igitur Subcommissio Revisoria, ut scribatur: « solidaritate, *ut aiunt* ».

Lin. 25, E.mi Ruffini, Marella, Ottaviani volunt, ut loco « gubernaculo auctoritatis, quod est regula fidei » legatur potius: « gubernaculo supremae auctoritatis Ecclesiae, quod est regula proxima fidei ». Non autem videtur acceptanda emendatio. Non enim agitur de regula fidei proxima, sed de regula fidei simpliciter, includente tum auctoritatem Ecclesiae, tum S. Scripturam, tum S. Traditionem.

Ad n. 45 [nova red. 44]. Ad lin. 1 rogat E.mus Döpfner, num forsan expediat loco *generatione* dicere *propagatione.* Cum utraque vox adhibeatur in documentis Ecclesiae scribatur: « propagatione seu generatione ».

Ad lin. 10, post verba *proprie peccatum,* E.mus Léger libenter adderet rationem dicendo: « cum sit oppositio inter statum hominis et voluntatem Dei ». Abstrahendo a quaestione, an hisce verbis iustificetur illud *proprie,* additio non videtur necessaria, quia in numeris sequentibus 46 et 47 [45 et 46] de natura peccati originalis, quantum humanae fragilitati est possibile, agatur.

Ad linn. 10-12, E.mus Döpfner libenter videret claris verbis expressum ipsum actum generationis et voluptatem adnexam non esse peccatum. Videtur autem huic desiderio plane satisfieri in Constitutione *de Castitate, Virginitate, Matrimonio, Familia.*

Card. Alfrink rogat ut tollantur *Eph.* 4, 18 et *Eph.* 2, 3 utpote ad peccatum originale non spectantia. Libenter expunget Subcommissio *Eph.* 4, 18 ob rationem indicatam, minime vero *Eph.* 2, 3.

Nam non solum *Eph.* 2, 3 adhibetur in Concilio Tridentino de peccato originali, ut patet *Denz.* 793, sed tota traditio hunc textum de peccato originali intellexit. Vide Ios. Mehlmann O.S.B., *Natura filii irae,* Romae 1957, in quo per 706 paginas auctor documentis sensum *Eph.* 2, 3 traditionalem ostendit.

Ut satisfiat desiderio E.mi Pla y Deniel, qui rogat « quid de infantibus mortuis sine baptismo? », legatur lin. 12: « in perditionem vitae aeternae », addito *vitae aeternae.* Sic valet sententia certe etiam de infantibus illis, et insuper de adultis non baptizatis, *moraliter* non-adultis, si saltem exsistunt. Sic responsum videtur interrogationi E.mi Döpfner.

Ad n. 46 [nova red. 45]. Septem Rev.mi Commissarii rogaverunt, ut omitteretur totus numerus de *voluntarietate*; viginti octo quaestionem posuerunt, num sit conveniens de eadem loqui; unus commendat hac in re ut caute loquamur. Ratio autem non loquendi de voluntarietate, quippe quia res sit intellectu difficilis fidelibus, regere non videtur. Sic quidem initur via nota facilior « minoris resistentiae », sed si illa est sequenda silendum quoque esset de omnibus mysteriis: de SS. Trinitate, SS. Eucharistia, Incarnatione nec minus de voluntate Dei salvifica, de peccato mortali et de gehenna. Accedit quod non semel rogat E.mus Card. Léger, ut explicetur quomodo peccatum originale sit proprie peccatum. Quomodo hoc fieri potest, si non licet verbum facere de voluntarietate, omni peccato intrinseca? Damnavit Ecclesia thesim 46 Baii: « Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium » et thesim sequentem 47: « Unde peccatum originis vere habet rationem peccati, sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habet » [cf. Denz. 1046 et 1047].

Hac de causa Subcommissio Revisoria ob instantiam tot purpuratorum, non libenter, sed potius invito animo recedit a redactione antiqua et proponit legere ad mentem E.mi Card. Browne linn. 26-30: sed ex eo quod homo generatur in natura peccato Adae infecta, quippe qui fuit principium et caput et fons totius humanae naturae.

Addidimus *fons*, ne videatur admitti sententia de Adamo ut principio mere iuridico.

N.B.: Quia certum est omnes homines in Adamo peccare, et hac de causa fieri damnabiles, damnationem autem supponere voluntarietatem, idcirco Subcommissio Revisoria ob parallelismum cum verbis Paulinis: «in quo, vid. in Adamo, omnes peccaverunt» ut aliam solutionem proponit ut linn. 26-30 legatur: «sed ex eo, quod est transgressio legis hominibus omnibus in protoparente est voluntaria».

Ad n. 47 [nova red. 46]. Rogat E.mus Card. Frings, ut lin. 2, pag. 5, post verba *non solum* addatur: «quod iam fuerat ante peccatum originale». Non facile videtur ratio cur huiusmodi fiat additio.

Ad linn. 9-10 rogant E.mi Ruffini et Ottaviani, ut non tantum nominentur ignorantia et concupiscentia, sed etiam malitia et infirmitas, necnon quattuor virtutes cardinales oppositae. Non placuit additio, etenim:

a) Malitia et infirmitas implicite continentur in ignorantia et concupiscentia, ut sequelae ordinariae;

b) Non placet addere malitiam ob infantes morientes sine baptismo;

c) Ubi agitur de Christo, dicitur generatim Dominus nobis in omnibus similis, exceptis peccato, concupiscentia et ignorantia;

d) Oppositio quattuor virtutum cardinalium videtur artificialis.

Lin. 18 fiat additio proposita a Card. Döpfner, ut videlicet clare peccato redemptio opponatur, cum additione tamen desumpta ex *Io.* 3, 5, ne ex textu *Rom.* 5, 15 fiat conclusio minus recta. Legatur igitur: Minime autem hominibus post praevaricationem Adae desperandum est; nam ipse Adam forma fuit futuri [cf. *Rom.* 5, 14], scilicet Christi Domini, qui nos de potestate peccati redemit et gratiam largitus est multo magis abundantem. Nam «non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit» [*Rom.* 5, 15], in omnes videlicet, qui renascuntur per ipsum ex aqua et Spiritu Sancto [cf. *Io.* 3, 5].

Ad n. 48 [nova red. 47]. Putat E.mus Liénart, cui accedunt 12 alii [de nonnullis iure dubitatur] hunc articulum luculenter demonstrare defectum generalem totius Constitutionis; Epistolam ad Romanos in fine poni ad affirmandam doctrinam peccati originalis ut revelatam, ordine praepostero: Sacram enim Scripturam non esse ancillam theologiae; et in praesentando deposito fidei semper incipi debere a S. Scriptura et Traditione, et deinde esse theologiae rationaliter explorare, et ulterius investigare.

In responsione generali ad observationes generales iam diximus, nos non in omnibus cum E.mo plane consentire posse. Etiam hoc loco. Nam accidunt quoque casus, ubi verus sensus S. Scripturae et S. Traditionis non constet clare nisi ex doctrina semper magis clara Ecclesiae. Non opus est in memoriam vocare dogmata Immaculatae Conceptionis et Assumptionis B.M.V.

Sed ut maneamus intra limites quaestionis de peccato originali, haec sunt notanda:

1. Agitur de quadam ignorantia elenchi. Minime in fine actum est de epistola ad *Rom.*, ad probandum doctrinam de peccato originali esse revelatam. Iam in numero 45

de hac re actum est tum ex traditione, tum ex Sacra Scriptura [*Rom.* 5, 18 et *Eph.* 2, 3]. Finis autem numeri ultimi est omnino alius, scilicet (quod rarissime fit, et in casu antea actis consiliis nondum ita clare factum est): declaratio apodictica doctrinam peccati originalis contineri in epistola ad *Romanos*, contra eos scilicet qui dicunt se admittere quidem doctrinam peccati originalis, non autem constare eam contineri in capite 5 epistolae praedictae. Sicut iam vidimus antea esse quoque illustrissimos exegetas, qui negant eam contineri in *Eph.* 2, 3; et in *Orientierung* 26 (1962), p. 65, P. Schoonenberg nomine renovatae exegeseos rogat: «Estne doctrina ecclesiastica de peccato originali tam clara in *Gen.* 3 et *Rom.* 5, ut olim putabatur?»

2. Quod autem non posuit Commissio Theologica iam in numero 45 textum *Rom.* 5, 12: «Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt», sed sese limitavit ad *Rom.* 5, 18, habet rationem specialem ob verba: *in quo omnes peccaverunt*, quae secundum nonnullos exegetas non plane correspondent textui graeco: 'εφ' ῷ πάντες ἥμαρτονι.

3. Haec difficultas exegetica (argumentum quidem ex Vulgata 5, 12 valet; sed si reapse Vulgata differt a textu graeco, argumentum non est scripturisticum, sed traditionale) causa est, cur in numero ultimo capitis non plene referantur verba S. Pauli, ut desiderat E.mus Card. Ferretto, sed simpliciter statuatur doctrinam de peccato originali contineri versibus *Rom.* 5, 12-19 complexive sumptis, prout illa verba semper intellexit Ecclesia. Nec sine ratione in num. 46 [45] citantur duo testimonia apodictica S. Irenaei videlicet et S. Ambrosii!

Ad cap. 9: *De monogenismo*

Hoc caput in Commissione Centrali non placuit 9 Commissariis; circa 30 (inclusis forsan etiam 9 aliis) illud placuit iuxta modum, i.e. non excedi debere id quod dicitur in Encyclica Pii XII *Humani generis* [cf. not. 5 et Denz. 2328]; ceteris autem placuit etiam iuxta modum i.e. iuxta observationes factas ab. Em.mis Ruffini et Agagianian, qui censebant polygenismum esse penitus reiiciendum, exclusa etiam possibilitate praeadamitarum. Unus Card. Di Jorio putabat caput non esse opportunum. Notandum tamen est 4 Commissarios qui nolunt excedere verba *Humani generis*, tamen adhaerent sententiae Card. Ruffini!

Quidquid id est, Commissio Theologica non potest duobus dominis contradicentibus servire et hac de causa proponit:

1. Ut caput de monogenismo addatur tamquam appendix ad caput de peccato originali. Etenim hac propria de causa caput de monogenismo redactum est, quia qui defendit polygenismum aperte contradicit Concilio Tridentino, docenti *per generationem* transiisse peccatum originale in *omnes homines*. Concilium Vaticanum II omnino permittere nequit, ut doctrina Tridentini indirecte oppugnetur. Si enim hoc permittit, permittit quoque ut sua propria decreta flacci habeantur.

2. Non placuit referre textum *Humani generis*, qui citatur in nota 5 Capitis. Etenim:

a) plures putant verbis: «cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia (polygenismi) componi queat cum iis quae fontes revelatae veritatis... proponunt

de peccato originali» manere portam apertam. Quod enim hodie non appareat, cras apparere posset.

b) dubitari nequit saltem aliquos ex Commissariis desiderare verba *Humani generis*, ut porta polygenismo aperta maneat.

c) si autem verbis *cum nequaquam appareat* porta manet aperta, totus textus non est logicus. Etenim in hac suppositione in praecedentibus non dicendum fuisset: «non enim fideles eam sententiam amplecti possunt», sed «non *tuto* amplecti possunt», quod est omnino aliud.

Hac de causa Commissio non commendare potest textum non clarum et disputatum, qui in Encyclica intelligitur, non autem in decreto Conciliari, quo res clare definiantur necesse est.

3. Vult E.mus Ruffini cum pluribus aliis, ut in n. 49 [nova red. 48], lin. 13, eiciantur verba: *post Adam viventes*. Non esse posse praeadamitas, et omnia fossilia praehistorica, quae antecederent Adamum, non esse posse fossilia humana, sed anthropoida. Hoc patere clare ex *1 Cor.* 15, 45 ubi dicitur «Adam *primus* homo», ex *Gen.* 3, 20, ubi Eva vocatur «mater *cunctorum* viventium», et *Act.* 17, 26 ubi Deus dicitur fecisse «omne genus hominum ex *uno*». Haec testimonia S. Scripturae videntur sat apodictica; sed alii, qui putant S. Scripturam suo modo ancillam esse debere ethnologiae, ea in dubium vocant, hoc ipso demostrantes quam necessarium sit magisterium Ecclesiae in explicandis etiam textibus claris Bibliae. Cum vero quaestio de praeadamitis intactam relinquit doctrinam Tridentini, Subcommissio ponit verba *post Adam viventes* inter uncos... Videant Patres Concilii.

Quod vero ad particularia attinet: lin. 2, dicatur cum E.mo D'Alton: «non desunt, *etiam* inter filios Ecclesiae» addito *etiam*; lin. 5, legatur: «ad doctrinam supra expositam», addito *supra expositam*, ut clarius innotescat nexus cum praecedentibus; lin. 25, ad voces «primum hominem» addatur [cf. *1 Cor.* 15, 45].

Ad cap. 10: *De sorte infantium absque baptismo morientium*

1. Ante omnia bene notandum est, caput supradictum a Commissione Theologica non fuisse redactum imprimis, quia res *in se* gravissima est (re sic considerata sufficeret decretum disciplinare), sed ad defendendum magisterium ordinarium et universale Ecclesiae, a quo si aliqua veritas tamquam revelata proponitur, exigitur ut fide divina credamus: cf. DENZ. 1792. In casu enim agitur de materia, quae innititur doctrina solida et continua. Documentis pluribus S. Magisterii accedit auctoritas S. Augustini (in hisce rebus prorsus exceptionalis), S. Gregorii Magni, S. Thomae, S. Petri Canisii, S. Roberti Bellarmini, et plurium Synodorum provincialium a S. Sede approbatarum. Quod si cum tot ac tantis documentis nondum habemus absolutam certitudinem, revera cum Episcopatu neerlandico *de Sensu Concilii* agente, confiteri debemus: «Practice ultima et absoluta certitudo, quam habemus circa veritatem fidei, est definitio extraordinaria Ecclesiae». Quae vera esse nequeunt. Nam ubi non est absoluta certitudo, non potest sequi verus actus fidei, quippe qui non esse potest conditionatus; actus autem impossibilis imponi nequit, et falsa esset definitio Vaticani I decernentis: fide divina et catholica omnia credenda esse quae ob ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata proponantur. Accedit quod in primis saeculis postapostolicis numquam absoluta certitudo de credendis fuisset. Sunt autem pauca in praedicatione universali Eccle-

siae quae eadem gaudent certitudine atque veritas in casu. Reapse igitur concedendum esset omnibus istis modernis, dicentibus, in rebus (saltem) nondum clare definitis ab extraordinario magisterio « refontationem » esse necessariam. Quare tota illa actio ultimorum annorum, creandi vid. in Ecclesia novam opinionem publicam de sorte infantium morientium sine baptismo, minime est res innocua. Videant consules.

2. Subcommissio Revisoria agnoscit factum, quod nempe non nisi pars minor Commissionis Centralis probavit atque defendit textum propositum a Commissione Theologica. Pars maior sese opposuit ob rationes doctrinales, pastorales et opportunitatis: sed in proponenda solutione positiva, erat omnino divisa. Sententiae ad quinque reduci possunt: *a*) omittatur totum caput; *b*) omittatur numerus primus capitis; retineatur secundus; *c*) adhibeatur textus Dhanis, in qua sententia opposita practice declaratur temeraria; *d*) adhibeatur textus Dhanis cum correctione: scribendo: « cum adversa opinatio *nondum* argumentis ad probandum firmis gaudeat »; *e*) adhibeatur textus Colombo.

3. Ad has quinque sententias dicendum videtur:

a) Prima, videlicet: nil facere, nihil continet contra fidem et mores. Non videtur tamen in hodiernis adiunctis tuta conscientia commendari posse: sunt et peccata omissionis.

b) Secunda sententia proponit, ut tantum fiat decretum disciplinare. Quod si haec opinio praevaleat, mittatur decretum ad P. Commissionem de Sacramentis. Accedit, quod decretum disciplinare, nitens doctrina non omnino certa, magnam partem vigoris sui amittit.

c) Tertia sententia, i.e. sequi P. Dhanis, et declarare sententiam oppositam temerariam, certe commendatur ut actus positivus, quo aliquid obtinetur. Attamen implicite conceditur doctrinam traditionalem Ecclesiae non esse absolute certam, ideoque reformabilem.

d) Quarta sententia, emendandi textus Dhanis dicendo opinationem oppositam *nondum* gaudere solidis argumentis, adhuc magis urget doctrinam traditionalem carere certitudine atque reformari posse.

e) Quinta sententia, qua adhaeretur placitis Colombo, implicite concedit licitum esse docere: « infantibus mortuis sine baptismo *probabiliter* patere aditum ad visionem », et hac de causa Ecclesiam confidenter rem committere misericordiae divinae. Haec sententia (quae ut bene notavit Em.mus Card. D'Alton, postea extendi potest ad morientes physice, non autem moraliter, adultos), licet procedens ex motivis nobilibus, reiicienda videtur ut anti-traditionalis, et contradicens aperte documenti Traditionis, Ecclesiae doctrinae ac praxi.

4. Subcommissio Revisoria non intellegit modum loquendi E.morum Archiepiscoporum Coloniae et Monachii. Certum est in Concilio Coloniensi a. 1860, quo repraesentabantur dioeceses Coloniae, Trevirorum, Monasterii, Hildeshemii, Paderbornae, Osnabrück, et etiam Breslaviae, doctrinam a Commissione Theologica commendatam, non tantum fuisse propositam, sed propositam quoque ut *de fide* credendam, et hanc propositionem a S. Sede confirmatam fuisse. Nonne laici academici Germaniae, si scirent talem positionum mutationem, dicerent in diiudicanda doctrina fidei, adhuc maiore libertate procedi debere quam hucusque factum est. Accedit quod E.mus Archiepiscopus Ruffini c.s. modo omnino diverso locutus est de fide fidelium et sacerdotum.

5. Quibus omnibus prae oculis habitis, clarum est Subcommissionem Revisoriam minime consentire posse cum parte maiore Commissionis Centralis, et responsabilitatem gravem hac in re relinquere eidem Commissioni et Patribus synodaliter congregatis.

6. Quod si vero Caput a Commissione Theologica Concilii Patribus proponendum videretur, haec pauca Subcommissioni observanda occurrunt:

Ad n. 1. Non placet ad mentem E.mi Quiroga y Palacios, linn. 16-17, tollere vocem *inanes*. Innocentius enim I (cf. not. 3) sententiam oppositam vocat *perfatuam*.

Lin. 18, non placet loqui de felicitate *naturali*, ut rogat E.mus Ruffini cum aliis. Sunt enim infantes in statu, qui non est naturalis, licet non obtinuerint finem supernaturalem. Quare data opera electa sunt verba: « statui suo accommodata ».

Ut satisfiat desiderio E.mi Ruffini et aliorum, Subcommissio proponit ut in lin. 18 legatur: « rationes solidae » addito *solidae*. Sed ulterius non putat procedendum ob quaestiones disputatas.

Ad. n. 2. Lin. 24 non videtur tollenda vox *commode*, ut desiderant E.mi Ruffini et Larraona. Sic enim legitur in Concilio Florentino [cf. DENZ. 712], etsi additur, infantes neonatos facile versari in periculo mortis.

Aliae observationes, factae ad redactionem Dhanis, ad Subcommissionem Revisoriam non spectant.

Ad cap. penultimum: *De novissimis*

Ut iam antea dictum est: de novissimis quaestio erat in Capite *de Spiritismo.* Dum pars *de Spiritismo ipso* adiuncta est capiti quinto, pars *de novissimis* capite penultimo proponitur, in sex numeros divisa, qui numeri erunt 51 sq. vel 53 sq., prout proponentur duo numeri de infantibus sine baptismo morientibus vel non.

[Textus huius novae redactionis, simul cum notis, ad calcem huius responsionis invenitur].

Ad caput ultimum: *De satisfactione Christi*

Ut scopus totius Constitutionis clarius appareat, et insuper satisfiat desiderio E.mi Card. Döpfner, qui ad finem numeri 55 proposuit additionem, in qua alii aspectus Sacrificii Crucis breviter enumerentur, Subcommissio Revisoria proponit, ut introductionis initium in sensum praedictum mutetur.

Ad n. 53. Linea 6-7, legatur: sanctficaret [*Eph.* 5, 25-26] « semper cum ineffabili gratitudine Crucem Domini agnovit ut fontem bonorum omnium supernaturalium hisce in terris et in caelis. Ibi Salvator Ecclesiam acquisivit sanguine suo [cf. *Act.* 20, 28]; ibi sese Patri obtulit pro totius mundi salute; ibi pro genere humano intercessit clamore valido et lacrymis [cf. *Hebr.* 5, 7]; ibi exemplum heroicum dedit virtutum omnium; ibi Ecclesiae meruit inexhauribilem gratiarum fontem: ibi pro peccatis hominum satisfecit idque superabundanter. Quare Ecclesia, ex latere secundi Adae velut in Cruce dormientis orta,[1] tolerare nequit, ut mysterium Salvationis nostrae quibuslibet doctrinae

[1] Cf. Leo XIII, Encycl. *Divinum illud*, 9 maii 1897: *A.S.S.* 29 (1897), p. 649.

corruptionibus maculetur. Ob errores autem hodie sparsos, nunc in hac Vaticana Synodo secunda officio suo matris et magistrae deficeret, si non peculiari modo confirmaret... ».

Ad n. 54. E.mus Card. D'Alton rogat ut in lin. 19 scribatur: « peccato originali aliisque sceleribus », addito *peccato originali.* Quia vero textus desumptus est ex Encyclica Pii XI *Miserentissimus Redemptor*, citata in nota 3 et peccatum originale implicite continetur in textu, additio non videtur necessaria.

Ad lin. 26 Rev.mus P. Sépinski vult ut loco *dividunt* elegantius dicatur *divisionem operantur*. Legitur autem verbum *dividunt* apud *Is.* 49, 2.

Ad lin. 29 E.mus Pla y Deniel libenter omiserit *gratis.* Videtur tamen vox rectissime posita ob *Rom.* 3, 24: « iustificati gratis »: reconciliatio enim fit iustificatione.

Lin. 32, nulla est ratio tollendi verba « per Spiritum Sanctum ». Offert enim Christus ut homo ornatus gratia sanctificante.

Ad n. 55. Lin. 6, E.mo Léger non omnino placet *placavit.* Est autem vox scripturistica; et insuper tituli cursivi non manebunt.

Ut satisfiat desiderio E.mi Card.lis Pizzardo, ut nempe lineae 25-29 ad initium transponantur sic lin. 6 legatur: « Opus vero mirae caritatis Dei et Christi erga nos, quo peccatum mundi tollitur, contemplans Ioannes Evangelista, divino Spiritu fatetur: 'In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris' [*I Io.* 4, 10]. Propitiatio autem illa, etc. »

Lin. 32, tollatur vox *poenali*, quia ut recte notat Exc.mus D. Yago est aequivoca, nec placere videtur E.mo König. Deinde non est necessaria.

Lin. 7, pag. 5, E.mo Alfrink non placet vox *acceptando* vid. sacrificio, et proponit *suscipiendo.* Melius dicitur *offerendo*, quod etiam acceptationem includit.

Ad lin. 11 iam non est necessarium addere verba ab E.mo Döpfner proposita, cum iam abundanter satisfactum sit in Capitis initio.

Ad n. 56. Lin. 12 secundum placita Rev.mi P. Sépinski deleatur *damnantur* et legatur: *reprobantur.*

Linn. 16-17 non placet E.mo Alfrink iuxtapositio fontis utriusque Revelationis et Magisterii ecclesiastici: ut tollatur difficultas legatur: ex purissimis divinae revelationis fontibus hauriens, praelucente perenni Ecclesiae Magisterio...

Subcommissio Revisoria proponit ut, lin. 25, legatur *Patris* loco *Numinis* (ut scripsit Leo XIII).

Ad Notas:

In nota (1) corrigatur mendum typographicum. Legatur *Verbum*, non *Verum.*

Pag. 7, in nota (9) ad citationem Encycl. *Humani generis* addatur: DENZ. 2318.

Approbatum ab E.mo
Card. Praeside 11 Apr. 1962.

SEBASTIANO TROMP, S.J., *segr.*
13 Apr. 1962

Caput (penultimum): *De novissimis*

1. (*Prooemium*). Sacrosancta Vaticana Synodus secunda in Spiritu Sancto congregata, volens Ecclesiae filios in fide quam receperunt confirmare erroresque arcere, qui in perniciem animarum, nostra etiam tempestate, de doctrina novissimarum rerum sparguntur, eandem de rebus novissimis doctrinam, quam Christus Dominus et sancti Apostoli instantissime praedicarunt, Ecclesia vero sive ordinario sive sollemni magisterio credendam proposuit, iterum inculcare pressiusque declarare statuit, ut depulsis erroribus «sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi» (*Tit.* 2, 12-13).

2. (*Tempus merendi vel demerendi morte finitur*). Primum quidem illud omnes meminerint oportet quod Ecclesia tamquam dogma fidei divinitus revelatum tenet ac docet, tempus nempe merendi vel demerendi seu, ut aiunt, statum viae qua pergimus ad aeternum finem, morte desinere, nec esse, post hanc quam gerimus in terris, alteram vitam, in qua homo possit suae consulere saluti. «Statutum est hominibus, ait Aspostolus, semel mori, post hoc autem iudicium» (*Hebr.* 9, 27).[1]

Mox autem post mortem, ut sacra Concilia non semel docuerunt, illorum animae qui in gratia Dei decedunt nihil de commissis vel omissis satisfaciendum habentes vel, si quid satisfaciendum habent, postquam purgatae fuerint, in caelum recipiuntur; illorum vero qui in actuali peccato mortali vel solo originali decesserint, ad inferos descendunt poenis disparibus puniendae.[2]

Sciant igitur fideles reincarnationis seu, ut aiunt, metempsychoseos doctrinam falsam esse et exsecrandam[3] eamque omnino devitent totoque animo incumbant ut operentur bonum «dum tempus habemus» (*Gal.* 6, 10). «Venit enim nox, ait Dominus, quando nemo potest operari» (*Io.* 9, 4).

3. (*Poenae damnatorum sine fine erunt*). Non sola divina misericordia in iis qui salvi fiunt consideranda est, verum etiam divinae iustitiae mysterium agnoscendum et adorandum in illis qui pereunt seu in illis omnibus qui in peccato mortali ex hac vita decedunt.

Fide enim catholica credendum est poenas quibus plectuntur damnati in inferno, quae ipsi suis contra legem aeternam praevaricationibus meruerunt, fore perpetuas. «Et ibunt hi, ait Dominus, in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam»

---

[1] Textus Apostoli additur non intuitu iudicii particularis, cum non constet Apostolum de iudicio hic loqui particulari, sed intuitu doctrinae confirmandae secundum quam homo post mortem in statum ultimum et definitivum redigitur, cum ei nonnisi semel mori contingat — sicut Christus semel mortuus est — et post mortem exspectare iudicium.

[2] Concilium Lugdunense: DENZ. 464; Concilium Florentinum: DENZ. 693. Cf. Litt. *Nequaquam sine dolore* Ioannis XXII: DENZ. 493a; Const. Apost. *Benedictus Deus* Benedicti XII: DENZ. 530; Bulla *Exsurge Domine* Leonis X: DENZ. 778.

In textu fere ad verbum doctrina redditur Conciliorum; loco tamen dicendi «in infernum descendunt», maluimus scribere «ad inferos descendunt», quia vox «infernum» insinuare videtur, prout hodie communiter intelligitur, non solum poenam damni, sed etiam poenam sensus, quam dicunt.

[3] Reincarnationis doctrinae nostro etiam tempore adhaerent, proh dolor, multi spiritismi aut teosophismi cultores.

(*Mt.* 25, 46). «Utrumque aeternum, inquit S. Augustinus, unde quia vita aeterna sanctorum sine fine erit, supplicium quoque aeternum quibus erit, finem procul dubio non habebit».[4] Eorum igitur sancta Synodus tamquam alienas a fide catholica reprobat opiniones, qui negant damnatorum poenas tum hominum cum angelorum esse sine fine perpetuas.[5]

Item fide credendum est damnatorum, qui cum reatu culpae personalis decesserint, poenas non solum privatione visionis Dei, sed etiam, pro culparum diversa gravitate, gehennae cruciatibus constare, illo nempe igne, qui, iuxta verba Domini, «paratus est diabolo et angelis eius» (*Mt.* 25, 41): hi vero cruciatus post resurrectionem iudiciumque universale, quo omnibus adstandum erit «ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum» (*2 Cor.* 5, 10),[6] ad damnatorum corpora extendentur.

4. (*Caelestis beatitudo est aeterna*). De beatitudine vero illa, quam iustorum animae consequuntur in caelis, ubi nullum erit malum nullum latebit bonum, quandoquidem «absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor» (*Apoc.* 21, 4), et torrente deliciarum suarum potabit eos (cf. *Ps.* 35, 9), hoc docet sancta Mater Ecclesia, quod ipsa est vita aeterna, quam nobis promisit promeruitque Dominus Iesus quaeque in visione Dei unius et trini (cf. I *Cor.* 13, 12), amore summo (cf. *1 Cor.* 13, 8), gaudio ineffabili (cf. *Mt.* 25, 21; *Io.* 16, 22) consistit. Deus enim «finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur».[7]

Qua adepta beatitudine, iustorum animae inaestimabilem illam consequuntur libertatem (cf. *Io.* 8, 36) qua non possint amplius peccare,[8] et sic semper cum Domino erunt de beatitudinis qua fruuntur aeternitate certissimae.

De qua interminabili fruitione loquitur S. Petrus cum dicit nos esse regeneratos «in haereditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem... conservatam in caelis... paratam revelari in tempore novissimo» (*1 Pet.* 1, 4).

5. (*De resurrectione carnis*). Hanc beatissimam Dei fruitionem non impedit exspectatio qua beatorum animae «redemptionem corporis» (*Rom.* 8, 24) sui exspectant, quae erit «in regeneratione» illa (*Mt.* 19, 28), qua «novissima inimica destruetur mors» (*1 Cor.* 15, 26). Morte vero destructa per resurrectionem carnis in consummatione saeculi ad adventum Christi,[9] non solum anima beatitudine, verum etiam corpus

---

[4] *De civitate Dei*, XXII, 23: PL 41, 736.

[5] Aeternitas poenarum in inferno olim negata est et nunc diversa ratione sive pro omnibus sive pro aliquibus damnatorum negatur.

[6] Etsi 2 *Cor.* 5, 10 intelligi potest de utroque iudicio, particulari et universali, tamen de iudicio ultimo adhibetur in *Symb. fidei* Conc. Tolet. II et in Constitut. *Benedictus Deus* Benedicti XII, ubi de visione beata: DENZ. 286 et 531.

[7] S. AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, XXII, 30, 1; PL 41, 802.

[8] Factum de beatorum impeccabilitate proponitur, relinquendo theologis quaestionem de modo seu intima impeccabilitatis ratione.

[9] Resurrectionem omnium non fieri statum post mortem, sed in fine saeculorum cum Christus venturus est iudicare vivos et mortuos, ita continetur in Fontibus Revelationis et in Magisterio Ecclesiae, ut hanc veritatem ad fidem pertinere dicenda sit. Cf. *Symbolum «Athanasium»* et Constit. Apost. Pii XII *Munificentissimus Deus*: A.A.S. 42, 1950, p. 770.

plena donabitur immortalitate. «Oportet enim, ut ait Apostolus, corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem» (*1 Cor.* 15, 51) ut totus homo salvus fiat, qui totus perierat: «quoniam quidem, ut ab eodem edocemur Apostolo, per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur» (*1 Cor.* 15, 21).

6. (*Consideratio novissimorum et fiducia in Dei misericordia commendatur*). Fideles autem enixe monet sancta Synodus, ut novissima sua memorentur assidue ad peccata vitanda; quod si autem noverint se deliquisse, rigore divinae iustitiae salubriter concussi, in Dei misericordia toto animo confugiant in eaque spem ponant firmissimam, scientes nullum esse vel gravissimum peccatum cuius remissionem per merita Christi obtinere non possint, si divina excitante atque adiuvante gratia sincero corde ad Deum convertantur, eumque implorent, qui non vult aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti (cf. *2 Pet.* 3, 9).

SEBASTIANO TROMP, S.J., *segr.*

13 Apr. 1962.

3

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 191-194/SE

27 aprile 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare ai *capitoli VII-XI* dello schema della Costituzione *De Deposito Fidei pure custodiendo.*[1]

Alla relazione sono allegati gli schemi dei capitoli che dovranno essere emendati.[2]

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mense ianuario 1962 habita. Pars IV.*

[2] *Quaestiones theologicae. Schema constitutionis de deposito fidei pure custodiendo.* Capita VI et VII: *De ordine naturali et supernaturali — De spiritismo et novissimis*; ca-

Sono quindi a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo lunedì 7 maggio p.v. alle ore 17.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le sacre Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
um.mo dev.mo obbl.mo
servitor vero
CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giacomo Luigi COPELLO,
Giuseppe SIRI, Paolo Emilio LÉGER

pita VIII et IX: *De peccato originali et de monogenismo*; cap. X: *De sorte infantium absque baptismo decedentium*; cap. XI: *De satisfactione Christi*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961.

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt
in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis
mense ianuario 1962 habita

PARS IV

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 5 —

DE EMENDATIONE SCHEMATIS CONSTITUTIONIS

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

(continuatur)

In praecedenti coetu huius Subcommissionis die 2 aprilis 1962 habito examini subiecta fuerunt una cum prooemio prima quinque capitula schematis Constitutionis *de Deposito Fidei pure custodiendo.*

Nunc autem cetera capitula, quae inscribuntur *de ordine naturali et supernaturali, de peccato originali in filiis Adae, de sorte infantium absque baptismo decedentium, de novissimis, de satisfactione Christi,* iudicio Em.morum huius Subcommissionis Sodalium proponuntur, ut textus Constitutionis rite emendetur ad mentem Patrum Pont. Commissionis Centralis, prae oculis tamen habitis responsionibus a Pont. Commissione Theologica datis observationibus seu suggestis eorundem Patrum.

Ad cap. 6 [in nov. red. 7]: *De distinctione et convenientia ordinis naturalis et supernaturalis.*

I - *Ad observationes generales*:

1. Em.mus Card.lis Frings rogat ut in titulo capitis loco *convenientia* dicatur *connexio.* Commissio Theologica proponit, ut brevius dicatur: *De ordine naturali et supernaturali.*

2. Em.mus Bea rogat, ut ratio habeatur errorum hodiernorum circa ordinem naturalem (materialismus, etc.). Videtur Commissioni Theologicae satis provisum in Constitutione *de Ordine Morali,* ubi quaestio est de dignitate personae humanae.

3. Em.mus Döpfner secundum placita (de quibus actum est antea in responsione ad animadversiones generales, spectantes ad totam Constitutio-

— 6 —

nem) desiderat, ut caput 6 ponatur post caput de creatione. Notandum autem est quaestionem de ordine naturali et supernaturali arcte cohaerere cum peccato originali, monogenismo et sorte infantium morientium absque baptismo.

4. Em.mus Card.lis Bea in votis habet, ut in fine huius capitis agatur de novissimis. Putat autem Commissio Theologica se magis ad mentem Commissionis Centralis agere, finiendo totam Constitutionem Capite speciali dicato *Novissimis* ante Caput *de Satisfactione Christi*.

II - *Ad singulos numeros*:

Ad numerum 33 [*nova red. 36*]:

1. Rogat Em.mus Card.lis Meyer, num sit intentio declarandi, Deum creasse Christum intuitu redemptionis? Respondendum videtur Commissioni Theologicae hanc intentionem nullo modo adesse, nec ullo modo in hoc numero insinuari.

2. Rogat idem Em.mus, an lin. 6 voces *ab initio* spectent initium *mundi*, vel initium *exsistentiae hominis*. Ne ponatur quaestio, Commissio Theologica proponit expungere verba *ab initio*, de cetero non necessaria.

3. Em.mus Pla y Deniel desiderat ut exprimatur totum genus humanum destinari ad visionem. Videtur satis provisum lin. 5-6 voce *hominis*, maxime sublatis verbis *ab initio*. Proponit autem Commissio Theologica scribere lin. 7 non *vocasse*, sed potius *destinasse*.

Ad numerum 34 [*nova red. 37*]:

1. Numerus 34 non est, ut putat Em.mus Cardinalis Ruffini, repetitio numeri praecedentis, sed potius ulterior eiusdem explicatio, animadvertit Commissio Theologica.

2. In fine numeri lin. 23 eadem Commissio libenter accedit ad emendationem propositam ab Em.mis Browne et Mc Guigan, qua legitur: *In perfecta possessione et fruitione Dei unius et trini perveniret*.

— 7 —

Ad numerum 35 [*nova red. 38*]:

1. Ad lin. 29 additur vox *prorsus* ideoque legitur: « naturae humanae prorsus gratuitum », ut clare appareat visionem nullo modo esse debitam. Sic satisfit desiderio Em.mi Card.lis Ruffini et duorum aliorum. Eadem de causa lin. 2 pag. 6 placuit legere: « omnes vires et exigentias », addito *omnes*, ut etiam desiderat Em.mus Léger.

2. Idem Em.mus libenter videret explicationem, quomodo desiderium naturale visionis constare possit cum gratitudine visionis absoluta, et in eodem sensu loquitur Em.mus Pizzardo. Putabat autem Commissio Theologica omnino necessarium quidem esse statuere utrumque factum; non autem esse Concilii explicare utriusque facti compossibilitatem, sed rem relinquendam esse theologis. Notetur quoque in numero hoc, lin. 15-16, non adhiberi vocem « desiderium visionis », sed « desiderium quod in nullo bono finito ex toto quiescere potest », qui quidem conceptus materialiter sunt idem, non vero formaliter.

3. Em.mus Card.lis Browne proponit, ut lin. 2 pag. 6 loco *aeternae gloriae* dicatur *vitae aeternae*. Non autem placuit Commissioni Theologicae emendatio, cum *gratia* modo peculiari sit arrha *gloriae*.

Ad numerum 36 [*nova red. 39*]:

1. Rogant Em.mi D'Alton, Léger et alii num illud: « ne finem naturalem quidem attingat » valeat etiam de infantibus morientibus sine baptismo. Respondendum videtur omnino affirmative: infantes enim illi accipiunt aliquam felicitatem correspondentem suo statui.

— 8 —

Sunt autem in statu quodam exceptionali, in quo manent ordinati ad visionem beatam.

2. Non placuit Commissioni Theologicae ad mentem Em.mi Card.lis Ruffini legere lin. 27: « cum finem naturalem ne quidem *plene* attingat », addito *plene*. Nullo modo enim attingitur finis naturalis ab adultis et etiam ab infantibus non baptizatis.

Ad numerum 37 [*nova red. 40*]:

Lin. 33-34 legatur: « plene servantur ac perficiuntur » addito *plene*, ut vult Em.mus Ruffini.

Lin. 34 corrigatur mendum typographicum, legendo *abest*.

Ad numerum 38 [*nova red. 41*]:

Non sunt factae observationes.

N. B.: Omittitur Cap. 7 *de Spiritismo et Novissimis*. De Spiritismo enim actum est in fine capitis 5; de Novissimis agetur in Capite penultimo Constitutionis, seu in capite X.

Ad cap. 8 [etiam in nova red.]: *De peccato originali*.

Melius videtur hoc caput coniungere immediate cum capite de monogenismo sub novo titulo: *De peccato originali in filiis Adae*. Etenim Caput de Monogenismo unice redactum fuit ut defenderetur doctrina Concilii Tridentini de Peccato Originali, cum qua doctrina Polygenismus est prorsus inconciliabilis.

Ad numerum 43 [*nova red. 42*]:

1. Commissio Theologica omnino non accedere potest ad opinionem Patris Vaccari, petentis ut dicatur peccatum originale « esse dogma fidei, cuius ab humano intellectu aliqua ratio assignari potest, minime vero dari demonstratio, vel exacta notio », sed

— 9 —

potius cum Em.mo Döpfner putat omnino urgendam esse notionem mysterii. Nec videtur opinio Patris Vaccari satis congruere doctrinae Tridentini Concilii.

2. Ad lin. 9 libenter acceditur ad votum Rev.mi P. Sépinski, ut ad vocem *declarare* addatur *pressius*.

3. Desiderat Em.mus Döpfner, ut magis appareat redemptio, ut elementum positivum elemento negativo peccati opposito. Ut ipse rogat Em.mus hoc fiet in fine numeri 47 [nova red. 46].

Ad numerum 44 [*nova red. 43*]:

1. Ne lectores in errorem ducantur, ut accidit Em.mo D'Alton, legatur lin. 17 loco *et ipsa vita* clarius: *etiam ipsa vita*.

2. Lin. 19 legatur cum Em.mo Card.li Browne: « peccati intima natura », addita voce *intima*.

3. Lin. 21 non placuit Commissioni Theologicae conamen Em.mi Browne reddendi vocem modernam *solidaritas*. Proponit igitur Commissio Theologica, ut scribatur: « solidaritate, *ut aiunt* ».

4. Lin. 25 Em.mi Ruffini, Marella, Ottaviani volunt, ut loco « gubernaculo auctoritatis, quod est regula fidei » legatur potius: « gubernaculo supremae auctoritatis Ecclesiae, quod est regula proxima fidei ». Non autem videtur Commissioni Theologicae acceptanda emendatio, quia non agitur de regula fidei proxima, sed de regula fidei simpliciter, includente tum auctoritatem Ecclesiae, tum S. Scripturam, tum S. Traditionem.

Ad numerum 45 [*nova red. 44*]:

1. Ad lin. 1 rogat Em.mus Döpfner, num forsan expediat loco *generatione* dicere *propagatione*. Cum utraque vox adhibeatur in documentis Ecclesiae scribatur: « propagatione seu generatione ».

2. Ad lin. 10 post verba *proprie peccatum*.

— 10 —

Em.mus Léger libenter adderet rationem dicendo: « cum sit oppositio inter statum hominis et voluntatem Dei ». Abstrahendo a quaestione, an hisce verbis iustificetur illud *proprie,* additio, respondet Commissio Theologica, non videtur necessaria, quia in numeris sequentibus 46 et 47 [45 et 46] de natura peccati originalis, quantum humanae fragilitati est possibile, agatur.

3. Ad lin. 10-12, Em.mus Döpfner libenter videret claris verbis expressum ipsum actum generationis et voluptatem adnexam non esse peccatum. Videtur Commissioni Theologicae huic desiderio plane satisfieri in Constitutione *de Castitate, Virginitate, Matrimonio, Familia.*

4. Card.lis Alfrink rogat ut tollantur *Eph.* 4, 18 et *Eph.* 2, 3 utpote ad peccatum originale non spectantia. Libenter expunget Commissio Theologica *Eph.* 4, 18 ob rationem indicatam, minime vero *Eph.* 2, 3. Nam non solum *Eph.* 2, 3 adhibetur in Concilio Tridentino de peccato originali, ut patet Denz. 793, sed tota traditio hunc textum de peccato originali intellexit. Vide Ios. Mehlmann O. S. B., *Natura filii irae,* Romae 1957, in quo per 706 paginas auctor documentis sensum *Eph.* 2, 3 traditionalem ostendit.

5. Ut satisfiat desiderio Em.mi Pla y Deniel, qui rogat « quid de infantibus mortuis sine baptismo? » Commissio Theologica proponit ut legatur lin. 12: « in perditionem vitae aeternae », addito *vitae aeternae.* Sic valet sententia certe etiam de infantibus illis, et insuper de adultis non baptizatis, *moraliter* non-adultis, si saltem exsistunt. Sic responsum videtur interrogationi Em.mi Döpfner, qui quaesivit ut omitteretur periodus lin. 10-12, quia de facto nullus adultorum in solo peccato originali decedet.

Ad numerum 46 [*nova red. 45*]:

1. Septem Rev.mi Commissarii rogaverunt, ut omitteretur totus numerus de peccati originalis *voluntarietate*; viginti octo quaestionem posuerunt, num sit conveniens de eadem loqui; unus commendat hac in re ut caute loquamur. Ratio autem non loquendi de voluntarietate, quippe quia res sit intellectu difficilis fidelibus, regere non videtur, respondet Commissio Theologica. Sic quidem initur via nota facilior « minoris resistentiae », sed si illa est sequenda silendum quoque esset de omnibus mysteriis: de SS. Trinitate, SS. Eucharistia, Incarnatione nec minus de voluntate Dei salvifica, de peccato mortali et de gehenna. Accedit quod non semel rogat Em.mus Card.lis Léger, ut explicetur quomodo peccatum originale sit proprie peccatum. Quomodo hoc fieri potest, si non licet verbum facere de voluntarietate, omni peccato intrinseca? Damnavit Ecclesia thesin 46 Baii: « Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium » et thesin sequentem 47: « Unde peccatum originis vere habet rationem peccati, sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habet » [cfr. Denz. 1046 et 1047].

Hac de causa Commissio Theologica *ob instantiam tot purpuratorum, non libenter, sed potius invito animo* recedit a redactione antiqua et proponit legere ad mentem Em.mi Card.lis Browne lin. 26-30:

« sed ex eo quod homo generatur in natura peccato Adae infecta, quippe qui fuit principium et caput et fons totius humanae naturae ».

Additur *fons,* ne videatur admitti sententia de Adamo ut principio mere iuridico.

N. B.: Quia certum est omnes homines in Adamo peccare, et hac de causa fieri damnabiles, damnationem autem supponere voluntarietatem, idcirco Commissio Theologica, ob parallelismum cum verbis Paulinis: « in quo, vid. in Adamo, omnes peccaverunt », *aliam solutionem proponit,* scilicet ut lin. 26-30 legatur: « sed ex eo, quod est transgressio legis hominibus omnibus in protoparente voluntaria ».

— 12 —

Ad numerum 47 [*nova red. 46*]:

1. Rogat Em.mus Card.lis Frings, ut lin 2, pag. 5 post verba *non solum* addatur: « quod iam fuerat ante peccatum originale ». Non facile videtur ratio Commissioni Theologicae cur huiusmodi fiat additio.

2. Ad lin. 9-10 rogant Em.mi Ruffini et Ottaviani, ut non tantum nominentur ignorantia et concupiscentia, sed etiam malitia et infirmitas, necnon quattuor virtutes cardinales oppositae. Non placuit additio Commissioni Theologicae his de causis:

a) Malitia et infirmitas implicite continentur in ignorantia et concupiscentia, ut sequelae ordinariae;

b) Non placet addere malitiam ob infantes morientes sine baptismo;

c) Ubi agitur de Christo, dicitur generatim Dominus nobis in omnibus similis, exceptis peccato, concupiscentia et ignorantia;

d) Oppositio quattuor virtutum cardinalium videtur artificialis.

3. Linea 18 fiat additio proposita a Card.li Döpfner, ut videlicet clare peccato redemptio opponatur, cum additione tamen desumpta ex *Io.* 3, 5, ne ex textu *Rom.* 5, 15 fiat conclusio minus recta. Legatur igitur:

« Minime autem hominibus post praevaricationem Adae desperandum est; nam ipse Adam forma fuit futuri [cfr. *Rom.* 5, 14], scilicet Christi Domini, qui nos de potestate peccati redemit et gratiam largitus est multo magis abundantem. Nam " non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit " [*Rom.* 5, 15], in omnes videlicet, qui renascuntur per ipsum ex aqua et Spiritu Sancto [cfr. *Io.* 3, 5] ».

— 13 —

Ad numerum 48 [*nova red. 47*]:

Putat Em.mus Liénart, cui accedunt 12 alii [de nonnullis iure dubitatur] hunc articulum luculenter demonstrare defectum generalem totius Constitutionis: Epistolam ad Romanos in fine poni ad affirmandam doctrinam peccati originalis ut revelatam, ordine praepostero: Sacram enim Scripturam non esse ancillam theologiae; et in praestando deposito fidei semper incipi debere a S. Scriptura et Traditione, et deinde esse theologiae rationaliter explorare, et ulterius investigare.

In responsione generali ad observationes generales iam dixit Commissio Theologica non in omnibus cum Em.mo plane consentire posse; quod hoc in loco repetit, dicens: accidunt quoque casus, ubi verus sensus S. Scripturae et S. Traditionis non constet clare nisi ex doctrina semper magis clara Ecclesiae. Non opus est in memoriam vocare dogmata Immaculatae Conceptionis et Assumptionis B. M. V.

Sed ut maneamus intra limites quaestionis de peccato originali, haec sunt notanda:

a) Agitur de quadam ignorantia elenchi. Minime in fine actum est de epistola ad Rom., ad probandum doctrinam de peccato originali esse revelatam. Iam in numero 45 de hac re actum est tum ex traditione, tum ex Sacra Scriptura [*Rom.* 5, 18 et *Eph.* 2, 3]. Finis autem numeri ultimi est omnino alius, scilicet (quod rarissime fit, et in casu in antea actis consiliis nondum ita clare factum est): declaratio apodictica doctrinam peccati originalis contineri in epistola ad *Rom.* contra eos scilicet qui dicunt se admittere quidem doctrinam peccati originalis, non autem constare eam contineri in capite 5 epistolae praedictae. Sicut iam vidimus antea esse quoque illustrissimos exegetas, qui negant eam contineri in *Eph.* 2, 3; et in *Orientierung* 26 (1962), p. 65 P. Schoonenberg nomine renovatae exegeseos rogat: « Estne doctrina ecclesiastica de peccato origi-

— 14 —

nali tam clara in *Gen.* 3 et *Rom.* 5, ut olim putabatur? ».

b) Quod autem non posuit Commissio Theologica iam in numero 45 textum *Rom.* 5, 12 (« Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt »), sed sese limitavit ad *Rom.* 5, 18, habet rationem specialem ob verba: *in quo omnes peccaverunt,* quae secundum nonnullos exegetas non plane correspondent textui graeco:

c) Haec difficultas exegetica (argumentum quidem ex Vulgata 5, 12 valet; sed si reapse Vulgata differt a textu graeco, argumentum non est scripturisticum, sed traditionale) causa est, cur in numero ultimo capitis non plene referantur verba S. Pauli, ut desiderat Em.mus Card.lis Ferretto, sed simpliciter statuatur doctrinam de peccato originali contineri versibus *Rom.* 5, 12-19 complexive sumptis, prout illa verba semper intellexit Ecclesia. Nec sine ratione in num. 46 [47] citantur duo testimonia apodictica S. Irenaei videlicet et S. Ambrosii!

Ad cap. 9 [in nova red. cum 8]: *De monogenismo*:

1. Hoc caput in Commissione Centrali non placuit 9 Commissariis; circa 30 (inclusis forsan etiam 9 aliis) illud placuit iuxta modum, i. e. non excedi debere id quod dicitur in Encyclica Pii XII *Humani generis* [cfr. not. 5 et Denz. 2328]; ceteris autem placuit etiam iuxta modum i. e. iuxta observationes factas ab Em.mis Ruffini et Agagianian, qui censebant polygenismum esse penitus reiiciendum, exclusa etiam possibilitate praeadamitarum. Unus Cardinalis Iorio putabat caput non esse opportunum. Notandum tamen est 4 Commissarios qui nolunt excedere verba *Humani generis,* tamen adhaerent sententiae Card.lis Ruffini!

Quidquid id est, Commissio Theologica non po-

— 15 —

test duobus dominis contradicentibus servire et hac de causa proponit ut caput de monogenismo addatur tamquam appendix ad caput de peccato originali. Etenim hac propria de causa caput de monogenismo redactum est, quia qui defendit polygenismum aperte contradicit Concilio Tridentino, docenti *per generationem* transiisse peccatum originale in *omnes homines.* Concilium Vaticanum II omnino permittere nequit, ut doctrina Tridentini indirecte oppugnetur. Si enim hoc permittit, permittit quoque ut sua propria decreta flacci habeantur.

Non placuit insuper Commissioni Theologicae referre textum *Humani generis,* qui citatur in nota 5 capitis, quia:

a) plures putant verbis: « cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia (polygenismi) componi queat cum iis quae fontes revelatae veritatis... proponunt de peccato originali » manere portam apertam. Quod enim hodie non appareat, cras apparere posse;

b) dubitari nequit saltem aliquos ex Commissariis desiderare verba *Humani generis,* ut porta polygenismo aperta maneat;

c) si autem verbis *cum nequaquam appareat* porta manet aperta, totus textus non est logicus. Etenim in hac suppositione in praecedentibus non dicendum fuisset: « non enim fideles eam sententiam amplecti possunt », sed « non *tuto* amplecti possunt », quod est omnino aliud.

Hac de causa Commissio Theologica non commendare potest textum non clarum et disputatum, qui in Encyclica intelligitur, non autem in decreto Conciliari, quo res clare definiantur necesse est.

2. Vult Em.mus Ruffini cum pluribus aliis, ut num. 49 [nova red. 48] linea 13 eiiciantur verba: *post Adam viventes.* Non esse posse praeadamitas, et omnia fossilia praehistorica, quae antecederent Adamum, non esse posse fossilia humana, sed anthropoida. Hoc patere clare ex *I Cor.* 15, 45 ubi

— 16 —

dicitur « Adam *primus* homo », ex *Gen.* 3, 20, ubi vocatur « mater *cunctorum* viventium » et *Act.* 17, 26 ubi Deus dicitur fecisse « omne genus hominum ex *uno* ». Haec testimonia S. Scripturae videntur sat apodictica; sed alii, qui putant S. Scripturam suo modo ancillam esse debere ethnologiae, ea in dubium vocant, hoc ipso demonstrantes quam necessarium sit magisterium Ecclesiae in explicandis etiam textibus claris Bibliae.

Cum vero quaestio de praeadamitis intactam relinquit doctrinam Tridentini, respondet Commissio Theologica et ponit verba *post Adam viventes* inter uncos (...), et dicit: Videant Patres Concilii.

3. Linea 2 dicatur cum Em.mo D'Alton: « non desunt, *etiam* inter filios Ecclesiae » addito *etiam*.

4. Linea 5 legatur: « ad doctrinam supra expositam » addito *supra expositam,* ut clarius innotescat nexus cum praecedentibus.

5. Lin. 25 ad voces « primum hominem » addatur [cfr. *I Cor.* 15, 45].

Ad cap. 10 [in nova red. 9]: *De sorte infantium absque Baptismo morientium*:

1. Ante omnia bene notandum est, caput supradictum a Commissione Theologica non fuisse redactum imprimis, quia res *in se* gravissima est (re sic considerata sufficeret decretum disciplinare), sed ad defendendum magisterium ordinarium et universale Ecclesiae, a quo si aliqua veritas tamquam revelata proponitur, exigitur ut fide divina credamus: cfr. DENZ. 1792. In casu enim agitur de materia, quae innititur doctrina solida et continua. Documentis pluribus S. Magisterii accedit auctoritas S. Augustini (in hisce rebus prorsus exceptionalis), S. Gregorii Magni, S. Thomae, S. Petri Canisii, S. Roberti Bellarmini, et plurium Synodorum provincialium a S. Sede approbatarum, et multi Catechismi. Quod si cum tot ac tantis documentis nondum habemus absolutam certitudinem, revera cum Episcopatu neerlandico *de Sensu Concilii* agente, confiteri debemus: « Practice ultima et absoluta certitudo, quam habemus circa veritatem fidei, est definitio extraordinaria Ecclesiae ». Quae vera esse nequeunt. Nam ubi non est absoluta certitudo, non potest sequi verus actus fidei, quippe qui non esse potest conditionatus; actus autem impossibilis imponi nequit, et falsa esset definitio Vaticani I decernentis: fide divina et catholica omnia credenda esse quae ab ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata proponantur. Accedit quod in primis saeculis postapostolicis numquam absoluta certitudo de credendis fuisset. Sunt autem pauca in praedicatione universali Ecclesiae quae eadem gaudent certitudine atque veritas in casu. Reapse igitur concedendum esset omnibus istis modernis, dicentibus, in rebus (saltem) nondum clare definitis ab extraordinario magisterio « refontationem » esse necessariam. Quare tota illa actio ultimorum annorum, creandi vid. in Ecclesia novam opinionem publicam de sorte infantium morientium sine baptismo, minime est res innocua. Videant consules.

— 17 —

2. Commissio Theologica agnoscit factum, quod nempe non nisi pars minor Commissionis Centralis probavit atque defendit textum propositum a Commissione Theologica. Pars maior sese opposuit ob rationes doctrinales, pastorales et opportunitatis: sed in proponenda solutione positiva, erat omnino divisa. Sententiae ad quinque reduci possunt.

a) Omittatur totum caput.

b) Omittatur numerus primus capitis; retineatur secundus.

c) Adhibeatur textus P. Dhanis, in qua sententia opposita practice declaratur temeraria.

d) Adhibeatur textus P. Dhanis cum correctione: scribendo: « cum adversa opinatio *nondum* argumentis ad probandum firmis gaudeat ».

e) Adhibeatur textus D. Colombo.

— 18 —

3. Ad has quinque sententias dicendum videtur:

a) Prima, videlicet: nil facere, nihil continet contra fidem et mores. Non videtur tamen in hodiernis adiunctis tuta conscientia commendari posse: sunt et peccata omissionis.

b) Secunda sententia proponit, ut tantum fiat decretum disciplinare. Quod si haec opinio praevaleat, mittatur decretum ad P. Commissionem de Sacramentis. Accedit, quod decretum disciplinare, nitens doctrina non omnino certa, magnam partem vigoris sui amittit.

c) Tertia sententia, i. e. sequi Patrem Dhanis, et declarare sententiam oppositam temerariam, certe commendatur ut actus positivus, quo aliquid obtinetur. Attamen implicite conceditur doctrinam traditionalem Ecclesiae non esse absolute certam, ideoque reformabilem.

d) Quarta sententia, emendandi textus Dhanis dicendo opinationem oppositam *nondum* gaudere solidis argumentis, adhuc magis urget doctrinam traditionalem carere certitudine atque reformari posse.

e) Quinta sententia, qua adhaeretur placitis Colombo implicite concedit licitum esse docere: « infantibus mortuis sine baptismo *probabiliter* patere aditum ad visionem », et hac de causa Ecclesiam confidenter rem committere misericordiae divinae. Haec sententia (quae ut bene notavit Em.mus Cardinalis D'Alton, postea extendi potest ad morientes physice, non autem moraliter, adultos), licet procedens ex motivis nobilibus, reiicienda videtur ut anti-traditionalis, et contradicens aperte documentis Traditionis, Ecclesiae doctrinae ac praxi.

4. Commissio Theologica non intelligit modum loquendi Em.morum Archiepiscoporum Coloniae et Monachii. Certum est in Concilio Coloniensi a. 1860, quo repraesentabantur dioeceses Coloniae, Trevirorum, Monasterii, Hildeshemii, Paderbornae, Osna-

— 19 —

brück, et etiam Breslaviae, doctrinam a Commissione Theologica commendatam, non tantum fuisse propositam, sed propositam quoque ut *de fide* credendam, et hanc propositionem a S. Sede confirmatam fuisse. Nonne laici academici Germaniae, si scirent talem positionum mutationem, dicerent in diiudicanda doctrina fidei, adhuc maiore libertate procedi debere quam hucusque factum est. Accedit quod Em.mus Archiepiscopus Ruffini c. s. modo omnino diverso locutus est de fide fidelium et sacerdotum.

5. Quibus omnibus prae oculis habitis, clarum est Commissionem Theologicam minime consentire posse cum parte maiore Commissionis Centralis, et responsabilitatem gravem hac in re relinquere eidem Commissioni et Patribus synodaliter congregatis.

6. Quod si vero Caput a Commissione Theologica Concilii Patribus proponendum videretur, haec pauca observanda occurrunt:

Ad numerum 51 [*nova red. 50*]:

1. Non placet Commissioni Theologicae ad mentem Em.mi Quiroga y Palacios lin. 16-17 tollere vocem *inanes*. Innocentius enim I (cfr. not. 3) sententiam oppositam vocat *perfatuam*.

2. Linea 18 non placet Commissioni Theologicae loqui de felicitate *naturali*, ut rogat Em.mus Ruffini cum aliis. Sunt enim infantes in statu, qui non est naturalis, licet non obtinuerint finem supernaturalem. Quare data opera electa sunt verba: « statui suo accommodata ».

3. Ut satisfiat desiderio Em.mi Ruffini et aliorum, Commissio Theologica proponit ut lin. 18 legatur: « rationes solidae » addito *solidae*. Sed ulterius non putat procedendum ob quaestiones disputatas.

Ad numerus 52 [*nova red. 51*]:

1. Linea 24 non videtur tollenda vox *commode*, ut desiderant Em.mi Ruffini et Larraona. Sic enim

— 20 —

legitur in Concilio Florentino [cfr. DENZ. 712], etsi additur, infantes neonatos facile versari in periculo mortis.

2. Quoad alios observationes, factas ad redactionem textus Dhanis, Commissio Theologica dicit ad se non spectare.

Ad cap. penultimum seu X: *De Novissimis*:

Ut iam antea dictum est: de novissimis quaestio erat in Capite *de Spiritismo*. Dum pars *de Spiritismo ipso* adiuncta est capiti quinto, pars *de novissimis* capite penultimo proponitur, in sex numeros divisa, qui numeri erunt 51 sq. vel 53 sq., prout proponentur duo numeri de infantibus sine baptismo morientibus vel non.

[Textus huius novae redactionis, simul cum notis, ad calcem huius responsionis invenitur].

Ad caput ultimum seu XI: *De satisfactione Christi*:

Ut scopus totius Constitutionis clarius appareat, et insuper satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Döpfner, qui ad finem numeri 55 [in nova red. 60] proposuit additionem, in qua alii aspectus Sacrificii Crucis breviter enumerentur, Commissio Theologica proponit, ut introductionis initium in sensum praedictum mutetur.

Ad numerum 53 [*in nova red. 58*]:

Linea 6-7 legatur: « semper cum ineffabili gratitudine Crucem Domini agnovit ut fontem bonorum omnium supernaturalium hisce in terris et in caelis. Ibi Salvator Ecclesiam acquisivit sanguine suo [cfr. *Act.* 20, 28]; ibi sese Patri obtulit pro totius mundi salute; ibi pro genere humano intercessit clamore valido et lacrymis [cfr. *Hebr.* 5, 7]; ibi exemplum heroicum dedit virtutum omnium; ibi Ecclesiae meruit inexhauribilem gratiarum fontem: ibi pro peccatis hominum satisfecit idque superabundanter. Quare Ecclesia, ex latere secundi Adae velut in Cruce dormientis orta, tolerare nequit, ut mysterium Salvationis nostrae quibuslibet doctrinae corruptionibus maculetur. Ob errores autem hodie sparsos, nunc in hac Vaticana Synodo secunda officio suo matris et magistrae deficeret, si non peculiari modo confirmaret... ».

— 21 —

Ad numerum 54 [*in nova red. 59*]:

1. Em.mus Card.lis D'Alton rogat ut lin. 19 scribatur: « peccato originali aliisque sceleribus », addito *peccato originali*. Quia vero textus desumptus est ex Encyclica PII XI *Miserentissimus Redemptor*, citata in nota 3 et peccatum originale implicite continetur in textu, additio non videtur necessaria, iuxta responsionem Commissionis Theologicae.

2. Ad lin. 26 Rev.mus P. Sépinski vult ut loco *dividunt* elegantius dicatur *divisionem operantur*. Legitur autem verbum *dividunt* apud *Is.* 49, 2, respondet Commissio Theologica.

3. Ad lin. 29 Em.mus Pla y Deniel libenter omiserit *gratis*. Videtur tamen vox rectissime posita ob *Rom.* 3, 24: « iustificati gratis »: reconciliatio enim fit iustificatione.

4. Lin. 32, nulla est ratio iuxta Commissionem Theologicam tollendi verba « per Spiritum Sanctum ». Offert enim Christus ut homo ornatus gratia sanctificante.

Ad numerum 55 [*in nova red. 60*]:

1. Linea 6, Em.mo Léger non omnino placet *placavit*. Est autem vox scripturistica; et insuper tituli cursivi non manebunt, respondet Commissio Theologica.

2. Ut satisfiat desiderio Em.mi Card.lis Pizzardo, ut nempe lineae 25-29 ad initium transponantur sic lin. 6 legatur:

— 22 —

« Opus vero mirae caritatis Dei et Christi erga nos, quo peccatum mundi tollitur, contemplans Ioannes Evangelista, divino Spiritu fatetur: « In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris » [*I Io.* 4, 10]. Propitiatio autem illa, etc. ».

3. Lin. 32 tollatur vox *poenali,* quia ut recte notat Exc.mus D. Yago est aequivoca, nec placere videtur Em.mo König. Deinde non est necessaria.

4. Linea 7, pag. 5, Em.mo Alfrink non placet vox *acceptando* vid. sacrificio, et proponit *suscipiendo.* Melius dicitur *offerendo,* quod etiam acceptationem includit.

5. Ad lin. 11 iam non est necessarium addere verba ab Em.mo Döpfner proposita, cum iam abundanter satisfactum sit in Capitis initio.

Ad numerum 56 [*in nova red. 61*]:

1. Lin. 12 secundum placita Rev.mi P. Sépinski deleatur *damnantur* et legatur: *reprobantur.*

2. Lin. 16-17 non placet Em.mo Alfrink iuxtapositio fontis utriusque Revelationis et Magisterii ecclesiastici: ut tollatur difficultas Commissio Theologica proponit legere: « ex purissimis divinae revelationis fontibus hauriens, praelucente perenni Ecclesiae Magisterio... ».

3. Commissio Theologica proponit ut linea 25 legatur *Patris* loco *Numinis* (ut scripsit Leo XIII).

* * *

Hae sunt omnes observationes, responsiones et emendationes propositae, quibus perpensis ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, edicere an textus huius schematis sit sufficienter emendatus vel minus.

— 23 —

Caput X

DE NOVISSIMIS

52. [*Prooemium*]. Sacrosancta Vaticana Synodus secunda in Spiritu Sancto congregata, volens Ecclesiae filios in fide quam receperunt confirmare erroresque arcere, qui in perniciem animarum, nostra etiam tempestate, de doctrina novissimarum rerum sparguntur, eandem de rebus novissimis doctrinam, quam Christus Dominus et sancti Apostoli instantissime praedicarunt, Ecclesia vero sive ordinario sive sollemni magisterio credendam proposuit, iterum inculcare pressiusque declarare statuit, ut depulsis erroribus « sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi » (*Tit.* 2, 12-13).

53. [*Tempus merendi vel demerendi morte finitur*]. Primum quidem illud omnes meminerint oportet quod Ecclesia tamquam dogma fidei divinitus revelatum tenet ac docet, tempus nempe merendi vel demerendi seu, ut aiunt, statum viae qua pergimus ad aeternum finem, morte desinere, nec esse, post hanc quam gerimus in terris, alteram vitam, in qua homo possit suae consulere saluti. « Statutum est hominibus, ait Apostolus, semel mori, post hoc autem iudicium » (*Hebr.* 9, 27).[1]

Mox autem post mortem, ut sacra Concilia non semel docuerunt, illorum animae qui in gratia Dei decedunt nihil de commissis vel omissis satisfacien-

[1] Textus Apostoli additur non intuitu iudicii particularis, cum non constet Apostolum de iudicio hic loqui particulari, sed intuitu doctrinae confirmandae secundum quam homo post mortem in statum ultimum et definitivum redigitur cum ei nonnisi semel mori contingat — sicut Christus semel mortuus est — et post mortem exspectare iudicium.

— 24 —

dum habentes vel, si quid satisfaciendum habent, postquam purgatae fuerint, in caelum recipiuntur; illorum vero qui in actuali peccato mortali vel solo originali decesserint, ad inferos descendunt poenis disparibus puniendae.[2]

Sciant igitur fideles reincarnationis seu, ut aiunt, metempsychoseos doctrinam falsam esse et exsecrandam [3] eamque omnino devitent totoque animo incumbant ut operentur bonum « dum tempus habemus » (*Gal.* 6, 10). « Venit enim nox, ait Dominus, quando nemo potest operari » (*Io.* 9, 4).

54. [*Poenae damnatorum sine fine erunt*]. Non sola divina misericordia in iis qui salvi fiunt consideranda est, verum etiam divinae iustitiae mysterium agnoscendum et adorandum in illis qui pereunt seu in illis omnibus qui in peccato mortali ex hac vita decedunt.

Fide enim catholica credendum est poenas quibus plectuntur damnati in inferno, quae ipsi suis contra legem aeternam praevaricationibus meruerunt, fore perpetuas. « Et ibunt hi, ait Dominus, in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam » (*Mt.* 25, 46). « Utrumque aeternum, inquit S. Augustinus, unde quia vita aeterna sanctorum sine fine erit, supplicium quoque aeternum quibus erit, finem

[2] Concilium Lugdunense: DENZ. 464; Concilium Florentinum: DENZ. 693. Cfr. Litt. *Nequaquam sine dolore* IOANNIS XXII: DENZ. 493 a; Const. Apost. *Benedictus Deus* BENEDICTI XII: DENZ. 530; Bulla *Exsurge Domine* LEONIS X: DENZ. 778.

In textu fere ad verbum doctrina redditur Conciliorum; loco tamen dicendi « in infernum descendunt », maluimus scribere « ad inferos descendunt », quia vox « infernum » insinuare videtur, prout hodie communiter intelligitur, non solum poenam damni, sed etiam poenam sensus, quam dicunt.

[3] Reincarnationis doctrinae nostro etiam tempore adhaerent, proh dolor, multi spiritismi aut teosophismi cultores.

— 25 —

procul dubio non habebit ».[4] Eorum igitur sancta Synodus tamquam alienas a fide catholica reprobat opiniones, qui negant damnatorum poenas tum hominum cum angelorum, esse sine fine perpetuas.[5]

Item fide credendum est damnatorum, qui cum reatu culpae personalis decesserint, poenas non solum privatione visionis Dei, sed etiam, pro culparum diversa gravitate, gehennae cruciatibus constare, illo nempe igne, qui, iuxta verba Domini, « paratus est diabolo et angelis eius » (*Mt.* 25, 41): hi vero cruciatus post resurrectionem iudiciumque universale, quo omnibus adstandum erit « ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum » (*II Cor.* 5, 10),[6] ad damnatorum corpora extendentur.

55. [*Coelestis beatitudo est aeterna*]. De beatitudine vero illa, quam iustorum animae consequuntur in caelis, ubi nullum erit malum nullum latebit bonum, quandoquidem « absterget Deus omnes lacrymas ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor » (*Apoc.* 21, 4), et torrente deliciarum suarum potabit eos (cfr. *Ps.* 35, 9), hoc docet sancta Mater Ecclesia, quod ipsa est vita aeterna, quam nobis promisit promeruitque Dominus Iesus quaeque in visione Dei unius et trini (cfr. *I Cor.*, 13, 12), amore summo (cfr. *I Cor.* 13, 8), gaudio ineffabili (cfr. *Mt.* 25, 21; *Io.* 16, 22) consistit. Deus enim « finis erit deside-

[4] *De civitate Dei,* XXII, 23; *PL* 41, 736.

[5] Aeternitas poenarum in inferno olim negata est et nunc diversa ratione sive pro omnibus sive pro aliquibus damnatorum negatur.

[6] Etsi *II Cor.* 5, 10 intelligi potest de utroque iudicio, particulari et universali, tamen de iudicio ultimo adhibetur in *Symb. fidei* Conc. Tolet. II et in Constitut. *Benedictus Deus* BENEDICTI XII, ubi de visione beata: DENZ. 286 et 531.

— 26 —

riorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur ».[7]

Qua adepta beatitudine, iustorum animae inaestimabilem illam consequuntur libertatem (cfr. *Io.* 8, 36) qua non possint amplius peccare,[8] et sic semper cum Domino erunt de beatitudinis qua fruuntur aeternitate certissimae.

De qua interminabili fruitione loquitur S. Petrus cum dicit nos esse regeneratos « in haereditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem... conservatam in caelis... paratam revelari in tempore novissimo » (*I Petr.* 1, 4).

56. [*De resurrectione carnis*]. Hanc beatissimam Dei fruitionem non impedit exspectatio qua beatorum animae « redemptionem corporis » (*Rom.* 8, 24) sui exspectant, quae erit « in regeneratione » illa (*Mt.* 19, 28), qua « novissima inimica destruetur mors » (*I Cor.* 15, 26). Morte vero destructa per resurrectionem carnis in consummatione saeculi ad adventum Christi,[9] non solum anima beatitudine, verum etiam corpus plena donabitur immortalitate. « Oportet enim, ut ait Apostolus, corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem » (*I Cor.* 15, 51) ut totus homo salvus fiat, qui totus perierat: « quoniam quidem, ut ab eodem edocemur Apostolo, per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in

— 27 —

Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur » (*I Cor.* 15, 21).

57. [*Consideratio novissimorum et fiducia in Dei misericordia commendatur*]. Fideles autem enixe monet sancta Synodus, ut novissima sua memorentur assidue ad peccata vitanda; quod si autem noverint se deliquisse, rigore divinae iustitiae salubriter concussi, in Dei misericordia toto animo confugiant in eaque spem ponant firmissimam, scientes nullum esse vel gravissimum peccatum cuius remissionem per merita Christi obtinere non possint, si divina excitante atque adiuvante gratia sincero corde ad Deum convertantur, eumque implorent, qui non vult aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti (cfr. *II Petr.* 3, 9).

---

[7] S. AUGUSTINUS, *De civitate Dei,* XXII, 30, 1; *PL* 41, 802.

[8] Factum de beatorum impeccabilitate proponitur, relinquendo theologis quaestionem de modo seu intima impeccabilitatis ratione.

[9] Resurrectionem omnium non fieri statim post mortem, sed in fine saeculorum cum Christus venturus est iudicare vivos et mortuos, ita continetur in Fontibus Revelationis et in Magisterio Ecclesiae, ut hanc veritatem ad fidem pertinere dicenda sit. Cfr. *Symbolum « Athanasium »* et Constit. Apost. PII XII *Munificentissimus Deus*: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 770.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il 7 maggio 1962, alle ore 17, si è riunita la Sottocommissione con la partecipazione di tutti i Membri: Cardd. Micara, Copello, Léger, Siri, Confalonieri.

La presidenza è assunta dal Card. Confalonieri, Presidente della Sottocommissione.

Segretario è Mons. Vincenzo Fagiolo, Segretario della Sottocommissione.

La riunione ha luogo nella casa del Card. Micara, al Palazzo della Cancelleria.

Il Card. Presidente, dopo la preghiera di rito, comunica che la seduta è dedicata all'esame dei capitoli dello schema della Costituzione «*De Deposito Fidei pure custodiendo*», che sono rimasti da emendare. Nell'ultima seduta furono emendati i primi sei capitoli; i rimanenti — che sono dal settimo all'undicesimo — dovranno essere emendati oggi. Allo scopo è stata preparata una posizione stampata dalla Segreteria, che è stata messa a disposizione e distribuita a tutti i Cardinali Membri.[1]

Il cap. VII, VI nel primo testo, dal titolo: «*De ordine naturali et supernaturali*», secondo il suggerimento del Card. Frings, al quale non piaceva il primitivo titolo: «De distinctione et convenientia inter ordinem naturalem et supernaturalem», trattando dell'ordine naturale e soprannaturale, è connesso con la materia che segue nel cap. VIII e quindi l'ordine di successione appare logico, non è bene che sia posto — come vorrebbe il Card. Döpfner — dopo il capitolo sulla Creazione.

Sui nn. 36 e 37 non ci sono difficoltà di rilievo, dice *il Card. Presidente*, il quale passa perciò al n. 38: «Mysterium nostrae elevationis ad ordinem supernaturalem», notando che al rigo 29 è stato aggiunto l'avverbio «prorsus» prima di «gratuitum» e al rigo 2 di pag. 6 «omnes», prima di «vires», secondo i suggerimenti dei Cardd. Ruffini e Siri. *Il Card. Siri* chiede che sia ben precisato il concetto espresso alle linn. 14-16 di pag. 6, dove è detto: «Homo enim ad imaginem Dei creatus, naturale gerit desiderium, quod in nullo bono finito ex toto quiescere potest, atque Dei visione ultimam...». La costruzione del periodo deve essere più chiara per togliere ogni equivoco che il desiderio naturale porti alla visione beatifica. Ad eliminare questa possibile interpretazione del testo è opportuno fare della frase due periodi, in questo modo: «Homo enim, ad imaginem Dei creatus, naturale gerit desiderium, quod in nullo bono finito ex toto quiescere potest. Idem homo Dei visione etc...» Tutti approvano la proposta.

---

[1] Cf. pp. 433-445.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 39, dicendo che la citazione di Matteo 16, 26, sarebbe meglio metterla dopo il «prodest». Tutti concordano. Ed in proposito *il Card. Presidente* accenna alla questione del battesimo dei bambini, che sembra sia stata già quasi anticipata dalla Commissione Teologica. *Il Card. Siri* fa presente che il testo come sta al n. 39 non preoccupa alcuna soluzione della questione dei bambini che muoiono senza battesimo. Di essa si parla dopo e non é il caso quindi muoverla ora. Si è d'accordo.

Il Card. Presidente dice quindi che i nn. 40 e 41 (37 e 38 nel vecchio testo) non presentano alcuna difficoltà e che quindi si può passare al n. 42 (43) con il quale ha inizio il cap. VIII.

Il Cap. VIII nella prima redazione era: «De peccato originali», ora è «De peccato originali in filiis Adae». Il capitolo inizia con il n. 42 (43 nella vecchia redazione), che è una introduzione e non ha nulla che debba essere emendato; è stato aggiunto soltanto «pressius» al rigo 9 prima di «declarare».

Il n. 43 (44) ugualmente non presenta punti da emendare. La Commissione Teologica non ha accettato la proposta del P. Vaccari, che chiede di affermare che il peccato originale è dogma di fede «cuius ab humano intellectu minime dari potest demonstratio vel exacta notio», perché deve esser data la nozione del peccato originale e perché una simile dichiarazione non sarebbe in accordo con il Concilio di Trento.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 44 (45) e riferisce le varie proposte fatte dai Membri della Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Commissione Teologica, notando come le varianti al testo sono appena due: una al rigo 1 di pag. 4, dove dopo «humanum» è stato aggiunto «propagatione seu» e al rigo 12 la seconda, che consiste nell'aggiunta di «vitae aeternae» prima di «trahit».

Il Card. Presidente passa quindi al n. 45 (46), dal titolo: «Peccatum originale cur habeat rationem peccati», osservando come le difficoltà avanzate su di esso dai Padri della Commissione Centrale non siano state poche né lievi, tanto che alcuni proposero la soppressione del numero 24 e chiesero se convenisse parlarne in Concilio. Dello stesso parere non è però la Commissione Teologica, la quale risponde: «Ratio autem non loquendi de voluntarietate, quippe quia res sit intellectu difficilis fidelibus, regere non videtur... silendum quoque esset de omnibus mysteriis... Accedit quod non semel rogat Em.mus Léger, ut explicetur quomodo peccatum originale sit proprie peccatum. Quomodo hoc fieri potest, si non licet verbum facere de voluntarietate, omni peccato intrinseca? Damnavit Ecclesia thesim 47 Baii: Unde peccatum originis vere habet rationem peccati, sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habet». Pur sottolineando questa verità, la Commissione Teologica per venire incontro ai desideri dei molti Padri della Commissione Centrale — «invito tamen animo» — propone di leggere nelle linn. 26-30 secondo il suggerimento del P. Browne: «sed ex eo homo generatur in natura peccato Adam infecta, quippe qui fuit principium et caput et fons totius humanae naturae». Insieme a questo testo la Commissione Teologica ha proposto il seguente:

«sed ex eo, quod est transgressio legis hominibus omnibus in protoparente voluntaria».

Quale dei due testi vogliamo scegliere? — chiede *il Card. Presidente*, il quale si pronuncia per il primo, dato il suggerimento in assemblea del Card. Browne, seguito da molti. Gli altri Cardinali accettano il consiglio e si decide per il primo testo.

Il Card. Confalonieri osserva quindi che nel testo la parola «fons» sia di troppo e che a suo avviso sarebbe sufficiente dire «principium et caput»; anche perché con essa sembra che la Commissione Teologica voglia anticipare e risolvere a modo suo la questione del monogenismo.

Il Card. Siri osserva, invece, che la parola «fons» può stare e che non preoccupa l'altra, di cui in seguito; del resto non dobbiamo dimenticare che la Commissione Teologica intende giustamente difendere la dottrina cattolica del peccato originale contro gli errori che ancor oggi vengono diffusi; la voce inoltre è nella tradizione, spiega e specifica il concetto ed impedisce meglio a che non si diano interpretazioni non cattoliche alla dottrina della trasmissione del peccato originale.

Il Card. Confalonieri dice che accetta di lasciare la voce «fons», purché non si dia ad essa un senso che pregiudichi la questione del monogenismo secondo la proposizione di Pio XII.

Si decide per la conservazione della voce «fons».

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del n. 46 (47), avvertendo che in proposito la Commissione Teologica non ha accettato il suggerimento del Card. Frings di aggiungere alla lin. 2 di pag. 5 dopo «non solum», «quod iam fuerat ante peccatum originale», né quello dei Cardd. Ottaviani e Ruffini di nominare alle linn. 9-10 non solamente «concupiscentia et ignorantia», ma anche «malitia et infirmitas», mentre ha accolto il suggerimento del Card. Döpfner di mettere con più chiarezza l'opposizione tra la Redenzione e il peccato con la citazione anche del passo di *S. Giov.* 3, 5.

Tutti i Cardinali si dicono favorevoli alla nuova redazione del testo e non hanno nulla da aggiungere.

Il Card. Confalonieri, Presidente, passa quindi a dire del n. 47 (48), accettando le spiegazioni date dalla Commissione Teologica alle critiche mosse dal Card. Liénart, quasi che la dottrina espressa nel capitolo sul peccato originale non fosse stata desunta dalla S. Scrittura, per il solo fatto che alla fine del capitolo sia stato messo un numero – 47 – che esplicitamente fa riferimento alla Epistola di S. Paolo ai Romani.

Gli altri Cardinali non hanno nulla da eccepire ed il testo resta così come proposto dalla Commissione Teologica.

Il Card. Presidente osserva quindi che a questo punto nella primitiva redazione del testo finiva il cap. VIII, mentre ora il capitolo segue, trattando del monogenismo, senza dare un titolo ed un capitolo (il 9) a tale trattazione, come prima.

Il n. 48 (49), dal sottotitolo «Doctrina de communi origine generis hu-

mani», è importante e costituisce insieme al n. 49 (50), «Opiniones contra monogenismum reprobantur», il pensiero della Commissione Teologica sulla questione del monogenismo. La Commissione Teologica ha lasciato il testo di questi due numeri come nella primitiva redazione, unendolo al capitolo del peccato originale, a sottolineare che chi difende il poligenismo va contro la dottrina tridentina, che dice che *per generationem* trasiisse peccatum originale in omnes homines; il Concilio Vaticano II non può permettere che la dottrina del Tridentino sia oppugnata, sia pur indirettamente: «si hoc permittit, permittit quoque — osserva la Commissione Teologica — ut sua propria decreta flacci habeantur». Questa posizione, meglio il testo in sé, proposto dalla Commissione Teologica, non è piaciuto a molti Membri della Commissione Centrale, i quali o hanno dichiarato di non accettarlo o di redigerlo in conformità alla *Humani Generis*.

Il Card. Presidente a questo punto domanda perché si debba temere di riportare il testo di Pio XII della *Humani Generis*. Le spiegazioni della Commissione Teologica sarebbero valide solo nel caso che non ci fosse una spiegazione e chiarificazione del testo di Pio XII. Ma se viene tralasciato il passo della *Humani Generis*, si darà la prova che il Concilio è andato indietro rispetto al magistero di Pio XII.

Il Card. Siri chiede la parola e dichiara: «nel caso le questioni sono tre ed è buon metodo trattarle separatamente. Esse sono: *a)* circa il meritum rei; *b)* l'interpretazione esatta del famoso passo della *Humani Generis*; *c)* la posizione di quei 30 Membri della Commissione Centrale che desiderano che si stia a quanto è detto nella *Humani Generis*.

Sulla *prima* questione, che tocca il fondo e la sostanza del nostro problema, non possiamo non seguire la tradizione e, soprattutto, la Sacra Scrittura (cf. specialmente S. Paolo), che non lasciano dubbio sulla esistenza e trasmissione del peccato originale. Non è quindi una questione di opportunità, ma di verità dogmatica: tale è stata ieri e tale sarà domani, indipendentemente dal testo della *Humani Generis* di Pio XII, che presuppone e deve essere interpretato sulla base del testo tridentino, il quale ha riassunto e fissato il pensiero della S. Scrittura e della Tradizione.

Sulla *seconda* questione, relativa al famoso passo della *Humani Generis*, io non trovo nulla di eccezionale, per il semplice fatto che Pio XII non ha detto nulla di diverso da quello che è stato sempre l'insegnamento della Tradizione; e le interpretazioni diverse, che sono state date al testo, per me sono false. Ecco infatti quanto affermasi in esso: «Non enim Christifideles eam sententiam amplecti possunt, quam qui retinent asseverant vel post Adam hisce terris veros homines exstitisse, qui non ab eodem prouti omnium protoparente, naturali generatione, originem duxerint, vel Adam significare multitudinem quandam protoparentum: cum nequaquam appareat, quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis, quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab *uno Adamo*, quodque *generatione* in *omnes* transfusum, inest unicuique proprium».

Come si può affermare che il passo non è nella linea della Tradizione o,

peggio ancora, che lascia la porta aperta al poligenismo? È, al contrario, una conferma chiara del monogenismo, poiché condanna il poligenismo nella prima parte, e riconferma il monogenismo nella seconda.

Il «nequaquam» non è affatto in rapporto allo stato della scienza e alla sua evoluzione; né Pio XII si è staccato dalla Tradizione, né ha inteso affatto aprire porte dietro pressioni di alcuni scienziati.

Sulla *terza* questione, relativa alla posizione di quei 30 Membri della Commissione Centrale che desiderano che si stia a quanto è detto nella *Humani Generis*, non ci sarebbe nulla da dire se essi interpretassero il citato testo nel suo senso oggettivo. Ma se al testo essi intendono dare il significato (che non ha) di una porta aperta al poligenismo, allora bisogna dire che la loro richiesta non può essere accettata, perché in contrasto colla Tradizione e con lo stesso pensiero di Pio XII.

Non c'è dubbio che oggi esiste una certa moda di progressismo, che appare anche presso alcuni Membri della Centrale, i quali vorrebbero far cambiare il concetto di monogenismo in favore della scienza, senza pensare che è questa a subire continui cambiamenti. E si deve a questa moda se dopo qualche anno dalla Enciclica di Pio XII, il testo sopra citato, subì false interpretazioni, che si ebbero specialmente in alcuni paesi, dove si incominciò a far credere che la *Humani Generis* abbia aperto la speranza ad una tesi favorevole al poligenismo non condannabile dalla Chiesa. Noi non possiamo indebolire la dottrina tradizionale con pretese scientifiche: la scienza non ha ancora trovato nulla che contraddica la dottrina tradizionale e, non ne possiamo dubitare, non lo troverà mai.

La mia conclusione è perciò di stare al testo proposto dalla Commissione Teologica e, se si vuole, aggiungervi pure il citato passo della *Humani Generis*, nel qual caso, però, suggerirei di mettere in evidenza come la dichiarazione di Pio XII sia nel solco della dottrina tradizionale e ciò unicamente perché — come ho detto — il pensiero del Papa è stato falsamente interpretato.

Il Card. Confalonieri, Presidente, dice: «La proposta mia è che non ci sia nessuna opposizione o divergenza, neppure apparente, tra il magistero di Pio XII e quello che oggi si vuol affermare. Sono quindi per il riferimento nel testo conciliare del citato passo di Pio XII; il n. 49 dovrebbe iniziare non con il 'prohibet', ma con un altro verbo meno forte».

Il Card. Siri: «anche a me il 'prohibet' non piace, ma non perché è troppo forte, ma perché lo è poco, data la verità da difendere. Sono poi per il testo della Commissione Teologica, senza aggiungere il 'nequaquam etc.', a meno che non si spieghi il suo reale significato oggettivo contro le false interpretazioni, come ho già detto».

Il Card. Confalonieri: «Si può sentire la Commissione Teologica, se ha una formula, la quale, integrando il testo con quello non citato di Pio XII, non dia luogo a falsa interpretazione».

Tutti sono d'accordo su questa conclusione. Il Segretario della Sottocommissione dovrà perciò sentire la Commissione Teologica nel senso stabilito.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame del cap. IX: «De sorte infantium

absque baptismo decedentium», ricordando come di questo capitolo esistano tre redazioni: quella ufficiale della Commissione Teologica (pp. 3-8), una del P. Dhanis (pp. 9-11) e una di Don Colombo (p. 12), e come in sede di Commissione Centrale nessuna delle tre abbia risposto ai desideri e riportato la sufficiente approvazione. Nelle risposte della Commissione Teologica si nota la volontà a conservare il testo primitivo e si confutano le tesi ad esso contrarie, per quanto si lasci la responsabilità di trattare questa materia a chi di dovere. In una parola la Commissione Teologica desidera che il testo da essa preparato sia presentato al Concilio, ma non vi insiste, data l'opposizione che ha incontrato presso la Commissione Centrale. Cosa pensano, chiede, gli Em.mi Membri di questa Sottocommissione?.

Prende la parola *il Card. Siri* e dice: «Veritas urget; la verità è prima di ogni altra cosa».

I motivi addotti da quei Membri della Commissione Centrale che hanno respinto il testo della Commissione Teologica si riducono ad uno, che non è di natura dogmatica: il testo non è stato approvato perché duro. Per me questo motivo vale soltanto per le cose di opportunità e non già per la verità. Molti Vescovi hanno chiesto che si parli in Concilio della sorte dei fanciulli che muoiono senza battesimo. E la questione non può essere dichiarata immatura. Per quanto essa si fermi al mistero, i termini però del problema sono chiari e non affatto immaturi. È verità certa che la Chiesa è una società necessaria e che il battesimo è sacramento necessario «ad salutem» in sé «vel in voto»: date queste premesse certe, la conclusione è chiara e non è da maturare. Non si vede quindi la ragione perché non si dovrebbe parlarne. Il punto da discutere e precisare nello schema è là dove si dice «cum infantes ex sese sint huius voti incapaces...». Se questa affermazione è esclusiva in senso assoluto, volendo significare l'*assoluta* impossibilità dei bambini di formulare il voto del battesimo, allora la frase va meglio formulata con opportuna emendazione. Se la frase, invece, è solo affermativa, intendendo che ordinariamente i bambini «sunt incapaces voti», allora può essere accettata, perché lascia supporre che in via straordinaria, per *Grazia divina*, essi possono aprire la loro mente e formulare il desiderio di battesimo, come già è stato detto in antico per quei bambini che subirono il martirio ante rationem.

A togliere ogni equivoco sarebbe da dire: «Cum autem infantes sint huius voti per se incapaces...».

Il Card. Presidente, attesa la difficoltà di far comprendere certe sfumature e soprattutto attesa la votazione contraria alla presentazione della questione al Concilio avutasi da parte della Commissione Centrale, sarebbe del parere di lasciare da parte la questione, anche per evitare che si abbia a ripetere in Concilio una votazione simile.

I Cardd. *Micara*, *Copello* e *Léger* sembrano consentire alla proposta del Card. Confalonieri, il quale conclude per l'approvazione del secondo punto del testo della Commissione Teologica e per la non presentazione del primo.

Quindi non si passa all'esame dei punti particolari riguardanti la questione.

Il Card. Confalonieri, Presidente, passa quindi al capitolo seguente: «De Novissimis», avvertendo che di questa questione originariamente esisteva un'accenno nel primitivo testo al capitolo «De spiritismo», mentre ora, su proposta di alcuni Membri della Commissione Centrale, se ne è fatto un capitolo a sé, che deve essere il penultimo della serie. Il capitolo comprende 6 numeri, cominciando dal n. 51, dato che i due numeri «de infantibus sine baptismo decedentibus» (51 e 52) sono stati eliminati.

Siccome la questione ex professo e nei suoi elementi non è stata proposta ai Membri della Commissione Centrale, poiché il testo viene presentato soltanto ora dalla Commissione Teologica, *il Card. Presidente* sarebbe del parere di sentire la Segreteria Generale se intende presentarlo alla Commissione Centrale prima del Concilio.

Tutti si rimettono a questo suggerimento, avvertendo che il testo, che non presenta particolari difficoltà, potrebbe anche essere inoltrato direttamente al Concilio, qualora la Segreteria generale trovasse difficoltà a sottoporlo prima ai Padri della Commissione Centrale.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame dell'ultimo capitolo — «De satisfactione Christi» —, che inizia con il n. 53 della vecchia redazione (nella nuova sarà 56) e termina al n. 56 (61 nella nuova).

Il Card. Presidente riferisce le varianti introdotte nel testo, secondo le osservazioni fatte dai Padri della Commissione Centrale e chiede agli Em.mi Membri se hanno da proporre altri emendamenti.

Tutti si dicono soddisfatti, perciò il testo viene approvato con le correzioni introdottevi dalla Commissione Teologica.

Il Card. Presidente dichiara chiusa la seduta. Fatta la preghiera di rito, la riunione è sciolta.

ANNOTATIO EX OFFICIO

PONTIFICIA COMMISSIO THEOLOGICA
PRO CONCILIO OECUMENICO VATICANO II

Prot. N. 5/62:15

E Civitate Vaticana, die 17 maii 1962

Revisio constitutionis

DE DEPOSITO FIDEI PURE CUSTODIENDO

Mane hora 11.00 venit ad me Ill.mus Secretarius Subcommissionis Cardinalitiae de Revisione, Mons. V. Fagiolo et mihi dixit nomine Praesidis:

1° placuisse caput de Novissimis;

2° Card. Siri variis argumentis demonstrasse nos recte iudicasse in quaestione de infantibus morientibus sine baptismo. Quibus non obstantibus Subcommissio Cardinalitia noluit accipere Caput de Infantibus sine baptismo, quia caret competentia proponendi SS.mo Patri caput, reprobatum a maioritate Commissionis plenariae.

3° Placuit Caput de monogenismo, seu Subcommissio Cardinalitia desiderat ut in fine citatur decisio Encycl. *Humani Generis* eo modo tamen ut appareat etiam hoc textu damnari polygenismum definitive nec manere portam apertam.

SEB. TROMP, S.J.

Post colloquium statim decisiones communicavi cum E.mo Card. Praeside.
In constitutionibus de Fontibus et de Ordine Morali redactores stilistici fecerunt solummodo paucas mutationes,quae Secretario Comm.Theol. proponentur quando Typographia mittet folia corrigenda.

SEB. TROMP, S.J.

Finis Cap.de peccato originali et monogenismo sic redactus est: ... per Adam multitudinem quandam protoparentum significari, cum contradicant doctrinae catholicae. Nequaquam enim apparet, quomodo huiusmodi sententiae componi queant cum iis, quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium.[1]

SEB. TROMP, S.J.

18 Maii 1962.

[1] Ex Enc. *Humani Generis* cum parvis mutationibus.

SESSIO VI
(9 Maii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 152/SE

E Civitate Vaticana, die 11 aprilis 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dagli Em.mi, Ecc.mi e Rev.mi Membri della Pontificia Commissione Centrale nella seduta del giorno 26 marzo scorso,[1] in vista degli emendamenti da apportare allo schema *De principiis generalibus ad sacram liturgiam instaurandam atque fovendam.*[2]

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, Typis Polyglottis Vaticanis 1968, pp. 64-102; pp. 591 ss.

[2] *Quaestiones de sacra liturgia. Schema constitutionis de sacra liturgia.* Prooemium et cap. I: *De principiis generalibus ad sacram liturgiam instaurandam atque fovendam*, pp. 38, Typis Polyglottis Vaticanis 1962; *Acta et Documenta...Series II*, vol. II, pars III, pp. 26-46; vol. III, pars II, Typis Polyglottis Vaticanis 1969, pp. 9-29.

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, l'Eminenza Vostra è pregata di far esaminare le proposte avanzate dal Segretario della Commissione, cui Ella presiede, dal Redattore dello schema, cui gli emendamenti si riferiscono, e da un esperto di Sua fiducia, con il compito di riferire quali emendamenti, tra i proposti, siano da accogliere ed indicare i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine.

Già ringranziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo um.mo
servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Card. Arcadio LARRAONA
Presidente della Pont. Commissione della Sacra Liturgia

ADNEXUM

1

OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione comissionis centralis die 26 martii 1962 super schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA:

Prooemium et caput I

OBSERVATIONES GENERALES

I) «Textus decreti mihi videtur prolixior, quamvis non undequaque perfectus, v.g. non datur definitio sacrae Liturgiae. Pag. 11 in Declaratione dicitur: 'In praecedentibus nn. 1-4 *non universa doctrina... non esse...*', Ideo praesertim ad statuendum id quod ad Hierarchiam et ad Clerum et id quod ad fideles in sacra Liturgia peragenda pertinet, bonum esset si notio sacrae Liturgiae praecise statueretur» (Ferretto: concordant Ruffini, Quiroga, Santos, Ottaviani, Antezana; Beras, Cooray, Bernier).

II) «Censeo generatim in hac materia, quia perplura recte remittuntur ad Commissionem postconciliarem de recognoscenda sacra Liturgia, nihil immutandum esse nisi caute et cum evidenti ratione, quia fidelis populus, bene intelligit aliqua emendanda esse, sed si non intelligit, miratur et haec miratio nullatenus est conveniens» (Siri: concordant Ferretto, Ruffini, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Santos, Perrin).

III) «Habetur notula in initio schematis quae dicit quod 'declarationes non pertinent ad textum conciliarem'. Tamen illae declarationes ita apte mentem canonum exponent ut mihi videtur desiderabile quod approbatio canonum sit etiam quaedam acceptio declarationum» (Léger: concordant Liénart, Montini, Perrin, Bernard).

IV) «In hac delicata materia, caute procedendum est, uti Em.mus Ottaviani monuit. Ni fallor hoc sapiens criterium erit: venerandas traditiones cum acquisitionibus scientiae, *nova* nempe et *vetera*, opportune componere» (Cento).

V) «Advertatur quaedam perficienda esse: quoad elementa divini cultus; quoad linguas in liturgia ut plebs christiana magis actioni participet; quoad temperantiam quorundam verborum, non utique substantialiter sed potius ad evitandam phanthasiae excitationem debilium; quoad opportunitatem ut aliquae dictiones simul cum peritis theologicis recognoscantur» (Confalonieri).

VI) «Schema in suo complexu valde placet, tum ob doctas expositiones, tum ob practicas propositiones. Tamen spiritus Constitutionis est talis ut nimis aperiat aditum innovationibus vel saltem nimis mulceat illi pruritui innovationum qui hodie passim serpit, timendum in modum» (Ottaviani: concordant Ferretto, Gilroy, Ruffini, Quiroga y Pal., Godfrey, Santos, Di Jorio, Browne, Antezana, Beras, Cooray).

VII) «Animadvertendum censerem: *a)* in titulo cap. I minus placet dictio *instaurandam*; adhibitum enim verbum innuere videtur hucusque in Ecclesia deficisse veram Liturgiae notionem. Sat igitur sit inscriptio: *De principiis generalibus sacrae liturgiae.*

b) in praesenti schemate Liturgia proclamatur atque extollitur veluti res in Ecclesia maximi momenti, quippe quae sit *culmen* et *fons* a quo omnia procedunt (cf. p. 12, n. 5).

At in schemate de Missionibus edicitur quod *nihil prorsus antiquius, nihil urgentius et nihil carius est habendum*, quam ut magis magisque excitentur fidelium animi ad munia missionalia capessenda. Nec dubium est quin similia proclamentur de actione catholica, de apostulatu laicorum et de coeteris.

At Commissionis huius centralis est debitam proportionem instituere inter cunctarum Commissionum propositiones Conciliares, seu quae spectant ad bonum totius Ecclesiae, primatu omnino dato constitutionibus de fide et de iis quae ad fidem spectant, ita ut expeditius et absque confusione omnia peragantur» (Jullien).

VIII) «In tota praesentatione quaestionis liturgicae bonum fuisset ut, praeter considerationem eiusdem in seipsa et in suo aspectu historico et comparativo, haberetur magis explicita referentia ad aspectum theologicum eiusdem, secundum quem liturgia subordinatur virtuti Religionis, et quidem attento primo actu huius virtutis nempe *devotio*, dum et ipsa Religio subordinatur caritati Dei et proximi in qua perfectio vitae christianae essentialiter consistit. Hoc in modo clarius appareret utilitas renovationis vitae liturgicae. Ad haec omnia ostendenda suggererem insertionem alicuius brevis paragraphi in initio positionis» (Browne: concordant Ferretto et Ruffini);

IX) « Melius est ut in Concilio Œcumenico dentur normae liturgicae generales pro tota Ecclesia. Normae vero peculiares pro singulis liturgiis fiant postea, non in Concilio » (Cheikho: concordat Janssens).

X) « Recte (sub n. 18 dicitur: 'caveatur ne notabiles differentiae rituum inter finitimas regiones habeantur'. Verumtamen quaestio pastoralis quae e differentia rituum oriretur, 'finitimas regiones' longe transcendit, etiam propter invalescentem usum radiophoniae ac televisionis:

Igitur, circa opportunitatem variandi ritus liturgicos 'iuxta necessitates singularum regionum' (prout sub n. 20 ss. proponitur), mea humili opinione attendendum est ad propensionem ac studium, immo ad motum nostrae aetatis versus unitatem inter omnes homines instaurandam; quae unitas ab Ecclesia obsecundetur et foveatur oportet, praesertim in sacra Liturgia, in qua maxime Ecclesiae universalitas splendet eiusque studium omnes homines congregandi in unum.

Cavendum deinde est, ne opus minuatur Concilii Tridentini, quod Liturgiam occidentalem, magna ex parte; ad salutarem unitatem redegit » (O'Connor).

XI) « Fundamenta naturalia liturgiae christianae non sunt negligenda. Utile erit ut substratum philosophicum omnis liturgiae deducatur ex analysi trium dimensionum hominis erga Deum, erga communitatem humanam et erga mundum materialem. Etenim homo, inter mundum spiritualem et materialem constitutus, debet offerre Creatori seipsum et totam creationem materialem.

Hoc autem substratum philosophicum magni momenti est ad detegendam elementa valoris in liturgiis paganis, si volumus loqui de adaptatione et christianizatione rituum ethnicorum. Harum liturgiarum expressiones, etiam inadequatae et adulteratae, sunt expressiones liturgiae cosmicae et naturalis » (Perrin).

XII) « *a)* Plures sunt repetitiones in schemate: v.g. in extrema pag. 5, legitur: 'S. Concilium, dum declarat se in praesenti Constitutione nihil velle dogmatice definire...'; idem fere dicitur in initio pag. 7.

Insuper in fine pag. 6 et linn. 13-17, pag. 5, idem dicitur. Quae de liturgica institutione cleri dicuntur pag. 18 sub. n: 11, fere iisdem verbis iterantur pag. 19, sub. n. 3 declarationis.

Item pag. 27, n. 23 et in pag. 29, sub n. 3 declarationis.

b) Generatim nimia libertas conceditur Conferentiis Episcopalibus, Ordinariis provinciarum necnon singulis Episcopis (ex.g. pag. 23, pag. 27 n. 24, pagg. 30-31).

Timeo ne confusio magna oriatur et gravia discrimina instaurentur inter varias dioeceses et provincias cum fidelium admiratione.

Asseritur quidem Episcoporum sententias submittendas esse S. Sedi; sed si principium statuitur mutationes liturgicas ab Episcopis legitime proponi, iam innuitur S. Sedem, saltem in adiunctis multis eas reprobare non posse.

c) Non intellego cur ab hac Commissione pertractentur ea quae solum Ritum Romanum respiciunt cum officium suum sit — ut opinior — statuere quae ubique terrarum servanda esse existimatur » (Ruffini: concordant Ferretto, Gilroy, Quiroga y Pal., Santos, Ottaviani, Di Jorio, Antezana, Beras, Cooray).

XIII) « Generatim atque universe haec nobis notanda videntur: »

a) Constitutio, si universe inspiciatur, optimam prae se fert speciem animumque vehementer movet, siquidem renovare atque ad nostram aetatem aptare conatur

rei sacrae ordinem propter curae pastoralis necessitates, licet bonos receptosque usus servet.

Quod quidem ostenditur atque probatur ex inita ratione ac via. Nam primo *totius materiae recognoscendae rationes et fines assequendi* (linee di revisione – scopi da raggiungere) praefiniuntur, dum haec principia explicanda et exsequenda committuntur Consilio virorum, ex universa Ecclesia delectorum, qui, rei peritissimi, post Oecumenicum habitum Concilium, suum studii opus perficient.

Mox, ut aequum est, prudenter considerantur multiplicia ac varia rerum adiuncta in toto orbe terrarum, de quibus iudicium ferent locorum Ordinarii, supremo tamen Apostolicae Sedis arbitrio.

Deinde vero, ad aliquas quaestiones quod attinet, illud monent ut, antequam rationes novique modi firmiter inducantur, ad tempus et sub condicione quaedam temptentur.

Haec igitur omnia *viam aperire novam* videntur, quae postea erit cunctis Christianis tenenda. Quod profecto est laudandum; ita enim opus perficietur, quo consuetudines sane antiquiores in melius novabuntur.

b) Sed quaestio, gravis quidem, peculiari mentione digna, ad linguam sacrae propriam Liturgiae spectat. Ea enim quae proponuntur (cf. nn. 24, 41, 48) fragiles atque instabiles, quasi per ambages et compromissa inductae esse videntur, potius quam rationes, quae, e firmis principiis manantes, eorum vi innitantur: hac de causa quiddam artificiosum in Liturgiam immittunt. Nunc autem animadversiones, quae in optimo *Prooemio textus de Liturgia*, a Consilio pro Missionibus apparati, possunt offerre validiora ac firmiora artgumenta ad huiusmodi quaestionem recte ponendam atque enodandam.

Ex mea sententia haec, quae sequuntur, sunt animadvertenda:

1. Liturgia suapte natura est *publica christiana communitatis ad Deum deprecatio*: quapropter eadem intellegi et fieri debet ab universa communitate, modis scilicet et formis pro uniuscuiusque gradu variantibus.

Haec est causa cur ipsa liturgica deprecatio, *cuius communitas est particeps efficaci activoque, ut dicitur, modo* (quae participatio maxime necessaria est iudicanda, tum ex orationis natura, tum ex fidelium spirituali bono procurando) ea esse debet ut facile, saltem a plerisque, intellegatur illo quidem sermone quo communitas utitur.

Quod autem attinet ad eas Liturgiae partes, in quibus, ob causas infra explicandas, lingua latina est stricte servanda, hic quoque oportet sint preces haud difficiles intellectu: ut enim populus cognoscit praecipuas preces christianas, ita eas quoque intelleget.

Hisce de causis patet in Liturgia, *quae publica deprecatio* est, linguam nativam eamque faciliorem esse adhibendam.

2. Quod idem colligitur, si ad necessitates curae pastoralis animum attendas. Non solum, ut diximus, suapte natura, verum etiam propter hodierna, nostrae huius societatis, adiuncta, liturgica communicatio summopere excitat religionis spiritum, immo vero ipsam fidem christianam in plurimis Ecclesiae regionibus. Atqui ut huiusmodi communicatio animos ad christianos sensus informet, in primis *menti lumen afferre, spirituales motus fovere, religionis actus in animo excitare* debet: quae omnia postulant ut *humano modo, rationabili, conscio* populus sacris adsit. Quod absque dubio evenit, si *subito* ac *facile* gestus, ritus, verba sacerdotum a populo intelleguntur.

Itaque Liturgia, quae praeceptis, gestis, precibus illud studet ut religionis spiritum

fideique virtutem sensim sapienterque doceat, eo sermone est habenda qui facilior et intellegibilis communitati vel plerisque est.

3. Nec praetermittenda sunt duo magni sane ponderis argumenta: *Alterum* a Consilio de Missionibus depromitur. Nam in schemate, cui «De Sacramentis ac de Sacra Liturgia» est index, scriptum legimus esse maxime necessarium usum linguae vulgaris, ad christianum nomen efficaciter propagandum, in terris ubi adsunt Missiones. Atqui — hoc vero cum dolore fateamur — *nunc* et *ubique* Ecclesia «*in statu Missionis*» vivit, vel potius fidem nuntiare debet rebus externis (= milieu) minime christianis, ita ut plurima loca easdem praebeant condiciones ac Missionalis terrae.

Alterum a consuetudinibus *Fratrum separatorum* depromitur. Constat enim inter hos fratres publicam deprecationem, vulgari habitam sermone, multum valuisse ac valere ad fidem servandam. Nonne eadem precandi ratio opportuna et utilis catholico etiam populo est, qui ceterum aliis verae Ecclesiae subsidiis uti potest?

4. Praetereaque, si Ecclesia una et catholica est, si una et catholica est praedicanda, hoc etiam ex Liturgia constare in eaque manifeste patere debet, tum ut diuturna Ecclesiae vita, tot saeculorum spatio (iam inde a christianis priscae aetatis communitatibus, plane exprimatur, tum ut quilibet catholicus vir, quocumque pervenerit, se sciat veluti domi suae habitare (quod quidem maximi est momenti hac praesertim aetate, cum plurimi, variis de causis, iter aggrediuntur), tum denique ut huius catholicae unitatis spectaculum clare praebeatur.

Si haec igitur ita sunt, *duae in deprecatione liturgica partes*, ni fallor, sunt dilucide distinguendae: *altera latino sermone fiat*, utpote quae Ecclesiae unitatem, universitatem, diuturnitatem ostendat atque demonstret; *altera vulgari sermone fiat*, utpote quae ad hominum mores christiane conformandos spectet. Hoc vero duarum partium discrimen, nostro quidem iudicio, ut lex ac norma servetur, immo etiam in praecipuis actionibus Sacrae Liturgiae suum obtineat locum omnino oportet. Ut exempla afferamus: *in sacrosancto Missae sacrificio*, pars, latino digna sermone, est 'anaphora', quae, a Praefatione usque ad Communionem, sacrae actionis velut caput est (hic quoque aliqua ritus immutatio opportuna videtur); in parte reliqua lingua vulgaris utilius est adhibenda. *In Sacramentis administrandis*, quae partes *fixas formulas* includunt, latine dicantur, modo tamen ad Sacramenti momentum accommodato (ita quidem diffusius in Sacramento Ordinis, ut dogma et historia postulant)» (Montini).

PROOEMIUM

I) «Pag. 5, lin. 10. Loco verborum: '*Liturgia enim per quam opus Redemptionis exercetur*' ponerem verba sequentia: '*Liturgia per quam merita Christi Redemptoris fidelibus applicantur*'» (Ottaviani).

II) «Brevius sit Prooemium atque perspicuis verbis ad normam traditionis proclametur, id est intima necessitudo inter dogma, sanctificationem populi et liturgiam, seu cultum publicum qui defertur *nomine Ecclesiae a personis legitime ad hoc deputatis et per actus ex Ecclesiae institutione Deo. Sanctis ac Beatis tantum exhibendos* (can. 1256 C.I.C.)» (Jullien).

III) «In pag. 6, linn. 13 forte melius esset omittere vocem *aequo* ob praestantiam Ritus Ecclesiae Romanae» (Browne: concordat Ferretto).

IV) « *a*) pag. 5, linn. 5-6, melius dicatur: *quidquid ad unionem fratrum separatorum in Ecclesia quoquo modo conferre potest*:

b) pag. 5, linn. 6-8, melius dicatur: quidquid ad omnes in sinum Ecclesiae vocandos concurrit » (Sépinski).

V) « Pag. 7, n. 3 Declarationis: 'tamen... considerari'. Estne verum? Si verum est, evidenter removendae sunt occasiones huiusmodi persuasionis. Ideoque suggerere audeo opportunitatem studio subiicendi caeremonias sollemnis Missae Papalis ad Evangelium: ita ut Sanctum Evangelium graece iisdem sollemnitatibus cantetur ac latine septem scilicet coeroferariis adstantibus, ideoque minime recedentibus quique acolytis post cantum Evangelii a Diacono latini ritus peractum » (Ferretto).

VI) « Sermo adhibitus caret claritate et concinnitate atque, ut mihi videtur, nimis copiosus est (quod valet pro toto etiam cap. I) » (Ruffini).

Art. 1

I) « Schema disserit effuso utique sermone, pag. 8, titulo I, de natura Liturgiae et eminentiorem considerationem defert caracteri raepresentativo et quandoque reproductivo mysteriorum Christi Domini. Quod equidem est verum et bonum.

Tamen minus et quasi obiter agit de primaria ratione « cultus » Deo delati quae est in Sacra Liturgia. Quod mihi videtur inconveniens.

Propterea propono ut in capite hius tituli integer scribatur textus apprime clarus qui de Sacrae Liturgiae notione datus est in documento valde recenti diei 3 septembris anno 1958 in 'Instructione de musica Sacra et de Sacra Liturgia, lata a Sacra Congregatione Rituum, a Summo Pontifice specialiter confirmata ac de eius speciali mandato promulgata » (Siri: concordant Ferretto, Ruffini, Quiroga y Pal., Léger, Montini, Santos, Perrin).

II) « In istis paginis perpulchre describitur natura Sacrae Liturgiae in quantum in ea opus salutis per Christum Dominum, Deum et hominem, unicum Mediatorem Deum inter et homines, perseverat et perficitur.

Continet autem sacra Liturgia duplex elementum. Primum elementum est opus Christi Domini qui in sacra Liturgia opus salutis perficit, per Sacramenta homines sanctificat, et ad Deum ducit. Hoc elementum bene describitur; aliud autem elementum est opus Ecclesiae vel hominum qui in sacra Liturgia Deum glorificant, cultum debitum reddunt, adorant, laudant et quidem una cum fratre Domino qui unus ex nobis fieri voluit, ita ut laus hominum, laus Ecclesiae Deo fit acceptabilis per Christum Dominum nostrum.

De hoc secundo elemento, i.e. de partibus fidelium in hoc Dei cultu qui in sacra Liturgia Deo redditur, tota fere Constitutio agit. Sed in hac prima paragrapho ubi natura Sacrae Liturgiae agitur, vix nominatur. Hoc secundum elementum in reg. 13 in pag. 8, quasi clandestino subintroducitur, ubi ex improviso verba 'divini cultus' inveniuntur, aut in pag. 10, lin. 17, ubi eodem modo repentino vox 'cultus publicus' occurrit. Concedi quidem debet in pag. 10 alinea secunda hoc elementum ut ita dicam humanum in tribus lineis indicari. Sed hoc non videtur sufficere. Rogare vellem ut elementum hoc i.e. partes activae Ecclesiae in sacra Liturgia fusius describatur » (Alfrink: concordant Liénart, Montini, Perrin, Bernard, Rakotomalala, Werwimp, Suhr).

III) «Pag. 8, lin. 10, loco verborum: '*Ipsius namque humanitas in unitate personae Verbi, fuit causa nostrae salutis*' ponerem: '*Ipsius namque humanitas, a Verbo assumpta in unitate personali, fuit causa instrumentalis nostrae salutis*'. Tota illa periodus esset melius exprimenda» (Ottaviani).

Art. 2

I) «Pag. 9, lin. 8: verbum 'tota' videtur omittendum, cum non cohaereat cum iis quae dicuntur pag. 15, linn. 8 et 9» (Cicognani).

II) «Videtur quod definitio Liturgiae est incompleta, in quantum magis affirmatur aspectus sacramentalis et sanctificationis et non satis aspectus orationis. Attamen aspectus fundamentalis est in Liturgia: cultus quod Deo redditur — actus religionis» (Lefebvre: concordat Léger).

III) «Potesne affirmari, salva veritate, opus humanae Redemptionis et Dei glorificationis in Liturgia Ecclesiae perfici? Nempe perfectionem attingere?» (Ruffini).

Art. 3

I) «Ubi quaestio est de praesentia Christi in Liturgia (sub n: 3 cap. I, pag. 10, linn. 1-7) suggerem additionem aliquorum verborum de actione Christi in praedicatione liturgica, cum haec praedicationis forma, uti apparet ex n. 25 pag. 28) ad liturgiam essentialiter pertinet» (Hurley).

II) «Pag. 10, lin. 21: pro 'aliae' corrigatur: 'alii'» (Sépinski).

Art. 4: Declaratio

I) «Ibi historia salutis dividitur in 4 periodos. Credo tamen quod in historia seu oeconomia salutis, melius est discernere duas partes (seu phases) principaliores, scil. 1ª ante Christum et 2ª cum Christo et deinde. Nam, secundum modum paulinum loquendi, *plenitudo temporum* iam ab Incarnatione Christi existit. Et illa secunda phasis in tres periodos dividi potest, qui sunt tres ultimi periodi in textu schematis descripti» (Léger).

II) «Possumus, meo sensu, discernere non solum 4, sed 5 periodos in historia salutis. Prima ab Adami peccato usque ad Moisem; homo subditus est oeconomiae legis naturae, sed iustificatus fuerat per gratiam Christi» (Perrin).

Art. 5

I) «Pag. 12, linn. 2-5, verba ibi exaggerata esse videntur» (Browne).

II) «Evitandum verbum *infidelibus* prout in pag. 12, lin. 13, acatholicis odiosum. Melius verbum *non credentibus*» (Cooray).

Art. 6

I) «Opportunum esset affirmare necessitatem Liturgiae ut orationis quae est fons efficacitatis supernaturalis et gratiae» (Lefebvre).

Art. 7

I) «In fine huius paragraphi 7 (pag. 14), participatio interna fidelium melius ostendi potest, sequenti formulatione: «... ut in actione liturgica non solum observentur leges ad validam licitamque celebrationem et ad actuosam participationem, sed ut fideles *interne*, conscie et fructuose participent» (Léger).

II) «Pag. 14, lin. 8, inserenda sunt verba; *in quantum fieri potest*» (Browne).

Art. 9

I) «Pag. 15, linn. 3-4, quid intelligendum est sub nomine *Ecclesiarum particularium?*» (Ferretto).

II) In can. 9 additionem propono. Desiderium exprimatur ut pia exercitia communiora et maioris momenti a commissione post-conciliari recognoscantur ut magis consentiant Liturgiae. Aliquibus enim in exercitiis piis valde diffusis, abusus inveniuntur, v.g. quoad modum perficiendi (9 menses consecutivi vel 13 hebdomadae). Abusus illi facile ducunt fideles rudiores ad quamdam superstitionem » (Léger).

III) «In can. 1257 enuntiatur ius exclusivam Sanctae Sedis circa liturgiam. Et in can. 1259 dicitur quod pietatis exercitia Ordinario loci permittuntur. Iamvero per motum liturgicum in dies magis inclaruit inter ea quae vocantur pietatis exercitia, esse non pauca, quibus fere ea dignitas vindicanda est ac liturgiis quae Sanctae Sedi reservantur. In mente habeo ea, quae de mandato episcoporum in sic dictis libellis dioecesanis continentur et maximam varietatem pietatis exercitiorum regunt, v.g. processio Corporis Christi, devotio vespertina.

Nunc autem bene statutum est in instructione Sacrae Rituum Congregationis actiones liturgicas eas tantum intelligi, quae fiunt secundum libros liturgicos approbatos a Sancta Sede. Caetera omnia relegantur ad 'exercitia pia'.

Deceret ut haec exercitia regantur 'officio ecclesiastico' de mandato Ordinarii loci, sicut liturgia sensu strico dependet de auctoritate Sanctae Sedis. Ita ut etiam illa exercitia pia, quae in vita pastorali maximi momenti sunt regimini ecclesiastico de iure subdantur» (König).

Art. 11

I) «*a*) Quae heic habentur, componenda videntur cum normis a S.C. de Seminariis et Universitatibus dandis; *b*) ad lin. 6 '*cum theologico et historico*'... et '*archeologico*' addere vellem, nam archaeologia christiana perfectam notionem tradere valet de sacra supellectile utpote de altari cuius exemplaria exstant inter vetera monumenta» (Ferretto).

II) «Relate ad institutionem liturgicam cleri (sub nn. 11 et 12, a pp. 18 et 19) bene insistitur in momentum huius institutionis, et spero has considerationes magnum in-

fluxum in schemate de seminariis exercituras. Ex his quae dicta sunt clare apparet necessitas optimae formationis pastoralis in seminariis, ad quam uti pars vere praestantior pertinet institutio liturgica. Liturgia enim simul cum cathechesi sunt principaliores operationes vitae pastoralis sacerdotalis. Veniam sodalium peto dum de novo votum emitto de necessitate agnoscendi orientationem pastoralem totius formationis in seminariis tamquam principium fundamentale practicum.

Tota formatio philosophica et theologica ordinationem habere debet a fine hoc attingendo, ideoque inspirationem sumere debet a necessitate hominum instituendorum qui per liturgiam, catechesim et influxum bonae vitae sacerdotalis ad populi Dei formationem adlaborare queant» (Hurley).

III) «Quoad momentum et locum dandum in ratione studiorum in Seminariis, videretur quod sufficeret studium unius horae in hebdomada, per 4 annos, omittendo quaestionem «utrum Liturgia accensenda sit inter disciplinas principales» (Cicognani).

IV) «Melius videtur per 2 annos dare binas horas per hebdomadam quam per 4 annos singulam horam per hebdomadam, ne oriatur taedium apud studentes» (Frings).

Art. 15

I) «Pag. 20: De trasmissionibus radiophonicis... estne locum suum?» (Ferretto).

Art. 16

I) «Adeo vasta proponitur instauratio sacrae liturgiae ut difficile videatur illam fieri debere pe recognitionem ex integro librorum liturgicorum peritis ex universo orbe adhibitis qui intra paucos annos edantur» (Aloisi Masella).

II) «(Valet etiam pro nn. 17 et 18). Nil dicitur de Sacrae Rituum Congregationis Decretis, quodnam sit eorum momentum. Nonne bonum esset si in unum codicem redigerentur? Praesertim cum can. 2 C.I.C. habeatur quod Codex, plerumque, nihil decernit de ritibus et caeremoniis...

Quaenam sunt principia ut 'progressus' uti 'legitimus' recognoscatur? Est res difficultatibus pluribus obnoxia:

Mihi humillime videtur nimis facilis aditus aperiri innovationibus cuiusque generis; quae innovationes in sacris facile peragendae contrariae videntur venerandae ecclesiasticae traditioni et vigenti Iuri Canonico (can. 1257). Quod valet pro capitibus n. 21, n. 22 etc. ubi passim loquitur de aptationibus et de facultatibus ad aptationes varii generis inducendas et experimenta facienda» (Ferretto: concordant Quiroga y Palacios, Santos, Ottaviani, Antezana, Beras, Cooray, Bernier);

III) «In libris liturgicis recognoscendis, opportunum erit ante oculos habere quod permulti ex plebe Christiana *Missale Romanum* regulariter ad manus habent quando Sacrum fit. Ideoque multum interest ut rubricae revisendae instructionem etiam fidelium speciali modo praevideant (pag. 21 sub num. 16). In legitimo progressu admittendo dum sana traditio servatur, maximi momenti est accuratam investigationem non solum theologicam et historicam sed etiam pastoralem instituere. In innovationibus faciendis, vera utilitas Ecclesiae sit unica norma. Sunt aliqui tum ex populo tum ex clero

qui magnas innovationes desiderant, imbuti potius quodam 'historicismo' quam veritati pastorali. In his rebus, pastor animarum non semper idem sentit ac qui partem potius scholasticam et theoreticam cognitam habet. Apud nostros, parochus saepe tenetur curam habere erga multa milia fidelium qui diebus dominicis et festis Sacris intersunt. Caveatur ne structura liturgica quae fortasse opportuna videatur in monasteriis, domibus religiosis, vel etiam paroeciis exiguis, non sine detrimento omnibus totius orbis paroeciis, imponatur» (Spellman: concordant Ferretto, Gilroy, Quiroga y Palacios, Godfrey, Santos, Ottaviani, Antezana, Beras, Cooray, Rakotomalala).

IV) «Circa titulum III 'De Sacrae Liturgiae Instauratione', pag. 20, propono unico numero et quidem initio tituli ut colligantur ea quae pertinent ad subiectum iuris liturgici nempe ad capacitatem disponendi circa sacram liturgiam.

Equidem nullum est dubium Constitutionem aliquas mutationes afferre circa subiectum iuris liturgici, nam quandoque remittit e.g. aptationes ad Conferentias Episcopales Episcoporum.

Cum haec sit mutatio magni momenti et periculis obnoxia, ne inde confusiones oriantur, censeo esse necessarium edicere clare quodnam sit quibus condicionibus subiectum iuris liturgici v.g. Ius statuendi et immutandi in Sacra Liturgia pertinet unice ad Sanctam Sedem nisi aliud caveatur in articulis qui sequuntur' (Siri: concordant Ferretto, Quiroga, Léger, Montini, Santos, Perrin).

V) «Videtur otiosa: S. Sedes satis iam providet huic necessitati» (Cicognani).

Art. 18

I) «Si quae novae formae passim cum circumspectione introducantur, omnino vigilandum ut ex formis iam in Ecclesia exstantibus organice quodammodo crescant (pag. 21, sub. n. 18) et finem vere pastoralem servent.

Dum Ecclesia non vult semper et ubique rigiditatem in re liturgica imponere, in aptatione liturgiae ad ingenium et traditiones populorum caute procedendum ne aptationes fidem et bonum communitatis tangant et laedant (pag. 23). Aliud est locum relinquere varietatibus et aptationibus praesertim in locis Missionum, aliud varietates imponere in locis ubi formae liturgicae usitatae ad ingenium et traditiones populi iam inventae sunt aptissimae. Maxima prudentia nobis opus est ne fides et devotio populi Christiani potius debilitentur quam foveantur. Etsi unitas fidei servanda non potest admitti tamquam solum principium in rebus liturgicis, apud nostros est norma maxima (cf. pag. 25). Sic, e.g. experimenta in formis liturgicis (pag. 24, sub. n. 22, 2) facile in magnam confusionem, admirationem et damnum populi Christiani inducent. Fideles simpliciores facile scandalizari possunt cum vident Ecclesiam immutabilem fere semper in ritibus mutari. Ex altera parte, milites et alii per varias mundi partes peregrinantes admirantur mirificam Ecclesiae in lingua ritibusque unitatem ex qua multum lucrantur. In omni mundi regione possunt partes quasi familiares habere in offerendo admirabili Eucharistiae sacrificio simul ac in paternis ecclesiis parochialibus. Etiam acatholici admirantur praestantem unitatem tum doctrinalem tum ritualem Ecclesiae catholicae. Notandum etiam quod 'experimenta' et innovationes augent tum pro fidelibus tum pro parochis et aliis clericis impensa quae apud multos iam inveniuntur perdifficilia» (Spellman: concordant Ferretto, Quiroga y Palacios, Gilroy, Godfrey, Santos, Ottaviani, Antezana, Beras, Cooray, Rakotomalala).

II) « Loco verbi *progressus*, quod non bene sonat, praeferrem aliud vocabulum, e.g. *nova aptatio* vel *recognitio*, congruenter nostris temporibus. Item pag. 22, lin. 8 » (Ruffini).

Art. 20

I) « Non omnino placent ea quae dicuntur in primo capite de aptatione sacrae liturgiae *iuxta locorum necessitates*. Etenim unitas Ecclesiae Catholicae oculis hominum manifestatur per uniformitatem cultus magis ac melius quam alio modo, cum unitas fidei et unitas regiminis non sint ita 'visibiles', et cum ea quae visibilia sunt maximum influxum habeant in iudicia hominum. Meo iudicio maximi momenti est ut unitas substantialis ritus romani clarissime appareat in omnibus regionibus. Velim ergo ut saltem:

a) omnis adaptatio rituum *in sacrosancto Missae sacrificio* sive per modum additionis sive alio modo sit ipsi Sanctae Sedi strictissime reservata;

b) praevius consensus Sanctae Sedis explicite requiratur etiam in par. 21 pro aliis adaptationibus » (D'Alton).

II) « Inter principia exposita, illud de aptatione iuxta locorum necessitates, quo maior facultas concedatur divinum cultum ordinandi quoad administrationem sacramentorum, linguam liturgicam musicam sacram et artes, valde periculosum videtur pro unitate cultus publici et consequenter pro unitate ipsius Ecclesiae; etenim, modus seu restrictio statuta per verba: '*intacta vi editionis typicae librorum liturgicorum a S. Sede editorum*', nimis generalis est atque extensio aptationis *iuxta necessitates* facillimo subiectivismo et arbitrio non regulato obnoxia videtur » (Jullien).

Art. 21

I) « Non opportuna videtur ampla facultas Ordinariis singularum provinciarum vel regionum vel etiam conferentiae Episcopali nationali in aptandis rubricis et divinum cultum ordinando » (Aloisi Masella).

II) « In n: 21 addatur in finem: '*quae omnia tamen non fiant inconsulta Sancta Sede*' » (Quiroga y Palacios).

III) « Quoad certam libertatem in re liturgica Episcopis concedendam, subordinari debere reor supremo iudicio Sanctae Sedis » (Cento).

IV) « Convenienter addendum est: *et eiusdem Sanctae Sedis instructionibus debite servatis* » (Cicognani).

V) « Videtur quod facultates datae Ordinariis sunt tam amplae quam omnes conatus S. Sedis, in ultimis decenniis, ad unitatem Liturgiae fovendam, in ruinam deveniant. Ordinarii potius vota faciant Sanctae Sedi et Romanus Pontifex providebit quoniam ad eum pertinet unitas Ecclesiae » (Lefebvre concordat: Léger).

VI) « Non placent ea quae habentur num. 21, pag. 23-24, de limitibus aptationis. Hic numerus, ut mihi videtur, nimis patet, i.e. nimiam auctoritatem vult tribuere Ordinariis vel Conferentiis Episcopalibus in re maximi momenti, uti sonat, viam aperiet innumeris difficultatibus.

Iam alibi quaestio de Conferentiis Episcopalibus tractata est, atque quaestio exorta est de praecisa functione et modo agendi necnon de vi decisionum talium Conferentiarum. In hoc schemate pluries sermo est de his Conferentiis. In hac re liturgica semper requiri debet, ut mihi videtur, principium enuntiatum n. 24 (pag. 27) huius schematis, ubi dicitur: « actis a Sancta Sede recognitis », ne habeamus nimiam varietatem inter nationes.

Dicitur n. 24 (pag. 27, linn. 23-24): « consilio habito cum Episcopis finitimarum regionum eiusdem linguae. ' Etenim in mundo moderno, aliquo modo, omnes regiones terrae sunt finitimae. Quae nempe fiunt in nationibus Europae, immo et in terris missionum, facile cognoscuntur etiam in Statibus Foederatis. Si igitur, iuxta sensum n. 21 (pag. 24, linn. 3-4) magnae fiant concessiones quoad linguam liturgicam, musicam sacram, etc. ab uno Ordinario vel una Conferentia Nationali Episcopali, statim oritur eadem quaestio pro aliis, etiam dissitis nationibus. Valde igitur desiderandum est ut habeatur maxima conformitas pro universo mundo Ritus Latini de praecisis limitibus usus linguae vernaculae etc. Talis autem conformitas non habebitur si reliquenda est auctoritati Conferentiarum Nationalium Episcopalium » (Meyer).

Art. 22

I) « Pag. 25 tertius: *ideo etiam in aptatione etc.* supprimi potest » (Cicognani).

II) « Patet per se talia experimenta in locis ubi de re aliqua innovanda agitur, institui debere, re mature considerata, auditis peritis, sub ductu et invigilantia episcopi vel episcoporum conferentiae, quovis periculo irriverentiae, admirationis vel simili excluso » (Döpfner: concordant Liénart, Montini, Cooray, Perrin, Bazin, Bernard, Rakotomalala).

III) « Pag. 25 in declaratione dicitur: ' Ideo etiam in aptatione liturgica... *nullo modo* videtur admittendum esse solum principium de unitate fidei servanda '. Deberet affimari: ' *non tantum* principium de unitate fidei servanda ' quia semper debet haberi prae oculis hoc principium » (Lefebvre).

IV) « Velim animadvertere nonnumquam elucubrationes certorum peritorum rei missionalis attribui hierarchiae, clero et populo missionum, sic de architectura ecclesiarum, de cantibus adhibendis etc. Isti periti possent nobis indicare quaenam architectura vel musica logice deberet adhiberi in locis missionum, attamen magna praesumptio esset affirmare talis architectura, talis musica favere conversionibus quia infidelibus in memoriam revocet templum vel musicam quibus coluntur idola. Tandem credo quod hierarchia in plagis Extremi Orientis non contendat frui iure particulari in re liturgica » (Ngô-dinh-Thûc).

Art. 23

I) « Natura ' signi ' est talis ut eo minus vim symbolicam et ' suggestivam ' habeat quo magis ' explicitum ' vel intelligibile, sensu intellectuali, sit. De facto, exempli gratia, liturgia pulcherrima instauratae vigiliae paschalis, non est nimis ' explicita ' in sua significatione. Velim ergo ut paragrapho 23, de structura rituum, addatur aliquod ' caveat ' de non idoneitate rituum qui sunt nimis ' expliciti ' vel nimis ' intelligibiles ' sensu mere intellectuali » (D'Alton).

II) «Pag. 27, lin. 12, loco *ineptas* proponerem: *inutiles*» (Sépinski).

III) «Non interrumpatur liturgia verbis sive sacerdotis sive commentatoris nisi per homiliam» (Frings).

Art. 24

I) «Audeo observare: Facultas adhibendi linguam vulgarem nimis ampla et indeterminata est eaque vix in praxi componi potest cum principiis 'latinae linguae usus in liturgia occidentali omnino servanda est'. Servetur ergo principium — postea edicatur — exceptiones, quae rationabiles videantur, S. Sedi posse submitti» (Pizzardo).

II) «Lingua latina omnino servanda est. Non relinquatur Conferentiis Episcopalibus aut provinciis ecclesiasticis, ne nimia confusio oriatur. Si quid concedi debet linguis vernaculis sit, clare expositum ab ipso Concilio» (Mc Guigan).

III) «In quaestione de maiore parte tribuenda linguae vulgari in Liturgia, ante oculos habemus Constitutionem Apostolicam *Veterum Sapientia* a Ioanne XXIII, f.r., nuper editam. Sicut enim lingua Latina 'christianos Europae populos alios cum aliis arcto unitatis vinculo' plura per saecula coniunxit, ita nunc vinculum arctissimum inter christianos populos totius orbis efficere potest. Verba Pii XI, quae sua fecit Summus Pontifex, aptissima sunt. 'Etenim Ecclesia, ut quae et nationes omnes complexu suo contineat, et usque ad consummationem saeculorum sit permansura..., sermone suapte natura requirit universalem, immutabilem, non vulgarem'. Eadem lingua Latina, lingua vere catholica, est 'vinculum denique peridoneum, quo praesens Ecclesiae aetas cum superioribus cumque futuris mirifice continetur'. Summus Pontifex admonet etiam de eis qui 'novarum rerum studiosi' contra linguam Latinam 'in sacris habendis ritibus' scribunt. Fieri tamen potest ut in aliquibus locis, praesertim in locis Missionum, valde utilis evadat amplior locus vulgati in nonnullis ritibus.Haec tamen ut dispositio extraordinaria et temporanea semper hebet aestimari» (Spellman).

IV) «De lingua liturgica, velim ut paragr. 24 quidam limites usui linguae vernaculae ab ipso Sancto Concilio statuerentur et praesertim ut Concilium sollemne enuntiaret vetitum de non introducenda lingua vernacula in Offertorio, Praefatione et Canone Missae nec in forma Sacramentorum» (D'Alton).

V) «Componatur necessitas servandi usum linguae latinae cum utilitate aliquarum dioeceseon utendi lingua vernacula, sed hoc semper cum interventione S. Sedis, ut servetur unitas» (Quiroga y Palacios).

VI) «Mihi valde placet can. 24 de lingua liturgica. Scio quod talis renovatio legislationis quoad usum linguae vernaculae exoptabatur a clero et a fidelibus regionis meae. Et id certum habeo quod ab omnibus benigne accipiatur ut signum sollicitudinis Ecclesiae et ut medium participationis quae magis conscia, pia et fructuosa erit.

Mihi tamen liceat exprimere desiderium ut formulatio primae sententiae aliquomodo mutetur. Bene intelligo sensum huius sententiae, sed formulatio nimis rigida est. Decernitur: 'Latinae linguae usus in Liturgia occidentali *omnino* servandus est'. Haec est regula nimis absoluta quia, statuere volens pro tempore praesenti et proxime futuro, statuere apparet etiam pro tempore futuro impraevisibili. Propono ut deleatur verbum 'omnino' utque sequenti modo formuletur: 'Latinae linguae usus in Liturgia occidentali *servetur*' (Léger: concordant Liénart, Montini, Perrin, Bernard, Suhr).

VII) «Quoad usum linguae vulgaris, prae oculis habeantur verba S. Pauli in I *Cor.*, cap. XIV, circa intellegibilitatem de his quae in coetibus communitatis christianae proferuntur» (Montini).

VIII) «Expungatur illud 'omnino'» (Cicognani).

IX) «Lingua latina in Liturgia omnino servanda est, uti dicitur. Hoc non placet aliquibus sed, meo iudicio, optime dicitur; nam non desunt qui desiderant excludere totaliter linguam latinam etiam a Missa in Liturgia occidentali, et cum magno strepitu propagant eorum ideas. Placet ergo quod dicitur linn. 25 et 26, scilicet quod acta Conferentiae Episcopalis hac in re debent habere approbationem Sanctae Sedis: secus habebimus, ni fallor, magnam confusionem in finitimis regionibus. Immo licet sperare quod unus Concilii fructus erit ut post decretum Sanctae Sedis de usu linguae vernaculae fiet tranquillitas magna, cessata omni agitatione et disputatione. Privata interpretatio rubricarum omnino excludatur quae, ni fallor, radicem habet in spiritu protestantico. Optandum est ut res pacifice solvatur post Christi Vicarii decisionem in Concilio» (Godfrey).

X) «Propono in lin. 16 ablationem vocis: *omnino*, et potius vellem pro ista sententia hanc simplicem conscriptionem: *Liturgia Occidentalis* utitur lingua latina» (Richaud).

XI) «Specialem merentur considerationem quae de lingua liturgica statuuntur. Saepissime Episcopus experitur, quomodo Liturgia praecipuus immo aliquoties fere unicus est fons vitae religiosae et instructionis catecheticae atque orationis fidelium unica occasio. Considera v.g. regiones sub dominatione Communismi, ubi celebratio liturgica revera tamquam unica via remansit, qua homines verbum Dei seu veritatem audire et communiter orare possunt. Sed et in aliis regionibus vita spiritualis praecipue pendet a fructuosa participatione Liturgiae» (Döpfner).

XII) «Prudenter agendum: nec nimia severitas, nec nimia libertas suadenda. Usus linguae vulgaris autem maximam difficultatem prae se fert in regionibus missionum, ubi tot sunt linguae ut populi lamentabiliter inter se dividi possunt pro diversitate linguarum in s. liturgia, praesertim in sacrificio Missae.

De cetero non tam facile esset in quibusdam linguis habere verba apta praesertim ubi quaestio est de forma Sacramentorum et Sacramentalium. Multae difficultates pastorales evitari possunt, si datur ministris sacris libertas explicandi, debita cum prudentia, in lingua vulgari, caeremonias in administratione Sacramentorum et Sacramentalium. Sed quoad sacrificium Missae, in parte proprie sacrificativa, ubi solus Sacerdos agit nomine totius coetus fidelium, omnino standum est pro usu linguae latinae» (Cooray).

XIII) «Detur facultas Conferentiis *proponere*, non *statuere*» (Lefebvre).

XIV) «Lectiones oportet legere in Missa lingua vernacula; immo potius in sacramentis administrandi quando preces fidelibus dirigantur» (Alter).

XV) «Sublineare vellem, cum Em.mo Card. Döpfner, momentum primarium Liturgiae pro actione pastorali maxime elucere in experientia earum nationum in quibus libertas Ecclesiae, praesertim sub influxu socialismi, plus minusve coarctatur, et sunt multae. Ubi nec scholae catholicae, nec Actio catholica, nec prelum religiosum, nec instituta caritatis adsunt, solum adhuc altare remanet. Ideo omnes thesauri Ecclesiae in S. Liturgia absconditi aperiri debent ut late pateant fidelibus eorumque vitam spiritualem nutriant.

Etiam in hoc contextu mihi magni momenti videntur ea quae dicta sunt de *lingua liturgica* (n. 24, pag. 27).

Principium quidem de lingua latina, utique in liturgia occidentali, retinendum est. Est aliquod mirabile, quamvis non unicum, nec absolute necessarium, signum unitatis in fide: fidelis ritus latini e sua patria migrans ubique terrarum eadem lingua ac in sua patria divina officia persolvi percipit.

Linguae modernae continuis mutationibus obnoxiae sunt, lingua evolvitur, orthographia mutatur. Usus exclusivus linguarum modernarum valde difficilem, si non impossibilem redderet celebrationem sacerdotibus in aliis regionibus iter agentibus. Praeterea via aperiretur individualismo sacerdotum qui sine multis scrupulis saepe proprio marte textus mutarent.

Attamen, hoc principio uti norma generali retento, omnino necessarium est hodiernis temporibus ut maior pars tribuatur et amplior locus concedatur usui vulgati sermonis seu linguae vernaculae in Liturgia.

Hodie etenim a suprema auctoritate ecclesiastica activa participatio fidelium in Missa aliisque sacris ritibus urgetur, haec vero non obtinetur, si fideles solummodo uti muti spectatores, versiones sacrorum textuum prae manibus habentes, sacras actiones 'sequuntur'. Praeterea conscientia semper magis evolvitur. Ideo haec mihi, quoad usum vulgati sermonis in Liturgia, necessaria videntur:

1. Si sacerdos pro populo celebrat, ergo non consideratur casus quo sacerdos privatim, cum solo ministro, celebrat, lectiones — nam sunt verbum Dei ad fideles — dicendae sunt lingua vernacula, iuxta versionem a competenti auctoritate ecclesiastica approbatam. Hoc in casu omittenda est lectio pericoparum in lingua latina, nam lectio bilinguis est onerosa, postquam verbum Dei populo proclamaverat, lectiones celeriter et mechanice pro se latine recitet.

Idem forsan dicendum est de prima oratione et de postcommunione. Omnia alia a sacerdote latine dicenda sunt.

2. Ubi impossibile vel valde difficile sit ut populus, in Missis in cantu, latina lingua Ordinarium et Proprium cantet, permitti deberet usus linguae popularis. Nonne plus valet ad pietatem populi fovendam ut totus populus sua lingua cantando actionem sacram comitetur, quam ut duo vel tres cantores, plus minusve correcte, latinum textum decantent?

3. Amplior locus linguae populari tribui deberet in ritibus Tridui sacri.

4. Item in administratione sacramentorum et sacramentalium, uti iam S. Sedes pro pluribus nationibus concessit» (Šeper: concordant Léger, Santos, Cooray, Perrin, Bazin, Bernard).

XVI) «Quoad linguam liturgicam, bene relinquitur Conferentiis Episcopalibus determinare usum eius in regionibus suis. Etenim in quibusdam regionibus missionalibus tam multae sunt gentes et linguae, etiam in eadem paroecia, ut difficile vel impossibile esset eligere unam linguam praeter alias. Multa sunt verba philosophica et theologica quae verti non possunt in linguam vernaculam sine longa periphrasi. Preces in linguis orientalibus tam longae sunt ut Episcopi regionis sit facultas vertendi preces liturgicas in linguas vernaculas non quoad verbum, sed tantum quoad sensum» (Bazin).

XVII) «Mihi evidens non videtur cur aptationes liturgicae permissae in Missionibus, denegerentur aliis nationibus, ut devotio populi promoveatur. Si usus linguae vul-

garis non est periculosus pro unitate Ecclesiae in Missionibus, cur idem usus periculosus esse possit in aliis regionibus.

Denique non est obliviscendum quod saepe in eadem missione linguae permultae sunt, ideo usus moderatus tantum linguae vulgaris permittatur, v.g. in Missa pro lectione Collectae, Epistolae et Evangelii quin celebrans debeat eas repetere in lingua latina et etiam permittatur in administratione Sacramentorum» (Bernard).

XVIII) «De usu rationabili linguae vernaculae in s. liturgia unice est ut inde devotio et pietas augeantur ex partecipatione maiore fidelium cultui divino» (Verwimp).

XIX) «Mihi videtur facultates quae tradere dicuntur in hoc valde laudabile schemate Episcoporum Conferentiis, Episcopis ipsis tradere. In Helvetica natione tres stirpes sunt: seu alemannica, gallica et italica et non semper facile est unum et idem sapere ob diversitatem regionum et linguarum.

Quapropter ad maius fovendam participationem fidelium ad sacram liturgiam et ad vitam liturgicam in dioecesi fovendam optandum est singulis episcopis has facultates tribuere» (Jelmini).

XX) «Valde laudandus textus prudens et sobrius circa usum linguae vulgaris. Desidero ne hic textus in applicatione practica nimis restringantur et ad nihilum quasi reducatur» (Gut).

XXI) «*a*) Quoad vexatam quaestionem de lingua cuiusque nationis in sacra Liturgia adhibenda, non eadem iudicandi ratio — prout mihi videtur — ac pro aliis quaestionibus est inita. Etenim *Sancti Pauli Apostoli sententia* est ignorata, quae sic exprimitur;

1. 'Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem millia verborum in lingua' (*1 Cor.*, XIV, 18-19);

2. 'Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur et Deo' (*ib.*, 27-28);

3. 'Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. Ceterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotae, quomodo dicet 'Amen' super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alter non aedificatur» (*ib.*, 15-17);

4. 'Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad belluml? Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes' (*ib.*, 8-9);

5. 'Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus' (*ib.*, 11);

b) Num Oecumenicum Concilium potest verba Apostoli, tam dilucida, certa atque instantia, ignorare? Num eadem possumus ignorare, discrimen affirmando inter 'glossolaliam' et linguam latinam, velut ac si haec populo christiano clarior evadat 'glossolalia'? Num exemplo denique fratribus separatis esse potest improbandus ille usus recentiorum traditionum quae inter Altare et fideles magnum 'chaos' effoderunt? 'Fatendum fuit linguam maximum inter Liturgiam et populum esse impedimentum'» (Jungmann, *Missarum sollemnia*, versio gallica, vol. I, pag. 197).

c) Traditio, stricte sumpta, omnium linguarum usum, in sacra Liturgia, iugiter admisit (cf. Jungmann, *Missarum sollemnia*, versio gallica, vol. III, pag. 448; *Martimort, Introduction à la Liturgie'*, pagg. 192-3).

Ritus quoque Romanus variis linguis etiam in Ecclesia utitur: totaliter (ut in Jugoslavia); partim vero (ut in Ritualibus quae duas usurpant linguas).

d) Pius XII: 'Vulgaris linguae in nonnullis ritibus usus valde utilis esse potest' (in Enc. *Mediator Dei*).

Ioannes XXIII: '(Ecclesia sancta)... etiam venerandos sermones alios, qui in orientis plagis floruerunt,... in usum recepit' (Const. Ap. *Veterum sapientia*; cf. Allocutio ad parochos urbanos et quadragenarii temporis oratores habita).

e) Nemo ignorat ingentem christianorum numerum totam per hebdomadam quadam atheistica et ethnica vivendi ratione obrui; hodierna enim societas eiusque instituta ea sunt ut spiritum religionis vel obtundant vel negent. Quomodo igitur tot animas ad Ecclesiam trahemus? Si adhuc eas alloqui vel breviter licet die dominica, dum Sacramenta et Sacramentalia administrantur, nobis illud est praecavendum ne colloquia tam brevia contrahantur lectionibus quae hisce christianis obscurae ac difficiles sint, neve impediantur ab explanatoribus ('commentatori') qui inter sacerdotem et fideles sint, neve inania et quasi vacua fiant. Hoc enim si eveniat, nihil utilitatis eadem colloquia animis afferant.

f) Versiones textuum sacrorum multis incommodis plerumque non vacant: — vim ac sensum divini verbi extenuant; — obstant ne uno eodemque tempore Ecclesiae fideliumque actiones fiant; — adstantes mutos ac veluti inertes faciunt, quod quidem minime eruditam generationem decet; — ei favent pietati, quae individualis dicitur, nec prodest pietati re vera catholicae. Eadem incommoda occurrunt in usu 'Parvi Missalis' (Messalino), cum ab altari oculos mentemque avertat.

g) Illud denique iuvat memorare, quod multi qui intersunt ritibus ac caeremoniis 'fratrum separatorum' valde mirantur eorum efficacitatem simplicemque formam.

h) Conclusio. Lingua latina servanda est ut romani ritus propria, ob multiplices gravesque causas, saepius ab Ecclesia confirmatas.

i) Sed hoc enuntiatum alterum non infirmat enuntiatum quod saepius, etiam coram Consilio primario seu hac Commissione Oecumenici Concilii audivimus, nempe '*linguam non esse inter prima religionis elementa adscribendam* (non esse 'dessentia religionis', ut philosophi aiunt), etiamsi una eademque lingua clarum sit signum unitatis atque efficax instrumentum ad veritates accurate tradendas'.

An grave extremumque damnum quod imminet non videmus? Si lingua vulgaris a Sacra Liturgia excluditur, optima certe omittitur occasio populum recte instituendi, divinum cultum restaurandi... et hoc quidem fit *ob causas quae 'ad substantiam religionis' non pertinent*!

l) Lingua uniuscuiusque gentis propria seu vulgaris est adhibenda:

1. In priore Missae parte (*Liturgia, ut* dicitur, *verbi*): sive in Oratione (*Collecta*), quia ex sententia S. Pauli, verbum *Amen* exigit ut populus intellegat; sive in Introitu, quippe qui mysterium celebrandum nuntiat; sive in Epistola et in Evangelio, ut patet; sive in Fidei Professione (*Credo*), quae doctrinam vel Prophetae vel Apostoli vel Christi vel Ecclesiae optime concludit; sive in Oratione ad Offertorium, utpote quae excellentissima totius communitatis sit deprecatio, iam inde a saeculo II aevi christiani adhibita, atque occasionem praebeat 'intentionem sacrificii' declarandi.

In reliqua Missae parte sermo latinus servetur, excepta fortasse Oratione Dominica (*Pater Noster*), quae veluti culmen publicae deprecationis est animasque ad Communionem optime parat.

Etiam *in canticis* (cf. S. Paulus) usurpetur sermo vulgaris ut populus, eorum poësin ac venustatem intellegendo, ad Deum facile elevetur.

2. Eadem valent 'a fortiori' in Sacramentis atque in Sacramentalibus administrandis, siquidem — ut certo constat — ea plurimis fidelibus *sunt quasi quaedam stationes* (tappe di incontro), *ubi Christo per Ecclesiam occurrunt.*

Hasce vero colloquendi vias praetermittere gravissimum est.

Ita enim mundus, tot iam periculis ac ruinis oppressus, in peius vertitur et a Deo in dies miserabilius avertitur.

m) Usus vulgaris (modo quidem a Concilio praefiniendo) ne pendeat ex auctoritate Episcopi cuiusvis neve Ecclesiasticae provinciae. Ut dissimilitudines ineptae vitentur, huiusmodi usus dirigatur ab Episcoporum Collegiis pro variis regionibus vel gentibus, praevio Sanctae Sedis assensu, atque, si ita videtur, actis antea opportunis experimentis» (Montini).

Art. 25

I) «Ad n. 25 '*Abundantior... lectio S. Scripturae*' Abundantior? Estne possibile in praesentibus fidelium conditionibus et rerum adiunctis? Utinam *bene* fieret lectio Sacrae Scripturae quae in praesens praescribitur!» (Ferretto: concordant Quiroga y Palacios, Santos, Ottaviani, Antezana, Beras, Cooray, Bernier).

II) «In can. 25, par. 3, invitatio detur minuendi numerum admonitionum. Dicatur: 'opportunioribus *tantum* momentis'. Ratio est quia: in nonnullis casibus, admonitiones et commentaria nimis numerosa et prolixa sunt (Léger).

III) «Verum est quod notatur in pagg. 28 et 29 de eis quae dicunt Anglicani et Protestantes. Attamen non debet esse exaggeratio de ignorantia S. Scripturae a parte Catholicorum. Catholici enim audiunt certe die dominica et aliis diebus de praecepto lectionem S. Scripturae: et Cathechesis fit brevi sermone in omnibus Missis.

Notum est in Anglia quod hodierno tempore fideles Catholici in ecclesias magno numero eunt ad assistendum Missae et audiendum Verbum Dei; dum multi acatholici non frequentant eorum ecclesias.

De termine *progressus* adhibito in schemate notandum est quod progressus non significat velocitatem motus, sed ut progressus sit in directione recta. Progressus in Liturgia sit verus et prudens et semper cum plena submissione S. Sedi» (Godfrey).

IV) «Ex animo consentio ad necessitatem aliquarum, *tamen brevium*, monitionum intra ritus liturgicos» (Richaud).

V) «*Abundantior usus*: non quod lectiones debeant esse longiores, sed ut maior pars S. Scripturae legatur secundum ordinem apposite factum (per annum)» (Bea: concordat Bernier).

VI) «Non mihi videtur opportunum protrahere longius durationem Missae augendo lectiones. Fideles non libenter acceptabunt prolungationem Missae. Melius est explicare per sermonem sacerdotis ea quae continentur in lectione evangelica vel in epistolis» (Lefebvre).

Art. 28

I) « Quam maxime urgeatur principium hic enunciatum, solius nempe Hierarchiae esse aliquid in Liturgia mutare » (Micara).

II) « Affirmatur quod solius hierarchiae est aliquid in Liturgia mutare, sed si fit 'ad normam iuris', i.e. novi iuris in schemate propositi, episcopi maximas facultates habebunt et scimus per experientiam quod non sunt episcopi qui postulant mutationes sed aliqui sacerdotes in Commissionibus Pastoralibus Liturgicis, qui nullam aliam activitatem habent, nisi aliquid mutare in Liturgia.

Videtur quod iam multae modificationes factae sunt — certe utiles sed numquam debet oblivisci quod 'traditiones tenendae sunt', ideo mutationes admittendae sunt cum maxima prudentia. Quid est traditio nisi opus Ecclesiae in decursu temporum? Et hoc opus affert secum generaliter fructum elaborationis multarum generationum » (Lefebvre).

Art. 30

I) « Quoad institutionem liturgicam populi velim ut commendaretur simplex institutio in lingua latina liturgica » (D'Alton).

Art. 31

I) « *Nulla sit acceptio personarum*. Quaeritur: de facto habetur huiusmodi acceptio? Si non adest, cur de eadem agitur immo et prohibetur? Ideoque quum agatur de Baptismo et Confirmatione privilegia Basilicarum Patriarchalium, quae sunt Ecclesiae ubi Romanus Pontifex sacra peragit, reformanda essent » (Ferretto).

Art. 32

I) « Ad pag. 32, lin. 26: corrigatur: part*i*cipatione » (Sépinski).

II) « Dubitari potest an revera possit instituere commisionem Liturgicam nationalem, quae facile haberetur ut quoddam tribunae, nisi tamen agatur de parva natione aut nisi in hoc conveniant Episcopi; per se sufficerent Episcopi et eorum Commissiones.

Prae oculis vero semper habeatur can. 1257: 'Unius Apostolicae Sedis est tum sacram ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros'.

Humiliter puto aliquam partem dandam esse participationi populi in celebratione Missae; pro eo Missa celebratur. Ne abusus tamen irrepant, determinentur quae permitti possint in lingua vernacula (et sint approbatae versiones); usus vero relinquatur Episcopis, largior vel restrictior; firmo quod 'Canon Missae' intactus remaneat. Certo prudenter agendum et procedendum, attamen pluris habendae sunt rationes pastoralis ministerii, et multum proderit si fideles intelligenter participent celebrationi Sacrificii Eucharistici » (Cicognani).

III) « Non placent quae habentur in num. 34, (pag. 34, linn. 18 et deinceps), ubi dicitur: 'Ipsius munus erit et actionem pastoralem liturgicam in universa natione mo-

derari, etc. 'Habeatur utique commissio liturgica nationalis, sed minime ei tribuatur potestas moderaminis totius pastoralis actionis liturgicae in universa natione! Sit talis commissio in adiutorium episcoporum, qui tamen propriam dioecesim regant sub moderamine Sanctae Sedis! » (Meyer).

IV) « In pag. 34, n. 34, sermo est de Commissione liturgica nationali et de Instituto Liturgiae Pastoralis, quae Commissio et quod institutum actionem pastoralem liturgicam in universa natione moderantur atque necessaria experimenta promovere possunt quoties agatur de aptationibus Sanctae Sedi proponendis.

Sine dubio mens est quod hoc Institutum vel haec Commissio talia experimenta non promovet Episcopis inconsultis vel contra Episcoporum voluntatem, sicut patet ex num. 22, in pag. 24, ubi sub 2 Conferentiis Episcoporum facultas experimentorum in sacra Liturgia tribuitur. Melius autem hic, in num. 34, explicite haec Episcoporum supervisio in rebus liturgicis repetitur » (Alfrink: concordant Liénart, Montini, Perrin, Bernard, Rakotomalala, Verwimp, Suhr).

Art. 35

I) « In secunda paragrapho can. 35, post verbum 'dioeceses', addi possit: 'v.g. *intra eandem provinciam ecclesiasticam*' unam Commissionem constituant » (Léger: concordant Liénart, Montini, Cooray, Perrin, Bazin, Bernard).

Art. 36

I) « Audeo addere maximam curam adhibendam esse quoad constitutionem Commissionum de arte sacra, et de musica sacra. Plurimae Commissiones dioecesanae iam existunt, sed nequeunt resistentiam facere novissimis barbarismis » (Pizzardo).

II) « Liceat interrogare utrum revera conveniat pro tota Ecclesia conciliariter praescribere constitutionem in quavis dioecesi illarum trium Commissionum, cum diversis in regionibus diversae sunt necessitates. Forsitan in hac vel illa dioecesi sufficere posset unica Commissio pro tribus rebus simul competens; alibi utilis erit Commissio interdioecesana. Unde hic numerus tollendus mihi videtur vel saltem loco vocis *constituatur* ponatur *valde commendatur* » (Döpfner: concordant Liénart, Montini, Cooray, Perrin, Bazin, Bernard).

III) « Non bene apparet quomodo in singulis dioecesibus, etiam, minoribus, constitui possint peritae commissiones de re liturgica, de musica sacra » (Janssens).

2

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 156/SE

E Civitate Vaticana, die 13 aprile 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi pregio rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima le osservazioni fatte dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella sessione generale del giorno 29 marzo scorso[1] sullo schema del decreto *De Sacramentis et Sacramentalibus*.[2]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, comunicate all'Eminenza Vostra Reverendissima in data 11 aprile scorso,[3] sono a pregarLa di far esaminare le osservazioni e quindi con cortese sollecitudine riferirne a questa Sottocommissione.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo um.mo
servitor vero
Carlo Card. Confalonieri, *pres.*
Vincenzo Fagiolo, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Card. Arcadio Larraona
Presidente della Pont. Commissione della Sacra Liturgia

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, pars III, pp. 291-316; pp. 591 ss.

[2] *Quaestiones de sacra liturgia. Schema constitutionis de sacra liturgia.* Cap. III: *De sacramentis et sacramentalibus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 24; *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 275-285; vol. III, pars II, pp. 37-47.

E tabellis, n. 156/SE, constat eadem die ad em.mum Card. Larraona missas esse etiam observationes Patrum commissionis centralis quoad capita VI, VII et VIII: *De sacra supellectile – De musica sacra – De arte sacra* (Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 24), de quibus disputatum est in congregationibus commissionis centralis 31 martii – 2 aprilis 1962: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 477-492.

[3] Cf. pp. 454-455.

ADNEXA

A – OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 29 martii 1962 super schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA

Cap. III: *De Sacramentis et Sacramentalibus*

Observationes generales

I) «*a*) Peto veniam si dicere auderem quod angoribus afficior frequenter legens in praesenti Decreto verbum *recognoscatur, aptetur, novus ritus conficiatur, instauretur* [...], quae verba aliquantulum sapiunt sic dictum 'liturgismum exaggeratum' qui omnes ritus Ecclesiae immutare conari censetur, nescimus quo, nedum fidelium sed et clericorum, spirituali profectu: quum fideles, praesertim simpliciores, induci queant in erratum iudicium quod omnes qui nos praecesserunt improbandi sint: et sic veneratio erga sacros ritus, etsi noviter inductos, labefactari potest.

Si quid immutandum est hoc fiat non ob rationes historicas sed tantum ob rationem pastoralem, v.g. ut facilior evadat usus linguae vulgaris; sed censeo hoc faciendum maxima prudentia et sine strepitu. Ideoque res non deferatur ad concilium nisi quoad principia generalia.

b) Aliquando nonnulli ritus remittuntur iudicio Conferentiae Episcopalis: sed quaenam est auctoritas conferentiae Episcopalis in singulas dioeceses?» (Ferretto: concordant McGuigan, Quiroga y Palacios, Antezana).

II) «Habeatur prudentia in ritibus recognoscendis, sed prudentia non significat meo sensu ritus non recognoscendos esse» (Gonçalves Cerejeira).

III) «In schemate de Sacramentis et de Sacramentalibus Commissio Sacrae Liturgiae proponit modificationes maximi momenti, sicut fecit in Schemate de Sacrosancto Eucharistiae mysterio et faciet pro Officio Divino et anno liturgico. Timeo ergo ne denuo accusantur Liturgistae, tamquam amatores essent novitatis, qui nullam reverentiam erga sacrum ordinem ab Ecclesia stabilitum observent. Sed accusatio illa mihi non videtur iustificata et ideo peto ut mihi liceat defensionem Liturgistarum assumere.

1. Non Liturgistae, sed Episcopi initium dederunt petitioni ad modificationes in Liturgiam introducendas tendenti. Sunt Pastores, de universo mundo, qui, dum instituta est inquisitio generalis Concilio praeparatoria, vota emiserunt varia et multiplicia ut Liturgia nostra magis accommodetur intelligentiae et participationi actuosae fidelium sibi commissarum. Non incriminandi sunt Liturgistae de his quae Episcopis attinent.

2. Longe abest quod Liturgistae, amore novitatis imbuti, omnibus votis emissis, assensum dederint. Scientia periti et conscientia addicti, discernere voluerunt inter vota Episcoporum quae reiicienda erant quia nullum fundamentum habebant in authentica traditione liturgica Ecclesiae et tantum retinuerunt quae consentanea erant

cum illa. Insuper curam habuerunt munus suum ita perficere ut simul votis Episcoporum quam maxime possibile esset satisfacerent et nobis propositiones offerrent firmiter super fundamentum doctrinae innixas, cuius Liturgia debet esse expressio pura et authentica.

Ideo, iustum mihi videtur liturgistas Commissionis absolvere de peccato illis tributo et potius eis gratias agere quia servitio Ecclesiae tantum laborem et tam praeclaram scientiam consecraverunt. Raro enim divitiae doctrinales Sacrae Liturgiae et spiritualis vitalitas quam fidelibus afferre potest perfectius revelatae sunt.

His dictis, quid agere debemus? Credo quod in primis aestimare debemus quod Episcopi, qui mutationes postulaverunt, non ut amatores novitatis considerandi sunt sed ut fratres, de iis quae sunt ovibus suis salutaria conscii et qui a Concilio comprehensionem et adiumentum exspctant. Non sufficit eis dicere: Educate bene fideles vestros et Liturgiam sicuti est gustabunt. Experientia ostendit e contrario quod eo fideles plus aspirant ad actuosam participationem in caeremoniis Liturgiae quo sunt de ea magis instructi. Episcopi enim, qui de renovatione sensus Liturgiae in dioecesi sua curaverunt, testantur quod exinde, vita theologalis in animabus fidelium, spiritus communitatis inter eos et ardor apostolicus feliciter creverunt. Spem ponunt in Concilio, ut progressui isto faveat, ita ut renovatio interna Ecclesiae nostrae quae in votis est Suae Sanctitatis Papae Ioannis, Patris nostri gloriose regnantis etiam in Liturgia perficiatur.

Sane non omnes aeque sentiunt utilitatem modificationum propositarum quia mentes populorum in Ecclesia adunatorum non sunt eodem modo dispositae. Sed varietas in Ecclesia unitatem non offendit. In Liturgia semper servata est diversitas in unitate: sunt enim liturgiae graecae et latinae et in latinis liturgiae dominicana, ambrosiana, lugdunensis, etc.

Itaque ad ea quae nobis sunt proposita, de liturgia baptismi et aliorum Sacramentorum et Sacramentalium renovanda, assensum praebeo, aestimans quod unitas, in Ecclesia Catholica omnibus populis aperta, uniformitatem strictam non requirit sed quaeri debet in ordine ab Apostolo Sancto Paulo Ephesiis commendato: « Sollicite servare unitatem spiritus, in vinculo pacis » (Liénart: concordant Aloisi Masella, Tappouni, Valeri, Léger, Gracias, Montini, Richaud, Heard, Bea, Albareda, Gori, Hurley, Perrin, Bazin, Yago, Rakotomalala, Verwimp, Suhr, Gut, Sépinski).

IV) «Principia generalia a Concilio asserantur. Commissio specialis dein, sub ductu S.C. Rituum, particularia curabit, ratione habita etiam animadversionum tam sapienter prolatarum ab Em.mis Patribus » (Agagianian: concordant Giobbe, König, Bea).

V) « Proposita in libello data, sunt fere eadem ac proposita Conferentiae apud Nijmegen habitae a. 1954. Si haec proposita non acceptarentur a Concilio Vaticano erit — mihi videtur — casus, in respectu Missionum, 'Vox clamantis in deserto'. Si, propter rationes graves, Concilium diiudicet proposita non placitura 'Ecclesiis antiquioris temporis' cur denegentur privilegia quae 'Doctores in Israel' in terris missionum adijudicarunt esse in bono fidelium secundum eorum iudicium et prudentiam? Fine finaliter, episcopi ubique terrarum haberent eandem gratiam status officii » (Gracias).

VI) «Perplura bona etsi non omnia in Schemate reperiuntur. Ad initium: peto an conveniat in uno eodemque plano collocare Sacramenta et Sacramentalia, quia pergrandis differentia inter ipsa, ut patet. Item in lin. 7 verba 'proxime disponunt' potius ad Sacramentalia referuntur, Sacramenta enim dant gratiam» (Confalonieri: concordant Léger, Godfrey).

VII) «Principia generalia S. Concilio proponenda; rationes historicae ne exaggerentur, sed in rationibus pastoralibus insistendum» (König).

VIII) «Antequam ingrediar disceptationem de particularibus Schematis propositi, liceat quaedam edicere quoad discussiones diebus anteactis de re liturgica habitas.

A pluribus Patribus sollicitudines prolatae sunt fere sequentes: In Capitibus Constitutionis 'De Sacra Liturgia' influxum 'liturgistarum' qui dicantur, nimis invaluisse, 'liturgistarum' dico, ex una parte scientia theologica parum praeditorum, ex altera parte rerum novarum cupidorum; proposita talia saepius Historicismum sapere, quia solummodo ritus antiquatos ad vitam revocare vellent, neglecta evolutione in Ecclesia ultimis saeculis habita; tandem aliquando tali modo opus primariae necessarium praetermitti, scilicet fidelium pietatem personalem aungendam curare.

His respondere liceat paucis verbis: Certe concedendum est in re liturgica exaggeratione exstitisse et existere, quae S. Sedes et nos Episcopi reiicere debuerunt et reiiciunt. Tales abusus, talia conamina excessiva comitantur evolutionem quamlibet sanam et salutarem in Ecclesia. Notandum est, inde a temporibus S. Pii X fel. rec. nos in 'tempore quodam Ecclesiae' stare, in quo sacrae Eucharistiae ac totius Liturgiae intellectus et cultus, certe sub ductu Spiritus Sancti, sese celeriter evolvunt. Litterae Encyclicae 'Mystici Corporis' et 'Mediator Dei' a Summo Pontifice Pio Papa XII promulgatae et diversae instaurationes liturgicae iam factae quasi stationes huius viae indicant.

Revera hodie sermo esse potest de theologia Liturgiae, in qua nexus inter Liturgiam et opus salvificum Christi modo quodam proprio, profundo et vitali ac simul verbis ex usu Sacrae Scripturae et Patrum desumptis intelligitur, quin theologiae systematicae seu scholasticae ullo modo contradicat; immo haec ipsa sicut etiam magisterium Ecclesiasticum semper requiruntur ut norma, qua tales conatus mensurari debent. Examen theologicum Constitutionis praeiacentis omnino fiat, sed ne, obsecro, mutetur ipse modus loquendi pro Concilio et tali materia tam aptus.

In renovanda Liturgia non agitur de formis Liturgiae historicis quibusdam obseletis et nunc repristinandis, sed de eligendis illis modis ex thesauro historiae, quae secundum structuram Liturgiae theologice perspectam missioni Ecclesiae apprime correspondeant. Agitur ergo de statuenda illa forma cultus divini, quae traditioni legitime coniuncta sit et simul opus pastorale Ecclesiae in temporibus hodiernis congrue expleat.

Ut eram quondam Episcopus Berolinensis, in illa civitate et in regionibus affinibus Diasporae, stantibus sub regimine Communistarum, bene expertus sum in Liturgia non agi de ludicris aestheticis quibusdam, sed de ipsissima vita Ecclesiae et singulorum fidelium. Si Concilium Vaticanum II sanam evolutionem Liturgiae non proveheret, spes multorum sacerdotum et fidelium falleret.

Minime tamen obliviscor nos media in via evolutionis esse, quae non ubique eodem passu procedit et quae non ab omnibus eodem modo diiudicatur. Nos ipsi in Germania vidimus aliquando Episcopos maximae aestimationis uti praedecessorem meum Michaëlem Cardinalem Faulhaber vel Archiepiscopum Friburgensem Conradum Gröber, qui aliquomodo diffidebant Motioni Liturgicae sic dictae, quae tunc temporis incipiebat.

Unde hac in re etiam nos hodie nolumus oblivisci nobis concilium praeparantibus maxime patientiae et maturi examinis opus esse et liturgicam instaurationem non debere nimis celeriter ac abrupte promoveri. Quo spiritu moderato et aequilibrato — saltem quoad lineas generales — Constitutionem nostram imbutam esse censeo. Si in

Concilio solummodo principia et structura generalis instaurationis indicatur, hoc sit signum pro sincero conanime, ut omnia quoad singula mature et gradatim post Concilium perficiantur» (Döpfner: concordant Liénart, Léger, Gracias, Montini, Richaud, Bea, Gori, Perrin, Yago, Gut).

IX) «Plura statuuntur in hoc schemate quae aliquibus nationibus conveniunt et utilia sunt: alia vero minime conveniunt. Impossibile est generalis regula praeceptura semper prodesse. Ad summum sufficeret ut aliquando clausola facultativa addatur, egr. 'iudicio Ep.pi vel Conferentiae Ep.porum et revera ad utilitatem spiritualem populi si confert'» (Marella).

X) «Hoc caput tertium Constitutionis De Sacra Liturgia — sicut caput primum et caput secundum — exaratum videtur a viris peritis, qui non studia historico-liturgica agere volunt, sed qui pastorali cura moti animis fidelium subvenire volunt et Ecclesiae servire cupiunt, et quidem non sine studiis historico-liturgicis ut in tramite traditionis Ecclesiae maneant. Cum Apostolo Paulo dicere vellem: In hoc laudo.

De cetero — nisi fallor — mens Commissionis de Liturgia est ut Concilio Oecumenico Vaticano Secundo tantum proponantur principia et regulae generales quae in nostro schemate magnis litteris imprimuntur, dum econtra ulterior elaboratio horum principiorum quae in Declarationibus invenitur, relinquitur cuidam Commissioni post-Conciliari vel forse S. Congregationi Rituum, quae his ultimis annis tot optimas revisiones et renovationes promulgavit, quae utique non unicuique in omnibus placere poterunt.

Omnia quae hic in commissione Centrali quoad Declarationes observantur, pro ista Commissione post-Conciliari aut pro S. Congregatione valde utilia esse poterunt.

Commissioni Centrali autem — nisi fallor — imprimis haec principia generalia subiciuntur ut de iis iudicent. Forse aliquando in Declarationibus quaedam adsunt quae non omnino placent, dum econtra principium generale facile admittitur. Haec distinctio videtur cuiusdam momenti, ne in discussione sat magna confusio oriatur, sicut in discussione de sacro Sacrificio Missae» (Alfrink: concordant Liénart, Gracias, Montini, Giobbe, Godfrey, Suenens, Felici, Perrin, Bazin, Yago, Verwimp, Suhr).

XI) «Quae proponuntur respondent quidem desideriis multorum episcoporum et liturgicarum. Tamen timendum est ne introductae modificationes maiores momenti in Rituali Romano pro tota Ecclesia saltem latina, contrarium sit aliquibus regionibus et hoc praecise rationibus pastoralibus.

Ideoque optarem ut Concilio proponantur solummodo principia generalia de hac re. In Rituali Romano inserantur linea generalia. Alia reliquantur Conferentiis Episcoporum aut ab illis proponantur S. Sedi ut adprobetur» (Landázuri).

XII) «Non fiat multiplex recognitio ne — veniam peto — liturgia subvertatur sub pretextu historicitatis, plus minusve arbitrariae. Enim vero non sine gravibus rationibus ad tutandam unitatem, Ecclesia pugnavit pro unitate spiritus liturgici. Ideoque a Commissione Speciali revisio liturgica fiat quidem, sed mature, sobrie, rationabiliter iuxta opportunitatem locorum» (Jullien).

XIII) «Passim immo saepe schemata rem relinquunt determinandam conferentiis episcopalibus, credo quod mentio illa semper supponat approbationem subsequentem S. Sedis, secus periculum esset subiectivismo; nam non necessario sapientiores fiunt homines quando numerosiores adunantur. S. Sedes sit ergo auctoritas quae debet moderari appetitum diversitatis et conservare, in quantum potest fieri, unitatem etiam ma-

terialem inter varias gentes quibus constituitur ecclesia, unitatem dico quam multum admirantur infideles» (Ngô-dinh-Thûc).

XIV) «Restauratio liturgica confirmanda et augenda est ut a pluribus Em.mis Patribus recte dictum est. Qua maxime utatur lingua vernacula, nam sensus disciplinae fidelium ita hodie caret ut non possibile fiat illis formulas praebere latinas quas agnoscere non possunt » (Jelmini).

XV) «Principium aptationis quoad sacramenta et sacramentalia a Concilio admitti et probari potest. Sed relinquatur tota res commissioni expertorum in re liturgica et dogmatica, sub ductu S. Congreg. Rituum. Experti e diversis nationibus seligantur oportet et sint diversae indolis, ut via media inveniatur» (Sépinski).

Art. 48

I) «Concedi facultatem conferentiis Episc. praeparandi Ritualia particularia mihi minime placet. Facile enim confusio et varietas nimia exorientur in ritibus sacris» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Godfrey, Gori, Antezana, Bazin).

II) «Adhaereo iis quae dicta sunt de opportunitate magis adaptandi S. Liturgiam intelligentiae fidelium et aliquando etiam eorum necessitatibus, attentis tamen observationibus factis speciatim de non multiplicandis ritualibus particularibus sine approbatione S. Sedis» (Valeri).

III) «De aptatone ritualium particularium: non dicitur in quibus et quousque possint aptari, idest accommodari, compleri etc. Ibi potest esse inconveniens quia res manet ulterius definienda et hoc modo non proponatur» (Siri: concordant Léger, Montini, Godrey, Albareda, Gori, Lefebvre, Bazin).

IV) «De isto schemate luculenter confecto, pauca intendo adnotare: cum omnibus eius partibus assentio.

Libenter exopto pro toto Rituali Romano usum linguae vernaculae, exceptis tamen formulis essentialibus ipsorum sacramentorum et ad eorum validitatem praescriptis. Nam preces quibus utimur in administratione sacramentorum vel sacramentalium, sunt directae ad aedificationem et instructionem fidelium, qui exinde debent ab eis intellegi» (Richaud: concordant Liénart, Léger, Gracias, Bea, Bazin, Yago).

V) «Omnino commendo quae habentur numero 48 (pag. 8) de paranda nova editione typica Ritualis Romani, ubi clare indicentur partes quae in Ritualibus particularibus lingua vulgari dici possunt» (Meyer).

Art. 49

I) «Etsi restauratio catechumenatus, quibusdam in adiunctis ad bonum animarum conferre forsan valeat, non semper et ubique, etiam in terris missionum, esset commendandus.

Nam attentis variis conditionibus in quibus acatholici ad fidem amplectendam perducantur, itemque perspecta mente acatholicorum, sive neoconversorum sive aliorum, caeremonia initiationis christianae, publica equidem, sed non nimis perspicua, adhibenda videtur.

Pari modo pluries non expedit ut intra Missam talis caeremonia expleatur, nec ut ad Vigiliam Paschatis differatur» (Gilroy: concordant McGuigan, Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi).

II) «Restauratio catechumenatus congrua videtur, saltem pro aliquibus locis. Spectata tamen varietate de loco in locum tum quoad numerum neo-conversorum tum quoad ingenium, traditiones et dispositiones populorum, melius videtur si restauratio haec non mandetur sed Conferentiis Episcopalibus relinquatur» (Spellman: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi, Gori, Lefebvre, Bernard).

III) «Haec restauratio valet ubi institutio, catechumenatus collectivus viget. Sed non est valida ubi fiunt conversiones singulorum. Lex generalis ad hoc non videtur pertinens» (Siri).

IV) «Catechumenatus sit omnino facultativus; pro adultis neo-conversis habeatur ritus brevior pro aliquibus casibus adhibendus cum permissione Ordinarii» (Giobbe).

V) «Contra instaurationem catechumenatus adultorum (n. 49) nullam difficultatem afferam. E contra. Sed optare vellem catechumenatus iste non sit obligatorius, sed Ordinariis vel Episcoporum Conferentiis relinquatur. Ratio est quia in diversis regionibus conditiones valde sunt diversae. Apud nos v. gr. multi adulti qui ad Baptismum veniunt, sunt iam christiani quia in religione protestantica baptizati sunt, etsi dubie, ita ut sub conditione rebaptisentur. Pro iis catechumenatus sicut hic intelligitur, non bene convenit. Pro iis forse melius quadrat ritus brevior baptismi adultorum de quo in Declarationibus ad num. 51 sermo est» (Alfrink: concordant Liénart, Gracias, Montini, Godfrey, Suenens, Perrin, Bazin, Verwimp, Suhr).

VI) «Restauratio catechumenatus dematur» (Santos).

VII) «Quoad *catechumenatus* dicendum haec convenire in terris missionum, non tamen quoad convertitas ex confessione christiana acatholica, quia sunt iam baptizati, sive certo valide sive dubiose. Numerus eorum, qui ex paganismo vel ex plena deficientia fidei christianae convertuntur, in nostris regionibus paucissimus erit» (Frings: concordant Gracias, Bazin, Bernier, Gut, Janssens).

Art. 50

I) «Non placet in locis Missionum coniungi cum ritu initiationis christianae ritus, gestus, cantus singulorum populorum proprios. Illa elementa in usu apud varios populos, si nullam superstitionem redoleant, tolerari quidem poterunt sed a ritibus et caeremoniis christianis omnino secernenda esse puto» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Godfrey, Gori, Antezana, Bazin, Bernard, Yago).

Art. 51

I) «Placet distributio caeremoniarum baptismi adultorum, sed facultative tantum» (Tisserant).

II) «Ad p. 11 ad f.: Minus placet indultum conferendi Confirmationem nimis facile cuilibet sacerdoti concedi posse» (Micara: concordant Montini, König, Verwimp).

III) «Pag. 11 ad f.: agitur de facultate *de mandato Episcopi.* Quaererem: de mandato Episcopi vel potius apostolico indulto saltem generali? Curnam autem haec propositio non componitur cum normis a Commissione de Sacramentis proponendis?» (Ferretto: concordant Aloisi Masella, McGuigan, Quiroga y Palacios, Antezana).

IV) «Pag. 11 ad f.: Ritus Confirmationis ab ordinario Ministro, Episcopo scilicet, in caeremonia distincta collatus plurimum confert ad conceptum completae initiationis christianae in lucem ponendum. Ideoque non videtur concedenda talis facultas illi sacerdoti qui adultum neo-conversum baptizat» (Gilroy: concordant McGuigan, Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi).

V) «Pag. 11 ad f.: dubium oritur circa valorem pastoralem. Neophyti sine dubio aliquid reale lucrantur eo quod Episcopus potius quam sacerdos confirmationem confert. Melius vident dignitatem sacramenti et connexionem cum apostolatu ac simul bene intelligunt unitatem Ecclesiae sub Episcopo» (Spellman: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi, Gori, Lefebvre, Alter).

VI) «Ne obliviscetur quod Confirmatio est pro multis fidelibus unica dies in qua stant coram episcopo in tota vita» (Siri: concordant Gonçalves, Quiroga y Palacios, Montini, Richaud).

VII) «Dubito an in praxi utile sit ut — sicut dicitur in pag. 11 sub littera f — adultus neo-baptizatus immediate post baptismum Sacramentum Confirmationis donetur a sacerdote baptizante.

Tum theologicae tum historice argumenta gravia afferri possunt pro administratione Confirmationis una cum Baptismo, quia haec duo Sacramenta efformant simul initiationem christianam.

Sed timeo ne neo-conversi duobus Sacramentis simul administratis nimis onerentur — psychice et mentaliter — et melius videtur, si post aliquod tempus iterata occasione de sua vocatione christiana conscii fiant. Itaque non *praescribatur* administratio Confirmationis immediate post Baptismum, sed possibilitas donetur» (Alfrink: concordant Liénart, Gracias, Montini, Giobbe, Godfrey, Suenens, Perrin, Bazin, Verwimp, Suhr).

VIII) «Confirmatio ne conferatur immediate post baptismum adulti» (Bernard).

IX) «Talis *ritus amplior* videtur aptus pro terris missionum, ubi erunt multi catechumeni; apud nos aliqualem romanticismum sapit et conversionem difficiliorem reddit. Quare generatim apud nos ne adhibeatur, sed ritus brevior.

Confirmationem conferat Episcopus, ut conversi, saltem semel in vita conveniant cum Episcopo et in Sacris cum eo communicent» (Frings: concordant Gracias, Bazin, Bernier, Gut, Janssens).

X) «Pag. 11 ad n. *D*: *Omittantur etc.* Haec facultas, prout proponitur, nimis patet. Quae omittenda indicantur, declarentur et decisioni S. Sedis subiiciantur» (Ruffini).

XI) «Optarem abbreviationem exorcismorum spirituum immundorum: est res practica in regionibus missionum» (Cooray).

Art. 53

I) «*Conficiatur ordo brevior baptismi.* In periculo mortis forma brevior iam habetur; extra hoc periculum qualis esset forma desiderata?» (Ruffini).

II) «Ad confusiones, dubietates et angustias vitandas, in Baptismate, in periculo mortis, a fidelibus, absente sacerdote, ministrando, servare omnino debet, meo saltem iudicio, simplex et sola prolatio formae essentialis» (Quiroga y Palacios).

Art. 54

I) «De novo ritu proposito pro receptione infantis iam baptizati in ecclesiam paroecialem, velim ut clarissime appareat infantem *iam antea* in ipsam Ecclesiam Catholicam introductum fuisse per ipsum baptismum, ne confusio de effectu novi ritus oriatur» (D'Alton).

II) «Deest in can. 54: 'Ordo supplendi omissa in Baptismo Adulti'. Ritus specialis in declaratione descriptus convenit infanti tantum» (Léger).

Art. 55

I) «Pag. 14, linn. 6-7 '*Aqua baptismalis.... benedicatur cum baptismus administratur*'. Ergo fons baptismalis, qui tam solemniter in nocte paschali consecrari solet, per maiorem partem anni inutilis evaderet?! Nonne sufficeret aquam saepe, extra baptismatum collationem, renovare?» (Ruffini).

Art. 56

I) «Observatio istius legis fere impossibilis evadit in pluribus locis» (Liénart).

II) «Ex rationibus practicis haec ordinatio non videtur esse bona, quia est periculum, ne baptismus nimis differatur vel omittatur» (Frings).

III) *a)* «Baptismus in clinicis permittatur sine restrictione, multae enim mulieres nostra aetate in clinicis parturiunt; si baptismus impediretur, eius collatio per hebdomadas et menses forsan differretur» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Godfrey, Jullien, Bea, Gori, Antezana, Bazin, Yago).

IV) «Prohibitio tam absoluta non videtur in Concilio decernenda. Hoc non respondet rationi pastorali. Multi nascuntur in clinicis et frigiditas morum effecit ut plures si ibi non baptizantur, periculum sit ut nimis res differatur et forsan omittatur» (Siri: concordant Aloisi Masella, Gonçalves, Léger, Montini, Richaud, Jullien, Bea, Albareda, Gori, Lefebvre).

V) «Addatur, in fine secundae sententiae can. 56 haec exceptio: 'non permittitur *nisi in peculiaribus et gravibus circumstantiis*'. Sunt enim quaedam institutiones ubi habitualiter necessitas vera habetur baptizandi in ipsis institutionibus. Habentur v.g. 'maternitates' pro *puellis-matribus* quarum infantes baptizare oportet intra institutionem, ad infamiam vitandam» (Léger: concordant McGuigan, Gracias, Richaud, Perrin).

b) «n. 56 — *De baptismo in clinicis.* Frequenter accidit ut si ibi non baptizantur infantes, nullibi baptizantur. Praeterea, si ibi adest sacellus et fons baptismalis, cur non liceat baptismum administrare?» (Câmara).

VI) «Collatio baptismi in clinicis hodie non est impedienda» (Montini: concordant Traglia, O'Connor, Verwimp, Jelmini, Gut, Janssens).

VII) «Reservetur facultas Ordinario loci» (Giobbe).

VIII) «In n. 56 nimis fortiter dicitur: 'erectio fontis baptismalis in clinicis non permittitur'. Intellego rationes; sed melius dicitur: 'non nisi raro permittitur, vel: «in genere non permittitur', aut aliud huiusmodi» (Alfrink: concordant Döpfner, Suenens, Perrin, Bazin, Verwimp, Suhr).

Art. 57

I) «Non placet quae de confirmatione dicta sunt, sive immediate post baptismum, sive in aliis adiunctis» (Tisserant).

II) «Crescente numero parvulorum confirmandorum, pluries convenit ut collatio huius Sacramenti a Missae Sacrificio vel ab alio quocumque ritu sacro separetur, ita ut ritus sacramentalis fidelibus elucescat itemque instructis conveniens expleatur quin caeremonia nimis larga fideles taedeat.

Ceterum, valor pastoralis et catechetica huius administrationis, non solum pro participantibus sed et pro parentibus et patrinis, tanta est ut convenienter habeatur extra horas pro Missa celebranda consuetas, sive die dominica sive die feriali» (Gilroy: concordant McGuigan, Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi).

III) «Aptiores formulae invocantur; sed quae in usu sunt, mihi videntur optimae, sapientia plenae» (Ruffini).

IV) «Deest in can. 57 declaratio aliqua de ritibus Confirmationis, scilicet sicut adest pro Baptismate (vide n. 51, par. 1 b). Necesse videtur indicare pro Confirmatione «aptas lectiones de Sacra Scriptura, brevem et aptam orationem litanicam cui praesentes respondeant» (n. 52, par. 5, Léger).

V) «Reservetur facultas de Confirmatione intra Missam Ordinario loci» (Giobbe).

VI) «Confirmatio intra Missam non erit semper conveniens in magnis paroeciis propter numerum candidatorum» (Godfrey).

VII) «Pag. 14 n. 57: Optime edicitur de Confirmatione intra Missam conferenda et de praecedenti renovatione promissionum Baptismatis. Aliqui Episcopi ita iam se gerunt, applicando etiam pro Missa simplici (quae est reductio tantum Missae sollemnioris), rubricam Pontificalis Romani, quae collocat Confirmationem post Kyrie. Collatio extra Missam est potius dispensatorio moda concessa, ob evidentes necessitates» (Confalonieri: concordat Léger).

VIII) «Pro administratione faciliori vel digniori Sacramenti Confirmationis ab Episcopis, valde exoptabile est ut Pontifex signet unico signo crucis confirmatum post unctionem. Caeterum in nova editione Pontificalis, pro signatione tabulae altaris, nunc unicum signum Crucis adhibetur, contra priorem usum» (Richaud: concordant Liénart, Léger, Gracias, Bea, Bazin, Yago).

IX) «Ritus administrandi Confirmationem non est ampliandus, propter numerum, saepe magnum, Confirmandorum» (Cooray).

Art. 58

I) « Non placet propositio de sacramento poenitentia » (Tisserant).

II) « Ratio sufficiens pro ordine poenitentiae recognoscendo non apparet. Observationes in declaratione schematis datae non convincunt. Impositio manus sufficienter retinetur in forma alterata in praesenti Rituali praescripta » (Spellman: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi, Gori, Lefebvre).

III) « Impositio manus practice est impossibilis » (Frings: concordant Gracias, Bazin, Bernier, Gut, Janssens).

IV) « Nescio quomodo impositio manus, quae proponitur, fieri posset in confessione mulierum » (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Godfrey, Gori, Antezana, Bazin).

V) « Quoad novum ritum impositionis manus in sacramento poenitentiae, magis explicite dicatur omnem contactum physicum evitandum esse. Contactus physicus in hoc sacramento esset, meo iudicio, omnino non decens.

Ceteroquin, quaeri potest, ni fallor, utrum receptio sacramenti poenitentiae a poenitente *qui non est in peccato mortali*, sit revera reconciliatio cum Ecclesia cum nullo modo ab Ecclesia separatus sit » (D'Alton).

VI) « Deest in can. 57, declaratio aliqua de ritibus Confirmationis, scilicet sicut adest pro Baptismate (vide n. 51 n. pag. 1 b). Necesse videtur indicare pro Confirmatione 'aptas lectiones de Sacra Scriptura, brevem et aptam orationem litanicam cui praesentes respondeant' (n. 52, pag. 5) » (Léger: concordant Liénart, McGuigan, Gracias, Montini, Godfrey, Bea, Perrin, Bazin).

VII) « Non videtur practice impositio manuum in collatione Poenitentiae; sufficit elevatio manus Sacerdotis absolutionem dantis » (Montini).

VIII) « Non placet quae habentur num. 58 (pag. 15) de recognoscendo ritu impositionis manus in sacramento Poenitentiae. Quae praescribuntur ab hodierno Rituali sufficiunt iuxta meam opinionem ad effectum exprimendum. Ratio practica id iam suadet; totus ritus, ex parte confessarii, generatim non videtur, ne a poenitente quidem. Deinde, quando multae sunt confessiones ritus magis evolutus poterit nimis fatigare » (Meyer).

IX) « Impositio manus in sacramento poenitentiae non est introducenda » (Traglia).

X) « Dematur articulus de recognitione ritus et formularum Poenitentiae » (Santos).

XI) « Pag. 15 in declaratione, circa finem. Haec enim absolutio omnino valet pro foro interno in casu censurarum non reservatarum, vel etiam reservatarum in casibus in quibus non potest fieri recursus ad Superiorem, iuxta regulas in iure traditas cf. can. 2247 par. 3; can. 2250 par. 3; 2253, 1°; 2254 » (Browne: concordant Aloisi Masella, Ferretto, McGuigan, Siri, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Godfrey, Traglia, Janssens, Heard, Suenens, Albareda, Gori, Cheikho, Cooray, Lefebvre, Perrin, Šeper, Bernier, Verwimp, Gut).

Art. 59

I) «Dubito circa ea quae referuntur de Extrema Unctione, pag. 16 linn. 1-4. Nam Conc. Flor. in Decreto pro Armenis ait: 'Hoc sacramentum nisi infirmo de cuius morte timetur dari non debet'. Tridentinum (sess. XIV, cap. 3) ait: «Declaratur etiam esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur unde et sacramentum exeuntium nuncupatur» cf. etiam Catechismum Rom. (parte II, cap. VI, qu. IX) et Codicem I.C. cann. 940 et 941. Angelicus Doctor in *Contra Gentes* Lib. IV, cap. 73: 'Manifestum est quod hoc sacramentum est ultimum et quodammodo consummativum totius spiritualitatis curationis quo homo quasi ad percipiendam gloriam praeparatur. Unde et Extrema Unctio nuncupatur. Ex quo manifestum est quod hoc sacramentum non quibuscumque infirmantibus est exhibendum sed illis tantum qui ex infirmate videntur propinquare ad finem'. Cf. etiam Opusc. de articulis fidei et sacramentis Ecclesiae. *Suppl. Summae Theol.* qu. 32 art. II. Cf. item Rituale Romanum: 'Debet hoc sacramentum infirmis praeberi qui tam graviter laborant ut mortis periculum imminere videatur'. Moderni theologi eandem doctrinam tenent. Ita Hugon, Diekamp, Lahitton, Salmanticenses O.P.» (Browne: concordant Aloisi Masella, Ferretto, McGuigan, Siri, Quiroga y Palacios, Giobbe, Traglia, Suenens, Albareda, Gori, Cheikho, Cooray, Lefebvre, Verwimp, Janssens.

II) «Optime proponitur ut definitiva appellatio 'Unctio Infirmorum' loco usitatae vocis: 'Extrema Unctio'» (Confalonieri: concordant Léger, Godfrey).

Art. 60

I) «Notandum quod Catechismus Romanus dicit: 'Servanda est Catholicae Ecclesiae perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem poenitentiae et Eucharistiae sacramentum administretur'. Hic autem contrarium proponitur» (Browne).

Art. 61

I) «Quae hic habentur de ritu sacramenti Extremae Unctionis minus placent, et dubii valoris videntur» (Meyer).

II) «Videtur esse idea valde bona ut orationes in Sacramento Infirmorum administrando respondeant diversis condicionibus infirmorum.

In praxi autem hoc potest causare difficultates sat graves.

Saepe enim infirmus ipse non cognoscit suam conditionem gravissimam et saepius medici propter rationes psychologicas nolunt infirmo omnem spem recuperationis demere quia spes vivere facit.

Quid autem infirmus sentiet, si medicus illi spem sanationis fovet, dum e contra sacerdos per suas preces illi omnem spem tollit.

III) «N. 60. Mihi videtur rationabilius ordo inversus in ministrando infirmis sacramenta, nam saepe durante ministratione Extremae Unctionis infirmus in statu comatis incidit, quin sacram communionem recipiat. Ergo, salvo meliore iudicio, mihi consultius videtur hic ordo: sacrum viaticum et postea extrema unctio» (Câmara).

Si Commissio autem hanc et similes difficultates evitare potest, contra ipsum principium nullam obiectionem facere vellem» (Alfrink: concordant Liénart, Gracias, Giobbe, Godfrey, Suenens, Perrin, Bazin, Verwimp, Suhr).

Art. 62

I) «Non placet quod unctio infirmorum pluries in eodem morbo iteretur» (Tisserant).

II) «Iteratio unctionis in diuturna infirmitate placet quia aegrotus in tali casu vere indiget auxilio spirituali, sed melius esset definire maiori praecisione tempus iterationis quia '*aliquando*' nimis generalis est» (Spellman: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Doi, Gori, Lefebvre).

III) «Ad ritum Unctionis infirmorum quod attinet serventur quod Epistola S. Iacobi (c. 5, vers. 14-15) praescribitur et ab Ecclesia iam diu docetur» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Gori, Antezana, Bazin).

IV) «Non negatur possibilitas iterationis si post *quandam* convalescentiam *novum* periculum supponi potest» (Browne).

Art. 63

I) «Caute procedatur, quia experimenta adhuc facta in instaurandis vel reformandis ritibus non dant nimiam spem nova fore meliora quam antiqua» (Frings: concordant Gracias, Bazin, Bernier, Gut, Janssens).

II) «Ritus Ordinationis et Consecrationis Episcopi remaneant ut sunt salvis minimis immutationibus S. Synodus in subiecta materia tradat unice principia generalia» (Giobbe).

III) «Non videtur desiderabilis reductio caeremoniarum et allocutionum Episcopi quae pulchrae sunt et sat aptae nostrae aetati. Fideles habent libros et bene intelligere possunt quid dicit Episcopus. Equidem puto, mutationes propositas nimiae sunt et rationes convincentes non dantur in schemate» (Godfrey).

IV) «Pag. 17, n. 63 Ritus Ordinationum utique sapienter recognosci poterunt. Tamen formulae et preces, quae valde splendidae et significativae sunt, praesertim pro Diaconatu, Presbyteratu et Episcopatu, ne reducantur. Hi enim ritus rariores sunt pro populo, qui cum gaudio adsistit ed ad venerationem magis ac magis adducitur. Potius ordo aliquarum formularum logice immutetur. Fortasse Litaniae Sanctorum breviari poterunt. Ne Episcopi onerentur, numerus Ordinandorum practice potest temperari, si oportet, sapienter distribuendo, in casibus particularibus, sive quoad tempus sive quoad locum ordinationis. Videant potius Praelati ut ad Ecclesiam accedant sine necessitate preces praeparatorias ibi legendi, quae domi absolvi possunt, ne patientia adstantium fatigetur. In actionibus Praelati expeditius procedant. Allocutiones bene fiant lingua fedelibus nota» (Confalonieri: concordant Tisserant, Léger, Godfrey).

V) «Pro ritu Ordinationum recognoscendo haec commendare velim Loco olei catechumenorum in Presbyteratu conferendo adhibeatur oleum chrismatis, quia chrisma

est oleum consecratorium, quod in omnibus sacramentis characterem indelebilem imprimentibus adhibetur. Sed in sacramento Ordinis, in quantum scio, decursu temporum oleo catechumenorum locum cedere debuit, ut differentia Episcopatum inter et Presbyteratum clarius innotesceret. Quo periculo hodie omnino remoto mutetur etiam usus sacri olei» (Döpfner).

VI) «Allocutiones Episcopi in Ordinatione fiat lingua non modo fidelibus sed praesertim ordinandis nota, ut in Basilica Lateranensi solet accidere» (Traglia: concordat Richaud).

Art. 64

I) «Pag. 18, lin. 9 ss. '*Insuper Conferentiis Episcopalibus...*' Haec facultas nimis patere videtur» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Quiroga y Palacios, Godfrey, Gori, Antezana, Bazin).

II) «Addatur: '*de consensu*' vel 'favorabili consilio S. Sedis exquisito'» (Quiroga y Palacios).

III) «Quod attinet ad *c*). Certe clara commonitio potest dari, sed res sat delicata est si sacerdos loquitur nimis clare de obligationibus moralibus coram iis qui adstant, parentibus, amicis etc.» (Godfrey).

IV) «Hodiernus ritus celebrationis matrimonii revera nimis iuridicus est: addantur partes euchologicae» (Confalonieri: concordant Léger, Godfrey).

V) «Quoad sacramentum Matrimonii, optandum est ut aliqua consideratio habeatur ad conficiendum ritum etiam pro matrimoniis mixtis. Haec matrimonia mixta de facto habentur et habebuntur. Ad evitandas multas querelas plurimaque inconvenientia quae ex varia applicatione iuris praesentis in can. 1102, n. 2 derivantur, omnino desiderandum est ut habeatur ritus precisus et determinatus qui ab omnibus observari deberet» (Meyer).

VI) «1. Cum de matrimonio sub capite III peragitur, postquam oportere notatum est eius ritus celebrandi 'funditus recognoscatur et ditior fiat, ita ut gratia Sacramenti clarius significetur', statuitur: Insuper Conferentiis Episcopalibus relinquitur facultas exarandi ritum proprium, usibus locorum et populorum congruum, firma tamen lege ut sacerdos assistens requirat excipiatque contrahentium consensum» (p. 18 s., n. 64).

2. In adiecta autem Declaratione monetur: 'Omnibus.... patet quam sollemnis semper fuerit omni tempore et apud omnes populos celebratio nuptialis' (p. 19).

Id cumprimis dicendum profecto est de nuptiali celebratione quae ad Sacramenti dignitatem pertinet.

3. Non est heic locus ad recolendum quanta sollicitudine et cura Romani Pontifices matrimoniale institutum volventibus saeculis prosecuti sint. Res enim est, uti ex sese liquet, de ipso tutando fundamento societatis supernaturalis, quae per totum terrarum orbem diffusa est.

4. Ritus vero in connubii celebratione servandos, seu formam quam vocant accidentalem, cum substantiali forma eiusdem celebrationis intimo nexu iungi omnes item norunt.

5. Bonum itaque Ecclesiae universae provehendum, quod legitime servata disciplinae canonicae unitate maximopere fovetur, postulat, ut conficienda a sacris Antistitibus nuptiarum forma, antequam usu recipiatur, Romani Pontificis seu Apostolicae Sedis approbatione communita sit.

6. Paene supervacaneum denique est advertere desideratam formam iis, quibus constabit, copia non magis abundare debere, quam praesentes temporum congrue exigant» (Dell'Acqua).

Art. 65

I) «Matrimonium infra Missam non potest effici die dominico, cum populus sacro assistit, quia Missa esset nimis protracta» (Siri: concordant Gonçalves, Liénart, Quiroga y Palacios, Montini, Godfrey, Albareda, Gori, Lefebvre, Bazin).

II) «In can. 65 post primam sententiam addantur verba: 'tamen ante orationem fidelium'. Ratio est quia: Haec Oratio super sponsam non pertinet ad ritum Offertorii Missae» (Léger).

III) «Optatur ut quaedam institutio catechetica praeparatoria ad matrimonium ut obligatoria in Ecclesia instauretur, sicut adest praeparatio ad sanctam Eucharistiam et ad Sacerdotium» (Suenens).

Art. 66

I) «In can. 66, proponatur *recognitio* fundamenti *theologici* benedictionum rerum materialium. Utrum enim convenit res ipsas, quae in usu profano remanent, benedicere? Sunt aliquae formulae benedictionis (v.g. benedictio machinae ad suscitandam lucem electricam) ubi benedictio invocatur pro sola re ipsa, cum potius, ut mihi videtur, personae eis utentes benedicendae sunt» (Léger).

II) «Il ne devrait y avoir aucune bénédiction que l'évêque ne puisse donner. Aucune bénédiction ne devrait être réservée au Pape, aux Patriarches, aux Cardinaux et, à plus forte raison, à des religieux. Même la bénédiction apostolique devrait pouvoir être donnée par tous les evêques, au même titre que le Pape de Rome, sont successeurs des Apôtres» (Maximos IV Saigh).

Art. 67

I) «Nescio qua ratione possit sacrosanctum Missae sacrificium interrumpi ad quaedam sacramenta, immo et sacramentalia, administranda, quae non sint directa, sicut Ordo, ad Sanctissimam Eucharistiam» (Ferretto: concordant Aloisi Masella, McGuigan, Quiroga y Palacios, Antezana).

II) «In can. 67, post secundam sententiam, addantur verba: 'tamen ante orationem fidelium'. Ratio est quia uniformitas hoc requirit, ob similitudinem cum sacramentis infra missam administrandis (i.e. cum matrimonio, confirmatione). Et non habetur ratio cur illi ritus iungeantur Offertorio potiusquam aliis partibus Missae» (Léger).

III) «Pag. 20, lin. 15. Debent addi verba: *ubi conveniens est.* Uniformitas caeremonialis desideratur» (Godfrey).

Art. 68

I) «Ad declarationem. Conqueritur: ritus exequialis censetur nimis tetrus? Mors est mors! Tetrus non est ritus sed mors, cuius consideratio est morituris valde utilis in tota vita» (Siri).

II) «In declaratione can. 68 proponetur usus linguae vernaculae pro absolutione super feretro. Ratio est quia preces absolutionis sunt mirabilis catechesis de vita et morte christiana» (Léger).

III) «Placet; sed adderem quod brevior forma orationis 'Libera' desideratur» (Godfrey).

IV) «Pag. 21 cap. VIII. De exequiis. Bene dicitur quod nunc in formulariis usitatus conceptus mortis non semper exhibeat doctrinam spe plenam, quam Ecclesia tenet de morte christiana; et formulae ipsae saepe nimis tetrae sunt et angustiis refertae. Num color niger non est teterrimus?! Humillime ergo puto colorem violaceum melius adhiberi posse, saltem permittendum esse. Episcopi iam nunc eo utuntur vel uti possunt; Romanus Pontifex in sollemni funerum adsistentia rubri coloris paramenta induit; in multis regionibus etiam alii colores necessario ob mores populorum adhibentur; etiam apud nos, saltem quibusdam in locis, color albus praefertur quoad parvulos et virgines. Oh! Dies mortis fiat revera apud Christifideles aeternae vitae dies natalis et ita apud omnes appareat!» (Confalonieri).

Art. 69

I) «Pag. 22 ad *d*). Illi usus tolerentur quidem — si fas est — sed nullo modo *in ritum christianum recipiantur.* Cogitetur insuper si servanda sint in Exequiis quae ad mortem referri nequeunt v.g. *Libera me, Domine, de morte aeterna*» (Ruffini).

II) «Pag. 22 ad *d*). Utique cum omnibus cautelis, informata S. Sede, et illae caeremoniae consuetudinariae separentur omnino a ritu ipso Sacramenti, et dicatur non 'in ritum christianum admitti possunt', sed potius 'occasione administrationis Sacramentorum vel exequiarum'» (Marella).

B – OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
diebus 31 martii – 2 aprilis 1962 super schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA

Cap. VI-VIII: *De Sacra Supellectile – De Musica Sacra – De Arte Sacra*

Observationes generales

I) « Quae proponuntur de sacra supellectile, de musica sacra et de arte sacra veram utilitatem christifidelium et animarum pastorum spectare videntur. Sine dubio commissiones postconciliares semper ante oculos habebunt veram pastoralem utilitatem tamquam normam supremam, maximam prudentiam et circumspectionem in innovationibus faciendis adhibebunt ita ut pericula nimiae admirationis et confusionis immo et dubii circa perennem unitatem Ecclesiae ex nimio 'historicismo' et rerum novarum studiositate omnino evitentur. Quaedam sat fundamentalia apparent, e.g., ut in ecclesiis ponantur regulariter scamna vel sedilia in usum fidelium » (Spellman).

II) « Caute et sapienter agendum est quoad musicam et artem. Meminisse insuper iuvabit quod de rebus ecclesiasticis optima quidem dicimus et scribimus: agnoscamus vero humiliter quod et nos in praxi res saepe saepius uti sunt flaccide relinquimus » (Confalonieri).

III) « Instandum mihi videtur ut anormalitates artis novae et musicae modernae a Concilio Vaticano II improbentur, ita ut eisdem in Ecclesiis ingressus non pateat. Dico 'anormalitates', quia ars moderna non est reicienda dummodo sit semper *sacra*.

Iamvero haud frequenter in Ecclesiis recenter introducti sunt 'Crucifixi' qui immaginem Iesu ita deformant ut monstruum exhibeant; item imagines expositae sunt ab iis qui abstractisti vocantur, quae nihil humani et sacri habent. Pariter introductae sunt imagines a pictoribus non catholicis, quae symbola nonnulla celant antichristiana et theosophica.

Quaero igitur ut commendetur id quod in litteris encyclicis 'Mediator Dei' de sacra liturgia dicuntur itemque id quod in Instructione S. Officii de Arte Sacra habentur, praesertim de invitandis sculptoribus et pictoribus qui vere fidem profitentur et vitam christianam agunt, ut in inspiratione artistica possint fideles adiuvare in devotione et cultu Dei.

Item non est admittenda musica illa moderna, quae est caracteristica aberrationum nostrae aetatis et quae suo ritmo potiusquam mentem ad Deum elevare, reapse loca peccati in memoriam appellare potest (night club).

Stabiliatur clare locum in quo adservanda est SS.ma Eucharistia esse altare et non parietes vel loca secundaria.

Demum clare edicatur Commissioni dioecesanae artis sacrae esse subiicienda etiam ea quae Ecclesias vel sacella religiosorum et religiosarum respiciunt » (Ottaviani: concordant Pizzardo, Aloisi Masella, Copello, McGuigan, Quiroga, Léger, Giobbe, Godfrey, König, Marella, Doi, Santos, Roberti, Jullien, Browne, O'Connor, Antezana, Beras, Lefebvre, Bazin, Bernard, Yago, Verwimp).

IV) « Hoc schema continet res magni momenti, praesertim quod attinet ad musicam sacram et de lingua in quo cantare debeatur. Facile videtur quod duae sententiae oppositae existunt. Oppositio est inter 'etiam' vel 'non'. Iam dixi: permutationes graves in istis ultimis temporibus exortae sunt in vita hominum: necesse est aliquas modificationes acceptare. Sed, ut tandem aliquando diversitates hodie existentes ad quandam unitatem reddere possimus, necesse est ut ex una et altera parte aliquid concedatur. Res difficilis valde, sed non impossibilis » (Albareda).

V) « In regionibus missionum adaptatio ad culturam localem commendanda et etiam urgenda, sed omnis exaggeratio, imitatio servilis artis paganae, etc. sunt omnino evitandae. In expositionibus missionalibus omnia similia sunt totaliter prohibenda et quidem ad mentem Hierarchiae localis, non autem mere ad mentem peritorum externorum » (Cooray).

VI) « Est tuendum artis et musicae sacrae christianum charactherem quod saepe atque saepius profanatur his generalis profanationis temporibus » (Jelmini).

PROOEMIUM CAP. VI

I) *a)* pag. 5, lin. 3. « Omnia praetiosa.... in cultum suum assumpsit ». Locutio, quae adhibita est, mihi videtur exaggerata.

b) pag. 5, linn. 10-13: Affirmatio, quae ibi legitur: 'abusus nonnullos, immo humanam vanitatem in cultum irrepsisse; male sonat. Quae his verbis reprobantur imputanda sunt quodammodo auctoritati Ecclesiae ea toleranti vel permittenti. Intentio Relatoris fuit certo optima et a veritate, ut opinor, non recedit, sed mentem exprimendam esse opinor quadam cum suavitate » (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, Quiroga, Godfrey, König, Santos, Ottaviani, Roberti, Lefebvre, Bazin, Verwimp).

II) « Caput de sacra supellectile est nimis generale, non sufficiens et ideo non mihi placet.

Nihil enim sufficienter definitur. Regulae propositae sunt ita generales ut observari possint dum modi abusivi agendi servantur.

Desiderantur saltem aliquae normae renovationis quoad v.g. formam vestimentorum. Desiderantur normae, in ipso canone, ad simplificanda paramenta, urbi et orbi, et ad eorum numerum minuendum. In his materiis cur sunt tres modi agendi, i.e. secundum S. Congreg. Rituum, S. Congr. de Religiosis et S. Congreg. de Propaganda Fide? » (Léger: concordant Tisserant, Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, König, Doi, Roberti, Jullien, Antezana, Beras, Perrin, Bazin, Bernard).

Art. 89

I) « Credo quod imprudens est relinquere Conferentiis Episcoporum munus statuendi, inconsulta S. Sede, quoad v.g. materiam calicis et vestimentorum » (Léger: multi concordant ut supra).

II) « Optimum est ut Conferentiae Episcoporum habeant facultatem in quaestione de materia paramentorum et de sacra supellectile. Ita evitandae erunt peculiaritates in-

dividuorum quae ceteroquin non est facile refrenare» (Godfrey: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Marella, Ottaviani, Browne, O'Connor, Lefebvre, Ngô-dinh-Thûc).

III) «Attendatur ne, ob libertatem Conferentiis Episcopalibus factam, nimiae et notabiles differentiae inter varias regiones enascantur, cum admiratione fidelium aliarum regionum» (Confalonieri).

IV) «In Capite VI, pag. 5, n. 89, cur postulare facultatem pro Conferentiis Episcopalibus determinandi materiam vestium ac paramentorum liturgicorum?

Concilio sane non convenit in minimis quaestionibus statuere, sed potius multa relinquere potest ad Commissiones competentes et Sacras Congregationes, finito Coetu Oecumenico.

Attamen Patres possunt quasdam directivas promulgare ut mentes in expectatione pacem habeant, et, in hoc casu, sufficeret, humillimo meo sensu, Concilium declarare quod istae liturgicae materiae debent esse dignae ac satis pretiosae, pariter omnem formulam praecisam de serico, de lino, de lana; nam hodie, in pluribus regionibus, lana pretium amplius quam textile sericum habet, quae evolutio potest evenire diversimodi in saeculis sequentibus.

Liturgia sacra valorem sibi comparabit per aliquam simplificationem ope regularum magis generalium» (Richaud: concordant Copello, König, Bernier).

V) «1. Leges generales — ita cavetur sub capite VI huius schematis — circa materiam paramentorum et sacrae supellectilis in suo robore manent. Conferentiis tamen Episcopalibus facultas tribuitur materiis ex lege et traditione Ecclesiae acceptis alias admiscere aut sufficere, praesertim ex usibus et cultura populi sui traditis, dummodo vestis aut supellex exinde resultans decori, cultus reverentiae et usui liturgico respondeat, communi populi aestimatione magni habeatur atque persistens sit et duratura (p. 5 s., n. 89).

2. Maiorem dandam esse singularum regionum seu Nationum Episcopis potestatem ordinandi sacrae supellectilis materiam, pro mutatis temporum rerumque condicionibus, haud dubium est: ipsum animarum bonum et incrementum id postulant.

3. At devitandum est ne inde incommoda seu difficultates quodvis genus huiusmodi incremento et bono afferantur.

4. Prout ex sacrae liturgiae historia colligitur, abusus non leves saeculorum lapsu in eandem liturgiam irrepti Romanis Pontificibus suasere, ut Episcopis eriperent 'omne ius etiam in rebus non substantialibus quidquam immutandi' (F.X. Wernz-P. Vidal, *Ius canonicum*, Romae 1934, t. IV, vol. I, pag. 415). Codex vero iuris canonici Summorum Pontificum praescripta brevi instaurans, praecepit: 'Unius Apostolicae Sedis est tum sacram ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros' (can. 1257).

5. Praeterea diversarum orbis catholici regionum Episcopos, suorum populorum rebus intentos, fugere nonnumquam potest, an quae ipsi de materia paramentorum et sacrae supellectilis pro sua Natione deliberaturi sint, praeceptis divini cultus in Ecclesia vigentibus admodum congruant.

6. Remotum itaque haberi nequit periculum, ne quod in una Natione a sacris Praesulibus hac super re probatum est, in alia vero non sine christifidelium admiratione reprobatum conspiciatur.

7. Ad istiusmodi repellendas difficultates ac molestias summopere expedit, ut aptatio, de qua in regula superius relata quaestio est, nonnisi de Apostolicae Sedis consensu seu venia aut saltem eadem praemonita fiat» (Dell'Acqua).

Art. 90

I) «Pag. 6 adnotatio 2. Facultas concedenda Ordinariis singularum provinciarum vel regionum vel etiam Conferentiae Episcoporum Nationali 'divinum cultum ordinandi', bene determinetur ne longius quam oporteat procedatur, neve gravia discrimina, quae profecto semper deploranda essent, inter varias provincias, regiones, nationes enascantur» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, Quiroga y Palacios, Godfrey, König, Santos, Ottaviani, Roberti, Lefebvre, Bazin).

II) «Post verbum: *regionibus*, addatur: *annuente Sancta Sede*» (Siri).

III) «Non relinquatur Episcopis facultas circa formam sacrae supellectilis» (Quiroga y Palacios).

IV) «Pag. 6, nota 2 cavendum esset quoad nimiam amplitudinem facultatum Ordinariis vel Conferentiae Episcopali tribuendarum» (Browne: concordat Bazin).

Art. 91

I) «Pag. 6, ad n. 91: Quod proponitur in Schemate de usu Pontificalium mihi placet; sed adhuc magis placeret si usus mitrae, ac praesertim baculi, et Missae quae Pontificalis appellatur, reservarentur Episcopis. Em.mi Cardinales Diaconi nullam iam creant difficultatem, quia ex nova disciplina a Beatissimo Patre fel. regn. instituta, ipsi posthac Episcopi erunt.

Mitra, baculus et Missa Pontificalis sunt signa potestatis Episcopalis, propterea Pontificum seu Episcoporum propria. Si exceptio aliqua relinquenda censetur, haec sit solummodo pro Abbatibus Ordinum antiquorum peculiari benedictione insignitis» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, Quiroga y Palacios, Godfrey, König, Santos, Ottaviani, Roberti, Lefebvre, Bazin).

II) «Et quid de praelatis de speciali mandato S. Sedis quando non degunt in suo territorio? V.g. Praefecti apostolici qui pontificalibus utuntur ubique terrarum et specialiter in dioecesibus ubi stipem colligunt?» (Léger).

III) «N. 91. *De Usu Pontificalium*: In regionibus humidis et calidioribus, praesertim tempore aestivo, est quoddam grave incommodum celebrare Missam Pontificalem aliasque functiones pontificales peragere cum omnibus paramentis praescriptis. Ideoque desideratur aliqua simplificatio vel reductio in numero vestium, ita ut Episcopus ne tantis vestibus oneretur.

Concedatur igitur facultas generalis functiones pontificales celebrandi sine dalmatica et tunica (vide n. 134 Decreti Generalis, «Novum Rubricarum» S.C. Rituum, diei 26 iulii, 1960, *A.A.S.* LII, 1960, pag. 620); sine rocheto (iam a Sacra Congregatione de Propaganda Fide per Facultatem Apostolicam n. 67 concessum); sine caligis et sandalis (sufficit ut habeat caligas et calceos quae cum habitu praelatitio adhibentur, vel etiam usuales). Usus chirothecarum ad nutum Episcopi relinquatur.

Quoad mitram: si possibile est, una tantum mitra pro omnibus functionibus retineatur; ad summum duae; non tres uti nunc.

Usus mitrae: in Missa necnon in aliis sacris functionibus usus mitrae ad minimum reducatur, quoties enim debet illa super Episcopi caput imponi et quoties removeri! » (Gracias).

IV) « Melius esset restringere ad Episcopos et Abbates » (Godfrey).

V) « Relate ad n. 91, pag. 6, non solum puto quod bene valet principium ibi propositum de usu pontificalium, sed occasionem velim sumere ut aliquod votum instituatur pro simplificatione vestium in choro et in caeremoniis episcoporum praesertimque Cardinalium, quae vestes Eminentissimorum semper in quolibet tempore eamdem colorem habere possent » (Richaud: concordant Liénart, Copello, König, Ottaviani, Roberti, Jullien, Antezana, Perrin).

VI) « *Quod caput VI attinet*, quaeri potest, utrum res tanti momenti sit, ut conciliariter tractetur. Sufficere videtur, si materia de sacra supellectile decretis ordinariis S. Sedis absolvetur. Usus pontificalium, secundum normam n. 91 restringendum, facile revera restringetur, si a S. Sede abhinc amplius iam non conferebitur. Ipsum autem caput convenienter e Schemate expungi poterit » (Döpfner).

VII) « Non placent quae dicta sunt contra usum pontificalium Abbatum. Talis restrictio esset contra traditionem immemorabilem. Solemnitas functionum in monasteriis nostris, specialiter in magnis sanctuariis, exigit Pontificalia propter aedificationem populi, non propter superbiam praelati » (Gut).

VIII) « Il est abusif de donner à de simples prêtres, même chargés de hautes fonctions dans l'Eglise, les insignes épiscopaux, comme la mitre ou le bâton pastoral. L'Occident semble attacher plus d'importance à la Juridiction qu'à l'ordre sacrè.

L'èpiscopat jouit dans l'Eglise d'une dignitè qu'aucune Juridiction ne peut remplacer » (Maximos IV Saigh).

Prooemium Cap. VII

I) « Bene est in mentem revocare sapiens dictum: 'Musica Missae, non Missa Musicae famuletur'. Recens habui exemplum quo musica in stylo populari praeparabatur. Interveniente auctoritate ecclesiastica, vari laici protestabant, sed in fine reluctanter oboedientiam praestaverunt. Larga publicitas dabatur, quasi Ecclesia non voluisset sese conformare temporibus modernis » (Godfrey).

II) « Multa proposita relate ad musicam sacram valde sunt desiderabilia: tamen in praxi magnas difficultates praebebunt in parvis paroeciis. Schema redactari poterit simpliciori modo intuitu Encyclicae 'Musica Sacra' et aliarum similium » (Alter: concordat Heard).

Art. 93

I) « Quoad *Musicam Sacram* dicatur clare non licere in *Missa sollemni* cantibus gregorianis supponere textum in lingua vulgari » (Frings).

II) «Velim ut Concilium statueret sollemne principium quod durante Missa omnes cantus lingua vernacula debent excludi ab initio Canonis Missae usque ad 'Pater Noster' (D'Alton: concordat Heard).

III) «In canone 93, propono novam redactionem primae sententiae. Deleantur verba 'lingua latina celebrata' et addatur alia sententia: 'Forma nobilior celebrationis liturgicae est Liturgia solemnis, cum participatione populi. Lingua latina est medium traditionale Ecclesiae occidentalis ad sacros ritus maiore solemnitate decorandos'.

Ratio propositionis meae est quia, secundum redactionem actualem textus, lingua latina videtur esse *elementum principale* liturgiae sollemnis. Dum potius cantus, ritus, numerum ministrorum sunt elementa principaliora. Lingua latina tamen particulare momentum habet quod sufficienter sublineatur in secunda sententia addenda» (Léger: concordant Tisserant, Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, König, Doi, Ottaviani, Roberti, Jullien, Antezana, Beras, Perrin, Bazin, Bernard).

IV) «Ubi agitur de cantibus in lingua vernacula, addatur: *non fit sine recursu ad Sanctam Sedem*» (Lefebvre).

Art. 94

I) «In declaratione can. 94 proponatur etiam cantus *Pater Noster*, qui faciliter ab omnibus cani potest» (Léger).

II) «In declaratione versus finem post *Sanctus* audeo suggerere quod loco verbi '*semper*' verbum '*generatim*' adhibeatur, secus aliqui cantus *Symboli* et *sanctus* perpulchri a magistris compositi in oblivionem cadent» (Godfrey: concordant Liénart, McGuigan, Léger, Giobbe, Marella, Ottaviani, Roberti, Browne, O'Connor, Lefebvre, Bazin, Ngô-dinh-Thûc).

III) «Pag. 10, in Declaratione, post n. 94, et pag. 11, quoad nn. 96 et 97, relate ad cantus liturgicos, puto quod, si logice et sincere velimus aliquam maiorem populi christiani participationem ad Mysteria Sacra, necesse est:

1. ut, salvis cantibus de Communi, scilicet *Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus*, qui faciliter possunt cantari ab omnibus fidelibus in lingua graeca pro *Kyrie* et latina pro aliis, cantus autem de Proprio, scilicet *Introitus, graduale, Tractum, Offertorium, Communionis Antiphona*, possint in lingua vernacula proferri;

2. ut tandem editio simplicior adveniat cantus gregoriani, quae praebeat faciliores modulos pro parvis paroeciis, et omnibus choris, ubi multa exercitia musicalia sunt impossibilia» (Richaud).

Art. 97

I) «Expectamus completam editionem typicam librorum cantus liturgici magis criticam pariter in usu paroeciarum» (Godfrey).

II) «Paretur editio altera librorum cantus liturgici continens modulos simpliciores, schemata faciliora quoad melodiam et textus. Ita scholae cantorum minorum paroeciarum omnem missam cantare valebunt» (Perrin).

Art. 100

I) « Instrumenta, excepto organo, ne adhibeantur nisi caute et cum consensu Ordinarii » (Frings).

PROOEMIUM CAP. VIII

I) « Spinosa est quaestio, quia Ecclesiae directioni artistae quandoque reluctanter sese submittunt et favent variis ideis extravagantibus de progressu hodierno in rebus artisticis » (Godfrey).

II) « Relate ad artem sacram, quamvis Concilium ordinationes de arte sacra, quae cultui divino et dispositionibus fidelium convenit, edere debeat, caveat a definitionibus quae ipsam naturam artis respicere videntur: est nimis mysteriosa » (Hurley).

III) « Mihi videtur difficile esse leges statuere pro arte sacra » (Suhr).

Art. 101

I) « Valde displicet n. 101: '*Omnem stilum artis Ecclesia admittit*', quod est contra rectam rationem, necnon contra traditionem christianam, quae saepius a Sancta Sede revocata et confirmata est. Quocirca numerus iste deleatur et res componatur cum numero sequenti 102 » (Jullien: concordat Lefebvre).

II) « Emendandus est textus quo dicitur: 'Ecclesia catholica nullum artis stilum veluti proprium habuit, sed omnium temporum modos semper admisit'. Nimis latus est iste textus » (Browne: concordat Bazin).

III) « Pag. 16, lin. 1, corrigatur: mirabilem » (Sépinski).

Art. 102

I) « Puto in hac re haberi hodie confusionem magnam et libertatem immoderatam nimis. Haud raro visitando aliquas Ecclesias recenter extructas et plures imagines ibi cultui expositas, D.N. Iesu Christo Crucifixo incluso, admiratione et quasi scandalo me percussum sensi. Etinim inveni eas omnino repugnantes traditioni catholicae et sensui communi fidelium.

In *Expositione Sacra* constituta Monaci (in Bavaria) occasione Congressus Eucharistici Internationalis, vidi exempla horribilia novae huius artis. Nescio quae remedia decernenda sint et qua ratione remedia, si definiantur, ad actum adduci possint. Sed, Deo adiuvante, omnibus viribus huiusmodi arti, quodammodo blasphemanti, obstandum est, et quidem sine mora » (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, Quiroga y Palacios, Godfrey, König, Santos, Ottaviani, Roberti, Lefebvre, Bazin, Verwimp).

Art. 103

I) « Ne multiplicentur instantiae pro diiudicandis operibus artis, quia de gustibus non est disputandum. Sufficiat una commissio cum peritis in dioecesi; in dissensione decidat Episcopus. Sanctae Sedi manet ius revisionis » (Frings).

II) «Quoad caput VIII, n. 103 (pag. 16, lin. 13): Nimis apodictice statuitur: 'In diudicandis operibus artis, Ordinarii tenentur audire...': sufficit, si dicitur '... audiant...'» (Döpfner).

Art. 104

I) «Pag. 17, in n. 104, valde optandum est declarare quod Commissiones dioecesanae de Arte Sacra auctoritatem et competentiam habent etiam erga ecclesias et sacella religiosarum et religiosorum non exemptorum» (Richaud: concordant Liénart, Copello, Cento, König, Ottaviani, Roberti, Jullien, Antezana, Perrin, Bernier).

Art. 106

I) «Placet quod in n. 106, ut directorium sed non absolute obligatorium, dicitur; mihi videtur quod saepe in opere ipso vere difficile seu impossibile ad unguem omnia sic ordinare erit.

Dicendum conseo quod Missa versus populum non debet esse obligatoria; ratio est: propter angustiam seu structuram ecclesiarum possibile non esset plerisque in casibus id observare; tunc valent semper rationes pro Missa celebrata a sacerdote terga populo vertente; nec mihi placet ut liceat unoquoque sacerdoti celebrare versus populum, sed permissio sit semper loci Ordinario reservata, ubi Conferentiae Episcoporum de hoc non statuerunt» (Gonçalves).

II) «*a*) Pag. 18, n. 3. In ecclesiis noviter aedificandis, si sint magnae, altare maius potest a pariete esse seiunctum, si vero parvae sint, potius attendatur ad commoditatem fidelium. In ecclesiis iam constructis nihil innovetur.

b) Pag. 19, n. 4. In ecclesiis unius aedis poni possunt altaria minora; in ecclesiis iam aedificatis nihil innovetur.

c) Pag. 19, n. 6. De licentia Episcopi liceat Sacrificium Missae celebrare versus populum; Episcopus licentiam non concedat nisi Sacerdotibus vere piis, cuius celebratio ad pietatem et non ad admirationem moveat vel scandalum» (Copello).

III) «*a*) Locus in medio absidis reservetur Ordinario loci (cf. decl. 2).

b) Baptismus supra fontem baptismalem ne commendetur ex rationibus hygienicis (cf. Decl., n. 10)» (Frings).

IV) «*a*) Altare maius ciborio seu *baldachino* coopertum conspicimus, cum spirituali delectamento, Romae in Basilicis Patriarcalibus et in aliis antiquis Ecclesiis; sed puto non requiri, quia illius Altaris sanctitas satis manifestatur eiusdem altitudine et peculiaribus ornamentis quibus decoratur.

b) Mihi non placet, pag. 19, crucem et candelabra non super altare, ut communis fert mos, sed apud seu quasi circum altare collocari» (Ruffini: concordant Aloisi Masella, Liénart, Copello, McGuigan, Quiroga y Palacios, Godfrey, König, Santos, Ottaviani, Roberti, Lefebvre, Bazin).

V) «Quae dicuntur in Declaratione (pp. 17-18-19) non componuntur cum Decreto S. Rituum Congregationis 1 iunii 1957, praesertim n. 3 et n. 6. Ad mentem huius Decreti melius reducantur» (Siri).

VI) «Quoad declarationem can. 106, quae multum mihi placet, hae proponam:

1. In par. 5 propono substitutionem verbi 'deberet' pro verbo 'debet'. Etenim, in aliquibus regionibus, praesertim in Missionibus, valde difficile videtur habere altare lapideum ex toto; et etiam, propter pondus altaris lapidei, haberetur difficultas quoad ecclesiae infra-structuram quae esset magni pretii.

2. In par. 6 clare dicatur utrum *permittatur vel non* asservatio Eucharistiae extra altare, v.g. in armario, vel turri, vel pariete.

3. In par. 8, indicetur cum aliqua praecisione, locus scholae et organi. Videtur quod schola iungere debet, quoad cantum, ministros in sanctuario et fideles in nave. Iam aliquod de hac re dicebatur in instructione 'De musica sacra'.

4. In par. 10 propono quod locus Baptisterii in ecclesia ita determinetur ut, modo significativo, exprimat et permittat transitus de uno loco ad alium locum, secundum tres phases (seu tria momenta) ipsius baptismi sicut invenitur in Rituale Romano (i.e. ad fores ecclesiae, in ecclesia, in baptisterio).

5. In par. 14, inter verba 'mortis christianae' et 'et vitae aeternae', ponantur 'spei beatae resurrectionis': etenim resurrectio nostra est elementum essentiale spei christianae» (Léger: concordant Tisserant, Godfrey, Doi, Jullien, Antezana, Beras, Perrin, Bernard).

VII) «*a)* Si retineatur ut principium ecclesias ad sacram synaxim (n. 1) esse bene ordinandas, ut schema proponit, difficile erit, meo iudicio, saltem in aliquibus ecclesiis, componere participationem fidelium in sacro ritu cum constructione cathedrae episcopalis in abside.

b) De Reliquiis non facile videtur cur concedatur ut aliqua altaria minora possint consecrari sine reliquiis» (Godfrey).

VIII) «*a)* Pag. 19, par. 5, existimo hanc declarationis partem esse prudentem de reliquiis vel expositis vel nimis multis in minoribus etiam altaribus inclusis, quia revera inter istas reliquias quantae non sunt authenticae!

b) Pag. 21, n. 12 declarationis, sufficeret in aliquo decreto post vel intra Concilium pronuntiare quod non sunt multiplicandae in eadem ecclesia vel in eodem sacello Imagines Christi, Beatae Mariae Virginis ac Sanctorum, ad augendum vigorem decretorum, iam in hac materia sapienter editorum a Sacra Congregatione de Ritibus» (Richaud).

IX) «*Maximi momenti sunt, quae in Declaratione post n. 106* de arte sacra in Ecclesia exponuntur. Uti Schema iacet, non est materia immediata Concilii. Quoad tabernaculum (pag. 19, n. 6) hoc velim dicere: Decretum S. Rituum Congregationis de tabernaculo post experientiam ultimorum annorum omnino revisendum est (cf. petitionem Conferentiae Episcoporum Fuldensis ibi in n. 8 allatum!)» (Döpfner).

X) «Quod dicitur de expulsione ab ecclesiis sedium temporariarum pro confessione: attendatur ad calorem intensissimum in regionibus tropicalibus, ubi sedes confessionales, similes his quae exstant in regionibus temperatis, cito fiunt fornaces pro miseris missionariis post centenas confessiones auditas» (Ngô-dinh-Thûc).

3

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 189/SE

E Civitate Vaticana, die 16 aprile 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi pregio rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima le osservazioni fatte dai Membri della Pontificia Commissione Centrale nella sessione generale del giorno 27 marzo scorso[1] sullo schema del decreto *De Sacrosancto Eucharistiae Mysterio.*[2]

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, comunicate all'Eminenza Vostra Reverendissima in data 11 aprile c., sono a pregarLa di far esaminare le osservazioni e quindi con cortese sollecitudine riferire a questa Sottocommissione.

Già ringraziando, bacio umilissimamente le sacre Mani e con senso di distinto ossequio mi confermo

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
dev.mo obbl.mo um.mo
servitor vero

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Arcadio LARRAONA
Presidente della Pont. Comm. della Sacra Liturgia

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 116-144; pp. 591 ss.

[2] *Quaestiones de sacra liturgia. Schema constitutionis de sacra liturgia.* Cap. II: *De sacrosancto Eucharistiae mysterio*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 19: *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 102-110; vol. III, pars II, pp. 29-37.

E tabellis, n. 189/SE, constat eadem die ad em.mum card. Larraona missas esse etiam observationes Patrum commissionis centralis quoad capita IV et V: *De Officio divino – De anno liturgico*, (Typis Polyglottis Vaticanis 1962, pp. 24), de quibus disputatum est in congregatione commissionis centralis die 30 martii 1962: cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 336-368.

ADNEXA

A - OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis die 30 martii 1962 super schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA

Cap. II: *De Sacramento Eucharistiae Mysterio*

Observationes Generales

I) «In mutationibus introducendis — sunt introducendae — praesertim et quasi unice bonum sacerdotum et fidelium prosequatur, non autem cultus exaggeratus rerum antiquarum» (Verwimp).

II) «Meum placet do tantum de textu Concilio proponendo, non de 'Declarationibus' (in quibus plura minus placent)» (Janssens).

III) «Concilium Oecumenicum principia generalia et antiquam fidem iterum enuntiet ac consecret. Apposita commissio — formanda ex mandato Concilii — rationem habeat animadversionum a Patribus sapienter sed satis diversae propositarum et conclusiones a Sede Apost. recognitae ac approbatae eiusdem auctoritate promulgentur ac imponantur Ecclesiis ritus latini ad uniformitatem servandam» (Agagianian, Bea, Browne: concordant Frings, Albareda, Gori, Cheikho, Felici, Lefebvre, Alter, Rakotomalala, Sépinski).

IV) «Prudentissime proponantur innovationes si quae sunt introducendae, et hoc post studium serium plenum Commissionis specialis» (Quiroga y Palacios).

V) «Forsan utilis esset una Sub-commissio, in qua figurent et qui huic schemati sunt penitus contrarii et qui sunt favorabiles, qui novum schema elaborent a Commissione adprobandum, ita ut ad Concilium perveniatur cum unitate spiritus, circa rem tanti momenti» (Cento: concordant Alfrink, Cooray, Ngô-dinh-Thûc).

Prooemium

I) «In secunda paragrapho, pag. 7, post verbum 'offerendo', addendum esset: '*et gratias agendo seipsos offerre et gratias agere discant*' aut aliam formulam similem. Ratio est quia secundum introductionem ad Praefationem Missae, fideles invitari debent non solummodo ad oblationem, sed etiam ad laudem et ad gratiarum actionem» (Léger: concordant Richaud, Perrin, Jelmini).

II) «Multa utilia elementa ad auspicatam adaptationem obtinendam inveniri poterunt in antiquis Romanae Ecclesiae Sacramentariis, ac abundantiora etiam invenientur in Liturgia Ambrosiana, quae revera, hodie saltem, recognoscitur quod substantialiter servat, refert et exprimit antiquissima Sacrosanctae Romanae Ecclesiae ritus et formulas (Confalonieri).

Art. 37

I) «Aliqua levis immutatio in Ordine Missae forsan posset admitti. Attamen, si quae reformationes, salva semper vigentis ordinis essentia, inducantur, eo potissimum tendant uti in Missa clarius percipiatur munus didacticum et actio eucharistica, et primum aliquantulum augeatur» (Micara: concordat Pizzardo).

II) «In celebratione Missae aliqua parva modificatio admittenda est» (Aloisi Masella).

III) «Verbum *instaurandus* non videtur ad hoc» (Ferretto).

IV) «Liceat mihi adiungere: non dedeceret forsitan inter ea quae recognoscenda proponuntur includere in Canone nomen B. Ioseph S.Ecclesiae et Concilii Vaticani II patroni?» (Gonçalves Cerejeira).

V) «Ad litt. *d*) pag. 9: oblationis processio fiat a repraesentantibus populi» (Copello).

VI) «*a*) Secundum iudicium meum humillimum, practice mutationes proponantur ita ut aliqui fideles non possent credere quod religio catholica mutetur.

b) Forma brevior in S. Communione danda mihi placet, quia sacerdotes difficile possunt totam formulam pronuntiare» (McGuigan).

VII) «De distinctione inter liturgiam verbi et eucharisticam et de locis separatis (pp. 7-8, sub n. 37), quaeritur utrum talis separatio bene servet finem pastoralem vere utilem. Quando fideles ad manus habens *Missale Romanum*, ut fere semper apud nostros, separatio non iam magni momenti apparet. Denuo si separatio fit solum in Missis cum populo, tunc habemus Missae duas formas ordinarias, sed sat diversas, quod inconveniens videtur.

De proposito ut rariores fiant in Missa crucesignationes, altaris oscula, genuflexiones et inclinationes, iterum quaeritur utrum innovatio sit pro vera utilitate christifidelium. Non videtur admittendum tamquam solum principium innovationis quod aliqui ritus primum apparent in *Missali Romano* saeculo XVI. Tale principium, si admittitur et rigidius applicatur, facile ducit ad omnes et solos ritus iam obsoletos revivificandos. Saeculo sive V sive XVI sive XX, eadem semper Ecclesia Christi cum missione sanctificandi vivit et crescit. Structura liturgica, saltem ex parte, conficitur unoquoque saeculo ex experientia Ecclesiae de necessitatibus et maxima utilitate christifidelium.

Utillime aboleantur omnes restrictiones quibus fideles a recipienda sacra Communione in quibusdam Missis prohibentur. Hic finis vere pastoralis clare apparet.

De breviore formula distributionis sacrae Communionis (v. gr. 'Corpus Christi. Amen'), caveatur ne, dum trepidatio augetur, reverentia erga Sanctissimum minuatur» (Spellman: concordant McGuigan, Ruffini, Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Albareda, Antezana, Beras, Rakotomalala).

VIII) *a*) Si in litt. *b*) pag. 9, agitur de precibus Ps. *Iudica me* etc., «omnino omnia servandas esse teneo, cum eae proxime et excellenter ad Missae proprie dictae celebrationem praeparent et venerationem erga Missam in populo multum augeant.

Si vero intelleguntur preces leonianae (tres *Ave Maria* cum *Salve Regina* etc.), optarem, saltem ut a Sacerdote recitentur *dum stat*. Etenim dedecet a Ministro Sacro, qui

stando paulo antea obtulit, consecravit, communionem sumpsit etc. genibus flexis aliquas orationes communes, paramentis sacerdotalibus adhuc indutum, recitare.

b) Aliae mutationes, quae proponuntur, tot tantaeque sunt ut Missa aliam omnino formam acciperet. Fideles, qui iamdudum Missae nostrae assueti sunt, quid dicerent? Quid cogitarent? Propterea opus est ut Commissio, ad quam res pertinet, multa moderatione utatur » (Ruffini).

IX) « Quoad Ordinem Missae instaurandum, haec notabo:

a) Opinor quod preces ad gradus altaris omnino delendae sunt. Ratio est quia: 1) Hae preces non sunt vera praeparatio fidelium; omnes enim invitantur ad Introitum cantandum; 2) Hae preces sunt preces privatae durante recitatione vel cantu publico (sc. Introitum); talis simultaneitas vel concurrentia non convenit.

b) Proclamatio lectionum versus populum quae proponitur in paragrapho *c*) retinenda est: haec propositio maxime placet et convenit.

c) Cum pars Missae, quae dicitur 'Offertorium', habet momentum relativum (est tantum praeparatio ritualis materiae sacrificii), cumque tempus Missae non est extendendum, propono reductionem et simplificationem precum Offertorii. Tres habeantur preces: 1. brevis oratio dum panis offertur; 2. brevis oratio dum vinum offertur; 3. oratio super oblata.

Quoad Lavabo et Antiphonam ad Offertorium, credo quod ritus retineri potest ob symbolismum. Tamen opinor quod psalmum ad lavabo omittendum est et etiam quod Antiphona ad Offertorium omittenda est, quando non habetur processio Offertorii.

d) Inter novas Praefationes, propono praefationem dominicalem pro omnibus dominicis post Pentecosten et praefationem particularem pro Missa votiva nuptiali.

e) Propono suppressionem omnium conclusionum cum responsorio *Amen* in fine precum canonis. Nam omnes formulae (praeter duo, 'Memento') sunt una eademque oratio oblationis Christi. Et cum tali modificatione doxologia finalis 'Per ipsum...' melius in luce poneretur.

f) Mihi valde placet formula proposita pro distributione Communionis. Tamen in fine illius formulae, tollatur responsorium *Amen* (a sacerdote et a fidelibus). Ratio est quia impossibile est respondere in hoc momento (pro fidelibus) et, cum sit acclamatio a suscipiente Eucharistiam, non pertinet ad sacerdotem » (Léger).

X) Ad litt. i) pag. 9: formula brevior placet, sed tam brevis prout signatur, non placet (Garibi y Rivera).

XI) « In pag. 8 dicitur sub littera a) 'Rariores fiant in Missa crucesignationes, oscula, genuflexiones, inclinationes et alia huiusmodi'. Placeret scire quid significet phrasis 'alia huiusmodi' ut in nostra sessione possimus suffragium dare. Nec video valorem argumenti sub num. 3 in base pag. 8, nempe quod genuflexiones in Canonem introduci coeperunt solummodo saeculo XIV et quod primum apparent in Missali anno 1570.

Quaestio est de utilitate illarum actionum in Missa potius quam de saeculo in quo primum apparuerunt. Etiam in hoc Concilio, si immutationes fuerint introductae, non erit argumentum contra eas, si dicatur in Concilio futuro quod primum apparuerunt in saeculo XX.

Ne nimis premamus argumentum historicum, sed consideremus potius utilitatem actionum caeremonialium in Missa. Bonum esset scire cur utilitas eorum iam cessaverit. Estne forsitan concessio opinioni eorum qui dicunt adorationem S. Hostiae non debere habere locum adeo evidentem in Missae Sacrificio, reservando adorationem ad Hostiam in tabernaculo vel tempore expositionis.

Quoad alias mutationes propositas censeo quod:

b) Preces ad gradus altaris non egent diminutione.

c) Lectiones proclamari deberent in solis Missis solemnioribus vel principalibus in diebus de obligatione (v.g. die Dominica vel festis de praecepto, occasione sat magni concursus fidelium).

e) Praefationum numerus augeatur, sed quoad crucesignationes non video cur tolli deberent. Si reverenter fiant, optime in mentem revocant passionem D.N.I.C.

g) Non explicatur quomodo fractio panis et pax melius ordinentur.

h) Restrictiones, quibus fideles prohibentur a recipienda Sacra Communione, saepe necessariae sunt propter rationes practicas bene notas omnibus sacerdotibus pastoralibus.

i) Formula distributionis S. Communionis placet populo quia est oratio et non solum simplex declaratio. Ultimum Evangelium tam pulchrum est ut eius recitatio sit optimum initium gratiarum actionis tum pro celebrante cum pro fidelibus. Notum est quod tempore hodierno multi exeunt de ecclesiis immediate post Missam terminatam. Recitatio Evangelii Ioannis, uti dixi, etiam post verba 'Ite missa est', non videtur inconveniens, sed promovet devotionem» (Godfrey).

XII) «Utique caute, prudenter et reverenter in hac re procedendum est, sed etiam — dicam — ausu romano. Tractamus enim sub specie boni pastoralis; quaedam in liturgia per saecula et bene et male inducta sunt: ea ergo examinemus, neque nos ad 'fossilizationem' ante tempus damnare debemus» (Confalonieri: concordant Richaud et Jelmini).

XIII) «Talis reductio ad formam magis perspicuam sine dubio intellectum Liturgiae Missae efficaciter augebit et participationi actuosae fovebit. Ne tamen ullo modo extenuatur opus ita strenue inceptum, necesse erit, ut instauratio Ordinis Missae post Concilium subito facienda commendetur Commissioni peritorum ex omnibus regionibus convocatorum. Talis Commissio facile provenire poterit ex Commissione Liturgica actuali. Cum desiderio ergo exspectamus tempus, ubi primum ritus Missae ita exstabit uti hic delineatur» (Döpfner: concordat Jelmini).

XIV) «[...] cum hac disputatione clare apparuerit *plurima* et quidem funditus emendanda fuisse proposita, quive animos iure peturbant, praesertim cum ex dictis non semper videatur bonum spirituale ex propositis emendationibus percipiendum» (Traglia).

XV) «In modificationibus propositis caute et prudenter incipiatur et procedatur» (Landázuri).

XVI) «1. Talis est congeries mutationum ut quaedam revolutionaria reformatio videatur quae in populum christianum admirationem pariet.

Vere pauci enim intelligent vim et sensum omnium quae proponuntur ab historicis et liturgistis. Liturgia est pro populo non pro viris eruditis tantum.

2. Multae innovationes haud practicae sunt. Redolent quoddam historicismum et liturgismum exaggeratum, sed multae anacronisticae sunt quae vix componi possunt cum huius tempori ' mentalitate '.

3. Dum quaedam proponuntur quae breviorem reddant liturgiam, alia afferuntur quae longiorem certe illam efficiunt» (Ottaviani: concordant Micara, Tappouni, McGuigan, Spellman, Ruffini, Quiroga, Godfrey, Heard, Gori, Antezana, Beras, Lefebvre, Rakotomalala).

XVII) «Si decursu saeculorum mutationes inductae fuere, id, absque dubio, ex ratione factum est; insuper, si ad antiqua revertamur, in easdem ac antea difficultates incidemus. Neque ambigendum innovationes prae se laturas incommoda esse: haec igitur seu abusus, forte orituri, sedulo praevideantur et praecaveantur oportet, neve quid detur inventioni, arbitrio vel novitatibus subiectivis: haud enim dubium est quin ista nova, paucos post annos, cedant aliis novitatibus in damnum Ecclesiae, quia arbitrium arbitrii fons est, cum subversione ordinis ecclesiastici» (Jullien).

XVIII) «Puto mutationes, si quae faciendae sunt, ad minimum reducendas, habita ratione tantum utilitatis fidelium et non antiquitatis» (Heard).

XIX) «In administratione Sacramenti, verba debent sat clare naturam specialem ipsius patefacere. Eucharistia autem est Sacramentum vitae aeternae: ' panis vitae ' (*Ioan.* VI, 34, 38), ' panis vivus ' (ibid. 41), ' quis manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam ' (ibid. 55) etc. Unde, quamquam valde commendanda sit abbreviatio formulae communionis sacrae, attamen omnia non sunt omittenda. Unde propono formulam sequentem: ' Corpus Christi perducat te in vitam aeternam. Amen '

Humili mea opinione, magis practicum esset si ' Amen ' dicatur ab ipso ministro sacro nisi omnino supprimatur. Rationes:

1. Difficile est pro communicante, os aperire, sacram hostiam accipere et paene eodem tempore ' Amen ' dicere. Est etiam periculum ne hostia sacra super terram cadat.

2. Unde multi omittere possunt illum responsum.

3. Saltem est perditio temporis valde vexativa si minister debet expectare responsum uniuscuiusque communicantis praesertim ubi numerosiores sunt communicantes et unus vel perpauci ministri» (Cooray).

XX) «Optandum est ut, modificationibus factis, stetur in his mutationibus pro aliquo tempore, quia, ex mutatione continua, oritur minor aestimatio dignitatis et valoris rituum Liturgiae Ecclesiae tam in sacerdotibus quam in fidelibus» (Lefebvre).

XXI) «Velim ut textus Canonis Missae recognoscatur, praesertim precum ' Te igitur, Memento Domine, Communicantes, Supra quae, Supplices te rogamus ', quarum sensus non est clarus, et non eodem modo interpretatur ab omnibus» (Bazin).

XXII) «Non video has innovationes minorem inducere respectum Sancto Sacrificio Missae, sed potius illas permultum convenire aetati nostrae» (Jelmini).

Art. 38

I) «Principium de ditiore et ampliore lectione sanctarum Scripturarum (p. 10, sub n. 38) qua principium non potest controverti. In praxi autem, cura opus est ne tempus Missae nimis prolongatur neve tempus pro homilia utile nimis restringatur. Cum fideles numerosi Missis etiam quotidie intersunt, caveatur ne Missa per nimium tempus protrahatur et ita fiat multis onerosa vel etiam ob laborem quotidianum necessarium fere impossibilis» (Spellman: concordant McGuigan, Ruffini, Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Albareda, Antezana, Beras, Rakotomalala).

II) «Ad pag. 10, n. 38, lin. 9, *ubi optantur 'ampliores lectiones sanctarum Scripturarum'*: oro supplex ne Missae celebratio longior fiat; etenim, temporis praesentis condiciones omnino requirunt caeremoniarum brevitatem, quae tamen sint sucosae et vegetae, brevibus sermonibus atque canticis congestae cum aliquo tempore orationi privatae dedito, ita ut christifideles non sint *velut inertes* et *muti spectatores*, prouti perbelle dicitur in pag. 7, linea 10, neve defatigentur, et tamen orent» (Jullien).

Art. 39

I) «Valde commendo homiliam vel brevem concionem diebus dominicis et festis de praecepto in qualibet Missa (Pizzardo).

Art. 40

I) «Maxime convenit introductio Orationis fidelium, proposita in can. 40. Et hoc in casu credo quod duo *Memento* supprimi debent in Canone Missae. Preces enim quae dicuntur *Memento* sunt quasi repetitiones huius Orationis communis. Et *Memento*, ubi ponuntur in Missa, unitatem structurae Canonis frangunt» (Léger: concordant Richaud, Perrin, Jelmini).

II) «Ad n. 40 *de orationibus communibus*: sint hae pariter brevissimae, neve sit *bis in idem* ita ut, dictis orationibus liturgicis, aliae preces superponantur. Nonne, ceterum, in Missa adsunt et plures et venerandae orationes pro omnibus hominibus, pro vivis atque defunctis, pro necessitatibus Ecclesiae et populi, et ceteris?» (Jullien).

Art. 41

I) «Lectio S. Scripturae, quae finem didacticum habet, materna lingua tradatur» (Pizzardo).

II) «De usu linguarum vernacularum in quibusdam partibus liturgiae catholicae mihi liceat, obsecro, haec tantum addere: Facultas loquendi hominibus a Deo tribuitur ad duplicem finem. Cogitationibus nostris lingua medium est 'expressionis' modo definito, fixo, ita ut cogitationes corpore aliquomodo induantur. Sed etiam facultas loquendi modus est naturalis 'communicationis' cum aliis hominibus, ad instruendos illos destinatus.

Lingua latina mihi videtur ad primum finem omnino convenire, quia doctrinae

catholicae formam praecisam et expressionem fixam confert. Et ideo debet liturgiae nostrae, quae doctrinae theologicae intime connectitur, lingua propria remanere.

Sed cum in Liturgia partes existant quae ad instructionem fidelium destinantur et ad orationem eos invitant, quaestio est an lingua latina ad istum finem aeque conveniat. Credo quod non. Quomodo enim fideles lingua latina instruerentur et orare poterint cum lingua istam non intelligant? Ut lingua sit medium communicationis apud eos, oportet ergo linguis vernaculis uti in partibus Liturgiae, quae sunt ad fideles directae sicut monitiones, orationes communes, lectiones Sacrae Scripturae et alia huiusmodi.

Mihi videtur quod, sic agendo, Ecclesia Mater rationi melius satisfaceret et pro instructione filiorum suorum sollicitudinem suam magis ostenderet» (Liénart: concordant Richaud, Yago).

III) «Propositio de lingua vernacula est valde moderata. Quoad cantica distinguatur: ne umquam fiat cantus choralis gregorianus cum textu in lingua vulgari, sed semper in lingua latina. Si alia cantica in lingua vulgari introducuntur in missam sollemnem ad promovendam participationem actuosam fidelium, fiat tantum ante et post missam et post offertorium et communionem. Maneat privilegium pro natione Germanica quoad formam, quae dicitur 'Deutsches Hochamt'». (Frings: concordant Richaud, Bazin, Jelmini).

IV) «Quoad linguam vernaculam velim ut Sacrosanctum Concilium non tantum tria proponat, lectiones nempe, orationem communem et cantum, sed ut alia quaedam *explicite excludat*, v.g. Offertorium, Praefationem et Canonem Missae» (D'Alton).

V) «Loco verborum 'in lectionibus' ponantur verba 'in liturgia verbi'. Ratio est quia liturgia Missae duabus partibus constat, liturgia nempe verbi et liturgia eucharistiae; quae partes unicum actum cultus efformant. Desideratur ut hae duae partes clarius distinguantur, quod fieri potest duobus modis:

1. Eorum celebratione in diversis locis; liturgia verbi ad ambones et liturgia eucharistiae ad altare.

2. Usu linguae vernaculae: in prima parte i.e. in liturgia verbi in qua fideles verbis Domini reficiantur, omnia fiant lingua vernacula et non solummodo lectiones et oratio communis; et ita 'mensa verbi Domini ditior Missae adstantibus praebeatur'» (Gracias).

VI) «In tertia linea can. 41, loco 'oratione communi et nonnullis cantibus', dicendum est: '*in nonnullis orationibus et cantibus*' sicut habetur in ipso canone citato 24. Ratio est quia si Oratio (quae dicitur *Collecta*) et Postcommunio in lingua vernacula essent, monitiones ante precem non essent amplius necessariae; et sic prolixitas commentariorum evanesceret» (Léger: concordant Richaud, Perrin, Jelmini).

VII) «Lingua latina primatum absolutum in Missa teneat, facta licentia utendi linguis vernaculis in aliqua parte, iuxta necessitates pastorales» (Cento).

VIII) «Necesse est ut populus denuo in sacra liturgia inseratur. Utique sancta et veneranda latina lingua, quantum fieri potest, est retinenda; sed populus scienter orare debet ut sacrae actioni vere participet. Ne ergo hisce nostris temporibus, dum providere possumus, plebem sanctam Dei ad perpetuam precum suarum incomprehensionem condemnemus» (Confalonieri: concordant Richaud, Jelmini).

IX) «Iam alibi dixi ac denuo inculcetur, quam necessarium sit et fundamentaliter retinere linguam latinam in Liturgia occidentali et intra certos ac bene determinatos limites admittere linguam vulgarem. Unitas in Ecclesia latina servari potest et servanda est ac simul animadvertendum est ad vivam, actuosam participationem fidelium. Ambae linguae — latina ac vernacula — in Liturgia sese invicem complent. Experientia docet. Si fideles v.gr. saepius dicunt 'Gloria' Missae in lingua vernacula, facilius etiam latinam recitationem vel latinum cantum intelligent. Ubi ex indulto iam viget praxis saecularis usus linguae vulgaris in certis quibusdam occasionibus, aestimatio linguae latinae tamquam linguae liturgicae primariae minime detrimentum pati debet et passa est, immo ipsa Missa sollemniter cantata (in lingua latina) pro fastigio celebrandi Missam habetur» (Döpfner: concordant Yago, Jelmini).

X) «De lingua liturgica facile admitti possunt quae propununtur circa partem Missae didascalicam, sed acriter contendendum videtur ut ab Offertorio usque ad Communionem latina lingua servetur.

Quoad 'Pater Noster' praesertim lingua latina exigi debet ut saltem una oratio adsit in qua non tantum sensu sed etiam lingua catholicus orbis convenire possit» (Ottaviani; multi concordant ut supra ad art. n. 37, obs. n. XV).

XI) «Quantum ad *linguam* id unum liceat notare quod ipsa Ecclesia Romana saec. VII cum Romae multi Graeci essent, habuisse liturgiam bilinguem, latinam et graecam» (Bea).

XII) « Quels que soiènt les avantages du latin liturgique, ils devraient, nous semble-t-il, cèder devant l'errèparable inconvènient qu'il n'est pas compris par les 99% des fidèles» (Maximos IV Saigh).

XIII) «*Lingua* : obviam eundum est votis Episcoporum magnae partis orbis terrarum in eo quod spectat ad *Missam fidelium*. Dicitur 'Missa fidelium', et, ac contra, persaepe plures adsistunt uti extranei; ceteroquin bonae innovationes iam inolerunt, comprobatae per consuetudinem et per particularia rescripta. Usui linguae vernaculae in 'Missa Fidelium' satis indulgendum est, attento genio populorum, servata quadam uniformitate. Concilium Oecumenicum hoc principium posset statuere; ac dein, omnibus debite scripto expositis, per Congregationem Plenariam Rituum, stabilienda et concludenda deberent» (Cicognani).

Art. 42

I) «Non videtur quare haec quaestio resumatur cum — quantum scio — nemo nec quidquam ad id impellat. Neque fratres separati neque orientales eam nunc exagitant tamquam motivum dissensionis cum catholicis: difficulter ergo concessio huiusmodi ab ipsis aestimaretur ut signum caritatis et desiderium pacis fovendae.

Insuper non lenis saltem pro modernis obstat hygienica difficultas, bibendi nempe in calice communi» (Micara: concordat Pizzardo).

II) «Non placet quod communio detur sub utraque specie» (Aloisi Masella: concordant Copello, Jullien, Cooray, Quiroga y Palacios).

III) «Loco verborum: *iudicio Episcoporum*, dicerem: *iudicio Apostolicae Sedis*, etiam ad eamdem disciplinam fovendam et tuendam» (Ferretto: concordant McGuigan, Giobbe).

IV) «Communionem sub utraque specie, cum certo non concedatur passim et omnibus, quia adsunt magna practica incommoda, ac difficilis erit fidelium pietatis et mentis aptatio, vera utilitas Ecclesiae non exigit. Concessio pro certis et bene determinatis casibus magnam confusionem et turbationem fidelium facit» (Spellman: concordant Quiroga y Palacios, Giobbe, Godfrey, Santos, Albareda, Antezana).

V) «Communio sub utraque specie ne relinquatur iudicio singulorum Ordinariorum, ne fiat nimia diversitas, sed casus generatim fixentur, forsitan pro omni celebratione, in professionibus religiosis; pro laicis cum speciali licentia Sanctae Sedis tantum» (Frings: concordant Richaud, Bazin, Bernard, Jelmini).

VI) «Pluries adstiti huiusmodi comunioni ut Eparcha planae Graecorum, et animadvertere potui eam, practice, incommodis non paucis occasionem praebere, et in primis esse quodammodo contrariam praecepto de valitudine servanda (Igiene).

Inter alia incommoda quae producerentur, id maxima consideratione dignum mihi videtur, quod duo modi communionis faciendae haberentur: sub una specie et sub duabus speciebus, cum gravi fidelium discrimine» (Ruffini: concordant Godfrey, Santos, Heard).

VII) «Ad communionem sub u.s. introducendam non adhaereo nisi fortasse pro aliquo casu a Sancta Sede exceptionaliter statuendo e.g. occasione professionis religiosae» (Valeri: concordant Cento, Meyer).

VIII) «Art. 42 iterum est perpendendus, non quia obstet ratio theologica, sed quia dubia exurgi possunt de convenientia practica, praesertim circa reverentiam S.S. Sacramento debitam et circa facilitatem abusus progressu temporum. Quomodocumque si hic articulus placet, rogarem ut casus adamussim determinentur et nihil remittatur ad uniuscuiusque Conferentiae vel Episcopi sententiam» (Siri).

IX) «Circa 'Communionem sub utraque specie' saltem in variis provinciis Indiae non esset valde practice, quia in istis provinciis nos habemus 'prohibition', i.e. nobis non est licitum per legislationem gubernii bibere vinum, multo minus liquores fortes'. In praesenti, difficile est habere sufficientem quantitatem vini pro duplici ablutione a sacerdotibus in Missa facienda» (Gracias).

X) «Non video utilitatem communionis sub utraque specie. Puto quod in innovationibus rituum vitari debet species quasi Ecclesia latina usque nunc erraverit» (Giobbe).

XI) «Rarissime fiat Communio sub utraque specie propter difficultates ordinis practici. Res relinquatur ab Episcopis determinanda in Conferentiis» (Godfrey: concordat Alter).

XII) «Usus communionis sub utraque specie profundius examinetur, praesertim sub ratione practicitatis» (Confalonieri: concordant Richaud, Jelmini, Gilroy, Bernier).

XIII) «Hic Schema nostrum rem magnam magno cum animo aggreditur. Praemittendum tamen est, usum consuetum communicandi sub una specie tantum maximae esse utilitatis pro tota Ecclesia. Secus distributio S. Communionis v. gr. in Congressu Eucharistico seu ubicumque confluat maior numerus fidelium, esset impossibilis. Tamen homines, qui iam profundius spiritum Liturgiae penetraverunt, valde dolent de eo, quod in ritu latino pro eis nulla est possibilitas communionis sub specie vini. Ad

augendam participationem actuosam liturgiae et fovendam venerationem Pretiosissimi Sanguinis Domini Nostri Iesu Christi, nec non ad fratres separatos alliciendos, explendum esse hoc iustum desiderium omnino censeo. Utique hac in quaestione lente incipiatur et caute procedatur» (Döpfner).

XIV) «Valde caute procedendum et pro laicis non permittendum, mihi videtur» (Doi).

XV) «De Communione sub utraque specie (n. 42 p. 13). Rationes quibus ecclesia compulsa est pluries praxim communionis sub unica specie acriter defendere (v.g. uti contra Huss, Wicleff) non solum fidei pericula fuerunt et manent, sed etiam utilitas practica, impietatis pericula vitare etc. Quae causae hodie etiam exstare possunt. Nequimus Ecclesiae plurima et acria certamina repente abdicare, quodam tantum modernitatis spiritu ducti» (Ottaviani: multi concordant ut ad art. 37, observ. n. XV).

XVI) «Censeo talem admissionem non interpretatum iri ab acatholicis tamquam gestum amicitiae, sed prius tamquam confessionem ex parte Ecclesiae se in hoc errasse. Non placet propositum discrimen inter communicantes» (Heard).

XVII) «Quaestio decidatur a Concilio» (Bea).

XVIII) «Cette restauration est d'abord conforme au dèsir de Notre Seigneur qui n'a pas en vain institué l'Eucharistie sous deux espèces, à l'usage des fidèles autant que des prêtres...

Mais à cette restauration, le Schema qui nous est soumis impose des restrictions qui nous paraissent exagérèes... Il nous semble que la communion sous les deux espèces devrait être la règle générale et que c'est la communion sous une seule espèce qui devrait constituer l'exception et n'être permise que sublato fidei periculo, pro certis et bene determinatis casibus, iudicio Episcoporum» (Maximos IV Saigh).

XIX) «Quaestio utique non est de quotidiana vel crebra distributione s. Communionis sub utraque specie. Praecise ob praxim crebrae et quotidianae Communionis semper praeferenda est Communio sub specie panis tantum. In hoc est vere aliquis progressus in Ecclesia latina. Notandum dari etiam inter Orientales catholicos, apud quos viget Communio sub utraque, qui libenter vellent celebrare cum hostiis e pane azymo et Communionem sub specie tantum panis ministrare fidelibus.

Id quod proponitur est de Communione sub utraque *in aliquibus specialibus occasionibus*, v.g. in ordinatione sacerdotum, in Missa pro sponsis, in prima Communione adulti neobaptizati, in concelebratione, si introducatur, et similibus. Rationes sunt hae:

1. Melius sic adimpleri videtur praeceptum Domini '*Bibite* ex hoc *omnes*' (*Mt.* 26, 27). De facto nunc solus sacerdos participat de calice, quamvis omnes fideles etiam Sanguinem Christi sub specie panis accipiant.

2. Magis appropinquamus non solum catholicis Orientalibus, sed etiam aliis christianis acatholicis, orthodoxis et protestantibus: unum ex obstaculis vel differentiis pro unione e medio tollitur. Et unio christianorum Summo Pontifici, et nobis omnibus, maxime cordi est. Nec hodie iam timenda sunt mala ob quae, suo tempore, Ecclesia sese 'utraquistis' opposuit.

3. Talis Communio in occasionibus sollemnibus, in specie determinandis, mul-

tum conferet ad devotionem fidelium, eo vel magis quod Summus Pontifex Ioannes XXIII devotionem erga Pretiosissimum Sanguinem urgeat» (Šeper: concordant Léger, Perrin).

XX) «1. Nonnulla ad Caput II de sacrosancto Eucharistiae mysterio adnotantur, quae Communionem sub utraque specie atque concelebrationem sacramentalem spectant.

2. De Communione quippe sequens suggeritur norma: Communio sub utraque specie, sublato fidei periculo, pro certis et bene determinatis casibus, iudicio Episcoporum, tum clericis et religiosis, tum laicis concedi potest» (p. 13, n. 42).

3. E disciplina in sumenda Eucharistia saeculorum decursu ab Ecclesia Latina servata profecto liquet modum sacram Communionem sub specie panis administrandi usu fuisse receptum, priusquam legibus per Generalia Concilia Constantiense ac Tridentinum firmaretur (cf. F.X. Wernz-P. Vidal, *Ius canonicum*, Romae 1934, t. IV, vol. I, pag. 123, not. 219). Quibus de causis id factum fuerit, manifestum omnibus est.

4. Impraesentiarum autem quaestio non est de usu seu more rato habendo, verum de lege condenda eidem usui, a pluribus iam saeculis vigenti, contraria ad Communionem videlicet sub utraque specie permittendam quibusdam dumtaxat probeque definitis in casibus, iudicio episcoporum moderandis, quorum praeterea erit de sublato fidei periculo cavere.

5. 'Hac instauratione, etsi raro admissa, ostenderetur caritas Ecclesiae erga desideria fratrum separatorum, unitas Orientalium rituum cum Occidentalibus, foveretur christiana devotio erga pretiosissimum Christi Sanguinem, melius a fidelibus intellegeretur Eucharistiam esse Crucis Sacrificii repraesentationem illiusque regni aeterni nuntium, in quo novum genimen vitis bibetur. Si vero agitur de Communione sacerdotum in Missa concelebrantium, evidentius appareret eos vere cum principali celebrante consecrare et sacrificare' (p. 14, sub addita Declaratione).

6. Eiusmodi tamen concessio quae, uti ex sese colligitur, non bono Ecclesiae communi, sed peculiari christifidelium bono proxime prospiceret, recensitos fines adaequare omnino non videtur, qui proinde incassum ut plurimum cederent.

7. Si autem certis tantum baptizatorum ordinibus facultas Communione sub specie quoque vini se reficiendi daretur, importunae comparationes cum aliis fieri indeque controversiae cum fidei ac pietatis detrimento exoriri poterunt.

8. Itidem quaeri posset cur aliquibus solummodo in casibus memorata facultas impertiretur, non vero in pluribus aliis quibus eadem vel haud dissimilis inest fidei aut caritatis seu unitatis animorum ratio.

9. Ceterum gravia incommoda quae, cum Eucharistiae Sacramentum sub utraque specie praebebatur, removeri opus fuit, devitari prorsus in praestituendis casibus certum non est.

10. Quapropter satius animarum saluti profecto esset, si vigens hactenus disciplina in re tanti momenti immutata servaretur» (Dell'Acqua).

XXI) «*Communio sub utraque specie* non videtur iterum introducenda uti res ordinaria; nescio utrum ut res extraordinaria; certo rara sit, debitis cautelis ob motiva exposita in libello, uti signum caritatis» (Cicognani).

Art. 43

I) «Ad Declarationem sub. n. 1) dicitur '*Ritus Missae est indivisibilis. Eius finis non est solummodo divinae Maiestatis adoratio sed etiam etc... per eucharisticam communionem*'. Haec vera sunt, sed quoad hominis sanctificationem notandum esset quod, per quantum ad Missam spectat, eam primarie fieri per ipsum exercitium actus oblationis seu actus sacrificii, supremi actus externi virtutis religionis. Huius veritatis novatores obliti sunt et emphasim posuerunt super auditum verbi Dei et celebrationem Coenae. Sine dubio auditus Verbi Dei et Eucharistica Communio summi sunt momenti pro hominis sanctificatione, sed, absolute loquendo, separabiles sunt a Missa et auditu eiusdem, sed actus ipse oblationis sanctissimi sacrificii Missae non solum Deum colit, sed est illud quod ab intrinsecis eiusdem et Deum colit et pie audientem seu offerentem sanctificat» (Browne: concordant Tappouni, McGuigan, Godfrey, Albareda, Antezana, Lefebvre, Verwimp).

Art. 44

I) «Articulus videtur plus aequo ampliare facultatem, quam constringendam esse puto ad aliquos tantum casus bene determinatos» (Micara: concordant Pizzardo, Quiroga y Palacios, Doi).

II) «In schemate principia tantum generaliora dentur et aperte dicatur quod unius Apostolicae Sedis erit casus determinatos statuere et moderari» (Ferretto: concordant Masella, McGuigan, Giobbe, Valeri, Cento).

III) «Maneat status quo, nempe non extendatur ad plures casus» (Copello).

IV) «Casus definiantur a S. Sede tantum» (McGuigan).

V) «In conventibus sacerdotum e.g. causa exercitiorum spiritualium peregrinations etc. concelebratio a disciplina vigente radicaliter discrepare videtur. Licet timere ne nimia novitas quamdam speciem admirationis excitet. Ceterum difficultatibus practicis, ad quas evitandas concelebratio proponitur, aliae eaeque sat magnae succedere possunt» (Gilroy).

VI) «Ad ampliorem usum concelebrationis sacramentalis quod attinet, quaeritur non solum si adsit ratio sufficiens abrogandi can. 803 C.I.C., sed etiam si hodiernis adiunctis sit vere possibilis. De facto, cum participatio fidelium non omnino excluditur sed multum restringitur, finis vere pastoralis multum minuitur. Ex altera parte, cum numerus sacerdotum per totum orbem non crescit secundum spem vix habemus occasiones 'ubi plures sacerdotes adsunt quam utilitas fidelium requirit'. In extraordinariis adiunctis, e.g. exercitia spiritualia annua, sacerdotes generatim malunt individualiter celebrare» (Spellman: concordant McGuigan, Ruffini, Quiroga, Giobbe, Godfrey, Santos, Albareda, Antezana, Beras, Rakotomalala).

VII) «*a*) benedictio oleorum melius denuo uniatur cum missa in coena Domini, ne Episcopus cogatur binare, et forma benedictionis oleorum simplificetur; *b*) deleatur b), ut concelebratio maneat aliquid extraordinarium; *c*) et *d*) placent» (Frings: concordant Richaud, Bazin, Bernard, Jelmini).

VIII) «Existimo opportunum non esse instituere vel permittere ritum celebrationis ultra limites in Pontificali romano descriptos, etiam quia altaria, quae hucusque

adhibita sunt, immutanda essent. Etenim concelebratio in Ordinatione Sacerdotali valde imperfecta est et in consecratione Episcopali concelebrantes paucissimi sunt» (Ruffini: concordant Godfrey, Santos, Heard).

IX) «Si articulus placet, rogarem ut casus adamussim determinentur ut nihil remittatur ad uniuscuiusque Conferentiae vel Episcopi sententiam» (Siri).

X) «Circa propositum 'de Concelebratione', cogitabam quale commodum esset nobis in India, quando e. gr. in civitate Bombayensi erit Congressus Internationalis Eucharisticus in 1964. Secluso elemento convenientiae, mihi videtur spectaculum concelebrationis a multis sacerdotibus faceret magnam impressionem etiam apud non-Catholicos. Sed nunc, proh dolor, in facie talis eloquentiae oppositionis et argumentorum prolatorum a fautoribus eiusdem, nescio utrum Concilium propositum approbet. Mihi videtur, apud Deum, non est quaestio de mathematica — faciendo divisionem inter, ex una parte, Missam celebratam v.g. a 200 sacerdotibus, et, ex altera parte, 200 missas celebratas a 200 sacerdotibus individuis. Durante hac Sessione, et etiam in aliis Sessionibus, quidam oratorum magnam vim posuerunt in 'Traditione'. Sed, quid intelligimus per 'Traditionem?'. 'Traditio' non est quid staticum sed dynamicum, uti bene exposuit quidam scriptor anglicus sic: 'Tradition is like a relay race, in which one runner hands on the torch to another, and thus in which the race neither slows down nor pauses, but is ever on the increase'. Pro me, saltem, valde difficile est summittere versionem huius sententiae in lingua latina» (Gracias).

XI) «In can. 44, sub littera b), constructio sententiae videtur defectuosa; dicendum est: '*quorum celebratio ad utilitatem fidelium non requiritur*'» (Léger: concordant Richaud, Perrin, Jelmini).

XII) «Unam tantum propositionem liceat mihi quoque humillime considerationi Patrum adstantium submittere. Missa chrismatis, non obstante opinione Em.mi Card. Frings, feria V in Coena Domini, servanda est, imo perficienda. Haec missa, quae unice ab Episcopo in tota dioecesi celebratur, totum Clerum convocat, quod numquam accidit in anno liturgico, ut materia quorumdam sacramentorum, seu olea sacra, consecretur et postea distribuatur singulis paroeciis. Omnes et singuli sacerdotes, pastores praesertim, adesse deberent ut una cum Episcopo concelebrent: optima ergo videtur occasio sacramenti ordinis sacri institutionem explicite commemorandi; sacramenti, dico, quod in Feria V una cum sacrificio eucharistico a Domino Iesu institutum est, et quod nunc in Liturgia non habet suam peculiarem memoriam. Feriam V non tantum Eucharistiae institutio facit sanctissimam, sed etiam sacramenti Ordinis sacri initium, quo Eucharistiae perpetuitas nobis data est. Si aliqua mentio in missa chrismali fiet de sacramento cuius virtute Sacerdotes tales efficiuntur et potestatem Eucharistiam consecrandi recipiunt, quamvis in historia liturgiae de hac re monumenta non habeantur, missa chrismalis perfectior et sensu spirituali divitior evadet, et optimas inducet dispositiones in cordibus Sacerdotum, qui sic ad celebrandam Coenam Domini vespere procedere maximo poterunt fervore» (Montini: concordant Alter, Jelmini).

XIII) «Concelebratio est valde utilis in multis casibus, id est de quibus art. 44 par. *a*) *c*) *d*); 'sed non video bene talem utilitatem ad omnes Missas Conventuales, neque quando plures sacerdotes adsunt, sicut dictum est sub litt. *b*). Convenit saltem quod aliquis numerus sacerdotum exigatur et quod quaedam regulae determinentur pro communitatibus» (Richaud: concordat Perrin).

XIV) «Concelebratio sacramentalis alius est casus, in quo Schema nostrum magnum gressum facit protinus. Utrum iam in omnibus casibus hic enumeratis initium concelebrationis ponatur, diligenter examinetur» (Döpfner).

XV) «Liceat aliqua animadvertere quae sequuntur: nullibi in hoc schemate (neque in aliis schematibus huius constitutionis liturgicae, ni fallor) tractatur quaestio de extensione facultatis Missam celebrandi in Feria V in Coena Domini, ita ut unicuique sacerdoti Missam individualem vel individualiter celebrandi facultas daretur. Immo optandum est ut Feria V in Coena domini habeatur sicut dies dominicalis vel festiva quando propter rationes pastorales sacerdotes curam animarum habentes bis vel etiam ter litari possunt, servata utique principali ritu huius diei quoad Missam in Coena Domini.

Etenim tandem aliquando ratio habenda est de simplici facto magnorum numerorum fidelium quibus magnae paroeciae in civitatibus modernis constant. His diebus, praesertim Feria V in Coena Domini et Feria VI in Morte Domini, plures fideles harum paroeciarum privantur sive Missa in Coena Domini (ideo etiam Sacra Communione) sive Communione in Feria V in Morte Domini. Mea opinione serio omnino haec quaestio considerari debet, nempe de revisione Sacrae Liturgiae pro Triduo Sacro, relate ad simplex factum magnorum numerorum fidelium harum paroeciarum» (Meyer).

XVI) «De multiplicandis occasionibus concelebrationis Missae (pp. 15-18). Plura sunt pericula istius immutationis. Neque rationes exstant sufficientes; quinimmo videretur potius contrarium exigere necessitas multiplicandi missas pro populo mane ac sero. Ratio pastoralis, quae suprema esse debet, deest ab hac proposita immutatione.

Praeterea hoc decretum incitamentum esset omissionis Missae privatae sicut iam, proh dolor, quidam liturgistae faciunt» (Ottaviani: multi concordant, cf. art. 37, observ. n. XV).

XVII) «Usus amplificetur tantummodo sub litteris *a c* et *d*, cum tamen ritu a S. Sede determinando» (Jullien).

XVIII) «Quaestio decidatur a Concilio» (Bea).

XIX) «Au n. 44, on restreint inutilment à des cas détérminés la faculté de concélébrer. Je dirais là encore: C'est la concélébration qui est la règle, et la celebration individuelle, l'exception» (Maximos IV Saigh).

XX) «Notum est in Ecclesia Orientali celebrationem iugiter vigere. Quaenam sunt rationes ob quas a nonnullis etiam pro Ecclesia latina concelebratio desideratur? Usus quotidianae celebrationis Missae, qui pro vita spirituali sacerdotis magna emolumenta praebet, saepe, ubi multi sacerdotes simul adsunt, varias difficultates creat, ita ut sacerdotes hoc 'mysterium tremendum' et angelicam potestatem superans, celeriter, diffuso spiritu, aliquando — saltem partialiter — sine ministro, 'mechanice' peragere debeant. Hoc fit v.g. occasione conventuum eucharisticorum, exercitiorum spiritualium, peregrinationum et in collegiis et conventibus ubi multi — saepe plus quam centum — sacerdotes adsunt. Vidimus in locis peregrinationum sacerdotes paratos, cum calice et ampullis impatienter expectare dum alius Missam finiret eumque veluti ab altari expellere. Vel debet collocari infinitus numerus altarium (e.g. in 'Mondo migliore' in Rocca di Papa et in cryptis monasteriorum vel collegiorum), ubi eodem tempore 20-30 sacerdotes, unus iuxta alium, unus celerius, alter lentius, celebrant. Vel plures a celebrando abstinere coacti sunt.

Nonne decentius et devotius esset, si v.g. 5-10 sacerdotes, unum altare circumstantes, simul celebrare possent? » (Šeper: concordant Léger, Perrin).

XXI) « Evidens est quod nullum obstat principium, sed praevidentur difficultates et abusus, si non determinentur exacte occasiones quando concelebratio licita erit. Pro Missa Chrismatis nulla obiectio » (Godfrey: concordant Ruffini, Quiroga y Palacios, Santos, Heard, Confalonieri, Lefebvre, Verwimp, Bernier, Jelmini).

XXII) « Valde placeret si concelebratio frequentior permitteretur in functionibus maxime sollemnibus in monasteriis nostris » (Gut).

XXIII) « *a*) Ad sacramentalem autem concelebrationem quod attinet, ipsam ad plures quam ante casus ea lege extendi exoptatur, ut, mutatis precibus ac ritibus, eiusdem opportunitas et concelebrantium numerus Ordinarii loci iudicio statuenda committantur (p. 15 ss., nn. 44-46).

b) Ut Oecumenicae Synodi Patres negotium huiusmodi ad Ecclesiae necessitatem vel utilitatem definiant ac decidant, aliquas proderit expendere difficultates, quae elucubratis praescriptis ad effectum perducendis obstare censentur.

c) Sane in comperto omnibus est plures nostra aetate esse in Ecclesia regiones, quae clericorum penuria, diversis quidem de causis, non sine sacrorum praesulum aegritudine divexantur: adeo ut saepenumero oporteat ibidem sacerdotibus potestatem facere pluries in die Eucharisticum Sacrificium offerendi ad fidelis populi necessitatibus legitime satis faciendum.

d) Pariter neminem fugit clericos, pro adauctis sacri ministerii et apostolatus curis, variis in obeundis muneribus occupatos teneri. Quocirca ipsi, haud secus ac e laicorum ordine fideles, uno eodemque tempore in ecclesia adesse plerumque nequeunt sacris operam daturi.

e) Etsi 'unitas Ecclesiae in unitate sacerdotii melius demonstratur', ac 'pietas magis fovetur, si plures sacerdotes simul litent' (p. 16, sub adiecta Declaratione, n. 2 *a*) *b*), singularum nihilominus personarum dignitati, quae contra exitiabiles doctrinae formulas nostris diebus est omnino tutanda, magis consentaneum ac proprium est unumquemque presbyterum seorsum Sacrum paragere. Id autem summo eidem presbytero emolumento erit cum, piis animi vacans exercitationibus, accepti sacerdotii meditatur granditatem.

f) Si preces ac ritus numero imminuantur, ut expedita ac profluens sacramentalis concelebratio evadat, discrimini consequenter locus fiet inter ipsam concelebrationem et Eucharisticum Sacrificium a singulis sacerdotibus oblatum. Hinc facile in christianorum mentes irrepere poterunt errores de ipsius Sacrificii natura atque efficacia, maxime quoad Missas porrecta stipe applicandas.

g) Has ob causas suadendum potius est, ut concelebratio intra paucos omnino contineatur casus, in quibus videlicet peculiaris necessitas aut utilitas id postulaverit, prout fit cum habentur Synodi seu Concilia, Eucharisticae Congressiones aliique id genus Conventus » (Dell'Acqua).

XXIV) « In pagina 15, n. 44, exoptatur et quidem iure merito, ut mihi videtur, extensio ritus concelebrationis in Ecclesia occidentali ad Missam Chrismatis Feria V in Coena Domini, sicut ad Missam celebratam ab Episcopo in Synodo dioecesana vel in

occasione visitationis pastoralis, quia sic manifestatur unio omnium sacerdotum cum Episcopo in unico sacerdotio Christi, quod quidem qundoque bonum est.

Sed haec ratio non mihi videtur esse sufficiens pro extensione concelebrationis ad quotidianam 'Missam conventualem», nempe canonicorum et religiosorum, necnon ad quotidianam Missam in seminariis et collegiis, ubi degunt multi sacerdotes (cf. comma *b*).

Etenim, unio sacerdotum eiusdem dioeceseos cum Episcopo, vel eiusdem conventus cum Superiore sacerdote non est nisi consequentia unionis uniuscuiusque sacerdotis cum ipso Christo Sacerdote, cuius in Missa personam gerit.

Nam sacerdos, ut ait Pius Papa XII in Litteris Encyclicis *Mediator Dei*, 'ob consecrationem quam accepit Summo Sacerdoti assimilatur, ac potestate fruitur operandi virtute ac persona ipsius Christi. Quamobrem actione sua sacerdotali Christo quodammodo linguam suam commodat, manum porrigi' (A.A.S. 1947, p. 548).

Atqui actio Christi seipsum sacrificantis et offerentis, mediante actione sacramentali, multo expressius in Missa manifestatur ab uno sacerdote celebrata quam Missa concelebrata, et quidem non solum pro ipso celebrante, sed etiam pro fidelibus, qui vident in hoc unico sacerdote 'imaginem Christi' Sacerdotis (cf. S. Thomas Aq., IIIa, q. 83, a.l. ad 3).

Huic autem doctrinae innititur tota spiritualitas sacerdotalis, atque ea nutritur devotio eucharistica sacerdotum. Nunc vero, si habitualiter multi sacerdotes concelebrarent, timendum esset ne paulatim minus conciperent se esse 'alter Christus', neve apud eos deflueret debita pietas eucharistica. Proh dolor, pericula non fingo, cum iam noverim quibusdam in locis iuvenes sacerdotes Missam quotidianam negligere.

Timendum igitur esset ne sacerdotes magis attenderent ad unionem inter se et cum Episcopo vel cum Superiore religioso, quam ad unionem singulorum cum Christo Sacerdote.

Sane textus schematis libertatem celebrationis individualis servare intendit, sed reapse instantia Superiorum et confratrum difficultatesque externae atque vis consuetudinis illam libertatem impedient.

Insuper revocanda est illa doctrina de fructibus Missae, quam exponebat Pius Papa XII (cf. A.A.S. 1954 Ii, p. 669). Nempe in hac re, non est considerandus tantum fructus qui ex devota ac fraterna celebratione producitur, sed praesertim natura actus qui peragitur, scilicet Sacrificium sacramentale Christi. Porro, fructus obiectivus Sacrificii Missae, videlicet placationis et impetrationis pro vivis ac defunctis, est fructus principalis, qui quidem non aequaliter habetur in una Missa concelebrata sicut et in pluribus Missis a pluribus sacerdotibus celebratis.

Igitur, si usus concelebrationis frequentius diffundatur, timendum est illa recta doctrina obfuscetur, neve fideles non amplius curent ut Missae multae pro vivis et defunctis celebrentur» (Philippe: concordant Giobbe, Godfrey, Lefebvre, Janssens).

Art. 45

I) «Au n. 45, on permet aux concélébrantes de revêtir seulement l'aube et l'étole. Nous pensons que les concélébrants doivent tous rêvetir tous leurs ornements sacrés et participer très intimement à l'action liturgique presidée seulement par le premier célébrant» (Maximos IV Saigh).

II) «Ad pag. 17, lin. 7: corrigatur: *concelebrantes*» (Sépinski).

III) « *Concelebratio.* Restricta deberet esse, sed aliquando — potius raro — utilis potest esse (in Congressibus et peregrinationibus, in Exercitiis Spiritualibus, in magnis Monasteriis), si debita adhibebitur praeparatio et exclusa choreografia, quam quis antea innuit, immoderati numeri sacerdotum (uti centum aut plures!) simul celebrantium » (Cicognani).

Art. 46

I) « Ubi de opportunitate concelebrationis et numero concelebrantium loco *Ordinarii loci* dicerem: '*unius Apostolicae Sedis*' erit indicare.

Quae Apostolica Sedis iuxta locorum et circumstantiarum adiuncta, mira qua pollet prudentia et sapientia agere potest per suos legatos sive Nuntios sive Delegatos Apostolicos ad hoc peculiaribus instructos facultatibus » (Ferretto).

II) « Perplacet ut iudicium de opportunitate concelebrationis sit non apud Ordinarium loci sed apud conferentiam episcoporum » (Suenens).

III) « Le n. 46 réserve à l'Ordinaire de lieu, cas per cas, de permettre la concélébration et de fixer le nombre de concélébrants. Encore une limitation excessive d'un acte, non seulement légitime, mais plus conforme, même à la tradition. Les prêtres devraient pouvoir concélebrer toutes les fois qu'ils désirent, sans nuire à leur charge pastorale, et en aussi grand nombre qu'ils le désirent » (Maximos IV Saigh).

IV) « Pag. 18, lin. 13: proponerem: Ordinarii loci vel Superioris maioris erit iudicare » (Sépinski).

Art. 47

I) « Non expedire videtur ut unusquisque concelebrans stipem accipiat: quod etiam S. Officii menti adversatur et fidelium quoque auribus male sonat » (Micara: concordat Pizzardo).

II) « Deleatur n. 47 de stipendiis accipiendis in concelebratione, quia videtur minus decens (shocking). Si concelebratio manet aliquid extraordinarium, nulla ratio videtur, cur in concelebrationem, quae significat unitatem sacrificii, introducatur nova separatio per applicationes distinctas » (Frings: concordant Richaud, Bazin, Bernard, Jelmini).

III) « Melius expungatur. Non est obiectum aptum pro Concilio. Si placuerit sic decernere, fiat decreto S. Sedis, post Concilium » (Döpfner).

IV) « Circa id quod potest dari singulis concelebrantibus, convenit ut non appelletur stipendium Missae » (Cheikho).

V) « n. 47 non placet » (König, Montini, Giobbe, Landàzuri, Yago, Suhr, Janssens).

B – OBSERVATIONES

a Patribus factae in sessione commissionis centralis
die 30 martii 1962 super schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA

Capp. IV-V: *De Officio divino – De anno liturgico*

Observationes generales

I) «Concilium commendet imo urgeat et imponat revisionem Officii Divini. Haec revisio committi debet perficienda ad appositam Commissionem ex peritis, sed etiam viris apostolicis et Pastoribus compositam, quae, sub ductu S.C. Rituum, attento schemate quod arduo et valde meritorio labore redactum est, attentis item animadversionibus sapienter factis ab E.mis et Exc.mis Patribus, ordinationem adaptatam et respondentem exigentiis et possibilitatibus vitae et activitatis hac aetate, promulgandam submittat Summo Pontifici» (Agagianian: concordant Montini, Bernard).

II) «Revisio ulterior Breviarii melius differenda esset usquedum illa revisio, iam tempore plane recenti introducta, in praxim plenius deducta fuerit. Opus revisionis, feliciter inchoatum a Sancta Sede, non a Concilio, sed a Sancta Sede perducatur ad finem» (Gilroy: concordat McGuigan).

III) «Reformatio fiat maxima cum prudentia. Brevior fiat divinum officium» (Quiroga y Palacios).

IV) «Schema hoc, in quo Commissio Liturgica eloquens documentum offert serii laboris ac effectivae competentiae, Concilium certe magni faciet, et Commissio quae electura erit, circa hanc materiam, in redigendo schemate definitivo rationem habebit animadversionum a Patribus prolatarum» (Cento).

V) «Principia generalia a Concilio proponantur et mutationes ne fiant iterum iterumque» (König).

VI) «Munus videtur arduum et iniucundum loqui de adaptatione et reformatione Officii Divini quod decursu annorum nobis omnium factum est carissimum. Sed videtur necessarium propter conditiones vitae humanae in decursu saeculorum tam graviter mutatas. Loquentes de adaptatione Breviarii tria oblivisci nequimus:

1. Quod Breviarium originem suam duxit e vita monachorum, quorum unicum munus aut saltem munus principale erat Officium Divinum — Opus Dei et opus diei.

2. Quod etiam monachi posteriores et religiosi Officium Divinum sicut in origine recitabatur, propter conditiones vitae mutatas nequibant absolvere in sua forma et modo originali, praesertim quoad horas noctis et diei.

3. Quod maximum prostat discrimen inter vitam sacerdotis hodierni, qui in cura animarum laborat, et vitam monachi antiqui, pro quo Officium Divinum in forma et compositione originali erat conceptum.

Sine dubio unusquisque sacerdos debet orare — de hac veritate non est quaestio. Et sacerdos, Officium Divinum persolvens, non tantum suam orationem persolvit, sed orationem Ecclesiae. Etiam de hoc non est quaestio.

Agitur solummodo de modo et de methodo qua sacerdos orationem Ecclesiae persolvere deberet. Agitur de compositione illius orationis. Et non existit lex quae dicit eam sic remanere debere per omnia saecula saeculorum. Si utilitas Ecclesiae aliquid aliud postulet, id cum omni reverentia erga traditionem saecularem faciendum videtur » (Alfrink: concordant Liénart, Léger, Yago, Verwimp, Gut).

VII) « Altiora tantum principia retineantur, emendata iuxta animadversiones factas a plerisque » (Felici: concordant Bea, Browne).

VIII) « Leges Ecclesiae, praesertim eae quae conscientiam graviter onerant, 'non sunt mutandae pro quacumque melioratione, sed solummodo pro magna utilitate vel necessitate' uti Doctor Communis docet in Summa Theologiae I[a]-II[a], q. 97, art. 2, ad 2. Quod principium etiam ad normas circa officium recitandum valet » (O'Connor).

IX) « Concilium tantum det normas generales et orientationes. Prae oculis habeatur educatio pastoralis populi christiani. Themata essentialia spiritualitatis christianae disponantur in ordine ad mysteria paschalia. Hoc valet in primis pro Dominicis post Pentecosten » (Perrin).

X) « In mutatione Breviarii componantur textus non nimis difficiles. Etiam officia ultimis annis composita continent partes v.gr. hymnos fere inintellegibiles. Certe devotio sacerdotum inde non adiuvatur » (Verwimp).

XI) « In pragrapho secunda introductionis, loquitur de Officio divino sicuti pertineret ad solos sacerdotes et religiosos sodales. Sed etiam pertinet, ut oratio publica, membris institutorum Saecularium (cf. n. 76); et etiam laici participationem in Officio divino habere possunt (cf. n. 77) de qua opportuna mentio fieri potest etiam in introductione » (Léger).

Art. 70

I) « Parum expedire videtur ut in restituenda Horis canonicis veritate, tempus fere determinatum recitationi etiam privatae non solum suadeatur, sed quasi, ni fallimur, praecipiatur, cum hodiernae vitae conditiones persaepe hanc regulam servari non sinant. Item, non oportere videtur ut extensio seu duratio Breviarii, quam nuper Ecclesia, intuitu pastoralium onerum, 'paulisper' contraxit, adhuc reducatur.

Attamen, incongruum videretur sollemnioribus diebus sacros ministros curis pastoralibus magis fatigatos, gravius onerari per triplex Nocturnum.

Ad declarationem quod attinet, distinctio inter recitationem privatam et choralem, quam schema pag. 9, contra plurium Episcoporum optatum reicit, multis fortasse difficultatibus obviaret » (Micara).

II) « Desideratur duplex Breviarium, communitarium unum, privatum alterum; paucitas Sacerdotum hoc exigit, cum neque in cathedralibus nunc frequenter raro communiter dicatur Breviarium.

Desideratur ut Breviarium adoptet formam ut in triduo hebdomadae Sanctae. Constet uno nocturno, et tribus solum in festis Domini et Ss.mae Virginis. Preces non instaurentur » (Copello).

III) « Can. 70 mihi non placet. Non enim admitto, saltem pro sacerdotibus non religiosis qui in ministerio sacerdotale vivunt, renovationem sicut proponitur in illo canone. Haec est propositio mea:

a) Recitatio obligatoria totius Offici Divini (nempe a Matutino usque ad Completorium inclusive) pro iis qui ad recitationem choralem adstricti sunt (salvis tamen permissionibus praevisis in Regulis vel Constitutionibus).

b) Recitatio obligatoria tantummodo Laudum, Vesperae et Lectionis Divinae (quae Lectio constaret ex solis elementis in can. 73, enumeratis), pro clericis non adstrictis ad recitationem choralem.

Hae sunt rationes illius propositionis:

a) Est realitas evidens quod sacerdotes ministerio addicti nequeunt 'sanctificare diversas horas diei' recitando Officium Divinum unaquaque horarum traditionaliter praescriptarum pro illo Officio. Sacerdos in ministerio faciliter, libenter et desiderabiliter orare potest mane et vespere. Hae sunt horae quas, tempore praescripto, potest sanctificare recitando Officium (nempe Laudes et Vesperas). Alias horas sanctificat ministerium suum exercendo apud homines. Considerationes illae sunt, mea opinione, secundum realismum prudentissimum. Bene scio conditiones secundum quas sacerdotes dioecesis meae ministerium suum adimplent, et credo quod eaedem sunt pro omnibus aliis dioecesibus.

Quaestionem institui de hac materia apud omnes cleros meos et maior pars consensit de hac re: horae Officii non congruunt horario eorum servitii Ecclesiae.

His in adiunctis, quomodo servare possumus, pro illis sacerdotibus, aliquam formam ficticiam orandi quae necessitatibus et possibilitatibus eorum vitae non respondet?

Cum recitatione Laudum et Vesperae, propono Lectionem Divinam. Quae lectio perfici posset mane vel vespere vel alia hora diei, et cuius tempus esset circiter viginti momentorum.

b) Credo quod propositio mea alleviaret conscientiam sacerdotum qui, ob tantum laborem, maxime defessi sunt.

c) Opinor quod Officium, sic modificatum, esset solatium animae potiusquam pensum onerosum.

d) Denique officium proponere diversum pro duobus cleris non esset contra traditionem Ecclesiae; etenim, primis in saeculis, distinctio aderat inter officium cathedrale et officium monachorum» (Léger: concordant Liénart, Montini, König, Döpfner, Perrin, Bernard, Yago, Verwimp, Gut, Janssens).

IV) «In *declaratione* sub n. 70 haec verba habentur: 'desiderandum non videtur duplex Breviarium, communitarium unum, privatum alterum'.

Vultne hoc dicere quod ille, qui a solo Divinum Officium recitat, illud debet recitare eodem modo quo recitatur in choro vel in communi?

Possuntne res ita ordinari ut qui a solo recitat non teneatur dicere illas partes quae ad recitationem choralem vel communem sunt magis adaptatae, e.gr. responsoria post lectiones et in Horis minoribus» (Gracias).

V) «Schema generatim laudandum est. Praeter obvia a Patribus dicta, addam humiliter: exopto quod Matutinum ordinarie unico nocturno constet» (Confalonieri: concordant Masella, Jelmini).

VI) «Copiosas gratias ago Commissioni de re liturgica, quae hoc schema circa Divinum Officium luculenter cogitavit. Modeste dico, sed ex tota anima mea, quod haec

quaestio praestantior est ad vitam spiritualem et in fervore perseverantiam omnium sacerdotum, proinde ad prosperitatem supernaturalem totius Ecclesiae.

Nam, ex una parte, constat evidenter quod totum Corpus Mysticum Christi fructum sanctificationis et vigorem efficacem evangelisationis capit e precatione atque officiali laude in nomine Ecclesiae absoluta.

Sed, ex alia parte, post longam experientiam pastoralem et episcopalem inter sacerdotes hodiernos, credo fortiter quod forsan eorum languoris in vita spirituali et aliquando, proh dolor! eorum gravis decrescentiae principalis causa sistit in obligatione recitandi lectiones vel orationes materialiter potiusquam formaliter.

Insuper cursus longior, reservatus ad Breviarii absolutionem non bene congruit cum praesentibus officiis multis sacerdotum, sive parochorum et vicariorum, sive professorum, sive in variis operibus deditorum. Inde sacerdotes Christi videntur fere coacti res divinas quodammodo contemnere, leviter saltem tractare, sine dilectione nec debita intentione adimplere. Gravissimum periculum pro homine Dei!

Imo canonicae horae videntur sic dispositae ut, in initio cuiusque diei, fit quasi impossibile orationi mentali satis prolatae se addicere, quod tamen stricte necessarium est ad sacerdotalem veram vitalitatem. Apparet etiam quod, tempore non plene reservato ad exercitationem spiritualem et ad contemplationem, vita ipsa liturgica affectu et pia intelligentia caret.

Unde res maximi momenti pro Concilio Oecumenico, et sine ulla dilatatione, est remedium practicum dare ad istam requisitionem valde ac valde urgentem. Non possunt Patres longius tolerare in nostro tempore quod, plus minusve in iniuste, Sanctae Ecclesiae sacerdotes damnati apparent ad cultum quodammodo pharisaicum quem recte non assumunt et qui, hora tentationis, fastidium in animas eorum saepius gignit erga Ecclesiam eiusque leges.

Attamen quam pretiosum et essentiale beneficium, minime tollendum, de hoc sacro ac divino Officio! Sed eius adaptationes requiruntur et quasdam, humillime et fortasse procaciter, propono.

De lingua adhibenda in recitatione divini Officii fere nihil dico. Nam, meo sensu, ad laudem publicam Dei in nomine Ecclesiae, sacerdotes latini debent servare linguam probatam pro latinis regionibus, etsi, quando cognitio linguae latinae difficilis reapse evenit pro plerisque, Conferentia nationalis Episcopalis, cum assensu Sanctae Sedis, forsan linguae vernaculae usum permittere possit.

Sed res praestantior in tali difficultate pendet ab ipso decursu horarum canonicarum.

Ad instar huius schematis, opinor quod Laudes et Vesperae se praebent ut praecipuae partes in Officii celebratione. Sed audacter et cum tremore propono alias denominationes.

Laudes potius appello 'Matutinum', ut formam orationis matutinae servent. Ex aliunde quod vocamus 'Matutinum' vellem dici 'Lectio divina', quae tunc non sit hora determinata pro speciali momento diei et proin quae posset absolvi in quocumque diurno tempore. Sic haec 'Lectio divina' materiam praeberet ad meditationem doctrinalem ac spiritualem, cum compositione evidenter nova, sed semper psalmis et lectionibus. Psalmorum autem numerus minuatur ad tres et disponantur inter duas vel quatuor hebdomadas secundum aliquod duplex vel quadruplex schema.

Hoc modo psalmi nulla excisione laborarent et nullum fastidium eveniret de eorum repetitione in unaquaque hebdomada. Lectiones vero eligerentur: I[a] in textibus Veteris Testamenti bene quaesitis, secundum tempus liturgicum, inter uberiores in doctrina

theologica ac spirituali; 2ª lectio in homiliis accurate selectis eodem modo vel in redactione brevi et authentica de Sanctis aut de festivitate; 3ª lectio fit aliqua pericopa Novi Testamenti satis longa.

Psalmi, in omnibus horis, durante anno semper iidem sint, secundum hebdomadas, in quolibet tempore vel festo, nisi in hebdomadis Paschae et Pentecostes.

Ad Primam, recitatio terminanda sit post orationem 'Domine, Deus omnipotens', et nihil amplius.

Aliae Horae minores serventur, sed cum unica oratione diei post psalmos, sine antiphonis nec responsionibus.

Completorium potest componi semper iisdem psalmis pro unoquoque die, ad faciliorem memoria absolutionem ut serotinae preces.

Vesperis cotidie aliquae preces inserantur, ut notat bene schema. Sed, pro Vesperis, ad faciliorem participationem populi in hac parte Divini Officii, cuius publica restauratio in dominicis diebus et in festis exoptatur, videtur necessaria facultas utendi lingua vernacula cum aliquo textu ab Episcopis et Sancta Sede adprobato.

Tandem, post omnes horas, restituatur recitatio orationis dominicae, et fateor quod modum a me propositum de Matutinis postulat aliam dispositionem in monasteriis» (Richaud: concordant Liénart, Agagianian, Léger, König, Döpfner, Cooray, Perrin, Bazin, Bernard, Yago, Jelmini, Gut, Janssens).

VII) *a*) Revera desiderandum est, ut sacerdotes totam diem orando sanctificarent, congrue distribuentes singulas partes Officii diversis diei horis. Hunc in finem valde iuvaret talis horarum minorum compositio, quo eaedem post aliquod exercitum facile memoriae committantur. Unde propono, ut pag. 8, lin. 31, post 'competenti' inseratur: 'memoriter'. Pro declaratione addatur in pag. 9 post paragraphum 'b' incisum novum: 'Horae minores ita instaurentur, ut memoriter recitari valeant, quia, si libro indigeant, in condicionibus vitae hodiernae practice a clero superonerato hora competenti quasi numquam peragi nequeunt ac deinde multum valoris spiritualis pro orantibus amittunt'.

b) Valde optandum quoque est, ut unica tantum hora habeatur tamquam oratio matutinalis, charactere matutinali praedita et congrue statim post consurrectionem vel saltem ante Missam dicenda. Unde commendo, ut eadem pag. 8, lin. 33, addatur novum incisum, quod ita sonet: '*c*) Prima horam matutinalem iterans cum Laudibus uniatur'. Pro declaratione addatur pag. 9, etiam post 'b': 'Iteratio deprecationis matutinalis a monachis Palaestinensibus saec. IV et V introducta est, quia post Laudes iterum dormire solebant. Ecclesia vero nostris temporibus desiderat, ut Laudum indoles matutinalis denuo observetur, quare hora Prima cum Laudibus uniatur, ne per duplicationem utraque damnum patiatur'» (Döpfner).

VIII) «*a*) De Matutinis — dicitur in num. 70 sub c quod qualibet diei hora recitari valeant. Ideoque nomen Matutinum suum sensum perdidit et melius alio nomine haec pars Divini Officii vocari potest.

Si in n. 73 dicitur — et bene dicitur — quod lectiones Sacrae Scripturae ampliandae sunt sicut etiam lectiones ex Patribus, unicus locus, qui his lectionibus tribuendus videtur, erit Matutinum, etsi inter Declarationes in pag. 9 dicitur quod ratio non adesse videtur mutandi ipsius compositionem traditam.

Altera ex parte Matutinum in genere non videtur esse prolongandum, ita ut in Matutino pro auctis lectionibus locus solummodo inveniri poterit, si Psalmi Matutini ab-

breviabuntur. Quod possibile erit, si iuxta n. 71 Psalmi non amplius per unam hebdomadam, sed per longius temporis spatium distribuuntur.

Tali modo compositum Matutinum potius erit lectio spiritualis quam oratio.

Quoad recitationem privatam non video difficultatem esse in hac mutatione, sed nescio an pro monachis etc. haec dispositio difficultates faciat. Ideoque forse necesse erit Officium Divinum pro recitatione privata aliter disponere ac pro recitatione communitaria, etsi in pag. 9, lin. 1 dicitur quod desiderandum non videtur duplex Breviarium.

b) Quoad Horas Minores Constitutio desiderat ut eae serventur, etsi in forma quodammodo adaptata (pag. 9) — ut tempore competenti recitentur (pag. 8) — et ut in fine dicatur *Pater Noster* (pag. 11).

Num revera possumus expectare ut sacerdotes quattuor vicibus per diem Breviarium sumant ad preces sat breves i.e. longitudinis duorum vel trium minutorum (sit venia verbi) recitandas? Insuper permulti sacerdotes in hodierno modo vitae et laboris non invenient occasionem ut ita faciant. Pro monachis erit possibile, non pro sacerdotibus in vita hodierna. Sed nisi fallor, nec monachi hoc faciunt.

Ideoque permulti sacerdotes illas quattuor Horas Minores uno tractu recitabunt et quattuor vicibus intra spatium decem minutorum recitabunt orationem dominicam.

Nonne melius erit ut loco quattuor Horarum Minorum componatur una sic dicta Hora — octo vel decem minutorum — quae tempore fixo v.gr. hora duodecima (mezzogiorno) recitari possit ita ut intra Laudes et Vesperas quisque sacerdos inveniat spatium aptum, sed unicum ad vitam suam spiritualem fovendam? Non esset diminutio precum, sed tantum methodus magis aptus. Sacerdos ferventius orabit, si magis rationabiliter orare potest. Preces obligatae non sint onus, sed recreatio mentis, gaudium cordis et refectio spiritus et animae.

De cetero censeo Concilium non esse onerandum omni ista materia. Concilium statuat solummodo ut Breviarium recognoscatur, revisionem ipsam magna cum fiducia relinquens Commissioni post-Conciliari instituendae vel forse potius S. Rituum Congregationi quae ex universa Ecclesia peritos assumere potest et quae forse ex illis quae hic in Commissione Centrali dicta sunt quamdam habebit utilitatem» (Alfrink: concordant Döpfner, Perrin, Janssens).

IX) «Id unum vellem commendare, ut a non necessariis mutationibus abstineatur. Quaedam sane immutationes prorsus faciendae sunt, uti v.gr. quae respiciunt historicas lectiones (cf. pag. 9, lin. 4); item quae instaurant Doctrinam Patrum inserendam in Lectionibus Matutini (hodie enim prorsus abolita videtur) (cf. pag. 10, in fine).

Divinum Officium est praecipuum medium quo practice, tuto et constanter per quotidianam recitationem Patres et S. Scriptura a maxima parte sacerdotum cognoscuntur. Ideo hic cibus spiritualis non substrahatur, sed potius iterum instauretur.

Ceterum maxime commendandum erit ut tandem aliquando a frequentioribus immutationibus abstineatur quibus ultimis quinquaginta annis, variis reformationibus, oppressi sumus; quin aliquid dicam de expensis pro novis Breviariis emendis et de difficultatibus quae praesertim senioribus sacerdotibus fiunt, eos molestiis affligendo, novitiatibus frequentioribus; sinite eos rogare in pace secundum consuetudinem qua expertes sunt! » (Ottaviani: concordant Ferretto, Copello, McGuigan, Spellman, Quiroga y Palacios, Godfrey, Heard, Browne, Gori, Antezana, Beras, Lefebvre, Rakotomalala, Jelmini).

X) «Commissio nostra centralis non debet singularum rerum censuram ipsa perficere, sed debet *principia generalia* dare, quae sint, ut ita dicam, oecumenica quoad materiam, quia rationem haberent non tantummodo de sola liturgia, sed etiam de ceteris rebus ut sunt sanctitas vitae sacerdotalis, ministerium apostolicum, etc.

Quoad autem *Conmmissionem specialem liturgicam*, quae sane opus suum incipere deberet quam primum seu ante finem Concilii, instare vehementer velim ut eam componant non tantummodo viri docti sed etiam viri prudentissimi et periti necessitatum, difficultatum vitae sacerdotalis hodiernae.

In aptando Officio divino, ratio igitur habeatur de parte quam officium habet in regimine spirituali sacerdotali quae est magna, immo essentialis ut Ecclesia sub gravi imponat recitationem horarum canonicarum. At praeter illas horas Ecclesia imponit aut instanter commendat et alias preces, videlicet: orationem mentalem methodicam, quam ipsi monachi existimaverunt esse necessariam ut officium divinum; pietatem marialem et eucharisticam; devotionem ad sanctos Patronos; examen conscientiae etc.; insuper commendat, iure utique, studia ecclesiastica, theologiae dogmaticae, moralis et sacrae scripturae, et lectionem spiritualem quotidianam. Ministerium tandem apostolicum Ecclesia imponit, sub variis formis quo magna pars sacerdotum defatigatur maxime in scholis, in urbibus et suburbiis.

Aptatio Officii divini hodierno regimini spirituali sacerdotali exprimatur igitur omnibus perpensis» (Jullien: concordant Masella, Ferretto, Gonçalves, Liénart, Tappouni, Copello, Agagianian, Siri, Quiroga, Léger, Landázuri, Heard, Antezana, Perrin, Bazin, Bernier, Yago, Rakotomalala, Gut, Janssens).

XI) «Preces matutinae omnino sunt retinendae tamquam optima praeparatio ad Missam intelligenter et cum spirituali devotione apta celebrandam. Deinde semper permittatur anticipatio die praevia: et potius ad unum nocturnum tantum, praesertim diebus maioris festivitatis, preces matutinae sunt restringendae» (Alter).

XII) «Amplior fiat indagatio ad naturam Matutini bene determinandam. Aut, numero psalmorum reducto, fiat lectio divina, aut maneat psalmodia et, lectiones S. Scripturae amplificata et bene ordinata, supprimantur lectiones ex Patribus et vita Sanctorum tamquam valorem nunc mere symbolicum retinentes» (Hurley).

XIII) «Matutinum vere nescio quomodo aptetur. Quod dicitur pag. 9 litt. *a*) non mihi videtur aptatio.

Omnes exoptant ut officium divinum ita accommodetur vitae sacerdotis pastoralis ut fiat vere efficax medium ad vitam spiritualem sacerdotum fovendam.

Hora vero matutini vitae monachorum conformis, non locum commode et in veritate invenit in die sacerdotis pastoralis hodierni.

Quapropter debet haec hora aut aboleri aut locum cedere lectioni S. Scripturae vel scriptorum antiquorum vel etiam sublimiorum theologiae spiritualis magistrorum hodiernorum.

Nam haec lectio qualibet diei hora fieri potest sub gravi per tempus determinatum, etiam in lingua vernacula.

Attamen, si ut hora canonica, matutinum servetur, suadendum est ut solummodo uno nocturno constet secundum vota Episcoporum ut dictum est in schemate, quia sacerdotes pastoralibus obligationibus gravati, praesertim diebus festis, tempus non habent ad hos perpulchros tres nocturnos gustandos» (Yago).

Art. 71

I) «Psalmi per longius tempus distribui possunt, sed, capta occasione, rogare vellem ut in recitatione Breviarii omittantur Psalmi imprecatorii, vel saltem versiculi quibus imprecationes continentur. Item omittendam existimo obscuritatem quae in nonnullis psalmis manifestatur de vita futura (e.g. 'non est in morte qui recordetur tui: apud inferos quis te laudat?' Ps. 6).

Lex credendi legem statuit supplicandi. Nemo autem ignorat Revelationem divinam non fuisse plenam in Veteri Testamento, sed paulatim crevisse usque ad Christum. Psalmi, quos supra memoravi, sunt quidem divinitus inspirati, sed congruunt gradui Revelationis adhuc imperfecto» (Ruffini: concordant Ferretto, Copello, Valeri, Siri, Montini, Godfrey, Marella, Browne, Gori, Antezana, Beras, Rakotomalala, Jelmini).

II) «Optandum quod opus revisionis Psalterii perducatur ad finem 'respectu habito latinitatis et usus liturgici'» (Valeri).

III) «Si nova editio psalterii in editis expectatur, cur ergo non praeparemus adaptationes hodie disputatas? Quia si nova editio breviarii edetur, nova crisis oeconomica in clero habebitur. Commissio nominetur quam citius et laborem praesentet in Concilio» (Léger).

IV) «Nulla obiectio ut psalmi per saltem duas hebdomadas distribuantur (utique, non ad orationem breviandam, sed attentam ac devotam eam latius obtinendam); psalmi historici longiores et psalmi imprecatorii per paucos tantum versiculos memorentur; psalterii versio idealis revera quaeratur, ita ut initia saltem psalmorum serventur ut in traditionali Vulgata per saecula adhibita, et hoc ne cantus pulcherrimi et compositiones musicales — sive gregorianae sive poliphonicae rationis — qui et quae tantum patrimonium liturgicum constituunt, omittantur et pereant» (Confalonieri: concordant Aloisi Masella, Marella, Jelmini).

V) «Non probo quod pag. 9 in fine dicitur de cursu Psalmorum per plures hebdomadas distribuendos: hoc modo diminueretur contactus et familiaritas quam sacerdotes habere debent cum electissima parte S. Scripturae et cum miris sententiis quae imprimuntur in memoria et maxime utiles evadunt in sacra praedicatione paranda» (Ottaviani).

VI) «Liceat aliqua notare ad n. 71, p. 10, de revisione psalterii feliciter incohata et perducenda ad finem.

De ipso numero nihil dicendum est. Aliter de Declaratione. Ibi iuxtaponuntur Psalterium a professoribus Pontificii Instituti Biblici cura emendatum, 'iussu Pii Papae XII edito et ab eodem Summo Pontifice in usum liturgicum inducto' et varia alia studia, v.g. P. Roberti Weber et aliorum. Haec autem non sunt eiusdem rationis. Psalterium 'Pianum', ut vocari solet, ab ipso Summo Pontifice approbatum et in liturgiam inductum est; alia autem studia sunt indolis privatae. Iam vero quae Pius XII fecerat, etiam eius successor, Summus Pontifex Ioannes XXIII, probavit. Em.mus Card. Secretarius Status, tunc Card. Tardini b.m., litteris die 16 martii anni 1959 ad Em.mum Card. Praefectum S. Congregationis Rituum, tunc Card. Caietanum Cicognani b.m., datis, communicavit, Summum Pontificem in iis quae praedecessor de psalterio statuerat, nihil mutare velle: sed hoc non impedire 'che possono essere apportati alla versione stessa opportuni ritocchi' ('quominus ad versionem ipsam opportunae emendationes apportentur').

Ut Summus Pontifex ipse mihi viva voce exposuit, agitur maxime de latinitate. Quantum ad eam, desiderium fere commune erat, ut latinitas christiana quam maxime adhiberetur. Huic desiderio satisfiet. De 'usu liturgico' alia est quaestio. Etiam nunc in sacra liturgia habetur differentia inter textus qui derivantur ex versione prehieronymiana et eos qui habentur ex Vulgata. Sacra liturgia per multa saecula hanc diversitatem sustinuit et recte fecit. Propterea non videtur esse desiderandum, ut nunc omnes textus iterum ad textum Vulgatae reducantur, nisi ubi Vulgata sensum originalis recte exprimit, in quod non semper obtinet. Propterea illud quod dicitur in schemate de accommodatione ad usum liturgicum, cum moderamine est considerandum. Quantum vero attinet ad ipsam versionem et eius concordiam cum textibus originalibus, critici competentes uno ore agnoverunt, eam omnino adesse. Nulla igitur ratio est, ut de indole accurata versionis iterum agatur. Liceat addere Summum Pontificem gl. regnantem in eadem epistula ad Eminentissimum Cardinalem Praefectum S. Congr. Rituum decidisse, ut ordo datus Instituto Biblico a Pio XII b.m., valeat etiam in posterum, ut scil. fiat nova versio totius S. Scripturae suppositis textibus originalibus Hebraico, Aramaico et Graeco. Item Summus Pontifex approbavit normas quae iam a Pio XII datae erant et probatae erant pro traductione Novi Testamenti. Insuper Summus Pontifex decidit ut in Breviario Romano reformando textus biblici inserantur secundum illam novam traductionem.

Haec sunt quae ipse Summus Pontifex iam statuit et, ni fallor, nulla ratio est cur Concilium hanc rem summa Pontificis auctoritate decisam iterum in quaestionem vocet. Propterea secundum humilem meum iudicium Concilio, si aliquid proponetur, tantum textus ille qui habetur in ipso numero, nihil autem dicatur de iis quae in declaratione habentur. Haec ad informationem eorum Eminentissimorum et Excellentissimorum Patrum qui forse de hac re non satis plenam notitiam habent» (Bea).

VII) «Uniformitas textus psalmorum valde est desideranda pro omnibus ad officium obligatis» (Alter).

VIII) «Assentio cum Em.mo Card. Bea, si postulat unicum psalterium pro tota Ecclesia: etiam monachi volunt cantare laudes Dei in unione cum tota Ecclesia. Tentamen benedictinorum in hoc consistit, ut egregia exegesis psalterii piani coniugatur cum lingua antiqua ecclesiastica S. Hieronymi» (Gut).

IX) «n. 71. Ad contrahendum cursum horarum, potius quam ut psalmi distribuantur per amplius tempus quam per unam hebdomadam, longe magis opportunum ducerem, ut (quod in fine eiusdem paginae, adnotatione 7 comperio a quibusdam desiderari) non totum Psalterium recitetur prouti est in Sacrorum Bibliorum editionibus, sed 'aliqualis psalmorum selectio fiat'. Enimvero illic insunt psalmi repetiti in distinctis psalterii partibus, alii coalescunt e duobus alibi distinctis et longe dissitis, alii sunt florilegia e pluribus, ut ps. 134 (135); aliqui psalmi imprecatorii a precibus christianorum melius abessent; in nocturnis Feriae VI et Sabbati per psalmos 77, 104, 105 ter narratur prolixa historia de plagis Aegypti et transitu Maris Rubri, quae vix quidquam habet de laudibus Dei vel de piis ad Deum precibus. Sed quoniam mihi praesto non est volumen 'Acta et Documenta' de quo in eadem extrema pagina 9, nihil amplius addam nisi votum ut id eligatur quod maxime facit ad Dei Laudem et ad catholici cleri solatium et sanctificationem» (Vaccari).

Art. 72

I) «Quoad hymnos: hymni pro festis modernis compositi, generatim loquendo, sunt sat difficiles intellectu, aliter ac hymni vetusti. Ideoque in futuro videndum est ut hymni pro novis festis quae forte introducantur in calendario universali, simplices et faciliores, tam in materia quam in forma, sint» (Gracias).

Art. 73

I) «Pag. 11, ad *c*). Desiderarem ut vita Sanctorum, saltem praecipuorum, non reducatur ad simplicem commemorationem, sicut nunc fieri solet» (Ruffini).

II) «Divina lectio a Patribus fuit semper laudata. Hodie quis quotidie legit Vetus aut Novum Testamentum? Et quid de Patribus? Unde lectio divina debet introduci et imponi omnibus sacerdotibus. Et hoc modo fieri potest:

a) decem momenta consecrata ad lectionem V.T. ita ut per annum tota oeconomia salutis, ut a Deo praeparata, percurratur;

b) decem momenta ad lectionem N.T., bene accomodatam, ita ut Evangelium secundum Ioannem, Acta Apostolorum et Epistolae meditentur.

c) decem momenta consecrentur ad doctrinam Patrum etiam recentiorum ut S. Franciscus Salesius, Bellarminus etc.» (Léger: concordant multi ut ad art. n. 70 obs. III).

III) «In lectionibus genealogiae evitentur, item lectiones ad boni spiritus efformationem et aedificationem aptiores saepius a ditissima Scriptura Sacra seligantur; historiae sanctorum emendandae sunt ubi oportet, ac restringendae ad ea quae propria et peculiaria sunt singulorum sanctorum» (Confalonieri: concordant Aloisi Masella, Jelmini).

Art. 74

I) «Pag. 11, n. 74: Etsi quae dicuntur a schemate bona sint nescio quando mutationes propositae, si approbentur, apparebunt in Breviariis. Non est facile tam saepe mutare Breviaria et sacerdotes non parvas expensas habebunt. Durum erit pro multis, qui media modesta babent. Idem erit si missalia et alii libri Rituales debebunt substitui» (Godfrey: concordant Copello, Siri, Quiroga, Browne, Gori, Beras, Lefebvre, Rakotomalala).

II) «Orationes, sive Missalis sive Breviarii, quadragesimales serventur, etsi saepe loquantur de ieiunio, nam ex una parte ieiunium saltem reductum manet semper feliciter in Ecclesiastica ordinatione, ex altera parte ieiunium spiritualiter intellectum necesse est ut cotidie memoretur et in orationibus locum praevalentem habeat.

Ex. gratia, hodie legimus: 'Ieiunia nostra, quaesumus, Domine, benigno favore prosequere: ut, sicut ab alimentis abstinemus in corpore, ita a vitiis ieiunemus in mente'; et paulo antea S. Augustinus nobis edicebat: 'Ieiunium autem magnum et generale est abstinere ab iniquitatibus et illicitis voluptatibus saeculi, quod est perfectum ieiunium (ut refert Apostolus) ut abnegantes impietatem et saecularia desideria temperanter et pie vivamus... etc.» (Confalonieri: concordant Masella, Jelmini).

III) «*a*) non placet p. 11, lin. 9: 'Vesperis cotidie Preces inserantur'. Recenter preces pro diversis horis suppressae sunt.

b) non placet p. 11, linn. 11-12: 'In fine Horarum canonicarum, dicatur oratio dominica seu Pater noster'. Praeferrem hac in re nihil innovari» (Sépinski).

IV) «Ad n. 73, pag. 11: '*passiones seu vitae Sanctorum* ad fidem historicam reddantur'. Videtur dicendum etiam hic cum magna moderatione procedendum esse. Non videtur esse aequum et opportunum omnes illas antiquas relationes partim quidem legendarias Sanctorum et Sanctarum qui nunc habentur in Breviario, sempliciter removere. Etiam illae legendae sunt expressio fidei et devotionis catholicae illorum temporum et vix aequum esset ex Officio omnia fere removeri quae dicuntur v.g. de Sancta Caecilia, de Sancta Agatha, de Sancta Lucia et de non paucis aliis Sanctis fallor, in hac re summa cum ponderatione et etiam cum reverentia procedendum erit. In ipsa lectione innui poterit agi de traditione 'legendaria' v.g. 'ut pie traditur'» (Bea).

Art. 75

I) «Pag. 12, ad *c*). Loco Laudum et Completorii multae Sorores hodie praeferunt recitare mane horam *primam* et nocte *completorium*: nonne haec consuetudo laudanda est?» (Ruffini).

II) «Maneat obligatio recitandi quotidie Breviarium integrum pro omnibus sacerdotibus, eo magis si brevior fiet. Reor tamen posse reduci aliquantulum obligationem hanc in die dominica pro Parocis, nimis muneribus gravatis» (Cento).

III) «Desideratur ut Commissio (relate etiam ad pag. 9, litt. *b*) habeat rationem adiunctorum hodiernorum paucitatis numeri sacerdotum et eorum laboris in ministerio pastorali adimplendo. Censeo Officium divinum breviorem redigi et hoc potest fieri praesertim quoad horas minores vel tollendo earum obligationem pro illis qui non tenentur obligatione chori vel praedictas horas reducendo» (Landázuri).

IV) «Non addere novas preces obligatorias sine evidenti necessitate. E.g. in n. 74, proponuntur in Laudibus et Vesperis addere orationes matutinales et vespertinales quia praesto sunt in sacramentariis. Utique, sed conditiones temporis sacramentariorum aliae erant.

Aliud exemplum: Officium Christi Regis [...] Est festum iuris publici christiani de quo tantum indigent nationes.

Sed officium perlongum est cum longioribus psalmis, cum longissimis lectionibus sat implicatis, dum facillimum erat lectiones breves et optimas sumere ex litteris encyclicis. Insuper additur consecratio ad S. Cor Iesu, idque mense octobri quo iam praescribitur recitatio rosarii cum litaniis et oratione ad S. Ioseph. Singula optima, sed unita sunt graviora pro pietate nostri temporis. Ergo puto aliquid potius auferre non nova addere et addita implicare» (Jullien: concordant multi ut ad art. n. 70 obs. IX).

V) «*a*) Obligatio officii divini recitandi gravis reputatur. Hoc valet pro toto officio. Sed qualis omissio partis Officii gravis censetur? Quamvis auctores id passim affirment, difficile est demonstrare omissionem unius parvae horae gravem culpam inducere. Attenta quantitate hoc dici non potest. Argumentum ex unitate Officii servanda, quod affertur, parum probare videtur, saltem non convincit. Bonum est aliquid hac de re dicere et non totam rem semper in confuso relinquere.

Forsan dici posset Matutinum cum Laudibus et Vesperis sub gravi obligare, alias vero partes (horae minores et completorium) ad libitum recitari posse. Istae partes forsan tunc cum maiore devotione dicentur.

b) *Quoad potestatem* Episcoporum (vel etiam confessariorum) *dispensandi* vel *commutandi* Officium.

Nullibi in Codice dicitur Episcopos habere potestatem dispensandi vel commutandi Officium. Ita Episcopi minus valere videntur hac in re quam simplices superiores locales religiosorum qui bene sciunt se posse pro suis subditis commutare recitationem Officii in recitationem modicarum precum. Similiter dicitur religiosos (saltem aliquos) habere facultatem recitandi Rosarii loco Officii si iter peragunt.

Si agitur de sacerdotibus saecularibus, ipsi ad consulendos probatos auctores remittuntur, ubi invenire possunt causas excusantes. Vel Episcopus utitur facultate generali can. 81.

Scio aliquem sacerdotem iuniorem qui, ob multos labores nervis debilitatus, Vicarium generalem adiit et pro duabus hebdomadis dispensationem a recitatione Breviarii petiit. Vicarius generalis tunc varios auctores consuluit et nullibi invenit se habere eiusmodi potestatem dispensandi. Ut aliquo modo petenti satisfaceret, dixit petenti: pro hodie dispenso tecum; vespere veniet alter Vicarius generalis exc.mus X., eum adeas et ulteriorem dispensationem petas! Si in casu ageretur de sacerdote religioso, eius superior certe sciret quid in casu valeat.

Deberet itaque adesse aliqua expressa dispositio iuris quae Episcopis, et etiam confessariis, facultatem dispensandi vel commutandi concederet, si causae adsunt. Nam experientia monstrat sacerdotes generatim difficulter de seipsis pronuntiare velle se esse a recitatione excusatos» (Šeper).

Art. 76

I) «Placet quod sodales religiosi absolventes partem divini Officii vel aliquod parvum officium agnoscantur ut publicam Ecclesiae orationem facientes.

Talis recognitio in bonum totius Mystici Corporis vere tendit» (Spellman: concordat Valeri).

II) «Mihi videtur quod Officia parva non sint agnoscenda ut publica Ecclesiae oratio. Distinctio inter Officium Canonicum proprium et alias preces mihi videtur esse retinenda» (Alter).

Art. 77

I) «De n. 77, pag. 13: *de Horis in Ecclesiis* cum fidelibus simul celebrandis: haec fortasse valere possunt pro regionibus linguarum neolatinarum. Nun exsecutioni mandari possint in regionibus aliis, alia est quaestio. Propterea videtur rem non ita absolute dicendam esse ut hic proponitur. Relinquatur singulis Episcopis vel etiam conferentiis Episcoporum diversarum regionum, ut illa ordinent quae secundum illas respectivas regiones videntur esse utilia et servire ad devotionem populi» (Bea).

II) «Si propositum sub. n. 77 pag. 13 introducatur maxime cavendum erit ut prudenter fiat. Magna enim pars fidelium totaliter incapax est talis dispositionis exequendae» (Browne).

III) «Hoc placet tantum si recitatio fiat lingua vernacula, ita ut fideles textum intelligerent» (Alter).

Art. 78

I) «Timeo ne recitatio Laudum ante missam mors sit meditationis sacerdotalis» (Frings: concordant Agagianian, Döpfner).

II) «Pag. 14, n. 78: Qui vitam ducunt pastoralem bene sciunt difficultatem horas praesertim Minores recitandi tempore a schemate proposito. Idem saepe accidit de aliis horis. Quod proponit schema sine dubio ideale est, attamen ratio habeatur ordinis practici» (Godfrey: concordant Copello, Siri, Quiroga y Palacios, Browne, Gori, Beras, Lefebvre, Rakotomalala).

III) «*a*) Ad n. 78, pag. 13: Ad melius servandum principium in hoc numero statutum et praecavendas inconvenientias in Declaratione denotatas, scil. ne Vesperae et Completorium mane vel Laudes ante cubitum recitentur, propono, ut pag. 13, lin. 14, novum incisum inseratur: 'Obligatio pro Laudibus meridie cessat, pro Vesperis et Completorio meridie incipit'.

b) Pro declaratione pag. 14 novum incisum addatur: 'Obligatio pro Laudibus et Vesperis ac Completorio statuitur ad modum propositum, quia valde inconveniens atque menti Ecclesiae et spiritualitati orantium contrarium esse videtur, si hora matutinalis tempore vespertinali recitetur vel hora vespertinalis mane'» (Döpfner).

IV) «Quae hic habentur de tempore recitandi Officium divinum iterum perpendantur. Principium enuntiatum ad n. 70 extendatur toto Officio, i.e. totum Officium ita aptetur ut qualibet diei hora recitari valeat. Saltem pro iis sacerdotibus qui obligatione chori non tenentur» (Meyer).

V) «Attentis condicionibus variis pro unoquoque sacerdote aut religioso, rationabilis libertas singulis detur ut recitent Breviarium tempore quo *tutius* et *melius* orare possint. Cur sacerdotes, qui horis serotinis sunt extenuati, obligari debent ad horas recitandas dum id melius fecissent antea? Cur obligare sacerdotes, qui mane mentali oratione vacare volunt, dein primam recitare, dein missam celebrare ut quam citius adeant ad laborem suum, cur superaddere Laudes, quas bene vigilia recitarent?» (Jullien: multi concordant ut ad art. n. 70 obs. n. IX).

VI) De tempore divini Officii recitandi (et de aliis similibus non magni momenti ordinationibus) tamquam consilia tantum non praecepta habeantur, cum non ab omnibus utiliter servari possint (Marella).

VII) Videatur opportunitas et commoditas recitandi Breviarium propter onera pastoralia diebus dominicis et festis cumulantia (Santos).

Art. 79

I) «Cum in omnibus mundi partibus adsint clerici Breviarium latine persolventes qui vix intelligunt quod pronuntiant, Sacrosanctum Concilium feliciter decernere potest permittere omnibus a solo recitantibus arbitrium et optionem eligendi linguam Latinam vel linguam vulgarem. Rationes alibi allatae contra usum linguae vulgaris propter

confusionem et damnum fidelium hic non pertinent» (Spellman: concordant Ferretto, Gori, Antezana).

II) «Ius datur Conferentiis Nationalibus concedendi ut clerici in sacris constituti recitent divinum officium in lingua vulgari. Sed hic mihi videtur necessaria confirmatio per S. Sedem. Quod dicitur de recitando Breviario cum laicis in lingua vulgari: placet» (Frings: concordant Agagianian, Döpfner).

III) «Mihi placet can. 79 de lingua adhibenda in recitatione Officii divini. Tamen propono quod in ipso canone permittatur usus linguae vernaculae pro Lectione Divina; et hoc forsan etiam pro Religiosis ad recitationem choralem adstrictis. Ratio est quia Lectio Divina cibus spiritualis esse debet. Sicut enim perbene dicit declaratio huius canonis: 'Verba sacra cotidie in ore orantis habita, quae non intelleguntur, fructum suum plenum offerre nequeunt, potius evanescunt'. Et adiiciam: periculosum est pro sacerdotibus opus materialiter tantum adimplere: hic modus agendi ad formalismum ducit, quod paulatim vitam evacuat a motivatione et superficialem reddit» (Léger: multi concordant ut ad art. n. 70, obs. n. III).

IV) «Melius esset determinare pro Divino Officio a clericis in Ordinibus maioribus recitando, unam tantum linguam, sive sit latinam sive vernaculam. Post recentissimam Constitutionem Apostolicam 'Veterum Sapientia' diei vigesimi secundi huius anni, in qua Summus Pontifex totis suis viribus insistit ut lingua latina speciatim in seminariis et institutis religiosis virorum suum locum habeat et optime discatur, mihi videtur quod pro clericis in Ordinibus maioribus necnon pro Ordinibus Canonicorum et Monachorum et pro Capitulis, lingua Divini Officii latina esse debet» (Gracias).

V) «De lingua adhibenda pag. 14, n. 79: Schema loquitur de deplorabili evolutione in studio Latinitatis. Tamen non placet quod dicitur in pag. 15, in declaratione de ignorantia linguae latinae apud clericos.

Considerare problema tamquam insuperabile esset confessio nostra incapacitatis educare alumnos adspirantes ad Sacros Ordines. Proponerem ergo quod ad mentem Summi Pontificis in 'Veterum Sapientia' ut magnus conatus fiat ad extollendum studium linguae latinae. Interea nulla deberet esse concessio usus linguae vulgaris in recitando Breviario. Necesse est insistere quod alumni in Collegiis Catholicis et in Seminariis habeant scientiam linguae latinae. Post tempus ita solvetur problema 'sanatione in radice' quae est solum remedium. Quandoque asseritur Ecclesiam debere se conformare situationi hodiernae.

Verius est dicere Ecclesiam debere movere mundum. «Nolite conformari huic saeculo». Addo quod Breviaria cum duplici versione non solvunt problema pro clericis. Volumina nimis ponderosa essent. Pro laicis et sororibus non est eadem quaestio. Nulla difficultas quantum mihi videtur» (Godfrey: concordant Copello, Siri, Quiroga y Palacios, Browne, Gori, Beras, Cooray, Lefebvre, Rakotomalala, Sépinski).

VI) «Certe sobrie, etsi dolente animo considerandum est, quod hic de cognitione insufficienti linguae latinae nonnullorum clericorum dicitur. Timeo ne pro futuro ad veram devotionem fovendam via proposita aliquando aperiri debeat. Sed melius esse videtur de istis in Concilio aperte non loqui. Sufficit, si Episcopi, norma a S. Sede stabilita, remedium aptum pro casu adhibeant.

Omnino autem placet exceptio pro casu, in quo Officio divino adstricti una cum illis, quibus usus linguae vulgaris permittitur, respectivam horam Officii orant. Forte

nihil magis fovet familiarem connexionem fidelium cum eorum pastoribus quam communis oratio» (Döpfner).

VII) «Aliqua addere liceat quoad n. 79: de Officio Divino recitando in lingua vernacula. Experientiam habeo quod magna pars sacerdotum meorum — imprimis iuniores, sed etiam seniores — forse tertia pars — Breviarium recitare cupit lingua vernacula. Doleo vehementer de hoc facto, sed tamen remanet factum.

Egometipse Breviarium recitabo in lingua latina usque ad mortem. Sed liceat mihi esse defensorem meorum sacerdotum, quia Episcopus non tantum est pater et pastor suorum fidelium, sed etiam et imprimis suorum sacerdotum.

Si, putamus, sacerdotes illis Breviarium cupiunt recitare in lingua vernacula, quia sunt rerum novarum studiosi, illos non cognoscimus et false de illis iudicamus.

Illi putant — recte aut non recte — se Officium Divinum maiore attentione et maiore devotione recitare posse, si illud lingua vernacula recitant. Et insuper putant recitationem quotidianam Officii Divini in lingua vernacula factam cum perpulchris textibus ex Sacra Scriptura et Patribus et cum orationibus suavitate plenis, si lingua vernacula fiat, pro iis esse thesaurum divitissimum et fontem indeficientem idearum biblicarum et religiosarum pro cathechesi et pro praedicatione verbi divini, quae utique fiunt in lingua vulgari.

Itaque si isti sacerdotes desiderant ut Breviarium recitari possit in lingua vernacula, hoc desiderium nullatenus oritur ex ignorantia linguae Latinae nec ex spiritu mundano vel ex mente ut ita dicam revolutionaria, sed ex spiritu vere sacerdotali.

Ideoque rogare auderem ut haec alma Commissio Centralis — et postea Concilium — principium generale, quod in num. 79 enuntiatur, non simpliciter reiiciat, sed ut Commissionem post-Conciliarem vel S. Rituum Congregationem mandet ut haec quaestio ulterius examinetur et ut studeatur an et quomodo huic desiderio multorum sacerdotum obviam veniri possit» (Alfrink: concordant Liénart, Léger, Yago, Verwimp, Gut).

VIII) «Quod autem maxime horreo est novum vulnus quod infertur contra linguam latinam in sacra Liturgia: insinuatur possibilitas dicendi Breviarium in lingua vulgari a sacerdotibus. Ratio esset quia multi non intelligunt linguam latinam. Miror posse esse sacerdotem qui ordinatur antequam bene noverit linguam latinam.

Et valde doleo quod remedium suggeratur non iam conforme ultimo documento pontificio *Veterum Sapientia*, sed potius consecrando concessionibus ignorantiam linguae liturgicae, scholasticae, theologicae ipsius Ecclesiae.

Non est cur insistere debeam in necessitate cognoscendi linguam latinam ut intelligenter atque devote Missa celebretur, ut expressiones sacramentales substantiales recte proferantur, ut in quaestionibus theologicis ex doctrina fidei genuina et tuta cognitio habeatur.

Excusatio in Relatione proposita est haec: in multis regionibus ratio studiorum a civili societate disposita non continet studium linguae latinae. Sed quare pro studiis ecclesiasticis specialis ratio habenda non est, quae differat a communibus aliarum professionum ratione?

Sicut pro singulis professionibus civilibus, post communem in scholis elementariis et mediis institutionem, longior cursus habetur disciplinarum quae pro singulis professionibus necessariae sint, ut pro advocatis, ingenieriis, medicis etc., ita etiam pro sacerdotibus specialis institutio habenda est non solum in philosophia et theologia sed etiam in his quae sunt propedeutica ad philosophiam et theologiam, prout est lingua latina,

cathechesis etc. Instandum ergo est ut ante incoeptum studium philosophiae et theologiae, praevia cognitio acquiratur linguae latinae.

Rogo igitur Em.mos ac Exc.mos Patres ne augeant, etiam in recitatione Breviarii, differentias inter communitates latinas et inter sacerdotes singulos quorum semper fuit laus magna uno ore, seu iisdem sensibus, pietate ac lingua, laudes Deo dicere; ut sicut in Missa, sic et in Breviario, sacerdos cuiusvis nationis et linguae se unitum sentiat cum fratribus, ubicumque cum eis convenerit» (Ottaviani: concordant Pizzardo, Ferretto, Copello, McGuigan, Spellman, Quiroga y Palacios, Godfrey, Heard, Browne, Gori, Antezana, Beras, Cooray, Alter, Lefebvre, Bazin, Rakotomalala, Jelmini).

IX) «Puto quod pro clero omnino insistendum est in usu exclusivo linguae latinae» (Heard).

X) «Timeo valde quoad dispositionem de usu alterius linguae praeter latinam» (Browne).

XI) «In recitatione Breviarii lingua latina religiose semper servetur» (Felici).

XII) «In mente habendae sunt necessitates totius Ecclesiae. Unde non negligendae sunt conditiones vigentes in regionibus Missionum. Si lingua vulgaris substituitur linguae latinae, variae et magnae exorientur difficultates:

a) ordinis *practici*: de traductione facienda, de typis mandandis, etc.;

b) ordinis *politici*: ubi non habetur lingua nativa communis, deberet recurri ad linguam alienam non-ecclesiasticam, cum stigmate colonialismi contra fideles;

c) ordinis *moralis*: divisio inter sacerdotes ratione diversitatis linguae.

Forsan permitti potest lingua vulgaris religiosis non clericis tantum ob ingorantiam linguae latinae. Sed adhuc permanebunt difficultates super enumeratae» (Cooray).

XIII) «Lingua latina semper et solum utatur in divino officio» (Jelmini).

XIV) «Non placet quod dicitur p. 14, linn. 5-10, circa facultatem conferentiarum episcopalium pro Clericis in recitatione Officii divini linguam vernaculam seligendi loco linguae latinae. Lingua latina, una ex gemmis Ecclesiae occidentalis, conservari et excoli debet. Idem dicatur de 'declaratione' p. 15, linn. 27-34» (Sépinski).

Art. 81

I) «In anno liturgico instaurando, iterum ea omnia et sola recognoscantur quae actionem pastoralem vere iuvent» (Spellman: concordant Ferretto, Gori, Antezana).

Art. 82

I) «Can. 82. Ad sublineandum sensum authenticum diei dominici, propono quod habeatur Praefatio specialis pro Dominicis post Pentecosten. Haec Praefatio celebraret: *a)* Pascham Christi; *b)* Baptismum quod est Pascha Christianorum; 'et ideo' *c)* gaudium ex illis exsurgens, quod contemplatione alitur, in caritate fraternali diffunditur et in vitam familiae et societatis humanae redundat» (Léger: multi concordant ut ad art. n. 70 obs. n. 3).

Art. 83

I) «Hic articulus ne intelligatur ita ut minuatur debitus cultus SS. Virginis et Sanctorum, qui est instrumentum ut magis et melius Christum adeamus» (Siri).

Art. 84

I) «Sicut in can. 84 mentio fit indolis socialis peccati, ita in can. 85 sublineatur aspectus socialis paenitentiae christianae» (Léger: multi concordant ut supra ad art. n. 82, obs. n. I).

Art. 86

I) «In schemate nihil invenitur de Martyrologio Romano reformando. Hunc librum oportet reformare priusquam ad alios libros manus apponatur. Kalendarium pro festis sanctorum nequit certe definiri, dum Martyrologium tot errores centinet. Nec difficile foret Martyrologium brevius et verius componere, cum Socii Bollandiani materiam paratam habeant, iam in Propylaeo ad Acta Sanctorum Decembris propositam in forma commentarii praesentis Martyrologii Romani.

Nescio cur S. Rituum Congregatio nihil fecerit ante reformationem Breviarii et Missalis Romani. Nunc urget ut quaestio deferatur ad Summum Pontificem vel, si maluerit, ad Concilium». (Tisserant: concordant Pizzardo, Masella, Ferretto, Gonçalves, Liénart, Copello, Agagianian, McGuigan, Ruffini, Valeri, Siri, Quiroga, Léger, Montini, Cento, Godfrey, Richaud, König, Döpfner, Marella, Santos, Jullien, Heard, Browne, Gori, Antezana, Beras, Cooray, Lefebvre, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Bernier, Jelmini, Suhr, Sépinski, Janssens).

II) «Beatissima Virgo Maria magis partes habeat in Officio et in Missa» (Valeri).

III) «In decursu anni, serventur festa principalium Sanctorum, praesertim Martyrum, Doctorum, Fundatorum alicuius magni Ordinis religiosi, etiamsi necesse sit ista festa transferre in aliud tempus post Adventum vel Quadragesimam.

Festum Dedicationis sit unica pro omnibus ecclesiis consecratis vel non, quarum dies consecrationis, si fit, cognoscatur an non, et in eodem die universaliter determinato.

Memoria Martyrum et Pontificum, minus cognitorum, et de eadem urbe vel regione, in unicam festivitatem reducatur» (Richaud).

IV) «In vita Sanctorum saepe desiderantur notae historicae, quando pro certo cognoscuntur, seu dies, annus necnon locus nativitatis et mortis et cetera» (Marella).

V) «Nullum verbum inveni in schemate de festis B.M.V., nec de festis SS. Apostolorum. Estne hoc progressus? Fere totum schema bonum videtur si in eodem inseri possunt ut pars pleno iure liturgica cultus B.M.V., Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Sanctarum mulierum, virginum et non virginum. Dies dominicae necnon Tempora Adventus et Quadragesimae reservari possent paucis diebus Misterii Domini. Alia anni tempora feriata possent pleno iure reservari cultui B.M.V. et Sanctorum» (Browne: concordant Godfrey, König, Antezana, Beras, Bernier).

VI) «Le Schéma semble favoriser l'esprit critique en ce qui concerne les 'légendes' des saints et même la célébration de leurs fêtes. La liturgie n'est pas une école de critique historique. Par exemple, l'action maladroite par laquelle on a voulu

faire descendre St. George du piédestal que l'Eglise lui a élevé durant des siècles a eu les conséquences les plus malheureuses chez notre peuple d'Orient. Nous avons été obligé nous-même de déclarer, pour calmer la population, que St. Georges est et reste avec sa sainteté et sa dignité tel que notre Eglise orientale l'a toujours considéré (Maximos IV Saigh).

VII) «Quaero: cur de Sanctis paucissima dicuntur, et de Deipara Maria nihil prorsus? Protestantes cultui Mariano multum obstant, sed Orientales, etiam eterodoxi, Beatissimam Virginem multum nobiscum colunt! Cultus Marianus magni faciendus est» (Ruffini: concordant Ferretto, Copello, Agagianian, Siri, Godfrey, Browne, Gori, Antezana, Beras, Rakotomalala, Jelmini).

Art. 87

I) «Festum Paschatis certae dominicae assignetur» (Copello).

II) «Quod festum Paschatis certae dominicae in calendario assignetur videtur esse contra traditionem saecularem» (Spellman: concordant Ferretto, Agagianian, Gori, Antezana).

III) «Quoad diem Paschatis in certum diem calendarii fixandum nihil obstare videtur, quamvis talem ordinationem ego ipse non tantum salutarem» (Frings: concordat Döpfner).

IV) «Il est de la plus haute importance pour nous, chrétiens d'Orient, que l'accord soit fait entre Orient et Occident sur la date de Pâques» (Maximus IV Saigh).

Art. 88

«Quae dicuntur p. 22, n. 88, de Calendario fixo inducendo, placent» (Sépinski).

4

PONTIFICIA COMMISSIO DE SACRA LITURGIA PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

RESPONSIO

ad observationes a Patribus factas in sessione commissionis centralis diebus 26 martii – 2 aprilis 1962 quoad schema constitutionis

DE SACRA LITURGIA

Adnotationes

1. Declarationes non pertinent ad textum Conciliarem, sed positae fuerunt in «Constitutione» pro Patribus Commissionis Centralis. In textu definitivo Patribus Concilii apparando non ponuntur. Proinde animadversiones relativae, quae Commissio

liturgica praeparatoria gratissimo animo accepit, reservantur una cum ipso textu Declarationum pro Commissione *postconciliari*, ut cognoscatur et mens Em.morum Patrum Commissionis Centralis, et qua via articuli Constitutionis redacti sunt.

2. Quando Commissio Liturgica ad animadversionem aliquam non respondit, indicium est vel ipsam animadversionem enuntiare principium generale, quod omnino admittitur, vel indicare emendationem, quae iam inserta est in exemplari impresso.

3. Sigla RC = Responsum Commissionis.

Observationes generales

I

Desideratur in Constitutione notio sacrae liturgiae.

RC: Exstat p. 10, lin. 12-17.

Non datur *definitio*, quia de hac adhuc disceptatur inter theologos, et inter liturgistas. Dum labor inquisitionis protrahitur, patere debet ianua inquirentibus. In documento Conciliari proinde vitanda est quaevis tendentia erga unam aliamve sententiam.

Sic dictae *definitiones*, quae habentur sive in Litt. Enc. *Mediator Dei*, sive in *Instructione SRC 3 sept. 1958* (num. 1), non sunt verae definitiones, sed descriptiones. Ita in Litt. Enc. *Mediator Dei* non una, sed *triplex* datur descriptio, ex qua profluit illa, quae exstat in nostra Constitutione, loco citato.

II, IV

Nihil immutandum, nisi caute et cum evidenti ratione.

RC: Optimum principium generale, quod omnino admittit Commissio.

V

Quaedam perficienda.

RC: Principia exposita optima sunt, prae oculis habenda ut in singulis casibus in rem deducantur.

VI

Constitutio aditum aperit innovationibus.

RC: Animadversio est nimis generalis: per singula indicari oporteret ubi deprehendatur spiritus nimis indulgens pruritui innovationum. Conceptus *instaurationis* liturgicae enim propositus est in Litt. Enc. *Mediator Dei* et in subsequentibus Ecclesiae documentis. Practice instauratio liturgica animose inducta est a Pio XII, quamque prosecutus est Ioannes XXIII. Quaedam exempla: Constitutio «Pontificiae Commissionis ad generale liturgicam *reformationem*» (1948); «Memoria per la *Riforma* liturgica generale (Typis Pol. Vaticanis, pp. 338, 1948), cui addita sunt, usque ad an. 1960, 58 supplementa; *Instauratio* sollemnis vigiliae paschalis (1951), De rubricis ad *simpliciorem* formam redigendis (1955), Ordo hebdomadae sanctae *instauratus* (1956), Instructio de musica sacra et de sacra liturgia (1958), Codex Rubricarum Missalis et Breviarii Roma-

ni a Ioanne XXIII per Motu proprio «Rubricarum instructum» (26 iulii 1960) promulgatus; Secunda pars emendata et instaurata Pontificalis Romani (1961).

VII *a*

In titulo non placet dictio «instaurandam»; melius: «De principiis generalibus sacrae liturgiae».

RC: Verbum «instaurare» passim usurpatur a documentis Pontificiis recentioribus, uti in articulo praecedenti dictum est. Nullo modo innuit hucusque Ecclesiam haud habuisse veram liturgiae notionem, sed innuit liturgiam «quidpiam durabile et vivum» esse (Pius XII in homilia ad monachos OSB in Basilica S. Pauli, die 18 sept. 1947), et ideo necessario obnoxiam esse mutationi, evolutioni, aptationi.

Novus titulus propositus admitti nequit, cum reducere videtur Constitutionem ad quemdam tractatum scholasticum liturgiae. Constitutio proponit Patribus Concilii solummodo quae revisenda et instauranda sunt. Et hoc in titulo significandum est.

VII *b* et art. 5, I

Liturgia culmen et fons a quo omnia in Ecclesia procedunt.

RC: Nullam adesse exaggerationem in hac expressione ostenditur in documentis ex Catechismo Tridentino et ex S. Thoma allatis p. 13, nota 24; quibus docetur Eucharistiam, liturgiae centrum, esse culmen et finem ad quem omnia alia sacramenta, a fortiori sacramentalia et alia opera in Ecclesia perfecta, diriguntur, et fontem ex quo omnes gratiae nobis derivantur.

Quod in schematibus aliarum Commissionum inveniantur expressiones extollentes propriam materiam, mirari non debet. Diversae enim doctrinae et operositates Ecclesiae, sub diversis aspectibus consideratae, iure, alia et alia ratione, proprio ordine servato et sine detrimento aliarum, extolli possunt, dummodo laudes rei veritati respondeant.

VIII

In luce ponatur relatio liturgiae inter et virtutem religionis, devotionem, caritatem.

RC: Commissio censet inopportunum esse rem pressius premere. De hac enim relatione inter auctores catholicos non una est sententia (cf. ex.gr. O. Lotin, *Morale fondamentale*, Paris, Desclée, 1954, pp. 350-63). Non decet Concilium quaestiones inter theologos catholicos disputatas dirimere, vel sese pronum versus unam aliamve partem ostendere.

X

Consulendum unitati ritus.

RC: Placet principium, quod caute et prudenter in praxim deducendum est, ratione habita de necessitatibus pastoralibus.

XI

Fundamenta naturalia liturgiae christianae non sunt negligenda.

RC: utique, et de illis, sobrie quidem et concinne, actum est p. 23, in prooemio ad

n. 20. Iterum animadvertatur Constitutionem non esse completum *tractatum* didacticum liturgiae.

XII

a) Adsunt repetitiones: pp. 7 et 5, etc.

RC: Pag. 7 est declaratio; pag. 5 est articulus Constitutionis. Declaratio semper eundem conceptum exprimit, qui est in articulo, abundantioribus et facilioribus verbis. Idem dicendum de ceteris casibus allatis.

b) Nimis libertas datur Conferentiis Episcopalibus.

RC: Non videtur. Numquam remittitur conferentiis Episcopalibus *decisio* de rebus liturgicis, quae integra manet apud Sanctam Sedem; sed remittitur munus determinandi seu indicandi limites et mensuram aptationis liturgicae submittendae Sanctae Sedi. In actis praeparatoriis Concilii tot fuerunt petitiones Episcoporum, ut Commissionis liturgicae sententia fuerit Conferentiis Episcopalibus *aliquid* concedi oportere. Quod de cetero iam communiter fit cum Conferentiae Episcopales Sanctae Sedi remittunt acta earum Sessionum annualium vel semestrium.

c) Pertractentur ea quae ritus orientales spectant.

RC: Hoc pertinet ad aliam Commissionem.

XIII

Maior locus detur linguae vulgari.

RC: Commissio ob rationes practicas haud spernendas, essentialia petiit quoad linguam vulgarem; essentialia pro actione pastorali. Tamen n. 24 dicit «imprimis», quod ianuam apertam relinquit Sanctae Sedi, ut provideat possibilibus exigentiis diversorum locorum futuri temporis. Proposita sunt quae ab omnibus admitti possunt, cum solidis fulciantur argumentis: lectiones, nonnulli cantus, orationes. Equilibrium omnino servandum est inter traditionem et pastorales necessitates. Proinde Commissionis sententia est, quaestionem de lingua vulgari propositis limitibus continendam esse.

PROOEMIUM

I

Substituatur expressio: «Liturgia enim per quam opus Redemptionis exercetur».

RC: Verba in constitutione citata desumpta sunt ad litteram ex Secreta Dominicae IX post Pentecosten: «quoties huius hostiae commemoratio celebratur, opus *nostrae* redemptionis exercetur». Commissio censet verba illa omnino retinenda esse, quippe quae efficaciam liturgiae verbis ab ipsa liturgia depromptis opportune exprimunt; Constitutio enim tractatum theologicum de re liturgica proponere non intendit.

II

Notio «iuridica» liturgiae desideratur.

RC: Sufficienter indicatur p. 10, lin. 12-17, conceptu hausto ex Litt. Enc. *Mediator Dei.*

III

Omittendum verbum « aequo ».

RC: Absit! Liturgiae considerari debent aequa ratione. Pessime emendationem ferent Orientales.

IV

Sermo caret claritate.

RC: Providebitur.

Art. 2

II) Non satis affirmatur aspectus orationis.

RC: Quamvis in tota descriptione conceptus liturgiae etiam aspectus orationis seu motus ascendentis ab Ecclesia ad Deum in luce discrete sed recte ponatur (cf. ex.gr. p. 9, lin. 28-30; p. 10, lin. 2-3, lin. 19-21, 28-30), Commissio, ut petitioni clarius adhuc satis fiat, proponit emendationem paginae 9, lineis 20-25, sequenti modo: « Numquam posthac intermisit Ecclesia quin in unum conveniret ad paschale mysterium celebrando, legendo 'in omnibus Scripturis quae de ipso erant' (*Lc.* 24,27), *sacramenta administrando*, Eucharistiam celebrando, in qua 'mortis eius victoria et triumphus repraesentatur', '*gratias agendo 'Deo super inenarrabili dono'* (*Cor.* 9,15) *in Christo Iesu, 'in laudem gloriae eius'* » (*Eph.* 1,10).

III) Opus Redemptionis... in liturgia *perfici*?

RC: Perfici hic non significat « ducere ad perfectionem » (quod tamen non esset falsum), sed idem ac *fieri*.

Art. 3

I) Aliquid de praesentia Christi in praedicatione.

RC: Bene. Pag. 10, lin. 2, post « in Ecclesia leguntur », addatur: « *atque illustrantur* ».

Art. 5

II) Evitandum verbum « infidelibus ».

RC: Bene. Sufficitur per verbum *non credentibus*.

Art. 7

Ponatur: « participatio *interna* »;

RC: Participatio *interna* sufficienter, immo luculenter ostenditur per adverbia: *conscie, actuose et fructuose* (*conscie* per intellectum et voluntatem = interna; *fructuose* = fructus non adest nisi per « internam » participationem).

I) Quid intelligendum nomine « Ecclesiarum particularium ».

RC: Dioeceses.

II) Abusus in exercitiis piis tollendi.

RC: Satis indicatur in declarationibus et implicite in textu. Melius procedere positive quam negative in textu Conciliari.

III) Exercitia pia dioecesana vocentur «officia ecclesiastica».

RC: Minime, ad confusionem vitandam. «Officium» adhibetur iam in terminologia *liturgica*. Si extenderetur ad pia exercitia iam ipsi termini conceptum confunderent. Satis sit pia exercitia dioecesana vocare «sacra exercitia». Expressio enim «pia exercitia» linguis modernis versa, quibusdam in locis non bene sonat.

Art. 11

I) *a) ... et archaeologico.*

RC: Continetur iam in «historico». Archaeologia est pars historiae. (De cetero, vocabulum illud vitandum est, ne idea oriatur liturgiam archaeologiam sapere!).

II) Formatio liturgica in seminariis.

RC: Optime.

III) Liturgiae institutio non inter disciplinas principales.

RC: Est res didactica. Ut in declaratione dictum est, Commissio non vult obtinere ut liturgiae studium aequiparetur theologiae, vel sacrae Scripturae, sed ut liturgia non retineatur ut materia *auxiliaris*, uti in hodierna ordinatione studiorum, sed inter disciplinas principales numeretur. Et hoc verteret in bonam opinionem, apud alumnos, de liturgia.

IV) Tempus institutionis.

RC: Res particularis: relinquatur S.C. de Seminariis vel Conferentiis Episcopalibus.

Art. 15

De transmissionibus radiophonicis... estne locus suus?

RC: Utique, nam ponuntur post articulum de liturgica institutione populi, et huiusmodi transmissiones sunt praecise ad institutionem, non ad cultum.

Art. 16

I) Ad recognitionem librorum liturgicorum viri ex omnibus partibus orbis adhibitis.

RC: Omnino necessarium est. Agitur tamen de voto. Sed utinam fiat!

II) Decreta SRC suntne liber liturgicus?

RC: Nullo modo, sed constituunt collectionem legum, vel potius interpretationis legum. Inepte aliquando adnumerata sunt inter libros liturgicos.

III) Progressus et traditio.

RC: Est quaestio de principiis, de quibus iudicat Sancta Sedes.

Hucusque Sancta Sedes admisit principium de progressione liturgica et de instauratione. Ergo...

IV) Clare dicatur quodnam sit subiectum iuris.

RC: Clare dicitur n. 28: «Sacrae liturgiae moderatio ab Ecclesiae auctoritate unice pendet, quae quidem est apud Romanum Pontificem et, ad normam iuris, apud Episcopos».

V) Sancta Sedes iam providet.

RC: Retinendus articulus, quia libri liturgici sunt omnino revisendi. Insuper, hoc semel pro semper dicto, eximitur Commissio ut idem pro singulis libris repetat, ex. gr. pro Pontificali romano, pro rituali vel Martyrologio.

Art. 18

I) Tria hic habentur: *a*) unitas; *b*) experimenta; *c*) campus missionalis.

a) Unitas quaerenda.

RC. Utique, sed unitas non est necessario uniformitas. In unitate fidei et in unitate substantiali ritus, sit locus varietati, a conditionibus et exigentiis localibus vel pastoralibus postulatae. Hoc solummodo vult instauratio liturgica; et quidem iudicio conferentiarum Episcoporum, ita ut si Conferentia Episc. alicuius regionis existimet aptationes quasdam pro populo suo necessarias non esse, non admittat. Ita fit in Ritualibus bilinguibus, in quibus quidam ritus sunt diversi ab uno ad aliud Rituale, immo ipsa copia linguae vulgaris omnino diversa est.

b) *Experimenta*.

RC: Hic non intelliguntur experimenta characteris generalis, sicut fuit experimentum sollemnis vigiliae paschalis, sed de experimentis agitur particularibus: in quadam paroecia, regione, collegio, monasterio, iudicio, et sub ductu Conferentiae Episcopalis, quae admittit (non admittit), ordinat, moderatur omnia.

c) Maior distinctio inter campum missionalem et non missionalem.

RC: Haec distinctio, etsi de facto exstet, non necessaria visa est Commissioni ut poneretur in articulo. Textus Concilii est etiam pro tempore futuro. Conferentiae Episcopales constitutae sunt in omnibus orbis partibus etiam in Missionibus. Cum ergo admissio vel non alicuius aptationis talibus Conferentiis remittatur, distinctio illa superflua est.

II) Vitandum vocabulum *progressus*.

RC: Utique, et eius loco ponatur terminus *progressio*, quod invenitur in quamplurimus documentis Pontificiis recentioribus. Ex. gr. in Litt. Enc. *Mediator Dei*: «Non paucae profecto fuere causae, quibus sacrae liturgiae *processus explicatur atque evolvitur* per diuturnas gloriosas Ecclesiae aetates» (A.A.S., 1947, p. 542). Italice: «cause per le quali si spiega e si evolve il progresso della sacra liturgia».

«... *novae* inductae sunt rituum formae, quibus lucem illam, quae splendidius ex Ecclesiastici Magisterii declarationibus affulserat, liturgicae actiones satius apertiusque referebant ac quodammodo reverberabant» (*ibid.*).

«Subsequens Ecclesiasticae disciplinae *progressio* in Sacramentis impertiendis... non parum in causa fuere, cur antiquissimi ritus decursu temporum immutarentur, ac novi paulatim inducerentur ritus, qui cum invectis has in res ordinationibus magis congruere viderentur».

«Ad quam quidem *progressionem conversionemque* ea non parum pietatis incepta

et opera contulere, quae cum sacra Liturgia non arcte coniunguntur quaeque insequentibus subinde aetatibus... increvere».

In allocutione Pii XII, 2 nov. 1954, legitur:

«At, Venerabiles Fratres, quantumcumque favetis, et quidem iusto iure usui atque *profectui* sacrae Liturgiae...» (Documenta Pont. II, p. 8).

Versio gallica: «À la pratique et au *progrès* de la liturgie» (*Les questions liturgiques et paroissiales*, 1955, p. 27, textus gallicus, editus Typis Pol. Vaticanis, p. 24).

Adhuc: «Illatae sunt conclusiones atque vota concepta, quae ampliori huiusmodi *progressioni* necessaria vel convenientia visa sunt... Haec vero ad sacram excolendam Liturgiam, impulsio» (*ibid.*).

Artt. 20-21

I-V) Conferentiae Episcopales et concessiones in materia liturgica.

RC: Ne concessiones nimis amplae videantur, in fine articuli ponatur: «Actis a Sancta Sede recognitis».

Art. 22

II) Experimenta fiant sub ductu Episcoporum.

RC: Sancta Sedes, cum facultatem tribuit, inter conditiones etiam hanc indicabit. De cetero, cum experimenta fient rogatu Conferentiarum Episcopalium, non videtur quomodo perfici possunt sine Episcoporum auctoritate et ductu.

III) Non interrumpatur liturgia.

RC: Esset vere optimum. At in praesenti, usque dum populorum institutio liturgica insufficiens erit, vel abundantior usus linguae vulgaris, directe a sacerdote, concedatur, munus commentatoris valde utile est.

Art. 24

De lingua liturgica.

RC: Lineae 15-16 ita mutantur: «Latinae linguae usus in Liturgia occidentali servetur».

Quoad linguam vulgarem, Em.mi Patres in duas dividuntur sententias: quidam affirmant articulum nimis, quidam vero parum concedere. Commissio submisse retinet articulum in secunda et tertia parte retinendum esse uti proponitur; nam, quoad substantiam, confirmat actualem statum facti. Facultates, quae Conferentiis Episcopalibus concederentur non ampliores erunt quam nunc; manet pariter principium auctoritatis, cum earum acta a Sancta Sede recognosci debeant.

Art. 25

Abundantior sit lectio Sacrae Scripturae

RC: Non quod lectiones debeant esse longiores, sed ut in omnibus ritibus, in quantum possibile, sit lectio verbi Dei, et secundum ordinem determinatum, per turnum forsan, maior pars S. Scripturae legatur. Hic, de cetero, datur norma generalis, postea, in singulis ritibus, determinanda.

Art. 30

Institutio populi in lingua latina liturgica.
RC: Est pars institutionis; continetur in articulo.

Art. 31

Privilegia Basilicarum Patriarchalium quoad Baptismum et Confirmationem.
RC: Articulus agit de acceptione *personarum*, non *locorum*.

Art. 34

Commissiones liturgicae nationales.
RC: Redactio articuli caret quadam perspicuitate. Ita corrigatur: linea 18: «Ipsius *commissionis* munus erit...».

Notetur quod hic agitur de Commissione liturgica *in sinu* Conferentiarum Episcopalium cuiusvis Nationis, *ex Episcopis* composita; ac proinde bene potest moderari in universa natione actionem pastoralem liturgicam, et promovere studia, cum agat nomine et auctoritate Conferentiae Episcopalis.

Institutum liturgicum, quod *forte* actionem pastoralem praeparat, est ad directam et exclusivam dependentiam Episcoporum.

Art. 35

«Intra eandem provinciam ecclesiasticam».
RC: Forsan melius est rem relinquere modo generaliore, cum aliquando, ut in Africa, sint Dioeceses plurium Provinciarum ecclesiasticarum, quae unam efforment Commissionem liturgicam.

Art. 36

II) *Commendare*, non *Constituere* Commissiones de musica sacra et de Arte sacra.
RC: «Motu proprio» S. Pii X, *praecipit* non commendat constitutionem Commissionis dioecesanae de Musica sacra.

Commissio liturgica tamen proponit ut, in fine lineae 6, post «adlaborent», addatur: «immo aliquando congruum erit ut in unam Commissionem coalescant». Ita ut, ubi sunt difficultates ob penuriam personarum idonearum, res facilius solvatur.

Caput II
De Sacrosancto Eucharistiae Mysterio

Prooemium

I) «Gratias agere...».
RC: Bene. Linea 13 post «reficiantur», addatur: «gratias Deo agant».

Art. 37

III) Verbum « instaurandus » aboleatur.
RC: Cf. Cap. I, Observationes generales, n. VII.

IV) Nomen sancti Ioseph in Canone.
RC: Non placet, quia in canone, ad modum coronae Sacrificii Redemptoris, circumstant solummodo Martyres et Martyrum Regina, una cum Christo specialissimo modo compatiens, et Corredemptrix. Introductio nominis S. Ioseph viam aperiret non parvis difficultatibus.

Art. 38

I-II) Ne Missa longior fiat.
RC: Utique. Abundatior lectio verbi Dei ita fiet ut nullatenus Missam longiorem reddat. Talis lectio enim eo sensu concipitur a Commissione ut instituatur cyclus « plurium annorum » cum lectionibus diversis; lectio Missae non augentur neque numero, neque quantitate (cf. quae dicta sunt ad num. 25, *De principiis generalibus*).

Art. 40

« Memento » supprimantur.
RC: A priori, hoc non videtur opportunum; immo multum noceret. At res remittatur studio Commissionis postconciliaris.

Art. 41

IV) Explicite excludatur lingua vulgaris a quibusdam partibus Missae, v.g. ab Offertorio, a Praefatione.
RC: Haec explicita declaratio non videtur necessaria.

V) Loco verborum « in lectionibus » ponantur verba « in liturgia verbi ».
RC: Minime: quaedam partes etiam in liturgia verbi *caute* essent vulgari lingua introducendae. Saltem Commissioni hoc non videtur adhuc maturum. Quid tunc de cantibus « Proprii » et de consequentibus melodiis gregorianis?

VI) Loco «orationi communi» dicatur « orationibus ».
RC: Mens Commissionis est ut lingua vulgari dicatur *oratio communis*, si introducatur, uti sperandum est. Collecta et Postcommunio sunt formulae « praesidentiales » seu sacerdotis uti praesidis Coetus liturgici, et convenit ut dicantur lingua celebrantis, seu lingua latina.

Art. 42

Communio sub utraque specie.
RC: Commissio gratissima est Em.mis Patribus pro animadversionibus habitis; et optime intelligit anxietates circa hoc punctum, novum, nec *practicis* difficultatibus ex-

pers. Certe, continenda est in certis et determinatis casibus. Retinet tamen quod ianua non est claudenda et res benigne consideranda. Linea 3, proinde, ita reformetur: «certis casibus a Sancta Sede bene determinatis».

Ritus non erit possibilis quando adest magnus populi concursus. Casus determinandi erunt omnino particulares, et tamen tales casus exstant, praesertim in quibusdam regionibus, praecipue respectu habito ad fratres separatos Orientis et Occidentis.

Art. 44

Concelebratio.

RC: Articulus, iuxta animadversiones Patrum, ita mutatur:

44. *Usus amplificetur.* Concelebratio tam in Ecclesia Orientali quam in Occidentali in usu hucusque remansit. Sacrosancto Concilio facultatem concelebrandi ad sequentes casus extendere placet:

a) Ad Missam Chrismatis, feria V in Cena Domini.

b) Ad Missam conventualem et ad Missam principalem in ecclesiis, ubi plures sacerdotes adsunt, quorum singularis celebratio ad utilitatem fidelium non requiritur, salva semper cuiusque sacerdotis libertate individualiter celebrandi, non tamen in eadem ecclesia, eodem tempore;

c) Ad conventus sacerdotum, ubi singulae Missae sine incommodo celebrari nequeunt;

d) Ad extraordinarias celebrationes festivas, exempli gratia occasione Synodi dioecesanae, vel visitationis pastoralis.

I, II, IV, IX): Casus determinandi sunt.

RC: Enumerati sunt in articulo ut, illos Concilium approbet. Ergo, post Concilium, ex iure communi, determinati manent; tamen Episcopi, ut clare dicitur, possunt etiam pro illis casibus, facultatem denegare, si, in adiunctis, inopportunam censent concelebrationem.

V, VI): Penuria sacerdotum.

RC: Cum Ordinarius, *in singulis casibus*, debeat iudicare de opportunitate concelebrationis (n. 46), in casu penuriae sacerdotum, vel necessitatis pastoralis, vel timoris admirationis populi, etc., liber esto facultatem non concedendi.

XV): Facultas celebrandi pro omnibus sacerdotibus feria V in Cena Domini.

RC: Commissio censet retinendam esse praxim actualem, omnino traditionalem. Semel in anno, in hoc die sanctissimo, Communione totius cleri et populi per manus Episcopi vel praesidis Coetus liturgici, vivide repraesentatur ultima Cena Dominica. Ubi, per congruam catechesim, valor huius «signi» in debita luce ponatur, hoc non potest non intime aedificare et optimam impressionem facere.

XVI): Concelebratio est incitamentum ad derelinquendam Missam «privatam».

RC: Dolet Commissio quod hic illic aestimatio missae «privatae» minuatur ac aliquando derelinquatur. At pariter persuasum habet concelebrationem potius favere devotionem sacerdotalem, cum sit auxilium pro sacerdotibus iuvenibus, etiam in ordine disciplinari, sese aedificantes ad invicem, eadem hora, eundem ritum perficientes, debita devotione et debito modo.

XXIV): Concelebratio non favet pietati eucharisticae individuae.

RC: Hoc minime constat. Communis celebratio non minuit, sed alit personalem pietatem. Secus, quid dicendum de pietate eucharistica sacerdotum orientalium?

Commissio liturgica optime scit agi hic de re satis gravi. At post tantas relationes de miserrima condicione, certis in adiunctis, Missarum «privatarum» in collegiis, in exercitiis spiritualibus, in peregrinationibus, in congressibus, censet problema maturum esse pro solutione. Et propterea petit ut proponatur Concilio, ut universalis Ecclesiae perinsignis Coetus examine perpendat, statuat.

Art. 46

Opportunitas concelebrationis et numerus concelebrantium.

RC: Ordinarii sit iudicare de opportunitate et de numero. Tamen, ex iure communi, Ordinarius loci statuere et normas edere debet cum agitur de sacellis et ecclesiis religiosorum, ubi quocumque modo fideles conveniunt.

Art. 47

Stipendium.

RC: Dematur articulus, et res remittatur Sanctae Sedi.

Caput III

De Sacramentis et Sacramentalibus

Observationes generales

VI) Non convenit in eodem plano collocare Sacramenta et Sacramentalia.

RC: Intentio Commissionis non est ponendi Sacramenta et Sacramentalia in uno eodemque plano, quasi unius essent pretii. Unico capite tractantur, iuxta traditionem et iuxta ipsum S. Thomam. Sacramentalia enim tractantur simul cum «magnis» Sacramentis, ad quae prima ducunt et disponunt. Distinctio clara est: de Sacramentalibus agitur tantum in fine totius capitis. In prooemio solummodo agitur simul de utroque: sed tantum quatenus utrumque est signum.

Art. 48

I) Concessio facultatis exarandi Ritualia particularia confusionem inducere potest.

RC: Concessio Ritualis bilinguis non est quid novum statutum a Constitutione de sacra Liturgia. Iam ubique haec Ritualia in usu habentur, praecise a Conferentiis Episcopalibus parata, et a Sancta Sede approbata.

II) Requiratur approbatio S. Sedis.

RC: Certe, propterea dicitur «actis a Sancta Sede recognitis».

III) Limites intra quos aptatio in Ritualibus fieri potest non bene determinantur.

RC: Limites determinandi erunt a legislatione ecclesiastica postconciliari, uti praecise dicitur in art. 21 Constitutionis. In textu, ergo, claritatis causa inseratur mentio art. 21 cum additione ultima « actis a Sancta Sede recognitis ».

Art. 49

Omnes obiectiones contra hunc articulum per se cadunt, cum Summus Pontifex Ioannes XXIII, die 11 aprilis huius anni textum approbaverit a SRC et a S. Officio paratum pro huiusmodi cathecumenatu.

Est ritus baptismi adultorum, qui in Rituali romano invenitur, sed pluribus gradibus distinctus.

Commissio tamen optat ut textus articuli maneat, ut manifestatur non tantum possibilitas sed etiam desiderium, ut ubi fieri potest, catechumenatus instauretur.

Art. 50

Non placet instauratio usuum particularium in ritum initiationis christianae.

RC: Art. 50 nihil aliud est nisi practica applicatio art. 22 Ceterum aptatio cum assumptione rituum particularium ingenio et usibus populorum aptatorum debet fieri a Conferentia Episcopali cum approbatione Sanctae Sedis (cf. n. 22).

Art. 51

Obiectiones contra hunc articulum, ut in pluribus, sunt contra facultatem concessam presbytero conferendi etiam confirmationem adulto neobaptizato. Notetur tamen quod agitur:

a) De adulto solummodo, et non semper hoc in casu facile est Confirmationem ad aliud tempus remittere.

b) Confirmatio confertur solummodo *de mandato* Episcopi. Ergo si Episcopus magis opportunum iudicaverit ut ipse Confirmationem conferat, poterit hoc ius sibi reservare.

Ad clariorem reddendam hanc rem, Commissio novam exaravit redactionem huius partis Declarationis.

Art. 53

In periculo mortis « forma brevior » baptismi iam habetur, idest prolatio formae essentialis.

RC: In imminenti periculo mortis sufficit certe formula tantum. At hic non consideratur solummodo hoc periculum imminens. Sunt et pericula magis remota. Et exstant casus, in quibus nullum periculum adest, et quandoque possibilitas non datur ut sacerdos semper Sacramentum conferat.

Elementa huius ritus brevioris baptismi sufficienter in Declaratione enuntiata habentur.

Art. 54

I) Clare apparet infantem ritu breviore baptizatum Ecclesiam iam esse ingressum.

RC: Ad vitandam confusionem, quae in animadversione timetur, datur novus textus huius articuli:

54: *Ordo supplendi omissa in Baptismo.* Loco «Ordo supplendi omissa super infantem baptizatum», novus ritus conficiatur ad *significandam receptionem infantis in Ecclesiam*, qui ritu brevi fuerit baptizatus.

Item similis ritus conficiatur pro neoconversis iam valide baptizatis.

II) Detur et ritus qui respondeat Ordini supplendi omissa super adultum baptizatum.

RC: Pro ritu supplendi omissa in baptismo adulti, iam sufficit alius ritus qui proponitur pro neoconversis iam valide baptizatis.

Art. 55

Si aqua benedicitur ante baptismum, fons sollemniter consecratus in nocte paschali inutilis evadit.

RC: In textu articuli dicitur tantum «benedici *potest*»; ergo ad libitum haec benedictio iteranda relinquitur, cum scilicet sacerdoti qui baptizat opportuna videbitur, et utilis ad catechesim baptismalem perficiendam.

Art. 56

Baptismus in clinicis ne conferatur.

RC: Commissio libenter acceptat ut articulus 56 *deleatur.*

Art. 57

Difficultates circa Confirmationem dandam in Missa non videntur ad rem: articulus enim clare edicit talem modum esse tantum «pro opportunitate»; «etiam», non absolute, neque semper. Iudex opportunitatis est Episcopus qui Confirmationem dat.

III) Formulae Confirmationis iam sunt optimae, sapientia plenae.

RC: Formulas, quae ritum Confirmationis comitantur non esse omnino optimas indicant plura studia, non historica tantum, sed et pastoralia. Videatur, ex.gr. ampla dissertatio quam habet de hac re A. ADAM, *Firmung und Seelsorge*, anno 1959 edito, pp. 215-242.

IV) In ritu Confirmationis recognoscendo praevideantur lectiones et oratio litanica.

RC: Quaestio de lectionibus, cum sit res practicae actuationis, intellegitur inclusa in principio generali quod in articulo 25,1) enuntiatur. Idem dicendum de oratione litanica, iuxta num. 27.

Art. 58

Manus impositio in Sacramento poenitentiae.

RC: Impositio manus in sacramento Poenitentiae administrando semper fuit, teste universa traditione ecclesiastica, pars ritus huius sacramenti, praecise ad significandam collationem Spiritus Sancti. Sufficit recolere ea quae ex documentis affert cl.M.Righetti, *Storia liturgica*, vol. IV, pp. 135, 151, 154, 162, 193, 205.

Ceterum Commissio non insistit in declaratione. Remaneat articulus. Commissionis postconciliaris erit, attentis et animadversionibus Patrum et aliis in documentis traditionis exstantibus, res opportuno modo conciliare et disponere.

Art. 59-60

Extrema Unctio est Sacramentum morientium, non graviter infirmantium tantum.

RC: Rationes auctoritatis, quae contra hunc articulum afferuntur, in theologis scholasticis fundantur.

Attamen recentiora studia investigationis de hac re instituta clare illustrant ideas scholasticorum fundamento solido minime fulciri, iuxta documenta traditionis. Videatur de hac re praesertim optimum studium P. B. Botte, *L'onction des malades*, in «*La Maison-Dieu*», n. 15 (1958), pp. 153-161.

Ipse etiam Catechismus Tridentinus, cap. VI, n. 2, ait: «Quare haec ipsa unctio a maiorbus nostris sacramentum etiam unctionis infirmorum et sacramentum exeuntium dicta est».

S. Thomas (S. Theol. III, 65, 3): «Sacramentum Eucharistiae est potissimum inter alia sacramenta... nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum, sicut ad finem... per paenitentiam etiam et *extremam unctionem* praeparatur homo ad digne sumendum corpus Christi».

Art. 61

Si sensus orationum in Unctione infirmorum nimis clarius est, difficultates exurgere possunt quando infirmus gravitatem suae condicionis ignorat.

RC: Sensus orationum, quae ritum Unctionis comitantur, debet congruere reali condicioni infirmi. Et hoc praecise petitur: ut idea illa effugetur hoc sacramentum esse sacramentum morientium tantum. Ergo sensus orationis erit invocatio sanitatis praecise quia infirmo datur spe sanationis non destituto. Si autem casus aliquis occurrat, in quo, pro tempore aliquo, vera condicio infirmo sit occultanda, nihil impedit quominus orationis sensus magis generalis sumatur.

Art. 62

Determinetur quid significet Unctionem infirmorum *aliquando* posse iterari.

RC: Determinare spatium temporis quod intercedere debet inter unam et aliam sacramenti interationem erit legislationis canonicae condendae.

Art. 63

Omnes animadversiones de recognoscendo ritu Ordinationum videntur remittendae Commissioni postconciliari, cum agant de rebus concretis perficiendis in recognitione facienda Pontificalis romani.

Cum autem nihil contineat contra principium de revisendis ritibus Ordinationum, articulus manere potest.

Art. 64

I) Facultas data Conferentiis Episcopalibus pro ritu matrimonii exarando nimis ampla est.

RC: Facultas, quae datur Conferentiis Episcopalibus pro exarando ritu matrimonii, non nimis patet: intellegenda est enim iuxta ea quae dicuntur in art. 48 de conficiendis Ritualibus particularibus, quae a Conferentiis nationalibus disposita, a Sancta Sede erunt approbanda.

Proinde, ad res clariores reddendas, in textu articuli fiat mentio articuli 48.

V) Conficiatur ritus pro matrimoniis mixtis.

RC: Res pertinet magis ad disciplinam matrimonii, de qua alia exstat Commissio. Ritus vel manere potest invariatus, vel sequitur consequenter ad novam congruam disciplinam.

Art. 65

I) Matrimonium die dominico celebrari non potest in Missa.

RC: Prohibitio celebrandi matrimonium die dominico, modo generali, videtur dari non posse. Singulorum episcoporum erit rem in praxi disponere, iuxta opportunitatem et condiciones locorum.

II) Celebratio matrimonii fiat ante orationem fidelium.

RC: Bene. Propositio ponitur in articuli textu.

III) Instauretur institutio catechetica ante matrimonium.

RC: Hoc pertinet ad aliam Commissionem.

Art. 66

I) Recognoscatur principium theologicum benedictionis rerum materialium.

RC: Quaestio remittatur ad Commissionem postconciliarem, qui rei studebit una cum theologis.

II) Non habeantur benedictiones, quas Episcopus dare nequeat.

RC: Res ad disciplinam pertinet. Principium tamen iam videtur sufficienter expressum in altera paragrapho articuli: «Benedictiones reservatae, perpaucae, et in favorem tantum Episcoporum habeantur».

Art. 67

I) Non videtur opportunum interrumpere celebrationem Missae pro professione religiosa.

RC: Interruptio celebrationis Missae pro administrandis Sacramentis et Sacramentalibus respondet authenticae traditioni ecclesiasticae, sicut iam probat *Traditio* Hyppoliti. Et non Ordo sacer tantum, sed et alia Sacramenta, et benedictio nuptialis, benedictio oleorum, professio monastica et consecratio virginum infra Missam fiunt.

Theologice etiam res firmum habet fundamentum. Omnia enim Sacramentalia ad Sacramenta ordinantur; et omnia Sacramenta ad Eucharistiam, iuxta claram doctrinam Aquinatis.

II) Professio fiat ante orationem fidelium.

RC: Commissioni videtur rem non esse pressius determinandam, cum quaestio adhuc inter ipsos liturgistas agitetur. Immo hoc suadere videtur opportunitas dandi facultatem ut in ritu professionis aptatio quaedam fieri possit inducendo nonnulla elementa quae naturae et fini communitatis religiosae modo magis determinato respondeat. Sed res, cum sit determinatio practica et particularis, remittatur melius ad Commissionem postconciliarem.

Artt. 68 et 69

Cum animadversiones res particulares respiciant, consultius videtur eas ad Commissionem postconciliarem remittere.

Caput 24

De officio Divino

Observationes generales

V, VII etc. Altiora dentur tantum principia.

RC: Ita censet etiam Commissio, quae a Patribus Concilii cupit habere «orientationem» ad instaurationem Officii divini perficiendam.

Art. 70

Ia) Tempus determinatum pro recitatione Officii non praecipiatur.

RC: Utique, et propterea dicitur: «hae normae prae oculis habeantur». Restitutio Horarum ad tempus verum debet esse effectus formationis spiritualis cleri, non impositionis. At congruum visum est ut in textu conciliari optimum principium in luce ponatur, sicut habetur in Codice Rubricarum.

Ib) Sollemnioribus diebus liturgicis pastores non onerentur.

RC: Ita censet Commissio.

II) Duplex Breviarum.

RC: Minus placet: 1) quia nostro tempore (et tempore futuro) sacerdotes cura animarum addicti sunt maxima pars cleri (etiam Camaldulenses!), proinde, sensim sine sensu, omnes habere vellent Breviarum «pastorum»; 2) Breviarium cleri curae animarum addicti derelinquere deberet omnia elementa choralia, seu communitaria, quod esset pauperare Breviarium, et contra «naturam» divini Officii.

Commissio proinde censet: 1) unicum pro Ecclesia universali conficiendum Breviarium: at quaedam partes seu formulae *stricte* chorales in recitatione «a solo» omitti posse, et hoc significari debere in ipso textu.; 2) Communitates monasticae, vel communitates unice ad vitam orationis consecratae proprium conficiant Breviarium, a Sancta Sede utique approbando.

VI, VII, VIII) Optime propositiones: pro Commissione postconciliari.

IX) Frequentiores immutationes ne fiant.

RC: Immutatio postconciliaris *unica* deberet esse et definitiva, intra paucos annos.

X) Officium divinum pietatem sacerdotalem faveat.

RC: Mens Commissionis utique *harmoniam* ponere inter exercitia pietatis privata sacerdotis et publicam precem Ecclesiae. Quod non videtur impossibile.

Art. 71

I) Psalmi imprecatorii abolendi.

RC: Forsan. (Episcopus Spülbeck, ex Germania orientali, in Commissione liturgica vehementer deprecatus est ut psalmi illi servarentur, cum pro clero illius regionis sint maximi solacii contra communistas!).

IV) Psalmi historici.

RC: Forsan optima solutio esset servare partem psalmi. At in toto servandus esset psalmus cum hoc suadetur ex traditione et ex vivido symbolismo (Baptimus, Pascha) ex.gr. pro psalmo «In exitu Israel de Aegypto».

Art. 72

Hymni faciliores et simpliciores.

RC: Optime.

Art. 73

I) Lectiones per determinatum tempus.

RC: Salva reverentia, hoc criterium non videtur acceptabile: esset contra totam traditionem et ipsam structuram Officii. In liturgia verbum Dei communicatur ab Ecclesia, non seligitur ab orante.

III) Revisio lectionum.

RC: Plene concordat Commissio.

IV) In lectionibus «historicis» non omnia derelinquenda.

RC: Optime.

Art. 74

II) Orationes quadragesimales serventur.

RC: Certissime. Orationes «matutinales et vespertinales» essent solummodo pro ceteris feriis per annum. Et sic orationes propriae haberentur ad matutinum et ad Vesperas, sicut in feriis quadragesimae, loco unius orationis dominicae praecedentis. Breviarium fiet ditior, et officium varius et fructuosius. Cetero cum tales orationes, in Breviario invenirentur proprio loco, nullam in praxi afferrent difficultatem, immo faciliorem redderent recitationem.

V) Gravitas obligationis officii.

RC: Pertinet ad aliam Commissionem.

Art. 76

II) Officia parva.

RC: Nulla difficultas quod recognoscantur uti publica Ecclesiae prex. Etiam nunc Parvum Officium BMV est prex liturgica: illud habet breviarium. De cetero, cum Breviarium instauratum erit, probabiliter perplures religiosi cupient orare cum Breviario sacerdotali et parva Officia derelinquent.

Art. 79

Lingua.

RC: Opiniones Em.morum Patrum omnino oppositae sunt:pro et contra. Quidam (Ferretto, Gori, Antezana) inveniuntur in una (num. I) et in alia (n. VIII) parte. Comissio liturgica censet propositionem a se factam moderatam esse; et retinendam, cum sibi proponat et servandi traditionis iura et procurandi fructuosam recitationem Officii divini. Tamen cum res sit gravis et magni momenti, rogat ut decisio remittatur Concilio.

Addatur:

Artt. 76 et 77

In prooemio sive religiosi sive fideles nominandi essent.

RC: Et propterea Commissio censet lineas 17-19 pag. 7 ita mutandas esse: «... cum a sacerdotibus aliisque fiat, in hanc rem ipsius Ecclesiae instituto delegatis. Omnes proinde qui hoc munere funguntur... ».

Caput V

De anno liturgico

Prooemium

Pagina 17, post lineam 15, inseratur sequens periodus: «Quin immo, per omnia mysterio Christi unitum, sancta Ecclesia, in annuo festorum circulo, etiam mysterium beatissimae Dei Genitricis Mariae cum amore frequentat, in quo et praecellentem Re-

demptionis fructum merito exaltat, et veluti in purissima imagine, id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio contemplatur. Memorias *insuper...* ».

« Et linea 30: « Praestat igitur ut fideles virtutem mysteriorum Christi impensius hauriant, *eandem in beatae Mariae Virginis pie prosequantur et colant*, Sanctorum exempla devote imitentur... ».

Art. 82

Praefatio dominicae.

RC: Ad Commissionem postconciliarem, cum quaestione de ceteris Praefationibus.

Artt. 83 et 86, II; V, VII

Ne minuatur cultus BMV.

RC: Certissime. Cf. additionem in Prooemio.

Art. 85

Mentio fiat de indole sociali peccati.

RC: Utique. Ita: in pagina 21: linea 3, post « spiritualiter », dicatur: « et individualiter »; linea 5, post « externam », dicatur: « et socialem ».

Art. 86

Martyrologium reformandum.

RC: Utique. Nominatur globatim in n. 16: Libri liturgici recognoscendi.

Art. 87

Festum paschatis fixum.

RC: Articuli tantum mentem Ecclesiae ostendere cupiunt. Si Societas civilis internationalis statuet reformationem calendarii civilis, hoc unum optatur ut servetur hebdomada octo diebus, non decem vel aliter, sicut in pluribus schematibus originis non christianae factum est. Determinatio Paschae ad certum diem vel certam anni hebdomadam tunc facilior evadit.

Capita VI, VII, VIII

De sacra supellectile – De musica sacra – De arte sacra

Observationes generales

Omnes observationes generales Commissio liturgica admittit, uti utiles suggestiones pro Commissione postconciliari.

Quoad artem sacram et religiosos, Commissio censet sacella et ecclesias religioso-

rum hac in re submitti debere Commissioni Dioecesanae artis sacrae; at non potest de hoc tractare, cum res pertineat ad alias Commissiones (de religiosis, de gubernio Dioecesium).

Caput VI: *De sacra supellectile*

Prooemium

I) Linea 3, deleatur expressio: *Omnia enim.* I *b*), secunda alinea, conceptus exprimendus suavius.
RC: Deleantur verba: « Non unice laus divina quaesita est, sed... etiam ».

Art. 89

Quidam nihil de sacra supellectile vellent, quidam autem abundantiora et minutiora proponunt.
RC: Ne quid nimis. Nihil dicere significaret Ecclesiam non curare de parte materiali cultus, de qua tamen plurima exstant SRC decreta et petitiones Episcoporum. Nimis dicere non esset opportunum: industria, solummodo altiora principia Concilio proponuntur; in quibus tamen, ubi attente considerentur, *in nuce* omnia desiderata inveniuntur.

I) Non remittatur Conferentiis Episcopalibus statuere circa materiam calicis et vestimentorum.
RC: In pluribus regionibus exstant materiae locales omnino dignae etsi non numerentur inter illas a iure permissas. Melius de hoc iudicant Episcopi, quam officiales Curiae Romanae, ubi nequeunt haberi tot technici et periti ad illa omnia examinanda.

Art. 90

I) Facultas Conferentiarum Episc. divinum cultum ordinandi bene determinetur.
RC: Iam determinata est in art. 21, ad quem art. 90 remittit.

II) Dicatur « annuente sancta Sede ».
RC: Satis dicitur: « ad normam iuris ».

III) Non relinquatur Episcopis.
RC: Sed talis est iam praxis Sanctae Sedis, ut quaedam particularia remittantur Episcopis, ex. gr. statuere colorem paramentorum; « ad normam iuris » quidem, quod Sancta Sedes determinabit cum in rem deducet hoc decretum Concilii.

Art. 91

I) De usu Pontificalium.
RC: Conveniunt generatim Episcopi ut magis reservetur talis usus illis qui charactere episcopali insigniti sunt. Commissio laetanter hoc accipit.

Quoad simpliciorem usum quorumdam vestimentorum vel quarumdam caeremoniarum satis videtur providere littera constitutionis, cum n. 90 loquitur de *usu et ornatu* sacrae supellectilis.

Abbates intra claustra sui monasterii functiones pontificales exercere possunt, et hoc videtur sufficere.

Caput VII: *De musica sacra*

Art. 93

I) In Missa sollemni, melodiis gregorianis non supponatur textus vulgaris.
RC: Satis provisum per *Instr.* 3 sept. 1958, ubi interdicitur in Missa in cantu quivis textus vulgaris. Quoad melodias gregorianas, textum vulgarem repudiantes, est res technica, technicis relinquenda, non proponenda Concilio.

II) Cantus vulgares infra Canonem.
RC: Est res particularis, de qua Concilium non decet decernere. De cetero, potius «formae» quaedam Missae, iuxta praedictam *Instr.* non admittant textus vulgares, non partes Missae.

III) De lingua latina in liturgia sollemni.
RC: Nova propositio: «Forma nobilior celebrationis liturgicae est liturgia sollemnis, cum participatione populi. Lingua latina est medium traditionale Ecclesiae occidentalis ad sacros ritus maiore sollemnitate decorandos», minus placet. Proinde, omnibus consideratis, Commissio insistit ut textus propositus in Constitutione retineatur; servat enim principium traditionale de lingua latina in quibusdam celebrationibus, et aliquid concedit exigentiis pastoralibus. Textus hic, quoad linguam latinam, est constatatio facti; in textu supra proposito nescio an sit verum linguam latinam «maiore sollemnitate» decorare ritus.

IV) Recursus ad Sanctam Sedem pro cantibus lingua vulgari.
RC: Satis provisum est in art. 24.

Art. 100

Instrumenta in Ecclesia de consensu Ordinarii.
RC: Animadversio utilis, ac proinde in linea 21, post «instrumenta» inseratur comma: «de iudicio et consensu Ordinarii loci».

Caput VIII: *De arte sacra*

Art. 101

Omnem stilum artis Ecclesia admittit.
RC: Sensus est: Ecclesia admittit omnem stilum artis, quae vera ars est; et illi addit *sacralitatem*, ita ut fiat *ars sacra*, iuxta modum cuiusvis temporis. Hoc docet historia artis sacrae.
Altera pars articuli «Nostrorum enim...» sunt ipsissima verba Litt. Enc. *Mediator Dei*, quae citantur in nota 1.

Art. 103

Periti in diiudicandis artis operibus.

RC: Diversae instantiae pro diiudicandis artis operibus proponuntur ad modum consilii, non obligatorie.

Loco « tenentur audire », textus corrigitur: « audiant... ».

Art. 104

Potestas Commissionum de arte sacra erga sacella religiosorum.

RC: Utique admittitur, at res non pertinet ad nostram Commissionem.

5

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 197-200/SE

E Civitate Vaticana, die 3 maggio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere all'Eminenza Vostra Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare allo schema della Costituzione *De sacra liturgia*.[1]

Alla relazione sono allegati gli schemi che dovranno essere emendati.[2]

---

[1] *De Emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mensis martii-aprilis 1962. Pars I*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962: cf. pp. 559 ss.

[2] *Quaestiones de sacra liturgia. Schema constitutionis de sacra liturgia.* Prooemium et cap. I: *De principiis generalibus ad sacram liturgiam instaurandam atque fovendam*; cap. II: *De sacrosancto Eucharistiae mysterio*; cap. III: *De sacramentis et sacramentalibus*; capita IV et V: *De officio divino – De anno liturgico*; capita VI, VII et VIII: *De sacra supellectile – De musica sacra – De arte sacra*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962.

Sono quindi a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo mercoledì 9 maggio c., alle ore 17.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le sacre Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
um.mo dev.mo obbl.mo
servitor vero
CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente MICARA, Giacomo Luigi COPELLO,
Giuseppe SIRI, Paolo Emilio LÉGER

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt
in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis
mensis martii-aprilis 1962

PARS I

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

De emendatione schematis constitutionis
DE SACRA LITURGIA

Pontificia Commissio de Sacra Liturgia schema Constitutionis de Sacra Liturgia paravit, quod in octo dividitur capita, quae ita inscribuntur: Cap. I: *De principiis generalibus ad Sacram Liturgiam instaurandam atque fovendam;* Cap. II: *De Sacrosancto Eucharistiae Mysterio;* Cap. III: *De Sacramentis et Sacramentalibus;* Cap. IV: *De Officio Divino;* Cap. V: *De anno liturgico;* Cap. VI: *De sacra supellectile;* Cap. VII: *De musica sacra;* Cap. VIII: *De arte sacra.*

Nunc, ad opportunas emendationes in textu introducendas, quae infra recensentur observationes Patrum Commissionis Centralis et responsiones eisdem datae a Commissione de Sacra Liturgia perpendendae sunt.

Imprimis Commissio de Sacra Liturgia haec duo animadvertenda esse censet:

1. Declarationes quae in textu habentur non pertinent ad textum Conciliarem, sed positae fuerunt in « Constitutione » pro Patribus Commissionis Centralis. In textu definitivo Patribus Concilii apparando non ponuntur. Proinde animadversiones relativae, quas Commissio liturgica praeparatoria gratissimo animo accepit, reservantur una cum ipso textu Declarationum pro Commissione *postconciliari,* ut cognoscatur et mens Em.morum Patrum Commissionis Centralis, et qua via articuli Constitutionis redacti sunt.

2. Quando Commissio Liturgica ad animadversionem aliquam non respondit, indicium est vel ipsam animadversionem enuntiare principium generale, quod omnino admittitur, vel indicare emendationem, quae iam inserta est in exemplari impresso.

— 4 —

DE OBSERVATIONIBUS GENERALIBUS ET RESPONSIS IISDEM DATIS

1. Em.mus Card. Ferretto dixit: « Desideratur in Constitutione *notio* sacrae liturgiae ».

Commissio de Sacra Liturgia respondit: « Exstat p. 10, lin. 12-27.

Non datur *definitio,* quia de hac adhuc disceptatur inter theologos, et inter liturgistas. Dum labor inquisitionis protrahitur, patere debet ianua inquirentibus. In documento Conciliari proinde vitanda est quaevis tendentia erga unam aliamve sententiam.

Sic dictae *definitiones,* quae habentur sive in Litt. Enc. « Mediator Dei », sive in « Instructione S. R. C. 3 sept. 1958 » (num. 1), non sunt verae definitiones, sed *descriptiones.* Ita in Litt. Enc. « Mediator Dei » non una, sed *triplex* datur descriptio, ex qua profluit illa, quae exstat in nostra Constitutione, loco citato ».

2. Em.mus Card. Siri proposuit: « Nihil immutandum, nisi caute et cum evidenti ratione ».

Optimum principium generale, quod omnino admittit Commissio.

3. Em.mus Card. Ottaviani notavit: « Constitutio aditum aperit innovationibus vel saltem nimis mulcet illi pruritui innovationum qui hodie passim serpit ».

Animadversio, respondet Commissio Liturgica, est nimis generalis: per singula indicari oportet ubi deprehendatur spiritus nimis indulgens pruritui innovationum. Conceptus *instaurationis* liturgicae enim propositus est in Litt. Enc. *Mediator Dei* et in subsequentibus Ecclesiae documentis. Practice, instauratio liturgica animose inducta est a Pio XII, quamque prosecutus est Ioannes XXIII. Quaedam exempla: Constitutio « Pontificiae Commissionis ad

— 5 —

generalem liturgicam *reformationem* » (1948); « Memoria per la Riforma liturgica generale » (Typis Pol. Vaticanis, pp. 338, 1948), cui addita sunt, usque ad an. 1960, 58 supplementa; *Instauratio* sollemnis vigiliae paschalis (1951), De rubricis ad *simpliciorem* formam redigendis (1955), Ordo hebdomadae sanctae *instauratus* (1956), Instructio de musica sacra et de sacra liturgia (1958), Codex Rubricarum Missalis et Breviarii Romani a Ioanne XXIII per Motu proprio « Rubricarum instructum » (26 iulii 1960) promulgatus; Secunda pars emendata et instaurata Pontificalis Romani (1961).

4. Em.mus Card. Jullien animadvertit: « In titulo non placet dictio « instaurandam »; melius: « De principiis generalibus sacrae liturgiae ».

Verbum « instaurare », respondit Commissio Liturgica, passim usurpatur a documentis Pontificiis recentioribus, uti in articulo praecedenti dictum est. Nullo modo innuit hucusque Ecclesiam haud habuisse veram liturgiae notionem, sed innuit liturgiam « quidpiam durabile et vivum » esse (Pius XII in homilia ad monachos O. S. B. in Basilica S. Pauli, die 18 sept. 1947), et ideo necessario obnoxiam esse mutationi, evolutioni, aptationi.

Novus titulus propositus admitti nequit, cum reducere videtur Constitutionem ad quemdam tractatum scholasticum liturgiae. Constitutio proponit Patribus Concilii solummodo quae revisenda et instauranda sunt. Et hoc in titulo significandum est.

5. Idem Em.mus notavit: « in schemate proclamatur Liturgia culmen et fons a quo omnia in Ecclesia procedunt ».

Commissio Liturgica haec respondit: « Nullam adesse exaggerationem in hac expressione ostenditur in documentis ex Catechismo Tridentino et ex S. Thoma allatis p. 13, nota 24; quibus docetur Eucharistiam, liturgiae centrum, esse culmen et finem ad quem omnia alia sacramenta, a fortiori sa-

— 6 —

cramentalia et alia opera in Ecclesia perfecta, diriguntur, et fontem ex quo omnes gratiae nobis derivantur.

Quod in schematibus aliarum Commissionum inveniantur expressiones extollentes propriam materiam, mirari non debet. Diversae enim doctrinae et operositates Ecclesiae, sub diversis aspectibus consideratae, iure, alia et alia ratione, proprio ordine servato et sine detrimento aliarum, extolli possunt, dummodo laudes rei veritati respondeant ».

6. Em.mus Card. Browne proponit ut in luce ponatur relatio liturgiam inter et virtutem religionis, devotionem, caritatem.

At Commissio Liturgica censet inopportunum esse rem pressius premere. De hac enim relatione inter auctores catholicos non una est sententia (cf. ex. gr. O. LOTIN, *Morale fondamentale,* Paris, Desclée, 1954, pp. 350-63). Non decet Concilium quaestiones inter theologos catholicos disputatas dirimere, vel sese pronum versus unam aliamve partem ostendere.

7. Exc.mus O'Connor censet esse consulendum unitati ritus; et cavendum ne opus minuatur Concilii Tridentini, quod Liturgiam occidentalem, magna ex parte, ad salutarem unitatem redegit.

Commissioni Liturgiae placet principium, quod caute et prudenter in praxim deducendum est, ratione habita de necessitatibus pastoralibus.

8. Exc.mus Perrin adnotavit: « Fundamenta naturalia liturgiae christianae non sunt negligenda ».

Utique respondit Commissio Liturgica, et de illis, sobrie quidem et concinne, actum est p. 23, in prooemio ad n. 20. Iterum animadvertatur Constitutionem non esse completum *tractatum* didacticum liturgiae.

— 7 —

9. Em.mus Card. Ruffini notavit: « Adsunt repetitiones: pp. 7 et 5; etc. ».

Quod negat Commissio Liturgica dicens: « Pagina 7 est declaratio; pag. 5 est articulus Constitutionis. Declaratio semper eundem conceptum exprimit, qui est in articulo, abundantioribus et faciliorihus verbis. Idem dicendum de ceteris casibus allatis ».

Idem Em.mus Card. dixit: Nimis libertas datur Conferentiis Episcopalibus ».

Quod autem Commissioni Liturgicae non videtur. Numquam remittitur Conferentiis Episcopalibus *decisio* de rebus liturgicis, quae integra manet apud Sanctam Sedem; sed remittitur munus determinandi seu indicandi limites et mensuram aptationis liturgicae, submittendae Sanctae Sedi. In actis praeparatoriis Concilii tot fuerunt petitiones Episcoporum, ut Commissionis liturgicae sententia fuerit Conferentiis Episcopalibus *aliquid* concedi oportere. Quod de cetero iam communiter fit cum Conferentiae Episcopales Sanctae Sedi remittunt acta earum Sessionum annualium vel semestrium.

10. Em.mus Card. Montini animadvertit quod quaestio, gravis quidem, peculiari mentione digna, ad linguam sacrae propriam Liturgiae spectat. Ea quae proponuntur fragilia atque instabilia, quasi per ambages et compromissa inducta esse videntur. Liturgia intellegi et fieri debet de universa communitate, modis scilicet et formis pro uniuscuisque gradu variantibus. Ideo maior locus detur linguae vulgari.

Huic suggestioni Commissio Liturgica haec respondet: « Commissio ob rationes practicas haud spernendas, essentialia petiit quoad linguam vulgarem; essentialia pro actione pastorali. Tamen n. 24 dicit " imprimis ", quod ianuam apertam relinquit Sanctae Sedi, ut provideat possibilibus exigentiis diversorum locorum futuri temporis. Proposita sunt quae ab omnibus admitti possunt, cum

— 8 —

solidis fulciantur argumentis: lectiones, nonnulli cantus, orationes. Equilibrium omnino servandum est inter traditionem et pastorales necessitates. Proinde Commissionis sententia est, quaestionem de lingua vulgari propositis limitibus continendam esse ».

— 9 —

PROOEMIUM

1. Em.mus Card. Ottaviani proponit ut substituatur expressio: « Liturgia enim per quam opus Redemptionis exercetur ».

Verba in Constitutione citata — respondet Commissio Liturgica — desumpta sunt ad litteram ex Secreta Dominicae IX post Pentecosten: « quoties huius hostiae commemoratio celebratur, opus *nostrae* redemptionis exercetur ». Commissio censet verba illa omnino retinenda esse, quippe quae efficaciam liturgiae verbis ab ipsa liturgia depromptis opportune exprimunt; Constitutio enim tractatum theologicum de re liturgica proponere non intendit.

2. Em.mus Card. Jullien proponit ut ad mentem can. 1256 notio « iuridica » liturgiae statuatur.

Commissio Liturgica autem censet: « Sufficienter indicatur p. 10, lin. 12-17, conceptu hausto ex Litt. Enc. *Mediator Dei* ».

3. Em.mus Card. Browne dixit: « in p. 6, lin. 13 forte esset omittere vocem *aequo* ob praestantiam Ritus Ecclesiae Romanae ».

Respondet autem Commissio Liturgica: « Absit! Liturgiae considerari debent aequa ratione. Pessime emendationem ferent orientales ».

— 10 —

CAPUT I

DE PRINCIPIIS GENERALIBUS AD SACRAM LITURGIAM INSTAURANDAM ATQUE FOVENDAM

Ad caput primum quod attinet haec adnotanda habentur:

ART. 2

1. Exc.mo Lefebvre videtur definitio Liturgiae esse incompleta, in quantum non satis affirmatur aspectus orationis.

Quamvis in tota descriptione conceptus liturgiae, etiam aspectus orationis, seu motus ascendentis ab Ecclesia ad Deum in luce, discrete sed recte, ponatur (cf. ex. gr. p. 9, lin. 28-30; p. 10, lin. 2-3, lin. 19-21, 28-30), Commissio Liturgica ut petitioni clarius adhuc satis fiat, proponit emendationem paginae 9, lineis 20-25, sequenti modo:

« Numquam posthac intermisit Ecclesia quin in unum conveniret ad paschale mysterium celebrando, legendo " in omnibus Scripturis quae de ipso erant " (*Lc.*, 24, 27), *sacramenta administrando,* Eucharistiam celebrando, in qua " mortis eius victoria et triumphus repraesentatur ",[10] " *gratias agendo Deo super inenarrabili dono* " (*Cor.* 9, 15) *in Christo Iesu,* " *in laudem gloriae eius* " (*Eph.* 1, 10) ».

2. Em.mus Ruffini quaerit an affirmari possit opus Redemptionis ... in liturgia *perfici?* Nempe perfectionem attingere?

Perfici hic non significat « ducere ad perfectionem » (quod tamen non esset falsum), sed idem ac *fieri,* respondet Commissio Liturgica.

— 11 —

ART. 3

1. Aliquid de praesentia Christi in praedicatione esset dicendum iuxta Exc.mum Hurley. Quod acceptat Commissio Liturgica, dicens: « Pag. 10, linea 2 post *in Ecclesia leguntur,* addatur: *atque illustrantur* ».

ART. 7

Em.mus Card. Léger suggerendum esse censet ut ponatur: participatio *interna* fidelium in fine huius paragraphi.

Participatio *interna* sufficienter, immo luculenter, ostenditur per adverbia *conscie, actuose* et *fructuose* (*conscie* = per intellectum et voluntatem = interna; *fructuose* = fructus non adest nisi per « internam » participationem); ideo Commissio Liturgica nihil aliud esse addendum putat.

ART. 9

1. Quid intelligendum nomine « Ecclesiarum particuliarium »? quaesivit Em.mus Card. Ferretto.

Dioeceses, respondit Commissio Liturgica.

2. Abusus in exercitiis piis tollendi sunt, iuxta Em.mum Card. Léger.

Hoc, iuxta Commissionem Liturgicam satis indicatur in declarationibus et implicite in textu. Melius procedere positive quam negative in textu Conciliari.

3. Em.mo Card. König petenti ut exercitia pia dioecesana vocentur « officia ecclesiastica », Commissio Liturgica non esse assentiendum censet « ad confusionem vitandam. *Officium* adhibetur iam in terminologia *liturgica.* Si extenderetur ad pia exercitia iam ipsi termini conceptum confunderent. Satis sit pia exercitia dioecesana vocare *sacra exercitia.* Expressio enim *pia exercitia* linguis modernis versa, quibusdam in locis non bene sonat ».

— 12 —

ART. 11

1. Em.mo Card. Cicognani et Exc.mo Hurley, qui proponunt ut formatio liturgica in seminariis apte instituatur, Commissio Liturgica assentiendum toto corde esse declarat et quoad eiusdem practicam deductionem remittit solutionem Sacrae Congr. Seminariorum vel Conferentiis Episcoporum, cum sit res didactica. At in declaratione dictum est, Commissio non vult obtinere ut liturgiae studium aequiparetur theologiae, vel Sacrae Scripturae, sed ut liturgia non retineatur ut materia *auxiliaris,* uti in hodierna ordinatione studiorum, sed inter disciplinas principales numeretur. Et hoc verteret in bonam opinionem, apud alumnos, de liturgia.

ART. 15

Em.mo Card. Ferretto, qui petit « pag. 20 de transmissionibus radiophonicis ... estne locus suus? », Commissio Liturgica respondet: « Utique, nam ponuntur post articulum de liturgica institutione populi, et huiusmodi transmissiones sunt praecise ad institutionem, non ad cultum ».

ART. 16

1. Em.mus Card. Ferretto animadvertit: « nihil dicitur de Sacrae Rituum Congregationis Decretis, quodnam sit eorum momentum ».

Decreta S. Congregationis Rituum, respondet Comimssio Liturgica, constituunt collectionem legum, vel potius interpretationis legum. Inepte aliquando adnumerata sunt inter libros liturgicos.

2. Em.mus Card. Spellmann adnotavit quod « in legitimo progressu admittendo dum sana traditio servatur, maximi momenti est accuratam investigationem non solum theologicam sed etiam pastoralem instituere ».

— 13 —

Est quaestio de principiis, de quibus iudicat Sancta Sedes, respondet Commissio Liturgica. Hucusque Sancta Sedes admisit principium de progressione liturgica et de instauratione. Ergo. ...

3. Em.mus Card. Siri haec proposuit: « Circa titulum III " De Sacrae Liturgiae instauratione ", pag. 20 propono unico numero et quidem initio tituli ut colligantur ea quae pertinent ad subiectum iuris liturgici nempe ad capacitatem disponendi circa sacram liturgiam.

Equidem nullum est dubium Constitutionem aliquas mutationes afferre circa subiectum iuris liturgici, nam quandoque remittit e. g. aptationes ad Conferentias Episcopales.

Cum haec sit mutatio magni momenti et periculis obnoxia, ne inde confusiones oriantur, censeo esse necessarium edicere clare quodnam sit quibus condicionibus subiectum iuris liturgici v. g. " Ius statuendi et immutandi in Sacra Liturgia pertinet unice ad Sanctam Sedem nisi aliud caveatur in articulis qui sequuntur » (concordant: Ferretto, Quiroga, Léger, Montini, Santos, Perrin).

Huic autem suggestioni Commissio Liturgica hanc responsionem dedit: « Clare dicitur n. 28: Sacrae Liturgiae moderatio ab Ecclesiae auctoritate unice pendet, quae quidem est apud Romanum Pontificem et, ad normam iuris, apud Episcopos ».

4. Em.mo Card. Cicognani otiosa visa est norma huius art., quia Sancta Sedes iam providet recognitioni librorum liturgicorum.

Retinendus est articulus — censet Commissio Liturgica — quia libri liturgici sunt omnino revisendi. Insuper, hoc semel pro semper dicto, eximitur Commissio ut idem pro singulis libris repetat, ex. gr. pro Pontificali Romano, pro Rituali vel Martyrologio.

— 14 —

ART. 18

1. Em.mo Card. Spellman, qui dixit: « Tria hic habentur *a*) unitas; *b*) experimenta; *c*) campus missionalis. Sed unitas quaerenda est summopere »,

Commissio Liturgica respondit: « Utique, sed *unitas* non est necessario *uniformitas*. In unitate fidei et in unitate substantiali ritus, sit locus varietati, a conditionibus et exigentiis localibus vel pastoralibus postulatae. Hoc solummodo vult instauratio liturgica; et quidem iudicio Conferentiarum Episcoporum, ita ut si Conferentia Episc. alicuius regionis existimet aptationes quasdam pro populo suo necessarias non esse, non admittat. Ita fit in Ritualibus bilinguibus, in quibus quidam ritus sunt diversi ab uno ad aliud Rituale, immo ipsa copia linguae vulgaris omnino diversa est ».

Animadvertebat insuper idem Em.mus Cardinalis Spellman: « ... *experimenta* in formis liturgicis (p. 24 sub. n. 22, 2) facile in magnam confusionem, admirationem et damnum populi christiani inducent. Fideles simpliciores facile scandalizari possunt cum vident Ecclesiam immutabilem fere semper in ritibus mutari. Ex altera parte, milites et alii per varias mundi partes peregrinantes admirantur mirificam Ecclesiae in lingua ritibusque unitatem ex qua multum lucrantur. In omni regione mundi possunt partes quasi familiares habere in offerendo admirabili Eucharistiae Sacrificio simul ac in paternis ecclesiis paroecialibus. Etiam acatholici admirantur praestantem unitatem tum doctrinalem tum ritualem Ecclesiae Catholicae. Notandum etiam quod *experimenta* et innovationes augent tum pro fidelibus tum pro parochis et aliis clericis impensa quae apud multos iam inveniuntur perdifficilia ».

Commissio Liturgica respondet: « Hic non intelliguntur experimenta characteris generalis, sicut fuit experimentum sollemnis vigiliae paschalis, sed de experimentis agitur particularibus: in quadam paroecia, regione, collegio, monasterio, iudicio et sub

— 15 —

ductu Conferentiae Episcopalis, quae admittit (non admittit), ordinat, moderatur omnia.

Idem Em.mus Card. proposuit maiorem distinctionem inter campum missionalem et non missionalem.

Haec distinctio, etsi de facto exstet, non necessaria visa est Commissioni Liturgicae ut poneretur in articulo. Textus Concilii est etiam pro tempore futuro. Conferentiae Episcopales constitutae sunt in omnibus orbis partibus etiam in Missionibus. Cum ergo admissio vel non alicuius aptationis talibus Conferentiis remittatur, distinctio illa superflua est.

2. Em.mo Card. Ruffini petenti ut loco verbi progressus quod non bene sonat, aliud vocabulum, v. g. *nova aptatio, recognitio,* adhibeatur, Commissio Liturgica respondet: « terminus *progressio,* quod invenitur in quamplurimis documentis Pontificiis recentioribus, melius adhibetur. Ex. gr. in Litt. Enc. *Mediator Dei*: " Non paucae profecto fuere causae, quibus sacrae liturgiae *processus explicatur atque evolvitur* per diuturnas gloriosasque Ecclesiae aetates " (*A. A. S.*,1947, p. 542). Italice: " cause per le quali si spiega e si evolve il *progresso* della Sacra Liturgia ".

" ... *novae* inductae sunt rituum formae, quibus lucem illam, quae splendidius ex Ecclesiastici Magisterii declarationibus affulserat, liturgicae actiones satius apertiusque referebant ac quodammodo reverberabant " (*ibid.*).

" Subsequens Ecclesiasticae disciplinae *progressio* in Sacramentis impertiendis ... non parum in causa fuere, cur antiquissimi ritus decursu temporum *immutarentur,* ac *novi* paulatim *inducerentur ritus,* qui cum invectis has in res ordinationibus magis congruere viderentur ".

" Ad quam quidem *progressionem conversionemque* ea non parum pietatis incepta et opera contulere, quae cum Sacra Liturgia non arcte coniun-

— 16 —

guntur, quaeque insequentibus subinde aetatibus ... increvere ".

In allocutione Pii XII, 2 nov. 1954, legitur: " At, Venerabiles Fratres, quantumcumque favetis, et quidem iusto iure, usui atque *profectui* Sacrae Liturgiae ... " (Documenta Pont. II, p. 8).

Versio Gallica:

" A la pratique et au *progrès* de la liturgie " (*Les questions liturgiques et paroissiales,* 1955, p. 27, textus gallicus, editus typis Pol. Vaticanis, p. 24).

Adhuc: " Illatae sunt conclusiones atque vota concepta, quae ampliori huiusmodi *progressioni* necessaria vel convenientia visa sunt. ... Haec vero ad sacram excolendam Liturgiam *impulsio...* " (*ibid.*) ».

ART. 20-21

Plures Patres Commissionis Centralis petierunt ut cum Sanctae Sedis consensu fierent concessiones in materia liturgica. Quod opportunum esse et Commissio Liturgica tenet; ideo ne concessiones nimis amplae videantur, proponit ut in fine articuli ponatur: « Actis a Sancta Sede recognitis ».

ART. 22

1. Em.mus Card. Döpfner suggerit ut aptationis Liturgiae experimenta fiant sub ductu Episcoporum.

Commissio Liturgica dicit hoc implicite iam statuitur. Sancta Sedes, cum facultatem tribuit, inter conditiones etiam hanc indicabit. De cetero, cum experimenta fient rogatu Conferentiarum Episcopalium, non videtur quomodo perfici possunt sine Episcoporum auctoritate et ductu.

ART. 23

2. Em.mus Card. Frings petit ut non interrumpatur liturgia verbis sive sacerdotis sive commentatoris.

— 17 —

Hoc, respondet Commissio Liturgica, esset vere optimum, at in praesenti, usque dum populorum institutio liturgica insufficiens erit, vel abundantior usus linguae vulgaris, directe a sacerdote, concedatur, munus commentatoris valde utile est.

ART. 24

(*De lingua liturgica*)

Patres Commissionis Centralis perplures fecerunt observationes circa hunc articulum.

Em.mus Card. Pizzardo: « Audeo observare: Facultas adhibendi linguam vulgarem nimis ampla et indeterminata est eaque vix in pratica componi potest cum principio: latinae linguae usus in liturgia occidentali omnino servandus est. Servetur ergo principium — postea edicatur — exceptiones quae rationabiles videantur S. Sedi posse submitti ».

Em.mus Card. McGuigan dixit: « Lingua latina omnino servanda est. Non relinquatur Conferentiis Episcopalibus aut provinciis ecclesiasticis ne confusio oriatur. Si aliquid concedi debet linguis vernaculis sit clare expositum ab ipso Concilio ».

Em.mus Card. Spellman ita mentem suam significavit: « In quaestione de maiore parte tribuenda linguae vulgari in Liturgia, ante oculos habemus Constitutionem Apostolicam *Veterum Sapientia* a Ioanne XXIII, f. r., nuper editam. Sicut enim lingua Latina " christianos Europae populos alios cum aliis arto unitatis vinculo " plura per saecula coniunxit, ita nunc vinculum arctissimum inter christianos populos totius orbis efficere potest. Verba Pii XI, quae sua fecit Summus Pontifex, aptissima sunt. " Etenim Ecclesia, ut quae et nationes omnes complexu suo contineat, et usque ad consummationem saeculorum sit permansura ..., sermone suapte natura requirit universalem, immutabilem, non vulgarem ". Eadem

— 18 —

lingua Latina, lingua vere catholica, est " vinculum denique peridoneum, quo praesens Ecclesiae aetas cum superioribus cumque futuris mirifice continetur ". Summus Pontifex admonet etiam de eis qui " novarum rerum studiosi " contra linguam Latinam " in sacris habendis ritibus " scribunt. Fieri tamen potest ut in aliquibus locis, praesertim in locis Missionum, valde utilis evadat amplior locus vulgati in nonnullis ritibus. Haec tamen ut dispositio extraordinaria et temporanea semper debet aestimari ».

Em.mus Card. D'Alton proposuit: « De lingua liturgica, velim ut paragrapho 24 quaedam limites usus linguae vernaculae ab ipso Sancto Concilio statuerentur et praesertim ut Concilium sollemne enuntiaret vetitum de non introducenda lingua vernacula in Offertorio, Praefatione et Canone Missae nec in forma Sacramentorum ».

Em.mus Card. Quiroga y Palacios suggessit ut « Componatur necessitas servandi usum linguae latinae cum utilitate aliquarum dioeceseon utendi lingua vernacula, sed hoc semper cum interventione S. Sedis, ut servetur unitas ».

Em.mus Card. Léger dixit: « Mihi valde placet canon vigesimus quartus de Lingua liturgica. Scio quod talis renovatio legislationis quoad usum linguae vernaculae exoptabatur a cleris et a fidelibus regionis meae. Et id certum habeo quod ab omnibus benigne accipiatur ut signum sollicitudinis Ecclesiae et ut medium participationis quae magis conscia, pia et fructuosa erit.

Mihi tamen liceat exprimere desiderium ut formulatio primae sententiae aliquomodo mutetur. Bene intelligo sensum huius sententiae, sed formulatio nimis rigida est. Decernitur:

" Latinae linguae usus in Liturgia occidentali omnino servandus est ". Haec est regula nimis absoluta quia, statuere volens pro tempore praesenti

— 19 —

et proxime futuro; statuere apparet etiam pro tempore futuro impraevidibili. Propono ut deleatur verbum " omnino " utque sequenti modo formuletur: " Latinae linguae usus in Liturgia occidentali *servetur* " ».

Em.mus Card. Cicognani proponit ut in art. « expungatur illud *omnino* ».

Em.mus Card. Godfrey censet quod « Lingua latina in Liturgia omnino servanda est, uti dicitur. Hoc non placet aliquibus sed, meo iudicio, optime dicitur; nam non desunt qui desiderant excludere totaliter linguam latinam etiam a Missa in Liturgia occidentali, et cum magno strepitu propagant eorum ideas. Placet ergo quod dicitur lineis vicesima quinta et vicesima sexta, scilicet quod acta Conferentiae Episcopalis hac in re debent habere approbationem Sanctae Sedis: secus habebimus, ni fallor, magnam confusionem in finitimis regionibus. Imo licet sperare quod unus Concilii fructus erit ut post decretum Sanctae Sedis de usu linguae vernaculae fiet tranquillitas magna cessata omni agitatione et disputatione. Privata interpretatio rubricarum omnino excludatur quae, ni fallor, radicem habet in spiritu protestantico. Optandum est ut res pacifice solvatur post Christi Vicarii decisionem in Concilio ».

Em.mus Card. Richaud etiam proponit ablationem vocis: *omnino,* et potius velit pro ista sententia hanc semplicem conscriptionem: *Liturgia Occidentalis* utitur lingua latina.

Em.mus Döpfner dicit: « Specialem merentur considerationem quae de lingua liturgica statuuntur. Saepissime Episcopus experitur, quomodo Liturgia praecipuus immo aliquoties fere unicus est fons vitae religiosae et instructionis catecheticae atque orationis fidelium unica occasio. Considera v. g. regiones sub dominatione Communismi, ubi celebratio li-

— 20 —

turgica revera tamquam unica via remansit, qua homines verbum Dei seu veritatem audire et communiter orare possunt. Sed et in aliis regionibus vita spiritualis praecipue pendet a fructuosa parcipatione Liturgiae ».

Exc.mus Cooray haec significavit: « Prudenter agendum: nec nimia severitas, nec nimia libertas suadenda. Usus linguae vulgaris autem maximam difficultatem prae se fert in regionibus missionum, ubi tot sunt linguae ut populi lamentabiliter inter se dividi possunt pro diversitate linguarum in s. liturgia, praesertim in sacrificio Missae.

De cetero non tam facile esset in quibusdam linguis habere verba apta praesertim ubi quaestio est de forma Sacramentorum et Sacramentalium. Multae difficultates pastorales evitari possunt, si datur ministris sacris libertas explicandi, debita cum prudentia, in lingua vulgari, caeremonias in administratione Sacramentorum et Sacramentalium. Sed quoad sacrificium Missae, in parte proprie sacrificativa, ubi solus Sacerdos agit nomine totius coetus fidelium, omnino standum est pro usu linguae latinae ».

Exc.mus Lefebvre suggerit ut « Detur facultas Conferentiis *proponere,* non *statuere* ».

Exc.mus Alter proponit: « Lectiones oportet legere in Missa lingua vernacula; item, immo potius, in sacramentis administrandis quando preces fidelibus dirigantur ».

Exc.mus Šeper ait: « Sublineare vellem, cum Em.mo Card. Döpfner, momentum primarium Liturgiae pro actione pastorali maxime elucere in experientia earum nationum in quibus libertas Ecclesiae, praesertim sub influxu socialismi, plus minusve coarctatur, et sunt multae. Ubi nec scholae catholicae, nec Actio Catholica, nec prelum religiosum, nec instituta caritatis adsunt, solum adhuc

— 21 —

altare remanet. Ideo omnes thesauri Ecclesiae in s. Liturgia absconditi aperiri debent ut late pateant fidelibus eorumque vitam spiritualem nutriant.

Etiam in hoc contextu mihi magni momenti videntur ea quae dicta sunt de *lingua liturgica* (n. 24, pag. 27).

Principium quidem de lingua latina, utique in liturgia occidentali, retinendum est. Est aliquod mirabile — quamvis non unicum, nec absolute necessarium — signum unitatis in fide: fidelis ritus latini e sua patria migrans ubique terrarum eadem lingua ac in sua patria divina officia persolvi percipit.

Linguae modernae continuis mutationibus obnoxiae sunt, lingua evolvitur, ortographia mutatur. Usus exclusivus linguarum modernarum valde difficilem, si non impossibilem redderet celebrationem sacerdotibus in aliis regionibus iter agentibus. Praeterea via aperiretur individualismo sacerdotum qui sine multis scrupulis saepe proprio marte textus mutarent.

Attamen, hoc principio uti norma generali retento, omnino necessarium est hodiernis temporibus ut maior pars tribuatur et amplior locus concedatur usui vulgati sermonis seu linguae vernaculae in Liturgia.

Hodie etenim a suprema auctoritate ecclesiastica activa participatio fidelium in Missa aliisque sacris ritibus urgetur, haec vero non obtinetur, si fideles solummodo uti muti spectatores, versiones sacrorum textuum prae manibus habentes, sacras actiones « sequuntur ». Praeterea conscientia semper magis evolvitur.

Ideo haec mihi, quoad usum vulgati sermonis in Liturgia necessaria videntur:

1) si sacerdos pro populo celebrat (ergo non consideratur casus quo sacerdos privatim, cum solo ministro, celebrat), lectiones — nam sunt verbum Dei ad fideles — dicendae sunt lingua vernacula, iuxta versionem a competenti auctoritate ecclesia-

— 22 —

stica approbatam. Hoc in casu omittenda est lectio pericoparum in lingua latina, nam lectio bilinguis est onerosa, postquam verbum Dei populo proclamaverat, lectiones celeriter et mechanice pro se latine recitet.

Idem forsan dicendum est de prima oratione et de postcommunione. Omnia alia a sacerdote latine dicenda sunt;

2) ubi impossibile vel valde difficile sit ut populus, in Missis in cantu, latina lingua Ordinarium et Proprium cantet, permitti deberet usus linguae popularis. Nonne plus valet ad pietatem populi fovendam ut totus populus sua lingua cantando actionem sacram comitetur, quam ut duo vel tres cantores, plus minusve correcte, latinum textum decantent?

3) amplior locus linguae populari tribui deberet in ritibus Tridui sacri;

4. item in administratione sacramentorum et sacramentalium, uti iam S. Sedes pro pluribus nationibus concessit ».

Exc.mus Bazin ita fassus est: « Quoad linguam liturgicam; bene relinquitur Conferentiis Episcopalibus determinare usum eius in regionibus suis. Etenim in quibusdam regionibus missionalibus tam multae sunt gentes et linguae, etiam in eadem paroecia, ut difficile vel impossibile esset eligere unam linguam praeter alia. Multa sunt verba philosophica et theologica quae verti non possunt in linguam vernaculam sine longa periphrasi. Preces in linguis orientalibus tam longae sunt ut Episcopi regionis sit facultas vertendi preces liturgicas in linguas vernaculas non quoad verbum, sed tantum quoad sensum ».

Exc.mus Bernard: « Mihi evidens non videtur cur aptationes liturgicae permissae in Missionibus, denegerentur aliis nationibus, ut devotio populi promoveatur. Si usus linguae vulgaris non est periculosus pro unitate Ecclesiae in Missionibus, cur idem usus periculosus esse possit in aliis regionibus.

— 23 —

Denique non est obliviscendum quod saepe in eadem missione linguae permultae sunt, ideo usus moderatus tantum linguae vulgaris permittatur, v. g. in Missa pro lectione Collectae, Epistolae et Evangelii quin celebrans debeat eas repetere in lingua latina et etiam permittatur in administratione Sacramentorum ».

Exc.mus Jelmini: « Mihi videtur facultates quae tradere dicuntur in hoc valde laudabile schemate episcoporum Conferentiis, episcopis ipsis tradere. In Helvetia natione tres stirpes sunt: seu alemanica, gallica et italica et non semper facile est usum et idem sapere ob diversitatem regionum et linguarum.

Quapropter ad maius fovendam participationem fidelium ad sacram liturgiam et ad vitam liturgicam in dioecesi fovendam optandum est singulis episcopis has facultates tribuere ».

Rev.mus P. Gut: « Valde laudandus textus prudens et sobrius circa usum linguae vulgaris. Desidero ne hic textus in applicatione practica nimis restringatur et ad nihilum quasi reducatur ».

Tandem Em.mus Card. Montini ita quaestionem explicavit dicens: « *A*) Quoad vexatam quaestionem de lingua cuiusque nationis in sacra Liturgia adhibenda, non eadem iudicandi ratio — prout mihi videtur — ac pro aliis quaestionibus est inita. Etenim *Sancti Pauli Apostoli sententia* est ignorata, quae sic exprimitur:

1. " Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem millia verborum in lingua " (*I Cor.*, XIV, 18-19);

2. " Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus in-

— 24 —

terpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur et Deo" (*ib.* 27-28);

3. "Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. Ceterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotae, quomodo dicet 'Amen' super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alte non aedificatur" (*ib.* 15-17);

4. "Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes" (*ib.*, 8-9);

5. "Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus" (*ib.*, 11);

B) Num Oecumenicum Concilium potest verba Apostoli, tam dilucida, certa atque instantia, ignorare? Num eadem possumus ignorare, discrimen affirmando inter "glossolaliam" et linguam latinam, velut ac si haec populo christiano clarior evadat "glossolalia"? Num exemplo denique fratribus separatis esse potest improbandus ille usus recentiorum traditionum quae inter Altare et fideles magnum "chaos" effoderunt? "Fatendum fuit linguam maximum inter Liturgiam et populum esse impedimentum" (JUNGMANN, *Missarum sollemnia,* versio gallica, vol. I, pag. 197).

C) Traditio, stricte sumpta, omnium linguarum usum, in sacra Liturgia, iugiter admisit (cfr. JUNGMANN, *Missarum sollemnia,* versio gallica, vol. III, pag. 448; MARTIMORT, *Introduction à la Liturgie,* pagg. 192-3).

Ritus quoque Romanus variis linguis etiam in Ecclesia utitur: totaliter (ut in Iugoslavia); partim vero (ut in Ritualibus quae duas usurpant linguas).

D) Pius XII: "Vulgaris linguae in nonnullis ritibus usus valde utilis esse potest" (in Enc. *Mediator Dei*).

— 25 —

Ioannes XXIII: "(Ecclesia sancta) ... etiam venerandos sermones alios, qui in orientis plagis floruerunt, ... in usum recepit". (Const. Ap. *Veterum sapientia*); (cfr. Allocutio ad parochos urbanos et quadragenarii temporis oratores habita).

E) Nemo ignorat ingentem christianorum numerum totam per hebdomadam quadam atheistica et ethnica vivendi ratione obrui; hodierna enim societas eiusque instituta ea sunt ut spiritum religionis vel obtundant vel negent. Quomodo igitur tot animas ad Ecclesiam trahemus? Si adhuc eas alloqui vel breviter licet die dominica, dum Sacramenta et Sacramentalia administrantur, nobis illud est praecavendum ne colloquia tam brevia contrahantur lectionibus quae hisce christianis obscurae ac difficiles sint, neve impediantur ab explanatoribus ("commentatori") qui inter sacerdotem et fideles sint, neve inania et quasi vacua fiant. Hoc enim si eveniat, nihil utilitatis eadem colloquia animis afferant.

F) Versiones textuum sacrorum multis incommodis plerumque non vacant: — vim ac sensum divini verbi extenuant; — obstant ne uno eodemque tempore Ecclesiae fideliumque actiones fiant; — adstantes mutos ac veluti inertes faciunt, quod quidem minime eruditam generationem decet; — ei favent pietati, quae individualis dicitur, nec prodest pietati re vera catholicae. Eadem incommoda occurrunt in usu "Parvi Missalis" (Messalino), cum ab alteri oculos mentemque avertat.

G) Illud denique iuvat memorare, quod multi qui intersunt ritibus ac caeremoniis "fratrum separatorum" valde mirantur eorum efficacitatem simplicemque formam.

H) *Conclusio.* Lingua latina servanda est ut romani ritus propria, ob multiplices gravesque causas, saepius ab Ecclesia confirmatas.

I) "Sed hoc enuntiatum alterum non infirmat enuntiatum quod saepius, etiam coram Consilio primario seu hac Commissione Oecumenici Concilii audivimus, nempe *linguam non esse inter prima reli-*

— 26 —

gionis elementa adscribendam (non esse ' de essentia religionis ', ut philosophi aiunt), etiamsi una eademque lingua clarum sit signum unitatis atque efficax instrumentum ad veritates accurate tradendas ".

An grave extremumque damnum quod imminet non videmus? Si lingua vulgaris a Sacra Liturgia excluditur, optima certe omittitur occasio populum recte instituendi, divinum cultum restaurandi ... et hoc quidem fit *ob causas quae* " *ad substantiam religionis* " *non pertinent!*

L) Lingua uniuscuiusque gentis propria seu vulgaris est adhibenda:

1. In priore Missae parte (*Liturgia,* ut dicitur, *verbi*): sive in Oratione (*Collecta*), quia ex sententia Sancti Pauli, verbum " Amen " exigit ut populus intellegat; sive in Introitu, quippe qui mysterium celebrandum nuntiat; sive in Epistola et in Evangelio, ut patet; sive in Fidei Professione (*Credo*), quae doctrinam vel Prophetae vel Apostoli vel Christi vel Ecclesiae optime concludit; sive in Oratione ad Offertorium, utpote quae excellentissima totius communitatis sit deprecatio, iam inde a saeculo secundo aevi christiani adhibita, atque occasionem praebeat " intentionem sacrificii " declarandi.

In reliqua Missae parte sermo latinus servetur, excepta fortasse Oratione Dominica (*Pater Noster*), quae veluti culmen publicae deprecationis est animasque ad Communionem optime parat.

Etiam *in canticis* (cfr. Sanctus Paulus) usurpetur sermo vulgaris ut populus, eorum poesin ac venustatem intellegendo, ad Deum facile elevetur.

2. Eadem valent " a fortiori " in Sacramentis atque in Sacramentalibus administrandis, siquidem — ut certo constat — ea plurimis fidelibus *sunt quasi quaedam stationes* (tappe di incontro), *ubi Christo per Ecclesiam occurrunt.*

Hasce vero colloquendi vias praetermittere gravissimum est ».

His omnibus perpensis Commissio Liturgica

— 27 —

censuit textum art. 24 parum tantum emendare, proponens ut lineae 15-16 ita mutentur: *Latinae linguae usus in Liturgia occidentali servetur.* Et haec adnotavit: « Quoad linguam vulgarem Em.mi Patres in duas dividuntur sententias: quidam affirmant articulum nimis, quidam vero parum concedere. Commissio Liturgica submisse retinet articulum in secunda et in tertia parte retinendum esse uti proponitur; nam, quoad substantiam, confirmat actualem statum facti. Facultates, quae Conferentiis Episcopalibus concederentur non ampliores erunt quam nunc; manet pariter principium auctoritatis, cum earum acta a Sancta Sede recognosci debeant ».

Ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis edicere an art. sit bene emendandus et an sufficientes habendae sint responsiones datae a Commissione Liturgica observationibus Patrum Commissionis Centralis supra relatis.

ART. 25

Em.mo Card. Ferretto, qui petit an possibile sit in praesentibus fidelium conditionibus et rerum adiunctis haberi abundantior lectio Sacrae Scripturae, Commissio Liturgica respondet utique; sed non quod lectiones debeant esse longiores, sed ut in omnibus ritibus, in quantum possibile, sit lectio verbi Dei; et secundum ordinem determinatum, per turnum forsan, maior pars S. Scripturae legatur. Hic, de cetero, datur norma generalis, postea, in singulis ritibus, determinanda.

ART. 34

Em.mus Card. Cicognani dubitari posse dicit an revera prosit instituere commissiones liturgicas nationales.

Commissio Liturgica explicat: « Notetur quod hic agitur de Commissione Liturgica *in sinu* Conferentiarum Episcopalium cuiusvis Nationis, *ex Episcopis* composita; ac proinde bene potest moderari

— 28 —

in universa natione actionem pastoralem liturgicam, et promovere studia, cum agat nomine et auctoritate Conferentiae Episcopalis.

Institutum liturgicum, quod *forte* actionem pastoralem praeparat, est ad directam et exclusivam dependentiam Episcoporum ».

Art. 35

Em.mus Card. Léger proponit ut addatur: « intra eandem provinciam ecclesiasticam ».

Forsan — respondet Commissio Liturgica — melius est rem relinquere modo generaliore, cum aliquando, ut in Africa, sint Dioeceses plurium Provinciarum ecclesiasticarum, quae unam efforment Commissionem Liturgicam.

Art. 36

Em.mus Card. Döpfner dicit quod melius est *Commendare,* non *Constituere* Commissiones de musica sacra et de Arte sacra.

Commissio Liturgica animadvertit quod « Motu proprio » S. Pii X, *praecipit,* non commendat constitutionem Commissionis dioecesanae de Musica Sacra.

Commissio Liturgica tamen proponit ut, in fine lineae 6, post « adlaborent », addatur: « immo aliquando congruum erit ut in unam Comissionem coalescant ». Ita ut, ubi sunt difficultates ob penuriam personarum idonearum, res facilius solvatur.

— 29 —

Caput II

DE SACROSANCTO EUCHARISTIAE MYSTERIO

Art. 37

Em.mus Card. Gonçalves Cerejera proponit ut includatur nomen sancti Ioseph in Canone.

Non placet Commissioni Liturgicae, quia in Canone, ad modum coronae Sacrificii Redemptoris, circumstant solummodo Martyres et Martyrum Regina, una cum Christo specialissimo modo compatiens, et Corredemptrix. Introductio nominis S. Ioseph viam aperiret non parvis difficultatibus.

Art. 38

Em.mi Cardinales Spellman et Jullien petunt ne Missa longior fiat.

Utique, respondet Commissio Liturgica. Abundantior lectio verbi Dei ita fiet ut nullatenus Missam longiorem reddat. Talis lectio enim eo sensu concipitur a Commissione ut instituatur cyclus « plurium annorum » cum lectionibus diversis; lectiones Missae non augentur neque numero, neque quantitate. (Cf. quae dicta sunt ad num. 25, *De principiis generalibus*).

Art. 40

Em.mus Card. Léger suggerit ut « Memento » supprimantur.

A priori, hoc non videtur Commissioni Liturgicae opportunum; immo multum noceret. At res remittatur studio Commissionis postconciliaris.

— 30 —

ART. 41

1. Em.mus Card. D'Alton petit ut explicite excludatur lingua vulgaris a quibusdam partibus Missae, v. g. ab Offertorio, a Praefatione, et a Canone Missae.

Haec explicita declaratio non videtur necessaria Commissioni Liturgicae.

2. Em.mus Card. Gracias proponit ut loco verborum « in lectionibus » ponantur verba « in liturgia verbi ».

Minime, respondit Commissio Liturgica; quaedam partes etiam in liturgia verbi *caute* essent vulgari lingua introducendae. Saltem Commissioni hoc non videtur adhuc maturum. Quid tunc de cantibus « Proprii » et de consequentibus melodiis gregorianis?

3. Em.mus Card. Léger proponit ut in tertia linea art. 41, loco « oratione communi et nonnullis cantibus », dicatur « in nonnullis orationibus et cantibus ». Ratio est quia si Oratio et Postcommunio in lingua vernacula essent, monitiones ante precem non essent amplius necessariae, et sic prolixitas commentariorum evanesceret. Sed mens Commissionis Liturgicae est ut lingua vulgari dicatur *oratio communis* in Missa, si introducatur, uti sperandum est. Collecta et Postcommunio sunt formulae « praesidentiales » seu sacerdotis uti praesidis Coetus liturgici, et convenit ut dicatur lingua celebrantis, seu lingua latina.

ART. 42
(*de communione sub utraque specie*)

Patres Commissionis Centralis plures observationes fecerunt quoad hunc articulum, quae sunt:

I. « Non videtur quare haec quaestio resumatur cum — quantum scio — nemo nec quidquam ad id impellat. Neque fratres separati neque orientales eam nunc exagitant tamquam motivum dissentionis cum catholicis: difficulter ergo concessio huiusmodi ab ipsis aestimaretur ut signum caritatis et desiderium pacis fovendae.

— 31 —

Insuper non lenis saltem pro modernis obstat hygienica difficultas, bibendi nempe in calice communi » (Micara: concordat Pizzardo).

II. « Non placet quod communio detur sub utraque specie » (Aloisi Masella: concordant Copello, Jullien, Cooray, Quiroga y Palacios).

III. « Loco verborum: *iudicio Episcoporum*, dicerem: *iudicio Apostolicae Sedis,* etiam ad eamdem disciplinam fovendam et tuendam » (Ferretto: concordant McGuigan, Giobbe).

IV. « Communionem sub utraque specie, cum certo non concedatur « passim et omnibus, quia adsunt magna practica incommoda, ac difficilis erit fidelium pietatis et mentis aptatio », vera utilitas Ecclesiae non exigit. Concessio « pro certis et bene determinatis casibus » magnam confusionem et turbationem fidelium facit » (Spellman: concordant Quiroga y Pal., Giobbe, Godfrey, Santos, Albareda, Antezana).

V. « Communio sub utraque specie ne relinquatur iudicio singulorum ordinariorum, ne fiat nimia diversitas, sed casus generatim fixentur, forsitan pro omni celebratione, in professionibus religiosis; pro laicis cum speciali licentia Sanctae Sedis tantum» (Frings: concordant Richaud, Bazin, Bernard, Jelmini).

VI. « Pluries adstiti huiusmodi communioni ut Eparcha Planae Graecorum, et animadvertere potui eam — practice — incommodis non paucis occasionem praebere, et in primis esse quodammodo contrariam praecepto de valitudine servanda (Igiene).

— 32 —

Inter alia incommoda quae producerentur, id maxima consideratione dignum mihi videtur, quod duo modi communionis faciendae haberentur: sub una specie et sub duabus speciebus, cum gravi fidelium discrimine » (Ruffini: concordant Godfrey, Santos, Heard).

VII. « Ad communionem sub u. s. introducendam non adhaereo nisi fortasse pro aliquo casu a Sancta Sede exceptionaliter statuendo e. g. occasione professionis religiosae » (Valeri: concordant Cento, Meyer).

VIII. « Articulus 42 iterum est perpendendus, non quia obstet ratio theologica, sed quia dubia exurgi possunt de convenientia practica, praesertim circa reverentiam SS. Sacramento debitam et circa facilitatem abusus progressu temporum. Quomodocumque si hic articulus placet, rogarem ut casus adamussim determinentur et nihil remittatur ad uniuscuiusque Conferentiae vel Episcopi sententiam » (Siri).

IX. « Circa " Communionem sub utraque specie " saltem in variis provinciis Indiae non esset valde practice, quia in istis provinciis nos habemus " Prohibition ", i. e. nobis non est licitum per legislationem gubernii bibere vinum, multo minus liquores fortes. In praesenti, difficile est habere sufficientem quantitatem vini pro duplici ablutione a sacerdotibus in Missa facienda » (Gracias).

X. « Non video utilitatem communionis sub utraque specie. Puto quod in innovationibus rituum vitari debet species quasi Ecclesia latina usque nunc erraverit » (Giobbe).

XI. « Rarissime fiat Communio sub utraque specie propter difficultates ordinis practici. Res re-

— 33 —

linquatur ab Episcopis determinanda in Conferentiis » (Godfrey: concordat Alter).

XII. « Usus communionis sub utraque specie profundius examinetur, praesertim sub ratione practicitatis » (Confalonieri: concordant Richaud, Jelmini, Gilroy, Bernier).

XIII. « Hic Schema nostrum rem magnam magno cum animo aggreditur. Praemittendum tamen est, usum consuetum communicandi sub una specie tantum maximae esse utilitatis pro tota Ecclesia. Secus distributio S. Communionis v. gr. in Congressu Eucharistico seu ubicumque confluat maior numerus fidelium, esset impossibilis. Tamen homines, qui iam profundius spiritum Liturgiae penetraverunt, valde dolent de eo, quod in ritu latino pro eis nulla est possibilitas communionis sub specie vini. Ad augendam participationem actuosam Liturgiae et fovendam venerationem Pretiosissimi Sanguinis Domini Nostri Iesu Christi, nec non ad fratres separatos alliciendos, explendum esse hoc iustum desiderium omnino censeo. Utique hac in quaestione lente incipiatur et caute procedatur » (Döpfner).

XIV. « Valde caute procedendum et pro laicis non permittendum, mihi videtur » (Doi).

XV. « De Communione sub utraque specie n. 42, p. 13). Rationes quibus ecclesia compulsa est pluries praxim communionis sub unica specie acriter defendere (v. g. uti contra Huss, Wicleff) non solum fidei pericula fuerunt et manent sed etiam utilitas practica, impietatis pericula vitare etc. Quae causae hodie etiam exstare possunt. Nequimus Ecclesiae plurima et acria certamina repente abdicare, quodam tantum modernitatis spiritu ducti» (Ottaviani: multi concordant).

— 34 —

XVI. « Censeo talem admissionem non interpretatam iri ab acatholicis tamquam gestum amicitiae, sed prius tamquam confessionem ex parte Ecclesiae se in hoc errasse. Non placet propositum discrimen inter communicantes » (Heard).

XVII. « Quaestio decidatur a Concilio » (Bea).

XVIII. « Cette restauration est d'abord conforme au désir de Notre Seigneur qui n'a pas en vain institué l'Eucharistie sous deux espèces, à l'usage des fidèles autant que des prêtres.

Mais à cette restauration, le Schema qui nous est soumis impose des restrictions qui nous paraissent exagérées. Il nous semble que la communion sous les deux espèces devrait être la règle générale et que c'est la communion sous une seule espèce qui devrait constituer l'exception et n'être premise que " sublato fidei periculo, pro certis et bene determinatis casibus, iudicio Episcoporum " » (Maximos IV Saigh).

XIX. « Quaestio utique non est de quotidiana vel crebra distributione s. Communionis sub utraque specie. Praecise ob praxim crebrae et quotidianae Communionis semper praeferenda est Communio sub specie panis tantum. In hoc est vere aliquis progressus in Ecclesia latina. Notandum dari etiam inter Orientales catholicos, apud quos viget Communio sub utraque, qui libenter vellent celebrare cum hostiis e pane azymo et Communionem sub specie tantum panis ministrare fidelibus.

Id quod proponitur est de Communione sub utraque *in aliquibus specialibus occasionibus,* v. g. in ordinatione sacerdotum, in Missa pro sponsis, in prima Communione adulti neobaptizati, in concelebratione — si introducatur — et similibus.

Rationes sunt hae:

1) Melius sic adimpleri videtur praeceptum Domini « *Bibite ex hoc omnes* » (*Mt.* 26, 27). De

— 35 —

facto nunc solus sacerdos participat de calice, quamvis omnes fideles etiam Sanguinem Christi sub specie panis accipiant.

2) Magis appropinquamus non solum catholicis Orientalibus, sed etiam aliis christianis acatholicis, orthodoxis et protestantibus; unum ex obstaculis vel differentiis pro unione e medio tollitur. Et unio christianorum Summo Pontifici, et nobis omnibus, maxime cordi est. Nec hodie iam timenda sunt mala ob quae, suo tempore, Ecclesia sese « utraquistis » opposuit.

3) Talis Communio in occasionibus solemnibus, in specie determinandis, multum conferet ad devotionem fidelium, eo vel magis quod Summus Pontifex Ioannes XXIII devotionem erga Pretiosissimum Sanguinem urgeat » (Šeper: concordant Léger, Perrin).

XX. 1) Nonnulla ad Caput II de sacrosancto Eucharistiae mysterio adnotantur, quae Communionem sub utraque specie atque concelebrationem sacramentalem spectant.

2) De Communione quippe sequens suggeritur norma: « Communio sub utraque specie, sublato fidei periculo, pro certis et bene determinatis casibus, iudicio Episcoporum, tum clericis et religiosis, tum laicis concedi potest » (p. 13, n. 42).

3) E disciplina in sumenda Eucharistia saeculorum decursu ab Ecclesia Latina servata profecto liquet modum sacram Communionem sub specie panis administrandi usu fuisse receptum, priusquam legibus per Generalia Concilia Constantiense ac Tridentinum firmaretur (cfr. F. X. Wernz P. Vidal, *Ius canonicum,* Romae 1934, t. IV, vol. I, pag. 123, not. 219). Quibus de causis id factum fuerit, manifestum omnibus est.

4) In praesentiarum autem quaestio non est de usu seu more rato habendo, verum de lege condenda eidem usui, a pluribus iam saeculis vigenti, contraria, ad Communionem videlicet sub utraque

— 36 —

specie permittendam quibusdam dumtaxat probeque definitis in casibus, iudicio Episcoporum moderandis, quorum praeterea erit de sublato fidei periculo cavere.

5) « Hac instauratione, etsi raro admissa, ostenderetur caritas Ecclesiae erga desideria fratrum separatorum, unitas Orientalium rituum cum Occidentalibus, foveretur christiana devotio erga pretiosissimum Christi Sanguinem, melius a fidelibus intellegeretur Eucharistiam esse Crucis Sacrificii repraesentationem illiusque regni aeterni nuntium, in quo novum genimen vitis bibetur. Si vero agitur de Communione sacerdotum in Missa concelebrantium, evidentius appareret eos vere cum principali celebrante consecrare et sacrificare » (p. 14, sub addita Declaratione).

6) Eiusmodi tamen concessio quae, uti ex sese colligitur, non bono Ecclesiae communi, sed peculiari christifidelium bono proxime prospiceret, recensitos fines adaequare omnino non videtur, qui proinde incassum ut plurimum cederent.

7) Si autem certis tantum baptizatorum ordinibus facultas Communione sub specie quoque vini se reficiendi daretur, importunae comparationes cum aliis fieri indeque controversiae cum fidei ac pietatis detrimento exoriri poterunt.

8) Itidem quaeri posset cur aliquibus solummodo in casibus memorata facultas impertiretur, non vero in pluribus aliis quibus eadem vel haud dissimilis inest fidei aut caritatis seu unitatis animorum ratio.

9) Ceterum gravia incommoda quae, cum Eucharistiae Sacramentum sub utraque specie praebebatur, removeri opus fuit, devitari prorsus in praestituendis casibus certum non est.

10) Quapropter satius animarum saluti profecto esset, si vigens hactenus disciplina in re tanti momenti immutata servaretur » (Dell'Acqua).

XXI. « *Communio sub utraque specie* non videtur iterum introducenda uti res ordinaria; nescio utrum ut res extraordinaria; certo rara sit, debitis cautelis ob motiva exposita in libello, uti signum caritatis » (Cicognani ».

— 37 —

Commissio Liturgica — his omnibus perpensis — respondet: « Gratissima est Commissio Eminentissimis Patribus pro animadversionibus habitis; et optime intelligit anxietates circa hoc punctum, novum, nec *practicis* difficultatibus expers. Certe continenda est in certis et determinatis casibus. Retinet tamen quod ianua non est claudenda et res benigne consideranda.

Linea 3, proinde, ita reformetur: « certis casibus a Sancta Sede bene determinatis ».

Ritus non erit possibilis quando adest magnus populi concursus. Casus determinandi, erunt omnino *particulares,* et tamen tales casus exstant, praesertim in quibusdam regionibus, praecipue respectu habito ad fratres separatos Orientis et Occidentis.

Em.mi Patres nostrae Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, ne dedignentur edicere quid in casu decernendum sit, scilicet an art. ad mentem Patrum Commissionis Centralis sit sufficienter emendatus vel minus.

ART. 44
(*De Concelebratione*)

Commissio Liturgica, perpensis animadversionibus Patrum Commisionis Centralis, censet art. 44 esse ita emendandum:

44. [*Usu amplificetur*]. Concelebratio tam in Ecclesia Orientali quam in Occidentali in usu hucusque remansit. *Sacrosancto Concilio facultatem concelebrandi ad sequentes casus extendere placet*:

a) ad Missam Chrismatis, feria V in Coena Domini;

b) ad Missam conventualem et ad Missam principalem in ecclesiis, ubi plures sacerdotes adsunt, *quorum singularis celebratio ad utilitatem fidelium non requiritur,* salva semper cuiusque sacerdotis li-

— 38 —

bertate individualiter celebrandi, non tamen in eadem ecclesia, eodem tempore;

c) ad conventus sacerdotum, ubi singulae Missae sine incommodo celebrari nequeunt;

d) ad extraordinarias celebrationes festivas, exempli gratia occasione Synodi dioecesanae, vel visitationis pastoralis.

1. Iuxta suggestiones Patrum Commissionis Centralis, concelebrationis casus determinandi sunt, ne locus detur abusibus.

Enumerati sunt in articulo, ut illos Concilium approbet. Ergo, post Concilium, ex iure communi, determinati manent; tamen Episcopi, ut clare dicitur, possunt etiam pro illis casibus, facultatem denegare, si, in adiunctis, inopportunam censent concelebrationem.

2. Em.mus Card. Spellman ex penuria sacerdotum arguit inopportunitatem huius innovationis.

Cum Ordinarius — respondet Commissio Liturgica — *in singulis casibus,* debeat iudicare de opportunitate concelebrationis (n. 46), in casu penuriae sacerdotum, vel necessitatis pastoralis, vel timoris admirationis populi, etc. liber esto facultatem non concedendi.

3. Em.mus Card. Meyer proponit ut concedatur facultas celebrandi omnibus sacerdotibus feria V in Coena Domini.

Commissio Liturgica censet « retinendam esse praxim actualem, omnino traditionalem. Semel in anno, in hoc die sanctissimo, Communione totius cleri et populi per manus Episcopi vel praesidis Coetus liturgici, vivide repraesentatur ultima Cena Dominica. Ubi, per congruam catechesim, valor huius " signi " in debita luce ponatur, hoc non potest non intime aedificare et optimam impressionem facere ».

— 39 —

4. Em.mus Card. Ottaviani plura pericula timet ex concessione concelebrationis, v. g. incitamentum ad derelinquendam Missam « privatam », sicuti quidam iam faciunt.

Dolet Commissio Liturgica quod hic illic aestimatio Missae « privatae » minuatur ac aliquando derelinquatur. At pariter persuasum habet concelebrationem potius favere devotionem sacerdotalem, cum sit auxilium pro sacerdotibus iuvenibus, etiam in ordine disciplinari, sese aedificantes ad invicem, eadem hora, eundem ritum perficientes, debita devotione et debito modo.

5. Rev.mus P. Philippe etiam timet pericula v. g. quod Concelebratio non faveat pietati eucharisticae individuae.

Quod tamen negat Commissio Liturgica, dicens: « Communis celebratio non minuit, sed alit personalem pietatem. Secus, quid dicendum de pietate eucharistica sacerdotum orientalium? ».

6. Em.mus Card. Ferretto proponit ut in art. 46, ubi de opportunitate concelebrationis et numero concelebrantium, dicatur « unius Sanctae Sedis » erit iudicare.

At Commissio Liturgica assentire non putat suggestioni, respondens: « Ordinarii sit iudicare de opportunitate et de numero. Tamen, ex iure communi, Ordinarius Loci statuere et normas edere debet cum agitur etiam de sacellis et ecclesiis religiosorum, ubi quocumque modo fideles conveniunt ».

Ad conclusionis instar eadem Commissio scribit: « Commissio Liturgica optime scit agi hic de re satis gravi. At post tantas relationes de miserrima condicione, certis in adiunctis, Missarum " privatarum " in collegiis, in exercitiis spiritualibus, in peregrinationibus, in congressibus, censet problema maturum esse pro solutione. Et propterea petit ut proponatur Concilio, ut universalis Ecclesiae perinsignis Coetus examinet, perpendat, statuat ».

— 40 —

Ne dedignentur Em.mi Sodales huius Subcommissionis edicere quid in casu sit statuendum.

Caput III
DE SACRAMENTIS ET SACRAMENTALIBUS

Em.mus Card. Confalonieri observationem generalem primo fecit quoad hoc schema, dicens: « Ad initium peto an conveniat in uno eodemque plano collocare Sacramenta et Sacramentalia, quia pergrandis est differentia inter ipsa, ut patet. Item in lin. 7 verba " proxime disponunt " potius ad Sacramentalia referuntur, Sacramenta enim dant gratiam ».

Intentio Commissionis Liturgicae non est ponendi Sacramenta et Sacramentalia in uno eodemque plano, quasi unius essent pretii. Unico capite tractantur, iuxta traditionem et iuxta ipsum S. Thomam. Sacramentalia enim tractantur simul cum « magnis » Sacramentis, ad quae prima ducunt et disponunt. Distinctio clara est: de Sacramentalibus agitur tantum in fine totius capitis. In prooemio solummodo agitur simul de utroque: sed tantum quatenus utrumque est signum. Hoc sensu immutatur textus prooemii.

Art. 48

1. Em.mus Card. Ruffini animadvertit: « Concessio facultatis exarandi Ritualia particularia confusionem inducere potest ».

At, respondet Commissio Liturgica: « Concessio Ritualis bilinguis non est quid novum statutum a Constitutione de Sacra Liturgia. Iam ubique haec Ritualia in usu habentur, praecise a Conferentiis Episcopalibus parata, et a Sancta Sede approbata ».

2. Em.mus Card. Valeri proponit ut requiratur approbatio S. Sedis.

Certe; propterea dicitur: « actis a Sancta Sede recognitis ».

— 41 —

3. Em.mus Card. Siri notavit quod limites, intra quos aptatio in Ritualibus fieri potest, non bene determinantur.

Limites — respondet Commissio Liturgica — determinandi erunt a legislatione ecclesiastica postconciliari, uti praecise dicitur in art. 21 Constitutionis. In textu, ergo, claritatis causa, inseratur mentio art. 21, cum additione ultima: « actis a Sancta Sede recognitis ».

Art. 49

Perpensis observationibus Patrum Commissionis Centralis circa hunc art., Commissio Liturgica haec respondet:

« Omnes obiectiones contra hunc articulum per se cadunt, cum Summus Pontifex Ioannes XXIII, die 11 aprilis huius anni, textum approbaverit a S. R. C. et a S. Officio paratum pro huiusmodi catechumenatu.

Est ritus baptismi adultorum, qui in Rituali romano invenitur, sed pluribus gradibus distinctus.

Commissio tamen optat ut textus articuli maneat, ut manifestetur non tantum possibilitas, sed etiam desiderium, ut, ubi fieri potest, cathecumenatus instauretur ».

Art. 50

Em.mus Card. Ruffini dicit: « non placet instauratio usuum particularium in ritum initiationis christianae ».

Articulus 50 — respondet Commissio Liturgica — nihil aliud est nisi practica applicatio art. 22. Ceterum aptatio, cum assumptione rituum particularium ingenio et usibus populorum aptatorum debet fieri a Conferentia Episcopali cum approbatione Sanctae Sedis (cf. n. 22).

— 42 —

ART. 51

Obiectiones contra hunc articulum, ut in pluribus, sunt contra facultatem concessam presbytero conferendi etiam confirmationem adulto neobaptizato. Notetur tamen quod agitur:

a) de adulto solummodo, et non semper hoc in casu facile est Confirmationem ad aliud tempus remittere;

b) Confirmatio confertur solummodo *de mandato* Episcopi. Ergo si Episcopus magis opportunum iudicaverit ut ipse Confirmationem conferat, poterit hoc ius sibi reservare.

Ad clariorem reddendam hanc rem, Commissio novam exaravit redactionem huius partis Declarationis.

ART. 53

Em.mus Card. Ruffini dicit: « In periculo mortis " forma brevior " baptismi iam habetur, idest prolatio formae essentialis; extra hoc periculum qualis esset forma desiderata? ».

In imminenti periculo mortis sufficit certe formula tantum. At hic — respondet Comm. Liturgica — non consideratur solummodo hoc periculum imminens. Sunt et pericula magis remota. Et exstant casus, in quibus nullum periculum adest, et quandoque possibilitas non datur ut sacerdos semper Sacramentum conferat.

Elementa huius ritus brevioris Baptismi sufficienter in Declaratione enuntiata habentur.

ART. 54

1. Em.mus Card. D'Alton proponit ut clare appareat infantem ritu breviore baptizatum Ecclesiam iam esse ingressum.

Ad vitandam confusionem, quae in animadversione timetur, datur novus textus huius articuli, iuxta formulam paratam a Comm. Liturgica:

— 43 —

54. [*Ordo supplendi omissa in Baptismo*]. Loco « Ordo supplendi omissa super infantem baptizatum », novus ritus conficiatur ad *significandam receptionem infantis in Ecclesiam,* qui ritu brevi fuerit baptizatus. Item similis ritus conficiatur pro neoconversis iam valide baptizatis.

2. Em.mus Card. Léger proponit ut detur et ritus qui respondeat Ordini supplendi omissa super adultum baptizatum.

Pro ritu supplendi omissa in baptismo adulti, iam sufficit — dicit Comm. Liturgica — alius ritus qui proponitur pro neoconversis iam valide baptizatis.

ART. 55

Em.mus Card. Ruffini animadvertit: « Si aqua benedicitur ante baptismum, fons sollemniter consecratus in nocte paschali inutilis evadit ».

In textu articuli — respondet Commissio Liturgica — dicitur tantum « benedici *potest* »; ergo ad libitum haec benedictio iteranda relinquitur, cum scilicet sacerdoti, qui baptizat, opportuna videbitur, et utilis ad catechesim baptismalem perficiendam.

ART. 56

Baptismus in clinicis ne conferatur, fuit votum Commissionis Liturgicae, quod tamen non placuit Patribus Commissionis Centralis; ideo Commissio libenter acceptat ut articulus 56 *deleatur*.

ART. 57

1. Difficultates circa Confirmationem dandam in Missa non videntur ad rem: articulus enim clare edicit talem modum esse tantum « pro opportunitate »; « etiam », non absolute, neque semper. Iudex opportunitatis est Episcopus qui Confirmationem dat.

— 44 —

2. Em.mus Card. Ruffini animadvertit: « Formulae Confirmationis iam sunt optimae, sapientia plenae; cur aptiores invocantur? ».

Formulas, quae ritum Confirmationis comitantur non esse omnino optimas indicant plura studia, non historica tantum, sed et pastoralia. Videatur, ex. gr. ampla dissertatio, quam habet de hac re: A. ADAM, *Firmung und Seelsorge,* anno 1959 edito, pp. 215-242.

3. In ritu Confirmationis recognoscendo praevideantur lectiones et oratio litanica, suggerit Eminentissimus Card. Léger.

Quaestio de lectionibus, cum sit res practicae actuationis, intellegitur inclusa in principio generali quod in articulo 25, 1) enuntiatur. Idem dicendum de oratione litanica, iuxta num. 27.

ART. 58

Manus impositio in Sacramento poenitentiae, practice est impossibilis iuxta Em.mum Card. Frings.

Impositio manus in sacramento Poenitentiae administrando semper fuit, teste universa traditione ecclesiastica, pars ritus huius sacramenti, praecise ad significandam collationem Spiritus Sancti. Sufficit recolere ea quae ex documentis affert cl. M. RIGHETTI, *Storia liturgica,* vol. IV, pp. 135, 151, 162, 193, 205.

Ceterum Commissio Liturgica non insistit in declaratione. Remaneat articulus. Commissionis postconciliaris erit, attentis et animadversionibus Patrum et aliis in documentis traditionis exstantibus, res opportuno modo conciliare et disponere.

ARTT. 59-60

Extrema Unctio est Sacramentum morientium, non graviter infirmantium tantum, animadvertit Em.mus Card. Browne, ideo art. hoc sensu emendetur.

— 45 —

Rationes auctoritatis, quae contra hunc articulum afferuntur, in theologis scholasticis fundantur, respondet Commissio Liturgica.

Attamen recentiora studia investigationis de hac re instituta clare illustrant ideas scholasticorum fundamento solido minime fulciri, iuxta documenta traditionis. Videatur de hac re praesertim optimum studium P. BERNARDI BOTTE, *L'onction des malades,* in *La Maison-Dieu,* n. 15 (1958), pp. 153-161.

Ipse etiam Catechismus Tridentinum, cap. VI, n. 2, ait:

« Quare haec ipsa unctio a maioribus nostris sacramentum etiam unctionis infirmorum et sacramentum exeuntium dicta est ».

S. Thomas (*S. Theol.* III, 65, 3): « Sacramentum Eucharistiae est potissimum inter alia sacramenta ... nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum, sicut ad finem ... per paenitentiam etiam et *extremam unctionem* praeparatur homo ad digne sumendum corpus Christi ».

ART. 61

Em.mus Card. Alfrink notavit: si sensus orationum in Unctione infirmorum nimis clarus est, difficultates exurgere possunt quando infirmus gravitatem suae condicionis ignorat.

Sensus orationum — respondet Commissio Liturgica — quae ritum Unctionis comitantur, debet congruere reali condicioni infirmi. Et hoc praecise petitur: ut idea illa effugetur hoc sacramentum esse sacramentum morientium tantum. Ergo sensus orationis erit invocatio sanitatis praecise quia infirmo datur, spe sanationis non destituto. Si autem casus aliquis occurrat, in quo, pro tempore aliquo, vera condicio infirmo sit occultanda, nihil impedit quominus orationis sensus magis generalis sumatur.

— 46 —

ART. 62

Em.mus Card. Spellman quaerit ut determinetur quid significet Unctionem infirmorum *aliquando* posse iterari.

Determinare spatium temporis, quod intercedere debet inter unam et aliam sacramenti iterationem, erit legislationis canonicae condendae, respondet Commissio Liturgica.

ART. 63

Omnes animadversiones de recognoscendo ritu Ordinationum videntur remittendae Commissioni postconciliari, cum agant de rebus concretis perficiendis in recognitione Pontificalis romani.

Cum autem nihil contineat contra principium de revisendis ritibus Ordinationum, articulus manere potest.

ART. 64

1. Facultas data Conferentiis Episcopalibus pro ritu matrimonii exarando nimis ampla est, putat Em.mus Card. Ruffini.

Facultas quae datur Conferentiis Episcopalibus pro exarando ritu matrimonii non nimis patet: intellegenda est enim iuxta ea quae dicuntur in art. 48 de conficiendis Ritualibus particularibus, quae a Conferentiis nationalibus disposita, a Sancta Sede erunt approbanda.

Proinde, ad res clariore reddendas, in textu articuli fiat mentio articuli 48.

2. Em.mus Card. Meyer proponit ut conficiatur ritus pro matrimoniis mixtis.

Res pertinet magis ad disciplinam matrimonii, de qua alia exstat Commissio. Ritus vel manere potest invariatus, vel sequitur, consequenter, novam congruam disciplinam.

— 47 —

ART. 65

1. Em.mus Card. Siri proponit ut matrimonium die dominico celebrari non possit infra Missam.

Comm. Liturgicae prohibitio celebrandi matrimonium die dominico, modo generali, videtur dari non posse. Singulorum episcoporum erit rem in praxi disponere, iuxta opportunitatem et condiciones locorum.

ART. 66

1. Em.mus Card. Léger suggerit ut recognoscatur principium theologicum benedictionis rerum materialium.

Quaestio remittatur ad Commissionem postconciliarem, quae rei studebit una cum theologis.

2. Exc.mus Maximus IV proponit ut non habeantur benedictiones, quas Episcopus dare nequeat.

Res — respondit Commissio Liturgica — ad disciplinam pertinet. Principium tamen iam videtur sufficienter expressum in altera paragrapho articuli: « Benedictiones reservatae, perpaucae, et in favorem tantum Episcoporum habeantur ».

ART. 67

1. Non videtur opportunum interrumpere celebrationem Missae pro professione religiosa, animadvertit Em.mus Ferretto.

Interrumptio celebrationis Missae pro administrandis Sacramentis et Sacramentalibus respondet authenticae traditioni ecclesiasticae, sicut iam probat *Traditio* Hyppoliti. Et non Ordo sacer tantum, sed et alia Sacramenta, et benedictio nuptialis, benedictio oleorum, professio monastica et consecratio virginum infra Missam fiunt.

Theologice etiam res firmum habet fundamentum. Omnia enim Sacramentalia ad Sacramenta ordi-

— 48 —

nantur; et omnia Sacramenta ad Eucharistiam, iuxta claram doctrinam Aquinatis.

2. Em.mus Card. Léger proponit ut professio fiat ante orationem fidelium.

Commissioni Liturgicae videtur rem non esse pressius determinandam, cum quaestio adhuc inter ipsos liturgistas agitetur. Immo hoc suadere videtur opportunitas dandi facultatem ut in ritu professionis aptatio quaedam fieri possit inducendo nonnulla elementa quae naturae et fini communitatis religiosae modo magis determinato respondeat. Sed res, cum sit determinatio practica et particularis, remittatur melius ad Commissionem postconciliarem.

Art. 68 et 69

Cum animadversiones res particulares respiciant, consultius videtur eas ad Commissionem postconciliarem remittere.

— 49 —

Caput IV

DE OFFICIO DIVINO

Plures Patres Commissionis Centralis suggerunt ut altiora dentur tantum principia in hac materia.

Ita censet etiam Commissio Liturgica, dicens a Patribus Concilii se habere cupit « orientationem » ad instaurationem Officii divini perficiendam.

Art. 70

1. Em.mus Card. Micara suggerit ut tempus determinatum pro recitatione Officii non praecipiatur.

Utique — respondet Commissio Liturgica — et propterea dicitur: « hae *normae* prae oculis habeantur. Restitutio Horarum ad tempus verum debet esse effectus formationis spiritualis cleri, non impositionis. At congruum visum est ut in textu conciliari optimum principium in luce ponatur, sicut habetur in Codice Rubricarum.

2. Idem Em.mus Card. proponit ut sollemnioribus diebus liturgicis pastores non onerentur per triplex Nocturnum.

Ita censet Commissio Liturgica.

3. Duplex Breviarium desiderat Em.mus Card. Copello, communitarium unum, privatum alterum.

Minus placet: 1) quia nostro tempore (et tempore futuro) sacerdotes cura animarum addicti sunt maxima pars cleri (etiam Camaldulenses!), proinde, sensim sine sensu, omnes habere vellent Breviarium « pastorum »; 2) Breviarium cleri curae animarum addicti derelinquere deberet omnia elementa choralia, seu communitaria, quod esset pauperare Breviarium, et contra « naturam » divini Officii.

— 50 —

Commissio proinde censet: 1) unicum pro Ecclesia universali conficiendum Breviarium: at quaedam partes seu formulae *stricte* chorales in recitatione « a solo » omitti posse, et hoc significari debere in ipso textu; 2) communitates monasticae, vel communitates unice ad vitam orationis consecratae proprium conficiant Breviarium, a Sancta Sede utique approbando.

4. Em.mus Card. Ottaviani suggerit ut frequentiores immutationes evitentur.

Quod placet Commissioni Liturgicae, quae dicit: « Immutatio postconciliaris *unica* deberet esse et definitiva, intra paucos annos ».

5. Em.mus Card. Jullien suggerit ut aptatio Officii divini pietatem sacerdotalem faveat.

Mens Commissionis est utique *harmoniam* ponere inter exercitia pietatis privata sacerdotis et publicam precem Ecclesiae. Quod non videtur impossibile.

Art. 71

1. Em.mus Card. Ruffini proponit ut Psalmi imprecatorii aboleantur.

Forsan respondet Commissio Liturgica (Episcopus Spülbeck, ex Germania orientali, in Commissione Liturgica vehementer deprecatus est ut psalmi illi servarentur, cum pro clero illius regionis sint maximi solacii contra communistas!).

2. Em.mus Card. Confalonieri proponit ut Psalmi historici et imprecatorii per paucos tantum versiculos memorentur.

« Forsan optima solutio esset — respondet Commissio Liturgica — servare partem psalmi. At, in toto servandus esset psalmus, cum hoc suadetur ex traditione et ex vivido symbolismo (Baptismus, Pascha) ex. gr. pro psalmo In exitu Israel de Aegypto ».

— 51 —

Art. 73

1. Em.mus Card. Ruffini desiderat ut vita sanctorum non reducatur ad simplicem Commemorationem, sicut nunc fieri solet, pag. 11 ad e.

Salva reverentia, hoc criterium non videtur acceptabile: esset contra totam traditionem et ipsam structuram Officii. In liturgia verbum Dei communicatur ab Ecclesia, non seligitur ab orante.

2. Revisio lectionum proponitur ob Em.mo Card. Confalonieri; plene concordat Commissio, cui placet etiam votum Em.mi Card. Bea, qui in lectionibus « historicis » non omnia derelinquenda esse putat.

Art. 74

Em.mus Card. Confalonieri proponit ut orationes quadragesimales serventur.

Certissime respondet Commissio Liturgica. Orationes « matutinales et vespertinales » essent solummodo pro ceteris feriis per annum. Et sic orationes propriae haberentur ad Matutinum et ad Vesperas, sicut in feriis quadragesimae, loco unius orationis dominicae praecedentis. Breviarium fiet ditior, et officium varius et fructuosius. Cetero, cum tales orationes, in Breviario invenirentur proprio loco, nullam in praxi afferrent difficultatem, immo faciliorem redderent recitationem.

Art. 76

Officia parva non videntur Exc.mo Alter esse agnoscenda ut publica Ecclesiae oratio.

Nulla difficultas, dicit Comm. Liturgica, quod recognoscantur uti publica Ecclesiae prex. Etiam nunc Parvum Officium B. M. V. est prex liturgica: illud habet Breviarium. De cetero, cum Breviarium instauratum erit, probabiliter perplures religiosi cu-

— 52 —

pient orare cum Breviario sacerdotali et parva Officia derelinquent.

ART. 79

(de lingua)

Opiniones Em.morum Patrum omnino oppositae sunt: pro et contra. Quidam inveniuntur in una et in alia parte. Commissio liturgica censet propositionem a se factam moderatam esse, et retinendam, cum sibi proponat et servandi traditionis iura et procurandi fructuosam recitationem Officii divini.

Tamen cum res sit gravis et magni momenti, Commissio Liturgica rogat ut decisio remittatur Concilio.

His omnibus perpensis, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis edicere an textus huius capitis sit sufficienter emendatus.

— 53 —

CAPUT V

DE ANNO LITURGICO

PROOEMIUM

Pagina 17, post lineam 15, inseratur sequens periodus:

« Quin immo, per omnia mysterio Christi unitum, sancta Ecclesia, in annuo festorum circulo, etiam mysterium beatissimae Dei Genitricis Mariae cum amore frequentat, in quo et praecellentem Redemptionis fructum merito exaltat, et veluti in purissima imagine, id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio contemplatur.

Memoria *insuper* ... ».

Et linea 30:

« Praestat igitur ut fideles virtutem mysteriorum Christi impensius hauriant, *eandem in beatae Mariae Virginis pie prosequantur et colant,* Sanctorum exempla devote imitentur ... ».

ART. 82

Em.mus Card. Léger suggerit ut habeatur praefatio specialis pro dominicis post Pentecostem.

Ad Commissionem postconciliarem, cum quaestione de ceteris Praefationibus, remittendam esse suggestionem censet Comm. Liturgica.

ART. 83 et 86, II, V, VII

Ne minuatur cultus B. M. V. quidam petunt.

Certissime, respondet Commissio Theologica. Cf. additionem in Prooemio.

— 54 —

Art. 85

Mentio fiat de indole sociali peccati.

Utique. Ita: in pagina 21:

linea 3, post « spiritualiter », dicatur: « et individualiter »;

linea 5, post « externam », dicatur: « et socialem ».

Art. 86

Martyrologium reformandum esse quidam proponunt.

Utique, respondet Commissio Liturgica. Nominatur globatim in n. 16: Libri liturgici recognoscendi.

Art. 87

Em.mus Card. Copello suggerit ut festum paschatis fixum fiat seu certae dominicae assignetur.

Articuli tantum mentem Ecclesiae ostendere cupiunt, respondet Commissio Liturgica. Si Societas civilis internationalis statuet reformationem calendarii civilis, hoc unum optatur ut servetur hebdomada septem diebus, non decem vel aliter, sicut in pluribus schematibus originis non christianae factum est. Determinatio Paschae ad certum diem vel certam anni hebdomadam tunc facilior evadit.

— 55 —

Capita VI, VII VIII

DE SACRA SUPELLECTILE
DE MUSICA SACRA
DE ARTE SACRA

Omnes observationes generales a Patribus Commissionis Centralis prolatas Commissio Liturgica admittit, uti utiles suggestiones pro Commissione postconciliari.

Quoad artem sacram et religiosos, Commissio Liturgica censet sacella et ecclesias religiosorum hac in re submitti debere Commissioni Dioecesanae artis sacrae: at non potest de hoc tractare, cum res pertineat ad alias Commissiones (de religiosis, de gubernio Dioecesium).

Cap. VI. De sacra supellectile

Prooemium

Linea 3 deleatur expressio: *Omnia enim*.

Linn. 11-12 conceptus exprimendus suavius; ideoque deleantur verba: « Non unice laus divina quaesita est, sed ... etiam ».

Art. 89

1. Quidam nihil de sacra supellectili vellent, quidam autem abundantiora et minutiora proponunt.

Ne quid nimis, respondet Commissio Liturgica. Nihil dicere significaret Ecclesiam non curare de parte materiali cultus, de qua tamen plurima exstant S. R. C. decreta et petitiones Episcoporum. Nimis dicere non esset opportunum: industria, solummodo altiora principia Concilio proponuntur; in quibus tamen, ubi attente considerentur, in *nuce* omnia desiderata inveniuntur.

— 56 —

2. Em.mus Card. Léger inopportunum esse censet « relinquere Conferentiis Episcopalibus statuere circa materiam calicis et vestimentorum, inconsulta S. Sede ».

In pluribus regionibus — respondet Commissio Liturgica — exstant materiae locales omnino dignae, etsi non numerentur inter illas a iure permissas. Melius de hoc iudicant Episcopi, quam officiales Curiae Romanae, ubi nequeunt haberi tot technici et periti ad illa omnia examinanda.

Art. 90

1. Em.mus Card. Ruffini suggerit ut facultas Conferentiarum Episc. divinum cultum ordinandi bene determinetur.

Iam determinata est in art. 21, ad quem art. 90 remittit, respondet Commissio Liturgica.

2. Em.mus Card. Siri proponit ut post verbum *regionibus* addatur « annuente Sancta Sede ».

Satis dicitur: « ad normam iuris », respondit Commissio Liturgica.

3. Em.mus Card. Quiroga y Palacios suggerit ne relinquatur Episcopis facultas circa formam sacrae supellectilis.

Sed talis est — dicit Commissio Liturgica — iam praxis Sanctae Sedis, ut quaedam particularia remittantur Episcopis, ex. gr. statuere colorem paramentorum; « ad normam iuris » quidem, quod Sancta Sedes determinabit cum in rem deducet hoc decretum Concilii.

Art. 91

De usu Pontificalium.

Conveniunt generatim Episcopi ut magis reservetur talis usus illis qui charactere episcopali insigniti sunt. Commissio Liturgica laetanter hoc accipit.

Quoad simpliciorem usum quorumdam vesti-

— 57 —

mentorum vel quarumdam caeremoniarum satis videtur providere littera Constitutionis, cum n. 90 loquitur de *usu et ornatu* sacrae supellectilis.

Abbates intra claustra sui monasterii functiones pontificales exercere possunt, et hoc videtur sufficere.

Caput VII. De musica sacra

Art. 93

1. Em.mus Card. Frings proponit ut dicatur clare non licere: « In Missa sollemni, melodiis gregorianis supponere textum vulgarem ».

Satis provisum per *Instr.* 3 sept. 1958, ubi interdicitur in Missa in cantu quivis textus vulgaris. Quoad melodias gregorianas, textum vulgarem repudiantes, est res technica, technicis relinquenda, non proponenda Concilio.

2. Em.mus Card. D'Alton proponit ut statuatur cantus vulgares infra Canonem esse exclusos.

Est res particularis — respondet Commissio Liturgica — de qua Concilium non decet decernere. De cetero, potius « formae » quaedam Missae, iuxta praedictam *Instr.*, non admittant textus vulgares, non partes Missae.

3. Em.mus Card. Léger proponit novam redactionem primae partis huius art., dicens: « deleantur verba *lingua latina celebrata* et addantur haec: forma nobilior celebrationis liturgicae est liturgia solemnis, cum participatione populi. Lingua latina est medium traditionale Ecclesiae occidentalis ad sacros ritus maiore solemnitate decorandos ».

Quod tamen non placet Comm. Liturgicae, quae, omnibus consideratis, insistit ut textus propositus in Constitutione retineatur: servat enim principium traditionale de lingua latina in quibusdam celebrationibus, et aliquid concedit exigentiis pastoralibus. Textus hic, quoad linguam latinam, est constatatio

— 58 —

facti; in textu supra proposito nescio an sit verum linguam latinam « maiore sollemnitate » decorare ritus.

4. Exc.mus Lefebvre dicit: « in declaratione art. 93 addatur: non fit sine recursu ad Sanctam Sedem pro cantibus lingua vulgari.

Satis provisum est in art. 24, respondet Commissio Liturgica.

ART. 100

Em.mus Card. Frings suggerit: « excepto organo, ne adhibeantur instrumenta in ecclesia nisi caute et de consensu Ordinarii ».

Animadversio utilis, ac proinde in linea 21, post « instrumenta » inseratur comma: « de iudicio et consensu Ordinarii loci ».

Cap. VIII. DE ARTE SACRA

ART. 101

Em.mo Card. Jullien displicet quod dicatur in art. « Omnem stilum artis Ecclesia admittit », quia est contra rectam rationem et traditionem.

Sensus est, respondet Commissio Liturgica: Ecclesia admittit omnem stilum artis, quae vera ars est, et illi addit *sacralitatem,* ita ut fiat *ars sacra,* iuxta modum cuiusvis temporis. Hoc docet historia artis sacrae.

Altera pars articuli « Nostrorum enim ... » sunt ipsissima verba Litt. Enc. *Mediator Dei,* quae citantur in nota 1.

ART. 103

Periti in diiudicandis artis operibus ne multiplicentur: sufficit commissio dioecesana, proponit Eminentissimus Card. Frings.

Diversae instantiae pro diiudicandis artis operibus proponuntur ad modum consilii, non obligatorie.

— 59 —

Loco « tenentur audire », textus corrigitur: « audiant ... ».

ART. 104

Em.mus Card. Richaud proponit ut declaretur potestas Commissionum artis sacrae erga sacella religiosorum.

Utique admittitur, at res non pertinet ad Commissionem Liturgicam, est responsio.

His omnibus observationibus et responsis bene perpensis, ne dedignentur Em.mi Patres huius Subcommissionis edicere an textus schematis Constitutionis Liturgicae sit sufficienter emendatus, et, quatenus negative, quasnam adhuc introducendas esse emendationes.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il giorno 9 maggio 1962, ore 17, nel Palazzo della Cancelleria Apostolica si riunisce la Sottocommissione degli emendamenti con la partecipazione di tutti i Membri, cioè: Cardd. Micara, Copello, Siri, Léger, Confalonieri. Assume la Presidenza il Card. Confalonieri, Presidente della Sottocommissione. Funge da Segretario il Rev.mo Mons. Vincenzo Fagiolo, Segretario della Sottocommissione.

È all'ordine del giorno l'emendamento della Costituzione *De Sacra Liturgia*. Allo scopo tutti i Membri hanno avuto dalla Segreteria della Sottocommissione una posizione stampata: *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mensis martii-aprilis 1962. Pars I: De Sacra Liturgia,*[1] dove sono tutte le osservazioni fatte al testo della Costituzione da parte dei Padri della Commissione Centrale e le risposte ad esse date dalla Commissione Liturgica che ha preparato la Costituzione stessa.

Fatta la preghiera di rito, *il Card. Presidente* inizia la discussione, comunicando che la Costituzione *De Sacra Liturgia*, preparata dalla Commissione Liturgica, fu discussa dai Padri della Commissione Centrale nella sessione del mese marzo-aprile 1962.

La Costituzione è divisa in otto capitoli. Le «declarationes», esistenti nel testo preparato dalla Commissione liturgica, non fanno più parte dello schema, il quale, perciò, verrà presentato al Concilio senza tali «declarationes».

Quindi *il Card. Presidente* scende all'esame dei singoli punti, iniziando dall'osservazione del Card. Ferretto, che chiede che si dia una nozione della S. Liturgia; osservazione non accettata però dalla Commissione Liturgica.

In proposito *il Card. Siri* desidera che si tenga conto della definizione data dalla Istruzione *De S. Liturgia et Musica Sacra*.

Tutti sono d'accordo.

Sulle osservazioni che seguono, di cui nei nn. 2-4 della pag. 4 e 5 della citata posizione, vengono accettate le spiegazioni della Commissione Liturgica.

Il Card. Siri, in relazione all'osservazione dal Card. Jullien che trova troppo solenne la frase: «Liturgia culmen et fons a quo omnia in Ecclesia procedunt», dice che effettivamente l'espressione è un po' enfatica e chiede quindi che se ne trovi una meno enfatica.

---

[1] Cf. pp. 559-588.

Sulle osservazioni, di cui ai nn. 6-10, nulla da dire, attese le spiegazioni giuste della Commissione Liturgica.

Il Card. Siri dice che la risposta, data dalla Commissione liturgica all'osservazione del Card. Ottaviani di sostituire l'espressione «Liturgia enim per quam opus Redemptionis exercetur», non è pertinente e quindi suggerisce di risentire la Commissione.

Il Card. Presidente propone, in considerazione del consiglio del Card. Ruffini, di leggere «efficiendum» all'art. 2 di pag. 8.

Tutti sono d'accordo.

Il Card. Presidente suggerisce di mettere prima «conscie» al n. 7 di pag. 14, lin. 8, per soddisfare meglio il desiderio del Card. Léger.

Tutti d'accordo.

Il Card. Presidente osserva quindi che al n. 16 di p. 21, lin. 11, sia bene togliere il termine «ex integro», per non dare l'impressione che tutti i libri liturgici siano da rivedere.

Tutti d'accordo.

Il Card. Siri osserva sullo stesso numero di dire subito chi è il soggetto della instaurazione liturgica; si dice qua e là che la Santa Sede deve approvare ecc., ma è meglio dirlo con chiarezza all'inizio con frasi del genere: ius instaurationis pertinet ad S. Sedem; necessaria est comprobatio S. Sedis.

Tutti d'accordo.

Il Card. Presidente osserva quindi che sarebbe bene non usare il termine «progressus», ma piuttosto «progressio, recognitio».

Tutti acconsentono.

Sull'art. 23 *il Card. Siri* osserva che sarebbe bene dire che non è conveniente, anzi indecoroso che il sacerdote interrompa l'azione liturgica per fare da commentatore.

La proposta viene accolta.

All'art. 24 viene proposto unanimemente che si tolga «omnino».

Viene accettata la proposta di Mons. Lefebvre di sostituire il termine «statuere» con «proponere» alla pag. 27, n. 24, lin. 24.

Il Card. Siri quindi propone che in base a due principi deve articolarsi la norma di cui al n. 24: *a*) necessità del popolo; *b*) approvazione della S. Sede.

Ed il *Card. Confalonieri* soggiunge che nel caso di uso della lingua volgare, bisognerà scegliere i brani adatti al popolo.

Il Card. Siri osserva che all'art. 36 sarà bene non dire «*constituere* Commissiones de musica sacra et de arte sacra», ma «*commendare*» ut quantum fieri possit, instituantur, perché in molte diocesi non ci sono gli elementi sufficienti e adatti allo scopo.

La proposta viene accolta.

I numeri seguenti sono ritenuti sufficientemente emendati.

Al n. 43, relativo alla comunione sotto le due specie, i Membri si mostrano piuttosto contrari.

Il Card. Micara è per la soppressione dell'articolo per ragioni di difficoltà

pratica. *Il Card. Siri* è dello stesso parere e così pure *il Card. Copello. Il Card. Léger* dice che si può permettere nella Ordinazione Sacerdotale « de iudicio Ordinarii ». Per questa soluzione è anche il Card. Confalonieri.

Il Card. Presidente passa quindi al n. 44: « De concelebratione », chiedendo il parere dei Membri.

Sono tutti d'accordo nell'ammetterla per la « Messa del Giovedì Santo: Chrismatis », di cui al *a*), e per i « conventus sacerdotum » di cui al *c*), mentre sono contrari per gli altri casi *b*) e *d*).

Il Card. Siri aggiunge per il secondo caso ammesso: « si ad singulares celebrationes aliter provideri non possit et de iudicio Ordinarii ».

Tutti sono d'accordo.

Il Card. Siri osserva quindi che al n. 48 il testo è precettivo, quindi la norma in esso contenuta dovrebbe essere usata in tutti i casi di catecumenato; sarebbe del parere di farne una norma soltanto di *concessione*.

Tutti approvano ed il *Card. Confalonieri* specifica: « ubi adsunt peculiares rationes, de iudicio Ordinarii loci, *potest* institui».

Sono poi tutti d'accordo di non parlare nel testo di facoltà del sacerdote che battezza l'adulto, di conferirgli anche il Sacramento della Cresima: trattandosi appunto di concessione di una facoltà « ad modum actus ».

Sull'art. 54 (n. red. 55) *il Card. Siri* propone che si dica: « in casu necessitatis vel ratione hygienica ab Ordinario loci recognita »: si tratta secondo la mente del proponente e degli altri Em.mi Membri di tener presenti questi casi nella formulazione della norma; però si potrebbe anche dire: « ex iusta vel rationabili causa ».

Sull'art. 55 (n. red. 56) viene proposto che si aggiunga « tamen caute haec praxis est introducenda, scilicet conferendi Confirmationem intra Missam ».

Sull'art. 58 (n. red. 56) sono tutti d'accordo di non parlare di imposizione di mani nell'amministrazione del Sacramento della Penitenza e di lasciare in merito la disciplina vigente.

Sull'art. 63 (61) sono tutti d'accordo che la norma va soppressa, perché già è stato detto che i libri liturgici vanno rivisti: « iam provisum ».

All'art. 65 (63) *il Card. Siri* propone di aggiungere « excepto die festo », dopo « celebretur »; per utilità dei fedeli tale eccezione è consigliabile.

Viene approvata la proposta come pure l'altra di dire l'Oratio super sponsam in latino.

Sull'art. 67 (65) si decide di lasciare via l'ultimo rigo « Professio religiosa infra Missam fiat ».

Il Card. Presidente passa quindi al Cap. IV *De Officio divino*, chiedendo il parere sui vari punti di esso. Viene intanto concordato come orientamento generale che il Breviario sia più semplice, come p.e. è nel periodo della settimana pasquale: sia una lettura spirituale con salmi e lezioni secondo l'antica struttura; non fare due breviari, ma uno eguale per tutti, stabilendo che per alcuni giorni solenni i parroci siano dispensati da qualche parte del Breviario.

Il Card. Léger lamenta con forti parole l'abuso della dispensa dal Breviario

dietro pagamento, data da Propaganda Fide. Ciò costituisce uno scandalo e deve essere evitato.

Tutti approvano.

Circa l'art. 79 (77) *il Card. Siri* propone che il Breviario sia sempre recitato in latino, che è la lingua ufficiale della Chiesa, ribadita recentemente dal Papa con la Costituzione «Veterum sapientia». Il Breviario è per il clero, quindi deve restare in latino, salvo autorizzazione a qualche traduzione per suore.

Il Card. Confalonieri osserva che già in qualche regione i Sacerdoti recitano il Breviario in volgare. Sono tutti d'accordo che ciò non si deve permettere.

Sul cap. V: *De anno liturgico*, viene approvata la proposta del Card. Léger di fare un prefazio speciale per le domeniche di Pentecoste.

Sulla riforma dell'anno liturgico si è d'accordo che la settimana resti e non si faccia un periodo infra mensem di 10 giorni o più, che la Chiesa segua con attenzione i lavori di unificazione del calendario universale presso l'O.N.U. e che, se è necessario, si fissi pure il giorno della Pasqua.

Sul cap. VI: *De sacra supellectile*, viene concordato, su proposta del Card. Confalonieri, che ci sia una vigilanza per non far ridurre troppo le pianete.

Il Card. Siri propone che sull'uso dei pontificali ci sia più severità, non permettendoli a chi non sia Vescovo: è una questione di serietà: chi non è in autorità, non deve usare insegne e fare le cerimonie proprie dei Vescovi.

Si concorda che in tale senso si faccia almeno una raccomandazione.

Il Card. Confalonieri inoltre lamenta i molteplici e svariati previlegi dei capitoli, suggerendo che siano ridotti e uguagliati.

Il Card. Siri ricorda che San Pio X ci aveva già provato, ma poco dopo si era già al punto di prima.

Il Card. Léger propone che i privilegi siano tutti aboliti. Sono d'accordo i Cardd. Copello e Micara. *Il Card. Siri* osserva che forse solo con una scomunica forte si potrebbe riuscire ad abolire i privilegi canonicali, altrimenti si sta sempre al punto che ora lamentiamo.

Si è d'accordo che su ciò provveda la Santa Sede, fuori del Concilio.

Sul Cap. VII, *De musica sacra*, viene proposto che all'art. 93 si ripeta: «non fit sine recursu ad S. Sedem pro cantibus lingua vulgari».

Il Card. Siri propone che all'art. 103 non si dia un precetto, ma una raccomandazione, dicendo: «curent audire».

Tutti approvano.

Il Card. Presidente conclude dicendo che non restano altri punti da emendare.

Tutti i Membri si dichiarano soddisfatti delle correzioni introdotte nel testo e dicono di non averne altre da suggerire.

Fatta la preghiera di rito, la seduta è sciolta.

EM.MUS ARCADIUS CARD. LARRAONA
Praeses commissionis de sacra liturgia

Roma, 14 maggio 1962

Em.mo e Rev.mo Signor mio Oss.mo,

Voglia scusarmi V.E. Rev.ma se, come Preside della Commissione della S. Liturgia, rispondendo alla Sua preg.ma, soltanto ora con tanto ritardo posso con una certa consapevolezza presentare a V.E.Rev.ma e per suo amabile e sicuro mezzo alla Sotto-Commissione, col mio sincero e rispettoso ossequio le mie deduzioni e proposte.

So che il Rev.mo P. Bugnini, solerte Segretario della Commissione Preparatoria per la S. Liturgia, si è affrettato ad inoltrare alla Sotto-Commissione le risposte da lui e da altri egregi colleghi di Commissione, che esso ha scelto, rapidamente preparate. Il Rev.mo Segretario della Commissione Liturgica mi ha lealmente presentato le predette risposte. Evidentemente, non potevo approvarle e farle mie senza serio esame. Come ho fatto e ho dovuto in buona coscienza fare per il rapporto preparato dal Rev.mo Segretario alla Commissione Centrale, approfittando quanto mi pareva giusto e prudente del rapporto, l'ho rifatto completandolo e limandolo, come ho creduto di dover fare *in Domino*. È venuta fuori l'«*Illustratio Schematis Constitutionis De Sacra Liturgia*», che è stata la base della mia relazione alla Commissione Centrale.[1] L'accludo perché è curioso, per quanto si spieghi facilmente, né si fa menzione di questa *Illustratio* nelle Osservazioni della Sotto-Commissione, né l'hanno avuta presente nelle loro *animadversiones* gli Em.mi ed Ecc.mi Padri della Commissione Centrale.

Essi evidentemente le avevano preparate sul testo dello Schema della Costituzione *De Sacra Liturgia*.

Una cosa somigliante si ripete adesso colle Risposte del Rev.mo P. Bugnini. Posso scusare e scuso senz'altro la forma della presentazione, fatta in ottima buona fede, per quanto non sia stata corretta* e si fondi sull'idea non vera né

---

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando. Series II*, vol. II, pars III, pp. 46 ss.

* Annotatio rev.mi D. Vincentii Fagiolo, secretarii subcommissionis de schematibus emendandis: «A voce il Card. Larraona disse al Segretario della Sottocommissione il 18 aprile 1962 che le osservazioni sui pareri espressi dalla Commissione Centrale sarebbero state da lui inviate prima della sua partenza per la Spagna, ma che al suo ritorno ne avrebbe inviate altre sue personali dopo aver consultato in quella nazione un liturgista di sua conoscenza.

Dal predetto colloquio il Segretario della Sottocommissione degli Emendamenti comprese chiaramente che l'Em.mo aveva prae manibus le risposte preparate dalla sua Commissione, e che l'invio delle stesse veniva da lui autorizzato».

innocua della supervivenza, attiva e fattiva, della Commissione Preparatoria. Nel redigere le mie *Observationes* ho fatto mio tutto quello che ho potuto di quanto ha detto il Rev.mo P. Bugnini, e ho cercato con sincera e umile buona volontà di non fare delle osservazioni o correzioni non dico già arbitrarie, ma neanche, in quanto ho saputo e potuto marcatamente, se anche lecitamente, soggettive. Non pretendo che si leggano tutte le mie *Observationes*, arrivate anche per circostanze esterne involontarie, in ritardo. Basta consultarle in caso di dubbio e compararle con le relative del Rev.mo Segretario e Soci.

Se V. Em.za e Em.mi Membri della Sotto-Commissione credessero utili nella Loro prudenza informazioni o spiegazioni, specialmente con occasione della redazione del testo da inviarsi agl'Ecc.mi Vescovi, sono a disposizione. Le circostanze anteriori alla mia impensata e insperata designazione alla Prefettura della S. Congr. dei Riti e alla Presidenza della Commissione Liturgica e il volume del movimento liturgico, possono dare a questa mia sincera messa a disposizione un senso assai concreto e specifico.

Profitto volentieri della circostanza per baciarLe umilissimamente le Mani e confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo, Devotissimo,
Obbligatissimo Servitor vero

ARCADIO M. Card. LARRAONA, *pres.*

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Signor Card. Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione per gli emendamenti

ADNEXUM

ANIMADVERSIONES GENERALES AD RESPONSA ANIMADVERSIONIBUS COMMISSIONIS CENTRALIS EXHIBITA

A) QUOAD RESPONSA OMNIA GENERATIM

a) Longe maiorem partem responsorum quae a Rev.mo P. Bugnini et Commissionis liturgicae praeparatoriae Sociis animadversionibus Commissionis Centralis exhibita fuerunt probare possumus et libenter probamus.

b) Aliqua complenda, expolienda, quandoque etiam plus minusve, sub uno aliove adspectu, emendanda ex illis sunt, quae Commissioni Centrali in nostra «Illustratio Schematis Constitutionis De Sacra Liturgia» plenius seu plene ad integram Constitutionem nn. 19-26, pp. 14-21 et postea ad singula ipsius capita exposuimus.

c) Quoad Declarationes in particulari illa confirmamus quae in citata *Illustratione* (n. 22, p. 15) clare iam diximus (a-c). Declarationes, ad textum Conciliarem (Concilio praesentandum) non pertinent. In Commissione centrali ipsae consulto non fuerunt. Inde approbatio Conciliaris canonum, etiam si ex Schemate deducantur, non continent approbationem Declarationum quae plura textui Schematis addunt.

Si Declarationes cum textu in Concilio probato conveniant, certe adhibita accurata et obiectiva hermeneutica ad interpretationem doctrinalem textus conciliaris inservire poterunt (cf. l.c. *b*) et etiam *c*), n. 22, p. 15).

Hoc sensu tantum admitti possunt quae in animadversione generali sub n. II continentur. Cf. etiam ad n. XII (ex animadversionibus generalibus) infra dicta.

d) Responsa etiamsi optima sint, dari non potuerunt Commissionis praeparatoriae nomine, sive ratione communi de qua non semel in Commissione Centrali actum fuit, sive ex peculiari ratione qua ipsa fuerunt elaborata et exhibita.

B) RESPONSA
AD ANIMADVERSIONES GENERALES PATRUM

Ad I. Quoad primam *animadversionem* recta et prudens nobis videtur allata a Rev.mo P. Secretario responsio.

Ad II-IV. Optimae animadversiones, et subnotandum responsum.

Ad V. Nimis late patet responsum. Quae hic proponuntur prae oculis habenda erunt *in singulis casibus*.

Ad VI. Responsum vera prudenter colligit. Non immerito exigitur ut ad singula, quae innovationibus nimis favere videantur et ipsarum pruritum ostenderent, descendatur. Tamen etiam haec generalis *impressio* parvipendenda non est.

Ad VII *a*) et *b*). Quae allegantur, ut credimus, illis quae obiiciuntur sufficienter respondere videntur.

Ad VIII. Huius generalis optimae animadversionis ratio haberi potest quin disputatae theologicae quaestiones tangantur. Vide quae *de pietatis exercitiis* quae spiritum liturgicum fovent, applicant, complent, infra dicimus.

Ad IX et X. Animadversiones huiusmodi graves sunt et serio ponderandae. Principium retinendum est, et *ipso salvo* caute et prudenter in praxim, prout suggerant pastorales non tantum necessitates, sed verae, solidae utilitates, singulis regionibus est adaptandum.

Ad XI. Recte in notulis Rev.mi Secretarii respondetur.

Ad XII. *a*) Ad responsum Rev.mi Secretarii nos remittimus. *b*) Obiectio seu animadversio graviter fundata est, et responsum nec accuratum est nec completum.

Hac de re illa prorsus confirmo quae n. 24, p. 16-18 («Illustratio Schematis Const. *De Sacra Liturgia*») serene, obiective, et, ut credo, solide exposui. Memoria tenendum *Conferentias Episcopales nationales* prorsus diversi characteris in Ecclesia esse. Maior illarum pars est *aristocratica* ita ut ab ipsis excludantur singuli Episcopi, quod pro rebus proprie dictis ecclesiasticis ferendum non est. Inde loco *Conferentiarum Episcopalium*, illae formulae adhibendae sunt quas proposuimus (p. 18) vel similes.

c) Responsum verum est, sed optandum esset ut quoad plura saltem, etiam liturgica, unitas Ecclesiae in varietate solidaretur et, salvis diversis ritibus, prudenter extenderetur.

Ad XIII. Quoad illa quae ab Em.mo Card. Montini sub A) proponuntur, quibus Rev.mus Secretarius consulto forsan non respondet, si recte intellegantur, hoc sensu probari possunt.

a) In Concilio, dicit Em.mus, totius materiae recognoscendae rationes et fines assequendi praefiniantur (id est: « *le linee di revisione e gli scopi da raggiungere* »). Optime, sed potius quam totius materiae recognoscendae ambitus, rationes, fines, *criteria* essent figenda quibus gradualis recognitio, magis vel minus late patens, prout necessitati vel utilitati respondeat, fieri poterit.

b) Praevia technica praeparatio vel iuxta casus schematis, partialis vel plenior redactio, recognitionis a S. Sede ordinatae, peritis viris undique aequa lance selectis ac vocatis committi poterit. Ipsi, prout magis opportunum videatur, seiunctim vota sua redigent vel ordinati ac in aliquos coetus, pro rerum diversitate collecti, schemata redigent vel commissum sibi munus perficient.

c) Periti intra proprium ordinem (*al livello dei tecnici*) non ut legislatores, veluti ratione conciliari vel parlamentari, Ecclesiae bono ac sensu semper et in omnibus acti, nobile et sanctum proprium opus solide ac fideliter absolvent.

d) Res omnes diligenter paratae, elaboratae vel iam ad formam redactae, S. Sedi subiicientur. S. Sedes, prout rei gravitas postulaverit, speciatim si de ipsa in Concilio tractatum seu decisum fuerit, competentibus Coetibus ecclesiasticis, Ordinariis, aliis ecclesiasticis Superioribus mittere poterit, ut de ipsis liberum iudicium proferant et emendationes, expolitiones, complementa proponere valeant.

e) Hinc omnia, ordinate ac composite absque inutilibus turbationibus seu agitationibus efficaciter ac secure complebuntur.

Ad XIV. *a*) Quoad usum *linguae vulgaris* in S. Liturgia, generatim ad illa nos remittimus quae in *Illustratione Schematis* Const. « De Sacra Liturgia », (pp. 22-24 ad art. 24 Const.) aequa sane lance prorsus ponderata, ut credimus, scripsimus.

b) Ad ea quae Em.mus Montini exponit (pp. 7-10) non est cur respondeamus. Plura acceptari possunt, alia temperanda, nisi fallimur, sunt. His relictis, ex illis quae Em.mus practice proponit, criteria iusta, aequa sunt, in applicatione latior vel minus lata diversitas esse potest; nec forsan ita longe practico iudicio distant ut, duce S. Sede, omnia non nimis difficulter componi valeant.

Ad prooemium

A) Parvae correctiones vocum, citationum, etc. admitti omnes possunt.

B) Ad I (p. 5, lin. 10). Recte respondet Rev.mus Secretarius (Em.mus Card. Ottaviani).

Ad II. Quae Em.mus Jullien proponit prae oculis haberi merito possent.

Ad III. (p. 6, lin. 13). Quae respondet Rev.mus Secretarius probamus (Em.mus Browne).

Ad IV. (p. 5, lin. 5-6). Quae Rev.mus P. Sépinski proponit admittantur.

Ad V. Respicit Declarationes et est parva sane res (Em.mus Ferretto).

Ad VI. Providebitur (Em.mus Ruffini).

AD SINGULOS NN. SEU ARTT. CAP. I

Ad art. 1. (animad. 1ª, Em.mus Siri, et 2ª, Em.mus Alfrink, etc.).

Responsum a Rev.mo Secretario propositum (p. 9, lin. 20-25) vagum mihi videtur. Melius esset textum invocatum ab Em.mo Siri ex Instr. sept. 1958 depromere.

Ad art. 2. Animadversio Em.mi Ottaviani (p. 8, lin. 10) recipi deberet.

Ad art. 3. Admittantur correctiones factae.

Ad art. 4. Animadversio Em.mi Léger respicit Declarationes.

Ad art. 5. Animadversio 1ª respicit Declarationes, 2ª recipitur (Exc.mus Cooray).

Ad art. 6. Cf. ad art. 1 (Exc.mus Lefebvre).

Ad art. 7. (p. 14, linn. 5-8). Recte respondetur animadversioni Em.mi Léger.

Ad art. 8. (linn. 13-15). Loco verborum: « Etsi christianus quandoque ad orandum in communi vocatur, quandoque tamen invitatur etc. » dici debet magis accurate: « Etsi christianus quandoque ad orandum in communi expresse vocetur, invitatur etiam ad intrandum in cubiculum suum, etc. ». Cf. *Illustrationem*, n. 26, pp. 19-20).

Ad art. 8-9. Cf. quae de exercitiis pietatis in *Illustratione Schematis* scripsimus, n. 26, pp. 19, 20, 21, ex quibus propositus textus temperandus atque complendus est.

Nomine *Ecclesiarum particularium* (cf. c. 329 § 1; 319 § 1, etc.) non formales dioeceses tantum sed partes immediatae Ecclesiae quae vel sunt dioeceses vel ipsis aequiparantur (cf. c. 215 § 2 et doctorum Commentaria, ex. gr. P. Maroto).

Recte reiicitur nomen officium ecclesiasticum ad indicandum « pietatis exercitium », tam rationibus canonicis (C.I.C. Lib. II, Tit. IV De Officiis ecclesiasticis c. 145) quam liturgicis, quia Officium in Liturgia stricte dicta diversas receptasque significationes habet.

Quod in responsionibus a Rev.mo P. Secretario datis innuitur, scilicet, pia exercitia dioecesana vocari posse *exercitia sacra*, quidquid sit de versionibus in linguis vernaculis nunc non est pro sermone conciliari, diversis rationibus, maturum. Ceterum, etsi haec exercitia pietatis, non stricte liturgica, iam non sint individualia dum ad cultum paroecialem pertinent, et socialia dici possint, imo et latiori sensu publica, tamen non sunt cum liturgica stricte dicta confundenda nec huius regulis sub respectu iuris liturgici vel canonici ordinantur sed propriis normis (c. 1255 § 2).

Quae ab Em.mis Léger (art. 9, 1ª animad.) et König (3ª) melius relinquerentur; ita ut quoad haec exercitia, quae satis respondent formae mentis, traditionibus, moribusque populorum, Ordinariis satis libera, rationabilis facultas haec exercitia ordinandi, moderandi, relinquatur.

Ad art. 11-15. Responsa a Rev.mo Secretario collecta sunt sufficientia et acceptari possunt.

Ad art. 16-18.

1° Nullo modo articulus ut ipse prostat relinqui potest: esset incitamentum ad

imprudentes omne genus innovationes perpetuo, sine fine et tumultuose tentandas, imponendas, extorquendas.

Restauratio aequa, prudens, moderatum cursum servans, absque dubio fieri potest et debet. *Periti* undique in *proprio* tamen ordine seu amussi (livello), non ut *legislatores* et domini, nec ut repraesentantes singularum nationum, prout expediat, audiendi sunt. In nulla natione admittitur *parlamentum technicorum* aut ipsi resolvunt de suis propositionibus in leges convertendis. Labor technicorum est utique praeparatio materiae legum seu schematis legum et in ordine internationali non est nisi primus cuiusvis negotiationis gradus.

2° Ad art. 18. Non solum unitas quaedam substantialis est quaerenda, sed *in rebus stricte liturgicis* etiam *uniformitas*, certe non exaggeranda sed, intra eumdem ritum, nec etiam leviter relaxanda. Quoad illam observationem quae non semel repetitur de notabilibus differentiis rituum vitandis inter finitimas regiones, ut recte animadvertit Em.mus Card. Godfrey, vitandae sunt formationes complexuum ritualium (blocchi) qui fundamentali rituali unitati periculosi esse possent.

3° Alia quae a Rev.mo Secretario ad art. 18 allegantur, praecipue in II recte dicta sunt.

Ad art. 20. Redactio magis cauta et vigilans esse potest: « Substantiali unitate ritus romani servata, locus relinqui posset legitimis varietatibus quae illam inviolatam et intactam relinquant.. et.. in Missionibus, et hoc in structura... ».

Ad art. 21. In fine addatur: « ...et artes, *servatis tamen principiis* in hac Constitutione stabilitis et actis a S. Sede semper recognitis et probatis (cf. c. 291; cf. textum Rev.mi Secretarii).

Ad art. 24. Non dicatur simpliciter *servetur* sed *servandus est*. In mentem revocanda est Const. Ap. *Veterum Sapientia* et supra dicta.

Ad art. 25. Recte respondetur.

Ad art. 26. Addendum est in lin. 14: « quantum opportune fieri potest ».

Ad art. 28. Addendum in lin. 4: « Romanum Pontificem (c. 1257) et sub eodem Romano Pontifice, ad normam... ».

Ad art. 32. Melius omitterentur in textu verba a lin. 24 ad 30. Alia magis definita, quia non raro adimpleri vix possunt, absque fructu conscientiam turbarent.

Ad art. 33. Eodem modo ac art. 32. Verba sequentia, linn. 6, 7 ac ss. hoc fere modo temperari possunt qui magis rebus respondere videtur: « nam ipsae Ecclesiam visibilem hierarchice ordinatam imaginem referunt directo. Quare vita liturgica paroeciae eiusque relatio ad Episcopum in mente et praxi fidelium et cleri fovenda est atque filialis sensus familiae paroecialis excitandus, confirmandus ac prudenter defendendus, ad sensum et normam canonici iuris (cc. 609 § 3, 462).

Ad artt. 34-36:

a) Nec Concilii *proprium* nec ceterum *prudens* videretur has Commissiones conciliares et obligatorias reddere aut aliquid fixum ac pro omnibus locis ac temporibus *commune*, circa ipsas, statuere. Haec melius iurisprudentiae et Ordinariorum prudentiae in singulis nationibus, regionibus dioecesibus, relinquenda sunt.

b) Non solum Commissio Centralis contraria, nec immerito, sese generatim ostendit creationi conciliari Officiorum et Commissionum sive in Curia sive extra

ipsam, sed praeterea in fervore motus liturgici periculum imminuisse patet, nec leve nec remotum, technicos legislatores quodammodo agere velle et Ordinariis aliqualem vim inferre.

c) Melius esset simpliciter dicere lin. 4: « Sacrosanctum Concilium S. Sedis Dicasteria atque Officia hac in re competentia exorat atque Ordinariis omnibus commendat atque committit ut media hucusque adhibita, ex.gr. Commissiones, Congressus, Liturgicae Hebdomadae, aliaque adhibeant atque foveant, ut salutaris motus liturgicus vigeat, floreat, opimosque fructus ubique ferat ».

CAP. II: DE SACROSANCTO EUCHARISTIAE MYSTERIO

Ad art. 37. Potest relinqui verbum « instaurandus » ex iam dictis.

Textus, suppressa prorsus audaci Declaratione quae vix non omnia tangit, magis caute redigi ita potest: « Ordo Missae illis omnibus fideliter servatis quae ad ipsius traditionalem rationem atque germanam indolem merito pertinere censenda sunt, ita prudenter ac reverenter recognosci potest ut plenius ac clarius ritus generatim ac singillatim intellegi a fidelibus valeant, atque magis in ipsis actuosa totius populi participatio admitti ac promoveri secure liceat.

Ad art. 40. In fine addatur: « Eiusdem textus, omnibus iis auditis qui, recto criterio ducti, lucem ad rem conferre possunt, a Sancta Sede pro universa Ecclesia statuendus est. Posset huic communi textui ab Ordinariis addi, ad modum orationum seu precum imperatarum, una vel altera, non plus quam tres, invocationes pro peculiaribus dioecesis vel temporis necessitatibus ».

Non est ceterum cur res speciatim Commissioni postconciliari remittenda sit, sed tot aliis unienda quae ad exsecutionem Concilii spectabunt.

Ad art. 41. IV. Declaratio explicita quod lingua vulgaris excludenda sit a fundamentalibus partibus Missae, ut ab Offertorio Sacerdotis, a Praefatione, ab Anaphora, etsi non esset necessaria, ut recte dicitur, est tamen opportunissima ut lineam ducamus securam quam omnes acceptemus et extra quam tantum discussiones licent.

Quoad V et VI. Quoad rem (relictis ad V subiectivis de futuro aestimationibus) recte respondetur.

Ad art. 42. Recte respondetur (non tamen nomine Commissionis fit. Cf. quae in *Illustratione* diximus ad art. 41/II, p. 5) a Rev.mo Secretario. Illa notentur quae ad hunc art. in *Illustratione* diximus.

Ad art. 43. Illa quae proponit Rev.mus Secretarius quoad rem coincidunt cum illis quae in *Illustratione* proposuimus (III, IV, p. 6-7).

Haec tantum subnotare liceat:

1° *Declarationes doctrinales* 1) sive quoad valorem *unius* Missae concelebratae relate ad multiplicatas individuales Missas illorum qui concelebrant, 2) sive quoad liceitatem recipiendi et exigendi stipendium ab unoquoque ex concelebrantibus, sive partem habendi in communi stipendio Missae concelebratae, non possumus effugere, ne in primo casu confusiones doctrinales oriantur, non infrequentes et plus minusve consciae in aliquibus qui Liturgiam a solida Theologia separare viderentur, ne in secundo casu, pulchro quidem, sed non iusto nec practico *puritanismo* indulgeamus. Sacerdos, qui stipendio eget, a nobis iuste quaerere potest, an sibi liceat stipendium in casu pete-

re, exigere. Et nos respondere ei debebimus, cum iustitia et ipsa plene urgeat. Si Concilium respondere, esto, nolit, post ipsum respondere necesse est, et quidem, cum quaestio principio ex concessionibus a S. Sede factis soluta sit, necessario *affirmative*.

2° Quoad singulos casus hanc, Commissioni Centrali, nos proposuimus rei ordinatam solutionem:

a) In Concilio figantur casus qui pro omnibus communiter admittuntur et a singulis Ordinariis libere applicari possunt; alios, praeter casus conciliares, tantum S. Sedes ex peculiaribus rationibus concedere potest.

b) Casus in Concilio concessi non *imponuntur*, nec Nationi, nec Ecclesiasticae Provinciae, nec Dioecesi. Hinc iusta de causa, melius S. Sedi subiicienda, ne arbitrio locus detur et simultates vitentur, natio (per viam legitimam), provincia ecclesiastica (ex. gr. in Concilio provinciali), dioecesis (Ordinarius loci, sive in Synodo sive extra ipsam) possunt aliqua ex concessis et admissis in Concilio Oecumenico casibus, pro provincia, pro dioecesi excipere.

3° Notanda est facultas Ordinario agnoscenda *imponendi binationem*, id est celebrandi Missam individualem, praeter concelebratam, *pro necessitatibus pastoralibus*, imo dicerem illam *concedendi*, servatis in utroque casu regulis vigentibus pro unico stipendio *pro se* accipiendo.

Ad art. 44. XV. Ut quaestio de celebratione feria V in Cena Domini radicaliter pro semper et pro omnibus resolveretur haec prudenter concedi possent:

a) Concelebratio *etiam* in Missa vespertina.

b) Agnoscendi facultatem etiam Ordinariis celebrationem individualem concedendi rationibus pastoralibus, ex.gr. in casibus in quibus permittenda videatur celebratio *vel horis matutinis* vel admodum reducta *in horis vespertinis* pro illis communitatibus, coetibus, locis in quibus alio modo plures privarentur prorsus functionibus illius sacri diei; pariter horis generatim vespertinis casibus in quibus Sacerdotes etiam altae, altioris, altissimae dignitatis practice impediuntur quominus functionibus intersint.

CAP. III: DE SACRAMENTIS ET SACRAMENTALIBUS

VI. Rev.mus Secretarius apte respondet (p. 16) animadversioni de collocandis Sacramentalibus ad modum appendicis Sacramentorum.

Ad art. 48. Quoad Ritualia illa admittimus quae ad II et III Rev.mus Secretarius respondet, quaeque difficultatem non gignunt, cum optima Ritualia bilinguia habeamus. Ex adverso non est praeferenda generatim praeparatio horum Ritualium in Conferentiis Episcopalibus quibus generaliori ratione non omnes Episcopi adsistunt. Usque dum clare constet de ratione Conferentiarum, de ipsarum Constitutione, de competentia atque de relatione ad Concilia Provincialia, plenaria, Synodos, Episcopos, hodie omnia periculose incerta, nullo solido fundamento nixa, prorsus oppugnabilia iuridice, nec singulos Episcopos, Concilia legitima, Synodos obligantia, melius est, ut monuimus, formula magis generali uti, quae non excludat Conferentias recte ordinatas et recognitas intra iustos limites, sed non a priori omnia cuiuslibet naturae sint, ipsis tribuat contra elementares normas iuris et vigentis ordinationis ecclesiasticae.

Ad art. 51. *a*) Hic articulus inutilis est post approbationem restaurationis ritus Ordinis baptismi adultorum iam a S. Congregatione mense elapso approbati et a S.mo confirmati.

b) Quoad confirmationem a baptizante adulto dandam, recte respondet Secretarius.

Ad artt. 52, 53, 54, 55: ut vota criterio S. Sedis commendantur, prae oculis habitis responsis Rev.mi Secretarii.

Ad art. 56. Deleatur.

Ad art. 57. Ut votum admitti potest. Intra Missam dari pro opportunitate valet et quidem *post Kyrie*, ut innuitur in Pontificali Romano.

Ad art. 58. Art. tantum ut votum generale admitti valet, omissa allusione expressa ad impositionem manuum.

Ad artt. 59-61. Ut votum generale recipi potest.

Ad art. 62. Non est competentia S.R.C. nec Liturgicorum sed S.C. de Sacramentis.

Ad art. 63. Ut votum generale recipi potest, sed absque ulla determinatione, quia ex illis quae innuuntur in Declarationibus aliqua merito discutiuntur.

Ad artt. 64-65. Ut votum generale quoad ritum romanum Ritualis cum facultate in Ritualibus bilinguis legitime exaratis (art. 48) et a S. Sede confirmatis et iuxta mentem Conc. Trid. Sess. 24 de reformatione § 1, colligendi peculiares laudabiles consuetudines et caeremonias regionis.

Ritus pro matrimoniis mixtis confici poterit postquam hac de re disciplina definita in omnibus atque expolita fuerit.

Ad art. 65. Quoad locum, tempus (die etiam dominico) aliqua quae proponuntur colligi possunt, sed cum moderatione. Ita cuilibet Episcopo liceat res casibus aptare ex.gr. matrimonia intra missam vel extra missam celebranda, lectiones habendae, oratio super utrumque coniugem recitanda, etc.

Ad art. 66. Possunt recipi ut vota conciliaria S. Sedi praesentanda:

a) Recognitio Sacramentalium et aliorum additio ex quibus practice vita magis ac magis elevatur et sanctificatur.

b) Actuosa fidelium participatio in Sacramentalibus conficiendis et applicandis.

c) Benedictiones Episcopis reservatae non multae sint.

Art. 67. *a*) Prae oculis habeatur competentiam S.R.Congregationis quoad ritum professionis *tunc tantum existere* quando intra Missam celebratur vel agitur de Virginum consecratione ad normam Pontificalis Romani. Extra hos casus ritus professionis (c. 326 § 1: «In emittenda professione religiosa servetur praescriptus in Constitutionibus ritus», et idem evidenter valet de vestitione; cf. c. 553). Cf. *Illustrationem*, p. 8, n. 14.

b) Ceterum responsum Rev.mi Secretarii Commissionis Praeparatoriae ad I et II verum est. Interruptio Missae pro Sacramentis (Matrimonii, Confirmationis, Ordinis) est antiqua et recepta prorsus (ad I). Nulla pretiosa ratione probari potest professionem intra Missam necessario ante orationem fidelium peragendam esse. Sane, in tra-

ditione monastica benedictina ad *Offertorium* fit (cf. Reg. S. Benedicti, 58, n. 17; Lentini, *La regola*, p. 488, not. In oratione). In praxi nunc fere generatim recepta et a S.R.C. confirmata ad Communionem fieri solet (cf. Decreta authentica), quandoque statim post Missam.

Ad artt. 68-69. Recipi possunt ut vota conciliaria S. Sedi subiicienda, quae his articulis suggeruntur:

a) de aliquibus addendis exequiis quae sensum paschalem mortis referant et de aliis temperandis quae nimis tetra apparere possunt;

b) de augendis formulariis Missarum, de aliquo peculiari probando pro exequiis parvulorum etc.

Cap. IV: De officio divino

Ad art. 70. *a*) Aliqua ex iis quae proponuntur, possunt ut criteria generalia recipi restaurationis Officii Divini complendae, quae S. Sedi facienda tempore et modo quae magis videantur opportuna committi potest. Ex.gr. distributio Horarum canonicarum iuxta horas diei sensu exposito. Ita tamen ut valide ad satisfaciendam obligationem sufficiat Horas in die recitare ut praescriptum est in Codice Rubricarum (cf. art. 28). Horae obligatoriae sint iuxta doctrinam receptam scilicet ex regula pro illis qui communiter ad Horas tenentur quoad eam mensuram ad quam obligatio reducta est; pro illis vero qui speciali ligantur obligatione ad totum integrum Officium, nisi in casibus exceptis.

b) Ut vota saltem proponi possunt sequentia:

I) Breviarium Romanum privatum et communitarium formaliter sit unum *a*) quoad ipsius naturam et rationem orationis publicae; *b*) quoad normas internas quibus utrumque regitur et ordinatur; *c*) quoad textus, et fontes unde textus hauriuntur aliaque omnia. Diversitas in eo tantum est quod ex integro Officio aliqui tantum partem recitare proprie tenentur; alii vero integrum. Quid simile adest in Officio Defunctorum cuius generatim unum Nocturnum recitatur, vel schematibus plus minusve longioribus ad Laudes. Nihil quidem prohibet quod ex integro Breviario pro illorum commoditate ad partem obligatis, haec pars separatim edatur.

II) In recitatione privata aliqua omitti possunt ex rei natura, rationeque, et etiam ex rationabili causa.

III) Etiam illis qui integrum diei officium recitare non tenentur sed ex.gr. quoad Matutinum unum Nocturnum cum tribus vel novem Psalmis, licet tamen et ipsis *in primis* diebus magis sacris magisque liberis (ex.gr. exercitiorum, recollectionis) integrum etiam non obligati recitare, et lectiones 2^i et 3^i Nocturni legere, etiam cotidie non omittant, consulere.

IV) Officium integrum recitare tenerentur, ad normas Constitutionum, Communitates et Capitula Canonicorum Regularium, Monachorum, Monialium et aliorum qui hunc honorem sanctumque onus ex professione susceperunt et Capitula Cathedralia diebus et Statutis definitis.

V) Ita: *a*) Ecclesiam non privabimus pleniore seu completa Officii recitatione et insuper notabiliter breviorem imponemus absque causa et contra ipsorum voluntatem illis qui ex institutione orationi publicae maiorem suae vitae partem dedicare tenentur.

b) Faveremus recitationi completae etiam ordinariae Officii divini in illis qui maiore pietate aguntur et occupationibus a recitatione non impediuntur. Sunt plures Sacerdotes qui non sine poena tam gravem Officii diminutionem in Ecclesia planxerunt.

c) Faveretur recitationi Breviarii completae saltem in diebus recollectionis, exercitiorum, congressuum liturgicorum, etc.

d) Faveretur denique *lectioni spirituali* sacerdotali lectionum 2i et 3i Nocturni, circa quam ferventia adsunt vota et aliqua etiam incepta ne Sacerdotes ac Religiosi, cum gravi certe damno omne genus, priventur thesauris doctrinae ac pietatis quae praedictae magna ex parte suppressae lectiones continent.

Ad artt. 71-73. Psalmi imprecatorii vel pars imprecatoria Psalmorum vel melius abolerentur, sicut factum pro aliqua parte psalmorum historicorum. Quoad hoc recte Rev.mus Secretarius respondet (p. 24 ad IV). Pariter recte respondit ad I in art. 73, etc.

Ad art. 74. *a*) Hae orationes matutinales vel vespertinales, seu melius ista oratio, admitti forsan possent in feriis per annum si istae ornentur quoque Missa propria ut in art. 38 proponitur.

b) Preces cotidie in Vesperis res pulchra sane, sed parum respondet criteriis breviandi Officii.

c) Non videtur qua ratione pro oratione diei quae non in fine horarum tantum sed in omnibus dicitur, et quidem recte ut oratio diei quae continere debet spiritum et fructum diei liturgici, claudere non debeat sicut Vesperas et Laudes etiam Horas Minores. Pater noster, ut subnotatum fuit, nec dulciter, toties sacrificatum in restauratione hucusque facta, optime quandoque initio et fine Horarum reponeretur ut nostra tota oratio dominica oratione informaretur et ad ipsam reduceretur.

Ad art. 75. De obligatione Officii agere non pertinet ad Commissionem liturgicam.

Ad art. 76. *a*) Quae a Commissione liturgica proposita fuerunt circa extensionem rationis orationis publicae pro illis orationibus quae partem Liturgiae constituunt (Officium Parvum) vel formam Officii Divini ab Ecclesia ordinata et approbata sunt, si ab iis recitentur quae nunc statum publicum constituunt (cc. 487, 488 § 1 ect.) ut prius Moniales tantum, vel eidem aequiparantur ut Societates vitae communis (c. 695) et Instituta Saecularia aliaeve recognitae et ad hoc delegatae Societates perfectionis, digna sunt quae probentur. Et quidem sive ex paritate rationis sive ex Ecclesiae ipsius utilitate.

Ad art. 79. *a*) Usus linguae vernaculae in *Officio Divino* proprie dicto tantum a Sancta Sede unice concedi potest ac in singulis casibus concedi tantum solet (cf. supra dicta in *Illustratione* ad art. 24 pp. 22-24. Ibi mentem S. Sedis ac Summi Pontificis exposuimus et quidem temperate).

b) Pro aliis quodammodo aequiparatis minoribus Officiis quae, etsi aequiparentur quoad rationem orationis publicae Officio Divino, tamen stricte tale dici non possunt, standum est Constitutionibus et generalibus facultatibus ac concessionibus receptis.

c) Responsum Rev.mi Secretarii ad art. 79 nec quatenus iudicium profert circa opiniones Commissionis Centralis hac de re, nec quatenus mediam ac moderatam aestimat opinionem Commissionis praeparatoriae, ipsamque Concilio ut opinionem Commissionis Centralis remittendam proponit, accuratum fideliter non dicerem.

Cap. V: De anno liturgico

1. Quoad *prooemium* illa quae Rev.mus Secretarius circa cultum B. Virginis Mariae, p. 17, linn. 15 ad 30, addenda proponit, etsi nec quoad cultum liturgicum B. Virginis nec quoad Sanctorum sufficientia quidem communiter nec immerito habebuntur, sed, etsi melius fuisset quod addi non debuissent, recte addita fuerunt.

2. Ad art. 81. Plura optima in *Declaratione* dicuntur, ex. gr. circa illa quae Adventus liturgicis textibus et formulariis addenda essent, ut Praefationes, lectiones S. Scripturae pro feriis IV et VI, Missae propriae pro feriis 2 classis (17-23 decembris) etc. Sed tamen in restaurationibus faciendis non est nimis indulgendum nec primitivismo, nec historicismo, nec archaeologismo, ita ut hoc teneamus bonum ac melius absque crisi et velut necessario et a priori, quod est antiquius, et ultra illam aetatem intra quam arbitrio bonum, pulchrum, rectum concludere velimus, negemus progressum, sed ex adverso alia omnia non nisi deformationes inveniamus et praedicemus quae amputandae, delendae, purificandae sunt. Practice inde negaremus Ecclesiam fuisse, esse, futuram esse, perennem non conservatricem fidelem tantum, sed et creatricem et perfectricem sub continuo vivificante Spiritu Sancto quo ipsa agitur. Id est, cavere debemus a criteriis exaggeratis atque unilateralibus ut quae sive antiquiora ut sive antiqua tantum sive recentia sint, prout magis convenire videantur, secernamus.

3. Ad art. 82. Optime sive quaestio Praefationum sive quaestio de relationibus inter diem dominicum aliaque festa quae infra hebdomadam occurrunt (Codex Rubricarum, nn. 356-361) iurisprudentiae postconciliari amandentur.

4. Alia quae ad artt. 83-86 dicuntur missa fecimus nec difficultatem prae se ferunt.

Ad art. 87. Circa Kalendarii reformationem etsi S.R.C. satis directo intersit, res ex professo ab aliis Commissionibus tractata fuit, ex. gr. a Commissione pro Ecclesiis Orientalibus. Ex errore materiali Rev.mus Secretarius de hebdomada 8 dierum (loco 7, p. 32) loquitur.

Capita VI, VII, VIII

I. *Observationes generales his capitibus*

a) Hic etiam ille error practicus apparet de quo iam supra egimus. Commissio liturgica praeparatoria non est Commissio Conciliaris, nec Commissio Centralis, nec directe nec per Sub-Commissionem emendationum agit, cum Commissione praeparatoria, quae praesentatis Schematibus formaliter evanuit. Agit cum illo qui fuit Praefectus Commissionis qui potest interpellare illum qui fuit Secretarius Commissionis praeparatoriae.

b) Dici consequenter non debet; «omnes observationes generales Commissio liturgica admittit, prout utiles suggestiones pro Commissione postconciliari».

c) Quoad artem sacram et religiosos, optime respondet Rev.mus P. Bugnini: est competentia aliarum Congregationum. Etsi illae competentes SS.CC., etiam illa de religiosis etiam pro exemptis, (adest iurisprudentia recens) non difficulter, ut credimus, accedet ad illa quae innuuntur.

II. *Observationes particulares ad cap. VI*

a) *Prooemium*. Correctiones Rev.mi P. Bugnini admittuntur.

b) Ad art. 89. Assentimur dictis in responso, quae potius urgenda essent.

c) Ad art. 89 I. Non debet relinqui ullo modo nec Conferentiis Episcoporum nec aliis legitimis Coetibus (Conciliis) definire materiam Calicis et Vestimentorum. Possunt Ordinarii sive singuli sive in Conciliis non Officialibus Curiae Romanae, sed S. Sedi quaestiones de his ponere vel quidquid in Domino videatur proponere.

d) Ad art. 98. Responsa ad I, II et III non placent: I. Non est ullo modo verum quod res determinata sit in art. 21 ad quem art. 90 remittit. Sane in art. 21 dicitur revera *generalissime* quod maior facultas concedatur. Esto, sed accurate definita.

II. «Ad normam iuris» quandoque non semper significabit «annuente S. Sede», sed nec semper nec expresse.

III. Idem dicendum quod ad II.

c) Ad art. 91. In hoc tendit etiam hodierna praxis Curiae, et quidem recte. Applicatio ad singulos casus S. Sedi libera relinquenda est. Quoad Abbates conferatur c. 625 relate ad 325.

III. *Observationes particulares ad cap. VII*

a) Ad art. 93, ad I. Vera sunt quae dicuntur, sed salva revera citata Instructione. Certo certius Concilii non interest definire an textus vulgaris melodiis gregorianis applicari vel minime valeat, salvis criteriis de usurpanda lingua latina in aliquibus Missae formis.

Ad II. Quae afferuntur, absolute loquendo vera sunt.

Ad III. Responsum nec, prout sonat, placet, quia non prorsus concordat spiritui praesertim Const. Ap. *Veterum Sapientia* (22 febr. 1962), nec potest nomine Commissionis ullo modo dari. Illa sincere tenenda sunt quae ibi in citata Constitutione praescribuntur ac indigitantur (cf. *Illustratio* ad art. 24, pp. 22, 23, 24).

Ad IV. Recursu fieri debet si quid praeter supra, contra statutas normas in hac re novi inducatur, ut l.c. ait Dominus Noster «nec praeiudicata opinione Apostolicae Sedis voluntatem hac in re extenuent vel perperam interpretentur».

Ad V. Non erat satis provisum in art. 24.

b) Ad art. 100. Melius additio deleretur, quia periculo plena. Iuxta casus, res, observatis pluribus normis liturgicis, poterit quandoque relinqui Ordinario, alias nullo modo licebit.

IV. *Observationes particulares ad cap. VIII*

a) Ad art. 100. Responsum rectum ac sufficiens reputari potest.

b) Ad art. 103. Admittitur correctio.

c) Ad art. 104. Supra iam diximus: nulla difficultas pro non exemptis, etiam pro exemptis cum agatur de cultu publico et quidem sub adspectu generali et sociali; pru-

denter ad eos res extenderetur. Tamen audiendi essent, et formae ipsis non essent imponendae quae prorsus traditionibus artisticis, Ordinis praecipue, saepe veneratione dignis nimis repugnarent. Optimum esset aliquod membrum Ordinis vere peritum in Commissione admitti.

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI
Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 210/SE

Roma, 18 maggio 1962

Em.mo e Rev.mo Signor mio Oss.mo,

Mi è pervenuto il pregiato officio dell'Eminenza Vostra Reverendissima del 14 maggio c.,[1] con il quale mi trasmette ulteriori osservazioni sullo Schema della Costituzione *De Sacra Liturgia*.

Nel ringraziarLa vivamente della solerte e cortese collaborazione, mi dò premura significarLe che quanto proposto sarà oggetto di attenta consultazione, come è nei desideri dell'Eminenza Vostra Reverendissima.

Con la gradita occasione, rinnovandoLe i sensi della mia stima Le bacio umilissimamente le Mani e mi confermo

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umilissimo, Devotissimo, Obbligatissimo
Servitor vero
CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Arcadio LARRAONA
Presidente della Pont. Comm. Liturgica

---

[1] Cf. pp. 593 ss.

REV.MUS P. HANNIBAL BUGNINI

Secretarius commissionis praeparatoriae de sacra liturgia

SUGGERIMENTI

per il testo definitivo della costitutio *De sacra liturgia*

Sottotitoli

Sarebbe opportuno non togliere tutti i sottotitoli, ma conservare almeno quelli preceduti da numero romano, in quanto aiutano a dividere chiaramente e a distinguere subito le parti di cui sono composti i capitoli: alcuni infatti trattano argomenti ben distinti tra loro. Si possono invece eliminare senza difficoltà i sottotitoli preceduti da lettere, perchè sono soltanto suddivisioni minori.

Proemio

Il secondo capoverso potrebbe essere meglio precisato in questo modo: «Liturgia enim, per quam, maxime in suo centro (1), divinae scilicet Eucharistiae Sacrificio, 'opus Redemptionis exercetur' (2)... ». In tal modo risulta meglio appropriata la citazione della secreta della IX domenica dopo Pentecoste, e resta intatto anche l'insieme della dottrina proposta sul valore santificante della Liturgia. Alla parola «centro» dovrebbe essere posto un richiamo in nota alla *Mediator Dei*: cf. Pius XII, Litt. Enc. *Mediator Dei*: A.A.S., 39 (1947), p. 547.

Caput I: DE PRINCIPIIS GENERALIBUS

Art. 5

A temperare alquanto l'affermazione, che può sembrare eccessivamente esclusivista, il primo capoverso potrebbe essere così formulato: «Licet sacra Liturgia non amplectatur totum ambitum actionis Ecclesiae, est tamen in suo centro, quod est divinum Eucharistiae Sacrificium, culmen ad quod... ».

Art. 6

In armonia con la correzione apportata nell'articolo precedente, il titolo potrebbe essere così redatto: «Est tamen in Eucharistiae Sacrificio ipsius culmen et fons».

Art. 7

Nelle ultime due righe, si possono cambiare le parole in questo modo: «... sed ut fideles conscie, actuose et fructuose participent».

Art. 16

Si possono omettere le parole « ex integro ».

Art. 24

Il termine « statuere » si potrebbe sostitutire con « proponere ». La finale dell'articolo dovrebbe allora essere così redatta: « ... limites et modum linguae vernaculae in Liturgiam admittendae Sanctae Sedi proponere » eliminando la citazione del can. 291.

Art. 28

Per una maggiore corrispondenza con gli altri articoli, si può sostituire la parola « Romanum Pontificem » con « Sanctam Sedem ».

Art. 36

Le Commissioni diocesane di Musica sacra e di Arte sacra potrebbero essere anche facoltative come Commissioni distinte. Si potrebbe perciò inserire, prima della parola « constituantur », la frase « in quantum fieri potest ».

Caput II: De sacrosancto eucharistiae mysterio

Art. 42

Sembra già sufficientemente delimitato nella forma proposta, poiché il comma « pro certis casibus a Sancta Sede bene determinatis » consente alla Santa Sede, anche in seguito ai risultati della discussione conciliare, di stabilire tassativamente i casi ai quali si può estendere la Comunione sotto le due specie.

L'esemplificazione suggerita non si può introdurre, perchè l'articolo dice: « tum clericis... tum laicis »; e il caso dell'Ordinazione per i laici non si avvera.

Art. 44

Sarebbe forse più utile, anche per questo articolo, come per il 42, stabilire, nel testo conciliare, soltanto il principio generale della estensione della concelebrazione, rimettendo poi alla Santa Sede di determinarne tassativamente i casi, escludendo dal testo dell'articolo ogni esemplificazione particolareggiata. Anche in questo argomento i casi particolari saranno fissati in base ai risultati della discussione conciliare.

Si potrebbe formularlo così: « Cum concelebratio in Ecclesia tam Orientali quam Occidentali in usu hucusque remanserit, sacrosancto Concilio facultatem concelebrandi ad alios casus, a Sancta Sede bene detrminandos, extendere placet ».

Con questa formulazione si evita anche l'espressione poco felice della prima frase dell'articolo, che presenta una semplice affermazione di fatto che non ha bisogno di essere attribuita al Concilio.

Caput III: De sacramentis et sacramentalibus

Art. 48 (49)

Ad indicare che l'utilizzazione della nuova disciplina del catecumenato non è sempre precettiva, si potrebbe dare all'articolo questa nuova formulazione: «Instauretur... distinctus, ita ut tempus catechumenatus, instructioni destinatum, de iudicio Ordinarii loci, sacris quoque ritibus, successivis temporibus celebrandis, sanctificari possit».

Art. 54 (55)

Non c'è difficoltà ad introdurre una clausola alquanto limitativa: «Aqua baptismalis... ex iusta et rationabili causa, formula...».

Art. 55 (57)

A togliere ogni impressione di obbligo a conferire la Cresima intra Missam, si può sostituire il «conferatur» con «conferri possit»: «...et ideo, pro opportunitate, Confirmatio etiam intra Missam conferri possit...».

Art. 61 (63)

Sebbene la sostanza di questo articolo possa ravvisarsi nella disposizione generale che riguarda la revisione dei libri liturgici, sembra meglio mantenerlo sia perchè nel capitolo sono nominati singolarmente tutti i Sacramenti, sia pure in un articolo solo, sia soprattutto perchè non *sembri* che la Commissione liturgica non si sia curata di una parte tanto importante nella Liturgia sacramentaria.

Art. 65 (67)

Meglio indicare come facoltativa l'inserzione della vestizione e professione religiosa nella Messa. L'ultima frase perciò potrebbe essere: «Professio religiosa infra Missam fieri potest».

Caput IV: De officio divino

Art. 77 (79)

Si può eliminare il secondo capoverso della lettera *a)* riguardante alcune concessioni per la lingua nella recita dell'Ufficio divino.

Caput VII: De musica sacra

Art. 91 (93)

Nel terzo capoverso dovrebbe sostituirsi il termine «statuere» con «proponere», come è stato fatto nell'art. 24, richiamato anche qui: «Proinde sit Conferentiae Episcopalis in singulis regionibus proponere ut nonnulli cantus...».

Caput VIII: De arte sacra

Art. 101 (103)

L'invito rivolto agli Ordinari a consultare la Commissione diocesana di Arte sacra potrebbe essere espresso in forma più esortativa: «In diiudicandis artis operibus, Ordinarii curent audire...».

21 maggio 1962.

SESSIO VII

(11 Maii 1962)

A) *DOCUMENTA*

1

EM.MUS CAROLUS CARD. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 148/SE

E Civitate Vaticana, die 9 aprile 1962

Eccellenza Reverendissima,

Mi è gradito rimettere, qui unite, all'Eminenza Vostra Reverendissima le proposte avanzate dagli Em.mi, Ecc.mi e Rev.mi Membri della Pontificia Commissione Centrale nelle sedute dei giorni 2 e 3 aprile c.,[1] in vista degli emendamenti da apportare agli schemi *De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis: Prooemium, De Ecclesiae doctrina, De Ecclesiae actione seu apostolatu, De disciplina et ordinatione ecclesiastica, De prelo periodico, De cinematographeo, De radiophonia et televisione, De reliquis instrumentis.*[2]

---

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II,* vol. II, pars III, pp. 512 ss.; 592 ss.

[2] *Quaestiones de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis. Schema constitutionis de instrumentis diffusionis seu communicationis socialis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962:

Prooemium, pp. 8;

Secondo le auguste disposizioni del Santo Padre, l'Eccellenza Vostra è pregata di far esaminare le proposte avanzate dal Segretario del Segretariato, cui Ella presiede, dal Redattore dello schema, cui gli emendamenti si riferiscono, e da un esperto di Sua fiducia, con il compito di riferire quali emendamenti, tra i proposti, siano da accogliere ed indicare i motivi di rigetto per quelli che non dovrebbero essere accettati.

Sono infine a pregarLa di voler disporre che i pareri siano rimessi a questa Sottocommissione con cortese sollecitudine, non oltre il corrente mese di aprile.

Già ringraziando, colgo l'occasione per rinnovarle i sensi della mia profonda stima e mi professo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo

CARLO Card. CONFALONIERI, *pres.*
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Mons. Martino Giovanni O'CONNOR
Presidente del Segretariato della stampa e spettacolo

Pars I: *De communicationis socialis instrumentis in universum sumptis*. Titulus I: *De Ecclesiae doctrina*, pp. 22; Titulus II: *De Ecclesiae actione seu apostolatu*, pp. 10; Titulus III: *De disciplina et ordinatione ecclesiastica*, pp. 10;

Pars II: *De quibusdam communicationis socialis instrumentis singillatim consideratis*: cap. I, *De prelo periodico*; cap. II, *De cinematographeo*, pp. 16; cap. III, *De radiophonia et televisione*; cap. IV, *De reliquis instrumentis*, pp. 12.

In *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 493 ss.; vol. III, Pars II, pp. 392 ss.

2

Exc.mus MARTINUS IOANNES O'CONNOR

Praeses secretariatus de scriptis prelo edendis
et de spectaculis moderandis

SECRETARIATUS DE SCRIPTIS PRELO EDENDIS
ET DE SPECTACULIS MODERANDIS
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. N. 955

E Civitate Vaticana, die 11 aprile 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi è giunto il venerato Foglio n. 148/SE del 9 corrente mese, con il quale l'Eminenza Vostra Reverendissima si compiaceva di inviare a questo Segretariato Preparatorio, gli emendamenti che alcuni Membri della Pontificia Commissione Centrale hanno proposto al progetto di Costituzione Conciliare *De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis*, presentato dal Segretariato stesso in Sessione del 2 e 3 aprile u.s.

Ringrazio vivamente Vostra Eminenza per il cortese invio degli emendamenti proposti, accuratamente riassunti ed ordinati dalla Segreteria di cotesta Sotto-Commissione e mi darò premura di portare a conoscenza dell'Eminenza Vostra, entro la data indicatami, il richiesto parere.

Mi onoro di cogliere la presente occasione per rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, mentre chino al bacio della Sacra Porpora mi confermo assai volentieri

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo, oss.mo ed umil.mo servitore

Martino O'Connor, *pres.*
Andrea M. Deskur, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Carlo Confalonieri
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

3

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO
Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. N. 151/SE

E Civitate Vaticana, die 11 aprile 1962

Ill.mo e Rev.mo Monsignore,

Mi pregio rimettere alla Signoria Vostra Reverendissima i voti degli Eminentissimi Signori Cardinali Garibi e McIntyre[1] giunti a questa Sottocommissione appena oggi.

Sono a pregarLa di voler restituire a suo tempo i suddetti voti, trattandosi di originali.

Con la gradita occasione, rinnovandoLe i sensi della mia stima, Le formulo i migliori auguri pasquali e mi confermo

della Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
dev.mo
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

All'Ill.mo e Rev.mo Monsignore
Mons. Andrea M. DESKUR
Segretario del Segretariato della stampa e dello spettacolo

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 592-595.

4

REV.MUS D. ANDREAS M. DESKUR
Secretarius secretariatus de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis

SECRETARIATUS DE SCRIPTIS PRELO EDENDIS
ET DE SPECTACULIS MODERANDIS
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. n. 957

E Civitate Vaticana, die 12 aprile 1962

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

Con pregiato Foglio n. 151/SE, dell'11 corrente mese, la Signoria Vostra Illustrissima e Reverendissima mi inviava, per conoscenza, i Voti degli Eminentissimi Signori Cardinali Gariby y Rivera e McIntyre, circa il progetto di Costituzione Conciliare *De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis*, presentato alla Pontificia Commissione Centrale da questo Segretariato Preparatorio.

Mentre ringrazio vivamente la S.V. per la cortese comunicazione, mi do premura di restituire i Voti di cui sopra.

Rimanendo volentieri a Sua disposizione, colgo la presente occasione per confermarmi, con sensi di distinto ossequio

della Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
devotissimo in Cristo
ANDREA MARIA DESKUR, *segr.*

Illustrissimo e Reverendissimo Signore
Monsignor Vincenzo FAGIOLO
Segretario della Sottocommissione degli emendamenti

5

REV.MUS D. VINCENTIUS FAGIOLO
Secretarius subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. n. 155/SE

E Civitate Vaticana, die 12 aprile 1962

Ill.mo e Rev.mo Monsignore,

Mi pregio rimettere alla Signoria Vostra Illustrissima e Reverendissima il voto dell'Eminentissimo Signor Cardinale Giulio Döpfner,[1] giunto a questa Sottocommissione appena oggi.

Sono a pregarLa di voler restituire a suo tempo il documento, trattandosi dell'originale.

Con la gradita occasione, rinnovandoLe i sensi della mia stima, Le porgo distinti ossequi e mi confermo

della Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
dev.mo
VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

All'Ill.mo e Rev.mo Monsignore
Mons. Andrea M. DESKUR
Segretario del Segretariato della stampa e dello spettacolo

[1] Cf. *Acta et Documenta... Series II*, vol. II, pars III, pp. 526 ss.

6

REV.MUS D. ANDREAS M. DESKUR

Secretarius secretariatus de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis

SECRETARIATUS DE SCRIPTIS PRELO EDENDIS
ET DE SPECTACULIS MODERANDIS
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. n. 960

E Civitate Vaticana, die 14 aprile 1962

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

Mi è giunta regolarmente la pregiata Lettera n. 155/SE del 12 aprile u.s. con la quale la Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma mi trasmetteva, per conoscenza, il Voto dell'Em.mo Cardinale Döpfner circa lo schema della Costituzione *De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis.*

Mentre restituisco a cotesta Sotto-Commissione l'originale, del quale sono state qui effettuate fotocopie, mi do premura di ringraziarLa vivamente per il cortese ed opportuno invio.

Colgo volentieri la presente occasione per rinnovarLe i sensi del mio distinto ossequio, con cui amo confermarmi

della Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
devotissimo in Cristo
Sac. ANDREA MARIA DESKUR, *segr.*

Illustrissimo e Reverendissimo Signore
Monsignor Vincenzo FAGIOLO
Segretario della Sottocommissione degli emendamenti

7

EXC.MUS MARTINUS IOANNES O'CONNOR

Praeses secretariatus de scriptis prelo edendis
et de spectaculis moderandis

SECRETARIATUS DE SCRIPTIS PRELO EDENDIS
ET DE SPECTACULIS MODERANDIS
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. n. 967

E Civitate Vaticana, die 2 maggio 1962

Eminenza Reverendissima,

Con riferimento alla venerata Lettera del 9 aprile u.s., n. 148/SE, mi onoro di sottomettere all'Eminenza Vostra Reverendissima il progetto della Costituzione Conciliare *De instrumentis communicationis socialis*, emendato in conformità alle indicazioni ricevute dalla medesima Eminenza Vostra.

Mi sono dato intanto premura di far giungere alla Segreteria di cotesta Sotto-Commissione un breve esposto circa le modifiche proposte dai Padri della Commissione Centrale. La brevità del tempo disponibile e la complessità dell'argomento non hanno consentito sempre risposte esaurienti; questo Segretariato rimane tuttavia a disposizione di V.E. per ogni chiarimento o documentazione che si ritenessero utili.

Oso sperare che gli emendamenti del summenzionato progetto di Costituzione Conciliare, che ha ricevuto favorevole accoglienza da parte della Commissione Centrale, saranno di gradimento agli Eminentissimi Componenti di cotesta Sotto-Commissione.

Grato fin d'ora all'E.V. per quanto si compiacerà di fare, desidero rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, mentre chino al bacio della Sacra Porpora, amo confermarmi

di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo, oss.mo ed umil.mo servitore

MARTINO O'CONNOR, *pres.*
ANDREA DESKUR, *segr.*

A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Cardinale Carlo CONFALONIERI
Presidente della Sottocommissione degli emendamenti

ADNEXUM

De emendando schemate constitutionis
De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis

Responsio

ad observationes a Patribus factas in sessione
commissionis centralis diebus 2-3 mensis aprilis 1962

Responsionis textus typis editus est in fasciculo qui inscribitur *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mensis martii-aprilis 1962. Pars II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962: cf. pp. 623 ss.

8

ANNOTATIO EX OFFICIO

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

E Civitate Vaticana, die 5 maii 1962

I – Schemi da presentare alla prima sessione del Concilio

1) De Fontibus Revelationis
2) De Deposito Fidei pure custodiendo
3) De Ordine Morali
4) De castitate, virginitate, matrimonio, familia
5) Constitutio Liturgica
6) Constitutio de mediis diffusionis seu communicationis socialis [1]
7) De Unitate Ecclesiae: ut omnes unum sint! [2]

---

[1] Roma, 17 aprile 1962, Martedì Santo. (Da disposizioni comunicate a voce da Sua Eccellenza Mons. Felici a Mons. Fagiolo).

[2] Questo schema è stato incluso all'ultimo momento per ordine del Card. A.G. Cicognani, Segretario di Stato di S.S.

II – De cura animarum

1) De cura animarum in genere

2) De catechetica populi christiani institutione

3) De parochorum obligationibus quoad curam animarum

4) De animarum cura et communismo

5) De cura animarum pro christianis communismo infectis

6) De emigrantium, maritimorum, aëronavigantium, nomadum et peregrinorum cura

7) De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda

8) De catechismo et catechetica institutione

N.B. Questi schemi preparati dalla Commissione dei Vescovi (nn. 1, 5, 6), dalla Commissione della disciplina del Clero e del Popolo cristiano (nn. 2, 3, 4), dalle Commissioni riunite dei Vescovi e Religiosi (7) e da quella per le Chiese Orientali (8), e presentati alla Commissione Centrale separatamente, per ordine della stessa Commissione Centrale e della Segreteria Generale, devono essere concordati e ridotti ad uno, dal titolo generale *De cura animarum*, ad opera della Sottocommissione delle Materie Miste.

VINCENZO FAGIOLO, *segr.*

9

Em.mus CAROLUS Card. CONFALONIERI

Praeses subcommissionis de schematibus emendandis

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

Prot. n. 202-205/SE

E Civitate Vaticana, die 5 maggio 1962

Eminenza Reverendissima,

Mi onoro rimettere a Vostra Eminenza Reverendissima la relazione preparata per gli emendamenti da apportare allo schema della Costituzione *De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis*.[1]

Alla relazione sono allegati gli schemi che dovranno essere emendati.[2]

Sono quindi a pregarLa di voler partecipare alla riunione che avrà luogo venerdì 11 maggio alle ore 17.

Profitto volentieri di questa nuova occasione per baciarLe umilissimamente le sacre Mani e confermarmi con sensi di profonda venerazione

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
um.mo dev.mo obbl.mo
servitor vero

Carlo Card. Confalonieri, *pres.*
Vincenzo Fagiolo, *segr.*

Agli Eminentissimi Signori Cardinali
Cardd. Clemente Micara, Giacomo Luigi Copello,
Giuseppe Siri, Paolo Emilio Léger

---

[1] *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mensis martii-aprilis 1962. Pars II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962: cf. pp. 623-634.

[2] *Schema constitutionis de instrumentis diffusionis seu communicationis socialis.* Prooemium. Pars I: *De communicationis socialis instrumentis in universum sumptis.* Titulus I: *De Ecclesiae doctrina*; Titulus II: *De Ecclesiae actione seu apostolatu*; Titulus III: *De disciplina et ordinatione ecclesiastica.* Pars II: *De quibusdam communicationis socialis instrumentis singillatim consideratis*; cap. I, *De prelo periodico*; cap. II, *De cinematographeo*; cap. III, *De radiophonia et televisione*; cap. IV, *De reliquis instrumentis.*

PONTIFICIA SUBCOMMISSIO CENTRALIS
DE SCHEMATIBUS EMENDANDIS
PRAEPARATORIA CONCILII VATICANI II

DE EMENDATIONE SCHEMATUM DECRETORUM

quae discussa fuerunt
in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis
mensis martii-aprilis 1962

PARS II

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS - MCMLXII

— 3 —

DE EMENDATIONE SCHEMATIS CONSTITUTIONIS

DE INSTRUMENTIS DIFFUSIONIS SEU COMMUNICATIONIS SOCIALIS

Schema Constitutionis de instrumentis diffusionis seu communicationis socialis, paratum a Pontificio Secretariatu de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis, in duas dividitur partes, quarum una de instrumentis diffusionis in universum sumptis pertractat, altera vero singillatim consideratis. Prima insuper tribus constat titulis, qui inscribuntur: De Ecclesiae doctrina; De Ecclesiae actione seu apostolatu ope instrumentorum communicationis socialis; De disciplina et ordinatione ecclesiastica. Secunda autem uno tantum titulo constat, qui de prelo, de cinematographeo, de radiophonia et televisione atque de reliquis instrumentis normas praescribit.

Schema discussum fuit a Patribus Pontificiae Commisionis Centralis diebus 2 et 3 aprilis 1962 et eorundem observationes die 9 eiusdem mensis transmissae fuerunt Secretariatui, qui schema ipsum paravit, pro informatione et voto. Responsiones eiusdem Secretariatus die 30 aprilis dicti anni ad hanc Subcommissionem pervenerunt, cuius Secretaria summarium observationum et responsionum edidit, ut de ipsis disceptaretur in coetu Em.morum Sodalium Subcommissionis de schematibus emendandis.

Nunc igitur Em.mi Patres huius Subcommissionis, omnibus perpensis, ne dedignetur edicere, sua qua pollent doctrina et prudentia, an et quomodo schema Constitutionis sit emendandum, ita ut felici exitu — quantum fieri potest — Concilio proponatur.

— 4 —

DECLARATIO PRAEVIA

1. Emendationem schematis « De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis » aggrediens — a Pontificia Commissione Centrali Praeparatoria Concilii Oecumenici Vaticani II examinati et approbati — Secretariatus de Scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis ipsius Concilii Oecumenici Praeparatorius, difficultates et vota a Patribus praefatae Comissionis Centralis proposita attente perpendit atque examinavit.

Idem Secretariatus, positivum iudicium a maiore Patrum parte expressum reverenter accipiens, submisse censet totius schematis quadrationem mutandam non esse. Attamen maxima veneratione et attento studio vota et animadversiones Patrum consideravit atque ipsum schema perficere et in pressiorem formam reducere conatus est iuxta observationes propositas.

2. Responsiones ad dubia exposita vel ad vota a Patribus expressa, duobus heic capitibus resumuntur:

Caput primum, quod inscribitur: « *Responsiones communes* », refertur ad quaestiones generales et maioris momenti, quae a quibusdam Patribus propositae sunt.

Caput vero alterum: « *Responsiones ad singulas variationes in textu* » refertur ad omnes ceteras quaestiones a singulis Patribus expressas.

Antequam responsionem singulis animadversionibus daret, Secretariatus opportunum duxit breve summarium uniuscuiusque obiectionis seu propositionis prae oculis exhibere eo fine ut ratio respondendi clarior innotesceret. Attamen responsio refertur non solum ad praefatum summarium, sed ad totam obiectionem prout ex Actis Sessionis die II et III aprilis 1962 a Commissione Centrali habitae constat.

— 5 —

CAPUT I

RESPONSIONES COMMUNES

I. *Multiplicantur repetitiones* (octo Patres Commissio Centralis dixerunt).

R. Quantum fieri potest in textu emendato ablatae sunt. Attamen claritas locutionis et novitas materiae expositae postulare videntur ut interdum repetitiones fiant.

II. *Abundant considerationes particulares, quae Concilio non conveniunt* (septem Patres).

R. In textu emendato minuuntur. Tamen aliquando ad textum rite intelligendum servandae sunt, maxime si peculiaris momenti sint ad instrumenta communicationis socialis recte instauranda. Ceteroquin visum est non oportere materiam dividere inter textum ipsum et notas, quae servandae sunt ad Magisterii fontes indicandos.

III. *Desideratur magis visio positiva (= optimistica, animum dans) minus vero negativa (= pessimistica, condemnatoria)* (octo Patres).

R. Considerationes positivae et ad bonum hortatoriae minime deesse videntur, immo potius abundant. Quoties enim pravi usus vel erroneae doctrinae coercentur etiam recta via sequenda diffuse indicatur.

Concilium nequit rerum praesentem statum ignorare in hac provincia, de quo multa in votis Episcoporum inveniuntur. Ceterum Acta S. Sedis, etsi positivo animo lata, pravitatem usus horum instrumentorum non ignorant. Dum ergo bona ac utilia dilaudanda sunt, et meliora ominanda, perniciosa et mala denuntianda et coercenda.

Attamen in textu emendato huic desiderio, quantum fieri poterat, satisfactum est.

— 6 —

IV. *Instrumenta communicationis socialis sunt ex se nec supernaturalia, nec moralia, sed prorsus profanae realitates* (tres Patres).

R. Haec praemissa pluries effertur, ad diversas conclusiones promendas et mutationes in textu suggerendas. Tamen pendere videtur a non satis perspecta notione locutionis in schemate adhibitae: « Instrumenta communicationis socialis ». Vox « instrumenta » enim dicit rem qua aliquis agens principalis, scilicet *homo,* utitur, non vero meram technicam seu factum physicum; « Communicatio » dicit non meram diffusionem materialem in spatium vel in tempus, sed immanentem-transeuntem qua aliquis *intelligens-volens* aliquid, quod suum est, intentionaliter cum alio *intelligente-volente* commune facit; « socialis » innotat quod res communicatae multitudini destinantur et in societate humana effectum sortiuntur (cfr. Declaratio ad Prooemium). Non est igitur instrumentum communicationis socialis machina proiectoria neque statio transmittens sed *pellicula filmica exhibita ut videatur,* vel *transmissio prolata ut audiatur.*

Agitur ergo de re praecipue spiritualis naturae, quae per se, in concreto, vitam moralem hominis et societatis complectitur, et quae intime cum vita religiosa et supernaturali connectitur.

V. *Concilium non solum christifideles alloquitur sed etiam ceteros homines* (quinque Patres).

R. Semper prae oculis non solum Christifideles, sed totam humanam consociationem, in suis laboribus prae oculis habuerunt Secretariatus Sodales.

Ex natura tamen ipsa Conciliorum Oecumenicorum, et ex documentis Summi Pontificis Ioannis XXIII quae ad apparandum Concilium Vaticanum II data sunt, constat primo et per se Concilium celebratum iri « ut ad Catholicae Fidei incrementum et ad rectam christiani populi morum renovationem deveniatur » (*Ad Petri Cathedram* et *Superno Dei*

— 7 —

Nutu). Indirecte etiam non catholicos respicere (*ibidem*). Ergo textus conciliares, tum in modo tum in argumentis afferendis, debent primo et per se catholicos alloqui et hortari iisque leges statuere, licet, quantum fieri poterit, possint et debeant etiam non-catholicos ad fidem atque ad bonos mores allicere. Quamquam in usu instrumentorum communicationis socialis recte instaurando plurimum existimandum est auxilium non-catholicorum, nihilominus imprimis enitendum est ut ipsi catholici in hac provincia, coniunctim, iuxta conscientiam et iuxta Ecclesiae monita procedant.

VI. *Canones non placent* (decem Patres).

R. In textu emendato amplius non sunt, ea praesertim ratione quod in ceteris schematibus, etiam mere doctrinalibus, in usum non veniunt. Nec adest ratio cur quae in canonibus modo negativo dicebantur, modo positivo affirmentur; doctrina enim affirmata in ipso textu invenitur.

VII. *Expositionis stilus magis simplificetur* (duodeviginti Patres).

R. In textu emendato multa pressiore forma expressa sunt eo tamen consilio ut concinnitas doctrinae integritati non noceret.

VIII. *Suadetur forma magis pastoralis, minus iuridica* (quinque Patres).

R. Textus emendatus meliorem formam attingere videtur; totus autem textus finem pastoralem prosequitur. Ecclesia enim, ad talem finem assequendum, vindicat ea quae sibi necessaria sunt ad munus magisterii exercendum et leges statuit quibus fidelium saluti provideatur.

IX. *De die mundiali et de stipe in eo quaeritanda* (septem Patres).

R. Rationes quae adducuntur contra institutionem diei mundialis duae sunt: 1) quod non sit res

— 8 —

Concilii haec statuere; 2) quod iam multae dies Dominicae sic occupentur, quamdam dispersionem liturgicam causando.

Ad primum respondetur: utrum sit res a Concilio tractanda necne, a momento pendet quod res ipsa obtinet in universa Ecclesia: quod momentum maximum esse videtur, spectata necessitate multitudines cito erudiendi atque instimulandi.

Ad secundum respondetur: opportunius aliqua, vel aliquae, sic dictae « dominicae » supprimi possent, ut huic diei locus detur, quia causa praestantior est, excepto fortasse die Missionum.

De stipe quaeritanda obiicitur rem non esse Concilii. Cui respondetur: certum est problemata moralia et pastoralia quae hac in provincia aguntur maxime pendere a condicionibus oeconomicis. Ergo, fere omnia quae a Concilio suadentur vel mandantur, incassum ibunt si pastores et fideles haec ignorare videantur, et quae prorsus necessaria sunt ad finem admovere negligant. Et quidem hoc faciendum est in scala mundiali, cum in scala mundiali eadem instrumenta ab aliis, non semper Dei et Ecclesiae fidelibus, struantur et adhibeantur.

X. *Consilium Pontificium de Instrumentis Communicationis Socialis non est in Sacram Congregationem erigendum* (quindecim Patres).

R. In schemate humillimum votum, non vero dispositio, exprimitur, Summo Pontifici subiiciendum: quod votum potior pars Patrum Commissionis approbavit.

Votum unanimiter a Sodalibus Secretariatus prolatum est eo quod omnes periti catholici, qui hodiernam instrumentorum communicationis socialis condicionem in orbe terrarum perspectam habent, opinantur Ecclesiam egere in Curia Romana ampliori et bene instructo officio ad has res tractandas. Ut autem idem officium consilio frui possit Eminentissimorum Patrum, Episcoporum et Consultorum ex universo Orbe, atque congrua competentia et prac-

— 9 —

tica efficacitate polleat, in Sacram Congregationem erigi deberet.

XI. *Maior pars tribuenda est laicis in apostolatu circa instrumenta communicationis socialis* (octo Patres).

R. Pars laicorum pressius determinare in apostolatu gerendo, pertinet potius ad Commissionem Praeparatoriam de Apostolatu Laicorum.

In textu emendato tamen participatio laicorum ad hoc genus apostolatus ampliorem obtinet locum, servato tamen Episcoporum et Sacerdotum munere docendi, dirigendi et vigilandi in rebus quae proprie ad doctrinam, mores et vitam Ecclesiae spectant.

XII. *Amplior locus reservetur spectaculis theatralibus* (tres Patres).

R. Pars generalis principia et normas tradit quae omnibus instrumentis communicationis socialis referuntur, theatro quodammodo non excepto. Nihilominus in schemate emendato de theatro explicita et amplior mentio fit.

— 10 —

Caput II

RESPONSIONES AD SINGULAS VARIATIONES IN TEXTU

« Ad Prooemium »

Proponitur usus vocis « diffusionis », una simul cum « communicationis » (Léger et alii).

R. Vitandum est ut « communicatio » et « diffusio » tamquam synonima usurpentur; vox « communicatio » reservatur actionibus personarum (Dei, hominum); « diffusio » vero actionibus potius impersonalibus (morbi, strepitus, liquida, etc. diffunduntur). Ideo etiam in titulo schematis adimitur vox « diffusionis ».

Pagg. 6-7, l. 8 et ss.: *Opponitur diversa significatio i. c. s.* (Léger).

R. Notio i. c. s. hoc loco exponitur verbis ex Actis Magisterii Pontificii deprompti, recentioribus studiis peritorum confirmata. Ceterum, obiectio nimis sapit significationem vocis « techniques de diffusion » quae non est idem ac i. c. s.

Pag. 6, l. 8: *Concilium vitet demagogiam de i. c. s. tractando* (Ngô-dinh-Thûc).

R. Consilium optimum esse videtur. Hac ratione aperte loquendum est de periculis ac damnis, a pravo usu i. c. s. orituris.

Pag. 7, l. 9 et ss.: *Quaeritur forma positiva circa id quod sentiendum est de fine i. c. s.* (Montini).

R. Finis Prooemii non est statuere quid fideles sentire debeant, sed tantum cur et qua ratione Ecclesia ipsa his rebus animum applicet; tamen, quid

[1] Abbreviationes: i. c. s. = instrumenta communicationis socialis.

— 11 —

Ecclesiae filii debeant sentire sufficienter patet ex his quae passim postea dicentur.

Pag. 7, l. 11 et ss.: *Non oportere hic tractari de vulnere peccati* (Léger).

R. Non potest de hodiernis i. c. s. disseri quin mentio fiat de consequentiis peccati originalis. Hic autem locus proprius esse videtur.

Pag. 7, l. 15: *Loco « pravo » suadetur « inordinato »* (Léger).

R. Nulla est difficultas substituendi hanc vocem textui emendato.

Pag. 8, l. 5: *Addatur sententia « ad felicem vitam »* (Léger).

R. Non satis elucet quid istis verbis proponatur.

Pag. 8, l. 6: *Loco « catholicae » suadetur « christianae »* (Léger).

R. Vox « christianae » habetur in linea praecedenti; hic sermo est de spirituali dilatatione Ecclesiae.

Pag. 8, l. 11 et ss.: *Optatur inversio sententiarum* (Léger).

R. Non esset conveniens primo loco de non fidelibus, secundo autem loco de fidelibus tractari.

— 12 —

AD PARTEM I - TITULUM I

« De Ecclesiae doctrina »

Pag. 3, l. 1 et ss.: *Doctrina theologica remittatur ad Commissionem Theologicam* (Alter).

R. Doctrinae catholicae de i. c. s. expositio expresse a Summo Pontifice huic Secretariatui Praeparatorio concredita est. Locus ergo videtur ad rem pertinere.

Pag. 3, l. 7: *In exponenda doctrina Ecclesiae intendatur formatio opinionis mundialis; supprimatur vox « moralis »* (Léger).

R. Haec « Introductio » profert meram enumerationem earum rerum quae in toto Titulo I continentur. Ergo nihil aliud potest et debet promittere nisi quae revera sequentur. Ceterum vox « moralis » maxime hic convenit quia indicat rationem formalem sub qua Concilium hanc doctrinam praecipue tradere intendit.

Pag. 3, l. 22: *Stilus sit sobrius, formulae sollemniores reducantur; loci Scripturae minus apti retractentur* (Döpfner).

R. Quantum fieri potuit, id factum est.

Pag. 5, l. 25 et ss.: *Proponit tres numeros in unum reducere atque controversias historicas vitare* (Léger).

R. In textu emendato consilium ad effectum deducitur.

Pag. 5, l. 26 et ss.: *Dubitatur de opportunitate ut Ecclesia utatur iure interdicendi libros aut pelliculas* (Léger).

R. Opportunitas pendet a locorum atque temporum condicionibus. Hic tantum principium affirmatur, quod tamen respicit applicationes maximi, hodie, ponderis pastoralis, sive de pelliculis, sive de transmissionibus, sive de ephemeridibus agatur, maxime quoad iuvenes.

— 13 —

Pagg. 5-7: *Novus textus introductionis in capitulo primo proponitur* (Döpfner).

R. In textu emendato proposita ex parte ad rem deducta sunt, praesertim ubi ea cum structura schematis componi possent.

Pag. 7, l. 21 et ss.: *In dubium revocatur ius Ecclesiae in usu i. c. s. quae a privatis gerantur* (D'Alton et Alfrink).

R. Textus emendatus clarius rem proponit. Attamen ius de quo agitur in nonnullis Ecclesiae Actis affirmatur atque in multis civitatibus honoratur.

Pag. 8, l. 7 e ss.: *Potius quam ad ius Ecclesiae tuendum, invitentur fideles ad suas responsabilitates satisfaciendas* (Léger).

R. Hic non est sermo de singulorum officiis (de quibus in Cap. III), sed tantum adhortatio fit ad iura Ecclesiae tuenda; et dicitur statim ius et munus Ecclesiae esse ad bonum consociationis humanae. In civitate hodierna enim difficile possunt iura Ecclesiae salvari, nisi sub pressu coetus fidelium.

Pag. 10, l. 1 et ss.: *Proponitur reductio in unum duorum nn. 1 et 2* (Léger).

R. Salva doctrinae perspicuitate, paragraphi reducuntur.

Pag. 14, l. 25 et ss.: *Pressius definiatur ius ad informationem* (Janssens).

R. Difficillima, et forsitan inopportuna, esset pressior definitio iuris ad informationem: nondum enim matura est doctrina. Tamen, ut abusibus obvietur, promuntur in hoc numero condiciones limi-

— 14 —

tativae et limites dantur secundum virtutes iustitiae, caritatis et veritatis. Si definitio prouti iacet accipitur, iam verax doctrinae progressus obtinebitur.

Pag. 14, l. 29: *Ante verbum « iustitia », adiungatur « veritate »* (Siri).

R. Vox inserta est.

Pag. 15, l. 4 et ss.: *Improbantur quae de « libertate » artis dicuntur* (Léger).

R. Paragraphus emendatur. Oportet tamen coërcere errores sicut v. gr. « ethicam situationis », « aestheticam idealismi et marxismi », quibus etiam quidam catholici aliquando favent.

Pag. 15, l. 20: *Proponitur supressio verborum « Christi gratia redempti »* (Siri).

R. Placet. Hoc incisum deletum est.

Pag. 16, l. 5: *De malo morali leviter tractatur. Multa desunt; multa sunt negativa* (Léger).

R. Doctrina quae his paragraphis exponitur praecipue ex Pii XII sermonibus desumpta est (« Film ideale »). Argumentum ipsum non admittit considerationes positivas.

Pag. 18, l. 14: *Numerus videtur confusus. Adiungantur verba « ad plenam maturitatem christianam non pervenerunt »* (Léger).

R. Sententia non videtur convenire quia vox « maturitas christiana » non univoce intelligitur, immo significationes habet quae hic minime conveniunt.

Pag. 19, l. 14 et ss.: *Incipiatur cum positivis. Efferatur momentum conscientiae bene formatae, saepe enim iudicia moralia differunt* (Léger).

R. Sermo, quo utitur textus, logicus videtur. Ut enim conscientia bene formetur oportet: 1) ut

— 15 —

qui spectacula eligunt, malum vel mali periculum devitent; quod facere nequeunt nisi noverint quid tuto eligere debeant; 2) ut post electionem, si adhuc minus rectum inveniant, conscientia bene formata, repellant. Quoad iudicia moralia notandum est unum iudicium pro omnibus fidelibus *normativum* est, iuxta dispositiones in Encyclica *Miranda prorsus* traditas.

Pag. 20, l. 2: *Post verbum « ducendi », n. 4, inseratur « si opus fuerit »* (Siri).

R. In textu emendato acceptum est.

Pag. 20, l. 26-27: *Non placet expressio « Dei Regnum primum quaerentes »* (Léger).

R. Comma supprimitur ad melius ostendendum monita huius capitis ad omnes bonae voluntatis homines directa esse.

Pag. 21, l. 5 et ss.: *Proponitur selectio consociationum. Melius est suadere auctoribus iam existentes consociationes, ut illi istas meliores reddant* (Léger).

R. Videtur optima propositio. Textus retractatus non agit amplius de selectione.

Pag. 21, l. 12 et ss.: *Admonemur de periculo in nimium attendendo a potestate civili, praesertim in prelo* (Léger).

R. Textus perficitur.

Pag. 22, l. 5-14: *Dicatur etiam quale periculum insit in numere Statui concredito* (Léger).

R. Factum est.

Pagg. 19-22, l. 27 et ss.: *Ut conscientia fidelium efformetur, de his rebus catechismus tractet* (Ottaviani et alii).

R. De conscientia instituenda iam loquitur textus, pag. 19, l. 27 et ss., et pag. 20, l. 25 et ss. Insuper de Cathechismis nova verba fiunt in tit. II pag. 5, l. 6 et ss.

— 16 —

AD TITULUM II

« De Ecclesiae actione seu apostolatu »

Pag. 3, l. 1 et ss.: *Res huius Tituli ad primum Titulum « De Ecclesiae doctrina » reiciantur* (Spellman).

R. Non convenire videtur includere Ecclesiae normas et incepta practica ubi tantum de Ecclesiae doctrina agitur, scilicet de his quae a fidelibus tenenda sunt, non agenda. Ceterum Ecclesia non est ad solum Magisterium reducenda.

Pag. 4, l. 2: *Proponitur suppressio ultimarum linearum n. 1* (Léger).

R. Si haec condicio restrictiva aboleretur, nimium diceretur. Etenim hucusque saepe ex his instrumentis Regnum Dei plus damni quam utilitatis habuit, ex tenebrarum filiorum operositate. Attamen textus ad simpliciorem formam reductus est.

Pag. 4, l. 21 et ss.: *Desideratur cursus regularis harum disciplinarum in Scholis Ecclesiasticis* (Dell'Acqua).

R. Pretiosum prorsus monitum. Cui tamen iam sufficienter, ut videtur, satisfit in textu de « receptorum » (cfr. « De Ecclesiae doctrina » pagg. 19-20) et de virorum ecclesiasticorum praeparatione (pag. 5, l. 15).

Pag. 5, l. 7: *Post « laudanda » n. 4, inseratur: « dummodo sine damno animarum et cum prudentia, qua humanae debilitati consulitur »* (Siri).

R. Huic sollicitudini, provisum est alibi, ubi moralia principia dantur, et etiam in pag. 5, l. 5-6, ubi dicitur « iuxta morum christianorum principia dirigantur ».

— 17 —

Pag. 5, l. 8: *Prohibeantur magistri catholici assistere transmissionibus una cum discipulis quando hae sint inhonestae* (Godfrey et Richaud).

R. Etiam hic provisum est in fascicolo « De Ecclesiae doctrina », pag. 20, l. 12-13, ubi adsistentes admonentur « virtutum exemplo sua praecepta firmare ».

Pagg. 6-7, 1. 22 et ss.: *Proponitur mutatio textus ut etiam de laicis ratio habeatur* (Léger).

R. Textus retractatus, desiderio satisfacit.

Pag. 7, l. 10 et 11: *Suadetur opera formationis catholicae artificum* (Pizzardo et alii).

R. In textu emendato amplius de hac re tractatur. Quod si plura dicta non sunt ratio est quia rei totius solutio pendet in parte solummodo ab artificum praeparatione, sed praesertim a condicionibus oeconomicis et politicis quae ipsis artificibus honestam suam operam praestare permittant.

— 18 —

AD TITULUM III

«DE DISCIPLINA ET ORDINATIONE ECCLESIASTICA»

Pag. 5, l. 16 et ss.: *Dentur normae quae clericos regant ut bono exemplo fulgeant* (Godfrey et alii).

R. Est quaestio particularis, quae ad Concilium non pertinet. Quando Concilium edixit clericis et religiosis parendum esse monitis Episcoporum, istorum erit particulares normas statuere.

Pag. 5, l. 21 et ss.: *Eadem dicantur pro religiosis mulieribus* (Léger).

R. In Codice Iuris Canonici, sub nomine Religiosorum pluries veniunt etiam Religiosae. Tamen nulla est difficultas expresse memorandi ipsas religiosas.

Pagg. 7-10: *Haec materia (Cap. II) remittatur ad S. Sedem. Quaedam pro Dioecesibus minoribus videntur onerosa* (Siri); *De Officiis nationalibus statuat S. Sedes, non Concilium* (Spellman).

R. Bonum videtur haec in textu servare, ita ut etiam Patres Concilii rem cognoscant et de eius momento certiores fiant. Etenim agitur de rebus quae directe ab Episcopis pendent (e. gr. Officia Nationalia); in his rebus Concilii vota Sanctam Sedem valde iuvare possint. Ceterum officia dioecesana non iubentur, sed solummodo commendantur, iuxta dioecesium possibilitatem.

Pagg. 8-9: *Competentia Episcoporum et Officiorum non invadat campum activitatis proprium laicis* (König).

R. E contrario. Viri laici, ut patet ex dictis in pag. 9, l. 3 et ss., designantur ad adiuvandos Episcopos et Sacerdotes in quaestionibus religiosis et moralibus i. c. s. rite solvendis.

— 19 —

Pag. 9, l. 2: *Officiorum Nationalium moderatio sit res Ordinarii loci in quo ipsa sedem habent* (Lefebvre).

R. Officia Nationalia non sunt res dioeceseos ubi habent sedem. Officia Nationalia sunt enim organa technica omnium Episcoporum in unaquaque natione, et ab omnibus debent ordinato modo pendere.

Pag. 9, l. 5-6: *Loco « Sacerdos moderetur ab Episcopis delectus », ponatur: « cooperantibus sacerdotibus peritis ab Episcopis electis »* (Léger).

R. Sacerdos ut moderator requiritur bis: in *Vigilanti Cura* et in *Miranda prorsus*. Immo Encyclica *Miranda prorsus* de *Officiis Ecclesiasticis* statuit, quae vox in nostro textu deest, ad laicorum partem extollendam. Ceterum « moderator » non debet ipse, quae laicos conveniunt, facere. Sufficit dirigat lineis generalioribus, singula singulis pro competentia relinquens, secundum Episcoporum praecepta.

Pag. 9, l. 5: *Quid significat « Sacerdos moderetur »? Ne credantur Sacerdotibus quae a laicis facilius praestari possunt* (Alfrink).

R. Iam responsum dedimus supra. Obiectiones veniunt ex comparatione cum Actione Catholica; sed, post Encyclicam *Vigilanti Cura,* non amplius agitur in documentis S. Sedis de Officiis Actionis Catholicae. Sane, eorum membra reapse optimam actionem catholicam agunt, sed Officium ipsum non est Actio Catholica. Est organum technicum Episcoporum ad suam vigilantiam exercendam.

Pag. 9, l. 7: *Post « horum officiorum » ponatur: « dioecesanis officiis cooperantibus »* (Léger).

R. Non videtur necessaria additio quia: 1) in magna parte civitatum adhuc desunt Officia dioecesana et non ubique constitui possunt; 2) ubi dicta officia constituta sunt cooperatio ex verbis « ordinare » desumi potest.

— 20 —

AD PARTEM II - FASCICULUM I

« De Prelo » et « De Cinematographeo »

Pag. 3 et ss.: *Necessaria serventur ad Concilium; reliqua ad Instructionem quamdam remittantur* (Bea et alii).

R. In textu emendato multa breviori modo dicta sunt. Videtur tamen conveniens ut magisterium Concilii Oecumenici omnia essentialia elementa contineat cum de singulis i. c. s. tractat.

Pag. 4, l. 1 et ss.: *Haec introductionis pars non est necessaria* (Léger).

R. Hoc loco necessarie mentio fieri oportet de eis communicationis instrumentis, de quibus deest sermo in capitibus sequentibus, ex gr. de theatro.

Pag. 7, l. 5 et ss.: *Notitiarum quaeritantes moneantur contra suos excessus* (Richaud et Perrin).

R. Hoc iam innuitur in pag. 15, l. 1-2 fasciculi « De Ecclesiae doctrina » quia res etiam alia i. c. s. respicit.

Pagg. 13 et ss.: *Caput II non placet. § 2 et 3 sunt inutilia; § 4 est tantum negativa; § 6 doctrina theologica est insufficiens; § 7 est nimis negativa; § 8 de publicis opinionibus est lacunosa* (Léger).

R. Caput II in textu emendato amplius perficitur; notandum tamen est quod inconveniens et quodammodo periculosum esset ad apostolatus catholici progressum, si textus conciliaris a praeclaris Magisterii Pontificii de hac re documentis alienus apparuisset. Quoad doctrinam attinet, iam exposita est in Parte Prima schematis; hic locus est normarum quae ad actionem pertinent.

— 21 —

Pag. 15, l. 12 et ss.: *Proponatur etiam educatio conscientiarum* (Léger).

R. Hoc fit amplius in pag. 16, l. 5 et ss.; attamen ad conscientiarum rectam educationem maxime prosunt sententiae de pellicularum moralitate a competentibus Officiis nationalibus latae.

Pag. 15, l. 28 et ss.: *In § 9 recognoscatur obligatio moralis quae exurget ex iudiciis de pelliculis* (Léger).

R. Secundum praescripta Actorum Sanctae Sedis (de quibus in textu), obligatio moralis urget praesertim ad notitiam iudiciorum sibi acquirendam antequam quisquis spectaculum sibi seligat; quae obligatio ad prudentiam christianam exercendam ordinatur et, si defuisset, fideles ac praesertim iuvenes innumeris periculis exponerentur necnon victimae fierent nuntiorum mercatoriorum.

Pag. 15, l. 32 et ss.: *Promissio publica non placet* (Léger).

R. Res consilio Episcoporum remittitur; non potest tamen omitti propter Summorum Pontificum hortamenta ac propter momentum quod in pluribus nationibus obtinet.

— 22 —

AD PARTEM II – FASCICULUM II

« De Radiophonia et Televisione » et « De reliquis instrumentis »

Pag. 3, l. 29 et ss.: *Ne verba fiant de usu istorum instrumentorum ab Ecclesia facto* (Léger).

R. In textu emendato difficultas minuitur.

Pag. 5, l. 11 et ss.: *Antequam auctoritas civilis, parentes moneantur* (König et alii).

R. Sed hic agitur de effectione programmatum. De parentibus iam verba facta sunt (« De Ecclesiae doctrina », pagg. 19-20).

Pag. 7, l. 37 et ss.: *Proponatur collaboratio inter Nationes* (Léger).

R. De collaboratione inter Nationes sermo est in Parte Prima, Tit. III, Cap. II, nn. 2-3 et 8, quia hoc argumentum similiter alia i. c. s. respicit.

Pag. 9, l. 28 et ss.: *Referri debet valor recreativus et educativus libellorum lusoriorum.*

R. Textus perficitur.

His omnibus perpensis responsionibus, datis observationibus Patrum Pontificiae Commissionis Centralis, ne dedignentur Em.mi Patres nostrae Subcommissionis, sua qua pollent sapientia, edicere an textus schematis Constitutionis de instrumentis communicationis socialis sit sufficienter emendatus vel minus; quatenus vero negative, ne dedignentur indicare quasnam adhuc introducendas esse emendantiones.

B) *PROCESSUS VERBALIS*

Il giorno 11 maggio 1962 alle ore 17 si riunisce la Sottocommissione Centrale degli Emendamenti con la partecipazione degli Em.mi Cardd. Micara, Copello, Léger, Siri, Confalonieri, e del segretario, Mons. Vincenzo Fagiolo.

La riunione ha luogo nella casa del Card. Micara, al Palazzo della Cancelleria.

La Presidenza è assunta dal Card. Confalonieri, Presidente della Sottocommissione. Funge da segretario Mons. Vincenzo Fagiolo.

È all'ordine del giorno l'emendamento della Costituzione *De Instrumentis communicationis socialis*.

Allo scopo è stata preparata dalla Segreteria una posizione dal titolo *De emendatione schematum decretorum quae discussa fuerunt in sessione generali Pontificiae Commissionis Centralis mensis martii-aprilis 1962. Pars II.*[1]

Prende per primo la parola, dopo la preghiera di rito, *il Presidente*, il quale dice che lo schema di questa Costituzione fu discusso nella Commissione Centrale il 2 e 3 aprile 1962 e che fu sostanzialmente approvato; delle osservazioni fatte in quella sede non poche sono state condivise dal Segretariato, che ha preparato lo schema, per cui lo schema si presenta già in parte corretto; non sono perciò molti i punti che restano da esaminare.

Sulla prima parte, relativa alle «responsiones communes» sono quasi tutti d'accordo nel ritenere pertinenti le risposte date dal Segretariato alle osservazioni generali fatte dai Padri della Commissione Centrale.

Il Card. Siri suggerisce di lasciare ai Vescovi se stabilire un giorno dedicato ai problemi della stampa e dello spettacolo, fissando solo il principio che in questo campo c'è bisogno di iniziative mondiali, senza delle quali oggi poco si può fare.

Tutti sono d'accordo che non è il caso di stabilire una «giornata», come quella missionaria p.e., per la stampa e lo spettacolo.

Sulla questione di creare o meno una Congregazione presso la Curia Romana per la stampa e lo spettacolo, *il Card. Siri* propone che è sufficiente creare una sezione presso una Congregazione anziché fare una Congregazione a sé; in tal modo si dà ugualmente efficacia ed autorità all'istituzione.

Gli altri sono di questo parere.

Sul proemio non viene cambiato nulla; vengono accettate le correzioni in-

---

[1] Cf. pp. 623-634.

trodottevi dalla ridotta Commissione del Segretariato che ha studiato le osservazioni della Commissione Centrale.

Sulla prima parte: *De Ecclesiae doctrina, il Card. Siri* propone che a pag. 5, linn. 26 ss. si affermi soltanto il principio, lasciando l'applicazione pratica agli organi della S. Sede o alle Conferenze Episcopali.

Il Card. Confalonieri osserva che questa sembra la posizione assunta dal Segretariato.

Sullo «ius ad informationem», di cui alla pag. 14, lin. 25, *il Card. Siri* dice che la risposta data dal Segretariato alla proposta del Rev.mo P. Janssens non è pertinente. La proposta è giusta (definiatur *pressius* ius ad informationem), perché è necessario affermare che tale diritto va circoscritto e non si può in questo campo farsi guidare da forme demagogiche: ci sono dei limiti all'informazione; non tutto può essere pubblicato e raccontato. Quindi si accetti la proposta del Rev.mo P. Janssens.

Tutti concordano.

Il Card. Presidente passa quindi all'esame dei punti che seguono.

Al titolo II: *De Ecclesiae actione seu apostolatu, il Card. Siri* dice di dover osservare che al n. 4 di pag. 5, lin. 7, è bene ripetere: «dummodo sine damno animarum et cum prudentia, qua humanae debilitati consulitur», perché le raccomandazioni non sono troppe o inutili quando l'*humana debilitas* entra in campo.

Gli altri concordano per l'aggiunta.

Il Card. Presidente continua l'esame, leggendo l'osservazione che è stata fatta dai Padri ai vari punti e la risposta data dal Segretariato, chiedendo punto per punto ai Membri se approvano o meno; quando approvano passa avanti.

Al Titolo III: *De disciplina et ordinatione ecclesiastica, il Card. Confalonieri* osserva che sarebbe bene precisare meglio alla pag. 5, lin. 16 ss., il concetto, in modo che i chierici siano più vigilanti e anche più preservati.

La proposta viene accettata.

Alle pagg. 7-10, dove si parla degli Offici diocesani si è tutti d'accordo nel sottolineare che essi devono essere soltanto raccomandati e quindi che il testo sia chiaro in tal senso.

Il Card. Presidente continua ad esaminare gli altri punti, che vengono tutti approvati nella forma nuova presentata dal Segretariato della stampa e dello spettacolo, dietro i suggerimenti dei Padri della Commissione Centrale.

Tutti si dichiarano contenti del nuovo testo e dicono di non avere altri commenti da aggiungere.

Il Card. Presidente dichiara finita la seduta, la quale si scioglie dopo l'orazione di rito.

REV.MUS D. ANDREAS M. DESKUR
Secretarius secretariatus de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis

SECRETARIATUS DE SCRIPTIS PRELO EDENDIS
ET DE SPECTACULIS MODERANDIS
PRAEPARATORIUS CONCILII VATICANI II

Prot. n. 987

E Civitate Vaticana, die 22 maggio 1962

Ill.mo e Rev.mo Signore,

Dando seguito a quanto la Signoria Vostra Illustrissima e Reverendissima ha voluto comunicarmi il 18 maggio u.s., non ho mancato di informare doverosamente S.E. Mons. Martino G. O'Connor, Presidente di questo Segretariato Preparatorio, circa i voti espressi dagli Eminentissimi Componenti di cotesta Sotto-Commissione in merito a tre emendamenti da apportare allo schema della Costituzione *De instrumentis communicationis socialis*.

In ossequio a detti voti sono state apportate le seguenti modifiche:

1) Pars I, tit. II, p. 5, linea 11: dopo la parola «provehendam», è stata aggiunta la seguente frase: «dummodo haec incepta debita prudentia conducantur, ne in damnum vertantur animarum»; e ciò in conformità con la proposta dell'Em.mo Cardinale Siri.

2) Pars I, tit. III, p. 8: sono state soppresse le linee 2-5, in modo che la frase termini con la parola «extendatur».

3) Pars II, cap. I, p. 9, linea 36: dopo la parola «servetur» è stato inserito in parentesi un riferimento alla parte I, tit. I, cap. II, pp. 14-15 circa i limiti della libertà di informazione.

Ho intanto rimesso al Rev.mo Mons. Guglielmo Zannoni la copia destinata alla stampa per un'ultima revisione latina, mentre in pari tempo viene qui provveduto ad una verifica delle note storiche.

Non appena ultimati questi ritocchi, mi darò premura di sottoporLe il testo preparato per la tipografia.

RinnovandoLe i sensi della mia viva riconoscenza Le porgo deferenti ossequi, confermandomi

della Signoria Vostra Ill.ma e Rev.ma
devotissimo nel Signore

Sac. ANDREA MARIA DESKUR, *segr.*

Illustrissimo e Rev.mo Signore
Monsignor Vincenzo FAGIOLO
Segretario della Sottocommissione degli emendamenti

INDEX

PAG.